T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

ATANUR ÖZDEMİR YÜKSEK LİSANS TEZİ GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ABD MAYIS 2019

KIPÇAK TÜRKÇESİNDEN KAZAK TÜRKÇESİNE ANLAM DEĞİŞMELERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ATANUR ÖZDEMİR

GAZİANTEP
MAYIS 2019

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

KIPÇAK TÜRKÇESİNDEN KAZAK TÜRKÇESİNE ANLAM DEĞİŞMELERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ATANUR ÖZDEMİR

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hülya ARSLAN-EROL

GAZİANTEP
MAYIS 2019

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

Kıpçak Türkçesinden Kazak Türkçesine Anlam Değişmeleri

ATANUR ÖZDEMİR

Tez Savunma Tarihi: 27.05.2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Zekiye ANTAKYALIOĞLU
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

Prof. Dr. Hülya ARSLAN-EROL
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımca okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

(Unvanı, Adı ve SOYADI)
İkinci Tez Danışmanı (varsa)

Prof. Dr. Hülya ARSLAN-EROL
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:
(Unvanı, Adı ve SOYADI)

İmzası

Prof. Dr. Hülya ARSLAN-EROL

Dr. Öğr. Üyesi Hasan KARACA

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ALPTEKİN

ETİK BEYAN

Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Atanur ÖZDEMİR

27.05.2019

ÖZET

KIPÇAK TÜRKÇESİNDEN KAZAK TÜRKÇESİNE ANLAM DEĞİŞMELERİ

ÖZDEMİR, Atanur
Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı ABD
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hülya ARSLAN-EROL
Mayıs 2019, 629 sayfa

Doğadaki her şey gibi dil de kendini yenilemektedir. İnsanlar arasında temel iletişim aracı olan dilin bünyesindeki bu değişiklikler, başlangıçtan günümüze kadar araştırmacıların dikkatini çekmiştir. Bu çalışmada, Eski Kıpçak Türkçesinden Kazak Türkçesine anlam değişmeleri ele alınmıştır. Çalışmada, öncelikle Kıpçak Türkçesinde kullanılmış, Kazak Türkçesinin bugünkü yazı dilinde kullanılmayan kelimeler tespit edilmiştir. Daha sonra, Kıpçak Türkçesi – Kazak Türkçesi ortak kelimeleri tespit edilerek bu kelimelerin Kazak Türkçesinde kullanılan anlamları, anlam bilimi (*anlam daralması, anlam genişlemesi, başka anlama geçiş, anlam iyileşmesi ve anlam kötüleşmesi*) açısından Kıpçak Türkçesi ile karşılaştırılarak incelenmiştir. Çalışmada, Kıpçak Türkçesi için Recep Toparlı'nın "*Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*"'nde yer alan kelimeler, Kenan Koç'un "*Kazakşa Türikşe Sözdik ve Türikşe Kazakşa Sözdik*" adlı eserleriyle karşılaştırılmıştır. Ortak olan kelimeler tespit edilip anlam değişikliği bakımından Kıpçak Türkçesi – Kazak Türkçesi şeklinde karşılıklı verilmiştir. Ayrıca ortak kelimeler, gerek duyulduğunda "*қазақ тілінің түсіндірме сөздігі* (Qazaq Tiliniñ Tüsindirme Sözdigi)" ile anlam kapsamı açısından da karşılaştırılmıştır. Kıpçak Türkçesi – Kazak Türkçesi ortak kelimeler tespit edilirken dilin canlı bir varlık olduğu göz önünde bulundurularak tarama yapılmıştır. Elde edilen ortak kelimeler sadece anlam değişmeleri bakımından incelenmiş, kelimelerin köken bilgisine değinilmemiştir.

Anahtar Kelimeler: Kıpçak Türkçesi, Kazak Türkçesi, Anlam Değişmeleri.

ABSTRACT

SEMANTIC CHANGES FROM KIPCHAK TURKISH TO KAZAKH TURKISH

ÖZDEMİR, Atanur
Master Thesis, Department of Turkish Language and Literature
Supervisor: Prof. Dr. Hülya ARSLAN-EROL
May 2019, 629 pages

Like everything in nature, the language also renews itself. These changes in the language, which is the basic communication tool between people, have attracted the attention of researchers from the beginning to the present. In this study, firstly the semantic changes from Old Kipchak Turkish to Kazakh Turkish are discussed. In the study, the words which were used in Kipchak Turkish and which were not used in the written language of Kazakh Turkish were determined. Then, the common words of Kipchak Turkish - Kazakh Turkish were determined and the meanings of these words used in Kazakh Turkish were examined in comparison with Kipchak Turkish in terms of semantic science (*meaning narrowing, meaning expansion, transition to another meaning, improvement of meaning and worsening of meaning*). In the study, for the Kipchak Turkish, the words which in Recep Toparlı's "Kıpçak Türkçesi Sözlüğü" work were compared with Kenan Koç's "Kazakşa Türikşe Sözdik and Türikşe Kazakşa Sözdik" works. The common words are given in the form of Kipchak Turkish - Kazakh Turkish. In addition, common words were compared with *қазақ тілінің түсіндірме сөздігі* (Qazaq Tiliniñ Tüsindirme Sözdigi) in terms of meaning scope when needed. While Kipchak Turkish - Kazakh Turkish words were detecting it was considered the language was a living entity. The common words were examined only in terms of semantic changes and the etymology information of the words was not mentioned.

Key words: Kipchak Turkish, Kazakh Turkish, Semantic Changes.

ÖN SÖZ

İnsanoğlu çevresinde bulunan her bir nesneyi, duyguyu ve durumu tanıma ve adlandırma ihtiyacı duymuş; bu süreç içerisinde bazen bir nesne, duygu veya durum tek bir kelime ile karşılanırken bazen de birbirine benzer birden çok kelime ile karşılanmıştır. İnsanoğlu çevresini tanıdıkça, değişik kültürlere girdikçe ve yeni nesneleri öğrendikçe onları adlandırmak için bazen yeni kelimeler türetmiş ve bazen de mevcut kavramlardan yola çıkarak yeni nesne, durum ve duyguları karşılayacak kelimeler üretmiştir. Etkileşime açık olan dil gerek bünyesine bir şeyler katarak gerek bünyesinden bir şeyler atarak bir sistem içerisinde gelişerek günümüze kadar gelmiştir.

Aynı dili konuşan bir toplumun zaman içerisinde farlı bölgelere göç etmesi, farklı kültürlerden etkilenmesi ve farklı dinlerin etkisi altına girmesi o toplumun dilinin ses, şekil ve anlam bilgisi gibi her alanda etkilenmesine neden olmaktadır. Türkler tarih boyunca farklı coğrafyalara dağılmış, farklı kültürlerle tanışmış ve farklı dinlerin etkisi altına girmiştir. Bunun neticesinde gerek coğrafyaya bağlı gerek farklı kültür ve dinlere bağlı olarak Türk dilinin söz varlığında da değişmeler meydana gelmiştir. Bu değişmeler ses bilgisinde olabileceği gibi şekil bilgisi ve kelimelerin anlam alanında da olmuştur. Kültür, coğrafya ve dinin tesiriyle kelimelerin anlam yelpazesinde çeşitli değişiklikler oluşmuştur. Söz konusu faktörlerin etkisiyle kelimeler, genel anlamda bazen bünyesine yeni anlamlar katmış ve bazen de anlam alanları daralmıştır.

13. yy Türk dilinin dönüm noktasıdır. Moğol istilasıyla başlayan göçler neticesinde Türk dilinde başlayan küçük değişiklikler zamanla belirginleşmiş ve bu yüzyıldan sonra değişik coğrafyalarda Türk yazı dilleri ortaya çıkmıştır. Bu yazı dillerinden birini teşkil eden Kıpçak Türkçesi coğrafî açıdan geniş bir alanda oluşmuştur. Aslında Karadeniz'in kuzeyinde yaşayan Kıpçak Türkleri, oradan batıya göç ederken bir kısmı Mısır ve Suriye'ye köle olarak gelmiştir. Bu bölgeye köle olarak gelen Kıpçak Türkleri, Eyyubî sultanlarının hizmetinde bulunmuşlardır. Kısa süre içinde önemli askerî konumlara gelen Kıpçak Türkleri, Eyyubîleri mağlup ederek güneyde Memluklu devletini kurmuşlardır. Kıpçak Türkçesi asıl gelişimini bu sahada gerçekleştirmiştir. Ancak bu bölge coğrafî açıdan Oğuzlar gibi diğer Türk boylarına yakın olduğundan dönemin eserlerinde Oğuzca özellikler de görülmektedir. 15. yy.dan sonra bu bölgede verilen edebî eserler Kıpçak Türkçesinden ziyade Oğuz Türkçesi özelliklerini yansıtmaktadır. Kıpçak Türkçesinin geniş bir alanı kapsaması zenginliğinin yanında tespit ve sınıflandırma açısından zorluğunu da beraberinde getirmiştir. Çalışma, geniş bir alana yayılan ve daha önce anlam değişmeleriyle ilgili herhangi bir çalışma yapılmamış olan Kıpçak Türkçesinden bugünkü Kazak Türkçesine anlam değişmelerini incelemeyi amaçlamaktadır.

Yapılan her çalışma gibi bu çalışmada da eksikliklerin olabileceğini bildirerek bu alanda yapılacak olan yeni çalışmalara ve anlam bilimi sözlüğüne katkı sağlamasını ümit ediyoruz.

Sadece çalışma sürecinde değil, lisans ve yüksek lisansta her daim bizden emeğini esirgemeyen, bizde adalet ve manevî kavramlarıyla özdeşleşen değerli hocam Prof. Dr. Hülya ARSLAN-EROL'a, milli duruşuyla bize örnek olan değerli hocam Doç. Dr. Mehmet EROL'a sonsuz teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

Çalışma boyunca emeği geçen diğer hocalarıma, başta sevgili arkadaşım Arş. Gör. Fatma KURT ve diğer arkadaşlarıma desteklerinden dolayı sevgilerimi sunar, teşekkür ederim.

MAYIS 2019
Atanur ÖZDEMİR

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **İ**
ABSTRACT ..... **İİ**
ÖN SÖZ ..... **İİİ**
İÇİNDEKİLER ..... **V**
TABLO VE ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **Vİİ**
KISALTMALAR ..... **Vİİİ**

BİRİNCİ BÖLÜM ..... **-**
1. GİRİŞ **1**
1.1. ÇALIŞMA HAKKINDA GENEL BİLGİLER **1**
1.1.1.Çalışmanın Tanımı 1
1.1.2.Çalışmanın Önemi 1
1.1.3.Çalışmanın Yöntemi ve Amacı 1
1.2. ESKİ TÜRKÇEDEN KAZAK TÜRKÇESİNE TARİHÎ DEVİRLER **3**
1.2.1. Eski Türkçe Dönemi 3
1.2.1.1. Köktürkçe (Orhun Türkçesi) 4
1.2.1.2. Eski Uygur Türkçesi 4
1.2.1.3. Karahanlı Türkçesi 6
1.2.2. Orta Türkçe Dönemi 7
1.2.2.1. Kıpçak Türkçesi 7
1.2.2.1.1. Kuzey Kıpçak Türkçesi 7
1.2.2.1.2. Güney Kıpçak Türkçesi 9
1.2.3. Kazak Türklerinin Tarihi ve Kazak Türkçesi 11
1.3. ANLAM BİLİMİ **14**
1.3.1. Anlam Bilimin Kısa Geçmişi 15
1.3.2 Ülkemizde Konusu Doğrudan Anlam Değişmeleriyle İlgili Olan Bazı Çalışmalar 16

İKİNCİ BÖLÜM ..... **-**
2. MATERYAL VE YÖNTEM **18**
2.1. KIPÇAK TÜRKÇESİNDE KULLANILMIŞ OLUP KAZAK TÜRKÇESİNDE KULLANILMAYAN KELİMELER **18**
2.2. KIPÇAK TÜRKÇESİ – KAZAK TÜRKÇESİ ORTAK KELİMELER **205**

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM ..... **-**
3. BULGULAR VE TARTIŞMA **466**
3.1. KIPÇAK TÜRKÇESİNDEN KAZAK TÜRKÇESİNE ANLAM DEĞİŞMESİNE UĞRAMIŞ KELİMELER **466**
3.1.1 Anlam Daralması 466

3.1.1.1. Özelleşme 473
3.1.2. Anlam Genişlemesi 477
3.1.2.1. Genelleşme 559
3.1.2.2. Mecazlaşma 560
3.1.2.3. Komşuluk 601
3.1.2.4. Eksiltme 602
3.1.2.5. Tabu ve Örtmece 603
3.1.2.6. Argo 605
3.1.3. Başka Anlama Geçiş / Anlam Kayması 606
3.1.3.1. Yakın Anlama Geçiş 607
3.1.3.2. Uzak Anlama Geçiş 614
3.1.3.3. Zıt Anlama Geçiş 620
3.1.4. Anlam İyileşmesi 621
3.1.5. Anlam Kötüleşmesi 621

SONUÇ 624
KAYNAKLAR 627
ÖZ GEÇMİŞ X
VİTAE X

TABLO VE ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 ---------- 14
Şekil 2 ---------- 14
Tablo 1 ---------- 205-465
Tablo 2 ---------- 466-473
Tablo 2.1 ---------- 474-477
Tablo 3 ---------- 478-559
Tablo 3.1 ---------- 559-560
Tablo 3.2 ---------- 560-601
Tablo 3.3 ---------- 601-602
Tablo 3.4 ---------- 602-603
Tablo 3.5 ---------- 603-605
Tablo 3.6 ---------- 605-606
Tablo 4 ---------- 607-613
Tablo 5 ---------- 614-619
Tablo 6 ---------- 619-620
Tablo 7 ---------- 620-621
Tablu 8 ---------- 621-622
Tablo 9 ---------- 625-625

KISALTMALAR

1. ESER KISALTMALARI

BM : Kitâbu Bulgatü'l-Müştâk Fî Lügati't-Türk Vel'l-Kıfçak

BV : Baytaratu'l-Vâzıh

CC : Codex Cumanicus

CC* : Codex Cumanicus (Argunşah, Güner)

DM : Ed-Dürretü'l-Mudiyye Fi'l-Lugati't-Türkiyye

GT : Gülistan Tercümesi (Kitâb Gülistân Bi't-Türkî)

İH : El-İdrâk

İM : İrşâdü'l-Mülûk Ve's-Selâtîn

İN : Kitâb Fî İlmi'n-Nüşşâb

KF : Kitâb Fi'l-Fıkh

KFT : Kitâb Fi'l-Fıkh Bi'l-Lisâni't-Türkî

Kİ : Kitâbu'l-İdrâk Li-Lisâni'l-Etrâk

KK : El-Kavanînü'l-Külliyye Li-Zabti'l-Lügati't-Türkiyye

KTTS : Қазақ Тілінің Түсіндірме Сөздігі (Қazaқ Tiliniñ Tüsindirme Sözdigi)

MG : Münyetü'l-Guzât

MS : Kitâb-ı Mukaddime-i Ebu'l-Leysi's-Semerkandî

RH : Kitâb Fî Rıyâzâti'l-Hayl

TA : Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî

TZ : Et-Tuhfetü'z-Zekiyye Fi'l-Lügati't-Türkiyye

2. DİĞER KISALTMALAR

ağz. Ağız
antm. Anatomi
ar.: Arapça
arg. Argo
astr. Astronomi
btk. Bitki
cğrf. Coğrafya
dlblm. Dil bilimi
dn. Dinî
edb. Edebiyat
edt. Edat
eknm. Ekonomi
esk ed dl. Eski edebî dil
esk. Arkaik söz
etng. Etnografya
far. Farsça
fl. Fiil
flsf. Felsefe
frn. Fransızca
fzk. Fizik
geom. Geometri
grmr. Gramer
hind. : Hintçe
hr. Hırvatça
hyvn. Hayvan
ism. İsim
kmy. Kimya
krş. Karşılaştırınız
mat. Matematik
mcz. Mecaz anlam
mdl. Modal kelimeler
moğ. Moğolca
mslk. Meslekî terim
mtl. Mitoloji
mzk. Müzik
rum. Rumca
rus. Rusça
sft. Sıfat
sgd. Sogdca
spr. Spor
sy. Sayı sıfatı
syst. Siyaset
tkn. Teknik
tp. Tıp
trh. Tarih
ünl. Ünlem
ynst. Yansıtma, dışa vurma
yun. Yunanca
yy. Yüzyıl
zmr. Zamir
zrf. Zarf

BİRİNCİ BÖLÜM
1. GİRİŞ

1.1. ÇALIŞMA HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1.1.Çalışmanın Tanımı

Kıpçak Türkçesinden Kazak Türkçesine anlam değişmelerini konu edinen bu çalışma, Kıpçak Türkçesiyle onun çağdaş lehçesi olan Kazak Türkçesinde bulunan ortak kelimelerdeki anlam olaylarının ve kelimelerin anlam yelpazelerindeki değişikliklerin tespitini amaçlamaktadır.

1.1.2.Çalışmanın Önemi

Kelime ve kelime öbeklerinin anlamları yüzyıllardır araştırmacıların dikkatini çekmiştir. Ülkemizde anlamla ilgili çalışmalar 20. yy.ın ikinci yarısından itibaren başlamıştır. Yani bu alanla ilgili çalışmalar henüz yenidir. Dolayısıyla çok geniş bir coğrafyaya yayılan Türkçenin anlam değişmeleri konusunda çalışılması gereken birçok alanı vardır. Araştırmamıza, anlam değişmeleriyle ilgi çalışılmamış olan Kıpçak Türkçesi ve onun çağdaş lehçesi olan Kazak Türkçesi konu olmuştur. Bu iki tarihî ve çağdaş lehçenin anlam değişmeleri açısından daha önce incelenip karşılaştırılmamış olması bu alanı önemli kılmaktadır.

1.1.3.Çalışmanın Yöntemi ve Amacı

Kıpçak Türkçesinden Kazak Türkçesine Anlam Değişmeleri adlı bu çalışma, iki temel bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Eski Türkçeden Kazak Türkçesine kadar olan tarihî devirler, anlam bilimi ve anlam bilimin tarihi hakkında kısa bilgiler verilmiştir. Eski Türkçe dönemi hakkında bilgi verilirken Ahmet Bican Ercilasun (2010), "*Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*", Ahmet Caferoğlu (2015), "*Türk Dili Tarihi*", Annemarie Von Gabain (*Eski Türkçenin Grameri*), Ali Akar

(2013), "*Türk Dili Tarihi*" ve ilk dönemlendirme çalışmalarını yapan Aleksandr Nikolaeviç Samoyloviç, Lars Johanson, Reşit Rahmeti Arat ve Lajos Ligeti gibi araştırmacıların temel kaynak olarak çeşitli eserlerinden faydalanılmıştır. Orta Türkçe dönemi hakkında bilgi verilirken Aysu Ata (2010), "Moğol Fütuhatı ve Doğu-Batı Türk Yazı Dilleri Kavramları Üzerine", Marcel Erdal (2004), "*A Garmmer Of Old Turkic*" ve János Eckmann, Mustafa Argunşah ve Mustafa Öner gibi araştırmacıların eserlerinden yararlanılmıştır. Orta Türkçe dönemi oluşturulurken dönemin bütün tarihî lehçelerine değinilmemiştir. Kazak Türkleri ve Kazak Türklerinin tarihinde temel kaynak olarak Umay Türkeş Günay (2015), "*Türklerin Tarihi Geçmişten Geleceğe*", Sabri Hizmetli (2011), "Kazak Ulusu ve Kazak Tarihi Üzerine: Dünü ve Bugünü" ve Ahmet Buran, Ercan Alkaya gibi araştırmacıların eserlerinden faydalanılmıştır. Anlam bilimiyle ilgili bilgi verilirken Doğan Aksan, Günay Karaağaç, Berke Vardar, Hülya Arslan-Erol, Kaken Ahanov gibi araştırmacıların çeşitli çalışmalarından faydalanılmıştır.

Araştırmanın ikinci bölümünü Kıpçak Türkçesi ve Kazak Türkçesi sözlüklerinden elde edilen veriler ve anlam değişmeleri tasnifleri oluşturmaktadır. Bu bölümde Kıpçak Türkçesi-Kazak Türkçesi ortak kelimeleri belirlemek için fişleme yöntemi kullanılmıştır. Kıpçak Türkçesi için Recep Toparlı'nın *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü* temel kaynak olarak kullanılırken Kazak Türkçesi için Kenan Koç'un *Türkiye Türkçesi Kazak Türkçesi Sözlüğü* ve *Kazak Türkçesi Türkiye Türkçesi Sözlüğü* kaynakları kullanılmıştır. Aynı zamanda gerek duyulduğunda *Ḳazaḳ Tiliniñ Tüsindirme Sözdigi* ve *Ḳazak Ädebiy Tiliniñ Sözdigi* adlı sözlüklerden çeviriler yapılarak kaynak olarak kullanılmıştır. Bu bölümün ilk başlığını "Kıpçak Türkçesinde Kullanılmış Olup Kazak Türkçesinde Kullanılmayan Kelimeler" oluşturmaktadır. Kelimeler Kıpçak Türkçesi sözlüğünde geçtiği gibi özgün şekilleriyle verilmiştir. Bu bölümün ikinci başlığını "Kıpçak Türkçesi – Kazak Türkçesi Ortak Kelimeler" oluşturmaktadır. Bu başlık altında kullanımı tespit edilen ortak kelimeler vardır. Kelimeler, Kıpçak Türkçesi – Kazak Türkçesi şeklinde tablolaştırılarak karşılıklı olarak verilmiştir. Bu bölümün sonunda anlam değişmesine uğrayan kelimeler tasnif edilerek tablolaştırılmıştır. Anlam değişmeleri tasnifinde H. A. Erol'un "*Eski Türkçeden Eski Anadolu Türkçesine Anlam Değişmeleri*" adlı eserinde kullanmış olduğu tasnif baz alınmıştır.

Kıpçak Türkçesi – Kazak Türkçesi ortak kelimelerde meydana gelen anlam değişmelerini inceleyen bu çalışma, ileriki yıllarda yapılacak olan anlam bilimi çalışmalarına ve anlam bilimi sözlüğüne katkı sağlamayı amaçlanmıştır.

1.2. ESKİ TÜRKÇEDEN KAZAK TÜRKÇESİNE TARİHÎ DEVİRLER

1.2.1. Eski Türkçe Dönemi

Türkçenin takip edilebilen ilk evresi olan bu dönem, Türk dilinin yazılı ürünlerinin tespit edildiği ilk dönemdir. Eski Türkçe dönemi öncesinde Türkler tarafından henüz yazıya geçirilmiş bir belge bulunmamaktadır. Bu dönemi oluşturan yazı dilleri konusunda tam anlamıyla fikir birliği yoktur. İlk dönemlendirme çalışmalarını yapan A. N. Samoyloviç (1941: 73-95) ve Kaare Grönbech (2011: 10-11), çalışmalarında Köktürkçe ve Uygur Türkçesini Eski Türkçe dönemi içesinde değerlendirmişlerdir. Eski Türkçenin Grameri adlı eseriyle Köktürk ve Uygur yazı dillerinin gramer yapılarını inceleyen A. V. Gabain, bu dönem için *Alttürkisch* (Eski Türkçe) terimini kullanmış ve bu yazı dillerini Eski Türkçe dönemi içerisinde ele almıştır (Gabain, 2007). Bu dönemlendirme çalışmalarında 6-11. yy.ları kapsayan Köktürk ve Uygur yazı dilleri Eski Türkçe dönemi içerisinde gösterilirken Karahanlı Türkçesi, Orta Türkçe dönemi içerisinde değerlendirilmiştir. Diğer taraftan Sir Gerard Clauson etimolojik sözlüğünde "13. yüzyıl öncesindeki Türkçe (Pre-thirteenth Century Turkish)" adlandırmasıyla Karahanlı Türkçesini de Eski Türkçe dönemi içerisine dahil etmiştir (Clauson, 1972). Muharrem Ergin, Eski Türkçe dönemini 8. yy.daki ilk yazılı metinlerden 12-13. yy.a kadar olan dönem olarak tanımlamıştır (Ergin, 2008: 13-14). Aynı şekilde M. Erdal, Eski Türkçeyi üç bölümde incelemiş ve Karahanlı döneminden kalan eserleri *Old Turkic* (Eski Türkçe) içerisinde ele almıştır (Erdal, 2004: 6-7). Reşit R. Arat, 12-13. yy.ların Türkçe açısından bir dönüm noktası olduğunu belirterek bu yüzyıllardan sonra dilin bünyesindeki ses ve yapı değişikliğinin belirgin bir şekilde meydana geldiğini belirtmiştir (Arat, 1987: 298). A. Ata, Eski Türkçe döneminin Moğol istilasıyla son bulduğunu belirterek farklı bölgelere yayılan Türklerin 13. yy.ın ilk çeyreğinden itibaren Orta Türkçe dönemini başlattığını kaydetmiştir. Dolayısıyla Karahanlı Türkçesinin Eski Türkçe dönemi içerisinde değerlendirilmesi gerektiğini dile getirmiştir (Ata, 2010: 29-37). Bu dönemlendirme çalışmalarından farklı olarak L. Ligeti (1951: 301-327) ve A. Caferoğlu (2015: 41), Eski Türkçe döneminin Köktürkçe ve Uygurca devrini teşkil ettiğini belirtip Eski Kırgızcanın da buraya eklenebileceğini kaydetmiştir. Yukarıdan anlaşılacağı üzere araştırmacılar, genel anlamda Karahanlı Türkçesini Türkçenin hangi döneminde değerlendirileceği konusunda hemfikir değildirler. Dönemlendirme üzerine yapılan ilk ve güncel çalışmaları dikkate alarak bu çalışmada Karahanlı Türkçesini Eski Türkçe dönemi içerisinde vermeyi uygun buluyoruz.

Bugünkü bilgilere dayanarak Eski Türkçe dönemi için Türk dilinin başlangıç noktası diyebiliriz. Bu dönem, 7. yy.dan başlayarak 13. yy.a kadar devam eden Köktürkçe (Orhun), Uygur Türkçesi ve Karahanlı Türkçesi yazı dilleriyle eser verilen dönemi kapsamaktadır. 13. yy.a kadar devam eden bu üç yazı dili birbirinden ses ve şekil bilgisi açısından çok farklı olmamakla birlikte farklı din ve kültürlerin tesiriyle değişik türlerde eserler ortaya koymuştur (Ata, 2011: 26).

1.2.1.1. *Köktürkçe (Orhun Türkçesi)*

Bugün Türkoloji çalışmalarına temel olan bu yazı dili, günümüzden yaklaşık bin üç yüz yıl önce Asya bozkırlarında yaşanan siyasi-sosyal olaylar ve bugünden asırlar önce konuşulan Türkçe bilhassa da Türk devlet töresi gibi bilgiler taşıması bakımından önem arz etmektedir. Bu dönemden günümüze ulaşan eserler Köktürklerin ikinci döneminden kalmış olan eserlerdir. Bu eserler taş dokuma (*toḳı-*) sanatıyla sütun şeklindeki taşlar üzerine kazınarak yapılan bengü taş ve yazıtlardan oluşmaktadır. Günümüzde Köktürklerden kalma yaklaşık on kadar bengü taş ve yazıt vardır (Ercilasun, 2010: 128). Bunlar içerisinde edebî açıdan en önemlileri; *Tonyukuk*, *Köl Tigin* ve *Bilge Kagan* bengü taşlarıdır. Köktürklere özgü olan Türk (Köktürk) yazısı kullanılan yazıtlarda alfabeyle ilgili fikir ayrılıkları devam etmektedir. İskandinav Run yazısına benzediği için Runik ya da Pehlevî, Soğdak, Part gibi İranî kökenli alfabelere ve daha eski kökenli Samî alfabelerine de bağlayanlar vardır (Buran, 2015: 308).

Bu döneme ait olan bengü taşları şüphesiz Türklerin ilk yazılı belgeleri değildir. Çünkü bengü taşlarının dili işlenmiş bir dil olduğu için yeni oluşmuş bir yazı dilinden uzaktır (Ergin 2008: 13). Bu dönem öncesinde Türklere ait henüz herhangi bir yazılı belge olmadığı için Türk dilinin başlangıcı Köktürkçe ile sınırlıdır. Ancak dilbilimi kuralları çerçevesinde bengü taşları üzerine yapılacak olan bir çalışma ile Türk dilinin başlangıcının daha önceki asırlarda olduğunu tahmin etmek mümkündür (Arslan-Erol, 2014: 1).

1.2.1.2. *Eski Uygur Türkçesi*

Uygur Türkleri ile bir çok diğer Türk boylarının 8-11. yy.larda oluşturdukları yazı dili için kullanılan Eski Uygur Türkçesi terimi, Manihaizm ve Budizm dinlerinin tesirinde Türkistan'da gelişen ve Köktürkçeden çok da farklı olmayan Türk yazı dilidir (Buran, 2015: 112). Bu dönemde gerçekleşen din ve kültür değişikliği, yerleşik hayata geçiş ve göçler gibi temel etkenler yazı dilinin Köktürkçeden az da olsa

farklılaşmasına neden olmuştur. Bögü Kağan döneminde kabul edilen Manihaizm ve Budizm dinlerinin tesiriyle Çin, Hint ve Sanskrit dillerinden tercüme edilen eserler yoluyla Türkçenin yapısal özellikleri değişerek sözcük yapma yolları gelişmiştir. Uygur Türklerinin yerleşik hayata geçmesiyle tarım, mimari ve ticaret alanında yeni kavramlar Türk diline girmiştir. Bunlar neticesinde Türkçe eklerle yeni sözcükler türetilerek Türkçenin kelime hazinesi genişlemiştir (Akar, 2013: 106). Diğer Türk boyları ile birlikte Orta Asya'da siyasi bir birlik oluşturan Uygur Türkleri, dinî inançlarındaki toleransları, yerleşik ve göçebe hayattaki serbestlikleri ve Türk diline ve kültürüne bağlılıkları ile Türk dilinin ve kültürünün gelişmesine önemli katkılarda bulunmuşlardır (Caferoğlu, 2015: 116).

Türkler tarih boyunca kendi kültürlerini yazıya dökme ihtiyacını karşılamak için çeşitli alfabeler oluşturmuş ya da mevcut alfabelerden faydalanarak bu ihtiyacı gidermişlerdir (Arat, 1987: 674-699). Uygur Türkleri de kendi kültürlerini yazıya dökmek için *Uygur*, *Brahmi*, *Soğd*, *Süryani* ve *Çin* alfabeleri gibi birçok alfabe kullanılmıştır. Soğd yazısının bir çeşidi olan Uygur yazısı, bunlar içerisinde en çok kullanılanıdır (Gabain, 2007: 9-10). Uygur Türkçesiyle yazılmış günümüze ulaşan eserleri şu şekilde sıralayabiliriz:

Manici çevreye ait metinler: Bu çevreden kalma bilinen sekiz şiir mevcuttur. Nazım, manzume ve şiir türleri için *şlok* ve *takşut* kelimelerinin kullanıldığı Manici edebiyatta şiirler genelde dörtlükler halinde yazılmıştır. Manici çevreye ait nesirler, nazımlara kıyasla daha azdır. Bunlar arasında en önemlilerinden biri Irk Bitig (Fal Kitabı)'dır.

Burkancı çevreye ait metinler: Genellikle din temalı olan Burkancı edebiyattan kalma nazım sayısı oldukça fazladır. Bunlar için *koşug*, *takşut*, *şlok* ve *padak* terimleri kullanılmıştır. Manici edebiyatta olduğu gibi Burkancı edebiyatta da şiirler genellikle dörtlükler halinde yazılmıştır. Burkancı edebiyatta oldukça hacimli olan nesir, Vinayalar, Sûtralar, Abidarmalar ve Diğerleri olmak üzere dört grupta ele alınmıştır. Bunlar içerisine dahil olan *Altun Yaruk*, *Sekiz Yükmek*, *Maytrisimit* ve *Üç İtigsizler* en önemli olanlarıdır.

Hristiyan çevreye ait metinler: Hristiyanlığın Nesturî koluna mensup olan çevre tarafından oluşturulmuş birkaç metin bulunmaktadır. Ayrıca 13-14. asırlardan kalma mezar taşlarında Süryani yazılı Türkçe satırlar da mevcuttur.

Müslüman çevreye ait metinler: Genelde nazım olan bu metinler, şeklen Divanü Lügati't-Türk'teki ve Manici Burkancı çevre tarafından oluşturulan şiirlere benzese de konu bakımından farklıdır (Ercilasun, 2010: 226-262).

1.2.1.3. *Karahanlı Türkçesi*

Uygurların yıkılmasından sonra Karluk, Yağma, Çigil ve Tohsı Türk boylarının Kaşgar bölgesinde kurmuş oldukları devlette, İslam etkisi altında gelişen Türk yazı dilidir. 11-13. yy.ları kapsayan bu dönem, Karahanlı hükümdarı Satuk Buğra Han'ın İslamiyet'i kabul etmesiyle ilk İslamî eserleri vermiştir (Ölmez-Kaçalin, 2011: 3). Uygur yazı dilinin gelişmiş bir devamı olan Karahanlı Türkçesi, Uygur Türkçesinden çok farklı değildir. Eski Türkçenin ses ve şekil özelliklerini genel anlamda koruduğu için Eski Türkçe dönemi içinde değerlendirilmektedir (Akar, 2015: 140). Yeni din ve kültür etkisinde gelişen Karahanlı Türkçesi, dile giren yabancı kelimeler bakımından zengindir. Ancak o dönemde yabancı kelimelere Türkçe karşılıkların aranması, Türkçenin sözcük türetme yollarını geliştirmiş ve dolayısıyla Karahanlı Türkçesi zengin bir söz varlığına sahip olmuştur (Aksan, 1996: 107). Necmettin Hacıeminoğlu (1996) Karahanlı Türkçesinin Türk dili tarihindeki yeriyle ilgi şunları kaydetmiştir.

> "*Yaklaşık iki yüzyıllık bir zaman dilimine hâkim olan Karahanlı Türkçesi, Köktürk ve Uygur Türkçesinin tabiî bir devamıdır. Nitekim 13. yüzyıldan itibaren gelişen yeni yazı dilleri, Karahanlı Türkçesinin evlatları durumundadır*." (Hacıeminoğlu 1996: 1).

Karahanlı Türkçesi döneminde İslamî etkiler ve Arap-Fars kültürü bu dönemden itibaren yavaş yavaş kendini hissettirmeye başlamıştır. Arapça ve Farsça kelimelerin dile girdiği bu dönemde Arap alfabesi de kullanılmaya başlanmıştır. Yaklaşık iki yüz yıl kadar hakimiyet süren Karahanlı Türkçesi, 13. yy.dan sonra Moğol istilasıyla yerini yeni oluşacak olan Türk lehçelerine bırakmıştır (Ata, 2010: 29-37).

Karahanlı Türkçesi döneminden kalan eserler: *Kutadgu Bilig;* 1069-1070 yıllarında Yusuf Has Hâcib tarafından kaleme alınmıştır. Bu dönemin ilk büyük eseridir. *Dîvânu Lugâti't-Türk;* Kâşgarlı Mahmud tarafından 1072-1074 yıllarında kaleme alınmıştır. Sadece bir sözlük değil; Türk boyları, gelenek ve görenekleri hakkında da bilgi vermektedir. Türk dünyasının en büyük eseridir. *Atabetü'l-Hakâyık;* Edib Ahmed Yüknekî tarafından kaleme alınmıştır. Yazılış tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte 12. yy.da yazıldığı tahmin edilmektedir. *Dîvân-ı Hikmet;* Hoca Ahmet Yesevî'nin "hikmet" adındaki şiirlerinden oluşan eser 12.yy.da kaleme alınmıştır. Ayrıca Karahanlı Türkçesiyle yazılmış *Kuran Tercümeleri* mevcuttur.

1.2.2. Orta Türkçe Dönemi

Bu dönem 13. yy.dan itibaren farklı bölgelere dağılan Türk boylarının oluşturduğu yazı dillerini yani Karahanlı Türkçesinden sonra 16. yy.a kadar olan dönemi kapsamaktadır (Johanson, 1998). 13. yy.dan itibaren Moğol istilasıyla birlikte değişik bölgelere yayılan Türkler; batıda Eski Anadolu ve Osmanlı Türkçesini, doğuda Harezm ve Çağatay Türkçesini, kuzey ve güneyde ise Kıpçak Türkçesini oluşturmuşlardır (Ata, 2011: 30).

1.2.2.1. *Kıpçak Türkçesi*

Orta Türkçenin Kuzeybatı kolunu oluşturan Kıpçak Türkçesi, kuzeyde *Deşt-i Kıpçak*[1] güneyde Mısır ve Suriye'de yaşayan Türk boyları tarafından oluşturulan yazı dilidir (Akar, 2013: 218). Karahanlı Türkçesinin yaygın olarak konuşulduğu bölgeden 13. yy.dan sonra Oğuzlarla birlikte batıya ve kuzeye göç eden Kıpçak Türkleri, 13. asırdan sonra kendi yazı dillerini oluşturmuşlardır (Bilgin-Hacıeminoğlu, 2002: 422).

Kıpçak Türklerinin kökeni ve adı, araştırmacılar tarafından uzun süredir tartışılmış; farklı görüşler ortaya konmuştur. *"Sarı, sarımsı, solgun" anlamında* olan Kıpçak adı, ilk olarak Köktürk yazıtlarında (*Bayan Çor "Şine Usu"*) "*Türk Kıbçak elig yıl olurmış*" (Türk Kıpçak elli yıl oturmuş *"yönetmiş"*) şeklinde geçmiştir (Ercilasun, 2010: 355). Bizans ve Latin kaynaklarında *Kuman (Comani)*, Rus kaynaklarında *Polovets*, Macar kaynaklarında *Kun*, Moğol ve Çin kaynaklarında ise *Kıpçak* (*Kıfçak, Kıbçak*) olarak geçmektedir (Argunşah vd. 2011: 213).

Geniş bir alana yayılan Kıpçak Türkçesi asıl gelişimini Mısır ve Suriye'de kaydetmiştir. 13.17. yüzyıl Kıpçak Türkçesi üç grupta incelenmektedir. 1. *Kuman Kıpçakçası (13-17. yy)* 2. *Memluk Kıpçakçası (14-16. yy)* 3. *Ermeni Kıpçakçası (16-17. yy).* (Tekin-Ölmez, 1999: 41). Bunları Kuzey Kıpçak Türkçesi ve Güney Kıpçak Türkçesi olarak iki grupta inceleyebiliriz.

1.2.2.1.1. *Kuzey Kıpçak Türkçesi*

Kuzey Kıpçak Türkçesi; Altın Orda devletinde yaşayan Kıpçak Türklerinden

[1] Kıpçak bozkırı anlamında gelen kelime, doğuda Türkistan'ın batısından batıda Tuna nehrine, kuzeyde Orta İdil bölgesinden güneyde Kırım'a kadar olan Türklerin yaşadığı bölgeyi ifade etmektedir. Bu bölge 12-13 yy.lardan itibaren Deşt-i Kıpçak olarak adlandırılmıştır. Moğolların bölgeye hakim olmasından sonra Altın Orda adı da kullanılmakla birlikte 18. yy'lara kadar Deşt-i Kıpçak ibaresi kullanılmaya devam etmiştir (Buran, 2015: 97).

derlenen kelimeleri, Latin harfleriyle yazılmış Codex Cumanicus'u ve Ermeni harfli Kıpçak metinlerini kapsamaktadır. Kuzey Kıpçak Türkçesi daha çok Hristiyan dinine ait metinlerden meydana gelirken Güney Kıpçak Türkçesi İslam dini etkisinde gelişmiştir. Kuzey Kıpçak Türkçesi, Kuman Kıpçakçası ve Ermeni Kıpçakçası olmak üzere ikiye ayrılır (Argunşah vd. 2011: 274).

a. Kuman Kıpçakçası

Kuman Kıpçakçası Güney Rusya'da, Kırım'da ve Orta Asya'nın batı bölgelerinde yaşayan göçebe Kıpçak Türklerinin konuştukları lehçedir. Kuman Kıpçakçasından günümüze kalan tek yapıt Özbek Han'ın izniyle on yedi Fransiskan misyonerinin 1303-1362 yılları arasında yazdığı "Kuman Kitabı" anlamına gelen *Codex Cumanicus*'tur (Tekin-Ölmez, 1999: 42). Codex'i dönemin diğer eserlerinden ayıran en önemli özelliği Latin harfleriyle yazılmış olmasıdır. Eser, Alman ve İtalyan olmak üzere iki bölümden oluşturmaktadır. Eserin eldeki tek yazma nüshası, İtalya'da Venedik Saint Marcus Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Argunşah-Güner, 2015: 21).

b. Ermeni Kıpçakçası

Bu dönem 11.-15. yy.lar arasında Kıpçak Türkleriyle yoğun etkileşime girerek Kıpçak Türkçesini öğrenen ve daha sonra kilise vb. yerlerde Kıpçak Türkçesiyle konuşup Ermeni harfleriyle yazan Ermenilerden kalma eserleri içermektedir (Argunşah vd. 2011: 277). Talat Tekin ve Mehmet Ölmez (1999) "Türk Dilleri *Giriş*" adlı eserde, Ermenilerin Kıpçak Türkçesini nasıl ve nerede öğrendiklerini şu şekilde açıklamışlardır.

> "*11. yy ortalarında Doğu Anadolu'daki Bagratid Ermeni devletinin Selçuklu akınları ile yıkılması sonucu Ermenilerin büyük çoğunluğu Kırım'a göç edip Kıpçaklarla yaşamış ve onların Rusya, Bizans ve Memluklerle olan siyasi ve ekonomik ilişkilerinde Kıpçaklara yardımcı olmuşlardır. Bunun sonucunda Kırım Ermenileri günlük konuşma dilinde Kıpçak Türkçesini benimsemişlerdir.*" (Tekin-Ölmez, 1999: 46).

Ermeni harfli Kıpçak metinlerinden günümüze kalan başlıca eserler şunlardır:

Tarihî vakayinameler: 1. *Kamenets Vakayinamesi* 2. *Venedik Vakayinamesi* 3. *Polonya Vakayinamesi.*

Kanun kitapları, mahkeme sicil defterleri ve tutanaklar: Ermeni Kıpçakcası ile yazılmış 40 adet tutanak defteri mevcuttur. Bunlar arasında en önemli belge *Töre Bitigi* adlı kanun kitabıdır.

Filolojik eserler: Yazarı belli olmayan beş sözlüğü içermektedir.

Dinî eserler: Bu grupta beş adet *Zebur kitabı*, *havari Pavlus'un mektubu*,

dokuz adet dua kitabı, *Vartabed Anton*'un dört adet vaaz kitabı, velilerin hayatları ve astroloji ile ilgili birkaç kitap, bir paskalya takvimi ve on iki hayvanlı Türk takviminin listesi bulunmaktadır.

Edebî eserler: Eldeki tek edebî eser, *Hikmetli Hikâr'ın Hikâyesi* (İstoriya Mudrogo Hikâra)'dır.

Doğa bilimlerine ait eserler: Bu gruptaki eserlerden biri hakkında bilgi vardır. A. Torosoviç'in *Taynı Filosofskogo Kamnya* adlı eseridir (Argunşah vd. 2010: 280).

1.2.2.1.2. Güney Kıpçak Türkçesi

Mısır ve Suriye bölgelerinde İslam dininin tesirinde oluşan Kıpçak Türkçesidir.

a. Memluk Kıpçakçası

Memluk Kıpçakçası, Mısır ve Suriye'de çoğunluğunu Altın Orda devletinden köle olarak gelen Kıpçak Türklerinin oluşturduğu Türk yazı dilidir. Eyyubî sultanlarının hizmetinde bulunan bu Türk boyu zamanla güçlenerek Eyyubî hükümdarlığına son vermiş ve Kıpçak Türkçesinin bölgede etkinliğini artırmışlardır (Eckmann, 1965: 35). J. Eckmann (1965), tasnifinde Memluk Kıpçakçasını ikiye ayırmıştır. 1. *Asıl Memluk Kıpçakçası*: Daha çok Harezm-Altın Ordu yazı diline yakındır. 2. *Karışık Oğuz-Kıpçakçası*: Bu bölüm dilde birlik göstermez, fakat Kıpçak ögelerinin daha çok olduğu grup ve Oğuz, Anadolu Türkçesi ögelerinin daha çok olduğu grup şeklinde ikiye ayrılır (Eckmann, 1965: 35-36).

Memluk Kıpçakçası ile yazılmış başlıca eserler:

1. Sözlük ve gramer kitapları

a. Kitâbü'l-İdrâk li Lisâni'l-Etrâk

Türkçenin bilinen ilk grameri olup Ebu Hayyan tarafından yazılan eser 18 Aralık 1312 de Kahire'de tamamlanmıştır.

b. Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî

Araplara Türkçe öğretme amacıyla yazılan sözlüktür. Arapça-Türkçe Sözlük ve Moğolca-Farsça Sözlük şeklinde iki bölümden oluşmaktadır.

c. Ed-Dürretü'l-Mudiyye fi'l-Lügati't-Türkiyye

Eser, "Türk dilinin parlayan incisi" anlamına gelmektedir. Sözlük ve konuşma cümlelerinden oluşan bu eser, Araplara Türkçe öğretme amacıyla yazılmıştır. Eserin yazarı belli değildir.

d. El-Kavânînü'l-Külliye li-Zabti'l Lügati't-Türkiyye

15. yy. başlarında Kahire'de yazılan bu eserin müellifi bilinmemektedir. Araplara Türkçeyi öğretmek maksadıyla Arap filoloji metoduna göre yazılmıştır.

e. Et-Tuhfetü'z-Zekiyye Fi'l-Lügati't-Türkiyye

Türk sözlükçülük geleneğinin önemli örneklerinden biri olan bu eserin giriş bölümünde Memluk Kıpçakçasıyla yazıldığı bilinse de yazarı bilinmemektedir. Toplamda 91 sayfa olan bu eser, gramer ve Arapça-Kıpçakça sözlük olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır.

f. Kitâbu Bulgatü'l-Müştâk Fî Lügati't-Türk ve'l-Kıfçak

Cemaleddin Ebu Muhammed Abdullah et-Türkî'ye ait olan eser bir sözlük çalışmasıdır. Yazılış tarihi belli olmayan bu eser, isim ve fiiller olmak üzere bölümlerden oluşmaktadır.

g. Kitâbü'l-Ef'âl

Abbâs İbni Hamza es-Sabrânî tarafından 757 yılında Mısır'da yazılmıştır. "Filler Kitabı" anlamına gelen eser, Arapça-Türkçe ve bir bölümü de Farsça olan satır arası bir sözlüktür.

2. Edebî eserler

a. Seyf-i Sarâyî, Gülistân Tercümesi (Kitâb Gülistân bi't-Türkî)

Kıpçak Türkçesinin tek edebî eseri olan Gülistan Tercümesi, İran şairi Sadi'nin Gülistan adlı eserinin bilinen ilk Türkçe çevirisidir. Çeviriyi yapan Saraylı Seyf eseri, birebir çeviriden ziyade esere kendinden bir şeyler katarak çevirmiştir. Dolayısıyla kelime hazinesi ve gramer özellikleri açısından önemli olan bu eseri tercüme görünümünden çıkarmıştır. Eserin tek yazma nüshası Hollanda'nın Leiden Akademisi Kütüphanesindedir.

3. Fıkıh kitapları

a. İrşdü'l-Mülûk ve's-Selâtîn Tecümesi

Kıpçak Türkçesinin önemli eserlerinden biridir. 1387 yılında Berke Fakih tarafından melik ve sultanlara yol göstermek amacıyla yazılan eser, emir Bacman adına tercüme edilmiş bir fıkıh kitabıdır. 498 varaktan oluşan eserin Ayasofya ve Yusuf Ağa kütüphanesinde iki nüshası bulunmaktadır.

b. Kitâbu Fi'l Fıkh Bi Lisâni'l -Türkî

14. yy.da yazılan eser, 295 varaktan oluşmaktadır. Ali Emiri kütüphanesinde tek nüshası bulunan eser Kıpçak Türkçesiyle yazılmış bir fıkıh kitabıdır.

c. Mukaddimetü'l-Gaznevî fi'l-İbâdât (Kitâb fi'l-Fıkh) Tercümesi

Çevirisinde Oğuz özelliklerinin ağır bastığı kitap, satır arası bir tercüme kitabıdır. Eser, Hanifi mezhebindeki ibadet şekilleri hakkında bilgiler içermektedir.

Kitâb-ı Mukaddime-i Ebu'l-Leysi's-Semerkandî Tercümesi

Ebu'l-Leys tarafından kaleme alına bu eser, bir satır arası tercümesidir. Daha çok dini konuları ele alan eser, İsenbay Sudun tarafından istinsah edilmiştir. Eserin Ayasofya kütüphanesinde bulunan nüshasında Kıpçak özellikleri ağır basmaktadır.

4. Askerlik ve okçulukla ilgili kitaplar

a. Münyetü'l-Guzât

Arapça bir eserden tercüme edilen eser, binicilik ve atçılıkla ilgili bilgiler içermektedir. Eserin bilinen tek nüshası Topkapı Sarayı 3. Ahmet kütüphanesindedir.

b. Kitāb fî İlmi'n-Nüşşâb (Hulâsa) Tercümesi

"Ok İlmi Kitabı" anlamına gelen eser, Mahdum Tolu Bey'in isteği üzerine Arapçadan tercüme edilmiştir. Eserin İstanbul ve Paris'te bilinen iki nüshası bulunmaktadır.

5. Atçılık ve baytarlıkla ilgili kitaplar

a. Asa Kitâbu'l-Hayl (Kitâb f Riyâzâti'l-Hayl) Tercümesi

Farsçadan tercüme edilen bu eser, binicilik ve at kullanma ile ilgili bilgiler içermektedir. İstanbul Bayezid genel kitaplığı ve Paris Biblioteque Nationalite'de olmak üzere iki nüshası vardır.

b. Baytaratü'l-Vâzıh Tercümesi

Hastalıkların sınıflandırılması ve at vb. hayvanların nasıl tedavi edilmesine dair bilgiler içeren baytarlığa ait bir eserdir. Tolu Bey'in emri üzerine Baytarat adlı Arapça bir kitaptan tercüme edilen eser, giriş kısmı ile dört bölümden oluşmaktadır. Eserin Topkapı Sarayı Revan Köşkü Kütüphanesi ve Paris Biblioteque Nationalite'de iki yazma nüshası bulunmaktadır (Argunşah vd. 2011: 274-301).

1.2.3. Kazak Türklerinin Tarihi ve Kazak Türkçesi

Günümüzde kuzeyde Rusya, güneyde Özbekistan, Kırgızistan ve Türkmenistan, doğuda Çin ve batıda Hazar Denizi'ne kıyısı olan bölgede yaşayan Kazak Türklerinin tarih sahnesine ne zaman çıktığı hakkında çeşitli görüşler vardır ve bunlar araştırmacılar tarafından hâlâ tartışılmaktadır (Hizmetli, 2011:25). Bunlardan en çok kabul görene göre Kazak Türkleri, Cengiz Han'ın oğlu Cuci tarafından kurulan Altın Ordu devletinin 1456'da dağılmasıyla siyasi birlik oluşturmuş bir Türk boyudur. Altın Ordu

devletinin yıkılmasıyla 1457'de Deşt-i Kıpçak'ta Özbek Hanlığı kurulmuştur. Bu yıllarda Özbek Hanlığına bağlı olan Kazak Türkleri, Özbek Hanlığının kurucu Ebul Hayr Han ile aralarının açılmasıyla Kerey ve Canıbek Han'ın önderliğinde kendilerini destekleyen boylarla birlikte ilk Türk yurtlarından olan Çu bölgesine göç ederek 1468 yılında Kazak Hanlığını kurmuşlardır (Türkeş-Günay, 2015:458). Yarım asır Moğol yönetiminde olan Deşt-i Kıpçak bölgesi, Kazak Türklerinin bağımsızlıklarını kazanmasıyla tekrar Türk hakimiyetine girmiştir.

19. yy.ın başlarına kadar Deşt-i Kıpçak'ta hüküm süren Kazak Türkleri, bu süre zarfında başta Kalmuklar, Ruslar ve bölgedeki diğer Türk boyları da dahil olmak üzere bir çok ulusla mücadele etmişlerdir. 1718 yılına kadar Kalmuk ve Ruslara rağmen Kazak Türkleri, hanlığın sınırlarını genişletmiş, siyasi birlik ve bütünlüğü sağlamışlardır (Türkeş-Günay, 2015:458-60). Tevkel Han'ın ölümünden sonra Kazak Hanlığı, siyasi gücünü kaybetmiştir. Bunun sonucunda Kazak Türkleri, Ulu Cüz (Ulu Yüz-Ordu), Orta Cüz (Orta Yüz-Ordu) ve Kişi Cüz (Küçük Yüz-Ordu) olmak üzere birbirinden bağımsız üç bölgeye ayrılarak kendi içlerinden hanlar tarafından yönetilmiştir (İsmail, 2002:45-48). Kazak Hanlığının bölgelere ayrılmasıyla Kalmukların saldırıları artmış, Rusya'nın 1552 yılında Kazan Hanlığını, 1556'da Astrahan Hanlığını ele geçirmesi ve Nogay Hanlığına siyasi üstünlük sağlaması sonucunda Rus sınırı Kazak Hanlığının sınırına dayanmıştır. Bu durumda Kazak Türkleri bir yandan Ruslar diğer yandan Kalmuklar ile mücadele etmek zorunda kalmıştır. Kazak Hanlığının cüzlere ayrılmasıyla sarsılan otoritesi, Rus ve Kalmuk saldırılarıyla tamamen zayıflamıştır. 1847'de Kazak Hanı Kene Sarı Han'ın Ruslar tarafından pusuya düşürülmesi sonucunda Kazak Hanlığı kısmen Rus egemenliğine girerek 1854 yılında tamamen Rus boyunduruğu altına girmiştir (Caferoğlu, 1988:32-33).

Rus egemenliğine giren Kazak Türkleri, bu süre zarfında Rusların dinî, etnik ve siyasi asimileştirme politikalarına maruz kalmışlardır. Kazak Türklerinin yaşadıkları bölgelere Rus aileler yerleştirilerek Kazak Türklerinin etnik kökenleri değiştirilmeye çalışılmış ve halk, Rusların uyguladığı politikalarla ekonomik açıdan zayıflatılmıştır. Zaman zaman Rusların bu politikalarına karşı ayaklanan Kazak Türkleri, Ruslar tarafından kanlı bir şekilde bastırılmıştır. Bu baskılar altında bağımsızlığını kazanmaya çalışan Kazak Türkleri, 1917 yılında Bolşevik ihtilalinden sonra Alaş Orda Partisi'ni kurarak Bükey Han önderliğinde Kazakistan Hükümeti'ni ilan etmişlerdir. Ancak Kazak Türklerinin bağımsızlık hareketi olan Alaş Orda hükümeti hem kızıl ordu hem de beyaz orduya karşı savaştıkları için kısa sürede zayıf düşmüş ve 1919 yılında

bu bağımsızlık hareketi Ruslar tarafından kanlı bir şekilde bastırılmıştır. Bunun neticesinde Kazak Türkleri, 1920'de Sovyetler Birliği'ne bağlanmıştır. Sovyetler Birliği dağılana kadar bağımsızlık yolunda çeşitli statüler kazanan Kazak Türkleri, 1990'lı yıllarda Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla 1991 yılında bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Yapılan parlamento seçimleri neticesinde Nur Sultan Nazarbayev Cumhurbaşkanı seçilmiş ve Kazak Türkçesi devletin resmi dili olarak kabul edilmiştir (Türkeş-Günay, 2015:578-80).

Kıpçak grubu Türk yazı dillerinden biri olan Kazak Türkçesi, Kıpçak grubunun en geniş alanda konuşulan koludur. Kazak Türkçesinin kelime hazinesini Türkçe kelimelerle Arapça, Farsça, Moğolca ve Rusça kelimeler oluşturmaktadır. Diğer Türk lehçelerine kıyasla Arapça ve Farsçadan çok etkilenmeyen Kazak Türkçesinin mevcut yazı dilinde bulunan Arapça-Farsça kelimeler, Kazak Türkçesinin ses düzenine uygun hale getirilerek yazı diline aktarılmıştır. Bu konuda en önemli etken, Kazak Türklerinin geç tarihte yazı dili oluşturmasıdır (Koç-Doğan, 2004:6-11). Bugün Kazakistan, Doğu Türkistan, Özbekistan, Türkmenistan gibi bölgelerde yaşayan Kazak Türkleri tarafından konuşulan Kazak Türkçesi, Kıpçak lehçelerinden en çok Karakalpak ve Nogay lehçeleriyle benzerlik göstermektedir (Özkan, 1997:71). Geniş bir alana yayılan Kazak Türkçesinin *Kuzeydoğu*, *Güney* ve *Batı* olmak üzere üç ana ağız grubu vardır. Bunlardan Kuzeydoğu grubu mevcut yazı dilinin temelini oluşturmaktadır. Diğer Türk boyları gibi Kazak Türkleri de tarih boyunca farklı alfabeler kullanmışlardır. 1923 yılına kadar Arap alfabesini kullanan Kazak Türkleri, 1928'de Latin alfabesine geçmişlerdir. Ancak bu uzun sürmemiştir. Rusların politikaları doğrultusunda 1940 yılında Kiril alfabesini kabul etmişlerdir (Buran, 2015:177-78). Bağımsızlıklarından yirmi altı yıl sonra 27 Ekim 2017'de cumhurbaşkanı Nur Sultan Nazarbayev Latin harflerine geçiş kararnamesini onaylamıştır. Böylece Kazak parlamentosu, 2025'e kadar kademeli olarak Latin harflerine geçişi kabul etmiştir.

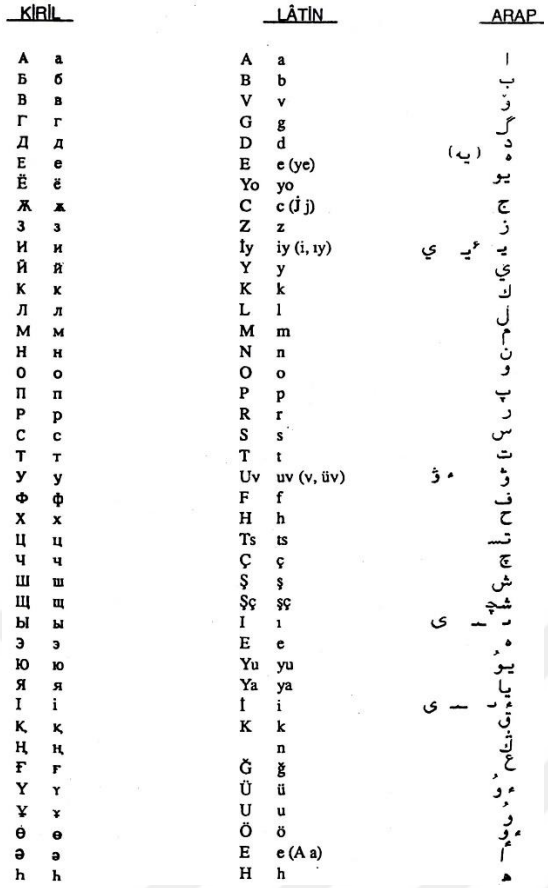

Şekil 1 Kazak Türkçesi (Sovyetler Birliği) Alfabesi (Ercilasun 2014:27).

№	Жазылуы	Дыбысталуы	№	Жазылуы	Дыбысталуы
1	A a	[a]	17	Ń ń	[н]
2	Á á	[ə]	18	O o	[o]
3	B b	[б]	19	Ó ó	[ө]
4	D d	[д]	20	P p	[п]
5	E e	[e]	21	Q q	[қ]
6	F f	[ф]	22	R r	[р]
7	G g	[г]	23	S s	[с]
8	Ǵ ǵ	[ғ]	24	T t	[т]
9	H h	[х], [һ]	25	U u	[ұ]
10	I i	[і]	26	Ú ú	[ү]
11	I ı	[и], [й]	27	V v	[в]
12	J j	[ж]	28	Y y	[ы]
13	K k	[к]	29	Ý ý	[у]
14	L l	[л]	30	Z z	[з]
15	M m	[м]	31	Sh sh	[ш]
16	N n	[н]	32	Ch ch	[ч]

Şekil 2 27 Ekim 2017'de kabul edilen Latin Alfabesi (https://informburo.kz).

1.3. ANLAM BİLİMİ

Beş duyu organıyla gerçek dünyadan edinilen algıların ve yapay bir dünya olan düşünce sisteminden alınan bilgilerin, kişinin önceki deneyimlerinden faydalanarak yorumlanmış şekline *anlam* (*sense, meaning*) denir (Karaağaç, 2013: 19). Batı'da dilbilim araştırmalarında (*Alm. Semantik, Fr. Sémantique, İng. Semantics*) terimiyle karşılanan anlam bilimi; bir dilin sesleri dışında kalan anlamlı birimlerinde, sözcük ve sözcük öbeklerinde meydana gelen anlam değişmelerini izleyen ve dünya dilleri arasındaki evrensel kuralları bulmaya çalışan bilim dalıdır (Karaağaç 2013:120-21). Diğer bir değişle anlama ilişkin sorunlar üzerinde dil bilimiyle alakalı olduğu kadar felsefe, mantık, toplumbilim, ruhbilim vb. bilim dallarıyla yakından ilişkisi olan anlam bilimi, dili anlam yönünden ele alan ve içeriği eşzamanlı-artzamanlı olarak inceleyen bilim dalıdır (Vardar 2007: 18). İm/işaret anlamına gelen ve daha sonra "anlam" olarak genişleyen semantik terimi, ikisinin de kökü "sema" olan Grekçe semantikos'tan veya samainen'den gelmiştir (Arslan-Erol 2014: 17).

1.3.1. Anlam Bilimin Kısa Geçmişi

Dil bilimi çalışmaları çok eskiye (eski Hint ve eski Yunan) dayansa da doğrudan anlam bilimi üzerine yapılan çalışmalar 20. yy.ın ilk yarısında başlamıştır. 19. yy öncesinde Doğu ve Batı bilginleri *Pānini*, *Nāgesa Bhatta*, *Platon*, *Sokrates*, *Kratlyos*, *Aristoteles*, *Epikuros*, *John Locke*, *Francis Bacon*, *Leibniz*, *Herder* ve *Wilhelm V. Humboldt* gibi araştırmacılar, çalışmalarında doğrudan anlam bilimiyle ilgili olmasa da nesnelerin isimlerini ve anlamla ilgili ilişkilerini irdeleyecek konuları ele almışlardır. 19. yy.da Alman araştırmacı *Karl Reisig* "Latin Dilbilimi Üzerine Dersler" adlı eseri hazırlarken doğrudan anlam bilimi üzerine durmuş ve konuyla ilgili sorunları ele almıştır. Dolayısıyla 20. yy öncesinde anlam bilimi üzerine hiç araştırma yapılmamış demek oldukça güçtür. Doğu ve Batı bilginleri, dil bilimi üzerine araştırma yaparken doğrudan olmasa da dolaylı olarak nesnelerin anlam bağlamında kendilerine özgü bir adları olduğunu ve isimlerin gelişigüzel verilmeyeceğini dile getirerek anlam konularını irdelemişlerdir (Aksan, 2009 III: 139-141). 19. yy.ın son çeyreğinde Fransız dilbilimci *Arsène Darmesteter* "*La vie des mots* (sözcüklerin yaşamı)" adlı eseriyle anlam konusuna yer vererek anlam olayları ve anlam değişmeleri üzerinde durmuştur. Yine bu dönemde Fransız araştırmacı *Michel Bréal* eserinde kullanmış olduğu *sémantique* terimiyle bilim dalı olarak anlam bilimi çalışmalarının temelini atmıştır (Hazar 2013: 137-173). Bu eserle birlikte anlam üzerine yapılan çalışmalar hız kazanmıştır. 20. yy.ın ilk çeyreğinde Danimarkalı dilbilimci *Kristoffer Nyrop*, sémantique başlığı altında Fransızcadaki sözcüklerin anlam değişmelerini inceleyerek değişmelerin nedenlerini irdelemiştir. Bu yıllarda İsviçreli dilbilimci *Ferdinand de Saussure* anlam değişmeleri çalışmalarına eşzamanlı-artzamanlı faktörünü getirerek konuyu farklı bir boyuta taşımıştır. 20. yy.ın ilk çeyreğinden sonra Batı'da *Alfred Korzybski*, *Chomsky*, *Katz*, *Lakoff*, *Mc Cawley, Chafe* gibi araştırmacılarla birlikte konuya farklı bakış açıları da dahil edilmiş ve anlam üzerine yapılan çalışmalar hız kazanmıştır (Aksan, 2009 III: 139-146).

Anlam bilimi çalışmaları ülkemizde geç başlamasına rağmen son yıllarda çeşitli bilim dallarından anlam bilimiyle ilgilenen araştırmacı sayısı artmıştır. Türkiye'de anlambilim çalışmalarının temelini atan D. Aksan'ın 1971 yılında yayımlanan *Anlam Bilimi ve Türk Anlam Bilimi* adlı eseri ile Azerbaycan Türkçesiyle yazılmış olan Cafer Bağırov (1971)'un *Azerbaycan Dilinde Fe'llerin Leksik-Semantik İnkşafı* adlı eseri bu alanda ilk olmaları bakımından önemlidir. Anlam bilimi çalışmalarına temel olabilecek Türkiye'de yapılmış çalışmalardan bazıları şunlardır: A. Doğan, vd. (1981), *Dil,*

Anlam, Sözcük: Anlambilim ve Sözcükbilim Konuları, A. Doğan (2009) *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim I-II-III*, Kılıç Veysel (2009), *Anlambilime Giriş -Temel Kavramlar*, Filizok Rıza (2001), *Anlam Analizine Giriş*, A. Doğan (2009), *Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi* (Hazar 2013: 137-173). Anlam bilimi ile ilgili araştırmalar günümüzde artarak devam *etmektedir*.

> "*Günümüzde anlam bilimi çalışmaları genel olarak dil bilimi açısından alınmakta, dil bilimsel anlam bilimi adı altında yürütülmektedir. Ayrıca, Carnap ve Montague gibi düşünürleri takip ederek anlamı mantık açısından ele alan, dilin mantıksal kuruluşu üzerinde duran mantıksal anlam bilimi dalı da vardır. Dil-insan ilişkilerini ele alan genel anlam bilimi alanında çalışanlar da bulunmaktadır*." (Arslan-Erol 2014: 19).

1.3.2 Ülkemizde Konusu Doğrudan Anlam Değişmeleriyle İlgili Olan Bazı Çalışmalar

Eski Hint ve eski Yunan'da başlayan dil bilimi ile ilgili çalışmalar, 19. yüzyılda Batı'da yoğunlaşarak gelişme göstermiştir. Ülkemizde 20. yy.ın ikinci yarısında başlayan anlam bilimi çalışmaları, günümüzde artarak devam etmektedir. Ülkemizde anlam değişmeleriyle ilgili kelime anlam bilimi çerçevesinde sıralaması tarihe göre yapılan bazı çalışmalar şunlardır:

SELÇUK, Engin. (2000). *Batı Türkçesinde Anlam Değişmeleri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Sakarya.

ARSLAN-EROL, Hülya. (2002). *Eski Türkçeden Eski Anadolu Türkçesine Anlam Değişmeleri*, Yayımlanmış Doktora Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili Bilim Dalı, Çanakkale.

GÜMÜŞ, Birgül. (2005). *Anlam Değişmeleri Çerçevesinde Kur'an Arapçasından Türkçeye Geçen Kelimeler*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Kahramanmaraş.

PERİLİOĞLU, Ebru. (2006). *Türkiye Türkçesi İle Azeri Türkçesindeki Ortak Kelimelerde Anlam Değişmeleri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Elazığ.

ÖZAVŞAR, Resul. (2009). *Marzubânnâme Tercümesi (Metin, Çeviri, Art Zamanlı Anlam Değişmeleri, Dizin)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı, Türk Dili ve

Edebiyatı Bilim Dalı, Diyarbakır.

ATMACA, Emine. (2011). *Eski Oğuz Türkçesinden Türkiye Türkçesine Söz Varlığındaki Değişmeler ve Anlam Olayları* (Birinci Cilt), Yayımlanmış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı. Sakarya.

OĞUZ, Ceren. (2011). *Kâmûs-ı Türkî'den Türkçe Sözlük'e Anlam Değişmeleri-Adlar (k-z)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı, Eskişehir.

KÜÇÜK, İlke. (2012). *Kâmûs-ı Türkî'den Türkçe Sözlük'e Anlam Değişmeleri-Adlar (a-k)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı, Eskişehir.

DOĞRU, Fatih. (2012). *Kâmûs-ı Türkî'den Türkçe Sözlük'e Anlam Değişmeleri-Eylemler*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı, Eskişehir.

CİĞA, Özkan. (2013). *Süheyl ü Nev-Bahâr (Metin-Aktarma, Art zamanlı Anlam Değişmeleri, Dizin)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bilim Dalı, Diyarbakır.

ÖZAVŞAR, Resul. (2013). *Tarama Sözlüğü ve Türkçe Sözlük'e Göre Anlam Değişmeleri*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dicle Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bilim Dalı. Diyarbakır.

RUSTEMOVA, Elmaz. (2014). *Kıpçak Türkçesinden Kırım Tatarcasına Anlam Değişmeleri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Isparta.

KURT, Fatma. (2018). *Çağatay Türkçesinden Özbek Türkçesine Anlam Değişmeleri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Gaziantep.

GÜRSEL, A. Mehmet. (2018). *Türkçeden Boşnakçaya Geçmiş Kelimelerde Anlam Değişmeleri***,** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balkan Çalışmaları Anabilim Dalı, Edirne.

İKİNCİ BÖLÜM
2. MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünü Kıpçak Türkçesi ve Kazak Türkçesi sözlüklerinin taranması sonucunda elde edilen veriler oluşturmaktadır. Ortak kelimeler fişleme yöntemi kullanılarak tespit edilmiştir. Kullanılan materyal ve kaynaklar, bölümü oluşturan başlıklar altında verilmiştir.

2.1. KIPÇAK TÜRKÇESİNDE KULLANILMIŞ OLUP KAZAK TÜRKÇESİNDE KULLANILMAYAN KELİMELER

Bu bölümde tarama yaptığımız sözlüklerden elde edilen kelimeler yer almaktadır. Bu bölümün ilk başlığı altında Kıpçak Türkçesinde kullanılan ancak Kazak Türkçesinde kullanımı taranan sözlüklerden tespit edilemeyen kelimeler yer almaktadır. Bu veriler elde edilirken şu kaynaklar kullanılmıştır: Kıpçak Türkçesi sahası adına dönemin eserlerinde geçen kelimelerden oluşturulan R. Toparlı vd. (2007)'ın *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü* taranmıştır. Kazak Türkçesi sahası için başta K. Koç (2009)'un *Türkiye Türkçesi Kazak Türkçesi Sözlüğü* ve K. Koç vd. (2003)'un *Kazak Türkçesi Türkiye Türkçesi Sözlüğü* adlı çalışmaları kullanılmıştır. Ayrıca gerek duyulduğunda Kazak Sovyet Sosyalist Rusya'sının matbaası tarafından basılan 10 ciltlik *Ḳazaḳ Tiliniñ Tüsindirme Sözdigi* (1974), Kazak milli eğitim bakanlığı bilim komitesi tarafından hazırlanan 15 ciltlik *Ḳazaḳ Ädebiy Tiliniñ Sözdigi* (2011) ve çevrimiçi erişime açık olan *Luġat Sözdikteri* (http://lugat.kz/) kaynakları da taranıp Kıpçak Türkçesi sözlüğüyle karşılaştırılmıştır.

A

āb (I) *far.* Su (GT)

āb (II) *far.* Rivayete göre Hz. Âdem'in ekinini yiyen karga (İN)

ābādān *far.* Şen, bayındır (İM.)

abaġa *moğ.* Amca (CC)

abaḳ (I) Put, suret (İM, TZ)

abaḳ (II) Koku kutusu ()

abanūs *ar.* Kerestesi siyah ve sert bir ağaç (İM)

‘abd *ar.* Kul (Gİ, KF, KFT, MS)

‘abher *ar.* Nergis çiçeği (GT)

abışḳa Yaşlı, ihtiyar (CC, TA, TZ) *krş.* abuşḳa

‘ābid *ar.* Kul, ibadet eden (GT, İM, KF)

ablaḳ *ar.* Yuvarlak yüzlü (RH)

abraḳ Kumaş (Kİ)

abramaḳ Savunma, koruma (CC)

abraş *ar.* Alaca benekli at, tüysüz yerlerinde uyuz gibi illeti olan at (RH)

abru Ahmak (TA)

abuşḳa Yaşlı, ihtiyar (CC) *krş.* abışḳa

‘āc *ar.* **1.** Fil dişi (GT) **2.** Deve kemiği (KFT)

‘acībe *ar.* Alışılmış olmayan (BV)

‘ācīz *ar.* Güçsüz, zavallı (Gİ, GT, KF, KFT)

‘acāye *ar.* Anası tarafından emzirilmeyen çocuk (BV)

‘acb *ar.* Kuyruk sokumu (BV)

‘acebā *ar.* Acaba (GT)

‘acemce *ar. tr.* Farsça (GT)

‘acīb *ar.* Şaşılacak şey (GT)

‘ācīn *ar.* Hamur tutma (BV)

‘ācīz *ar.* Güçsüz, zavallı (Gİ, GT, KF, KFT)

‘ācīzlik *ar. tr.* Güçsüzlük, zavallılık (İM)

acur Kurtlanmış (TZ)

‘ācuz *ar.* Sonu, ahir, her nesnenin dibi ve kökü (BV)

‘ācve *ar.* Medine hurması (İM)

‘acz *ar.* Güçsüzlük, zavallılık (GT)

‘ācża *ar.* Dübürü büyük kadın (KF)

açı- 1. Acımak (BV) **2.** Bacakların arası sıcaktan kızararak yanmak (TZ)

açıcı Açan (KF)

açıġan- Ekşimek, acımak (CC)

açırġa- Acımak, acınmak (CC) *köñül açırġamaḳ* pişman olmak (CC)

açırġan- Pişman olmak (CC)

açḳı Amca (TA)

açuḳ Kaygan, kayıcı (İM)

‘ād *ar.* Ad kavmi (Gİ, KF, MG)

ādāb *ar.* Yol yordam, yol yöntem (GT)

‘adāvet *ar.* Düşmanlık (GT)

‘adāvet *ar.* Düşmanlık (GT)

‘aded *ar.* Sayı, adet (Gİ, İM, KF)

‘aded *ar.* Sayı, adet (Gİ, İM, KF)

‘adel *ar.* Yük dengi (BV)

‘adem *ar.* Yokluk (Gİ, GT)

‘ades *ar.* Mercimek (BV, GT, İN)

‘adl *ar.* Adalet, doğruluk, adaletli olma (Gİ, GT, KF)

‘adllıḳ *ar. tr.* Adalet, doğruluk, adaletli olma (İM, KFT)

‘adn *ar.* Bir cennet adı (İM)

‘adū *ar.* Düşman (GT) *krş.* ‘adüv

‘adüv *ar.* Düşman (GT) *krş.* ‘adü

afacān *ar. far.* (< āfet-i cān) Anî ölüm (İH)

‘afīf *ar.* İffetli, namuslu (Gİ, İM, KF)

‘āfiyet *ar.* Rahatlık, sağlık (Gİ, GT,

İM, KF)

afrīyyūn *ar.* Bir bitki adı (BV)

‘afv *ar.* Af, bağışlama (Gİ, GT, İM, KF)

aġ- Yükselmek, yukarı çıkmak (BM, Kİ, MG)

āgāh *far.* Uyanık, haberdar (BV,GT, İM, İN, RH)

āġāz *far.* Başlama (GT)

āġġz ḳıl- terennüm etmek (GT)

aġı Bir tür ipek (Kİ)

aġın- Yükselmek, yukarı çıkmak (CC, Kİ, TA) *krş.* aġınan-

aġınan- Yükselmek, yukarı çıkmak (CC) *krş.* aġın-

aġınġaç Merdiven (Kİ, TA) *krş.* aġınġıç, aġınġuç

aġınġıç Merdiven (CC) *krş.* aġınġaç, aġınġuç

aġınġuç Merdiven (CC) *krş.* aġınġaç, aġınġıç

aġırsıy Saygı (CC) *krş.* avursı

aġırşaḳ Yün, iplik eğirilen iği ağırlaştırmak için alt ucuna geçirilen yarım küre ağaç (DM, TA, TZ) *krş.* aġurşaḳ

aġlāl *ar.* Boyna takılan zincirler, prangalar (Gİ, İM)

aġsur- Aksırmak, hapşırmak (KFT) *krş.* aḫsur-, aḳşur-

aġul 1. Zihniyet, görüş tarzı (CC) **2.** Gönül (CC)

aġurçuḳ Satranç (Kİ)

aġurşaḳ Yün, iplik eğirilen iği ağırlaştırmak için alt ucuna geçirilen küre ağaç (Kİ) *krş.* aġırsaḳ

aġyār *ar.* Yabancılar (GT)

āḫar *ar.* Başka, diğer (GT)

‘ahd *ar.* Yemin, ant, söz (Gİ, GT, İM, KF, KFT, MS)

aḥded *ar.* Ahmak, uzun boylu (BV)

aḥkām *ar.* Hükümler (İM, KFT, MG)

aḫlāk *ar.* Ahlâk (GT)

aḥmer *ar.* Kırmızı (BV)

aḫres *ar.* Dilsiz, konuşamayan (GT)

aḫsur- Aksırmak, hapşırmak (Gİ, KF, MS) *krş.* aġsur-, aḳşur-

aḫūr *far.* Ahır, hayvan barınağı (BV, DM, TA)

aḥvel *ar.* Şaşı (GT, RH)

‘aḳabe *ar.* Yokuş, tepe (Gİ, İM)

āḳāl *ar.* Ağaçtaki çatlak veya kurt yeniği (MG)

‘aḳār *ar.* Para getiren mülk (İM)

aḳarşu Irmak, akarsu (KF, TA)

‘āḳıla (I) *ar.* Akıllı kadın (İM)

‘āḳıla (II) *ar.* Baba tarafından akraba (KFT)

aḳır *ar.* Ok atarken yapılan hatadan dolayı elin yağır olması (İN)

‘ākif *ar.* İbadet için bir yere kapanan (GT)

‘aḳīḳ *ar.* Kıymetli, kırmızı renkli taş (BV, İM)

‘aḳīr *ar.* Yaralanmış (BV)

‘aḳḳār *ar.* Devaların aslı (BV)

‘aḳlī *ar.* Akılla ilgili (İM)

aḳmıḳ Boza (DM)

aḳnuna Kağnı arabası (DM)

‘aḳr *ar.* Yara (MG)

aḳrın- Acele etmek (KK) *krş.* arḳun-

aḳruḳ Kaçan beygirin yakalandığı ip, otlakla atın bağlandığı ip (Kİ, TA)

‘aks *ar.* Aksi, zıt, ters (Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG)

aḳsıla Dar nesne (TZ)

aḳşur- Aksırmak, hapşırmak (BM, İM, Kİ, TA) *krş.* aġsur-, aḫsur-

aḳtaş Köle (TZ) *krş.* aḳtaşı

aḳtaşı Köle (TZ) *krş.* aḳtaş

aḳulaḳaz Telli turna, alaca kaz (BM)

aḳvā *ar.* Çok sağlam, kuvvetli (MG)

āl *ar.* Soy sop, aile, sülâle (KF)

a‘lā *ar.* En yüksek, yüce (GT)

ala- Değiştirmek (TZ)

ala kidiş Melez at (TA)

ala yapışḳan Balıkçıl (BM)

alaçu Çörden çöpten yapılan küçük adî çadır, kulübe, baraka, evcik (İH) *krş.* alaçuk

alaçuḳ Çörden çöpten yapılan küçük adî çadır, kulübe, baraka, evcik (CC) *krş.* alaçu

alaḳ (I) Fikir ayrılığı (Kİ)

alaḳ (II) Sarnıç, havuz (BM)

alaḳ (III) Pekiştirme edatı (TZ)

alaḳ- Fikirleri ayırlmak (Kİ)

‘alāḳa *ar.* İlgi, bağlantı (MG)

ālām *ar.* Bayraklar, sancaklar (CC)

ālāt *ar.* Aletler (KFT)

alçal Ala renkli, çil (TA)

alçu Alçı (KFT)

‘ale’l-ġafle *ar.* Dalgınlıkla (KF)

‘alef *ar.* Hayvan yemi (BV, İM)

‘alem *ar.* Bayrak (BV, GT, İM, MG)

a‘lem *ar.* En iyi bilen (Gİ)

‘alevī *ar.* Hz. Ali’yi seven (İM, KFT)

‘aleyhi’l-la‘net *ar.* “Allah’ın lâneti onun üzerinde olsun” anlamında bir söz (İM)

‘aleyke *ar.* “Senin üzerine olsun” anlamında bir söz (İM)

alġıġ- Aşağılamak (TA)

alıġ Korkak (TA)

alın (I) Alın (BV, DM, Gİ, KF, RH, TA, TZ)

alın (II) Ön, cephe, karşı (CC, GT, İM, Kİ, MG)

alınçı Taşkın adam (Kİ)

‘ālī *ar.* Yüce, yüksek (BV, GT, MG)

‘alīḳ (I) *ar.* Hayvana bir defada verilen yem (BV, RH)

‘alīḳ (II) *ar.* Sakız (BV)

all Ön taraf, bir şeyin önündeki yer (CC, GT)

‘allāme *ar.* Çok bilen (GT)

alleyoḫ “Allah’a çok şükür” anlamında bir söz (CC)

alpaḳ yay Bir tür yay (İH)

altar Mihrap (CC)

altın ḳur Kılıç askısı, alt kemer (CC)

altuz- Aldırmak, kaptırmak (Kİ)

alu (I) Alış (TZ)

alu (II) Borcunu ödemeyen (Kİ)

ālū *far.* Şeftali (TA)

aluḳ Hayvan esvabından olan şey, örtü,

palan vb. (Kİ)

aluḳla- Palanı düzeltmek, hazırlamak (Kİ)

‘ām *ar.* umumî, genel (Gİ, İM, KF,

am Dişilik organı (CC, Kİ, KK, TA)

a‘mā *ar.* Kör, gözleri görmeyen (GT, KFT)

āmāc *far.* Nişan tahtası, hedef (Kİ, MG) *krş.* omaç, umaç

amaşe *far.* (< hemīşe) Daima, her zaman (CC) *krş.* hemīşe

amçuḳ Dişilik organı (DM, Kİ, TA)

‘ameldār *ar. far.* İşi olan, hizmet eden, iş sahibi (GT, İH)

amıt- Eğilmek (TZ)

‘āmī *ar.* Gözsüzlük, gözleri görmeme (BV, İM)

‘āmil (I) *ar.* İdare memuru, amir (GT)

‘āmil (II) *ar.* Sebep (Gİ)

‘āmil (III) *ar.* Bildiklerini uygulayan kişi (Gİ, KFT, RH)

‘āmil (IV) *ar.* Vergi tahsiline memur kişi (KF)

‘āmiyy *ar.* Cahil, okuma yazma bilmeyen (GT)

‘amm *ar.* Amca, babanın erkek kardeşi (İM, KFT)

ammā *ar.* Ama, lâkin, fakat (BV, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, MG, RH) *krş.* immâ (I)

‘ammāl *ar.* Devlet memurları, idareciler (GT)

‘amme *ar.* Baş yarığının bir çeşidi (İM)

amraḳ (I) Sevgili, aziz (CC) *amraḳ bol*- âşık olmak (TA)

amraḳ (II) Eğilme (TZ)

‘amūd *ar.* Direk, sütun (İM, İN)

añ- Anmak, hatırlamak, zikretmek (GT, Kİ, MS, TA)

an Hudut, sınır; iki tarla arasındaki dar yolcuk (İH)

añ mañ Şaşkın, şaşkınlık (MG)

anaḫtar *rum.* Anahtar (TZ)

‘anaḳ *ar.* Yürüyüş, hayvan yürüyüşü (MG, RH)

anayt- Böyle söylemek (CC)

‘anber *ar.* Güzel koku (GT, İM)

ançaġına Biraz, azıcık (CC)

ançaḳ Ancak, yalnız (BM, BV, CC, Gİ, İM, KF, Kİ, TZ)

ançıḳ Merdiven (TZ) *krş.* anġıç

andavuḳ Onun gibi (Kİ)

andur- Andırmak, hatırlatmak (TA)

anġı Aklı az, salak kimse (İH)

anġıç Merdiven (TZ) *krş.* ançıḳ

anġıt Angıt kuşu (Kİ) *krş.* anıt

anınça Kadar, ...dığı sürece (CC)

anır (I) Pelikan kuşu (DM)

anır (II) Müddet, mühlet, süre (Kİ) *krş.* anur

anıt- **1.** Bir şey yapmayı tasarlamak, niyet etmek (İH) **2.** Mücerret bir şeyi hazırlamak (İH)

anıt Angıt kuşu (İH, Kİ) *krş.* anġıt

añlı Zeyrek, anlayışlı (TZ) *krş.* añlu

anlıḳ eyle- Lâkırdıda tutulmak, sersem olmak (İH)

añlu Zeyrek, anlayışlı (Kİ) *krş.* añlı

antat- Üzülmek, kederlenmek (Kİ)

anuḳlan- Hazırlanmak (CC, İM, TA)

anul anul Ağır ağır, yavaş yavaş (İH)

anur Müddet, mühlet, süre (BM) *krş.* anır (II)

anuz *far.* (< henūz) Henüz (CC) *krş.* hanuz, henüz

‘anzerūt *ar.* Anzerut ağacı ve reçinesi (RH)

apostol *hr.* havarî (CC)

apostolik *hr.* havarîlik (CC)

apraḳ (I) Kumaş (TZ)

apraḳ (II) Yıpranmış (TZ) *krş.* oprak

apraḳ (III) Tanrı yayı, yeşil kuşak (TZ)

apsa Tabut (TZ)

apsaḳ Telli kavak (CC)

aptallan- *ar. T.* Aptallanmak (TZ)

ar- Yormak, yorulmak, âciz bırakmak, kuvvetten düşürmek (BM, BV, CC, GT, İH, Kİ, TA, TZ)

‘arabiyyet *ar.* Araplık (KFT)

a‘rāf *ar.* Cennet ve cehennem arasında tasavvur olunan yer (GT)

‘araḳ *ar.* Ter, terleme (GT)

araḳ Çok ince (KF)

araḳlı Bir cins keten bezi (CC)

ārām *far.* Dinlenme, rahat (GT)

‘aran (I) *ar.* Bacak, but (BV)

‘aran (II) *ar.* Hararet (BV)

‘aran (III) *ar.* Bıcılgan otu (BV)

‘aran (IV) *ar.* Atın tabanında çıkan nasır (RH)

araṭma Heybe (DM) *krş.* artmaḳ

arçıla- *moğ.* Tartışmayı kesmek (CC)

arduḳ Ardıç ağacı (İH)

arġaç Dokunan bezin enliliğine gerilen ipliği (İH)

arġan Evcil köpek (BM)

arġış Kervan kafilesi (İH)

arḫa- Acelesi olmak (CC)

arı (I) Buradan başlayarak, buradan itibaren (CC) *kök arı baḳ*- göğe doğru bakmak (TZ)

arı (II) Oraya (TZ)

arıḳ taḳ Çoban yıldızı, üç orion yıldızı (TZ) *krş.* aruḳ ṭaḳ

‘ārıż *ar.* Bozukluk, kusur (KF)

‘ārıżī *ar.* Sonradan olan, dıştan gelen, geçici (Gİ)

‘ārif *ar.* GT Arif, bilen.

‘āriyan *ar.* Atın arka budunun yoğun eti (BV)

‘āriyet *ar.* Ödünç (İM, KFT)

arḳ Kol (GT)

arḳalaş ḳıl- Yardım etmek (TA)

arḳataḳ Küçük kafası ileriye doğru çıkık olan (Kİ)

arḳınlıḳ Yüze gülme, müdara (İM)

arḳrı Eğri, meyilli, eğri büğrü (CC) *krş.* arḫuru, arḳurı, arḳuru

arḳūb *ar.* Ökçe siniri (BV)

arḳun Yaban aygırı ile evcil kısraktan olan at (BV)

arḳun- Acele etmek (KK) *krş.* aḳrın-

arḳunlıḳ (I) Yavaşlık, sakinlik (BV, İM)

arḳunlıḳ (II) Usulüne uygun olarak

(İM)

arḳunlıḳ (III) Onurluluk, vakar, tevazu (İM) *krş.* arḳunluḳ

arḳunluḳ Onurluluk, vakar, tevazu (İM) *krş.* arḳunlıḳ (III)

arḳunraḳ (I) Çok yavaş, yavaşça (BV)

arḳunraḳ (II) Melezse (BV)

arḳurı Eğri, meyilli, eğri büğrü (MG) *krş.* arḫuru, arḳrı, arḳuru

arḳuru Eğri, meyilli, eğri büğrü (İM) *krş.* arḫuru, arḳrı, arḳurı

arlan- Kasılmak (TZ)

armaġan Armağan, hediye (BM, Kİ, TZ) *krş.* azman

armaḳ Zahmet, meşakkat (TA)

armavu Tembel, üşenen (TA)

artat- Bozdurmak, azdırmak (TZ)

artmaḳ Heybe (CC) *krş.* araṭma

aruḳ taḳ Çoban yıldızı (CC) *krş.* arıḳ taḳ

arun Uzun, büyük yılan (DM)

arvan Dişi deve (BM) *krş.* arvana

arvana Dişi deve (DM) *krş.* arvan

ʻarża (I) *ar.* Şiddet, kuvvet (BV)

ʻarża (II) *ar.* Himmet (KFT)

ārzūla- *far. tr.* Arzulamak, sahip olmayı istemek (CC)

ās *ar.* Mersin ağacı (İM)

ās *far.* Gelincik (BM, DM)

aʻṣāb *ar.* Sinirler (BV)

ʻaṣabe (I) *ar.* Kuvvet, şiddet (BV)

ʻaṣabe (II) *ar.* Bir tek sinir (BV)

aʻsam *ar.* Bir kolu ak olan at (RH)

āsāyiş *far.* Rahat, huzur (GT)

ʻāṣb *ar.* İsyan eden, isyankâr (Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, MS)

aʻser *ar.* Solaklık, solak hayvan (RH)

ʻaṣfer *ar.* Sarı, uçuk benizli (BV)

ʻaṣfūr *ar.* Safran (BV)

aṣḥāb *ar.* **1.** Sahipler (Gİ, GT, KF) **2.** Hz. Muhammed'i gören ve sohbetinde bulunan kimseler (GT, KF, İM) *aṣḥāb-ı kehf* Kur'anıkerimde bahsedilen ve bir mağarada uzun müddet uyuyan yedi kişi ve köpekleri (GT)

ʻaṣıb *ar.* Yaş ot (BV)

asıġ Fayda, yarar, kazanç (Kİ, TA) *krş.* asıḫ, aṣṣı, asu, azıḫ (II), azıḳ (II), ısıġ, ışıġ

asıḫ Fayda, yarar, kazanç (CC) *krş.* asıġ, aṣṣı, asu, azıḫ (II), azıḳ (II), ısıġ, ışıġ

asın- Takınmak, kuşanmak (MG)

ʻasib (I) *ar.* Dolmuş bağırsak (BV)

ʻasib (II) *ar.* Kemiğin kırılması (BV)

ʻaṣīde *ar.* Bulamaç (BV)

ʻaṣīr *ar.* Usare, öz (BV)

ʻaṣḳūr *ar.* Vücutta bir organ (BV)

aṣlā *ar.* Asla, hiç bir vakit (BV)

aslam Faiz (İM)

aṣlan Fayda, yarar, kazanç (Kİ)

aṣlen *ar.* Aslında, esasında (İM)

aṣlī *ar.* Esas, temel (KF)

asnu Nazlı (Kİ)

asnulan- Nazlanmak (Kİ)

asov etiz- başa çıkmak (CC)

asov Yardım, yardımcı (CC)

‘aşr *ar.* İkindi vakti (BV, Gİ, İM, KF, KFT, KK)

asrı Aşırı, çok, fazla, fazlasıyla (MG) *krş.* asru, astrı, astru

asrov Himaye, koruma (CC)

asru Aşırı, çok, fazla, fazlasıyla (CC) *krş.* asrı, astrı, astru

aşşı Fayda, yarar, kazanç (BM, KFT) *krş.* asıḫ, asıġ, asu, azıḫ (II), azıḳ (II), ısıġ, ışıḳ *aşşı eyle-* kazanmak (BM)

aşşıla- Kâr etmek, kazanç, sağlamak (TZ)

astılan Tefecilik, vurgunculuk, faizcilik (CC)

astlançı Aracı tüccar, tefeci (CC)

astrı Aşırı, çok, fazla, fazlasıyla (CC) *krş.* asrı, asru, astru

astru Aşırı, çok, fazla, fazlasıyla (CC) *krş.* asrı, asru, astrı

asu Fayda, yarar, kazanç (TZ) *krş.* asıġ, asıḫ, aşşı, azıḫ (II), azıḳ (II), ısıġ, ışıḳ

‘aşā *ar.* Akşam yemeği (GT)

aşaġ Aşağı (TA) *krş.* aşaġa, aşaġ aşaḳ (I), aşaḳa, aşaḳaḳ

aşaġa Aşağı (BM, BV, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, Kİ, KK, RH, TA, TZ) *krş.* aşaġı, aşaḳ (I), aşaḳa, aşaḳaḳ

aşaġaraḳ Aşağıca, dahha aşağı (BV)

aşaġı Aşağı (MG) *krş.* aşaġ, aşaġa, aşaḳ (I), aşaḳa, aşaḳaḳ

aşaḳ (I) 1. Aşağı (BV, İM, İN, KFT) *krş.* aşaġ, aşaġa, aşaġı, aşaḳa, aşaḳaḳ **2.** Alçak (BM, TZ)

aşaḳ (II) Miğfer, başlık (DM, TA) *krş.* aşıḳ (I)

aşaḳ (III) Alçak gönüllü, mütevazı (Kİ)

aşaḳa Aşağı (MG) *krş.* aşaġ, aşaġa, aşaġı, aşaḳ (I), aşaḳaḳ

aşaḳaḳ Aşağı (BV) *krş.* aşaġ, aşaġa, aşaġı, aşaḳ (I), aşaḳa

aşġaḳ Baldır ile ökçe arasındaki sinirler (TA)

aşı daşı Aşı boyası yapılan kan kırmızısı taş (İH)

aşı Mısır tanesi (CC)

aşıḳ (I) Miğfer, başlık (DM, TA) *krş.* aşaḳ (II)

aşıt- Aldatmak, kandırmak (TZ)

‘āşir *ar.* Öşür toplayıcı (İM)

aşḳaḳ Sağ baldır (Kİ)

aşnu Eski zaman, geçmiş zaman (Kİ)

aşnuġı yıl Geçen seneden önceki sene (Kİ) *krş.* aşınġı yıl

‘aşr *ar.* On ayet (İM)

‘aşrūn fī ‘aşrin *ar.* Onar onar (Gİ)

aştıḳ- İvmek, acele ettirmek (TZ)

‘aşūrā *ar.* Muharrem ayının onuncu günü (Gİ, İM)

‘aṭā *ar.* Verme, bağış, ihsan (GT, İM, KF)

‘ataḳ *ar.* Serbest olma, izinli olma (KFT)

ataḳ Havuz, sarnıç (BM)

atana Ana rahminde çocuğun içinde gelişip yetişdiği ve doğumdan

hemen sonra düşen parça (TZ) *krş.* etan, eten, orana

atar *ar.* (< ‘aṭṭar) Attar, baharatçı (CC) *krş.* ‘aṭṭar

‘aṭas *ar.* Yügen halkasının durduğu yerden burnuna kadar olan kısmı (BV)

‘aṭf *ar.* Çevirme, döndürme (İM)

atın İğdiş edilmiş deve (Kİ)

‘atīḳlik *ar. tr.* Atiklik (BV)

atmaça ṭoġan Atmaca (TA)

‘attābī *ar.* Bir kumaş veya giysi türü (TA)

‘aṭṭar *ar.* Güzel kokulu şeyler satan dükkân (GT, İM, KFT)

aṭṭur Doru at (DM)

auric (?) Çabuk, çevik (CC)

aut Zehire karşı kullanılan bir ilâç (Kİ)

av- **1.** Hastayı tedavi etmek **2.** Elle sürtüp ovmak (İM)

a‘vān *ar.* Yardım edenler, yardakçılar (Gİ)

āvāz *far.* Avaz, ses, seda (BV, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, KK, MG)

avçı Avcı (GT)

avçılar evi Çalıdan, ottan yapılmış küçük kulübe (İH)

avġas Divit (TA)

avla- Dava etmek (TZ)

‘avn *ar.* Yardım (KF)

‘avrat *ar.* Kadın, zevce (DM, Gİ, GT, KF, Kİ, KK, TA, TZ)

‘avret *ar.* Görünmesi dinen yasak olan beden yerleri (KF, İM) *‘avret-i ġalīẓa* edep yerleri (İM)

avrı Kat, yaprak şekilde olan para (TZ)

avrız *far.* (< ābrīz) Abdesthane (CC, TA)

avrun Süt (TA)

‘avs *ar.* Navek okunun bir başka adı (MG)

avsaḳ Kavak ağacı (TA)

‘avsec *ar.* Yaban çileği, kızıl diken, geyik dikeni (BV)

avstır- Çene çalmak, gevezelik etmek (CC)

avuçla- Avuçlamak, avuçla almak (İM, İN)

avul- Elle ovulmak (İM)

avulan- Zehirlenmek (TZ)

ayaġış- Aynı yatakta ayakları diğerinin başına gelecek şekilde yan yana yatmak (CC)

ayaḳaş- Ellerini birbirine vurmak (BM)

‘ayāl *ar.* Aile (KFT) *krş.* ‘ıyāl

‘ayān *ar.* Ok atmanın kurallarından biri, hedefi veya nişanı gözlemek (İN)

ayanu Şımarık (Kİ)

aydınla- Aydınlatmak (TZ)

aydınlıġ Aydınlık, parlaklık (KF) *krş.* aydınlıḳ

aydınlıḳ Aydınlık, parlaklık (DM, Gİ, GT, TZ) *krş.* aydınlıġ

āyetü’l-müdāyene Bakara suresinin 282. ayeti (İM)

ayġaḳla- **1.** Bir kimse hakkında bilgi

vermek (CC) **2.** Birini şikâyet etmek (CC)

aygenle- Oyalanmak (Kİ)

ayığ Ayık, ayılmış, sarhoş olmayan (TA) *krş.* ayıḳ

ayığlan- Sarhoşluktat ayılmak (BM) *krş.* ayıḳlan-, ayıl-

ayıḳ Ayık, ayılmış, sarhoş olmayan (KFT, TA, TZ) *krş.* ayığ

ayıḳlan- Ssarhoşluktan ayılmak (TZ) *krş.* ayığlan-, ayıl-

ayıl- Sarhoşluktan ayılmak (TZ) *krş.* ayığlan-, ayıḳlan-

ayın- Aklı başına gelmek, ayılmak (İM)

ayıngçı İftira eden, müfteri (CC)

‘ayibe *ar.* Eksiklik (BV)

‘ayilet *ar.* Aile (KFT)

ayl Uçkur, kemer (CC)

ayla- **(I)** Çevirmek (TZ)

ayla- **(II)** Yapmak, etmek (Gİ) *krş.* eyle- (II)

ayman Kalbur, elek (TZ)

ayman- Utanmak, çekinmek (BV)

‘ayn (I) *ar.* Arap alfabesinin 18. harfi (İM)

‘ayn (II) *ar.* Göz (BV, GT)

‘ayn (III) *ar.* Asıl, kendisi; aynı, tıpkı (Gİ, GT, İM, KF, KFT)

‘ayn (IV) *ar.* Pınar, kaynak (GT, KF)

ayna- Rengi değişmek, rengi atmak (İH)

ayraḳ Yaban keçisi (TA)

‘ayş *ar.* Yaşama, zevk alma (GT)

ayuḳ Leylek (BM)

ayvuġ Ceylân (BM) *krş.* ayvuḳ

ayvuḳ Ceylân (BM, TA) *krş.* ayvuġ

azar- *far. tr.* Azalmak (TZ) (GT)

azarla- *far. tr.* Azarlamak, paylama (BM, TZ)

‘ażāż (I) *ar.* Bir tek lokma (BV)

‘ażāż (II) *ar.* Otlarken yanına geleni ısıran at (BV)

‘azeb *ar.* Bekâr erkek (GT)

‘azel *ar.* Bir hastalık (BV)

a‘zel *ar.* Kuyruğu kığır ve eğri olan at

‘āzıb *ar.* Azap çeken (KFT)

azıḫ Fayda, çıkar, kazanç (CC) *krş.* asıġ, asıḫ, aṣṣı, asu, azıḳ (II), ısıġ, ışıġ

azıḫlı Faydalı, kârlı, kazançlı (CC)

azıl- Azılmak, azgın hâle gelmek (BV)

azırġa- Küçümsemek (TA)

‘azīmet (I) *ar.* Tılsım ve dua, efsun (GT)

‘azīmet (II) *ar.* Gayretle iş yapan (Gİ)

‘azīmet (III) *ar.* Gitme, gidiş (KF, KFT)

‘azl *ar.* Kovma, işinden çıkarma (İM, KFT)

‘azm *ar.* Niyet ve hareket (GT)

aznavur Yaramaz ahlâklı adam (İH)

‘ażud (I) *ar.* Pazı (BV, İN, MG)

‘ażud (II) *ar.* Tokmak kemiği (BV)

azuḳ Aralık ayı (CC)

‘azze *ar.* Allah adından sonra söylenen hürmet sözü (GT) *‘azze ve celle* “Aziz ve yüce olan Allah”

anlamında Allah adından sonra söylenen hürmet sözü (İM)

B

bā *ar.* Arap alfabesinin ikinci harfi (İM, KF)

ba Süt emen kısrak (TA)

babalaġ Eyer kolonlarının geçirilen ince kayış (Kİ)

babtisma *hr.* Vaftiz, isim verme (CC)

babuç *far.* (< pā-būş) Papuç (Kİ, KK)

baca (I) Delik (BM)

baca (II) Bir nevi pencere, tepe penceresi (BM, Kİ, TZ)

bād *far.* Rüzgâr, yel (BV) *krş.* vad

badanaḫ Yelve kuşu (TZ)

bādi'a *ar.* Et kopmasıyla oluşan yara (KFT)

baġaçı Kıpçaktan gelen kamçıların çubuğu (Kİ)

baġana Çatal (TZ) *krş.* baġanaḳ

baġanaḳ Çatal (BV) *krş.* baġana

baġırçı Aşçı (CC)

baġırdaḳ Beşik bağı (TA)

baġırsaġan Deberan yıldızı (Kİ)

baġırtlaḳ Bağırtlak, orta büyüklükte bir cins göçebe ördek (İH)

bāġī *ar.* Haksızlık eden, zalim (GT, İM, KFT)

baġşīş *far.* (< baḫşīş) Bağış, bahşış (KFT)

baḫ- Bakmak (CC) *krş.* baḳ-

bahāne *far.* Bahane, sebep, vesile (GT, MG, TZ)

bahāyim *ar.* Hayvanlar (GT)

baḫīllıḳ *ar. tr.* Hasislik, cimrilik (Gİ, GT, İM, KF)

baḥr *ar.* Deniz (GT, MG)

baḫşāş *far.* Bağışlama, lütüf, ihsan (GT)

baḫşīş *far.* Bağış, bahşış (GT, İM, KF) *krş.* baġşīş

ba'īd *ar.* Uzak, ırak (İM, MG)

bāḳa *ar.* Demet, deste (İM)

baḳar- Baktırmak (BM)

baḳatur- Beklemek (TA)

baḳırgeli Havan (TZ)

baḳıs- Kokmak, bozulmak (Kİ) *krş.* baḳṣat-

baḳış Bakış, nazar (RH)

baḳışla- Saygı göstermek, hürmet etmek (TA)

bāḳiye *ar.* Geri kalan, artan (GT)

baḳḳ *ar.* Bit (İM)

baḳmaḳlıḳ Bakma, bakış (KFT)

baḳraç Bakırdan yapma, üstünden kulplu bir şinik genişliğinde kap (İH)

baḳṣat- Kokmak, bozulmak (BM) *krş.* baḳıs-

baḳurdaḳ Boğaz deliği, gırtlak (Kİ) *krş.* boġurdaḳ

balanus Mum, bal mumu (Kİ) *krş.* balavası, balavuz

balavası Mum, bal mumu (DM) *krş.* balanus, balavuz

balavuz Mum, bal mumu (CC, TZ) *krş.* balanus, balavası

balçaḳ sap, kılıcın sapı (MG)

baldaran Baldıran otu (Kİ)

baley Edebî, sonsuz (CC)

balġam *ar.* Balgam (CC, Gİ, İM, KF)

bāliġ *ar.* Ergin, bulûğa ermiş (Gİ, GT, İM, KF, KFT)

bāliġa *ar.* Buluğa ermiş kadın (İM)

balşıra- Kekre olmak, kekreleşmek (TZ) *krş.* balşıray-

balşıray- Kerke olmak, kekreleşmek (TZ) *krş.* balşıra-

bālū'a *ar.* Kuyu (KFT)

baluḳla- Balık avlamak (CC)

ban (I) Sorgun ağacı (BV)

ban (II) Dam, çatı (BV)

ban- Batırmak (Kİ)

bandıḳ Son derece hırs ve iştah göstermek (İH)

banla- Ezan okumak (BM, Kİ) *krş.* benkle-

banlaş- Barış yapmak (TA)

bapas *rum.* Rum din reisi, rahip (CC) *krş.* papas, papaz

bār *far.* Yük (GT)

bararark Pudra (DM)

baraş- Arası düzelmek, barışmak (KK)

baraştır- Arasını düzeltmek, barıştırmak (KK)

barbaṭ *far.* Kopuza benzer bir saz (GT)

barçın İpekli kumaş (Kİ) *krş.* berçin

bardaḳ Büyük testi, fıçı, bardak (CC, DM, KFT, Kİ, KK, TA, TZ)

bardakçı Testi, fıçı yapımı ile uğraşan (DM)

barış- Barışmak, barış yapmak (GT, TA)

bārī *far.* Hiç olmazsa, öyle ise (GT, KFT)

bārid *ar.* Soğuk (BV)

barmaḳla- Parmaklamak, parmakla göstermek (TA)

barṭıl *ar.* Rüşvet, rüşvet olarak alınan şey (GT, KFT) *krş.* birṭīl

basa Bundan başka, ...den fazla, bundan dolayı, diğer taraftan, ancak, illâ (BM, CC, DM, Kİ, TZ)

basaġı kün Yarından sonraki gün (Kİ) *krş.* başġı kün, başġa kün

başal *ar.* Soğan (BV)

basan Köpeklere verilen ad (Kİ)

basāṭ *ar.* Düz, açık yer (KFT)

başġı kün Yarından sonraki gün (BM) *krş.* basaġı kün, başġa kün

basıluḫ Bariş (CC)

başīret *ar.* Uyanıklık, kavrayış, seziş (GT)

basḳıç Pabuç (TZ)

basmur Çetene, kendir tohumu (DM)

basṭ *ar.* Yayma (BV, İM)

basur- İyice örtmek (Kİ)

başa Tırnaklı hayvanların tırnağı (TZ)

başdaḳ Çoluk çocuğu olmayan, tek başına yaşayan (TA) *krş.* başraḳ

başraḳ Çoluk çocuğu olmayan, tek başına yaşayan (TA) *krş.* başdaḳ

baṭālet *ar.* Avarelik, başıboşluk (GT)

baṭalla- *ar. tr.* Hasmının hamlesini savuşturmak, boşa çıkarmak (MG)

baṭallan- *ar. tr.* (Hamle) neticeye

ulaşamamak, boşa çıkmak (MG)

baṭallıḳ *ar. tr.* Durdurma, son verme (MS)

baṭāne (I) *ar.* Karın (MG)

baṭāne (II) *ar.* Astar, döşek yüzü (Gİ)

bataş- Pataklaşmak, (kargı ile) dövüşmek (İH)

baṭım *ar.* Sakız, çitlembik (BV)

baṭn *ar.* İç, karın (Gİ, GT, KF, KFT)

baṭṭāl *ar.* Boş, hükümsüz (Gİ, KF)

batuḳ Kara batak kuşu (Kİ)

bavraḳ Çiriş otu (BV)

bayan- Beğenmek (TZ) *krş.* begen-, beyen-, bigen-

baydaḳ *far.* Satranç oyununda piyade, piyon taşı (GT)

bayılt- Bayıltmak (TZ)

bāyın *ar.* Bir boşama türü (KFT)

bayından ol- Ödemek, kefil olmak (BM)

baylavuç Tava (TZ)

baymaḳ Kıçı çıkık adam (TZ)

baz- **(I)** Kurtulmak (TZ)

baz- **(II)** Yarışmak (TZ)

baz Barış, sulh (Kİ)

bāẕ ıḳ *ar.* Zeki, anlayışı (KFT)

bāżı'a *ar.* Bir cins baş yarığı (İM)

bāzıḳ *ar.* Şıra (İM, KFT)

bazıḳ Kalın, kaba, büyük (CC, DM, İM, Kİ)

bazılıḫ Barış (CC) *krş.* bazlıḳ

bāzī *far.* (< bāzū) Pazı (İM)

bazlamaç Sacda pişirilen kalın yufka (BM, İH)

bazlaş- Barışmak (Kİ)

bazlıḳ Barış (CC) *krş.* bazılıḫ

bāzū *far.* Pazı (BV, GT, İN) *krş.* bāzī

bazu Oklava (Kİ)

bazuk Şişman adam (BV, Kİ)

beçek Kavlıç, oturak (TZ)

beçel Kalçası kırık, kötürüm (CC) *krş.* biçül

beden *ar.* Beden, vücut (GT)

bedene *ar.* Kurbanlık için boğazlanan deve (İM)

bedīhā *ar.* İrticalen (güzel söylemek) (GT)

bedr *ar.* Dolunay (Gİ, GT, KF)

bedreḳā *ar.* Kılavuz, delil (GT)

begen- Beğenmek (DM, TZ) *krş.* bayan-, beyen-, biyen-

behet *ar.* Sarraflık hakkı, pay akçesi (CC)

beḳā *ar.* Bakilik, sonsuzluk (GT)

beki Ustura (TZ)

bekmas Pekmez (KK) *krş.* bekmes, bekmeş, pekmez

bekmes Pekmez (BM, DM, MS) *krş.* bekmas, bekmeş, pekmez

bekmeş Pekmez (TA) *krş.* bekmas, bekmes, pekmez

bel *ar.* Lâkin, ancak, fakat, belki (Gİ)

belāġat *ar.* Güzel söz söyleme (GT)

belāṭ *ar.* Kaldırım taşı, sert taş (İM)

bele- Belemek, kundağa sarmak (CC)

beler- Göz belermek (TZ)

belert- (Göz) fazla açılıp kalmak (İH)

belesān *ar.* Pelesenk ağacı (BV)

bel-ḫod *far.* Büyük bir ihtimalle, muhakkak (MG)

belī *far.* Evet (GT, İM, KF, KK)

belīġ *ar.* Belâgatli, fasih (GT, F)

beliġab Kuşak, kemer (CC)

belin Cahil (TA)

beliyyet *ar.* Belâ, musibet (GT)

belsendi Belden üstü açık (CC)

beltek Peltek, kekeme (Kİ) *krş.* biltek, peltek

belük saçın örgülü kısmı (Kİ)

belvā ‘ām *ar.* umumî keder, gam (İM)

benefş(e) *far.* Menekşe (DT, GT, KFT, RH, TA)

benek Siyah nokta (Kİ)

beng *far.* Afyon, esrar (TZ)

bengī *far.* Afyon kullanan, esrarkeş (DM, GT)

benī *ar.* ...oğulları (GT, KF)

benir *far.* (< peynīr) Peynir (TA) *krş.* beynir, penīr, peynīr

beñiz Beniz (TA)

benkle- Ezan okumak (MS) *krş.* banla-

berā‘at *ar.* Temize çıkma, aklanma (Gİ)

berāber *far.* Beraber, birlikte (BV, DM, Gİ, İM, KF, KFT, MG, MS, RH, TZ)

berāberle- *far. tr.* Birliktelik sağlamak (KFT)

beraṣ *ar.* Leke hastalığı (BV)

berāṭ *ar.* Şaban ayının 15. gecesi (İM)

berbaṭ *ar.* Kaz (İM)

bercās *ar.* Bir çubuk üzerindeki hedef (MG) *krş.* bürcās

bercimek *far.* (< merdümek) Mercimek (TZ) *krş.* marcumaḳ, mercemek, mercimek, mürdümük

berçin İpekten yapılmış kumaş (İH) *krş.* barçın

berele- Yaralamak, berelemek (KF)

berezeh Yakut (TZ)

ber-ḥāl *far. ar.* Bu hâlde (KFT)

berī *ar.* Uzak, kurtulmuş (İM, KFT)

berid *ar.* Postacı (İM)

berin- Ortaya çıkmak, görülüp anlaşılmak (CC)

beriyye *ar.* Çöl, sahra (GT, KF)

beriyyelik *ar. tr.* Çöl, çöllük (Gİ, KF)

berḳ *ar.* Şimşek (GT)

berneli Borçlu (CC)

berr *ar.* Kara, toprak, çöl (GT, MG)

berrī (I) *ar.* Topraktan (BV)

berrī (II) *ar.* Bir buğday türü (KFT)

bertil- Oğuşturulmak, oğulmak (TZ)

bertin- (Vücudun bir organı) yerinden oynamak (Kİ)

bertük Yerinden oynayan organ (Kİ)

bes *far.* Yeter, yetişir, kâfi (GT, İM, KFT, MG, RH)

besgeç Ekmek (İH)

besle- Beslemek, terbiye etmek (BV, CC, Gİ, GT, İM, KF, KK, TA, TZ) *krş.* bestle-, bisle-

beslen- Beslenmek, terbiye edilmek (GT) *krş.* bislen-

besrek Kızgın deve (TZ) *krş.* bisrek

bestle- Beslemek, yemlemek (CC) *krş.*

besle-, bisle-

beşer *ar.* İnsan (KF)

beşerī *ar.* İnsana ait (Gİ)

beşeriyyet *ar.* İnsanlık (GT)

beşīr *ar.* Müjdesi (İM)

betāt *ar.* Kat', kesme (KFT)

betig Kitap, yazı, mektup (İM) *krş.* biti, bitig, bitik (I), bitiv, bitüv

bev Örümcek (TZ) *krş.* böv, boy (II)

bevāşır *ar.* Erkeklik organında ve yumurtalıkta olan basur (BV)

bevl *ar.* İşeme (BV)

bevvāb *ar.* Kapıcı (GT)

bey' *ar.* Satış, alım-satım (GT, İM, KFT)

beyam *far.* (< bādām) Badem (KF) *krş.* pāyam

beyen- Beğenmek (Kİ) *krş.* bayan-, begen-, bigen-

beyen Sincap (Kİ)

beyenç Sevinç (CC) *krş.* beyinç

beyer (Uygur ve Türkistan dilinde) Allah, ilâh (Kİ)

beyi- Büyümek (GT) *krş.* biyi- (II)

beyinç Sevinç (CC) *krş.* beyenç

beynir *far.* (< peynīr) Peynir (DM, Kİ, KK) *krş.* benīr, penīr, peynīr

bezirken *far.* (< bāzārgān) Bezirgân, tüccar (TZ) *krş.* bāzārgān, bāzergān

beẕr *ar.* Tohum (BV)

bezzāz *ar.* Kumaş tüccarı (GT)

bıçılġan Vücutta olan sulu çatlaklar, mayasal (İH)

bıçḳı Bıçkı, testere (CC, DM, GT, TZ) *krş.* bıçḳu, bışḳı, buçkı

bıçkıç Makas (TZ) *krş.* bıçkuç

bıçkır- Horuldamak (TZ)

bıçḳu Bıçkı, testere (TA) *krş.* bıçḳı, bışḳı, buçkı

bıçḳuç Makas (TA) *krş.* bıçḳıç

bıġar Kaynak, göze (TA) *krş.* bınġar, bıyġar

bıġın Uca kemiği (BV, TZ) *krş.* bıḳın

bıḳın Uca kemiği (İM, Kİ, TZ) *krş.* bıġın

bıldıraḳ Yaprak (Kİ)

bınġar Kaynak, göze (BM) *krş.* bıġar, bıyġar

bınġıla- Kımıldamak, (su için) cumbuldamak (İH)

bınşır *ar.* Yüzük parmağı (İN) *krş.* binṣar

bışḳı Bıçkı, testere (KK) *krş.* bıçḳı, bıçḳu, buçḳı

bışuḳ Yarım, buçuk (KK) *krş.* buçuḳ, buşuḳ

bıyġar Kaynak, göze (TA) *krş.* bıġar, bınġar

biber Biber (DM)

biçül Kötürüm, kalçası kırık (Kİ) *krş.* beçel

bid'at *ar.* Sonradan meydana çıkan şeyler (Gİ, KF, KFT, İM)

bigen- Beğenmek (GT) *krş.* bayan-, begen-, beyen

bigi Gibi (GT) *krş.* bigin

bigin Gibi (GT) *krş.* bigi

bi-gümān *far.* Şüphesiz (GT)

biker Elbisenin, üzerine yapılan süs (Kİ)

bikit Zift (Kİ)

bikr *ar.* Dokunulmamış kız (İM, KFT)

bilā *ar.* Arapçadan dilimize geçen olumsuzluk öneki (...siz) (GT)

bilād *ar.* Beldeler (GT)

bilçik Kurt yavrusu (TA)

bileş *ar.* (< beleş <bilā-şey') Beleş, karşılıksız (KFT)

bilezik urunu bileğin ele yakın ince yeri (İH)

bilik Silâh (Kİ)

billevr *ar.* (< billūr) Billûr (İM) *krş.* bolor

biltek Peltek, kekeme (İM) *krş.* beltek, peltek

biltirik Savaş aletlerinin korunması (Kİ)

binā *ar.* Bina, yapı (GT, İM, KF)

bī-nevā *far.* Muhtaç, nasipsiz (GT)

binsar *ar.* Yüzük parmağı (Gİ, KF) *krş.* bınṣır

bir yolı Kendisi, özü (CC)

birinç *far.* Pirinç (KK) *krş.* brinç, birinç

birisi kün Yarından sonraki gün (TA)

birişik Vergi (Kİ)

birke *ar.* Havuz (GT) *krş.* bürke

birṭīl *ar.* Rüşvet, rüşvet olarak alınan şey (Gİ) *krş.* barṭıl

birtük baġı Kırık kemiğe bağlanan tahta sargı (İM)

biryān *far.* Kebap, kızartma (GT)

bis Terbiye (Kİ) *krş.* bisü

bisāṭ (I) *ar.* Oyun (satranç vb.) tahtası (GT)

bisāṭ (II) *ar.* Kilim, yaygı, döşenen veya serilen şey (GT, İM, KFT)

bisle- Beslemek, terbiye etmek (KFT, Kİ, MS) *krş.* besle-, bestle-

bislen- Beslenmiş, terbiye edilmek (GT, Kİ) *krş.* beslen-

bisre Yakın (TA)

bisrek Erkek ve kızgın deve (Kİ, TZ) *krş.* besrek

bisresi İkisinden yakını (TA)

bisü Terbiye (Kİ) *krş.* bis

bīşe *far.* Orman, meşelik (GT)

bişr *ar.* Güler yüz (İM)

biṭāne *ar.* Astar (İM)

bitek (I) Un ve diğer şeyler için altı delik olarak çamurdan yapılan kap (Kİ)

bitek (II) Tahtadan yapılmış arı kovanı (Kİ)

biti Kitap, yazı, mektup (Kİ) *krş.* betig, bitig, bitik (I), bitiv, bitüv

biti- Yazmak (CC, Kİ)

bitig Kitap, yazı, mektup (DM, KK, TA) *krş.* betig, biti, bitik (I), bitiv, bitüv

bitigçi Kâtip, yazıcı (TA) *krş.* bitikçi

bitikçi Kâtip, yazıcı (CC, TA) *krş.* bitigçi

bitişli Kibar, terbiyeli (CC)

bitiv Yazı, kitap (CC) *krş.* betig, biti, bitig, bitik (I), bitüv

bitük Kısık gözlü (Kİ)

bitüv Yazı, kitap (CC) *krş.* betig, biti, bitig, bitik (I), bitiv

biyābān *far.* Çöl, sahra (GT)

biyen- Beğenmek (GT) *krş.* bayan-, begen-, beyen-

biyi- Büyümek (TZ) *krş.* beyi- (II)

biżā'at *ar.* Mal, sermaye (GT)

bīzār *far.* Üzülmüş (KFT)

bizert- Usandırmak, bıktırmak (İM)

boġalıḳ Suyu bozulmuş kuyu (TZ)

boġanaḳ Testiden boşanırcasına yağan yağmur (İH) *krş.* buġanaḳ

boġavul Mübaşir (CC)

boḫorik Ocak, şömine (CC)

boḳsaḳ Yaya sarılan bir nevi kayış (Kİ)

bolaġan Bulanmış (BV)

bolı Boylu (KK)

bolḳay Ola ki, belki (TZ) *krş.* bozġay

bolor *ar.* (< billür) Billûr (CC) *krş.* billevr

borġaṭoy Toy kuşu (BM)

borġı Boru (DM) *krş.* borġu, borı, burġa, burġı

borġu Boru (İM) *krş.* borġı, borı, burġa, burġı

borı Boru (TZ) *krş.* borġı, borġu, burġa, burġı

boşaḳ Günah çıkartma (CC)

botlaçı Hamile, yükü (İM)

bozġay Ola ki, belki (CC) *krş.* bolḳay

bozun Dişleri sökülmüş (TZ)

bögey- Boyun eğmek, itaat etmek (CC)

bögövrür- İğrenmek, tiksinmek (CC)

bögövür- Öğürmek (CC)

bön Saf adam, budala, şaşkın (Kİ) *krş.* moñ

börçi Börtçü, şapkacı (CC)

börlen- Tomurcuklanmak, açılmak (CC) *krş.* bürlen-

börük Börek, içerisinde et doldurulmuş hamur parçaları (Kİ) *krş.* börek (II)

böv Örümcek (CC) *krş.* bev, böy (II)

böy (I) Akrep (Kİ, TA) *krş.* böyi, b

böy (II) Örümcek (TZ) *krş.* bev, böv

böyi Akper (BM) *krş.* böy (I), buy

böz İçki (TA)

brinç *far.* Pirinç (CC) *krş.* birinç, pirinç

buçaḳ Bucak, köşe (BM, DM, KFT, Kİ, MS, TA, TZ) *krş.* buçġaḳ

buçġaḳ Bucak, köşe (CC) *krş.* buçaḳ

buçḳı Bıçkı, testere (CC) *krş.* bıçḳı, bıçḳu, bışḳı

buçuḳ Yarı, yarım, buçuk (BM, BV, Gİ, GT, KF, KFT, Kİ, MG, RH, TA, TZ) *krş.* bışuḳ, buşuḳ

buġanaḳ Testiden boşanırcasına yağan yağmur (Kİ) *krş.* boġanaḳ

buġur Defa, kere (KFT)

buġuz Bu defa (Kİ)

buḫaltuḳ Sorguç, çelenk (İH)

buḫl *ar.* Cimrilik, hasislik (GT)

buḫūr *ar.* Tütsü (BV, İM)

buḫūrla- *ar. tr.* Tütsülemek (BV, İM)

buḳūl *ar.* Olgun hurma (İM)

bul- Bulmak (BM, BV, CC, KFT, MG)

bulamaç Bulamaç, un çorbası (DM,

TZ) *krş.* bulġamaç

bularistek Uçkur, don bağı (TA)

bulġamaç Bulamaç, un çorbası (BM, Kİ) *krş.* bulamaç

bulov Bir çeşit silâh (CC)

bulūġiyyet *ar.* Buluğa erme (GT)

buluḳluḳ Geçimsizlik (TZ)

bulun (I) Yağma, ganimet (Kİ)

bulun (II) Adaya bitişik kara (Kİ)

bulun- Bulunmak (Gİ, MG)

buluñ Köşe, açı (CC)

bulunla- Ganimet almak, yağmalamak (Kİ)

bun Eklem yeri (KK)

bura- Gürültü yapmak (TZ) *krş.* bular

burbayı İncik kemiğinin yukarı kısmı, aşık kemiğinin aşağı kısmı (BV)

burc *ar.* Burç, kale burcu (GT, İM, KFT)

burçalaḳ Sahra lâlesi (Kİ)

burdı Burgu (TZ) *krş.* bürgü

burġa Boru (BM, TZ) *krş.* borı, borġı, borġu, burġı

burġı Boru (Kİ, TZ) *krş.* borı, borġı, borġu, burġa

burġuça Küçük boru (müzik aleti) (CC)

burġul Bulgur (TZ) *krş.* burgu

burġun Bulgur (TZ) *krş.* burgu

burhān *ar.* Delil, dayanak (GT, KFT

būriye *far.* Hasır (Gİ, KF)

burn Kuş gagası (TZ)

bursaḳ Tatar ekmeği (TZ)

burtar- Buruşturmak (TZ)

burtur Ekşi yüzlü (TZ)

buru- Misk kokmak (Kİ)

burut- Kabarmak (TZ)

bus Nefes, soluk (CC)

busaġa Pabuç yamalığı (TZ)

busarıḳ Uzaktan gelen toz (Kİ)

busat Hemen, derhâl, şimdi (BM)

bustu Pusu (Kİ) *krş.* buşu

bustuḳ *ar.* (< fustuḳ) Fıstık (BV)

buşu Pusu (TA) *krş.* bustu

buş- **1.** Zarar vermek (MG) **2.** Kızmak, öfkelenmek (Kİ, TA)

buşaḳ Hiddetli, çok öfkeli kimse (Kİ)

buşmas Zarasız, zararı olmayan (İM, TZ)

buşuḳ Yarım, buçuk (DM, KK) *krş.* bışuḳ, buçuḳ

butḳa Pirinçle pişmiş süt, sütlâç (TZ)

buvarsıḳ Bağırsak (TZ) *krş.* bağırsaḳ, boğarsıḳ

buy Akrep (TA) *krş.* böy (I), böyi

buyū‘ 1. *ar.* Satışlar (KFT) **2.** *ar.* Bir kitabın satışla ilgili bölümü (KFT)

buyurçuḳ Yelve kuşu (TZ)

buzladı Devenin bağırtısı (Kİ)

bü İp vb. şeylerin düğümü (TZ)

büçük- Kumaş çürümek, bir şey değersizlenmek (İH)

büge- Suyu kapatmak (İH)

büget Su doldurmak için açılmış çukur (İH)

bügi Büyü, sihir (TZ)

bügü Bilge, hakim (CC)

bühtān *ar.* Kara çalma, iftira etme (Gİ,

KF, KFT, MS)

büḳalemūn *ar.* Bukalemun (GT)

büksüm Böğür (İH)

bükter Hanımların deve üzerine koyup bindikleri beşik (Kİ)

bükün Büküm, büküm yeri (İM) *krş.* bükrün

bülçek Kurt yavrusu (BM, Kİ)

bülgür- Büngüldemek (TZ)

bünyād *far.* Temel, esas (CC, GT, İM)

bürāde *ar.* Eğeden çıkan taş (BV)

bürcās *ar.* Bir çubuk üzerindeki hedef

bürd-i yemānī *ar.* Çizgili Yemen kumaşı ve bu kumaştan yapılan elbise (GT)

bürke *ar.* Havuz, küçük göl (Gİ, İM, KF, MS) *krş.* birke

bürkle- Ayıplamak (TZ)

bürḳū‘ *ar.* Yaşmak, yüz örtüsü (Gİ)

bürkü Sıcaklık, hararet (BM, Kİ)

bürkür- Sıçratmak, püskürtmek (CC)

bürküt Kadının belden yukarısına giydiği elbise (TZ)

bürük- (I) Darganlığı geçmek (TZ)

bürük- (II) Uykuda mışıldamak (TZ)

bürük Altın üzerine dökülen saç (Kİ)

bürüt- Bitmek, yetişmek (TZ)

bürze‘ā *ar.* Teğelti (BV)

büsr *ar.* Hurma koruğu (İM)

büsre- İzin vermek, tasvip etmek, razı olmak (CC) *krş.* büsüre-

büsüre- İzin vermek, tasvüp etmek, razı olmak (CC) *krş.* büsre-

büt- İnanmak, kabul etmek (İH)

bütāne *ar.* Battaniye (KF)

bütege Kuş cinsi hayvanların kursağındaki taşlık (TZ)

bütülük Göğüs zırhı (CC)

bütür Ekşi yüz, çehre (Kİ)

büve eyle- Suya dalmak (TZ)

büyen Meyan kökü (CC)

büzük Kıç, arka (Kİ, TZ)

C

cablaḳ Karmakarışık (iş) (İH)

ca‘de *ar.* Kıvırcık saç (BV)

cāfī *ar.* Cefa eden, zalim (GT)

cāh *ar.* Mevki, makam, itibar (GT)

cahalluḳ *ar. tr.* Tembellik, gevşeklik (CC)

caḥfele *ar.* At dudağı (BV)

cāhil *ar.* Bilgisiz (BV, Gİ, GT, İM, KF, KFT, RH)

cāhiliyyet (I) *ar.* Cahillik, bilgisizlik (İM)

cāhiliyyet (II) *ar.* İslâmdan önceki devir (MG)

cāhillik *ar. tr.* bilgisizlik, cehalet (GT)

caḥīm *ar.* Cehennem (İM)

cālut *ar.* Davut peygambere karşı savaşan dev (KF)

cāmçe *far.* Küçük bardak (TA) *krş.* cemşe

cāmedān *far.* Eşya konulan çanta, meşin kap, heybe (İH)

cāmekī *far.* Hareme veya eşlere verilen vazife (KFT)

camḳa Cadır kazığı (DM)

cānān *far.* Sevgili (GT)

cānbāz *far.* Pehlivan (TZ)

cān-fezā *far.* Can bağışlayan, gönüle ferahlık veren, cana can katan (GT)

cānib *ar.* Taraf, cihet (GT)

ca‘re *ar.* İki yan başının ucu (BV)

cāsūs *ar.* Ajan, casus (GT)

cāvidān *far.* edebî, sonsuz (GT)

cāyife *ar.* Baş yarığının bir cinsi (İM)

cāyiz *ar.* Olabilir, uygun (Gİ, İM, KF, KFT, MG, MS)

cebbāne *ar.* Mezarlık (İM)

cebel *ar.* Dağ, tepe (BV)

ceberī *ar.* Cüz’î iradeyi kabul etmeyenler (İM)

cebīre *ar.* Kırık ve çıkık bir uzva sarılan tahtalar (Gİ, KF)

ceble- Elin ayası ile vurmak (TA)

cedvel *ar.* Liste (BV)

cehd *ar.* Çalışma, gayret (Gİ, GT, İM, KF, MG)

cehl *ar.* Cahillik, bilgisizlik (Gİ, GT, KF)

cehūd *ar.* Yahudi (DM) *krş.* cuhūd

cehūl *ar.* Pek cahil, bilgisiz (GT)

celāl *ar.* Büyüklük, ululuk (GT, İM)

celeb *ar.* Koyun ticareti ile uğraşan (RH)

celīl *ar.* Yüce, ulu (Gİ, KFT)

celle celāluhu *ar.* “Yüceliği ulu oldu” anlamında bir söz (GT, İM)

celle ṣenāüke *ar.* “Övgün yüce oldu” anlamında bir söz (İM)

cem‘ (I) *ar.* Bütün, hep (İM)

cem‘ (II) *ar.* **1.** Topluluk (Gİ, GT) **2.** Toplama, bir araya getirme (GT, İM, İN, KF, MG, MS)

cemege *ar.* Ücret, karşılık (DM)

cemī‘ *ar.* **1.** Toplama, çokluk (BV, KFT) **2.** Hep, bütün, cümle (Gİ, GT, İM, KF, MG)

cemīl *ar.* Güzel (Gİ, KF)

cem‘iyyet *ar.* Topluluk (GT)

cemre (I) *ar.* Hacıların şeytan taşlarken attıkları taşlardan her biri (İM)

cemre(t) (II) *ar.* Şubat ayında artan sıcaklık (Gİ, KF)

cemregü Cemregi, yanşak (İH)

cemşe *far.* (< cāmçe) Küçük bardak (TA)

cenābet *ar.* Yıkanmayı gerektiren durum, cünüplük (İM, KF)

cenān *ar.* Gönül, kalp (GT)

cerāb *ar.* Dağarcık, torba (GT, İM)

cerāḥat *ar.* İrin, yara (Gİ, GT, İM, KF, KFT, RH)

cerāḥatlı *ar. tr.* Yaralı (GT) *krş.* cerāḥatlu

cerāḥatlu *ar. tr.* Yaralı (KFT) *krş.* cerāḥatlı

cercīr *ar.* Bir bitki adı (BV)

cerde *ar.* Ot bitmeyen yer (BV)

cereb *ar.* Bir at hastalığı (BV)

cerīd *ar.* Yaprağı ve budağı soyulmuş hurma ağacı (KFT)

cerīş *ar.* İri dövülmüş tuz (BV)

cerrāh *ar.* Operatör (GT)

cerre *ar.* Topraktan yapılmış testi (GT)

cevlān *ar.* Dolanma, dolaşma (İM,

MG)

cevr *ar.* Eza, cefa, eziyet (GT, İM,

cevşīr *ar.* Arpa çorbası (BV)

ceyb *ar.* Cep (İM)

ceyḥūn *ar.* Ceyhun nerhi (KF)

cezāf *ar.* Ölçüp tartmadan satmak (İM)

ceẕe'a *ar.* Bir yaşına girmemiş koyun (İM, KFT)

cıcaḳ Hala, babanın kız kardeşi (İH)

cıġan Cimri (İH)

cıḫöv Tapınak, kilise (CC)

cılbra- Eklemek, bağlamak (CC)

cıltra- (Yıldırım) çakmak (CC)

cıltramaḳ Çakma, şimşek (CC)

cıltrın Cam, cam bardak (CC)

cırġa- Eğlenmek, yemeğe oturmak (CC)

cırġaġıl Eğlence, ziyafet (CC)

cırlaḳ Toygar kuşu (İH) *krş.* çırlayıḳ

cıva Civa (TA)

cibis *ar.* Alçı taşı (KFT)

cibre Üzüm çöpü, üzüm süprüntüsü (İH)

cice Çocuğun annesine seslenirken kullandığı hitap (Kİ)

cicibil Zencefil (CC)

cicik Bitkinin yerden ilk görünen yeşilliği (İH)

cidāl *ar.* Kavga, tartışma (GT, İM)

cidd (I) *ar.* Çalışıp, çabalama, bir işi gerçekten işleme (GT)

cidd (II) *ar.* Ciddî (MG)

cidrī *ar.* Bir çiçek hastalığı (Gİ)

cihet (I) *ar.* Taraf, yön (Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG)

cihet (II) *ar.* İş, vazife, hizmet, memuriyet (GT)

cild *ar.* Deri (MG)

cilve *ar.* Cilve (GT)

cim *ar.* Arap alfabesinin 5. harfi (İM)

cimā' *ar.* Çiftleşme, cinsel ilişki (Gİ, İM, KF, KFT)

cimāḥ *ar.* Atın binicisini istememesi (BV)

cimāl *ar.* Erkek develer (BV)

cimdir- Çimdiklemek (TA) *krş.* çımdı-, çimdi-, çimdile-

cināb *ar.* Şeref, onur ve büyüklük terimi olarak kullanılır (İM)

cinān *ar.* Cennetler, bahçeler (GT)

cināyet *ar.* Adam öldürme (Gİ, İM, KFT)

cinder- Doğruluğunu araştırmak, bir şeyi enine konuna tetkik etmek (İH)

cindī *ar.* Ata iyi binen, savaşçı (KFT) *krş.* cündī

cism *ar.* Cisim, beden (GT)

cisr *ar.* Köprü (Gİ, GT, KF)

citen Kafes (TA)

cizye *ar.* Müslüman olmayan halktan alınan vergi (Gİ, KF, KFT)

cuhalaḳ *far.* El dokumacısı (CC)

cuhūd *ar.* Yahudi (BM, CC, Gİ) *krş.* cehūd

culban Bezelye (DM)

cummār *ar.* Hurma ağacının başından çıkan ak nesne (KFT)

cübrek Elbise, hırka (TA) krş. çöprek

(II), çübrek, çüprek (II)

cüd *ar.* Cömertlik, el açıklığı (GT)

cülāh *ar.* Dokuyan (TA)

cündebā *ar.* Bir bitki adı (BV)

cündī *ar.* Ata iyi binen, savaşçı (GT, İM) *krş.* cindi

cünge Kör, kesmeyen (TA)

cünūn *ar.* Delilik (BV)

cünüb *ar.* Yıkanmayı gerektiren durum (Gİ, İM, KF, MS)

cünüblik *ar. tr.* Yıkanma durumunda olma (Gİ, İM, KF) *krş.* cünüblük

cünüblük *ar. tr.* Yıkanma durumunda olma (İM) *krş.* cünüblük

cürde (I) *ar.* Çorak bölge (BV)

cürde (II) *ar.* Çıplak vücut

cürḥ *ar.* Yara (MG)

cürm *ar.* Suç, hata (CC, GT)

cüz'iyyet *ar.* Azlık (İM)

Ç

ça Bir şeyi severken kullanılan kelime (Kİ)

çabaḳla- Çabalamak, didinmek, kıvranmak, gayret etmek (KFT) *krş.* çabala-

çabala- Çabalamak, didinmek, kıvranmak (İH) *krş.* çabaḳla-

çaç Temizlenmiş buğday (Kİ)

çaġalan- Gevşemek, sölpümek (İH)

çaġan Doğan kuşu (Kİ)

çaġan- Rahat edemeyip kıvranmak, çalkanmak (İH)

çaġanaḳ Dirsek (TZ) *krş.* çıġanaḳ, çıḳanaḳ

çaġar- İftira etmek, birinin gıyabında, aleyhinde konuşmak (CC)

çaġay Yoksul, farik (TA)

çaġıltılaḳ Koyunun kuyruğuna yapışıp kalan pislik (Kİ)

çaḫla- Öyle yapmak, tam öyle yapmak (CC)

çaḳır Doğan (İH) çaḳır gözlu mavi

çaḳıtlıḳ İzdiham (İH)

çaḳuç Çekiç (CC) *krş.* çeküç, çeküş

çaḳuçı İftiracı, müfteri (CC)

çalaḳ barmaḳ Serçe barmağı (İM, İN) *krş.* çılaḳ barmaḳ

çālāklik *far. tr.* Yiğitlik, kahramanlık (İM)

çalar- Kamçılamak (İH)

çalart- Koşturmak (İH) *krş.* çaldırt-

çalat bol- Kıvrak, şen, zeki, uyanık olmak (İH)

çaldıra- Tepinmek, gürültü, patırtı yapmak (İH)

çaldırt- Koşturtmak (İH) *krş.* çalart-

çalı Boysuz dikenli ağaç (İH)

çalıḫ Öfkeli, şiddetli, zorlu (CC)

çalıt Çalışkan (TA)

çaliş Okun kalın ve genişi (İN)

çalḳan- Çalkanmak, çalkalanmak (Kİ)

çalḳın Kapalı hava, bulutlu gün (BM, Kİ)

çalpaḳ Dolaşık, karışık (İH)

çalt ḳoyun uyu- Arka üstü yatmak (İH)

çamġa Menteşe (Kİ)

çamur Çamur, balçık (Kİ, TZ)

çamuş 1. Ham, olgunlaşmamış (İH) **2.**

Talim görmemiş salma beygir (İH)

çamuşluḳ Beygirin oynaması, hoplaması (İH)

çandır Türk veya gayrisinden cinsleşmiş olan (Kİ)

çandırġına Zayıfça (CC)

çanġ Çan (TZ)

çap çap ye- Ağzını şapırdatarak yemek (İH)

çapaḳ Göz çapağı (Kİ)

çapala- Kaygılanmak (TZ)

çapar Çaput denilen paçavralar (İH) *krş.* çapur, çaput

çapçacıḳ Fıçıcık (CC)

çapçuḳ Serçe (Kİ) *krş.* çıbçuḳ, çıpçaḳ, çıpçıḳ, çıpçuḳ, çipçik, şıbşıḳ, şıfşaḳ, şıpşıḳ

çapla- Boyna bir şey takmak (TA)

çaplatmaḳ Şaplak indirme, tokat vurma (CC)

çapnı Bir Türk kabilesi (Kİ)

çapraz düş- Çapraşık olmak; satırların birbirine girmesi (İH)

çapruvun Aksilik, kaza (CC)

çapul- Atılmak, vurulmak (İM)

çapuñ Vücuda geniş gelen gömlek (İM)

çapur Çaput denilen paçavralar (İH) *krş.* çapar, çaput

çaput Çaput, paçavra (Kİ) *krş.* çapar, çapur

çarça Tatarca'da bir kuş adı (Kİ)

çarçav *far.* Çarşaf (CC)

çarı- **1.** Çamurlanmak (CC) **2.** (mcz.) Namusu lekelenmek (CC)

çarlaḳ (I) Irmak, çay (BM)

çarlaḳ (II) Kartal (TZ)

çārsuv *far.* Çarşı (İM)

çarşenbeh *far.* Çarşamba (BM) *krş.* çahar-şenbe

ças Duman (TA)

ças *moğ.* Tuz (İM, Kİ)

çaşıt- Yaramazlık, terbiyesizlik yapmak (İH)

çāşnī *far.* Tat, lezzet (GT, İM)

çaşut Casus (Kİ)

çaşutla- Casusluk etmek (Kİ)

çatal Çatal (TZ)

çatan Sepet (Kİ)

çatlavuḳ Fındık, fıstık (CC) *krş.* çetlevük, çetleyik, şetlegen, şetlevük

çatruḳ Kurbağa yosunu (İH)

çav (I) Ün, şöhret (İM)

çav (II) Feryat, seda, ses (Kİ)

çavlı Erişte kesen alet (TA)

çay daşı Bazı işlerde kullanılan yassı taş (İH)

çege Boynun iki yanında bulunan damarlar (TZ)

çegin eti Kaba et, kas (İH)

çegnek Tekme, tepme (İH)

çehre *far.* Yüz, çehre (GT)

çeke Yazı üzerindeki nokta (Kİ)

çekelen- (Yaranın iyileşmesi) gecikmek (Kİ)

çekil- **(I)** Bitmek, ayrılmak (İM)

çekil- **(II)** Suyu boşaltmak, çekilmek (İM, RH)

çekil- (III) Tartılmak (KFT)

çekirdek – Çekirdek (BV, Gİ, KF, Kİ, RH) *krş.* çekürdek, çerdek, şekirdek

çekişik Davalı (KFT)

çekişil- Niza edilmek (KFT)

çekmen (I) Sahte kumaş, bez, örtü (CC)

çekmençi Dokumacı, kumaş dokuyucu (CC)

çektir- Çektirmek (TZ)

çeküç- *far.* (< çākūç) Çekiç (DM, Kİ, TA) *krş.* çakuç, çeküş

çekük Kuş (İH)

çekürdek Çekirdek (İM) *krş.* çekirdek, çerdek, şekirdek

çeküş *far.* (< çākūç) Çekiç (TZ) *krş.* çakuç, çeküç

çelber Dize kadar olan su (Kİ)

çeler- Göz kırpmak, göz ucuyla bakmak (İH)

çelinlen- Kaygılanmak (TZ)

çemen *far.* Çimen, çayır (GT, İN, TA) *krş.* çümen (I), şimen, şimgen

çemre- Paylar gibi insanın yüzüne karşı hızlı hızlı kızgınca söylemek (İH)

çemregü Çemreği, yanşak (İH)

çemrü Havuç (Kİ) *krş.* çemer

çemşīr Şimşir ağacı (İH)

çemül- Yuvarlamak (BM)

çendür- Aramak, taramak (Kİ)

çene Çene, ağzın altında enek kemiklerinin birleştikleri yer (Kİ)

çengi *far.* Çenk denilen sazı çalan kimse (İM)

çengibāz *far.* Bir ok tutma şekli (İN)

çenk *far.* Eski Doğu müziğinde bir müzik aleti (İH, Kİ)

çenle- Köpeğin dayak yeyip ağlar gibi ürmesi (İH)

çepçevre Çepçevre (BV) *krş.* çöpçövre

çeper (I) Gözü iyi görmeyen (Kİ)

çeper (II) Beyaz benekli (TA)

çepürde- Kekelemek, lâfı ağzında karıştırmak, mırıldanmak, ağzını şapırdatarak söylemek (İH)

çepürdek Çer çöp, karmakarışık, abur cubur şeyler (İH)

çepürdük söyle- Sözü açıkça söylemeyip değirmenden darı çeker gibi anlaşılmaz, hışırtılı söylemek (İH)

çerb *far.* Yağlı (GT)

çerçe Serçe (Kİ) *krş.* serçe, serşe, sirçe, sirşe, şirşe

çerçi Perakendeci, çerçi, bakkal (CC, TZ)

çerdek Her şeyin çekirdeği, çekirdek (TA) *krş.* çekirdek, çekürdek, şekirdek

çerek Tembel, kokuşmuş (CC)

çeresi aḳar- (Doğum sırasında) sarı su gelmek (İH)

çerez (Şibrik) tazesi (İH)

çeri Asker, ordu (BM, CC, Gİ, GT, İH, İM, İN, KF, Kİ) *krş.* çerig, çeyri, şeri, şerü *çeri başı* ordu komutanı, başkomutan (CC) *krş.* çerig başı, şerü başı

çerig Asker, ordu (GT, İM, Kİ) *krş.* çeri, çeyri, şeri, şerü *şerig başı* ordu komutanı, başkomutan (İM) *krş.* çeri başı, şerü başı

çermen- Salındırmak (İM, TA)

çerpi Dalın ucu (Kİ)

çert- **(I)** Delmek, zımbalamak (CC)

çert- **(III)** Çatlamak (İH)

çerten Sazan balığı (İM)

çeşme *far.* Çeşme (GT)

çeşte Ud adı verilen çalgı (İH)

çetik Kedi (DM) *krş.* çetük, şetik, şetük

çetin ḳoz Kırılması güç olan ceviz (İH)

çetlevük Fındık, fıstık (DM, Kİ) *krş.*çatlavuḳ, çetleyik, şetlegen, şetlevük

çetleyik Fıstık, fındık ve bütün kabuklu şeyler (TA) *krş.* çatlavuḳ, çetlevük, şetlegen, şetlevük

çetr *far.* Çadır, gölgelik (GT)

çetük Kedi (BM, DM, GT, İH, İM, Kİ, TA, TZ) *krş.* çetik, şetik, şetük

çevçen Ucu ateşli ağaç (Kİ)

çevgān *far.* Cirit oyunu, bu oyunda kullanılan sopa (MG, RH)

çeviriçi Ayakkabı çeviren (TZ)

çevre Çevre, etraf, civar (BV, Gİ, İM, KF, MG, RH) *krş.* çövre (I), çüvre (I)

çevril- Çevrilmek (BV, MG) *krş.*

çevrül- **(I)** Yönelmek (İM)

çevrül- **(II)** Değişmek (İM)

çevrül- **(III)** Çevrilmek (İM) *krş.* çavrun-, çefrül-, çevril-

çevrüm Daire (KFT)

çevrün- Dolanmak, dönmek (İH)

çevüḫ Tatlı, hoş (CC)

çevük Çevik, tetik, neşeyle iş gören (İH)

çevüklük Çeviklik (MG)

çevür- **(I) 1.** Çevirmek, alt üst etmek (İM) **2.** Çevirmek, döndürmek (MG, MS) *krş.* çövür-, şevir-, şövür-

çevür- **(II)** Bir yere yöneltmek (İM)

çeygel (I) Fitne koparan, fesat çıkaran (İH)

çeygel (II) Kanlı katil, kötü adam (İH)

çeyneyiçi Çiğneyici, çiğneyen (RH)

çeyri Ordu, asker (CC) *krş.* çeri, çerig, şeri, şerü

çḫitāb *ar.* (< kātib) Kâtip, yazıcı (CC)

çıbçuḳ Serçe (TA) *krş.* çapçuḳ, çıpçaḳ, çıpçıḳ, çipçiḳ, şıbşıḳ, şıfşaḳ, şıpşıḳ

çıbş *ar.* Kireç

çıçlaḳ Küçük parmak (Kİ, TA)

çıġan Bahil, çingene (Kİ)

çıġanaḳ Dirsek (CC, Kİ) *krş.* çaġanaḳ, çıḳanaḳ

çıġılda- Gıcır gıcır etmek (İH)

çıġıltı 1. İnce ses, çığlık (İH) **2.** Kuş sesi (İH)

çıġıt Ergenlerin, bazen de ihtiyarların yüzünde peyda olan cilt lekeleri (İH)

çıġrıḳçı Çarkçı, bileyici (CC)

çıġuḳ Çıkık, çıkmış (BV) *krş.* çıḳıḳ

çıḳ Köpeği kovarken kullanılan kelime (Kİ)

çıḳan ay Dolunay, kamer (BM)

çıḳanaḳ Dirsek (TA) *krş.* çaġanaḳ çıġanaḳ

çıḳın Çıkın, boğça (Kİ, TZ)

çıḳıt Peynir (TZ)

çıḳmar Kıskanç (Kİ)

çılan- Islanmak (Kİ)

çıltaḳ Hüccet, delil, senet (İH)

çım Şedit, çok, pek (Kİ)

çımaḳ Bembeyaz (Kİ)

çımçıḳ Halis, sırf (İM)

çımdı- Çimdiklemek (CC) *krş.* cimdir-, çimdi-, çimdile-, çimdir-

çımḳış- Bir şeyi dumanlı, karışık görmek (İH)

çımuḳ gün Fırtınalı gün (İH)

çındır- Zannetmek (Kİ)

çınıḳ Denenmiş olmak, doğru çıkmak (CC)

çınḳar- İyice aramak (BM, Kİ)

çınlıḳ Kayık, sandal (BM, Kİ)

çınra- Zannetmek (Kİ)

çınşa- Hışırdamak (İH)

çıpçaḳ Serçe (BM) *krş.* çapçuḳ, çıbçuḳ, çıpçıḳ, çıpçuḳ, çipçik, şıbşıḳ, şıfşaḳ, şıpşıḳ

çıpçıḳ Serçe (CC, İM) *krş.* çabçuḳ, çıbçuḳ, çıpçaḳ, çıpçuḳ, çipçik, şıbşıḳ, şıfşaḳ, şıpşıḳ

çıpçuḳ Serçe (İM, TA) *krş.* çapçuḳ, çıbçuḳ, çıpçaḳ, çıpçıḳ, çipçik, şıbşıḳ, şıfşaḳ, şıpşıḳ

çıplaḳ Çıplak (Gİ, TZ)

çır Çocukların oynadıkları aşık arkas üzerine düşüne bu kelime kullanılır (Kİ)

çırlaḳ (I) Çır çır böceği (CC)

çırlaḳ (II) Küçük çay (Kİ)

çırlaḳ (III) akan suyun gürültüsü (Kİ)

çırlama Kızarmış, kıymalı hamur (BM)

çırlap aḳar Su sesi (TZ)

çırlavuḳ Sesi suyun gürültüsüne benzeyen bir tür kuş (Kİ)

çırlayıḳ Toygar kuşu (İH) *krş.* cırlaḳ

çırmal- Sarılmak, dolanmak (CC)

çırman- Çemirlenmek, katlanmak, dolanmak (TA)

çırmış Katlanmış, çemrenmiş (CC)

çıtırlan- Karmakarışık, alt üst olmak (İH)

çıvılda- Yavaşça ses vermek (TZ) *krş.* çıvla-, çıvşa-

çıvla- Yavaşça ses vermek (TZ) *krş.* çıvılda-, çıvşa-

çıvşa- Yavaşça ses vermek (TZ) *krş.* çıvılda-, çıvla-

çıyġanaḳnı Omuzun oynak yeri (İN)

çıyrun Felâket, şanssızlık (CC)

çızaḳ Çizik, çizgi (MG)

çızlaş- Yazışmak (BM, Kİ)

çızov Çizgi, yazı, hat (Kİ) *krş.* çüzüv

çiçe Babanın kız kardeşi, hala (TA)

çig Çiğ, pişmemiş (BV, GT, RH, TA) *krş.* çi (II), çik (I), çiyik *çig et* çiğ, pişmemiş et (Kİ) *krş.* çik et

çigin *moğ.* Omuz (BV, Gİ, İM, İN, KF, KFT, MG) *krş.* şigin

çik (I) Çiğ, pişmemiş (Kİ) *krş.* çi (II),

çig, çiyik *çik et* çiğ et, pişmemiş et (Kİ) *krş.* çig et

çik (II) Deneyimsiz, tecrübesiz (Kİ)

çikirlik Pislik, çirkeflik (KFT)

çile Hafif yağmur (Kİ) *krş.* çise

çile- Hafifçe yağmur yağmak (Kİ) *krş.* çise-

çilegü Çiy, rutubet (İH) *krş.* çisegi

çim- Çimmek, yıkanmak (Kİ)

çimdi- Çimdiklemek (Kİ) *krş.* cimdir- çımdı-, çimdile-, çimdir-

çimdile- Çimdiklemek (TZ) *krş.* cimdir-, çımdı-, çimdi-, çimdir-

çimdir- Çimdiklemek (TA) *krş.* cimdir-, çımdı-, çimdi-, çimdile-

çimdivüç Cımbız (TZ)

çin Çin (GT)

çine- İpek ile işlemek, örmek (CC) **çīnī** *far.* Çini (GT)

çinik- Tatbik edilmek (CC)

çint ḳır- Kuşun uçarken cıvık pişlemesi (İH)

çipçik Serçe (CC) *krş.* çapçuḳ, çıbçuk, çıpçaḳ, çıpçıḳ, çıpçuḳ, şıbşıḳ, şıfşaḳ, şıpşıḳ

çiprek Bez parçası (RH) *krş.* çöpreg, çöprek (I), çüprek (I), şüprek

çirkeme İçine kıyma konulmuş ve yağda kızdırılmış hamur (Kİ)

çirt- **(I)** İnce ince aramak, küçük parçaları seçmek (İH)

çirt- **(II)** Sarraf para bozmak (İH)

çise Çiy, hafif yağmur (Kİ) *krş.* çile

çise- Hafifçe yağmur yağmak (Kİ) *krş.* çile-

çisegi Çiğ, rutubet (İH) *krş.* çilegü

çiten Kafes (TA)

çivilde- Yavaş yavaş konuşmak, hafif sesle söylemek (İH)

çivrumba Acı marul, hindiba (CC)

çiy Akbaba cinsinden bir kuş (TA) *krş.* çi (I)

çiyik Çiğ, pişmemiş (CC) *krş.* çi (II), çig, çik (I)

çiyin İpekle yapılan nakış (Kİ)

çoçun Adam yerine konulmayan adî kimse, ne idüğü belirsiz (İH)

çoġ ḳop- Kalabalık toplanmak, yığılmak (İH)

çoġan Doğan, şahin (BM)

çoġdu- Takır takır kurumak, tamtakır olmak (İH)

çoġı ḳıl- Yığılmak, bağırmak çağırmak, gürültü yapmak (İH) *krş.* çoġu ḳıl-

çoġı Toplanma, gürültü yapma (İH)

çoġlu bol- Işıklı olmak (mec, ikballi, saadetli) (İH)

çoġru- Uyuşmak (İH)

çoġu ḳıl- Yığılmak, bağırmak çağırmak, gürültü yapmak (İH) *krş.* çoġı ḳıl-

çoġu- Toplanmak, gürültü yapmak (İH)

çoḫmarlı Topuzlu, çomaklı (CC)

çoḫraḫ Kaynak (CC) *krş.* çoḳraḳ

çoḳal Zırh altına giyilen ipekli hırka (İH)

çoḳmar (I) Cimri, hasis (TA)

çoḳmar (II) Çomak, sopa, topuz (DM, İM, Kİ, TA, TZ) *krş.* çomaḳ, çomuḳ, şoḳmar, şumuḳ

çoḳnaş- Yığılmak, toplanmak (İH)

çoḳra- Kaynamak (Kİ)

çoḳraḳ Kaynak (CC) *krş.* çoḫraḫ

çoḳur Bir çeşit diken (TZ)

çolġa- Çul sermek (BV)

çolġaştur- Çul serdirmek (BV)

çolmaḳ Sargı, dolak (Kİ)

çomuḳ Çomak, sopa (TZ) *krş.* çoḳmar (II), çomaḳ, şoḳmar, şumuḳ

çonaḳ Kulağı kesik (TZ)

çopla- Toplamak, biriktirmek (CC)

çoraḳ Ot bitmeyen tuzlu, çorak toprak (İH, TZ)

çotuḳ Dalın kesilen yeri, talaş, süprüntü (İH)

çov Gürültü (CC)

çovġuş İftiracı (CC)

çovlan- Gürültü etmek (CC)

çoyun Eritilmiş maden, bakır (CC, İH)

çoz- Ortadan kaldırmak (İM)

çögdü- Havaya doğru uzamak (İH)

çögdür- Havaya doğru fırlatmak (İH)

çögen At üstünde top çeldikleri ucu sivri değnek (İH)

çökek Cıvık çamur (İH)

çökmen Kilim (TA)

çöküt- Kıç üstüne oturup dizlerini karnına bitiştirerek iki kolunu dizlerine kavuşturmak suretiyle bağlamak (İH)

çölken Bıktırıcı (Kİ)

çömel- Çömelmek (Kİ)

çön- Isınmak (İH)

çönge Kesmez (bıçak vb.) (İH)

çönür Gözü içine göçmüş kimse (İH)

çöpçövre Çepeçevre (BV) *krş.* çepçerve

çöpreg Bez, paçavra (MG, RH) *krş.* çiprek, çöprek (I), çüprek (I)

çöprek (I) Bez, paçavra (İH) *krş.* çiprek, çöpreg, çüprek (I)

çöprek (II) Elbise, hırka (BV, İM) *krş.* cübrek, çübrek, çüprek (II)

çörek Çörek, francala, somun (İH, Kİ, TA) *krş.* şörek

çörek otı Çörek otu (BM)

çörge- Yakmak, kıvrandırmak (GT)

çörgek Kundak (CC)

çövli- Sıçramak (Kİ)

çövre (I) Çevre, etraf (CC) *krş.* çevre, çüvre (I)

çövre (II) Ters (CC) *krş.* çüvre (II)

çövür- Çevirmek, döndürmek (CC) *krş.* çevür-, şevir-, şövür-

çubur Kirli eşya (Kİ)

çuçul- Soyunmak (CC)

çuġan Çöğen, sabun yerine kullanılan bir tür bitki (Kİ)

çuġrat Yoğurt (Kİ)

çuġrı- Pislikten korunmak (Kİ)

çuḫ çula- Kükremek (CC)

çul Çul (Kİ)

çulban (I) Derinliği diz boyunu geçmeyen su (BM) *krş.* çülben

çulban (II) Bezelye (DM)

çulġa- (I) 1. Giymek (İM) **2.** Sarmak, dolamak (MG) *krş.* şulġa-

çulġa- (II) Dökmek, serpmek (İN) *krş.* çula- (I)

çulġan- 1. Sarınmak, bürünmek (CC) **2.** Giyinmek (İM)

çulġaş- Dolaşmak, sarılmak (MG)

çulġav Dolak, dizden aşağıya sarılan bez (CC) *krş.* şulġu

çulḫaçı Dokumacı (TZ)

çulla- Çullamak (Kİ)

çumalı Dörtgül (TZ)

çumġalaḳ Dalgıç (Kİ)

çura Küçük bir cins yırtıcı kuş, av kuşu, cura (CC)

çuval *far*. Çuval (İM, KFT) *krş.* şuval

çuvla- Gürültü, patırtı etmek (CC)

çuvu Biz, sivri uçlu alet, tığ (Kİ)

çuz (I) Keten veya pamuk artığından olan yem (CC)

çuz (II) Ortaçağda çok değerli, pahalı bir ipek dokuma, atlas (CC, TA)

çübrek Elbise, hırka (TA) *krş.* cübrek, çöprek (II), çüprek (II)

çüçi Tatlı (CC)

çüçkür- Hapşırmak (CC, Kİ)

çüft Peynir (TA) *krş.* cift

çügündür Kırmızı pancar (CC) *krş.* çükündür

çük Erkeklik uzvu (Kİ) *krş.* şük

çüklü bardaḳ Dip tarafından oyulup bir tarafı kulp bir tarafı emzik olarak yapılan ağaç ibrik (İH)

çükündür Kırmızı pancar (TZ) *krş.* çügündür

çülāh *far.* Dokuyucu (TA)

çülben Derinliği diz boyunu geçmeyen su (BM) *krş.* çulban

çülen- İşemek, bevletmek (BM)

çümen (I) *far.* Çayır çimen, çimenlik (BM, Kİ) *krş.* çemen, şimen, şimgen

çümen (II) *far.* Kuru ot (BM)

çümgen Bahçe (İM)

çün (I) *far.* Vakta ki, ...ınca (BM, GT, MG)

çün (II) *far.* Çünkü (GT, KF)

çün (III) *far.* Eğer (GT)

çünki *far.* Çünkü (TZ)

çünkim *far. tr.* Çünkü (TZ)

çüprek (I) Bez, paçavra (Gİ, KF, MS) *krş.* çiprek, çöpreg, çöprek (I)

çüprek (II) Elbise, hırka (Kİ, TA) *krş.* cübrek, çübrek, çöprek (II)

çüst (I) *far.* Yakışıklı (GT)

çüst (II) *far.* Çevik (GT)

çüve Baykuş (BM)

çüve- Devirmek, yere atmak (CC)

çüvel- Devrilmek (CC)

çüvre (I) Çevre, etraf (CC) *krş.* çevre, çövre

çüvre (II) Ters (CC) *krş.* çövre (II)

çüvşen Baykuş (BM)

çüyre Çevre, başa örtülen örtü (CC)

çüz bol- Kolaylaşmak, önemsiz, kıymetsiz olmak (Kİ)

çüzüv Çizgi, yazı, hat (BM) *krş.* çizov

D

dād (I) *far.* Adalet, hak (GT, İH, KF) *krş.* daẕ

dād (II) *far.* Kısmet, nasip (GT)

dada *far.* Çocuk bakıcısı (KFT) *krş.* daya

dāġ *far.* **1.** Yara (BV, GT, KFT) **2.** ateşle yarayı yakma (RH)

daġıl- Dağılmak, paramparça olmak (TZ) *krş.* taġal-, taġıl- (I)

dāġla- *far. tr.* Dağlamak, yaralamak (KFT)

dāġlu *far. tr.* Yaralı (KFT)

daġuḳ Dağınık (İH)

dāḫil *ar.* İç, içeri (İM, MG)

daḫl *ar.* Gelir, verim (GT)

dā'ī *ar.* Sebep olan (MG)

daḳ tut- Suçlamak, iftira etmek, bühtanda bulunmak (GT)

daḳīḳ (I) *ar.* İnce (BV, MG)

daḳīḳ (II) *ar.* Bir bitki adı (BV)

daḳīḳa *ar.* İncelik (GT)

dāl *ar.* Arap alfabesinin 8. harfi (İM)

dalġa Dalga (İH)

dalḳ *ar.* (Eski ve yamalı) derviş hırkası (GT)

dām *far.* Tuzak (GT, KF)

dambırdı Davula vurdukça çıkan ses (İH)

damışḳı *ar.* Kılıç (GT) *krş.* dımışḳī

damızlıḳ Tadına bakılmak üzere bir nesneden alınan az bir şey (İH)

dāmi'a *ar.* **1.** Baş yarığının bir cinsi (İM) *krş.* dāmiye 1 **2.** Kan akan yara (KFT) *krş.* dāmiye 2

dāmiye *ar.* **1.** Baş yarığının bir cinsi (İM) *krş.* dāmi'a 1 **2.** Kan akan yara (KFT) *krş.* dāmi'a 2

dānıḳ *ar.* Bir dirhemin altıda biri (BV)

danır- Şaşakalmak (TZ)

dānī *ar.* Yakın (MG)

dāniş *far.* Bilgi, ilim (GT)

dānişmend *far.* Âlim, bilgili, danişman (GT, TA)

danḳ vur- Tak diye ses vererek sert bir şeye vurmak (İH)

dār *ar.* Ev (Gİ, KFT) *dār-ı ḥarb* gayrimüslimlerin yaşadıkları ülke (İM) *dar-ı İslām* müslümanların yaşadığı memleket (İM, KF) *dārü'l ḥarb* gayrimüslimlerin yaşadıkları ülke (İM)

daraġa *moğ.* Askerî vali (CC)

daram Çevresi ve üstü keçe, bez ya da saz ile örtülen çadıra benzer göçebe evi (Gİ)

darāme *ar.* Ucu ateşli kuru ot veya odun (BM)

daras *ar.* Eksi yemekten dolayı dişin kamaşması (BV)

darçini *far.* Tarçin (CC)

dardaġan bol- Ufalanmak, darmadağın olmak (TZ) *krş.* dardaġanla-

dardaġanla- Ufalanmak, darmadağın olmak (TZ) *krş.* dardaġan bol-

dargıl Koyun krem rengi (İH)

dastar *far.* Mendil, çevre (İH)

daşaḳ Taşak, husye, testis (RH) *krş.*

da'vet *ar.* davet, çağrı (Gİ, GT, KF)

da'vīçi *ar. tr.* Davacı (KFT)

davlum Ata eyerin bağlandığı yer (İH)

davuşaġan Tavşan (BM) *krş.* tavşan

dāye *far.* Dadı, çocuk bakıcısı (GT, İM, KFT) *krş.* dada

dayıza Teyze (İH) *krş.* diyaza, eze, taġza, ṭay eze

dayrın- Ayağı kaymak, yıkılmak (İH)

dāẕ *far.* Adalet, hakkın yerine getirilmesi (MG) *krş.* dād (I)

debīr *far.* Kâtip, yazıcı (GT)

debe Kavlaç, kaşığı yarık, torbası düşük, sarkık (İH)

dede Dede, büyük baba (KFT, Kİ, TZ)

def‘ (I) *ar.* Öteye itme, savma (Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG)

def‘ (II) *ar.* Oku yaydan bırakma (MG)

defīn *ar.* Gömülmüş, gömülü (KF)

defn *ar.* Gömme, gömülme (Gİ)

degi Bir dilim (İH) *krş.* degim, tekim

degim Bir dilim (İH) *krş.* degi, tekim

degin- Ulaştırmak, yetiştirmek (TA)

degirmi Değirmi, yuvarlak (KFT, RH, TZ) *krş.* tegirme, tegirmi, teyirmi, tigirmi

degiş- Değişmek (TZ) *krş.* deyiş-

degligeç Delice kuşu (TA) *krş.* devlengeç, devlingeç, devlügeç (II), tevlengeç, tevlügeç, tülüveç

degme Beheri, her biri (BM, Kİ, TZ) *krş.* tegme, teyme, tigme, time

degneç Kıymet, değer (RH)

degri, deyri, tegri, tigirü, tigrü, tigürü

degrin- Değirmi olmak (TZ)

degşir- Değiştirmek, tedbil etmek (TZ) *krş.* degşür-, denşür-

degşür- Değiştirmek, tedbil etmek (BM, KFT, TA) *krş.* degşir-, denşür-

degşüril- Değiştirilmek (KFT)

degül Değil (BV, Gİ, GT, İM, İN, KF, Kİ, KK, MS, RH) *krş.* devül, dögül, tegil, tegül, tögül, tüyül

degzin- Dönmek, dolaşmak, devretmek (TZ) *krş.* denzin-

deḫas *ar.* Toynak ile tüy arasındaki ağrı (BV)

dehn *ar.* Yağ (KF) krş. dühn

dehr *ar.* Zaman, devir (GT)

dehrī *ar.* Dünyanın sonsuzluğuna inanıp ahireti inkâr eden (İM)

dekel- Şaşırmak, hayran olmak, alkışlamak (İH)

dekke *ar.* Oturulacak yüksekçe yer

delā *far.* Sansar (CC)

delālet *ar.* Yol gösterme, rehberlik etme (Gİ, GT, İM, KF, KFT)

delāleten *ar.* Yol göstermek (İM)

delice doġan Akbaba, çaylak (İH) *krş.* delü toġan

delim Çok (Kİ) *krş.* telim

delü Deli (Gİ, İM, KF, KFT, Kİ, MS) *krş.* teli, telü, tilü

delü toġan Akbaba, çaylak (BM) *krş.* delice doġan

delülük Delilik (İM, RH) *krş.* delülik, telilik

delür- Delirmek (Kİ) *krş.* telür-

delv *ar.* Su kovası (Gİ, KF)

dem *ar.* Kan (BV)

demām *ar.* Çocukların yüzüne sürülen ilâç (BV)

dem-be-dem far. Zaman zaman, her zaman (GT)

demek Damda, duvarda pencere gibi delik (İH) *krş.* temek

demregü Temriye, uçuğa benzeyen bir tür cilt hastalığı (Kİ)

demren Temren, okun ucundaki demir (BM, DM, Kİ) *krş.* temren, timren

den Kadar, miktar (İM)

dene- Tecrübe ve imtihan etmek (İH)

denşür- Değiştirmek, tebdil etmek (İH) *krş.* değşir-, değşür-

denzin- Dönmek, etrafında dönmek

derāhim *ar.* Dirhemler, akçeler, paralar (GT, KFT)

dere (I) Dere, ırmak, nehir (DM, Gİ, MS) *krş.* tere (I)

dere (II) Vadi (KK)

derecāt *ar.* Dereceler (Gİ, GT, KF)

derekāt *ar.* Aşağı basamaklar (GT)

derem *far.* Para, akçe (KF)

dergāh *far.* Makam, tekke (MG)

dergü *At* eyerinin arkası (Kİ) *krş.* terkü

derḫost *far.* İstek, arzu, dilek (İN)

derīçe far. Pencere (GT)

derk Acele (BM)

derk *ar.* Anlama, kavrama (İM)

derūn (I) *far.* İç (GT)

derūn (II) *far.* Kalp (GT)

deryūze *far.* Dilenme, dilencilik (GT)

derzī *far.* Terzi (CC) *krş.* terzi, terzü

destār *far.* Mendil (DM) *krş.* destārce

deşd-i tuturġan *far. tr.* Bir çeşit pirinç (RH)

deşni Bir at hastalığı (RH)

dev- Tırmalamak (Kİ)

devānik *ar.* Dirhemin dörtte biri (İM)

devāret *ar.* Bir tür bitki (BV)

devāyir (I) *ar.* Daireler (BV)

devāyir (II) *ar.* Yara (BV)

devek Üzüm çubuğunun taze dalı (İH) *krş.* tevek

devgüç Havan (DM)

devin- **(I)** Çalışmak, uğraşmak, didinmek (İH)

devin- **(II)** Dövünmek (İH)

devit *ar.* Divit (TA)

devlengeç Delice kuşu (TZ) *krş.* deglügeç, devlingeç, devlügeç (II), tevlengeç, tevlügeç, tülüveç

devlügeç (I) Yay yapılan bir tür ağaç (İH)

devlügeç (II) Delice kuşu (İH, TA) *krş.* deglügeç, devlingeç, devlügeç (II), tevlengeç, tevlügeç, tülüveç

devül Değil (CC) *krş.* degül, dögül, tegil, tegül, tögül, tüyül

deyin *ar.* Borç (İM)

deyiş- Değişmek (TZ) *krş.* degiş-

dez- Ürküp sürüden ayrılmak (Kİ)

dıldağla- **(I)** Hac için bedel göndermek (TA)

dıldağla- **(II)** Delil getirmek (TA)

dıltaġ Delil (TA) *krş.* dıltaḳ

dıltaḳ Delil, hüccet, bahane (Kİ) *krş.* dıltaġ

dımışḳī *ar.* Bir kılıç çeşidi (MG) *krş.* damaşḳī

dın- Söylemek, ses çıkarmak (KFT) *krş.* tın- (III)

dınma- Aldırış etmemek (İH)

dır- Koparmak (Kİ)

dībā *far.* Bir tür ipekli kumaş (GT)

dībāç *far.* İpek (KFT)

dibe *ar.* Atın uyatlığını şişirten hastalık (RH)

dibis Pekmez, hurma pekmezi (KFT)

dicle Dicle nehri (GT, KF)

dide Tahtırevan (Kİ)

diger Değer, kıymet (BM)

dīger *far.* Diğer, başka, öteki (KF)

digre- Zehirlenmek (İH)

digril- Terekler gibi dönmek, yuvarlanmak (İH)

dikke *ar.* Düz, kuruluk yer (Gİ)

dil-ārām *far.* Gönül dinlendiren, sevgili (GT)

dil-bend far. Tercüman (İH)

dilber *far.* Gönül götüren güzel, dilber (GT, KFT)

dildār *far.* Gönül tutan sevgili (GT)

dil-rübā *far.* Gönül kapan, sevgili (GT)

dilşād *far.* Gönlüsevinçli, mesrur (GT)

dimaġ *ar.* Dimağ, beyin (BV, Gİ, GT, KF, RH)

dimük- Gönül oyalamak, hoş bir şeyle eğlenmek (İH)

dinek Boynuz (İH)

dinel- Ayağa kalkmak, büyük huzurunda ayakta durmak (İH)

dinil- Söylemek, söylenilmek (KFT)

diñsüz ol- Susmak (BM)

dirāyet *ar.* Anayış, dirayet (GT)

dirdük Tezgâh (TA)

dirgi Tepsi (Kİ)

dirīġ (I) *far.* Esirgeme (GT)

dirīġ (II) *far.* Yazık (GT)

dirīġlik bol- *far. tr.* Teessüf etmek, tasalanmak (İH)

dirnek Cemaat (İH)

dirre *ar.* Kırbaç (KFT)

dirşür- Derlemek, toplamak (KFT) *krş.* divşür-, tirşür-

diş- Bakireliği gidermek (TA)

dişi Dişi, kadın (Gİ, KF, KFT) *krş.* tişi

ditruv Keskin (Kİ)

divşin- Çalışmak, uğraşmak, didinmek (İH)

divşür- Devşirmek, toplamak (Gİ) *krş.* ditşür-, tirşür-

diyānet *ar.* Dindarlık, dine bağlılık (GT, İM)

diyār *ar.* Memleket, diyar (GT, İM)

diyaza Teyze (İH) *krş.* dayıza, eze, taġza, ṭay eze

diyet *ar.* Kan pahası (Gİ, İM, KF, KFT)

doḳdoḳ Öz kardeş (Kİ)

dolāb *far.* Kuyudan su çıkaran döner makine (KFT)

dolamaç Dolambaç (İH)

dolan- **1.** Dolanmak, sarılmak (Gİ, KF) *krş.* tolan- (I), tolġan- **2.** Daire şeklinde çevrilmek (İH)

dolḳuḳ Tulum (Kİ)

dolmen Değil (CC)

dolun- (Güneş, ay vb) batmak (İH) *krş.* tolun- (II)

don Kadınların aybaşısı (TZ) (KK)

donluḳ Aylık, maaş, ücret (BM) *krş.* tonluḳ (II)

dögüç Sarımsak havanı (DM, TA)

dögül Değil (GT, MG) *krş.* degül, devül, tegil, tegül, tögül, tüyül

dögül- Ezilmek, dövülmek (RH) dögün- Aletle veya şişle dağlamak (İH)

dökme Hilekâr adam (Kİ)

dölçün- İçi rahatlamak, avunmak, oyalanmak, dönüp dolaşmak, meşgul olmak (İH)

dölek Varaklı, temkinli, şerefli (İH)

dölen- **(I)** İçi rahat etmek (İH)

dölen- **(II)** Karar kılmak, bir yerde durmak, sebat etmek (İH) *krş.* tölen- (II)

dölen- **(III)** İlimde olgunlaşmak (İH)

dölendir- İçini rahatlatmak, müsterih etmek (İH)

dölenme- Gidip gelmek, çalkanmak, muttasıl kımıldamak, ızdırap göstermek (İH)

dönder- Döndermek, çevirmek (Gİ, KF, MS) *krş.* töndür-

döndürü ḳoy- Yerine koymak (TA)

döngel Yuvarlak, kozalak gibi dönen şey (İH)

dözen- Ağır davranma (İN)

drük El, gün, halk (TZ) *krş.* türük dua (MS)

ḍuḍaġ Dudak (KK) *krş.* dudaḳ, todaḳ, totaḳ, tutaġ, tudaḳ, tutaḳ

dudaḳ Dudak (BV, GT, İM, İN, KFT, RH, TA, TZ) *krş.* ḍuḍaġ, todaḳ, totaḳ, tutaġ, tudaḳ, tutaḳ

duġ Toy kuşu (Kİ)

duḥā *ar.* Kuşluk vakti (KF)

duḫūl *ar.* Girme (GT, İM)

duley Ebedî (CC)

dumlu Soğuk (Kİ) *krş.* tumlu

dumul- Vazgeçmek (Kİ)

dūn *ar.* Aşağı, alçak (GT)

dun- İslenmek, kararmak, donuklanmak (İH)

duraḳ otu Bir tür bitki (İH)

durfanda Turfanda, ilk çıkan yemiş (İH)

durrāc *ar.* Bir cins keklik, keklik cinsinden olan turaç kuşu (GT)

durşaḳ Yerden ilk çıkan sürgün veya yeşillik (İH)

durşaḳlan- Yeşillenmek, ilk sürgün yerden çıkmak (İH)

duru Saf, berrak (İH)

duruḳ- **(I)** Giderken duruvermek (İH) *krş.* turuḳ- 2

duruḳ- **(II)** Bir meselenin bir yerinde şüphelenip zihnen durmak (İH)

duş- Buluşmak, tesadüf etmek, rast gelmek (İH)

dutuḳ Boylu boyuna örtünen ipekli kumaş, peçe (İH) *krş.* tutuḳ

duvaḳ Kadınların yüz peçesi (İH)

dübür *ar.* Makat, oturak (BV)

düden Derin (Kİ)

düdük Düdük (DM, KFT, Kİ, TA, TZ) *krş.* tüdük düdük çal- düdük çalmak (TA)

düdükçi Düdükçü, düdük çalan (TA)

düff *ar.* Tef, bir çalgı aleti (İM)

düg- Düğümlemek (İH, Kİ)

dügü Bulgurun incesi (İH) *krş.* tüvi

dügümlü Düğümlü (KK)

dügün (II) Evlenme meclisi (Kİ)

dühn *ar.* Ot, yemiş veya çiçekten çıkarılan yağ (Gİ, İM, KF) *krş.* dehn

dükel Hep, bütün (Kİ) *krş.* tügel, tükel

dükeli Tamamı, hepsi, tamamen (Gİ, KF)

düken- **(I)** Tükenmek, bitmek, sona ermek (Gİ, KF, KFT, Kİ, MS) *krş.* tügen-, tüken- (I)

düken- **(II)** Ayrılmak, boşanmak (MS) *krş.* tüken- (II)

düket- Tükenmek, bitirmek (Gİ, KF) *krş.* tüket-

düknük Göçebe Türk kabile çadırlarının kubbesi (Kİ)

dülbenid *far.* (< dül-bend) Tülbent (KFT) *krş.* dülübenid, tulban, ṭulband, tülbent

dülendi Sabit ve müstakil olan (Kİ)

dülübenid *far.* (< dül-bend) Tülbent (KFT) *krş.* dülbenid, tulban, ṭulband, tülbent

dümre İçinde hayvanlara yem verilen torba (İM)

dümri Dümbelek, tef (TZ) *krş.* dümrü, tümrü

dümrü Dümbelek, tef (Kİ) *krş.* dümri, tümrü

dümük- Oyalanmak, avunmak (İH)

dündülbi Gece vakti, geceleyin (BM)

dünen Dört yaşındaki tay (TA)

dünür Damat ile gelinin birbirlerine karşı olan durumu (İH)

dünürşü Damatla gelinin aileleri (İH)

düpürde- Tıp tıp etmek, yürek atmak (İH)

dürdi Tortu (BV)

dürer *ar.* İnciler (GT)

dürk Çağ gibi zaman, devir (İH)

dürpülde- Yüreğin şiddetle çarpması (İH)

dürr *ar.* İnci (GT)

dürt- Yağlamak (Kİ)

dürüş- Çalışmak, gayret etmek (BM, TA) *krş.* türüş-

dürüt- Yaratmak (TZ)

düşlen- Bir mahalle yönelmek, teveccüh etmek (İH)

düşvār *far.* Müşkil, zor (BV, İH, İM, MG)

düvde Küçük solucan (BV)

E

e'āneke'llāh *ar.* "Allah yardımcın olsun" anlamında bir söz (GT)

ebbe *ar.* OK (RH)

ebed *ar.* Ebet, sonsuzluk (GT, KFT)

ebeden (I) *ar.* Devamlı, sürekli (İM, KFT)

ebeden (II) *ar.* asla, hiçbir zaman (MG)

ebedī *ar.* Sonsuz, sonu olmayan gelecek zaman (Gİ, KF)

ebedü'l-ebed *ar.* Devamlı, sürekli (İM)

ebḥaḥ ar. Ayaklarını yanlara doğru genişçe atarak kusurlu yürüyen at (RH)

ebleh *ar.* Ahmak, akılsız, aptal (GT, KFT)

ebnā *ar.* Oğullar (GT)

ebrār *ar.* Hayır ve takva sahipleri, iyiler (GT, KF)

ebsem Suskun (KK) *krş.* epşem *ebsem ol-* susmak (KK) *krş.* epsem bol-, epsem ol-

ebyāt *ar.* Beyitler (GT)

ebyāż *ar.* Çok beyaz, fazlasıyla beyaz (RH)

ecell *ar.* En ulu, pek büyük, celil (GT)

ecr *ar.* Ahirete ait mükâfar, sevap (Gİ, GT, KF, MS) *ecr-i miṣl* benzer mükâfat, yapılan bir şeye karşılık olarak alınan şey, emsallerine bakarak ücret verme (İM, KFT) *ecr ṭap-* sevap kazanmak (GT)

eççi Amca (BM) krş. içi

eçuḳ böget Tarlaya su akıtan yarma (İH)

edā (I) *far.* Tarz, üslûp (GT)

edā (II) *far.* Naz, cilve (GT)

edā *ar.* Ödeme, yerine getirme (Gİ, GT, İM, KF)

edāen *ar.* Yerine getirmek (Gİ)

edbes *ar.* Rengi ne kırmızı ne siyah olan at (RH)

eden *ar.* Ön ayakları kısa, arka ayakları uzun at (BV)

ederim" anlamında secdede okunan

edhem *ar.* Her tarafı siyah olan at (RH)

edīm (I) ar. Debbağlanmış deri (GT)

edīm (II) *ar.* Yüz, satıh (GT)

ednā *ar.* En aşağı, alçak, adî (GT)

ef'āl *ar.* İşler, hareketler (GT)

efḍal *ar.* Daha üstün (Gİ, KF, KFT, MG)

efġān *far.* İnleme, feryat (GT)

efrenç *Grek.* Frenk (BV) *krş.* frangi, firenç

efsik Eksik (CC) *krş.* eksik, eksük, emsük, eysik, iksik, iksük

efüş Islak, ıslanmış (İM) *krş.* evüş, üfüş, üvüş (II)

efüşlik Islaklık (İM) *krş.* efüşlük, evüşlik, evüşlük, üfüşlik, üfüşlük, üvüşlük

efüşlük Islaklık (İM) *krş.* efüşlik, evüşlik, evüşlük, üfüşlik, üfüşlk, üvüşlük

egeçi *moğ.* Hala (CC)

eger saprağı Eyer ağacı (İH)

egir Siyah renkli at (Kİ)

egle- **1.** Eğlendirmek (KFT) **2.** meşgul ettirmek (Kİ)

eglendür- Geciktirmek, oyalamak (BM)

egrek Deve yatağı, kuyu kenarında develerin çöktüğü yer (İH)

eḫaṣṣ *ar.* En, adî, en faydasız (MG)

eḫer Bir bitki (CC)

ehl *ar.* **1.** Maharetli, usta, kabiliyetli insan (Gİ, KF, MS) **2.** Halk, bir yerde oturan (Gİ, GT, İM, İN, KFT) **3.** Ehil, sahip (BV, GT) **4.** (Bir şeyi) kullananlar. ...dan olanlar (MG) *ehl-i beyt* Hz. Muhammed'in yakınları (İM, KF) *ehl-i ḥarb* savaşanlar (İM) *ehl-i ḫıbre* bilirkişi (İM) *ehl-i 'ilm* âlim (İM) *ehl-i ḳible* müslüman (İM) *ehl-i maḳāṣīr* günahkâr (İM) *ehl-i Medīne* Medine'de oturanlar (İM) *ehl-i sünnet* Peygamberimizin sünnetine uyan (İM)

ehlā ve sehlā *ar.* İyi, hoş; selâm sözü (GT)

eḫşi Ekşi (CC, KFT) *krş.* ekşi, ikçi, ikşi

ekābir *ar.* Büyükler, devlet ricali (GT)

ekber *ar.* En büyük (İM)

eke Hala, bibi (TZ)

ekeçi Büyük bacı, abla (TA)

ekel *ar.* Bir tür hastalık (KFT)

ekle Kuyrukta oluşan bir at hastalığı (BV)

eklil Bir tür at hastalığı (BV)

ekne- Kaybolan veya elde bulunmayan bir şeye acımak (TZ)

ekṣer *ar.* Ekseriya, çoğu (GT)

eksik Eksik, noksan (CC, TZ) *krş.* efsik, eksük, emsük, eysik, iksik, iksük

eksiklik Eksiklik, noksanlık (CC) *krş.* eksüklik, eksüklük, iksüklük

eksil- Eksilmek, azalmak (BV, BM, KFT, Kİ, RH, TZ) *krş.* iksil-, iksül-

eksilid- Eksiltmek, azaltmak (KFT) *krş.* eksit-, eksükle-, iksit-, iksüt-

eksit- Eksiltmek, azaltmak (CC, İM) *krş.* eksilid-, eksükle-, iksit-, iksüt-

eksük Eksik, noksan (CC, Gİ, İN, KF, Kİ, MS, RH) *krş.* efsük, eksik, emsük, eysik, iksik, iksük

eksükle- Azaltmak, eksiltmek (KFT) *krş.* eksilid-, eksit-, iksit-, iksüt-

eksüklik Eksiklik, noksanlık (Gİ) *krş.* eksiklik, eksüklük, iksüklük

eksüklük Eksiklik, noksanlık (Gİ) *krş.* eksiklik, eksüklik, iksüklük

ekşi Ekşi (DM, GT, RH, TA) *krş.* eḫşi, ikçi, ikşi (I)

elat Özsu (CC)

elā-yā *ar.* Özellikle manzum parçalara başlarken bullanılan bir ünlem, şimdi, ey! (GT)

elbek *moğ.* Bol, geniş, zengin (CC) *krş.* elpek

elbeklik *moğ.* Fazlalık (CC)

elen- Elenmek (KFT, Kİ)

elestik salatalık (TA)

eleş- Barışmak, sulh yapmak (BM)

eleşke Et ile beraber haşlanmış yufka, hamur parçaları (Kİ)

eleştür- Barıştırmak, sulh yaptırmak (BM) *krş.* elleştür-

eletle- Atlamak (İH)

el-faḳah *ar.* Âlim (CC)

elfāz Sözler, kelimeler (GT)

elgen- Korkmak (CC)

elgendir- Korkutmak (CC)

elgin Yabancı (özellikle kâfir için kullanılır) (İH)

el-ḥamdü *ar.* Fatiha suresi (GT)

elḥān *ar.* Sesler (GT)

elīm *ar.* Elem verici, elemli (GT)

elin- Elini sürmek, araştırmak (TA)

el-ḳıṣṣa *ar.* Neticede, hasılı, sözün kısası (GT)

elkin (I) Garip, kimsesiz (Kİ)

elkin (II) Yıldırım (Kİ)

elleştür- Barıştırmak, sulh yaptırmak (BM) *krş.* eleştür-

ellik (I) Eldiven (Kİ)

ellik (II) Sulh, barış, rahat (CC)

el-maḳṣūd *ar.* Neticede, hasılı, sözün kısası (GT)

elpek *moğ.* Bol, geniş, zengin (CC) *krş.* elbek

elt- Götürmek, nakletmek, taşımak (CC) *krş.* ilt-

eltir Kuzu derisi (CC)

emder- Çevirmek, aktarmak, döndürmek (Kİ)

emderil- **1.** Çevrilmek, döndürülmek (Kİ) **2.** Kumaş vb. çevirmek (Kİ)

emegen *moğ.* Yaşlı kadın, kocakarı (CC)

emel *ar.* Arzu, emel, ümit (Gİ, KF)

emen- Utanmak, çekinmek (CC) *krş.* imen-

emen- Zahmet çekmek, emek çekmek (Kİ) *krş.* emgen- (II), imgen-

emīn *ar.* Kendisine güvenilen, emniyet sahibi (Gİ, İN, KF, KFT) *krş.* imīn

emīnlik *ar. tr.* Eminlik, emniyet (CC) *krş.* imīnlik

emit- Gönlü ona dönüp onunla meşgul olma, yönelme, taraftar olma (İH)

emlāk *ar.* Mülkler (GT, KFT)

emr *ar.* İş, husus (Gİ, GT) **emr-i**

emr idil- Yıkılmak (İH)

emṣāl *ar.* Benzer, akran (GT, İM)

emsük Eksik, noksan (TA) *krş.* efsik, eksik, eksük, emsük, eysik, iksik, iksük

eñ Yanak (Kİ)

ences *ar.* Çok necis, en pis (GT)

enç Sakin, huzurlu (CC)

endām *far.* Endam, boy pos, vücut (BV, GT, İM, İN, RH)

ender- Çevirmek, alt üst etmek (Kİ)

endīşe *far.* Düşünce, endişe (GT)

ene- At vb. hayvanları burmak (TA) *krş.* ine-

enek Taşak yumurtası (Kİ) *krş.* inek (II), iñek (I)

engüşter *far.* Dikiş yüzüğü (İM)

eñil- Eğilmek (TZ) *krş.* eñ- 2

enilik Kadınların kullandıkları kırmızı yüz boyası, allık (Kİ) *krş.* eñlik

enir Pelikan kuşu (DM)

eñlik Kadınların yüzlerine yaptıkları allık (TA) *krş.* enilik

enlik Renklik. Eskiden şeker boyası yapılan bir diken köküdür, kızılca da denilir (İH)

ennellāhu a‘lem *ar.* “En iyi bilen Allah’tır” anlamında bir söz (Gİ)

eñre- Kükremek (TZ)

enṣārī *ar.* Peygamberimiz Medine’ye göç ettiği zaman kendisine yardım eden müslümanlar (İM)

ent- Şaşmak, hayran olmak (İH)

enük Köpek ve yırtıcı hayvan yavrusu (Kİ, TZ)

envā‘ *ar.* Neviler, çeşitler, türler (GT, MG)

eprit- Pişirmek, lime lime yapmak (İH)

epritmek İyice pişmiş, erimiş (İH)

epsem Suskun (DM, TZ) *krş.* ebsem *epsem bol*- susmak (TZ) *krş.* ebsem ol- *epsem ol*- susmak (İH) *krş.* ebsem ol-

er oğluna tartın- Kayırmak, korumak, müdafaa etmek, şefkat göstermek (İH)

erāk *ar.* Misvak ağacı (Gİ, İM)

erbe Dört yaşındaki tay (TA)

erbeke Şalgam (TA)

erçel Uğursuz, huysuz (Kİ, RH)

erçellik Uğursuzluk, huysuzluk (RH)

erdeb Bir ölçü birimi, kile (KFT, TA)

erdem Fazilet (DM, Kİ) *krş.* irdem *erdem eyesi* Faziletli, erdem sahibi (DM)

erdemlü Erdemli, âlim (TA)

erdeñ Bakire (CC)

erdeñlik Bekâret, kızlık (CC)

eremsi- Övünmek (CC)

eren- Bıkmak, sıkılmak (Kİ)

eres *ar.* Çiftçilik (KF)

eresik Fahişe (TZ) *krş.* ersek, ersik, ersük, hersek, irsek

ereyne Evet (TZ)

ergen Bekâr erkek (TA, TZ)

ergil Geri bırakılmış bir şey (İH) *ergil eyle*- Geri bırakma (İH)

ergillen- Geri bırakılmak (İH)

erikle- Tabaklamak (CC)

erin (I) Burun deliği (CC)

erin (II) Nehir, ırmak (TA)

erişte İnce ince kesilmiş yufka (İH)

erkān *ar.* Rükünler, esaslar (Gİ, GT, İM, İN, KF, MS)

erkeç Erkek keçi, teke (CC, Kİ) *krş.* irkeç

erkelen- Yumuşamak, gevşemek, incelmek (CC)

erklen- Bir işi sürdürmeye azimli olmak (İM)

erkli (I) İhtiyarî, ister istemez (CC)

erkli (II) Kararlı, sebatlı (İM)

erksin- Bir şeyin sahibi olmak (CC)

ersek Erkeğe düşkün kadın, fahişe (CC, Kİ) *krş.* eresik, ersik, ersük, hersek, irsek

ersekçi Fahişe, namussuz (CC)

erseklik Fahişelik, namussuzluk (CC)

ersik Erkeğe düşkün kadın, fahişe (TZ) *krş.* eresik, ersek, ersük, hersek, irsek

ersük Erkeğe düşkün kadın, fahişe (BM) *krş.* eresik, ersek, ersik, hersek, irsek

erüv Çabuk, hızlı, enerjik (CC)

erzāḳ *ar.* Yiyecek maddeleri (GT)

eṣaḥḥ *ar.* Daha doğru, en doğru (İM)

esbāb *ar.* Sebepler, bir işin, olayın gerçekleşmesi için gereken şeyler (Gİ, GT, KF)

esed *ar.* Arslan (GT)

eṣer (I) *ar.* Eser, yapıt (BV)

eṣer (II) *ar.* İz, nişan (GT, İM, KF, MG)

eṣer (III) *ar.* Etki, tesir (Gİ) *eṣer it-* tesir etmek (GT) *eṣer kıl-* tesir etmek (GT)

eser- Şişmek, kabarmak, kat kat olmak (İH)

eṣerlen- *ar. tr.* Etkili olmak (İM)

eshel *ar.* Kolay (BV)

esīr *ar.* Esir, tutsak (Gİ, GT, KF) *krş.* yesir

esirt- Kendinden geçirmek (CC)

eṣlaḥ *ar.* Daha iyi (MG)

eslem *ar.* En emin (MG)

eṣliḥ *ar.* Sulh yapma (İM)

esmer *ar.* Buğday renkli (MG)

esr *ar.* Bağlanmış (BV)

esrekü kün Dünden bir önceki gün (TA)

esri Pars (Kİ)

estaġfirullāh *ar.* "Allah'tan bağışlanmamı dilerim" anlamında bir söz (İM, KFT)

esved *ar.* Siyah (BV)

eṣāci' *ar.* Bağanak ile iki diz arasında bir kemik (BV)

eṣaḳḳ *ar.* Zahmetli (BV) **eş'ār** *ar.* Şiirler (GT)

eşcār *ar.* Ağaçlar (GT)

eşelik Ökçe (İH)

eşemek Delice mantar (TZ)

eşerr *ar.* En şerir, en kötü (MG)

eşi Kaynana (CC)

eşken Kurdeşen de denilen bir tür hastalık (TZ)

eşkiyā *ar.* Eşkiya (GT)

eşkün Açık adımlarla yürüyen at, deve (İH, TA)

eşyā *ar.* Eşya, mevcut olan şeyler (GT)

etāballāhu serāhum *ar.* "Allah (yattığı) toprakları güzel, iyi etsin, toprağı bol olsun" anlamında bir dua (GT)

etan Ana rahminde çocuğun içinde geliştiği ve doğumdan hemen sonra düşen parça (İH) *krş.* atana, eten

eten Ana rahminde çocuğun içinde geliştiği ve doğumdan hemen sonra düşen parça (İH) *krş.* etana, orana

etez Vücut (CC) *krş.* etiz

eṭıbbā *ar.* Tabipler, hekimler (GT)

etil- Yapılmak, edilmek (CC) *krş.*edil-, idil-, itil-

etiz- Ulaştırmak, iletmek, yetiştirmek (CC)

etiz Vücut (CC) *krş.* etez

eṭrāf *ar.* Yanlar, taraflar (İM)

ev- Acele etmek (İM, Kİ) *krş.* i- (I), iv-

ev *ar.* Veya (MG)

evangelim İncil (CC)

evc *ar.* En yüksek nokta (GT)

evdü- Yemişi toplamak (İH)

evdür- Acele ettirmek (İM)

evet Evet (tasdik edatı) (CC, DM, Kİ, KK)

evḳāt *ar.* Vakitler, zamanlar (GT)

evlā *ar.* Daha iyi, daha üstün, lâyık (GT, İM, KFT, MG, MS)

evle Öğle, öğleyin (GT) *krş.* eylen, öyle (I), öylen

evrād *ar.* Zikir, Allah'ı tesbih etmeler (GT)

evrek Yeşil (Kİ)

evren Büyük yılan (DM)

evri- Üfürmek, şişirmek (TA)

evṣāf *ar.* Vasıflar, sıfatlar (GT)

evşen Yavşan da denilen kçklü ot ya da çalı (İH)

evşet- Alışmak, munis olmak (Kİ)

evür- Evirmek (BV)

evüş Islak, yaş (İM) *krş.* efüş, üfüş, üvüş (II)

evüşle- Islatmak, bevletmek (İM)

evüşlik Islaklık (İM) *krş.* efüşlik, efüşlük, evüşlük, üfüşlik, üfüşlük, üvüşlük

evüşlük Islaklık (İM) *krş.* efüşlik, efüşlük, evüşlik, üfüşlik, üfüşlük, üvüşlük

evvābīn *ar.* Beş vakit namaz dışında kalan nafile namaz, kuşluk namazı (Gİ, KF)

eyā *ar. far.* Ey, hey (GT, MG)

eyer Eyer (CC, DM, Gİ, KF, KFT, Kİ).

eyerçi Eyerci (CC, DM)

eyerle- At vb. eyerlemek (Gİ, KF, Kİ, KK, RH, TA, TZ) *krş.* iyerle-

eyerlen- Eyerlenmek (TZ)

eyert- İçini dışını iyice araştırıp aslına ermek (İH)

eygir (I) Siyah renkli at (Kİ)

eygir (II) Yanık kırmızı (TA)

eyle kim Öyle ki, o tarzda ki (BM)

eyle Öyle, o şekilde (BV, Gİ, GT, İN, RH) *krş.* öyle (II)

eylediçaḳ ...nca, ...dığı zaman (BM)

eylen- (II) Yapılmak, meydana getirilmek (KFT)

eylen- (III) Deri terbiye edilmek (İM) *krş.* iylen- (I)

eylen Öğle, öğle vakti (BM) *krş.* evle, öyle (I), öylen

eylet- Hedef aldırmak (GT)

eylin- Dokunmak, elini sürmek (TA)

eyn Cuma günü (TZ) *krş.* ayna

eynek Tek, biricik (CC)

eynelik Haftalık (TZ)

eyneştir- Birşeyi gereği gibi araştırıp soruşturmak (İH)

eysik Eksik (CC) *krş.* efsük, eksik, eksük, emsük, iksik, iksük

eyürle- Eğilmek, meyletmek (BM) *krş.* eyürlen-

eyürlen- Eğilmek, meyletmek (BM) *krş.* eyürle-

eyvāh *far.* Eyvah, yazık (KF)

eyvi Helâ (TA)

eyyām *ar.* Günler (Gİ, GT) *eyyām-ı bīz*

her Arabî ayın 12, 13, 14 ve 15. günleri (Gİ, İM) *eyyām-ı teşrīk* Zilhicce'nin 10, 11, 12 ve 13. günleri (İM)

ezber tut- Ezberlemek (TA)

eze Teyze (Kİ) *krş.* dayıza, diyaza, tagza, ṭay eze

ezel *ar.* Önceliksiz, başlangıcı olmama (Gİ, İM, KF)

ezelī *ar.* Öncesiz, başlangıçsız (Gİ, İM, KF)

eẕell *ar.* En aşağı, en adî (GT)

eẕiyyet *ar.* Eziyet, cefa (GT)

F

fācir *ar.* Günahkâr (Gİ, İM, KF, KFT)

fafla- Sıkıntıdan pof pof etmek (İH)

fāḥiş *ar.* Aşırı, taşkın (İM)

faḫr(et) *ar.* Övünme, iftihar (Gİ, GT, İM, MG)

faḳ Tuzak (İH)

fāḳa *ar.* Fakirlik, yoksulluk (GT)

faḳīh (I) *ar.* Fıkıh âlimi (Gİ, İM, KF, KFT, MS) *krş.* el-faḳah

faḳīh (II) *ar.* (Âmil kelimesinin yanında) Muallim (GT)

faḳḳāḥ *ar.* Ezhar otunun çiçeği (BV)

faḳme *ar.* Alt dudağı sarkık at (BV)

fanar *yun.* Fener (CC)

faraḳ *ar.* Bir ağırlık ölçüsü (İM)

farāyiż *ar.* Farzlar (İM)

fāris *ar.* Binici (BV, GT, MG)

fārisī *far.* Farsça (BV, İM, KFT)

fārislıḳ *ar. tr.* Binicilik (MG, BV, MG) *krş.* fārislik

fārislik *ar. tr.* Binicilik (MG, BV, MG) *krş.* fārislıḳ

fāriża *ar.* Farz (İM, MS)

farżlıḳ *ar.* Farz olma (İM)

faş *ar.* Yüzük taşı (KFT)

faṣıl *ar.* Ara (BV, RH)

fāsid (I) *ar.* Fesat çıkaran (BV, Gİ, KF, MS)

fāsid (II) *ar.* Yanlış, bozuk (Gİ, GT, İM, İN, KFT, MG)

fāsidlıḳ *ar. tr.* Bozukluk, yanlışlık (İM)

faṣīḥ *ar.* Açık, sarih (GT, KFT)

faṣīl *ar.* Aile (Gİ)

faṣl *ar.* Bölüm (Gİ, İM, KF)

fāş *far.* Meydana çıkarma (GT)

fāṭır *ar.* Ilık, sıcakça (BV)

fāżıl *ar.* Faziletli (BV, GT, İM)

fāżīḥat *ar.* Utanmazlık, rezillik, alçaklık, edepsizlik (GT, KFT, MG)

fażīlet *ar.* Fazilet, erdem (Gİ, GT, İM, KF, MG, MS)

fażl *ar.* Üstünlük, fazilet, erdem (Gİ, GT, İM, KF, MG)

fażla *ar.* Fazla (GT)

fecel *ar.* Bir bitki (BV)

fecr (I) *ar.* Sabaha karşı (Gİ, KF, İM)

fecr (II) *ar.* Sabah namazı (İM)

feḫaẕ *ar.* Yan başından incik kemiğine kadar olan kısım (BV)

fehid *ar.* Yabanî bir hayvan, tazı (KFT)

feḥim *ar.* Köpük (BV)

fehm *ar.* Anlayış, anlama (Gİ, GT, İM, İN, KFT, MG)

fehmlü *ar. tr.* Anlayışlı (KFT)

felāḥ *ar.* Mutluluk, felâh (GT)

felüs *ar.* Bir cins para (İM) krş. fulus, füls, fülüs

fen *ar.* Hüner, marifet, ilim (GT, MG)

fer‘ *ar.* Ayrıntı (KFT, İN)

ferāġat *ar.* Vazgeçme, el çekme (GT)

feraḥ *ar.* Sevinç, sevinme, ferahlık (Gİ, GT, İM, KF)

ferc *ar.* Kadının tenasül uzvu (BV, Gİ, GT, İM, KF, KFT)

fere Parça (KK)

ferke *ar.* Ok atarken sağ eli hızla geriye çekmek, sağ baş parmakla, şehadet parmağını birlikte çekmek (İN)

ferrāş (I) *ar.* Döşeyici (GT)

ferrāş (II) *ar.* Hizmetkâr (GT)

fersaḫ *ar.* Bir uzunluk ölçüsü birimi (İM, KFT)

ferş 1. *ar.* Döşeme (GT) **2.** *ar.* Kilim (GT)

ferve *far.* Kürk, kürklü kaftan (GT, İM)

ferveçilik *far. tr.* Kürkçülük (GT)

feryād *far.* Feryat (GT)

ferzīn *far.* Satranç oyununda vezir (GT)

fesād *ar.* Fesat, kötülük (Gİ, GT, İM, KF)

fesaḫ *ar.* Atın ön ve arka ayaklarındaki sancı (BV)

feṣāḥat *ar.* Güzel söz söyleme (GT)

fetā *ar.* Genç, yiğit, mert (GT)

fetāvā *ar.* Fetvalar (Gİ, İM, KF)

fetḥ *ar.* Fetih, ele geçirme (GT, İM)

fetḥa *ar.* Arapçada üstün işareti (İM, İN)

fetl *ar.* Hasmın süngüsünü süngüyle uzaklaştırma (MG)

fettān *ar.* Fitne ve feralık yapan (GT)

fevt *ar.* Kaybetme, kaçırma (Gİ, GT, İM, İN, KF)

feyrūzec *ar.* Kıymetli bir taş (İM)

fezā *far.* Can bağışlayan, gönüle ferahlık veren, cana can katan (GT)

feżāyil *ar.* Faziletler (KF)

fıḳḥ *ar.* Fıkıh ilmi (Gİ, İM, KF, KFT)

fıḳırda- Fıkırdamak, fıkır fıkır yapmak (İH)

fır fır Yelin eserken çıkardığı ses (İH)

fısḳ *ar.* Hak yoldan çıkma (GT, İM, KFT) *fısḳ-ı fücūr* Allah’a isyan etme (İM)

fışār *ar.* Sıkıcı, sıkan, sıkıp suyunu çıkaran (KFT) *krş.* fuşār

fışıltı Fış fış ses çıkarmak (İH)

fıṭnat *ar.* Anlayış, zekâ, zihnin her şeyi çabucak anlayışı (GT)

fıṭr *ar.* Fitre (Gİ, İM, KF) *krş.* fıṭra

fıṭra *ar.* Fıtır sadakası (Gİ, İM, KF) *krş.* fıṭr

fıṭrat *ar.* Yaratılış (Gİ)

fi’l-cümle *ar.* Neticede, sonunda (GT)

fi’l-ḥāl *ar.* Bu anda, derhâl, şimdi (Gİ, GT, MG)

fi‘āl *ar.* İşler (KF)

fidā (I) *ar.* Fidye, can kurtarma karşılığı verilen bedel (Gİ) *krş.* fidye

fidde *ar.* Gümüş (BV)

fidye *ar.* Can kurtarma karşılığı verilen

bedel, fidye (Gİ, İM, KF) *krş.* fidā (I)

fig (Hayvan yemi olan) fığ (İH)

fiġān *far.* Feryat, figan (GT)

fīhi *ar.* "İçinde" anlamında bir söz (MS)

firāḳ *ar.* Ayrılık (GT, İM)

firāset *ar.* İleri görüşlülük (BV)

firāvān *far.* Çok (GT)

fir'avn *ar.* Tanrılık iddiasında bulunan eski Mısır hüümdarları (GT)

firencī *far.* Bir kılıç çeşidi (MG)

firenç *far.* Frenk (GT) *krş.* efrenç, frangi

firḳat *ar.* Ayrılık (GT)

fişādiyye *ar.* Kan aldırdıktan sonra bağlanan şey (İM)

fitile Ağırlık ölçüsü birimi (BV)

fitne *ar.* Fesat, azdırma, fitne (GT, İM, KFT)

fodulluḳ ḳıl- Yaramazlık etmek (İH)

forçu Fırça (İH)

frangi *far.* Frenk (CC) *krş.* efrenç, firenç

fuḫret *ar.* Övünme (KF)

fuḳ *ar.* Okun gezini kirişin üzerine koymak (İN)

ful *ar.* Bakla, fasulye (BV, KFT)

fulus *ar.* Bişr cins para (İM) *krş.* felüs, füls, fülūs

furḳān *ar.* Kur'anıkerim (İM)

furṣat *ar.* Fırsat (GT, MG) *krş.* fırṣa

furūn *ar.* Fırın (İM, KFT, TA)

furūnçı *ar. tr.* Fırıncı (DM)

fustuḳ *ar.* Fıstık (İM)

fusūḳ *ar.* Ahlâksızlık, azgınlık (GT)

fuşār *ar.* Sıkıcı, sıkan, sıkıp suyunu çıkaran (KFT) *krş.* fışār

fūtune *ar.* Bir bitki (BV)

fużalā *ar.* Fazıllar (GT)

fużūlī *ar.* Gereksiz şey (İM, KFT)

fücūr *ar.* Ahlâksızca sefahat (GT, KFT)

fülfül *ar.* Karabiber (BV)

füls *ar.* Bir cins para (İM) *krş.* felüs, fulus, fülūs

fülūs *ar.* Bir cins para (GT) *krş.* felüs, fulus, füls

fütūḥ (I) *ar.* Üstünlük (GT)

fütūḥ (II) *ar.* Ferahlık (GT)

fütüvvet *ar.* Cömertlik, mertlik (GT)

G

ġabānet *ar.* Aldanma, hayal kırıklığına uğrama, hayıflanma (GT)

ġabn-ı fāḥiş *ar.* Alış verişte aldatılma (İM)

ġaddār *ar.* Gaddar, zalim (GT)

ġāfil (I) *ar.* Gafil, dikkatsiz, gaflette olan (GT, İM, İN, KF)

ġāfil (II) *ar.* Habersiz, haberi olmayan (Gİ, KFT)

ġaflet *ar.* Gaflet, dikkatsizlik (Gİ, GT)

ġafūr *ar.* Bağışlayan (Allah) (GT)

ġalaṭ *ar.* Yanlış, yanılma (KFT)

ġālibā *ar.* Galiba (GT)

ġaliblıḳ *ar. tr.* Yenme (İM)

ġāliye *ar.* Misk ve amberden yapılmış güzel kokulu siyah bir macun (RH)

ġalīẓ *ar.* Kaba, iri (MG)

ġamgīn *ar.far.* Kederli, tasalı (GT)

ġamidiyye *ar.* Bir Arap kabilesi (KFT)

ġammāz *ar.* Gammaz, koğucu (GT)

ġamus *far.* (< gāv-mīs) Manda, camız (BM)

ġamze *ar.* Süzgün ve göz ucu ile bakış (GT)

ġanır- Bükmek, eğmek, kırar gibi yapmak (İH)

ġanī *ar.* Zengin, varlıklı (Gİ, GT, KF, KFT)

ġanīlıḳ *ar. tr.* Zenginlik (Gİ, KFT)

ġanīmetlik *ar. tr.* Ganimet malı (İM)

ġār *ar.* Mağara, in (GT, İM)

ġar Bir bitki (BV)

ġarab *ar.* Gözyaşı akan damar (İM)

ġaraf Bir bitki (BV)

ġarāmet (I) *ar.* Azap (GT)

ġarāmet (II) *ar.* Borç, borç ödeme (İM, KFT)

ġarazsız *ar. tr.* Kötü niyetli olmaksızın (İM)

ġarb *ar.* Batı (İM)

ġarbī *ar.* Batılı (KFT)

ġāret *ar.* Yağmalama, çapulculuk (GT, İM)

ġarġara *ar.* Suyu boğazda oynatıp çıkarma (Gİ, İM, KF)

ġarġı Kargı (Kİ) *krş.* ḳargı

ġarīḳ *ar.* Hasım, rakip (MG)

ġārim *ar.* Alacaklı (İM)

ġarīm *ar.* Boğulma, batma (BV, GT, İM)

ġarḳa *ar.* (Suya) batmış (GT)

ġarre *ar.* Mağrur (GT)

ġaṣb *ar.* Zorla alma (İM, KFT)

ġavġa *far.* Kavga (GT)

ġavḳaz Çalı (İH)

ġavr *far.* Mezarlık, kabir (RH)

ġāvurlik *ar. tr.* Kâfirlik (KK)

ġavvāṣ *ar.* Dalgıç, inci çıkarmak için denize dalan kimse (GT)

ġayb *ar.* Göze görünmeyen (GT, İM, MG)

ġaybet (I) *ar.* Kaybolma (Gİ, GT, MS)

ġaybet (II) *ar.* Çekiştirme, gıyabında konuşma (GT)

ġāyib 1. *ar.* Kayıp, göz önünde olmayan (Gİ, GT, İM, KFT, MS) **2.** Belirsiz, bilinmeyen, gizli (KF)

ġāyiblıḳ *ar. tr.* Kaybolma, belirsizlik (KFT) *krş.* ġāyiblik

ġāyiblik *ar. tr.* Kaybolma, belirsizlik (İM) *krş.* ġāyiblıḳ

ġayretlen- *ar. tr.* Gayrete gelmek (GT)

ġayrla- *ar. tr.* Değiştirmek (İM)

ġayrlan- *ar. tr.* Değiştirilmek (İM)

ġayyır *ar.* Gayretli (KFT)

ġażab *ar.* Hiddet, öfke, kızgınlık (Gİ, GT, İM, KF)

ġażablan- *ar. tr.* Hiddetlenmek, öfkelenmek (GT)

ġazāl *ar.* Ceylân, geyik (BV, İM) *krş.* ġazel

ġażālıḳ (I) *ar. tr.* Kutsal savaş (Gİ, KF)

ġażālıḳ (II) *ar. tr.* Gazilik (MS)

ġāzilıḳ *ar. tr.* Gazilik (İN) *krş.* ġāzilik

gebr *far.* Ateşe tapan, Mecusî (GT)

gedā(y) *far.* Yoksul, dilenci (GT)

gedāyīlik *far. tr.* Dilencilik (GT)

geh *far.* Kimi zaman, bazen (GT)

genc *far.* Hazine (GT)

genç Taze, körpe çocuk (İH)

gensiz getir- Gelmeye mecbur olmak, ister istemez gelmek (İH)

gepölüç Çörek (İH)

ger *far.* Eğe, şayet (GT) *krş.* eger

gerçi *far.* Gerçi, her ne kadar (GT)

gerdeme Bitkisel ilâçlardan (İH)

geri ḳayıḳ- Giderken geri dönmek (İH)

germ *far.* Hararet (MG)

gerüz Abdesthane ve bulaşık lağımı (İH)

gev- Çiğnemek, ezmek, gevelemek (İH)

gevzenlik Ahmaklık, bilir bilmez söylemek (İH)

geyin Hayvanın rahmi (İH)

geyiş Boynu gövdesi içine geçmek, başı öne düşüp sırtı arkaya domalma hâli (İH)

geykirde- Korkmak, kemikleri birbirine girmek, tüyleri ürpermek (İH)

geyrek Eye kemiğe yumuşaması (İH)

geze gel- Ziyaret etmek (İH)

gezek Nöbet, sıra (İH) *krş.* kezek

ġıdā *ar.* Yiyecek, insanı besleyen şeyler (Gİ, GT, İM, KF)

ġıḳ yoḳ Verilen sözden dönülmez (İH)

ġınā *ar.* (< ġānā) Dal, çubuk (MG)

ġırbāl *ar.* Kalbur, elek (GT)

ġıriy *far.* (< ġırīv) Bağrışma, çığlık (GT)

Gİ, İH, KF) *krş.* toḳun- 1

giçik Kaşınma, gidişme (İH)

gil *far.* Kil (GT)

ginren- Hayvanın yaramazlaşması, huylanması (İH)

girān su *far. tr.* Temiz, tatlı su (TA)

girçek it- Doğrulamak (BM)

girde Tandırda pişen ince ekmek (İH)

giriftār *far.* Tutulmuş, tutkun (GT)

givir- **(I)** Büküştürmek, sokuşturmak (İH) *krş.* kevün-, kivür-, kiyür-

givir- **(II)** (Sancı) kıvırmak, iki büklüm yapmak (İH)

ġoġşat- **(I)** Gevşetmek (İH)

ġoġşat- **(II)** Kımıldamayan hâli kalmamak (İH)

goli Bütün işe yaramayanları bir işi temizlemek için çağırma (İH)

ġoyuḳ et- Söylemek, demek (İH)

göçek ḳuşu Yazın içeri, kışın sahile veya çöle uçan kuş (İH)

gödrü Yaramaz, kötü adam (İH)

gögüs tigresinin içi Sine, göğüs denilen sinenin hududu (İH)

gökçek Pek sevimli, cana yakın (İH) *krş.* kökçek

gökrek Göğüs kemiği (İH)

göl baġası Balıkçıl (İH)

gömren Ada soğanı (İH)

gömren- İçinden hiddetle söylenmek, homurdanmak (İH)

gönder- Göndermek (KF)

gönli mutun mutun gel- Mahzun olarak gelmek, kalbi üzüntülü gelmek (İH)

gönül- Yönelmek, bir yönü tutup gitmek (İH)

gör *far.* (< gūr) Mezar (BM) *krş.* gūr, kör

göremez Süt çalışmış yoğurt, bir tür peynir (İH)

götürüsü Hepsi, tamamı (İH)

gövele- Kalbur ile çalkalamak (İH)

göy- Bir noktaya göz dikip bakmak, beklemek (İH) *krş.* küy- (I)

göz örtüsü Yalnız gözü saklayan örtü, peçe (İH)

gözer Geniş delikli büyük kalbur (İH)

ġubār *ar.* Toz (GT, İM)

ġufrān *ar.* Affetme, merhamet etme (GT)

ġulāf *far.* Gül, gül suyu (İM) *krş.* gülāb, gülāf, gülef, külāf

ġulāf, gülāf, gülef, külāf

ġulām *ar.* Erkek çocuk (BV)

ġuldura- Karnı gur gur yel sesi vermek, guruldamak (İH)

ġulūl *ar.* Ganimet malından çalmak (MS)

gūr *far.* Mezar (GT, İM) *krş.* gör, kör

ġurāb *ar.* Karga (GT, İM)

ġurbet *ar.* Gurbet, doğup yaşanılmış yerden uzak yer (GT)

ġūre *far.* Koruk (GT)

gūristān *far.* Mezarlık (İM)

ġurre *ar.* Parlaklık (İM)

ġurūr *ar.* Gurur, kibir (GT)

ġuşşa *ar.* Kaygı, tasa (GT)

güçemle- Israr etmek, zorla yapmaya mecbur etmek (İH)

güçeymen Baş örtüsü (İH)

güçüken Kartal cinsinden bir kuş (BM, İH)

güdük (I) Kesik, kırık, ucu çomak gibi kalmış (İH)

güdük (II) Kuyruğu kesik köpek (İH)

güdük (III) Kuyruksuz tavuk (İH)

güftār *far.* Söz (GT)

güher *far.* Mücevher (GT)

güher-bār *far.* Cevher yağdıran (GT)

gül- Ayağına uzatmak (İH)

gülāb *far.* Gül, gül suyu (TA) *krş.*

gülāf *far.* Gül, gül suyu (CC, DM, Kİ) *krş.* ġulāf, gülāb, gülef, külāf *gülāf şuyı* gül suyu (DM)

gülef *far.* Gül, gül suyu (KK, MS, TZ) *krş.* ġulāf, gülāb, gülāf, külāf

gülgūn *far.* Gül renkli, pembe (GT)

gül-şıfāt *far.ar.* Gül gibi, çiçek gibi, gül sıfatlı (GT)

gümān *far.* Şüphe, zan (Gİ, GT, İM)

gümbürtü Davul gibi şeylerin sesi (İH)

gümele Avcı evi (İH)

gümlüç Tatarcık, gürp düşen (İH)

gümüldürük Devenin göğsüne bağlanıp ufak çanlarla katır boncuğu vb. ile donatılan süs (İH)

günbed *far.* Kubbe, kümbet (GT)

günlük Buhurdanda yakılan bir tür

ağaç (Kİ)

güpçük Eğer yastığı (İH)

güpür güpür Gümbür gümbür ses vererek (İH)

gür gür yan- Ateşin gürleyerek yanması (İH)

güre Kendini beğenmiş, mağrur, azametli (İH)

güveli- Şaşırarak sağa sola koşmak (İH)

güvenç Sevme, içi açılma (İH) *krş.* küvenç

güyegü ot Kebaba saçılan bir ot, güveyi otu (İH) *krş.* güyegü otı

güyegü otı Kebaba saçılan bir ot, güveyi otu (TA) *krş.* güyegü ot

güzāfe *far.* Boş, gereksiz (KFT)

güẕer *far.* Geçme, geçiş (GT)

H

ḥā *ar.* Arap alfabesinin 27. harfi (İM)

ḥabbe 1. *ar.* Kabarcık (BV) **2.** (Hububat için) tane (GT, İM)

ḥabbetü'l-ḫażrā *ar*. Çitlenbik meyvesi (RH)

ḥabīb *ar.* Sevgili (GT, İM)

ḥabs *ar.* Hapis (BV, Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG)

ḥabsla- *ar. tr.* **1.** Hapsetmek, hapse atmak (KFT) **2.** Hareketsiz tutmak, bırakmamak (MG)

ḥabslan- *ar. tr.* Hapsedilmek (İM)

ḫacālet *ar.* Utanma, mahcubiyetle şaşırma (GT)

ḥacāmat *ar.* Kan aldırma (BV, İM, KFT) *krş.* ḥıcāmat

ḥācāt *ar.* İhtiyaçlar (Gİ, GT, KF, İN)

ḥacer *ar.* Taş (GT)

ḥācetsiz *ar. tr.* İhtiyacı olmayan (İM)

ḥacībe *ar.* İki yanbaşı kemiği (BV)

ḫacīl *ar.* Utanmış, mahcup (Gİ, GT)

ḫaclet *ar.* Utanç (GT)

ḫaç *far.* Haç, istavroz, put (BM, CC, İM, KFT) *krş.* ḫaş

ḥadd 1. *ar.* Sınır (Gİ) **2.** *ar.* Din hükümlerine göre verilen ceza (İM, KF)

ḥadde *ar.* Madenleri ince tel olarak çekmeye yarayan alet (İN)

ḥadeb *ar.* Uca kemiğinin eğri olması (BV)

hādi *ar.* Bir bitki (BV)

ḫaḍrā *ar.* Yeşil, yeşillik (BV) *krş.* ḫaẓrā

ḫafī *ar.* Gizli (BV)

ḥafikeyn *ar.* Doğu ve batı tarafları (BV)

hā'il *ar.* Korkunç (GT)

ḥaḳāret *ar.* Hor görme, hakaret (GT)

ḥaḳīḳī *ar.* Doğru, gerçek (Gİ, İM)

ḥaḳīr *ar.* Hakir, değersiz (Gİ, GT, İM, KF, KFT)

ḥaḳḳullāh *ar.* Tek Allah (KF)

ḥaḳlıḳ *ar. tr.* Doğruluk, gerçeklik (İM)

ḫāl *ar.* Dayı (CC)

hala Köy (CC)

ḫalaf *ar.* Ayrılık (KFT)

ḥalaḳa (I) *ar.* Halka, çember, yüzük (KFT, MG) *krş.* ḫalḫa, ḫalḳa (I)

ḥalaḳa (II) *ar.* Etrafı insanlarla çevrilmiş meydan, meydanda atın dolaştığı halka şeklindeki sınır (MG) *krş.* ḫalḳa (II)

ḥalāllaş- *ar. tr.* Helâlleşmek (İM)

ḥālāt *ar.* Hâller, durumlar (BV)

ḥalāvāt *ar.* Halâvetler, tatlılıklar, şirinlikler (GT)

ḥalāvet *ar.* Tatlılık, şirinlik; zevk (GT)

ḥalebli *ar. tr.* Halepli, Halep şehrinden olan (KK)

ḫalef *ar.* Birinden sonra gelip onun yerine geçen kimse (Gİ, KF)

ḫalel (I) *ar.* Çatlak, aralık, boşluk (GT)

ḫalel (II) *ar.* Eksiklik, bozukluk (GT, İM, MG)

ḥālet *ar.* Hâl, durum (BV, GT)

ḫalġan Artık, arta kalan, kalıntı (CC)

ḫalḫa *ar.* (< ḥalḳa) Halka, yüzük (CC) *krş.* ḥalaḳa (I), ḫalḳa

ḫalḫal *ar.* Arap kadınlarının ayak bileklerine taktıkları bilezik (BV, KFT)

ḫalıfe *ar.* Gebe deve (İM)

ḥālī *ar.* Şimdi, henüz (GT)

ḫālī *ar.* Tenha, boş (Gİ, İM)

ḫalīfalıḳ *ar. tr.* Halifelik (İM, KFT) *krş.* ḫalīfelik

ḫalīfelik *ar.* Birinin yerine geçme (İM) *krş.* ḫalīfalıḳ

ḫāliḳ *ar.* Yaratan (Allah) (Gİ, GT, İM, KF)

ḫalīl *ar.* Hz. İbrahim, İbrahim peygamber (GT)

ḫalīlullāh *ar.* Hz. İbrahim, İbrahim peygamber (Gİ)

ḥalīm *ar.* Yumuşak huylu, halim (Gİ, GT, İM, KF)

ḫāliṣ *ar.* Halis, saf (BV, Gİ, GT, İM, KF, KFT)

ḫāliṣ muḫliṣ *ar.* Samimî olarak (İM)

ḫālişlıḳ *ar. tr.* Samimiyet (İM)

ḥalḳ (I) *ar.* Boğaz, hançere (GT)

ḥalḳ (II) *ar.* (Güzel) ses (GT)

ḥall *ar.* Çözme (GT)

ḥallāl *ar.* (> ḥelāl) Kullanılması dince uygun olan, kanuna uygun (CC)

ḫalṭ *ar.* Karıştırma (BV)

ḫalṭa *ar.* Köpeğin boynuna takılan ağaç vb. (İH)

ḥalvāçı *ar. tr.* Helvacı (DM)

ḫalvet *ar.* Yalnız kalma, tenhaya çekilme (Gİ, GT, İM, KF, KFT)

ḫām *ar.* Pamuktan yapılmış kaba kumaş (MG)

ḥamaḳıyye *ar.* Yanak şişmesi (BV)

ḥamal *ar.* Hamal, yük taşıyan insan (CC) *krş.* ḥammāl

Hāmām *ar.* Firavun'un baş veziri, Hamam (GT)

ḥamāme *ar.* Bir bitki (BV)

hamaşa Adet, töre (TZ)

ḥamāyil *ar.* Omuzdan çapraz asılan bağ (GT, MG)

ḥamd *ar.* Allah'a olan şükran, hamd (BV, GT, İM, İN)

ḥāme *ar.* Tounakın iki yanının büyüklüğü (BV)

ḥamel *ar.* Hamel "kuzu" burcu (GT)

ḫāmis *ar.* Beşinci (Gİ, KF, KFT) *ḫāmis kün* Perşembe günü (İM)

ḥamiye *ar.* Tonyakın yanları (BV)

ḥaml *ar.* Atıf, isnat (Gİ, GT, İM, KF)

ḥamle *ar.* Atış, saldırış, hamle (GT, İM, MG)

ḥammāl *ar.* Hamal, yük taşıyan insan (GT, KFT) *krş.* ḥamal

ḥammām *ar.* Hamam, sıcak kaplıca (GT, İM, KFT)

ḫammārā *ar.* Şarapçı dükkânı, meyhane (GT)

hāmmi *ar.* (< hāmme) Bir tür hastalık (BV)

ḥammuş *ar.* Bir tür bitki (BV)

ḫamr *ar.* Şarap (GT)

ḥamrā *ar.* Kırmızı, kızıl (GT)

ḫān *far.* Sofra (İM, KFT) *krş.* ḫōn

ḫanāzīr *ar.* Domuzlar (BV)

ḥandaḳ *ar.* Hendek, çukur (BV, Gİ, GT, İM, KF)

ḥandiḳun *ar.* Bir tür bitki (BV)

ḥānekī *ar.* Vücutta bir bölge, ağız tavanı, damak (BV)

ḥanḥan *ar.* Bir tür bitki (BV)

ḫānıḳāh *ar.* Tekke, hankah (GT)

ḫanıs *ar.* Kemiğin parçalanmış olması (BV)

ḥanış *ar.* Yemini yerine getirmeme (KFT)

ḥannān *ar.* Çok acıyan, çok acıycı (Allah'ın sıfatlarından) (Gİ, KF)

hantaz Hantal, iri yarı, dört köşe yakışıksız adam (İH)

ḫānumān *far.* Ev, bark, yuva (GT)

ḫanūt *ar.* Ötü için kullanılan ilâç, ot (İM)

hanuz *far.* (< henüz) Henüz, şimdi, hâlâ (CC) *krş.* anuz, henüz

ḥanẓal(e) *ar.* Ebu Cehil karpuzu da denilen meyve, acı hıyar (RH)

hapazla- Avucunu doldurarak almak (İH)

ḫarābāt *ar.* Genelev (CC)

ḫarāc *ar.* Müslüman olmayanlardan alınan vergi (Gİ, GT, İM, KF, KFT)

ḫarācī *ar.* Haraçla ilgili (İM)

ḥarāmī *ar.* Hırsız, haydut, harami (Gİ, GT, KF)

ḥarām-zāde *ar. far.* Haramzade, piç (GT)

ḥaran *ar.* Atın çifte atma ve ısırma huyunu öğrenmesi (BV)

ḥarb *ar.* Savaş, harp (Gİ, GT, İM, KF, MG)

ḥarbaḳ *ar.* İlâç, zambakgillerden birbitki (RH)

ḫarbī *ar.* Bir ok atış şekli (İN)

ḥarbī *ar.* Harbe mensup, harple ilgili (Gİ, KF) *ḥarbī kāfir* Müslümanların savaştıkları gayrimüslimlerden her biri (İM) *krş.* ḥarbiyye kāfire *ḥarbiyye ḫatun* Müslümanların savaştıkları yerlerdeki kadınlardan her biri (İM) *ḥarbiyye kāfire* Müslümanların savaştıkları gayrimüslümlerden her biri (İM) *krş.*ḥarbī kāfir

ḥāre *ar.* Semt, mahalle (Gİ)

ḥarem *ar.* Hac mevsiminde ihrama girilen yerden itibaren Kâbe'ye doğru olan kısım (GT, İM)

ḥaremeyn *ar.* Mekke ile Medine (İM)

ḥarfī *ar.* Harfe ait (KF)

ḥārışa *ar.* Deride çizik yoluyla açılan yara (KFT)

ḫāric *ar.* Dışarı, dışarıya doğru (İM, MG)

ḫāricī *ar.* Hz. Aişe'ye isyan eden (İM)

ḥarīf *ar.* Dost, arkadaş (GT)

ḥarīr *ar.* İpek (Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG)

ḥarīş *ar.* Hırslı, tamahkâr, haris (Gİ, GT, KF)

ḥāris *ar.* Muhafız, bekçi (GT)

ḥārişa *ar.* Bir cins baş yarığı (İM)

harkiz *far.* (> hergiz) Asla, hiçbir zaman (CC)

harla- Har har yanmak (İH)

ḥarūn *ar.* İlerleyeceği yerde gerileyen

hasal Nöbet, nöbetçi (CC)

ḫasāret *ar.* Zarar, ziyan (GT)

ḥased *ar.* Kıskançlık, haset (GT, KF, MS)

ḥasefe *ar.* Erkeklik uzvunun başı (KFT)

ḫāṣekī *ar.* Hükümdarın yakını, has adamları (GT, MG)

ḥasen *ar.* Güzel (KFT)

ḥasenāt *ar.* İyilikler, iyi hâller, hayırlı işler (Gİ, KF)

ḥasene(t) *ar.* İyilik, iyi hâl, iyi iş (Gİ, İM, KF)

ḥāṣıl *ar.* Husule gelen, elde edilen (Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, MG, MS, RH)

ḫasīb ar. Gülistan Tercümesi'ndeki hikâyede, Harun Reşid'in Mısır'ı fethettiği zaman, firavunlara nisbetle Mısır'ın başına getirdiği nakledilen zenci köle, Huseyb olarak da bilinir (GT)

ḫaşīm *ar.* Düşman, iki düşmandan biri (KF)

ḥaşīr *ar.* Hasır (CC, GT, İM)

ḫasīs (I) *ar.* Cimri, hasis (GT)

ḫasīs (II) *ar.* Alçak, insanı küçülten (GT)

ḫāṣiyyet *ar.* Kuvvet, tesir (GT, MG)

ḫaṣlet *ar.* Tabiat, huy, mizaç (Gİ, GT, İM, İN, KF)

ḫaṣletlü *ar. tr.* Hasletli, iyi huylu (RH)

ḫaṣm *ar.* Düşman, hasım (Gİ, GT, İM, KF, KFT)

ḥasret *ar.* Göresi gelme, özleyiş (GT, İM)

ḫāṣṣa 1. *ar.* Bir kimseye ya da bir şeye özgü olan (BV, İM, İN) **2.** Özellik (İM, İN)

ḫāṣṣaten *ar.* Bilhassa, özellikle (Gİ, GT, MG)

ḫastalan- *far. tr.* Hastalanmak (TZ)

ḫastalıḳ *far. tr.* Hastalık, rahatsızlık (Gİ, İM, KF, RH)

ḥasūd *ar.* Haset eden, hasetçi, kıskanç (Gİ, GT)

ḥasūdlıḳ *ar. tr.* Kıskançlık (Gİ, KF) *krş.* ḥasūdluḳ

ḥasūdluḳ *ar. tr.* Kıskançlık (İM) *krş.* ḥasūdlıḳ

ḥāş *far.* Haç, istavroz, put (DM, TZ) *krş.* ḫāç

ḥaşaḳriş *ar.* Kurumuş cerahat (RH)

ḥaşem *ar.* Maiyet, hizmette bulunanlar, tebaa, ordu (GT)

ḥaşeri *ar.* Haşarı, terbiyesiz, kötü adam (İH)

hāşime *ar.* Baş yarığının bir türü (İM)

ḫaşīnlik *ar. tr.* Sertlik (İM)

ḥāşiye *ar.* Hizmetkârlar, tebaa (GT)

ḥaşv *ar.* Yün (MG)

ḫaṭa(y) Doğu Türkistan (GT)

ḥaṭab *ar.* Tehlike (GT, İM, MG)

ḫaṭāblıḳ *ar. tr.* Odun (KFT)

ḫātem *ar.* Mühür (GT, KF)

ḫatımlama- *ar. tr.* Mühürleme, kapatma (KFT)

ḫatımlı *ar. tr.* Mühürlü (KFT)

ḫatımsuz *ar. tr.* Mühürsüz (KFT)

ḫatın *ar.* Tamamlama, kapatma (KFT)

ḫaṭīb *ar.* Hutbe okuyan, hatip (Gİ, GT, İM, KFT, MG)

ḫaṭīblıḳ *ar. tr.* Hatiplik (KFT)

hātīf *ar.* Gizli (İM)

ḥātīm *ar.* Bitiren, sonlandıran (Gİ, KF)

ḥaṭīra *ar.* Mezar (İM) *krş.* ḥażīre

ḫatme *ar.* Bir kere bitirme, Kur'anı-kerim'i baştan başa bir kez okuyup bitirme (Gİ, KF)

ḫaṭmī *ar.* Çiçekleri hekimlikte kullanılan bir bitki, hanım çiçeği (BV) *krş.* ḫıṭmī

ḫatra *ar.* Kabza tutan sol elin yayla birlikte boşalması, kurtulması (İN)

ḥattā (I) *ar.* Ta ki, ..e kadar, ...ıncaya kadar, ...diye (Gİ, GT, KFT)

ḥattā (II) *ar.* Bundan başka, fazla olarak (KF)

ḫaṭṭābiyye *ar.* Bir Arap kabilesi (KFT)

hav Atın bir kavis çizerek tekrar geldiği yola, çizgiye geri dönmesi (MG)

ḥavālī *ar.* Çevre, etraf (Gİ, KF)

havan Havan (BV)

ḫavāricī *ar.* Hariciler (İM, KFT)

ḫavāṣ *ar.* Haslar, has adamlar (GT)

ḫavāyic *ar.* İhtiyaçlar (Gİ, İM, KF)

ḥavel *ar.* Görmeme hastalığı (BV)

ḥavele *ar.* Bölge, havali (RH)

ḫavf *ar.* Korkma, korku (GT, MG)

ḥavşeb *ar.* Köstek yeri (BV)

ḥavż *ar.* Havuz (Gİ, İM, KF, MS)

ḥayā *ar.* Namus, utanma (Gİ, GT, KF)

ḥayāt *ar.* Hayat, ömür (GT)

hayat Evin avlusu, etrafı çevrilmiş meydanlığı (İH)

ḫāye *far.* Haya, yumurta, husye (İM)

ḥayf *ar.* Pişmanlık (GT)

ḥayḥay Atı harekete geçirmek için söylenen ünlem (RH)

ḫayıl (I) *ar.* At (BV)

ḫayıl (II) *ar.* Kabile (GT)

ḫāyın *ar.* Hain (Gİ, KF, KFT)

ḫāyınlıḳ *ar. tr.* Hainlik, kötülük (KF)

ḫayırlıḳ *ar. tr.* İyilik (Gİ) *krş.* ḫayırlıḳ

ḫayırlıḳ *ar. tr.* İyilik (KF) *krş.* ḫayırlıḳ

ḫāyıṭ *ar.* Duvar (BV, MG)

ḫāyıż *ar.* Aybaşılı kadın (İM, MG, KFT, MS)

ḫāyil (I) *ar.* Kısır hayvan (BV)

ḫāyil (II) *ar.* Engel, mânia (Gİ, KF)

hayḳır- Haykırmak, nara atmak (İH)

ḫaylı *far.* Epeyce, çok, hayli (GT, TZ)

ḫayme *ar.* Çadır (Gİ, GT, İM, KF, KFT)

ḫayrāt *ar.* Hayırlar (İM)

ḫayret *ar.* Şaşma, hayret (GT)

ḫayy *ar.* Canlı, diri (Allah) (GT)

ḫayyāṭ *ar.* Terzi (KFT)

ḫayż *ar.* Kadınların aybaşı (Gİ, İM, KF, MS)

hāẕā *ar.* Özellikle, bu (CC)

ḫaẕam *ar.* Hızla yürümek (BV)

ḫażar *ar.* Barış hâli (GT)

ḫaẕer *ar.* Sakınma, kaçınma (Gİ, GT, KF)

ḫaẕf *ar.* Aradan çıkarma (Gİ)

ḫāẕıḳ *ar.* Usta, mahir (BV, GT, MG)

ḫazīn *ar.* Hazin, hüzünlü (GT)

ḫażīre *ar.* Mezar (İM) *krş.* ḫatīra

ḫażrā *ar.* Yeşillik (GT) *krş.* ḫaḍrā

ḫażż al- zevk almak, zevk duymak (GT)

ḫażż *ar.* Zevk, haz (GT)

hecā *ar.* Hece (İM)

hecīn *ar.* Deve (BV)

hecr *ar.* Hicran, ayrılık (GT)

hediyye *ar.* Hediye, armağan (GT, İM, KFT)

hegbe *ar.* (< heybe) Heybe, hurç (DM, İH)

ḫekāyet *ar.* Anlatma, hikâye etme (KFT) *krş.* ḥikāyet

helāk *ar.* Mahvolma (BV, Gİ, GT, İM, KF, MS)

helāket *ar.* Helâk olma (GT)

helaklik *ar. tr.* Mahv olma, helâk olma (Gİ, GT, İM)

ḫelāl *ar.* Kullanılması şer'yan caiz olan, kanuna uygun (Gİ, GT, İM, KF, KFT, MS) *krş.* ḫallāl

ḫelāṣ *ar.* Kurtulma, kurtuluş (BV, GT, İM, MG, İN, RH)

helīlec (I) *ar.* Tohumları müshil olarak kullanılan bir bitki (Gİ, KF, RH)

helīlec (II) *ar.* Hindistan cevizi (İM, KF)

helke yun. Üstü halkalı, saplı tencere gibi bakır kap (İH)

helyūn *ar.* Kuşkonmaz (BV)

hem *far.* Hem, aynı zamanda, ve (Gİ, GT, İN, KF, KFT, MS, RH)

hemān *far.* De, dahi (GT, KFT)

hemdāniyye *ar.* Bir Arap kabilesi (KFT)

hemdem *far.* Yakın arkadaş, dost (GT)

hemīşe *far.* Daima, her zaman (GT, MG, RH) *krş.* amaşe

hemm *ar.* Gam, keder, tasa (KF, KFT)

hemyān *far.* Biyik kese, heybe (GT)

hemze *ar.* Hemze (KFT)

henūz (I) *far.* Henüz, şimdi, hâlâ (BM,

GT, İM, KFT) *krş.* anuz, hanuz

henūz (II) *far.* Dahi (BM)

herekli baġ Çubukları ağaçları bağlanıp çadır gibi yapılmış (İH)

herevī *ar.* Bir altın çeşidi (KFT)

hergiz *far.* Asla, hiçbir vakit (CC, Gİ, İH, İM, KF, RH) *krş.* harkiz

hersek Erkeğe düşkün kadın (CC) *krş.* eresik, ersek, ersik, ersük, irsek

hersekçi Fahişe, iffetsiz, namussuz (CC) *krş.* ersekçi

herze *far.* Saçma söz, hezeyan (BM)

heş *ar.* Ağır keten örtü (CC)

hevā (I) *ar.* Heves, istek, arzu (BV, İM, KF, KFT)

hevān *ar.* Aşağılık, horluk (BV)

heybetlü *ar. tr.* Yazık (ünlem edatı) (GT)

heyhāt *ar.* Yazık (ünlem edatı) (GT)

heykel *ar.* Heykel (GT)

heyyin *ar.* Kolay (Gİ, İN, KF)

hezīme *ar.* Koşarken kişneyen at (BV)

ḥıcāmat *ar.* Kan aldırma (KF) *krş.* ḥacāmat

ḥıçıp *ar.* (< ḥācip) Perde çavuşu, sarayın ileri gelen hademesi (İH)

ḫıffet *ar.* Hafiflik (GT)

ḥıfẓ *ar.* Saklama, ezberleme (GT, İM, KF, KFT)

ḥıfża *ar.* Kelimenin sonunu kesre kılmak (Gİ)

hıjıldı 1. Hışıltı, göğsün hış hış ötmesi (İH) **2.** Rüzgârdan ağaçların hışıldaması (İH)

ḥıḳāḳ *ar.* Dört yaşına girmiş develer (İM)

ḥıḳḳa *ar.* Dört yaşına girmiş deve (İM)

ḫılıṭ *ar.* Safra (BV)

ḥımār (I) *ar.* Kadınların baş örtüsü (İM, KF)

ḥımār (II) *ar.* Eşek, merkep (BV, KFT)

ḥımmāṣ *ar.* Nohut (İM) *krş.* ḥummış

ḥımmış *ar.* Nohut (KFT) *krş.* ḥummāṣ

ḥınān *ar.* Yara (BV)

ḥınduḳuḳ *ar.* Kara yara (BV)

ḫınşır *ar.* Serçe parmağı (KF, İN)

ḫınzīr *ar.* Domuz (KFT)

hıra bol- Alıklaşmak, şaşırıp kalmak (İH)

ḫırāmān *far.* Salınarak, salına kalmak (İH)

ḫırāset *ar.* Koruma, muhafaza (GT)

ḫırdal *ar.* Hardal (BV)

ḫırḳa *ar.* Hırka, önü açık kollu kazak (BV, GT, İM, KF)

ḥırş *ar.* Aşırı istek, sonu gelmeyen arzu, istek (İM, MG)

ḥırva‘ *ar.* Bir bitki (BV)

hıryar Tekit sözü, muhakkak (İH)

ḥırz *ar.* Sığınak (İM, KFT)

ḫışāl *ar.* Huylar, tabiatlar (GT)

ḫışım *ar.* Hısım, akraba (BM, FH, KF)

ḫısset *ar.* Hasislik, cimrilik (GT)

ḫışım 1. *ar.* Gazap, kin (İH)

ḫışīn *ar.* (< ḫaşīn) Haşin (BV, İN)

ḫışīnraḳ *ar. tr.* Haşince (BV)

ḫıtān *ar.* Duvarlar (KF)

ḫıṭmī *ar.* Çiçekleri hekimlikte kullanılan bir bitki, hanım çiçeği (BV, İM) *krş.* ḫatmi

ḫıyānatlıḳ *ar. tr.* Hainlik içinde bulunma (İM)

ḫıyār (II) *ar.* Bir işi yapıp yapmama konusundaki serbestlik (BV, İM, KFT)

ḫıyārī *ar.* Tercihli (KFT)

ḫızām *ar.* Kolan (MG) *krş.* ḥuzām

hibe *ar.* Hibe etme (KFT)

ḫibr *ar.* Mürekkep (Gİ)

ḫibre(t) *ar.* Tecrübe (GT)

ḫicāb *ar.* Örtü, perde (Gİ, KF)

ḫicāzī *ar.* Hicaz yolcusu, hacca giden (GT)

hicret *ar.* Hicret, İslâmî takvimde tarih başlangıcı (Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye göçü) (Gİ, GT, İM, KF)

hidāyet *ar.* Hak yolunu gösterme, hak yolunda olma (Gİ, İM, KF, MS)

ḫiddet *ar.* Öfke, kızgınlık, hiddet (GT)

ḫikāyet *ar.* Anlatma, hikâye etme (Gİ, GT, İM, KF, MG) *krş.* ḥekāyet

ḫilāf *ar.* Karşı, zıt, aksi (BV, Gİ, GT, İM, KF, KFT)

hilāl *ar.* Hilâl (Gİ, GT, KF)

ḫilālla- (I) *ar. tr.* Diş, kulak karıştırmak (KF)

ḫilālla- (II) *ar. tr.* Parmakların arasını aralamak, açmak (İM)

ḫil'at *ar.* (Hükümdar tarafından verilen) elbise, kaftan (GT)

ḫīle(t) *ar.* Hile, aldatma (BV, Gİ, GT, İM, İN, KFT, MG, RH)

ḫilet *ar.* Ara, aralık (İM)

ḫilḳat *ar.* Yaratılış (BV, İM)

ḫilm *ar.* Yumuşak huy, yavaşlık (Gİ, GT)

ḫimāyet *ar.* Koruma, himaye (GT)

himmet (I) *ar.* Yardım (Gİ, KFT)

himmet (II) *ar.* Gayret etme, çalışma, çabalama (GT, KF)

himyā *ar.* Para konulan kese (İM)

ḫīn *ar.* An, zaman, vakit (İM)

hindibā *ar.* Bir bitki (BV)

ḫink *ar.* Gene (MG)

ḫisār *ar.* Kale, hisar (GT) *krş.* ḥissār

ḫiss *ar.* His, duygu (İM) *krş.* es (II)

ḫişṣār *ar.* Kale (TA) *krş.* ḥisār

ḫissī duygusal iş (İM)

ḫiṭāb *ar.* Hitap, hitabet (GT, İM)

ḫitān *ar.* Sünnet, erkeklik organı (Gİ)

ḫōd *far.* Kendi, bizzat (GT)

ḫōd-rāy *far.* Kendi kafasına giden, kendini beğenmiş (GT)

holuncan *far.* Havlican (CC)

ḫōn *far.* Sofra, yemek (GT, İH) *krş.* ḫān

ḫop- Çıkmak, kalkmak, yükselmek, yeniden dirilmek *krş.* ḳop- (IV) (CC)

hop *far.* Kötü, hatalı (CC)

ḫor- Sallanmak, yaylanmak (CC)

ḫora- Güçsüz, dermansız kalmak, dermansız, hâlsiz olmak (CC)

horata eyle- Başkasıyla alay etmek, alaya almak (İH)

ḫorezm *far.* Harezm (GT)

ḫorluḳ *far. tr.* Aşağılık, zillet (GT, İM) *krş.* ḳorluḳ

horon *yun.* Horon (CC)

ḫortla- Horlamak, uykuda burnundan ses çıkarmak (İH) *krş.* ḫorla- (I)

ḫoryat *ar.* ≺ *yun.* Hoyrat, kaba, muamele bilmez, sokulgan olmayan, vahşî, terbiyesiz (İH, TZ) *krş.* ḫoyrat

ḫoşdaş *far. tr.* Samimî dost (DM, TZ)

ḫoşnūd *far.* Razı, memnun (GT, İM)

ḫoşnūdluḳ *far. tr.* Razılık, memnuniyet (İM)

ḫoşraḳ *far. tr.* Güzelce, iyice, hoşça (BV)

ḫovan Arı kovanı (CC) *krş.* ḳovan

ḫovanlan- Böbürlenmek, övünmek (CC)

ḫovar- Övmek (CC)

ḫovat Küçük, ufak (CC)

ḫovatlan- *ar. tr.* (≺ ḳuvvet) Kuvvetlenmek, güçlenmek (CC) *krş.* ḳuvvetlen-

ḫoyrat *Ar* ≺ *yun.* Hoyrat, kaba, muamele bilmez, sokulgan olmayan, vahşî, terbiyesiz (GT) *krş.* ḫoryat

ḫoz Ceviz (CC) *krş.* ḳoz

ḫubs̱ *ar.* Ayıp, kötülük, çirkinlik (GT)

ḫubūb *ar.* Taneler (KFT)

ḫucra *ar.* Hücre, oda (CC, İM, KFT)

ḫudde *ar.* Atlarda bir hastalık (RH)

ḫudūd *ar.* Hatlar, sınırlar (KFT)

ḫufye *ar.* Gizli (GT)

ḫuḳḳa *ar.* Hokka (BV)

ḫuḳne *ar.* Şırınga (BV, Gİ, İM, KF, RH)

ḫul‘ *ar.* Ücret vererek karısını boşamak (İM)

ḫulbe *ar.* Hububattan olan şey (BV)

ḫulefā *ar.* Halifeler (BV)

ḫulḳ *ar.* Yaratılış, huy (BV, GT, İM)

ḫulḳūm *ar.* Boğaz, hançere (Gİ, KF)

ḫulle *ar.* İki parçadan oluşan elbise, cennet elbisesi (Gİ, KF, KFT)

ḫulū‘ *ar.* Nikâh mülkünü kadının kabulüne bağlı olarak ve özel tabirlerden biriyle ortadan kaldırmak (KFT)

ḫuluḳlu *ar. tr.* Yaratılışlı, güzel huylu (KFT)

ḫumār *ar.* İçki içtikten sonra gelen baş ağrısı (GT)

ḫumḳān *ar.* Bir bitki (BV)

ḫumme *ar.* Bir at hastalığı (BV)

ḫummış *ar.* Bir bitki (BV)

ḫummiye *ar.* Bir at hastalığı (BV)

ḫummuş *ar.* Nohut (BV, KFT) *krş.* ḥımmāṣ, ḫımmış

ḫums *ar.* Beşte bir (Gİ, İM, KF)

ḫunān *ar.* Mankafalık (BV)

ḫunnī *ar.* Bir bitki (BV)

ḫūr-ı ‘īn *ar.* Cennet kızı, huri (İM) *krş.* ḥūrī

ḫūrī *ar.* Cennet kızı (Gİ, KF) *krş.* ḫūr-ı ‘īn

ḫurūf *ar.* Harfler, sözler (GT, İM)

ḫuṣūmet *ar.* Düşmanlık, husumet (GT)

ḫusye *ar.* Haya, yumurta, husye (BV, İM)

hūş *far.* Fikir, şuur (GT)
ḫuşū‘ *ar.* Gönül alçaklığı (İM)
ḫuv- Av sürmek, kovalamak (CC)
ḫuvāceh *far.* Ulu, yüce (TA)
ḫuvār *ar.* Çığlık (BV)
ḫuvārī *ar.* Bir bitki
ḫuya *ar.* Atın kulaklarının şişmesi ve boğazının ağrıması (RH)
ḫuyye *ar.* Bir at hastalığı (RH)
ḫuzām *ar.* Kplan (MG) *krş.* ḥızām
ḫuzme *ar.* Demet (BV)
ḫużūr *ar.* Huzur, yan, kat, nezd (GT, İM)
ḫücce(t) *ar.* Delil (GT, İM, KFT, MS)
ḫüccetleş- *ar. tr.* Delil getirmek (GT)
ḫüffet *ar.* Temkinsizlik (MG)
ḫükmī *ar.* İtibarî olan (Gİ, İM, MS)
hümāy *far.* Devlet kuşu, hüma (GT, İM, MG)
ḫünsā *ar.* Çift cinsiyetli (İM, KFT)
ḫüsn *ar.* Güzellik (BV)
ḫüsrān *ar.* Hüsran, zarar, ziyan (GT)

I

ı- **(I)** Göndermek (Kİ) *krş.* ıy- (II), iḍ-, iy- (I)
ıbraḳ- Değiştirmek (BM)
ıbrīḳ *ar.* Su testisi, ibrik (GT, İM)
ıdır- Gönderilmek, yollanmak (CC)
ıdış Giriş (CC)
ığ Buğdayın üzerindeki saçak ya da kılçık (Kİ)
ığlamaḳ Ağlama (CC)
ığlat- Ağlatmak (Kİ)
ığray- Hırlamak, hırıldamak, homurdanmak (CC)
ıḫ- (Gemi) nehirde akmak, gitmek (CC)
ıḳlıḳ Üç telli, yayla çalınır bir saz (İH, TA, TZ) *krş.* oğluḳ, oluḳ (II)
ıḳrıḳ Bitkisiz arazi (BM)
ıḳşa- Kapı ve benzerinin açılma ve kapanmasından ses çıkarmak (Kİ)
ıldırım Yıldırım (Gİ, KF) *krş.* yaldırım, yıldırım, yılḏırım, yuldırım (I), yuldurum (I)
ılıḳ Kebap (Kİ)
ılın- Bir yana doğru eğilmek (TZ)
ılır Katır (TA)
ılırlu Katır sahibi, katırı olan (TA)
ıllı şu Hamam (TA) *krş.* ılı şu, ılı şuv, yılı şu
ınaḫ sadık, inanılan, güvenilen kişi (CC) *krş.* ınaḳ, inaḳ
ınaḳ Sadık, inanılan, güvenilen kişi, dost (CC, TA, TZ) *krş.* ınaḫ, inaḳ
ınam Güvenli (Kİ, MG)
ınamlı Sadık, dürüst, güvenilir (CC)
ınçıḳır- Hıçkırmak (TZ)
ınçıḳırıḳ Hıçkırık (TZ) *krş.* ınşıḳırıḳ
ınçḳa- İnlemek (BV, CC)
ınçḳır- Gagalamak, gaga vurmak (İM)
ındal- Hastalanmak, bir fenalığa tutulmak (İH)
ındala- Azarlamak, paylamak (İH)
ındır Harman (CC) *krş.* ırdın
ıñır- İnlemek (BM)
ınra- İnlemek, haykırmak (Aslan için) kükremek (İH)

ınrıḳ Zifirî karanlık (İH)

ınşıḳırıḳ Hıçkırık (TZ) *krş.* ınçḳırıḳ

ıra- Beşik veya ona benzer bir şeyi sallamak (Kİ) *krş.* ırġa-

ʻıraḳ *ar.* Bilekteki yara (BV)

ʻıraḳī *ar.* Terli (BV)

ırdın Harman (Kİ) *krş.* ındır

ırġa- Beşik veya ona benzer bir şeyi sallamak (Kİ) *krş.* ıra-

ırġaḳ Çengel, balık oltası ve benzeri şeyler (Kİ, TZ) *krş.* ırġıḳ

ırġaḳla- (Yırtıcı hayvan) ısırmak (TZ)

ırġal- Sallamak, sallanmak (CC)

ırġan- Irgalanmak, sallanmak (TZ)

ırġat Amele, rençber, gündelikçi (İH)

ırġıḳ Çengel, balık oltası ve benzeri şeyler (BM) *krş.* ırġaḳ

ırı- Gönülden uzaklaştırmak, gözden düşürmek (Kİ)

ırḳ Damar (MG)

ırḳıl Uğursuz (TZ)

ırḳla- Fal bakmak, gelecek ile ilgili söz söylemek, tahminle sonuç çıkarmak (İH)

ırḳtaḳ Cebbar denilen yıldız (Kİ)

ırla- Şarkı söylemek (CC, Gİ, İM, KF, KFT, Kİ, TA) *krş.* yırla-

ırlaġuçı Şarkıcı, şarkı söyleyen (KFT) *krş.* ırlayıçı

ırlayıçı Şarkıcı, şarkı söyleyen (TA) *krş.* ırlaġuçı

ırmaḳ Nehir, ırmak (BM, İM, KFT, Kİ, TZ) *krş.* yırmaḳ

ırşıḳ Has ekmek (TZ)

ıs- Isırmak, dişlemek (İH)

ısbas far. (< sipās) Minnet, şükran (İH)

ısbatan Gerdeme denilen ve eskiden ilâç yapımında kullanılan bir ot (İH)

ısıġ Fayda, yarar, kazanç (DM) *krş.* asıġ, asıḫ, aṣṣı, asu, azıḫ (II), azıḳ (II)

ısıl- (Ağzı) ıslatmak, namlendirmek (İH)

ısın- Isınmak (KFT) *krş.* isin-, issin-

ışır- Isırmak, dişlemek (BM, İH, Kİ)

ısıtma Sıtma (TA)

ısḳarlat *far.* Bir cins ince bez (CC)

ısḳāṭ *ar.* Düşürme (İM)

ısla- Islamak (BV, RH, TZ)

ıslad- Islatmak (RH) *krş.* ıslat-

ışlāḥ *ar.* İyi hâle koyma, iyileştirme (BV, Gİ, İM, KF)

ıslan- Islanmak (BV, Gİ, İM, KF)

ıslat- Islatmak (Gİ, KF) *krş.* ıslad-

ıslıḫ Islık (TZ) *ıslıḫ vur*- ıslık çalmak (TZ)

ısmarla- Sipariş etmek, ısmarlamak (BM, Kİ)

ıspanaḳ *far.* Ispanak (CC)

ısra (I) Bir şeyin sonu (Kİ)

ısra (II) (Daha) aşağı, ileri, öte (MG)

ıssıḳ Hararet, nöbet (BM)

ışṭabl *ar.* Ahır (BV, KFT)

ısuz Issız (KFT)

ışan- Güvenmek, inanmak, tevekkül etmek (CC, TZ) *krş.* işen-

ışan Resim (CC)

ışanmaḳ İnanç, iman, inanış (CC)

ışıġ Fayda, yarar, kazanç (BM) *krş.* asıġ, asıḫ, aṣṣı, asu, azıḫ (II), azıḳ (II), ısıġ

ışıḫ Işık, aydınlık, parlaklık (TZ) *krş.* ışıḳ

ışıḳ Işık, aydınlık, parlaklık (BM, Kİ, TZ) *krş.* ışıḫ

ışım Kılıf, mahfaza (CC)

ışır- Alevlendirmek, ateşi canlandırmak (CC)

‘ışḳ *ar.* Aşk (GT)

ışḳın- Boşanmak, kurtulmak (TZ)

ışḳun Kıvılcım (TZ)

ıtla ḳaz Bir çeşit kuş (TZ)

ıṭlāḳ *ar.* Salıvermek, serbest bırakmak (İM, İN)

ıtrıb Turp (DM)

‘ıvāż *ar.* Karşılık (Gİ, İM, KFT)

‘ıvażen *ar.* Karşılık olarak (KF) **ıy** Harp, savaş (BM)

ıy- (I) Koklamak, kokmak (CC)

ıy- (II) Göndermek, salıvermek (CC, MG, TZ) *krş.* ı- (I), iḏ-, iy- (I)

ıyabir- Göndermek, salıvermek (GT) *krş.* iyebir-

‘ıyāl *ar.* Birinin geçindirmek zorunda olduğu kimseler, aile (Gİ, GT, İM, KF) *krş.* ‘ayāl

‘ıyān *ar.* Açık, aşikâr, belli (GT)

ıyar- Uydurmak (TZ)

ıyı Pis koku (CC, GT)

ıyıḳ Çiğin, omuz (TZ)

ıyla- Koklamak (CC) *krş.* yiḏle-, yile-, yiyle-

ıylamaḳ Koku (CC)

ıymış Kokan, pis kokulu (CC)

ıyun Aşiret, kabile (BM)

ıyvan Kertenkele (BM) **ı**

ızarlıḳ Kıskançlık (CC)

ızġar Hasis, pinti, kötü huylu (İH)

ıżṭıbā‘ *ar.* Hacda usulüne uygun olarak ihrama sarınma (İH)

İ

i- Acele etmek (MG) *krş.* ev-, iv-

‘ibād *ar.* Kullar, abidler (Gİ, KF)

ibn-i meḫāż *ar.* iki yaşındaki deve (İM)

ibn-i sebīl *ar.* Yolcu (İM)

ibre (I) Göz yaşı (BV)

ibre (II) Halhal yerindeki küçük bir kemik (BV)

ibrençek Yay kabzasının iç yanı (İN)

ibrişim *far.* İbrişim, ipek (DM)

ibtidā (I) *ar.* Başlangıç (Gi, KF)

ibtidā (II) *ar.* Bir tür süngü tutma şekli (MG) *ibtidā-ı āḫar* bir tür süngü tutma şekli (MG)

ibük İbibik, çavuş kuşu (İH)

icābet *ar.* Kabul etme, uyma (GT, İM)

īcār *ar.* Kira (KFT)

icāre(t) *ar.* Kiralama (Gİ, İM, KF, KFT)

icāzet *ar.* İzin, müsaade, icazet (GT)

icmā‘ *ar.* Bir araya getirme, toplama (İM, KFT) *icmā‘-ı ümmet* büyük fakihlerin bir konuda fikir birliğine varmaları (İM)

ictihād (I) *ar.* Çalışma, çabalama,

gayret (GT)

ictihād (II) *ar.* Yorum, hüküm çıkarma, görüş beyan etme (İM, KFT)

ictimā‘ *ar.* Toplanma, bir araya getirme (İM)

içġı Küçüklerin büyüklere hitap ettikleri zaman söyledikleri kelime (Kİ)

içẖur- Şekerleme yapmak (BM)

içi Amca (Kİ) *krş.* eççi

içinde ayt- Bir şeyin üzerinde düşünüp taşınmak, bir şeye azmetmek (CC)

içirgi Eyer keçesi, yamçı (GT) *krş.* içirki

içirki Eyer keçesi, yamçı (GT) *krş.* içirgi

içrih İç, kalp, yürek (CC)

iḏ- Göndermek, yollamak (İM) *krş.* ı- (I), ıy- (II), iy- (I)

id- Yapmak, etmek, eylemek (KFT, MG, MS, RH) *krş.* et-, it- (III)

‘idde(t) *ar.* Dul kalan kadının yeniden evlenebilmek için beklemeye mecbur olduğu süre (GT, İM, KFT)

idi (Bugünkü manasında) adet (Kİ)

iḏi Rab, Allah (İM, Kİ, TZ)

idiçirek Daha çok yapıcı (KFT)

idmān *ar.* İdman, alıştırma (MG, İN)

idmānsuz *ar. tr.* İdmansız, alıştırma yapmamış olan (İN)

idrāk *ar.* İdrak, anlayış (GT)

idrār *ar.* Bir büyük tarafından tayin edilen bağış, ihsan, maaş (GT)

‘iffet *ar.* İffet, namus (KFT)

iflās *ar.* İflâs, ticarette batma (GT)

iflāt *ar.* Kement veya bağdan kurtulup kaçma, okun yaydan kurtulması (İN)

ifrād *ar.* Hac çeşitlerinden biri (İM)

ifṭār *ar.* Oruç bozma (Gİ, GT, İM, KF)

ig Ayıp, kusur (TZ)

igdiş İğdiş, erkekliği burulmuş hayvan (BV, KFT)

igen (I) Çok fazla, çok (MG) *krş.* iken, inen, iñen

igen (II) Akciğer (TA) *krş.* ige (I)

igeşle- **(I)** Soymak, çıkarmak, yontmak (İH)

igeşle- **(II)** Para bozmak (İH)

igin- Iklamak, ığınmak (İH)

iginti Iklamayla gelen şiddetli sancı (İH)

igir- Tiksinmek (İM) *krş.* yegir-

igiş Terbiye (TA)

iglen- Hastalanmak (TZ) *krş.* yiglen-

iġmā *ar.* Bayılma (Gİ, KF)

igrem Girdap (GT)

iḫḍir *ar.* Yeşil renkli (BV)

iḫlīlec *ar.* Siyah helile denilen bitki (KFT)

iḫrāc *ar.* İhraç, dışarı çıkarma, atma (GT)

iḥrām (I) *ar.* Hacıların örtündükleri dikişsiz bürgü (Gİ, İM, KF)

iḥrām (II) *ar.* Hac veya umreyi eda etmek için mübah olan şeylerden bazılarına nefsi yasaklamak (KFT)

iḥṣān *ar.* İffetli, namuslu (İM)

iḥsān *ar.* İhsan, bağış (Gİ, GT, İM, KF,

MG, MS)

iḥṣār *ar.* Kısalma, kısaltma (İM)

iḥtiḳār *ar.* Tüccarın halkın yiyecek ve içecek gibi zorunlu ihtiyaçlarını ucuz ucuz satın alıp fırsat bulunca pahalı satması (İM)

iḫtilāc *ar.* Segirme, çarpıntı, havale nöbeti (BV)

iḫtilāf *ar.* Ayrılık, uymayış, uymama (İM, KFT, MG, İN)

iḫtilām *ar.* İhtilâm, düş azması (GT)

iḥtimāl *ar.* İhtimal, olabilirlik (Gİ, İM, KF, KFT)

iḥtirāz *ar.* sakınma, kaçınma (Gİ, GT, İM, KF, MG)

iḫtişār *ar.* İhtisar, kısaltma (GT, İM)

iḫtiyārī *ar.* Seçime bağlı (İM)

iḥtiyāṭ *ar.* İlerisini görerek, düşünerek davranma, tedbirli olma (Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG, MS, RH)

iḫvān-ı ṣafā *ar.* Hicri 4. yüzyılın sonlarına doğru Basra'da kurulan, birbirine bağlı insanlardan müteşekkil bir topluluk; geniş manada tarikat kardeşliği (GT)

iḫyā *ar.* Taze can verircesine iyilik, lutfetme (KF)

ihżim *ar.* Hazım, sindirme (KF)

ik Hastalık (Kİ)

iḳ'ā (I) *ar.* Dizini çöküp makadı özerine oturma (Gİ, İM)

iḳ'ā (II) *ar.* Vuku buldurma, yaptırma, ettirme (KF)

'iḳāb *ar.* Eza, cefa, eziyet (Gİ, İM, KF)

iḳāle *ar.* Her iki tarafın da isteğiyle alış veriş mukavelesini bozma (KFT)

iḳbāl *ar.* İkbal, talih, baht (GT)

ikçi Ekşi, acı (TZ) *krş.* eḫşi, ekşi, ikşi (I)

iken Çok, çok fazla (İH) *krş.* igen (I), inen, iñen (I)

ikeş- (I) Dayanmak, bitişmek, eklenmek (İH)

ikeş- (II) (Hayvan) hamlamak, şımarmak (İH)

iklīme *ar.* Bakır, gümüş ve altın eritildikten sonra üstünde ve altında kalan köpük (BV)

ikrām *ar.* İkram, sunma (GT, KFT)

iḳrār (I) *ar.* Kararlaştırma (KFT) *krş.* yıḫrar

iḳrār (II) *ar.* Doğrulama, tasdik, dil ile söyleme, itiraf (CC, GT, İM, MS)

iksik Eksik, az (MG) *krş.* efsik, eksik, eksük, emsük, eysik, iksük

iksil- Eksilmek, azalmak (Gİ, İM) *krş.* eksil-, iksül-

iksit- Eksiltmek, azaltmak (İM, MG) *krş.* eksilid-, eksit-, eksükle-, iksüt-

iksü Ucu yanmış odun, iyice yanmamış ve zehirli gaz çıkaran kömür (İH)

iksük Eksik, az (BV, GT, İM, MG) *krş.* efsik, eksik, eksük, emsük, eysik, iksik

iksüklük Eksiklik, noksanlık (MG) *krş.* eksiklik, eksüklik, eksüklük

iksül- Eksilmek, azalmak (BV, İM) *krş.* eksil-, iksil-

iksüt- Eksiltmek, azaltmak (GT, İM) *krş.* eksilid-, eksit-, eksükle-, iksit-

ikşi (I) Ekşi, acı (TZ) *krş.* eḫşi, kşi, ikçi

ikşi (II) Ekşi yoğurt (TZ)

ikti Evcil, ev hayvanı (CC)

iḳtiṣār *ar.* Sözü kısa kesme (Gİ, İM, KF)

il yaz ay Yaz mevsimi (CC)

īlā *ar.* Bir kocanın karısına yaklaşmamak için yemin etmesi (KFT)

‘ilāc *ar.* İlâç, derman (BV, Gİ, GT, İM, KF, RH)

‘ilācsız *ar. tr.* İlâçsız, dermansız, çaresiz (BV)

ilāh *ar.* Allah (GT)

i‘lām *ar.* Bildirme (GT)

ilçek Elcik, küçük el (İM)

iled- İletmek, götürmek (KFT) *krş.* ilet-

ilek İncir (Kİ)

ilen- **(I)** Biri hakkında kötü söylemek, kötülüğüne dua etmek (BV, İH)

ilen- **(II)** Öfkelenmek (Kİ)

ilenç 1. Beddua, kargış (İH) **2.** Birinin aleyhinde söz söyleme (İH)

ilengir Lenger, çapa demiri (TZ) *krş.* lenger, leñer

ilengiş Yengeç (TZ) *krş.* tengeç, yengeç, yenkeş

ilersik Uçkur (TZ)

ilersük İliştirilmiş, tutturulmuş şey (İH)

ilet- İletmek, götürmek (BM, Gİ, İM, KF, KFT, TA, TZ) *krş.* iled-

iletbir- İletmek, ulaştırmak (TA)

iley (I) Ön, yan (BV, Gİ, GT, İM, KF, KFT, RH, TZ)

iley (II) Kat, huzur (Gİ, İM, MG)

iley (III) Erkek ve kadınların tenasül organı (İM)

ileyin Arka (KK)

ilgevür Raf, sergen (TZ)

ilgü Ok nişangâhı (Kİ)

ilgün (I) El gün, el âlem (Kİ)

ilgün (II) Devlet (Kİ)

ilḥāḳ *ar.* Katılma, katıştırma (İM)

ilhām *ar.* İlham, esin (Gİ, KFT)

ilik- Alay etmek, takılmak (CC)

ilikçi Gündelikçi (CC)

ilim Balık ağı (CC)

ilişen yıl Bir önceki yıldan önceki yıl (TA)

ilitiş- İlişmek, birbirine girmek (TZ)

ilki Havan (Kİ)

ilkü Hedef, ulaşılmak istenen amaç, nişangâh (İN) *krş.* ilgü, ülkü

illā (I) *ar.* Yalnız, ancak, ...den başka, meğer (CC, GT, KF, KFT, MG, MS)

illā (II) ar. Muhakkak (Gİ, İN)

illeş- Barışmak (TA)

illi Şehirli, şehirde oturan (İM) *krş.* illik

ilşige Yüksek, yüce (TZ) *krş.* inşike

ilt- İletmek, götürmek, ulaştırmak (GT, MG) *krş.* elt-

ilti Kadın (TA)

ilticā *ar.* İltica, sığınma (GT)

ilzem *ar.* Daha lüzumlu, daha gerekli (MG)

‘imāme *ar.* Sarık (İM, KF)

imāmet *ar.* İmamlık, namaz kıldırma (İM)

imāmetlıḳ *ar. tr.* İmamlık yapma (İM)

imāmeyn *ar.* Hanefi mezhebinin imamlarından Ebu Yusuf ve Muhammed’e verilen ad (KFT)

imil- (I) Durmak, kımıldamak, bir yere oturmak (İH)

imil- (II) Bir işi yapmakta birleşmek (İH)

imīn *ar.* (< emīn) Emin, kendisine güvenilen, emiyet sahibi, güvenilir (İM, KFT, MG) *krş.* emīn

imīnlik *ar. tr.* Eminlik, emniyet, emin olma (İM) *krş.* emīnlik

imkān *ar.* İmkân (GT, MG)

imle- Göz kırpmak, gözle işaret çakmak (İH)

imli- (I) Gizlenmek, büzülmek (İH)

imli- (II) Tevazu göstermek (İH)

immā (I) *ar.* Ama, ancak (İM) *krş.* ammā

immā (II) *ar.* Gerekse (KFT)

imsiri Mumya (CC)

imtinā‘ (I) ar. Çekinme, geri durma (İM, KFT)

imtinā‘ (II) *ar.* Süngüyü hamleden sonra geri çekme (MG)

imtinā‘ (III) *ar.* Atı geriye döndürme (MG)

imtişāl *ar.* Emre uyma (MG)

in- (I) 1. İnmek (BM, BV, Gİ, GT, İM, İN, KF, TA, RH) *krş.* en-, yin- (III) **2.** Konaklamak (İM)

in- (II) Eğilmek (İM)

in- (III) Akmak, gelmek (İM)

in- (IV) Nazil olmak (İM)

inābet *ar.* Günahlara tövbe edip Allah’a yönelme (GT)

inak Sadık, inanılan, güvenilen kişi (İH) *krş.* ınaḫ, ınaḳ

‘inān *ar.* Dizgin (GT)

inanç Düzenlik, emniyet, güvenç (TZ)

inançi Kendisine güvenilen, inanılan (BV)

‘ināyet *ar.* Himmet, gayret, lütuf, yardım (GT, KFT)

inçe (Böyle, böylece (BV)

inçid- İncitmek (Gİ, KF, KFT, MS) *krş.* inçit-

inçikelik İncelik (KFT) *krş.* inçkelük

inçin- İncinmek (GT, KFT, RH)

inçit- İncitmek (DM, GT, İM, KF, TZ) *krş.* inçid-

inçkelep Kıldan ince (CC)

inçkelük İncelik (RH) *krş.* inçikelik

inçüçi İncici (KFT)

inçük Diz kapağı ile topuk arası, bunun topuğa yakın olan kısmı, incik kemiği (İN) *krş.* yinçik, yinçük, yünçük

indir Buğday, döğme (İM)

indir- İndirmek (Gİ, İM, KF, TZ) *krş.* endir-, endür-, indür- (I)

indür- (I) İndirmek krş. endir-, endür-, indir-

indür- (II) Vurmak (GT)

indür- (III) Başını eğmek (Gİ, İM)

indüril- İndirilmek (Gİ, İM) *krş.* indürül-

indürül- İndirilmek (İM) *krş.* indüril-

ine- Hayvanların taşak yumurtasını çıkartmak, burmak (Kİ) *krş.* ene-

iñek (I) Husye, taşak yumurtası (BV) *krş.* inek (II), enek (III)

inek (I) İnek (BM, CC, DM, KK, TA, TZ)

inek (II) Husye, taşak yumurtası (BV) *krş.* iñek (I), enek (III)

inek (III) İnilecek yer, yurt (TZ)

iñen (I) Çok, en, pek (BV, GT, İM, İN, RH) *krş.* igen, iken, inen

iñen (II) Kolay (MG)

iñen (III) Dişi deve (TA) *krş.* iñen teve

inen Çok, en, pek (İH) *krş.* igen (I), iken, iñen (I)

inen- Enenmek, iğdiş, edilmek (Kİ)

iñen teve dişi deve (TZ) *krş.* iñen (III)

infi‘āl *ar.* Teessür, gücenme (GT)

ingebe Çukur, derinlik (İH)

iñilde- İnlemek, ahlayıp vahlamak (İM) *krş.* iñle-

iñildü İnilti, ses (MG)

inim Büyüğün küçüğe hitap ettiği zaman söylediği kelime (Kİ)

inin- İnilmek (TZ)

inirçik Deve hörgücü (İH)

inḳā *ar.* Temiz (KF)

inkār *ar.* İnkâr, inanmama, reddetme (GT, İM, KFT, MS)

inḳılāb *ar.* Değiştirme (BV, İN)

inḳıṭā‘ *ar.* Kesinti (BV)

iñle- İnlemek (Kİ, TZ) *krş.* iñilde-

innā enzelnā(hu) *ar.* Kadr suresi (Gİ, KF, MS)

innā fetaḥnā *ar.* Fetih suresi (KF)

‘innīn *ar.* Erkeklik organı kalkmayan kişi (KFT)

insān *ar.* İnsan (GT)

insek Uzak (RH)

inşike Yüksek (KK) *krş.* ilşige

intifā‘ *ar.* Faydalanma (KFT, MG)

intihā *ar.* Nihayet bulma, sona erme (Gİ, KF)

intiḳāl *ar.* Bir yerden bir yere göçme (BV, İM)

intiḳām *ar.* İntikam, öç (GT)

intisāb *ar.* Bir yere, bir kimseye ait olma, maiyetine girmek, bağlanmak (İN)

ipkin Menekşe (CC)

ipren- (I) Tat almak (TZ)

ipren- (II) İyi olmak (TZ)

irādet *ar.* İrade, arzu, ihtiyar (GT)

i‘rāż *ar.* Yüz çevirme, başka tarafa dönme (Gİ, KF)

irçel Erkek isteyen kadın, fahişe (İH)

irde- (I) Araştırmak, didiklemek, yoklamak (İH)

irdem Erdem, fazilet ve meziyet (GT, TZ) *krş.* erdem

iren Er, yiğit, erkek (GT, İM) *krş.* eren

irençli Puşt (TZ)

irgeç Arap kadınlarının bir çeşit boncuk (İH)

irḫā *ar.* Aşağı salıverme, sarkıtma (Gİ, KF)

irik- (I) Toplamak, dolmak (BV, TZ)

irik- (II) Alt üst olmak (İH)

irik- (III) Bıkmak, usanmak, nefret etmek (MG)

irik- (IV) İçi daralmak, sızlamak (TZ)

irik- (V) 1 (Hayvan) kuvvetli, şen, dinç olmak (İH) **2.** (Hayvan) korkup arkırı hareket etmek (İH)

irikinçe Mühlet (TZ) *krş.* irkinçe

iriklen- Dolmak, toplamak (BV)

irikmek Sıkıntı, gam (TA)

iriş- (I) Erişmek, ulaşmak (GT, İM, İN, MG) *krş.* eriş- (I), irüş-

iriş- (II) Sonuca varmak (İM)

irişdür- Eriştirmek, ulaştırmak (RH) *krş.* erişdür-, iriştür-

iriştür- Eriştirmek, ulaştırmak (İM) *krş.* erişdür-, irişdür-

irk- (I) İrkmek (Kİ)

irk (I) Yığılmış, birikmiş, yığın (İH)

irk- (II) Toplamak (Kİ)

irkeç Erkek keçi (BM) *krş.* erkeç

irkel- Toplanmak, biriktirmek (İH)

irkil- Toplanılmak (Kİ)

irkinçe Mühlet (TZ) *krş.* irikinçe

irklen- Bir şeyin sahibi olmak, başı olmak (İH)

irmenī *ar.* ermeni (İM)

irmik İrmik (İH) irmik ekmegi irmik unundan yapılan ekmek (İH)

irsek Erkeğe düşkün kadın, fahişe (TZ) *krş.* eresik, ersek, ersik, ersük, hersek

irşek Matkap (TA)

irtele- Sabahlamak (İM)

irtesi (I) Ertesi gün, yarın (İM)

irtesi (II) Bir sonraki (KF)

irteşş *ar.* Eplenme, oyalanma (İM)

irti'ād *ar.* Okçulukta oku titretme (İN)

irtifā' *ar.* Yükseklik (GT)

irtiḥāş *ar.* Toynakları birbirinden uzak olan at (BV)

irüş- Erişmek (İM) *krş.* eriş- (I), iriş- (I)

iṣābet *ar.* Rast gelme, doğruca gidip erişme (Gİ, KF)

īṣār *ar.* İyilik için mal dağıtmak, cömertlik (GT)

iṣbāt *ar.* Kanıtlama, delil göstererek doğruya çıkartma (İM, KFT)

iseb Gelin çeyizi (CC)

isfīzāc *ar.* Bir bitki (BV)

isin- Isınmak (İM, TZ) *krş.* ısın-, issin-

isittir- Isıttırmak (Kİ)

iṣm *ar.* Suç, günah (KF)

'iṣmet (I) *ar.* Haramdan kaçınma (İM)

'iṣmet (II) *ar.* Günahsızlık, masumluk (Gİ, KF)

isne Üstünde, üzerinde (BM)

iṣneyn *ar.* Pazartesi (İM)

isrāf *ar.* İsraf, gereksiz harcama (Gİ, GT, İM, KF, KFT)

isre Uzak (TA)

isresi Ondan en uzağı (TA)

isrüt- Sarhoş etmek (GT) *krş.* esrid-

issilik (II) Sıtma nöbeti (BM, Kİ)

issilik (III) Hiddet (CC)

issin- Isınmak (CC) *krş.* ısın-, isin-

ista‘mel *ar.* Kullanma (KF)

istebraḳ *ar.* Sırma ile işlenmiş bir çeşit kaba kumaş (Gİ, KF)

isti‘āẕe *ar.* Sığınma (İM)

istibrā *ar.* Küçük abdestten sonra akıntıyı tam temizleme (Gİ, İM, KF, MS)

isti‘dād *ar.* İstidat, kabiliyet (GT)

istidlāl *ar.* Bir delile dayanarak bir sonuç çıkarma (İM)

istifhām *ar.* Sorma, öğrenmek için sorma (İM)

istiftāḥ *ar.* Başlama, açma (Gİ, İM, KF)

istiġfār *ar.* Tevbe etme, Allah’tan bağışlanmasını isteme (Gİ, GT, İM, KF, MS)

istiḫāre 1. *ar.* Bir işin hayırlı olup olmayacağını anlamak için abdest alıp uykuya dalma (Gİ, İM) **2.** *ar.* Hayırlı olmayı dileme, isteme (KF)

istiḫāża (I) *ar.* Aybaşılı kadın (Gİ, İM)

istiḫāża (II) *ar.* Özür, kusur (KF)

istiḫfāf *ar.* Önem vermeme (Gİ, KF)

istiḥsān *ar.* Beğenme, güzel sayma (Gİ, İM, KF)

istiḥṣān *ar.* Gizli kıyas (KFT)

istīlād *ar.* Cariyenin çocuğunu nesebine dâhil etme (KFT)

istīlām *ar.* El ile dokunup öpme (İM)

isti‘māl *ar.* Kullanma (BV, Gİ, İM, KF, KFT, MG)

istincā *ar.* Pislikten temizlenme (Gİ, İM, KF, KFT, MS)

istindāc *ar.* Bir bitki (BV)

istinḳā *ar.* Temiz olmayı isteme (Gİ, İM, KF, MS)

istirāḥe *ar.* İstirahat (BV)

istisḳā *ar.* Su isteme, susama (BV, Gİ, KF)

istiṭā‘at *ar.* Kudret, iktidar (GT)

‘işyān *ar.* İsyan, asilik (GT)

‘işā 1. ar. Akşam namazından yatsı namazına kadar olan süre (BV, KF) **2.** *ar.* Akşam veya yatsı namazı (Gİ, GT, KFT)

iş‘ār *ar.* Haber verme (İM)

işe- İşemek, bevletmek (MS) *krş.* yeş-

işen- Güvenmek, inanmak, tevekkül etmek (İM) *krş.* ışan-

işkik (I) Kayık küreği (Kİ)

işkik (II) Kova (TZ)

işḳun Hoş kokulu bir ot (Kİ)

iştiġāl *ar.* Uğraşma, meşgul olma (İM)

‘itāb *ar.* Tekdir, azarlama (Gİ, GT, KF)

itebir- İtivermek, iteklemek (TZ)

i‘tibār *ar.* Değer verme, saygı gösterme (Gİ, GT, İM, KF, KFT)

i‘ticār *ar.* Kiraya verme (İM)

i‘tidāl *ar.* itidal, temkinli hareket etme (GT)

i‘tiḳād *ar.* İnanma, gönülden tasdik ederek inanma (Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG)

i‘tikāf *ar.* Bir yere kapanıp ibadetle vakit geçirme (Gİ, İM, KF)

itil- Yapılmak, edilmek (İM) *krş.*edil-,

etil-, idil-

i‘timād *ar.* Güven, itimat (BV, GT, İM, İN, MG)

i‘tinān *ar.* İnsanın önüne durma (KF)

i‘tirāf *ar.* İtiraf, suçunu veya yerinde olmayan bir hareketini saklamaktan vazgeçip söyleme, hakkı teslim etme (GT)

i‘tirāż *ar.* Bir fikri, bir hükmü kabul etmeyip çürütmeye kalkışmak (GT)

itlen- Kaybolmak (CC) **itlet**- Kaybetmek (GT)

itmele- Egzersiz yapmak (CC)

itsütül- Eksiltilmek, azaltılmak (İM)

iv- Acele etmek (BM, İM, TA) *krş.* ev-, i- (I)

iy- **(I)** Göndermek, yollamak (İM, KFT) *krş.* ı- (I), ıḏ-, ıy- (II)

iy ḳayın Çene kemiği (CC)

iyebir- Göndermek, yollamak (İM) *krş.* ıyabir-

iyegü Omurga, eye kemiği (BV) *krş.* eyeg, eyegü

iyer Eyer (BV, GT, İM, MG) *krş.* eger (I), egir (I), eyer, iẕer

iyerle- At vb. eyerlemek (BV, İM) *krş.* eyerle-

iyerlet- Eyerletmek (MG)

iyikle- Kınamak, ayıplamak (TZ)

iyil- Gönderilmek (İM)

iyiz Kaşıkçı kuşu (BM)

iyle- Deriyi terbiye etmek (İM) *krş.* eyle- (I)

iylen- **(I)** Deri terbiye edilmek (İM) *krş.* eylen- (III)

iylen- **(II)** Kokmak, bozulmak (İH)

iyr O sırada, o esnada (TZ)

iz (II) Bir kimsenin eseri, telifi (İH)

iżāfet *ar.* İki şey arasındaki bağ, ilgi (Gİ, KF)

izāle *ar.* Giderme (Gİ)

izan Zarar, ziyan (CC)

‘izār *ar.* Peştemal (Gİ, İM, KF, KFT)

‘izārlan- *ar. tr.* Peştemal takınmak (İM)

i‘zāz *ar.* Ağırlama (GT)

izba *Rus.* İzbe, izbe oda (CC)

izdiḥām *ar.* Yığılma, birikme, izdiham (GT)

iẕer Eyer (MG) *krş.* eger (I), egir (I), eyer, iyer

iẓhār *ar.* Ortaya çıkmak, ortaya çıkarmak (Gİ, İM, KF)

izin Bir bitki (BV)

izit Şeytan (TA)

iẕn *ar.* İzin, müsaade (Gİ, İM, KF)

‘izz *ar.* İzzet, şeref, itibar (GT)

izzaḫār *ar.* Boya otu (İM).

J

jengār *far.* Küflenmiş renk, bakır rengi (İH)

jive *far.* Civa (İH)

K

ḳa‘as *ar.* Uca kemiğinin aşağı kaymış olması (BV)

ḳabā (I) *ar.* Bir kumaş cinsi (KFT)

ḳabā (II) *ar.* Üste giyilen elbise, kaftan (GT)

ḳababa Biber (CC)

ḳabāḥat *ar.* Çirkinlik (GT)

ḳabal Toptan ücret (İH)

ḳabāle *ar.* Senet, tapu (GT)

ḳabar Kaburga, eye kemiği (TZ)

ḳabarçaḳ Ağaçtan içi oyularak yapılan sandık, kutu (TZ) *krş.* ḳabarşaḳ, ḳabırşaḳ, ḳaburçuḳ, ḳuburçuḳ

ḳabarçaḳlı baġa Kaplumbağa (KF) *krş.* ḳabırçaḳlı baġa, ḳaburçaḳlı baġa, ḳaburçaḳlı baġa

ḳabarçuḳ Kabarcık (İM)

ḳabarşaḳ Ağaçtan içi oyularak yapılan sandık, kutu (TZ) *krş.* ḳabarçaḳ, ḳabırşaḳ, ḳaburçuḳ, ḳuburçuḳ

ḳābe ḳavseyn *ar.* Miraç gecesinde Hz. Muhammed'in Cenabıhakk'a olan yakınlık derecesinden kinaye (İM)

ḳabı Kapı (DM) *krş.* ḳabu, ḳapı, ḳapu

ḳabırçaḳlı baġa Kaplumbağa (BM) *krş.* ḳabarçaḳlı baġa, ḳaburçaḳlı baġa, ḳaburçaḳlu baġa

ḳabırşaḳ Ağaçtan içi oyularak yapılan sandık, kutu (TZ) *krş.* ḳabarçaḳ, ḳabarşaḳ, ḳaburçuḳ, ḳuburçuḳ

ḳabīḥ *ar.* Kötü, çirkin (BV, GT, MG)

ḳabīl *ar.* Tür, cins (İM)

ḳabīle *ar.* Kabile, soy (GT, İM, KFT)

ḳābile *ar.* Süt nine (GT)

kābīn *far.* Ağırlış, mehir (GT, İM)*krş.* kebin

ḳabḳab Nalın (GT)

ḳabsa- **1.** Ablukaya almak (İH) **2.** Kapsamak, içine almak (İH) *krş.* ḳapsa-

ḳabtan Kaftan (TA) *krş.* ḳaftan, ḳaptan

ḳabūl *ar.* Kabul, kabul etme (BV, CC, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, MG, MS)

ḳaburçaḳlı baġa Kaplumbağa (İM) *krş.* ḳabarçaḳlı baġa, ḳabırçaḳlı baġa, ḳaburçaḳlu baġa

ḳaburçaḳlu baġa Kaplumbağa (TA) *krş.* ḳabarçaḳlı baġa, ḳabırçaḳlı baġa, ḳaburçaḳlı baġa

ḳaburçuḳ Ağaçtan içi oyularak yapılan sandık, kutu (İH, İM) *krş.* ḳabarçaḳ, ḳabarşaḳ, ḳabırşaḳ, ḳuburçuḳ

ḳabūrī *ar.* Bir kılıç çeşidi (MG)

ḳaburtuġa Çanta, dağarcık, torba (İH)

ḳabż *ar.* Eli ile tutma, kavrama; el koyma (Gİ, İM, KF, KFT)

ḳabża 1. *ar.* Avuç (MG) **2.** *ar.* Tutacak, tutma yeri, sap (Gİ, İN, KF, MG)

ḳaç Kaç, kaça, ne kadar (KFT, Kİ, TA)

ḳaçġınçı Kaçak, firarî (RH)

kaçkün Kadının üst abası (TZ)

ḳadarlan- *ar. tr.* Belirlenmek (İM)

ḳadd *ar.* Boy, boy pos (GT, MG)

ḳadeḥ *ar.* Bardak, kâse, kadeh; bir bardaklık ölçü (GT, İM, KFT)

ḳa'de-i aḫīre *ar.* Namazdaki son oturuş (İM)

ḳadem *ar.* Ayak (Gİ, GT, Kİ, RH)

ḳader *ar.* Kader, alın yazısı, yazgı (Gİ)

ḳaderī *ar.* "Kul yaptığı işlerin yaratıcısıdır" inancında olan sapık mezhebe bağlı olan (İM)

ḳaderiyye *ar.* "Kul yaptığı işlerin yaratıcısıdır" inancında olan sapık

mezhebe bağlı olan (İM)

ḳaḏġurt- Üzülmesine, kederlenmesine sebep olmak (İM)

ḳādıḥ *ar.* Ağaç vb. deki çatlak veya kurt yeniği (MG)

ḳāḍīlıḳ *ar. tr.* Kadılık, hâkimlik (KFT)

ḳadīmī *ar.* Eski, eskiye ait olan (GT, KF)

ḳāf *ar.* Arap alfabesinin 21. harfi (İM)

kāf *ar.* Arap alfabesinin 22. harfi (İM)

ḳafaṣ *ar.* Kafes (GT, İM)

ḳāfile *ar.* Kafile, birlikte olculuk eden topluluk (Gİ, GT, İM, KF, KFT)

kāfire *ar.* Allah'ı inkâr eden kadın (Gİ, İM)

ḳafīż *ar.* Bir ağırlık ölçüsü (İM)

ḳafle *ar.* Yağ kirişinin parmakları çarpması (İN)

ḳafr *ar.* Bir bitki (BV)

ḳaftan Kaftan (DM) *krş.* ḳabtan, ḳaptan

kāfūr *ar.* Uzakdoğu'da yetişen bir cins taflandan elde edilen ve hekimlikte kullanılan beyaz ve yarı saydam, kolaylıkla parçalanabilen kokusu çok bir madde (İM)

kāfūrī *ar.* Defne cinsinden bir ağaçtan elde edilen beyaz ve kokulu madde (GT)

ḳaġan Kükreyen, kızgın (arslan) (GT)

kagisse Kaygı, tasa, endişe (CC)

kāh *far.* Kimi zaman, bazen (TZ)

kahal *ar.* (< kāhel) Yavaş, uyuşuk, tembel (CC) *krş.* kehel

ḳaḥbe *ar.* Kahpe, fahişe (GT, KFT)

kāhellik *ar. tr.* Tembellik, uyuşukluk, ihmal (GT)

kāhil *ar.* Yağırlığın önünün büyük olması (BV)

ḳāhir *ar.* Gücü yeten, üstün gelen (MG)

ḳahḳaha *ar.* Yüksek sesle çok gülme (İM)

kahna İnce kuzu postu (CC)

ḳahr *ar.* Kahır, gazap (Gİ, GT, İM, KF, MG)

ḳā'im-i maḳām *ar.* Birinin yerine geçen (İM) *krş.* ḳāyim maḳām

ḳaḳ (III) Pastırma (Kİ)

ḳaḳalı Pişkin, çok pişmiş, lime lime (İH)

ḳāḳıle *ar.* (<ḳāḳule) Zencefilgillerden, sıcak memleketlerde yetişen kokulu bir bitki (BV)

ḳaḳımaḳ Küfretme, sövme (CC)

ḳaḳırdaḳ (I) Kıkırdak (TZ)

ḳaḳırdaḳ (II) Rahimde oğlan yatağı denilen deri (İH)

ḳaḳıya Bir bitki (BV)

ḳaḳla- **(II)** Eti parçalamak (TA)

ḳaḳlanmış balıḳ Kurutulmuş balık (İH)

ḳaḳlıḳ Sümük, genizden gelen katı sümük (İH, Kİ)

ḳaḳraḳ Ot bitmeyen yer (Kİ)

ḳaḳsı- Kokmak, bozulmak (TZ)

ḳaḳsır- Kansırmak (TZ)

ḳal Vahşî, yabanî, canavar (CC)

ḳalaḳ Yüksek (KFT, MG)

ḳalavun Düğün beleği (TZ)

ḳalay Kalay (BV, CC, TZ)

ḳalçır Şaşı, şaşı gözlü (KK) *krş.* ḳılçır, ḳınçır

ḳaldıra- (I) Kuru bir şey karıştırıldığında kaldır kaldır ses çıkmak (İH)

ḳaldıra- (II) Titremek (TZ)

ḳalı Muvafık, uygun (Kİ)

ḳali‘ *ar.* Atın tüylerinin kazınması, dökülmesi (RH)

ḳal‘ī *ar.* Bir kılıç çeşidi (MG)

ḳalḳ- Kalkmak, ayağa kalkmak (Kİ)

ḳalḳançı Kalkan işi ile uğraşan (DM)

ḳalḳatar *ar.* İlâç yapımında kullanılan bir madde (BV)

ḳaltabān *far.* Pezevenk (İH)

ḳaltaḳ Kaltak, pezevenk (CC, İH)

ḳam (I) Şaman (CC)

ḳam (II) Süt nine (TZ)

ḳam (III) Hekim (Kİ)

ḳam (IV) Kendir (TZ)

ḳam (V) Sihirbaz (CC)

ḳama- (I) Yığmak (İH)

ḳama- (II) Göz bağlamak, aldatmak (CC)

ḳama- (III) Kamaştırmak, köreltmek (CC)

ḳama‘ *ar.* Av yeri (BV)

ḳamal- sarsılmak, sendelemek, çalkalanmak (CC)

kamar *far.* Para kesesi, kemer (CC) *krş.* kemer

ḳamaş- Gözleri kamaşmak (GT, İM, Kİ)

ḳamer *ar.* Ay (GT, MG)

ḳāmet *ar.* Farz namazlardan önce okunan namaza çağrı (Gİ, İM, KF, MS)

ḳamışlıġ Kamışlık (İM)

ḳamḳaḳ başlu Akılsız adam, akılsız insan (TA)

ḳamḳaḳ Çalı çırpı (TA)

ḳamla- (I) Doktorluk yapmak (Kİ)

ḳamla- (II) Koku sürünmek (BM)

ḳamla Tüylerin bitlenmesi (BV)

ḳamlıḳ Falcılık, kehânette bulunma (CC)

ḳamlıḳ ḳıl- falcılık yapmak, düş yormak (İH)

ḳamov Eğri, çarpık, büklüm, kıvrım (CC)

ḳamu Hep, bütün, hepsi (GT, KF) *krş.* ḳamuġ

ḳamuç Kepçe (Kİ)

ḳamuġ Hep, bütün (BV, İM, Kİ) *krş.* ḳamu

kān *far.* Maden, memba, kaynak (GT, TA)

ḳaña İnce tahta, taban tahtası (CC)

ḳanan- Kanamak (TZ)

ḳanbaz Boşboğaz, koğucu (TZ)

ḳandīl *ar.* Kandil (Gİ, İM, KF)

ḳanġı Hangi (TZ) *krş.* ḳanḳı

ḳanġırıt- Mahcup etmek, birine takılmak, alay etmek (CC)

ḳanır- Olunca kuvvetiyle bükmek, eğmek, kökünden yana doğru çekmek, söküp çıkarmak (İH)

ḳāni‘ *ar.* Kanaat sahibi, kanaatkâr (GT, İM)

ḳaniḫ Tarhana (RH)

ḳanḳı Hangi (KFT) *krş.* ḳangı

ḳañlı Kağnı arabası (TA) *krş.* ḳanlı (II)

ḳanrıḳ Geniz (Kİ)

ḳanrıl- (Ağaç dalı gibi bir şey) eğilmek (İH)

ḳanṭār *ar.* Kantar (KFT)

ḳanṭara *ar.* Taştan yapılan kemerli büyük köprü (BV, Gİ, İM, KF)

ḳanṭūriyyūn *ar.* Bir bitki (BV)

ḳapışḳaḳ Yağmalanmış (BV)

ḳapsa- Kapsamak, içine almak (İM) *krş.* ḳabsa- 2

kapsa Sandık, tabut, kutu (CC)

ḳapsan- Kuşatılmak (İM)

ḳaptan Kaftan (Kİ) *krş.* ḳabtan, ḳaftan

ḳapturġa Zincir veya bukağı halkalarını bir araya toplayan demir (TZ)

ḳapuç Kese (CC)

ḳapurçuḳ Kabuk (MG)

ḳar- **(I)** Karıştırmak (Kİ)

ḳar- **(II)** Bitirmek, sona erdirmek (BM)

ḳar- **(III)** Suya batmak, dalmak (İH)

ḳar- **(IV)** Boğazı tıkanmak (TZ)

karabar *far.* (< kehrübā) Kehribar (CC)

ḳarabaş Cariye, hizmetçi (TA) *ḳara boyaġ* Demirsülfat (İM) *ḳaraġa ur*- Kararmak (MG)

ḳarābet *ar.* Yakınlık (İM)

ḳarabūs *ar.* Eyerin ön ve arka kaşı (MG) *krş.* ḳarbūs

ḳaraḳul Karakol (TZ) *krş.* ḳaravul, ḳaravulu

ḳaraḳul Karaya çalan, siyaha benzer (RH)

ḳaraldu (I) Üstünlük, galibiyet (İM)

ḳaraldu (II) Karaltı, gölge (Kİ)

ḳaramuḳ Gülçer denilen karaca tohum (İH)

ḳarañ (I) Ufuk (İM)

ḳarañ (II) sahil, kenar (İM)

ḳarañı- Karanlık olmak (TZ)

ḳarapçı Fakir (Kİ)

ḳarār *ar.* Durma, süreklilik (Gİ, GT, İM)

ḳarārī *ar.* Yerli, mukim (GT)

ḳaravaş (I) Hizmetçi kız (CC, İH, Kİ, TA, TZ)

ḳaravaş (II) Karakuş, sungur (TZ)

ḳaravul Karakol (Kİ, TZ) *krş.* ḳaraḳul, ḳaravulu

ḳaravulu Karakol (TZ) *krş.* ḳaraḳul, ḳaravul

ḳarāyib *ar.* Yakınlar, akrabalar (Gİ, İM, KF)

ḳarbūs Ayarın ön ve arka kaşı (MG) *krş.* ḳarabūs

ḳarca- Karma karışık olmak, birbirinden ayırt edilemez hâle gelmek, benzeşmek (İH)

ḳarçaġa Aladoğan, atmaca (CC) *krş.* ḳarçıġa

ḳarçı Makas (TZ)

ḳarçıġa Şahin, doğan (CC, İM) *krş.*

ḳarçaġa

ḳare *ar.* Atın kulak dibinin şişmesi (RH)

ḳarġaça Kavgacı (CC)

ḳarġan (I) Put, kabir (TA)

ḳarġan (II) Müstahkem duvar, sur (BM)

ḳarġaşa Kargaşa, karışıklık (TZ)

ḳarġı Kargı, kamış (İH) *krş.* ḳarġu

ḳarġu Kargı, kamış (Kİ) *krş.* ḳarġı

ḳarḥa *ar.* Yara (BV)

ḳarı- Karışmak (TZ)

ḳarıça Kolun omuzdan alt yanı (İH)

ḳarıġ Kenar, kıyı, sahil (İM)

ḳarılġaç Serçe (İM)

ḳarımaḳ İhtiyarlık, yaşlılık (CC)

ḳarınça Karınca (BM, DM, Gİ, GT, İM, KF, KK, TA) *krş.* ḳarınçaḳ

ḳarınçaḳ Karınca (TZ) *krş.* ḳarınça

ḳarışdur- Karıştırmak (KFT) *krş.* ḳarıştur-, ḳaruştur-

ḳarışla- Karışlamak (BM)

ḳarışrıḳ Karışık (TZ)

ḳarıştur- Karıştırmak (CC, İM) *krş.* ḳarıştur-, ḳaruştur-

ḳarīb *ar.* Yakın, yakın olma (MG)

ḳārin *ar.* Hac çeşitlerinden biri (İM)

ḳarḳıl *ar.* Kolsuz savaş elbisesi (MG)

ḳarma- **(I) 1.** Dokunmak, temas etmek (CC) *krş.* ḳarmala- (I) **2.** Parmakla dokunmak, el yordamı ile aramak (CC)

ḳarma- **(II)** Bir şeyin ne olduğunu bilmek için araştırmak (TZ)

ḳarnaḳ Cariye (KK)

ḳarov Tazminat, ücret, ödül (CC) *krş.* ḳarav

ḳars- İki eli veya iki kanadı birbirine çarpmak (İH, TZ)

ḳarsala- Hoplamak, zıplamak (İH)

ḳarşul- Yan yana gelmek, bir araya gelmek (MG)

ḳartabān *far.* (< ḳaltabān) Deyyus, pezevenk (KFT, TZ)

ḳartal Kartal (BM, DM, Kİ) *krş.* ḳarṭal

ḳarṭal Kartal (TA) *krş.* ḳartal

ḳartay- İhtiyarlamak, yaşlanmak (TZ)

ḳartay Kart, yaşlı (TZ) *krş.* ḳart

ḳartın Yaşlı, kart (TZ)

ḳaru Nereye (Kİ)

ḳaruḳ Kavuk, sidik kavuğu, sidiklik, mesane (TZ) *krş.* ḳavuġ, ḳavuḳ (I)

ḳaruştur- Karıştırmak (BV) *krş.* ḳarışdur-, ḳarıştur-

ḳas Kas (BV)

ḳas ḳas kül- Katıla katıla gülmek (TZ)

ḳas- Kısaltmak (Kİ)

ḳasa İpekten mamul bir elbise (Kİ)

ḳaşa'a *ar.* Çanak, tabak (İM)

ḳaşab (I) *ar.* Saz, kamış (İM, MG)

ḳaşab (II) *ar.* Keten ve ipekten dokunmuş bir tür kumaş (GT) krş. ḳaṣaba

ḳaṣaba ar. Keten ve ipekten dokunmuş bir tür kumaş (GT) *krş.* ḳaşab (II)

ḳasāne *ar.* Bir topluluğun yemin ettirilmesi (KFT)

ḳasarlar Köpek sürüsü (TZ)

ḳaşartḳa Kene (TA)

ḳasartḳu Çekirge (İM)

ḳasatlıḳ Sedef (TZ) *krş.* ḳastalıḳ

ḳasbe *ar.* Kabızlık belirtisi taşıyan hastalık (BV)

ḳaṣd *ar.* Kasıt, (kötü) niyet (BV, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, MG, MS)

ḳāṣıd *ar.* Haberci, ulak (GT) **ḳasıġ** Kasık (BV) *krş.* ḳasıḳ, ḳasuḳ **ḳāṣır** *ar.* Kısa, az, eksik (GT)

ḳasıḳ Kasık (Gİ) *krş.* ḳasıġ, ḳasuḳ

ḳasırġa Kasırga (İH) *krş.* ḳasırḳa, ḳasurġa

ḳaṣırḳa Kasırga (İH) *krş.* ḳasırġa, ḳasurġa

ḳāsī *ar.* Uzak olan (MG)

kāsib *ar.* Geçimini çalışarak sağlayan, emeği ile kazanan (GT)

kāsid *ar.* Revaçsız, sürümsüz (GT)

ḳasḳatı Çok sert, sertleşmiş, katılaşmış (RH)

ḳasmaḳ Ateşin çokluğundan kabın dibine yapışan yemek artığı (TZ) ḳazmaḳ

ḳaṣṣāb *ar.* Kasap (Gİ, GT, İM, KF)

ḳaṣṣār 1. *ar.* Leke çıkarıcı, yıkayıcı (GT, KFT) **2.** *ar.* Halı çırpıçı (İM)

ḳaṣṭ *ar.* Adaletli olma (İM)

ḳastalıḳ Sedef (Kİ) *krş.* ḳasatlıḳ

ḳastana *yun.* (< kastanon) Kestane (CC) *krş.* kestene

ḳasurġa Kasırga (Kİ) *krş.* ḳasırġa, ḳaṣırḳa

ḳaşaġu Kaşağı (TA) *krş.* ḳaşaḳ, ḳaşrav

ḳaşaḳ Kaşağı (Kİ) *krş.* ḳaşaġu, ḳaşrav

ḳaşdar- Kaçırmak, dağıtmak, karma-karışık etmek (İH)

ḳaşınmaḳ Uyuz, bir at hastalığı (RH)

ḳaşḳaldaḳ Alnında biraz aklık bulunan at (TZ)

ḳaşla- Haşlamak (Kİ)

ḳaşrav Kaşağı (CC) *krş.* ḳaşaġu, ḳaşaḳ

ḳaşu (I) Sopa, tokmak (TZ)

ḳaşu (II) Keser denilen alet (TZ)

ḳaşuḳşı Kaşıkçi (KK)

ḳaṭ‘ *ar.* Kesme (GT)

ḳaṭ‘ā *ar.* Asla, kat’iyyen, hiç bir zaman (İM)

ḳata Boyunca (GT)

ḳata ḳal- Şaşa kalmak (TZ)

ḳataġan Handiba otu (Kİ)

ḳaṭāyıf *ar.* Kadayıf (İM)

ḳaṭġan Marul (TA)

ḳāṭıfa *ar.* (< ḳadīfe) Kadife (CC)

ḳatılmaḳlıḳ Cinsî ilişkide bulunma (KFT)

ḳatın Yanında (TA)

ḳaṭırān *ar.* (< ḳaṭrān) Katran (BV)

ḳaṭırānsız *ar. tr.* Katransız (BV)

ḳatırġa *yun.* Kadırga, kayık (TA) *krş.* ḳatrıġa

ḳaṭ‘ī *ar.* Kat’î, kesin (KF)

kātib *ar.* Kâtip, yazıcı (GT)

ḳātil *ar.* Öldüren (GT)

ḳatl *ar.* Öldürme (Gİ, GT)

ḳatla Defa, kere (MG, TZ)

ḳatmer yuḳa Yağlı hamurla yapılan katmer (İH)

ḳatra Baca (CC)

ḳaṭre *ar.* Damla, katre (GT, İM, KF)

ḳatrıġa *yun.* Kadırga, kayık (Kİ) *krş.* ḳatırġa

ḳatūl *ar.* Katleden, öldüren (KF)

ḳatulan- Çabalamak, gayret etmek (CC)

ḳatūnā *ar.* Bir bitki (BV)

ḳaṭur- Boşaltmak (BM)

ḳaturġan Sivilce, uyuz (BM)

ḳav (II) Yılanların çıkardıkları beyaz kabuk (Kİ)

ḳavā'id *ar.* Kaideler (Gİ, KF)

ḳavaḳ Kavak, kavak ağacı (TA)

kavanoz Kavanoz (İH)

ḳavdan Çorak arazi (CC)

ḳavī *ar.* Kuvvetli, güçlü, zorlu (GT, MG)

ḳavl *ar.* Söz (Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, MS)

ḳavla- (Yılan için) Kabuğundan çıkmak (Kİ)

ḳavluḳ Kap konacak şey (Kİ)

ḳavnuç Kavlıç, oturak (TZ)

ḳavrul- Kavrulmak (TZ) *krş.* ḳavrun-

ḳavrun- Kavrulmak (TZ) *krş.* ḳavrul-

ḳavsuḳ Göbek (TZ)

ḳavuġ Sidik kavuğu, sidiklik, mesane (MS) *krş.* ḳaruḳ, ḳavuḳ (I)

ḳavuḳ (I) Sidik kavuğu, sidiklik, mesane (BV, Kİ) *krş.* ḳaruḳ, ḳavuġ

ḳavuḳ (II) Kavut, öğütülüp kavrulmuş buğday ve arpa (BV, Kİ)

ḳavurġa Kavrulmuş hububat (Kİ)

ḳavurḳına Kavurma tası (CC)

ḳavurma Yağda kızartılmış et parçası (Kİ, TA)

ḳavurmış Kavrulmuş (GT)

ḳavurşaḳ Oyuncak, oyun aletleri (TZ)

ḳavuş Rende (TA)

ḳavut (I) Kavrulmuş hububat (BM, İM, Kİ, TZ)

ḳavut (II) Darıdan yapılan bir yemek (BV, İM)

ḳavvād *ar.* Pezevenk, kavat (GT)

ḳavza- Bir şeyi ihtiva etmek, toplamak (Kİ)

ḳay Yağmurla birlikte yağan dolu (İH)

ḳay- **1.** Kaymak (CC, TZ) **2.** Ayağı kaymak (İH)

ḳaya Kaya (BM, CC, GT, Kİ, TA)

ḳayaġan Ayak kayan düz, cilâlı taş (İH)

ḳaydasa Nerede olursa, nereye olursa (DM)

ḳaydur- Çevirmek (Kİ)

ḳayġana Un ve yumurta ile yapılıp içine yağ dökülen tatlı (İH)

ḳayġur- **(II)** Anlatmak (Gİ, Kİ)

ḳayıḳ- İltifat etmek (TZ)

ḳayılda- *ar. tr.* Bağlamak (KFT)

ḳayıp- Ayağı kaymak, düşecek gibi olmak (İH)

ḳayırla- Kayırmak, iltifa etmek (TZ)

ḳayırmas Zararı yok (İM, MG)

ḳayırtamaḳ 1. Süt (BM) **2.** Deve sütü (Kİ)

ḳayış- **(I)** Güneş batmak (İM)

ḳayış- **(II)** Birbirine acımak (BV)

ḳayışḳa Cüce (TZ)

ḳāyim (I) *ar.* Ayakta duran, devam eden (Gİ, İN)

ḳāyim (II) *ar.* Yerine geçen (GT, İM)

ḳāyime *ar.* Bürcasın yere çakılan ayağı, çubuk (MG)

ḳāyim-maḳām *ar.* Birinin yerine geçecek kimse (GT) *krş.* ḳā'im-i maḳām

kāyinat *ar.* Kainat (GT)

ḳayḳalan- Kaygılanmak, endişelenmek (TZ)

ḳayḳıç Gaye, maksat (Kİ)

ḳayḳır- Üzülmek (MS) *krş.* ḳaḏġur-, ḳayġa-, ḳayġılan-, ḳayġır-, ḳayġur-

ḳayma Her ne (kim) olursa olsun (CC)

ḳayrıl- Eğilmek (TZ)

ḳayrılıp baḳ- Dönüp bakmak (İM)

ḳayş Yüzük kaşı (KK) *krş.* ḳaş (III)

ḳayta tüş- Geri durmak (MG)

ḳayyūm *ar.* Allah'ın sıfatlarından, ezelden ebede kadar kaim ve mevcut olan (Gİ, KF)

ḳaz ayaġı Maydanoz (İH)

ḳazaġuç Atı durduran kimse (Kİ)

ḳazaldırıḳ Eksen, mihver (TZ)

ḳazan- Kazanmak, elde etmek (KFT, TA, TZ) *krş.* ḳazġan-

ḳazanç Kazanç (MG, TA) *ḳazanç eyle*- kazanmak (TA)

ḳaẕf *ar.* Namuslu birine iftira etmek (Gİ, İM, KFT)

ḳazġan- Kazanmak (CC) *krş.* ḳazan-

ḳazġış Cimri, hasis (KK)

ḳazı- (I) 1. Kazımak (TZ) **2.** Sıyırmak, çekip ayırmak, soymak (İH)

ḳazı- (II) Silmek (İH)

ḳazıçı Kazıcı, kazma işini yapan (DM)

ḳāẓī *ar.* Yapan, yerine getiren (KF)

ḳażiyye *ar.* Husus, hüküm (GT, İM)

ḳazmaḳ Ateşin çokluğundan kabın dibine yapışan yemek artığı (TZ) *krş.* ḳasmaḳ

ḳazmaḳlıḳ Kazma işi (KFT)

ḳaznaçı *ar. tr.* Hazinedar (CC)

ke'l-'adem *ar.* Yok, yokmuş gibi (GT)

ke'ab *ar.* Topuk (BV)

kebāb *ar.* Kebap (GT)

kebākī *ar.* Kılcın üzerine çizilen şekil, resim (MG)

kebāyir *ar.* Büyükler (KFT)

kebe Gebe, hamile, karnı büyük (Kİ, TZ)

kebel- Giyinmek (CC)

keben Yığın, öbek (CC)

kebensi- Gürültü etmek, gürlemek, çınlamak, ötmek (CC)

keber- Hamile olmak, karnı şişmek (Kİ)

kebermek Üfleme, şişme (Kİ)

kebes Börk, kalpak (Kİ) **kebeş** Takke (TA)

kebi Gibi (BM) *krş.* kibe, kibi, kibik (II), kibin

kebilgen Meyhane, bar (İH)

kebīn *far.* Kadına verilen mehir, nikâh parası (İH, KFT, TZ) *krş.* kābīn *kebin ḳıy*- nikâhlamak (İH)

kebīnle- *far. tr.* Nikâhlamak, nikâh

kıymak, mehir vermek (TZ)

kebīnlü *far. tr.* Mehirli (KFT)

kebīr *ar.* Büyük, ulu (GT, İM)

kebīre *ar.* Büyük, ulu (KFT)

kebit Dükkân, oda (CC)

kebūt *far.* Mavi (CC)

keç oġlan Küçük çocuk (TA)

keçi Geçit (TA)

keçi Keçi (BM, KFT, Kİ, DM, TA) *krş.* keşi *keçi boynuzu* keçi boynuzu denilen yemiş (BM, İH) *krş.* keçi münüzü, keşi boynuzu *keçi münüzü* keçi boynuzu delinen yemiş (TZ) *krş.* keçi boynuzu, keşi boynuzu

keçken ay Geçen ay (TA)

keçöv Gevşek, tembel (CC)

ked- (I) Bir şeyde yarık açmak (Kİ)

ked- (II) Gizlemek, örtmek, kapamak (CC)

kedi Kedi (İH)

keḏik Her türlü av hayvanı (İM)

keennehü *ar.* Nasıl ki, güya, sanki (KFT, MG)

kefāf *ar.* Yaşayacak kadar rızık (GT)

kefel *ar.* Dip, art, kıç, her şeyin gerisi; atın oturma yeri (BV, İM)

kefeli *ar.* Tımar edilmiş (RH)

keff *ar.* Elin iç tarafı, avuç (Gİ, GT, KF, İN, MS) *krş.* kef

keffāret *ar.* Bir günaha karşı tutulmak üzere yapılan veya verilen şey (Gİ, İM, KF, KFT)

keġaz Düz (TA)

keger- Rezil olmak, ruhen kirlenmek (CC)

kegir- Geğirmek (İM) *krş.* kekir-, keykir-

kehel *ar.* Tembel, dermansız, kımıldamaz (İH, TA) *krş.* kahal

kehne *ar.* Heybe (DM)

kejegen Geçegen denilen kuş (İH)

kek etmegi Fırınlanmış kuru ekmek, peksimet (İH)

keken- Çekinmek, imtina etmek (İH) *krş.* keksen-

kekilde- Tavuk yumurtalarken vak vak ses çıkarmak (İH)

kekir- Geğirmek (CC) *krş.* kegir-, keykir-

keksen- Bir işi yapmaktan imtina etmek (İH) *krş.* keken-

kel Çorak, bitki olmayan yer (TZ)

kelb *ar.* Köpek (GT, KF)

kelbeteyn *ar.* Kerpeten (BV)

keldeçi ay Gelecek ay (TA)

keldeçi kün Gelecek gün (TA)

keldeçi yıl Gelecek sene, gelecek yıl (TA)

keleben Miskinlik hastalığına uğrayan kimse, cüzzamlı (Kİ) *krş.* kelepen, keleppen

keleçi Söz, sohbet, lâkırdı (İH)

kelek (I) Düz ve uzun burunlu büyük bir kuş (TZ)

kelek (II) Bir tür tahtadan yapılmış sal (Kİ)

kelem Lâhana (KK)

kelenü Tarla faresi (İH)

kelepen Miskinlik hastalığına uğrayan kimse, cüzzamlı (BM, CC) *krş.* keleben, keleppen

keleppen Miskinlik hastalığına uğrayan kimse, cüzzamlı (CC) *krş.* keleben, kelepen

keler Kertenkele (BM, TA)

kelik (I) Avcı kulübesi (İH)

kelik (II) Atın başına konulan gölgelik (İH)

kelimçi *ar. tr.* Çevirmen, tercüman (BM)

kelīmullāh *ar.* Hz. Musa (Gİ, KF)

kellāse *ar.* Şam camiindeki havuzyn adı (GT)

kelpildet- Kuş kanadını sallar gibi hafif kımıldatmak (İH)

kelte (I) Bukalemun (TA)

kelte (II) Keler, kertenkele (İH)

kemā hüve *ar.* Onun gibi (MG)

kemāl *ar.* Olgunluk, erginlik (GT, İM)

kemān göre *far. tr.* İçine çakıl koyup kuş vurmaya yarayan av aleti (İH)

kemeç Mayasız, hamursuz (CC)

kemeçi Gemici (TA) *krş.* kemiçi, kimeçi

kemend *far.* Kement (GT)

kemer *far.* Kemer, kayış (GT) *krş.* kamar

kemesen Levha altın, kâğıt hâlindeki altın, yaldız (CC)

kemirçek Kemik ucundaki yumuşak kemik, kıkırdak (İH)

kemiş- (I) Bırakmak, aşağı bırakmak, salmak (BV, DM, İM, İN, KFT, Kİ, RH, TA, TZ)

kemiş- (II) 1. Ezmek, yıkmak (CC) **2.** Mahvetmek, yok etmek (TA)

kemiş- (III) İsraf etmek (CC)

kemişil- Fırlatılmak, atılmak (CC, İM) *krş.* kemişül-

kemişül- Fırlatılmak, atılmak (İM) *krş.* kemişil-

kemmiyet *ar.* Sayı (Gİ)

kemmūn *ar.* Kimyon (BV)

kemre Hayvan ayağı altında çiğnenmiş fışkı (İH)

kemrik Dişi gedik (İH) *krş.* kemrük

kemrük Dişi gedik (İH) krş. kemrik

kemürdek Kıkırdak (Kİ)

kend (I) Kendi, öz (TZ) *krş.* kendi, kendü, kindü

kendi Kendi, öz (BV, CC, TZ) *krş.* kend (I), kendü, kindü

kendirsi Keten, kumaş parçası (DM)

kendözi Kendisi (BM) *krş.* kendüsi

kendü Kendi, öz (BM) *krş.* kend (I), kendi, kindü

kendüsi Kendisi (BM) *krş.* kendözi

keñe- Karşılıklı ziyaret etmek (BM)

kenel- Komiklik yapmak (TZ)

keñeşkü Müşavere, danışma (Kİ)

kenete *mog.* Anîden, birdenbire (CC, TZ)

kenez Kolay (İH) *krş.* keñez, kengez

keñez Yavaş, kolay (Gİ, KF) *krş.* kenez

kengel Şaka, lâtife, alay (İH, KFT)

kengelçi Alaycı, şakacı, maskara (İH)

krş. kenkelçi

kenger Kenger denilen diken (İH, TA)

kengeş- **1.** Düşünüp taşınmak (CC) **2.** Meşveret etmek, müşavere (Kİ, İM) *krş.* keniş-, kinkeş-

kengeş Öğüt, nasihat (CC)

kengez Yavaş, kolay (TZ) *krş.* kenez, keñez

kengil- Yayılmak, genişlemek (TZ)

kengirt- Genişletmek (TZ)

kengük Kenger otu ve dikeni (İH)

kenînçe Mehil, müddet (TZ)

kenīse *ar.* Kilise (Gİ, İM, KF)

keniş- Danışmak, müşavere etmek (TZ) *krş.* keñeş-, kinkeş-

kenkeç Müşavere, danışma (Kİ) *krş.* kenkeş

kenkelçi Alayı, şakacı, maskara (TZ) *krş.* kengelçi

kenkeş Müşavere, danışma (Kİ) *krş.* kenkeç

kens Kendi, öz (TZ) *krş.* kensi

kensi Kendi, öz (CC, KK, TZ) *krş.* kens

kentli Kentte oturan (İM)

kenz *ar.* Hazine (Gİ, İM, KF) *krş.*kenze

kenze *ar.* Hazine (KF) *krş.* kenz

kep Kalıp (Kİ, TZ)

kerāhiyyet *ar.* Şeriatın kesin olarak yasaklamadığı fakat harama yakınlığı ihtimali çok olduğu için çekinilmesi gereken şeyin hâli (Gİ, GT, İM, KF)

keraḳı- Asmak, germek (TA)

kerāmet (I) *ar.* Bağış, ihsan, ikram (Gİ, GT, İM, İN, KF)

kerāmet (II) *ar.* Hürmet, saygı (GT)

kerçek Gerçek, doğru, hakikî (Gİ, KF, MS) *krş.* kerşek, kirçek, kirşek

kere *ar.* Kez, kere, defa (GT) *krş.* keret, kerey (II), kerret

kere yaġ Kaymak (TA)

kereb Gemi (TA) *krş.* kerep, kerreb

kerek- Gerekmek, gerekli olmak (BV, DM, İM) *krş.* kerek bol-

kereklürek En gerekli (KFT)

kerem *ar.* Cömertlik, lütuf, ihsan (GT, İM, KF, KFT, Kİ, MG)

kerep Gemi (Kİ) *krş. kereb*, kerreb kereṣliḳ it- Hazırlanmak (BM)

keret *ar.* (< kerre) Kez, kere, defa (RH, TZ) *krş.* kere, kerey (II), kerret

kerey (I) Ustura (İM, TZ)

kerey (II) Kez, kere, defa (TZ) *krş.* kere, keret, kerret

kereyav Tereyağ (TZ)

kerfes *ar.* (< kerefs) Kereviz (BV)

kerhen *ar.* Yalnışlıkla, istemeden (GT)

kerīh *ar.* Çirkin, kötü (GT, KF, KFT, MG)

kerīm 1. *ar.* Cömert, kerem sahibi **2.** *ar.* Kerem sahibi, yüce Allah (Gİ)

kerin- Gerinmek (TZ)

keriş Tepe (Kİ)

keriş- Kavga etmek, didişmek, zıtlamak (GT, Kİ)

kerit- Gerinmek (TZ)

kerkes *ar.* Kerkenez, karakuş cinsinden bir kuş, akbaba (DM, İH, İM, TZ)

kerki- Cima eder gibi birinin diğerine sürtünmesi (Kİ)

kerki Küçük balta, nacak, keser (CC, Kİ, TA)

kerkü Üzerinde bir şey dokunan tezgâh (Kİ)

kermen Şehir (CC, Kİ)

kernip Lâhana (BV)

kerrāt (I) *ar.* Defalarca (GT)

kerrāt (II) *ar.* Bir hastalık (BV)

kerremallāhu vechehü *ar.* "Allah yüzünü keremlendirsin" anlamında bir dua (KFT)

kerret *ar.* Defa, kez, kere (Gİ) *krş.* kere, keret, kerey (II)

kersenç *far.* Tembel, uyuşuk (CC)

kerşek Gerçek, doğru, hakikî (DM, TZ) *krş.* kerçek, kirçek, kirşek

kerşen Allıktan önce sürülen yağ, krem (TA)

kertek (I) Gelin odası, gerdek (CC)*krş.* kirdek, kirtek

kertek (II) Kiler (TZ)

kertekli ketir Arkasına dönüş (TZ)

kerti Doğru, hakikî, gerçek (CC, TA, TZ) *krş.* kirti *kerti ayıt*- doğru söylemek (TA)

kertilep Hakikî, doğru, samimî (CC) *krş.* kertlep

kertilik Hakikat, gerçek (CC)

kertin- Kertilmek, çentik atılmak (TZ)

kertir- Anlamında olmak, anlamınagelmek (CC)

kertlep Hakikî, doğru, samimî (CC) *krş.* kertilep

kertme (I) Elma (Kİ)

kertme (II) Armut (CC, TA)

kervānsarā *far.* Han, otel, kervansaray (BM, Kİ) *krş.* kārvānsarāy

kesād *ar.* Alış verişte durgunluk, yokluk (Gİ, KF)

kesb *ar.* Çalışıp kazanma, kazanç (Gİ, GT, İM, KF, KFT)

kese Kesilmiş ekmek, dilim (CC)

kesegen Kesici, keskin (KFT, MG) *krş.* kisgen

keseltki Semender, büyük kertenkele (BM, Kİ TZ) *krş.* kesürtüki

keset- Şalırtmak, cesaretini kırmak (CC)

kesiçi Kesici, kesen (KF, KFT, Kİ)

keşīr *ar.* Çok, bol, fazla (GT, İM) *keskel*- Parça parça kesmek (CC)

keskerī *ar.* Göl ördeği (İM)

keski Keski, bıçkı (Kİ, TZ) *krş.* keskü

keskil- Dilmek, parçalamak (BM)

keskü Keski, bıçkı (KK, TZ) *krş.* keski

keslānlıḳ *ar. tr.* Gevşeklik, tembellik (Gİ, KF) *krş.* keslenlik

keslen *ar.* Tembel, gevşek (İM)

keslenlik *ar. tr.* Tembellik, gevşeklik (İM) *krş.* keslānlik

kesni Hindiba (İH)

kesr *ar.* Dönme, çevirme (MG)

kesre *ar.* Esre denilen hareke işareti (İM)

kestene *yun.* (< kastanon) Kestane (DM, TZ) *krş.* ḳastana

kesük Harem ağası (Kİ)

kesürtüki Kertenkele (DM) *krş.* keseltkü

keş bol- Akşam olmak (TZ)

keş İçine ok konulan kap (CC, DM) *krş.* kiş (I)

keşek İki yaşındaki deve yavrusu (TZ)

keşel Saçı dökülmüş (TZ)

keşene Mezar höyüğü (CC)

keşgek Keşkek, düğün yemeği (İH) *krş.* keşkek

keşi Keçi, teke (DM) krş. keçi (I) *keşi boynuzu* keçi boynuzu denilen meyve (DM) *krş.* keçi boynuzu, keçi münüzü

keşif *ar.* Açığa çıkarma (KFT)

keşim İlâç yapımında kullanılan bir madde (BV)

keşin Köstek (DM)

keşir Havuç (DM) *krş.* keşür

keşiş Rahip, papaz (TZ)

keşk *far.* Köşk (Kİ) *krş.* köşk

keşke *far.* Keşke (BM, CC, İM, Kİ, TZ)

keşkek Keşkek, düğün yemeği (İH) *krş.* keşgek

keşşāf *ar.* Keşşaf, Zemahşeri'nin meşhur tefsiri (GT)

keşür Havuç (Kİ, KK, TA, TZ) *krş.* keşir

ketān *ar.* Keten (CC) *krş.* kettān

kete İçi kızartılmış unla doldurulmuş bir tür yağlı ekmek (Kİ)

ketelük Boğaz (Kİ)

ketif *ar.* Omuz (KF)

ketik (II) Terlik (KK)

kettān *ar.* Keten (BV, İM) *krş.* ketān

ketürül- Kaldırılmak (İM)

kevbe *ar.* Tereddüt etme (İM)

keven- Sevinmek (Kİ)

kevenç Ferah, sevinç (Kİ)

kevgeş (I) Kulağı arkaya eyer (İH)

kevgeş (II) Sarkık, çirkin kulaklı (İH)

kevrek Deniz gevreği (BM)

kevrük Gevrek (Kİ)

kevrül- Girdirilmek, sokulmak (İM)

kevşe- Geviş getirmek (Kİ) *krş.* kevşen-

kevşen- Geviş getirmek (TZ) *krş.* kevşe-

kevur *ar.* Bir bitki (BV)

kevük saman (BM, Kİ, TZ)

kevül Bir tür ağaç (Kİ)

kevül- İhtiyarlanmak (Kİ)

kevür- Girdirmek, sokmak (İM) *krş.* givir- (I), kivür- (II), kiyür-

kevüz Yaygı, yere serilen şey (Kİ)

key İyi (Kİ, TA)

keyesi Giysi (Kİ)

keyfiyyet *ar.* Nitelik (Gİ, KF, MS)

keyikle- avlamak, av yapmak (BM)

keyil- Giyilmek (KF)

keyin Kadının ve hayvanların rahmi (İH)

keykenek Bir takım kuşlar (Kİ)

keykir- Geğirmek (TZ) *krş.* kegir-, kekir-

keyl *ar.* Ölçme, ölçek (Gİ, KF)

keymek Elbise, kadın gömleği (DM) *krş.* kiymek

keyne- Kuşun yuvasını bırakıp başka bir yuvaya geçmesi (Kİ)

keysi- Hastalıktan kurutulup iyiliğe dönmek, nekahet kesbetmek (İH)

keyvān *far.* Ülker yıldızı (GT)

kez (I) Kez, kere, defa (BM, BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, KF, KFT, Kİ, MG, MS, TZ) *krş.* kiz (I), küz (II)

kezen Keven, kudret helvası, havadan yağan yumuşak bir madde ki helvaya benzer (Kİ)

kezer- Cima için aleti dimdik yapmak (Kİ)

keziv Salgın (CC)

kezle- Gezlemek, nişan almak (İN)

kezli Gizli (İN) *krş.* kizli, kizlü

kezlik Okun kirişe dayanan yerini oymak için kullanılan bıçak (Kİ)

ḳıbal *ar.* Çevre (KFT)

ḳıblegāh *ar.far.* Kıblenin bulunduğu yer (GT)

ḳıbṭı Makas (KK, TA) *krş.* ḳıptı, ḳıptu

ḳıç (I) Kıç, arka (Kİ) *ḳıç ayaḳları* atın arka ayakları (TA) *ḳıçın ḳıçın yürü*- arka arka yürümek (Kİ)

ḳıç (II) Hardal (TZ) *krş.* ḳış (II)

ḳıçıḳla- **(I)** Gıdıklamak (İH)

ḳıçıḳla- **(II)** Alay etmek (TZ)

ḳıçır Üst kapağı tersine çevrilmiş göz (Kİ)

ḳıçırtı Gıcır gıcır etme sesi (İH)

ḳıçḳır- **(II)** Hıçkırmak (RH)

ḳıġ Koyun, deve pisliği (İH, KFT, TA)

ḳıġılçım Kıvılcım (TZ)

ḳıġır- Bağırmak, çağırmak, emretmek (BM, Kİ)

ḳıġır Kuyruğun kısa ve kılsız olması (RH)

ḳıġruv Baykuş (BM)

ḳıġşa- Kağış kağış ses çıkarmak, çıkıldamak (İH)

ḳıḳırda- Kıkırdamak (İH)

ḳılāde *ar.* Gerdanlık (İM)

ḳılā'ī *ar.* Bir kılıç çeşidi (MG)

ḳılavuz Kılavuz (İH) *krş.* ḳulaġuz, ḳulavuz

ḳılbarḳ Tüulü av köpeği (Kİ)

ḳılçır Şaşı (TZ) *krş.* ḳalçır, ḳınçır

ḳıldıra- Teker vb. şeylerin yol üzerinde kıldır kıldır ses vermesi (İH)

ḳılı Yaratılıştan, yaratılış itibarıyla (CC)

ḳılḳıdıs *ar.* Bir bitki (BV)

ḳılḳuya *ar.* Bir bitki (BV)

ḳılḳuyruġu Keklik, kılkuyruk (BM) *krş.* ḳılḳuyruḳ

ḳılḳuyruḳ Keklik, kılkuyruk (Kİ, TA) *krş.* ḳılḳuyruġu

ḳılpılda- Kıpırdanmak, debelenmek, yavaş yavaş yürür gibi sıralamak (İH)

ḳımatsız *ar. tr.* (< ḳıymet) Paha biçilmez (CC)

ḳımtara Eşya veya kitap saklanan yer (KFT)

ḳın- **(I) 1.** Elem vermek, , acı vermek

(BM) **2.** Kızmak (Kİ)

ḳın- (II) Yenmek, mağlûp etmek (BM)

ḳın- (III) Korkuyla kaldırtmak (Kİ)

ḳına- (I) Cezalandırmak, eziyet etmek (CC, DM, TA, TZ)

ḳına- (II) Kınalamak, kına yakmak (TZ)

ḳınal- Eziyet, elem, ıstırap çekmek (CC)

ḳınalan- *ar. tr.* Kınalanmak (TZ)

ḳınan- Kınanmak (KFT)

ḳınçıḳ Hancık, şah (İH)

ḳınçır Şaşı, şaşı gözlü (CC) *krş.* ḳalçır, ḳılçır

ḳındır- Teşvik etmek, tahrik etmek (İH) *krş.* ḳındur- (I)

ḳındıra Sazlık cinsinden bir ot (İH)

ḳındur- (I) Teşvik etmek, tahrik etmek (Gİ, Kİ) *krş.* ḳındır-

ḳındur (II) Zayıflamak, zayıf olmak (İM)

ḳınıḳ Bir Türkmen kabilesi (Kİ)

ḳınır (I) Şaşı, şaşı gözlü (İH)

ḳınır (II) Kinli (İH)

ḳınlıḳ Azap, işkence, ceza (İH)

ḳıp- Göz ucunu kapar gibi işaret çakmak (İH, Kİ)

ḳıpḳızıl Kıpkırmızı (Kİ) *krş.* ḳıbḳızıl

ḳıptı Makas (CC, TZ) *krş.* ḳıbṭı, ḳıptu

ḳıptu Makas (İM) *krş.* ḳıbṭı, ḳıptı

ḳıraġ (I) Kenar, yan, kıyı (BM, Gİ, İM, KF) *krş.* ḳırañ, ḳırıġ (III)

ḳıraġ (II) Ufuk (MS)

ḳıraḳ Acı (TA)

ḳırān *ar.* Haccın bir türü (KF, İM)

ḳıran İnsanların kılıçla öldürülmesi (TZ)

ḳırañ Kenar, kıyı, uç, sınır (İH, İN) *krş.* ḳıraġ (I), ḳırıġ (III)

ḳıraṭ Bir ağırlık ölçü birimi (BV, İM)

ḳırba *ar.* Kırba, su kabı (BV, İM)

ḳırbat Gemi, kadırga (BM, Kİ)

ḳırçı- Kıvrım kıvrım olmak (İH)

ḳırı Yan, kenar, kıyı, uç (TZ) *krş.* ḳır (II)

ḳırıd Kart (KFT)

ḳırıġ (II) Göz bebeği (TA)

ḳırıġ (III) Yan, kenar, uç (MG) *krş.* ḳıraġ (I), ḳırañ

ḳırḳıḳ Oya (TZ)

ḳırḳıl- Kırkılmak, kısaltılmak, kesilmek (KFT)

ḳırlaç Kır, hiçbir şey bitmemiş yer (İH)

ḳırlış- Kavga etmek, hırlaşmak (CC)

ḳırlov Yırtık, yarık (CC)

ḳırmızı *ar.* Kırmızı (CC)

ḳırnaḳ Cariye, halayık, hizmetçi (DM, Gİ, GT, İH, İM, KF, KFT, Kİ, TA, TZ)

ḳırnaḳlıḳ Cariyelik, hizmetçilik (KFT)

ḳırp- Tüyün uçlarını almak, kesmek (Kİ)

ḳırşıldat- Kemirmek (TZ)

ḳırtās *ar.* Kâğıt (BV)

ḳırtıḳ (I) Nefis (BM)

ḳırtıḳ (II) Boynuzdan yapılıp üflenerek çalınan boru (TZ)

ḳırtıs Kuyruk yağı (TZ)

ḳışā *ar.* (< ḳıssa) Hıyar (MS)

ḳışar *ar.* (< ḳaṣar) Boyun gibi (BV)

ḳısarla- Kıstırmak, daracık yere sıkıştırmak (İH)

ḳışāṣ *ar.* Kısas, adam öldüreni öldürme cezası (GT, İM, KFT)

ḳısaş Yengeç (TZ) *krş.* ḳısḳaç (II), ḳısḳaş, ḳışġaç

ḳısda- Kısmak (KFT)

ḳısı Şişmanlıktan karnın büklüm büklüm olması (İH)

ḳısḳaçuḳ Kısacık, çok kısa (TA)

ḳısḳartıl- Kısaltılmak (İM)

ḳısḳaş Yengeç (TZ) *krş.* ḳısaş, ḳısḳaç (II), ḳışġaç

ḳısm *ar.* Kısım, bölüm, parça (GT, İM, MG)

ḳıssa *ar.* Hıyar, salatalık (BV)

ḳıstalaş- Kalabalık olmak, bir araya toplanmak, sıkışmak (İM)

ḳıstaş- Kısılmak, sıkışmak (TZ)

ḳış- Yırtmak (KK)

ḳışġaç Yengeç (BM) *krş.* ḳısaş, ḳısḳaç (II), ḳısġaş

ḳışḳırü Bağırmak, çığlık atmak (KK) ḳıştıraḳ Ötürük, ishal (TZ)

ḳışra *ar.* Kabuk (MG)

ḳıt *ar.* (< ḳıḥṭ) Kıt, az (Kİ)

ḳıvraḳtur- Saçları kıvrılmış olmak (Kİ)

ḳıvrat- Kıvırmak, kıvratmak (Kİ)

ḳıya Hırçın, sert (GT) *ḳıya baḳ*- yan bakmak (TZ) *ḳıya gör*- göz ucuyla bakmak, iltifat etmek (İH)

ḳıyām 1. *ar.* Kalkma, kalkış (Gİ) **2.** *ar.* Ölümden sonra dirilip ayağa kalkma (Gİ) **3.** *ar.* Namazda ayakta durma (İM, KF)

ḳıyās *ar.* Karşılaştırma (BV, Gİ, GT, İM, KF, MG)

ḳıyıḳ otur- Tam oturmamak, ilişmek (İM)

ḳıyın ḳıyın Kinli kinli (İH)

ḳıyır Kum tepesi (TZ)

ḳıyıştur- Meylettirmek (MG)

ḳıyḳaş Gözü kaymış, şaşı (İH)

ḳıymeetsüz *ar. tr.* Değersiz, kıymetsiz (RH)

ḳıymet *ar.* Değer, kıymet, paha (Gİ, GT, İM, KF, KFT, RH)

ḳıymetli *ar. tr.* Değerli, kıymetli (İM, RH)

ḳızaḳ Buz üstünde kayılan alet (İH)

ḳızdırma Humma (İH)

ḳızġançı Hasis, cimri, pinti (CC)

ḳızġanş Kıskanç, kıskanan (TZ)

ḳızġaş Bir tür kuş (TZ)

ḳızıl- Güneşten kızarmak (TZ)

ḳızış- Kızışmak (TZ)

ḳızlat- Pahalılandırmak, fiyatını yükseltmek (Kİ)

ḳızluḳ (I) Pahalılık (Kİ, TA)

ḳızma Çiriş (TZ)

ki *far.* Ki (bağlama edatı) (Gİ, GT, İN, KF, KK, MS, RH)

kibe Gibi (KFT) *krş.* kebi, kibi, kibik (II), kibin

kibi Gibi (edat) (CC, Gİ, GT, İM, İN,

KF, KFT, Kİ, KK, MG, MS, RH, TZ) *krş.* kebi, kibe, kibik (II) kibin

kibik (I) Uzak için benzetme edatı (TZ)

kibik (II) Gibi (DM, KK) *krş.* kebi, kibe, kibi, kibin

kibin Gibi (GT) *krş.* kebi, kibe, kibi, kibik (II)

kibr *ar.* Kibir, gurur (GT)

kibrit *ar.* Kükürt (CC, BV)

kiçevgine Küçük (TA) krş. kiçkine

kiçi- **1.** Gidişmek, kaşınmak (CC, Kİ) **2.** Vücut kızmak, hararetlenmek (TZ)

kifāfet *ar.* Yeterlik, geçinme vasıtası (GT)

kifāyet *ar.* Yetişme, elverme (Gİ, İM, KF, KFT)

kikiş Alın (Kİ)

kikre- Hamlıktan yaramaz olmak, huysuzlanmak (İH)

kil *far.* Kil, bir cins toprak (GT)

kilāfser *ar.* Atın başlığı (BV)

kilen Birbirini takip ederek, ara vermeden (MS)

kilitlü *far. tr.* Kilitli, kilitlenmiş (KFT)

killikçü Yastığın üstüne örtülen örtü (Kİ)

kils *ar.* Kireç taşı (BV)

kimerde Bazen (İH)

kimerse Kimse (İM, Kİ, MG) *krş.* kimersene, kimese, kimesne, kimirse, kimse

kimersene Kimse (Kİ) *krş.* kimerse, kimese, kimesne, kimirse, kimse

kimese Kimse (GT) *krş.* kimerse, kimersene, kimesne, kimirse, kimse

kimesne Kimse (DM) *krş.* kimerse, kimersene, kimese, kimirse, kimse

kimirse Kimse (GT, MG) *krş.* kimerse, kimersene, kimese, kimesne, kimse

kimse Kimse (DM, Gİ, İN, KF, Kİ, KK, MG, TZ) *krş.* kimerse, kimersene, kimese, kimesne, kimirse

kīn *far.* Gizli düşmanlık, kin (İM) *krş.* kīne

kin Misk kokusu (Kİ)

kināyet *ar.* Kinaye, dolaylı anlatım (GT, İM)

kinbala Misk yavrusu (Kİ)

kinçek Misk göbeği (Kİ)

kinçi Susam (DM)

kinde Sonra, daha sonra (CC)

kindir Keten (TA)

kindü Kendi (MG) *krş.* kend (I), kendi, kendü

kīne *far.* Kin, gizli düşmanlık (GT) *krş.* kīn

kinkeş- Danışmak (TZ) *krş.* keñeş-, keniş-

kinkine Miskceğiz (Kİ)

kiñrig Burun deliği (İM)

kiras *far.* Kiraz (CC) *krş.* kiraz

kirav ḳoy- Tutsak almak, tuksak koymak (BM)

kiraz *far.* Kiraz (DM) *krş.* kiras

kirçek Gerçek, doğru, hakikî (İN) *krş.* kerçek, kerşek, kirşek

kirde Pasta, pide (CC, GT)

kirdek Gerdek, gerdek odası (Kİ) *krş.* kertek (I), kirtek

kireç *far.* (< gireç) Kireç (CC, İM, KF, TA, TZ) *krş.* kireş, kreç

kireş *far.* (< gireç) Kireç (TZ) *krş.* kireç, kreç

kirevet *rum.* Kürsü, geniş koltuk (İH)

kirik- (I) Uymak, birine bağlanmak (CC)

kirik- (II) Girmek, katılmak (CC)

kiriv Kenar, ufuk (CC) *krş.* kriv

kirke ber- Kiraya vermek (Kİ)

kirman Şehir (TA)

kirmen Kirmen, ip eğirmeye yarayan âlet (BV)

kirş (I) Ok atışı gibi yarışlarda kendi tarafında olan (Kİ)

kirş (II) Yarış, oyun (Kİ)

kirşek Doğru, hakikî, gerçek (TA) *krş.* kerçek, kerşek, kirçek

kirşen Kadınların yüzlerine sürdükleri pudra (TZ)

kirtek Gerdek, gerdek odası (İM) *krş.* kertek (I), kirdek

kirti Doğru, hakikî, gerçek (CC) *krş.* kerti

kirti eñlik Bitkiden yapılan allık (TA)

kirtü Doğru, sözlü (Kİ)

kirtüle- Doğru davranmak (Kİ)

kīs *ar.* Kese, para kesesi (BV, GT, İM)

kiseleñi Kertenkele (İM)

kisrā *ar.* Kisra, İran hükümdarı (GT, KF)

kisve *ar.* Elbise (İM) *krş.* kisvet

kisvet *ar.* Elbise (GT) *krş.* kisve

kiş (I) İçine ok konulan kap, sadak (TZ) *krş.* keş

kiş (II) samur (CC, İM, Kİ)

kişen Köstek, ayakbağı (CC, Kİ, TA, TZ)

kişenle- Atın ayağına bağ vurmak (BM, Kİ)

kişgir- Tazıyı ava teşvik etmek, saldırtmak (İH)

kişifçi *ar. tr.* Casus (DM)

kişniç Kişniş otu (BM)

kitābet (I) *ar.* Kâtiplik, yazma (GT)

kitābet (II) *ar.* Yazılmış, yazı (MG)

kitābet (III) *ar.* Bir köleyi, kabul ve taahhüt ettiği bedeli ödediğinde azat olmak üzere tasarrufta bulunmak hürriyetine ve mülk edinme hakkına kılmak (İM, KFT)

kitābī *ar.* Kitap ehli olan Yahudi ve Hristiyanlar (KFT)

kitābullāh *ar.* Kur'anıkerim (KFT)

kitebe Kırk bayır (İH)

kitira Yabanî meyan otu, keven (CC)

kivven Keven otu (BV)

kizle- Gizlemek, saklamak (BV, GT, İM, İN, KK, MG, MS, TZ)

kizlen- Gizlenmek, saklanmak (CC, GT, İM, KFT, KK)

kizli Gizli, saklı (GT, TZ) *krş.* kezli, kizlü

kizlü Gizli, saklı (KFT) *krş.* kezli, kizli

KK, TA) *krş.* eger (I), egir (I), iyer, iz̧er

eyer eyrimi hayvan eyerinin sağrı üzerine gelen ucu (İH) *eyerin ard ḳaşı* eyerin arkasındaki yükseklik (İH) *eyerin ön ḳaşı* eyerin önündeki yükseklik (İH)

klisia *yun.* Kilise (CC)

ḳo (I) Koğu (TZ) *krş.* ḳoġı

ḳo (II) Uğursuz (TZ)

ḳob- Toz kopmak, toz yükselmek (KFT, TA) *krş.* ḳop- (II)

ḳoba Oyuk, kovuk, hendek (BM)

ḳoca ṭaş Bir efendinin iki kölesi ki biri diğerine kocadaş der (Kİ) *krş.* ḳocadaş

ḳocadaş Bir efendinin iki kölesi ki biri diğerine kacadaş der (Kİ) *krş.* ḳoca ṭaş

ḳocalıḳ İhtiyarlık, yaşlılık (İH)

ḳoçun- Rahatsız olup kaçınmak, çekinmek (İH)

ḳoçur Çorak (TZ)

ḳofa Kova (İM) *krş.* ḳoġa, ḳova

ḳoġ Göze veya yemeğe dişen çöp, süprüntü (İH)

ḳoġan Kıvılcım (TZ)

ḳoġı Koğu (TZ) *krş.* ḳo (I)

ḳoġur- Gövercin gibi kuşların ötmesi (İH)

ḳoġuz Çöğür denen bitki (TZ) *krş.* ḳoḳaz

ḳoḳ- Kokmak (KFT, Kİ, TZ) *krş.* ḳoḳsu-, ḳoḳu-

ḳoḳaz Çöğür denen bitki (TZ) *krş.* ḳoġuz

ḳoḳsu- Kokmak (TZ) *krş.* ḳoḳ-, ḳoḳu-

ḳoḳu- Kokmak (TZ) *krş.* ḳoḳ-, ḳoḳsu-

ḳoḳu Koku (Gİ, KF, KFT, MS)

ḳoḳurdan Gırtlak (İH)

ḳoḳuruş Bir bitki (BV)

ḳoḳuz (I) Alçak yer, alçak arazi (BM, Kİ)

ḳoḳuz (II) Su akıntısı (TZ)

ḳol- Rica etmek, istemek (CC)

ḳolaḳ Kolu çolak (İH)

ḳolan (I) Yular, eyer kolanı (CC, DM, İH, KK, TA) *krş.* ḳulun (II)

ḳolanṣa Koltuk altı kokusu (KK) *krş.* ḳolansa

ḳolansa Koltuk altı kokusu (TZ) *krş.* ḳolanṣa

ḳolat Arslan, arslan gibi güçlü (TZ)

ḳolay Kolay (Gİ, MG, MS, TZ)

ḳolġaç Yarasa (İH)

ḳolġı- Sıçramak, kalkmak, fırlamak (TA)

ḳolun At yayı (İH)

ḳom Dalga, fırtına (CC) *krş.* ḳum (II)

ḳomut- **(I)** Hoplatmak (İH)

ḳomut- **(II)** Heveslendirmek, teşvik etmek (İH)

ḳonaḳ tarıġ Bir cins darı (İH)

ḳonan- Nimet sahibi olmak (TZ)

ḳonat Konulacak, ikamet edilecek menzil (İH)

ḳonç Konç, baçak, baldır (CC, Kİ)

ḳonġur Koyun gözlü (TZ)

ḳonıla- Kıskanmak, imrenmek, gıpta etmek (TZ) *krş.* könile-, künile-,

künle-

ḳonlançı ḳısraḳ Döl veren kısrak (TA)

ḳoñraġu Çul (İM) *krş.* ḳoñruñ

ḳoñrañ- Sokranmak, kendi kendine mırıldanmak (CC)

ḳoñrov Çıngırak, zil, küçük çan (CC)

ḳoñruñ Çul (İM) *krş.* ḳoñraġu

ḳonuz Çatal böceği, bok böceği (BM)

ḳoñuzan ḳurt Gübre böceği, bok böceği (İM) *krş.* donġuz ḳurtı, tonġuzdan ḳurd

ḳoparul- **(I)** Yerinden sökülmek (İM)

ḳoparul- **(II)** Toplanmak (İM)

ḳopmaḳlıḳ Ölümden sonra dirilmek (CC)

ḳopsa- Ney ile ilâhi söylemek, şarkı söylemek (CC)

ḳorġuy Bülbül (CC)

ḳorla- (At için) yem torbasını görünce boğazından ses çıkarmak (İH)

ḳorluḳ *far. tr.* Horlanmış, aşağılanmış kimse (TZ) *krş.* ḫorluḳ

ḳormaḳ Koku (CC)

ḳoşdaş (I) Uşak (BM)

ḳoşdaş (II) Arkadaş (Kİ)

ḳoşıçı Koşma yazan, âşık (CC)

ḳotaḳ Taşak, yumurtalık (TZ)

ḳotur Yara üzerindeki kabuk, uyuz (CC)

ḳoturġan Sivilce, uyuz (BM)

ḳov- **(I)** Arkadan çekiştirmek (Kİ)

ḳov (I) Kor, külün altındaki areş (CC) *krş.* ḳor (II)

ḳov (III) Bir yıldız adı (Kİ)

ḳovan Arı kovanı (İH) *krş.* ḫovan

ḳovġu Oyuk, çukur yer (İH)

ḳovla- İftira etmek, arkasından söz söylemek (Kİ)

ḳovra Ekin sapı, ot, saman (CC)

ḳovrun- Kavrulmak (TZ)

ḳovşala- Karıştırmak, çalkamak, sallamak (İH)

ḳovurdaḳ Kakırdak (TZ)

ḳovurluḳ Kavurga, kavrulmuş hububat (TZ)

ḳoyġaş- Koyun koyuna uyumak (CC)

ḳoyḳa Omuzla arka arası (İH)

ḳoyma- Yüz çevirmek, engel olmak (TZ)

ḳoymıç Kuyruk kemiği (CC)

ḳoymuç Bir şeyin gerisi (İM)

ḳoz Ceviz (BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, KF, KFT, Kİ, RH, TA, TZ) *krş.* ḫoz *ḳoz ḥalvası* ceviz helvası (DM) *krş.* ḳozlu ḥelva *ḳoz işi* ceviz içi (DM)

ḳozaḳ 1. Yeşil kabuklu ceviz ve buna benzer yuvarlaklar (İH) **2.** Çam fıstığı (Kİ) **3.** Kozalak (TZ)

ḳozar Cam (İM)

ḳozġalış- Karıştırmak, eşelemek (CC)

ḳozġar- Sözü çevirmek (TZ)

ḳozlu ḥelva Kozlu helva, ceviz helvası (İH) *krş.* ḳoz ḥalvası

köçe Bulgur (TZ)

köçiken Bir akbaba çeşidi (BM)

köçken Kerkes kuşu, kartal (Kİ)

köfün Küfe (İH)

kögüs Göğüs (BV, CC, DM, GT, MG)

krş. köks, köküs, kövüs

kökçek Güzel, pek sevimli, cana yakın (BV, İM, İN, MG, RH) *krş.* gökçek

kökçüber Ucu kırık kılıç (Kİ)

köken Şeftali (TA)

köklük Nesep, soy sop (İM)

köknar Çam fıstığı (İH)

kökre- Kükremek, gürlemek (CC, Kİ, TZ)

kökrek Kadavra, ceset (TA)

kökremek Gök gürlemesi (BM) *krş.* kökürmek

köks Göğüs (İN, RH) *krş.* kögüs, köküs, kövüs

kökün Erik (Kİ)

kökürdeş Süt kardeşi (TA)

kökürmek Gök gürlemesi (BM) *krş.* kökremek

köküs Göğüs (DM, İM, KF, KK, TA, TZ) *krş.* kögüs, köks, kövüs

köl ayġruv Gece kuşu, baykuş (BM)

köledge Gölge (KFT) *krş.* kölege, köletke, kölge, kölgey, kölige

köledgelen- Gölgelenmek (KFT) *krş.* köligelen-

kölege Gölge (MS) *krş.* köledge, köletge, kölge, kölgey, kölige

kölek Gölge, ağaç vb. gölgesi (TA, TZ)

köletke Gölge (GT) *krş.* köledge, kölege, kölge, kölgey, kölige

kölge Gölge (DM, Gİ, GT, KF, TA) *krş.* köledge, kölege, köletge, kölgey, kölige

kölgeç Başa sarılan nesne, gölgelik (TZ)

kölgey Gölge (BM, Kİ, KK) *krş.* köledge, kölege, köletge, kölge, kölige

kölige Gölge (BV, İM) *krş.* köledge, kölege, köletge, kölge, kölgey

köligelen- Gölgelenmek (İM) *krş.* köledgelen-

köligelik Gölgelik (İM)

kömkök Masmavi, gömgök (DM, Kİ, KK) *krş.* köbkök, köñkök, közkök, künkök

kömüldrük Göğüs kemeri, at göğüslüğü (CC) *krş.* kömüldürük

kömüldürük Göğüs kemeri, at göğüslüğü (Kİ, MG, TA) *krş.* kömüldrük

kömülgen Şiddetli çamur (Kİ)

kön (I) 1. Gönül (KK) **2.** Ruh (KK)

kön- İtiraf etmek, kabul etmek (CC)

köngek 1. Don, pantolon (CC, Gİ, KF, KFT, KK, TA, TZ) **2.** Pelerin gibi omuza alınan bir elbise (DM, İM)

köngekli kedik Ayakları tüylü bir hayvan (İM)

köngekli kögerçin Paçalı güvercin (İM)

köngük Cep, elbisenin iç cebi (İM) *krş.* göngük, küngük

könder- Göndermek, yollamak (BM, Gİ, İM, Kİ, İN, RH, TZ) *krş.* köndür- (II)

köne suvı Civa (CC) *krş.* köney şu

könel- Bir şeye kabiliyetli olmak (CC)

könen- **(I)** Tatmin olmak, memnun

olmak (CC, TZ)

könen- (II) Bezenmek, süslenmek (TZ)

könen- (III) Nimet sahibi olmak (TZ)

köney şu Civa (TA) *krş.* köne suvı

köni Doğru, âdil, dürüst (BV, CC, GT, İM) *krş.* könü

könile- Kıskanmak, imrenmek, gıpta etmek (TZ) *krş.* ḳonıla-, künile-, künle-

könilik Adalet, doğruluk (CC, GT) *krş.* könülük

köñkök Masmavi, gömgök (DM) *krş.* köbkök, kömkök, közkök, künkök

könü Doğru, âdil, dürüst (CC) *krş.* köni

könül- Doğru yola girmek, yönelmek (İM) *krş.* gönül-

könülük Adalet, doğruluk (CC) *krş.* könilik

könülükçe Adilce, adilâne (CC)

köp ḳurla sık sık (CC)

köplek İlkbahar'da açan güzel kokulu nergis çiçeği (İH)

köprüçük Geyrek kemiği (İH)

köptelük *far. tr.* Undan ve etten yapılan bir yemek (CC)

köpü- Astarlı elbiseyi silkmek (Kİ)

kör *far.* (< gūr) Mezar (CC, TZ) *krş.* gūr, gör

köre Göre (GT, MG)

köri Davul (DM) *krş.* kövrüv

körle- Horlamak, horuldamak, uyukuda hırıltılı ses çıkarmak (CC)

körövül Set, duvar, bent (CC)

körpe (I) Pek taze, her şeyin tazesi (İH)

körpe (II) 1. Süt emen kuzu (Kİ) **2.** Kuzu pöstekisi (CC)

kört- Çekmek (TA)

körtül Kuvvetli, şiddetli (Kİ)

körü Kuru, yaş olmayan (TZ) *krş.* ḳurı, ḳuru, ḳuruġ

körüklürek Güzelce (KFT) **körüvse-** Görmek istemek (CC)

köse- (I) 1. Gıpta etmek, özlemek (İH) **2.** İstemek, arzu etmek (TA) *krş.* körse- (III)

köslün- Sıralanmak, dizilmek (İH)

kösnü- Kadınların çiftleşmeye iştahlanması (İH)

kösnük Çok iştahlı, çiftleşmek isteyen dişi (İH)

kösnüyüptür Kısır (TZ)

köstebek Köstebek, gözsüz tarla faresi (İH, TZ) *krş.* kösüz tümek

köstek Atın ayağına vurulan bağ (İH, TZ)

köstekle- Kösteklemek, atın ayağına bağ vurmak (TZ)

kösül- Uzanmak (CC)

kösürükle- Atın ayağına zincir takmak (CC)

kösüz tümek Köstebek, gözsüz tarla faresi (BM) *krş.* köstebek

köşegen Dantelâli yatak perdesi (TZ)

köşek Bir yaşındaki deve, deve yavrusu (BM, Kİ, TA, TZ) *krş.* küşek (I)

köşene Kubbe (TZ)

köşk *far.* Köşk, saray (Kİ, TZ) *krş.*

keşk

köten Ham deri (TZ)

kötrül- Kaldırılmak, yükseltilmek, taşınmak (GT, İM, KFT) *krş.* köteril-, köterül-, kötürül-

kötür- **(I)** Son vermek (CC)

kötür- **(II)** Hayvan sürmek (İN, RH)

kötürd- Götürmek, taşıtmak (KFT) *krş.* kötert-

kötürem Zayıf, cılız (CC)

kövrüv Davul (BM) *krş.* köri

kövüs Göğüs (CC) *krş.* kögüs, köks, köküs

köy- **(I)** Eğlenmek, durmak (TA)

köy- **(II)** Tutmak, alıkoymak (BM)

köy *far.* (< kūy) Köy (KFT, TA)

köylü *far. tr.* Köylü (KFT)

közek Büyük gözlü adam (Kİ)

közen Gelincik (İM)

közenek Yaşmak, yüz örtüsü (TZ)

közgi Ayna (DM, KK) *krş.* közgü, köznü, közügü, küzgü.

közgü Ayna (DM, GT, İM, KF) *krş.*

közgüçi Aynacı (DM)

közgüçilik Aynacılık (GT)

közlen- (Ateş) közlenmek (GT)

köznü Ayna (Kİ) *krş.* közgi, közgü, közügü, küzgü

közügü Ayna (TA) *krş.* közgi, közgü, köznü, küzgü

közündürük Kıldan yapılıp gözün üzerine konulan örtü, hayvanların etrafı görmemeleri için gözlerine takılan kapak (Kİ)

kreç *far.* (< girec) Kireç (CC) *krş.* kireç, kireş

kriv Kenar, ufuk (CC) *krş.* kiriv

ḳu‘ *ar.* Başparmak ile bilek arası (İN)

ḳu‘aş *ar.* Bir at hastalığı (BV)

ḳubas Çoban köpeği (Kİ) *krş.* ḳubaş

ḳubaş Çoban köpeği (BM) *krş.* ḳubas

ḳubbe *ar.* Kubbe (GT, İM)

ḳubḥ *ar.* Çirkinlik (GT)

ḳuburçuḳ Kutu (CC) *krş.* ḳabarçaḳ, ḳabarşaḳ, ḳabırşaḳ, ḳaburçuḳ

ḳuds *ar.* Kutluluk (KFT)

ḳuffazeyn *ar.* Eldiven (Gİ)

ḳuġu Kuğu kuşu (TZ) *krş.* ḳuv (II)

ḳuġuz Oyuk, çukur (İH)

ḳuġuzunı doldur- karnını doyurmak (İH)

kuḥl *ar.* Göz ilâcı, sürme (BV)

ḳulaġuz Kılavuz, delil (TA) *krş.* ḳılavuz, ḳulavuz

ḳulaġuzla- Kılavuzluk etmek, delil

ḳulaḳaz Telli turna (BM)

ḳulampara Oğlancı (TZ)

ḳulamşa Puşt (TZ)

ḳulamus *ar.* Bir bitki (BV)

ḳulavuz Kılavuz, delil (GT) *krş.* ḳulaġuz

ḳulavuzla- Kılavuzluk etmek, delil olmak (Kİ) *krş.* ḳulaġuzla-

ḳulhüvallāhu eḥad *ar.* İhlâs suresi (Gİ, KF)

ḳulmaşlıḳ Sahtekârlık (KFT)

ḳulna- (At) doğurmak (Kİ)

ḳulp Bir şeyin kulpu (Kİ)

ḳultur- (Su) dalgalanmak, kımıldamak (İH)

ḳulūb *ar.* Kalpler (GT)

ḳuluḳ İki yaşındaki koyunun doğurduğu zaman (Kİ)

ḳulunç Kulunç (BV)

ḳulunçaḳ Küçük tay, taycık (TA)

ḳulunla- Bereket saçmak (CC)

ḳumar Miras (İH, İM)

ḳumartḳı Miras, geride kalan (CC)

ḳumçı Kum üzerinde falcılık yapan (Kİ)

ḳumḳuş Kuş sürüsü (TZ)

ḳumlaḳ Şarap (TA)

ḳumravu Çan (Kİ)

kūn *far.* Kıç, makat (GT)

ḳuna İki yaşındaki dana (TZ)

ḳunaçın Üç yaşına girmemiş dişi buzağı (İM)

ḳunūd *ar.* (< ḳunūt) Vitir namazının son rekâtında okunan dua (MS)

ḳunūt *ar.* Vitir namazının son rekâtında okunan dua (Gİ, İM, KF) *krş.* ḳunūd

ḳupturġa Kemerin sağ tarafında taşınan deri çanta (Kİ)

ḳur (I) Yaşıt, emsal, akran (Kİ)

ḳur (II) Defa, kez, kere (İN) *krş.* ḳurla

ḳur'a ar. Kur'a, ad çekme, çekiliş (İM, KFT)

ḳurban Yay kabı, sadak (İH) *krş.* ḳurman

ḳurbet 1. *ar.* (Allah'a) yakınlık (GT) **2.** *ar.* Akrabalık, yakınlık (İM)

ḳurdan Hançere, boğaz (İH)

ḳurdemana *ar.* Bir bitki (BV)

ḳurdeşeni Kurdeşen de denilen bir tür hastalık (İH) *krş.* ḳurdeşini

ḳurdeşini Kurdeşen de denilen bir tür

ḳurġaş Atmaca kuşu (TZ)

ḳurġul Orta yaşta olan (TA)

ḳurġuş Kuruş (BV)

ḳurla Defa, kere, kez (BV, CC, GT, MG) *krş.* ḳur (IV)

ḳurluḳ Meşik torba, tulum, tuluk (İH)

ḳurman Yay kabı, sadak (TZ) *krş.* ḳurban

ḳurrasa Kitap, mukaddes kitap (BM)

ḳurş *ar.* Yuvarlak (İM)

ḳurşa *ar.* Görülen yuvarlak ve düz yüz (GT)

ḳurşa Parça (BV)

ḳurşovla- Kemerle bağlamak, sarmak (CC)

ḳurtak Boynuzdan yapma boru (Kİ)

ḳurtḳa Yaşlı kadın (CC)

ḳurttuḳ Tepici, kapıcı, haşarı hayvan (İH)

ḳurtuḳ Ekşi suratlı kimse (Kİ)

ḳurṭuman Bezelye (DM)

ḳurṭuş Kavun, karpuz kabuğu (TA)

ḳurud Bir tür peynir (BM) *krş.* ḳurut 2

ḳurud- Kurutmak (RH) *krş.* ḳurut-

ḳuruġı Bir cins doğan kuşu (Kİ)

ḳurulġan Tırnak dibinde çıkan bir çıban (İH)

ḳurunçuḳa Cüce (TZ)

ḳuruṭ Kurt, börü (KK, TA) *krş.* ḳurṭ

(II)

ḳurvalı Kavlıç, oturak (TZ)

kūs *far.* Kös, büyük davul (GT)

ḳusġun Atın kuyruğu altından geçirilen kayış (Kİ) *krş.* ḳusḳun, ḳuyşḳan

ḳusḳun Atın kuyruğu altından geçirilen kayış (TA) *krş.* ḳusġun, ḳuyşḳan

ḳustun- Sık ve şiddetli nefes almak, içini çekmek, inlemek (CC)

ḳuṣūr *ar.* Artık, fazlalık (BV) kusurlardan biri (İN)

ḳuşanmaḳ Takmak, giyinmek (KFT)

kūşe *far.* Köşe (GT)

ḳūt *ar.* Yiyecek, gıda (GT, İM)

ḳut- Karıştırmak (TA)

ḳutḳaruvsa- Kurtulmayı istemek (CC)

ḳuṭn *ar.* Pamuk (GT)

ḳutuluş Kurtuluş (CC)

ḳutuz Hayvanların boynuna asılan tüy (Kİ)

ḳuvasla- Cimrileşmek (TZ)

ḳuvuruḳ (I) Kıvrılmış (BV)

ḳuvuruḳ (II) Kavrulmuş (BV)

ḳuvvetlen- *ar. tr.* Kuvvetlenmek (KFT) *krş.* ḫovatlan-

ḳuyaş 1. Güneş (BM, CC, Kİ, KK) **2.** Işık, aydınlık (TA, TZ)

ḳuyşḳan Atın kuyruğu altından geçen kayış, kuskun (CC) *krş.* ḳusġun, ḳusḳun

ḳuytu Çukur, siper, gölgelik (İH)

ḳuytu yavun abdesthane (İH)

ḳuyul- Coşmak, neşelenmek, coşturmak (BM)

ḳuyum- Kalıba dökmek (TZ)

ḳuyumçı Kuyumcu, sarraf (KFT, TA) *krş.* ḳuyunçı

ḳuyunçı Kuyumcu, sarraf (Kİ) *krş.* ḳuyumçı

kūz *ar.* Çanak, tas (Gİ, İM, KF)

ḳuz ol- Pahalanmak (BM)

ḳuzaḫ *ar.* Renk renk çizgi (İM)

kūze *far.* Testi (GT)

kübe (I) Savaşta giyilen örme zırh (CC) *krş.* kübü

kübe (II) Küpe (TA) *krş.* küpe

kübrü Sandık, çekmece (DM) *krş.* kübür

kübü savaşta giyilen örme zırh (Kİ) *krş.* kübe (I)

kübür sandık, çekmece (Kİ) *krş.* kübrü

küçe- (I) Zorlamak, baskı yapmak (CC)

küçe- (II) Tiksindirmek, nefret ettirmek (İM)

küçe- (III) Lâzım olmak, gerekmek (Gİ)

küçen- Yüklenmeye gücü yetmemek, zorlanmak (CC, Kİ)

küçet Mazlum (TZ)

küfiye *ar.* Başa örtülen bir tür örtü, takke (Gİ, KF, MS)

küflen- Küflenmek (TZ)

küfv *ar.* Eş, benzer, arkadaş (Gİ, KF)

küfye *ar.* Ancak geçinebilecek kadar olan yiyecek (KFT)

küher *far.* Cevher (TZ) *krş.* güher

kükel *moğ.* Yabanî erik, kara diken

(CC)

kükevün At sineği (Kİ)

kükevür İbrik (TZ)

kükrek Şimşek (TZ)

kükün Yaban arısı, erkek eşek arısı (BM)

külāf *far.* Gül (BV, CC) *krş.* gulāf, gülāb, gülāf, gülef

küleç Çok gülen kimse (GT, Kİ)

külfet *ar.* Külfet, zahmet (Gİ, GT, İM, KFT)

küliçe *far.* Külçe (İH)

külit- Acı duymak, acı çekmek, yakınmak (BM)

külküç Kadınların başlarına bağladıkları bez (Kİ)

külte (I) Balta sapı (İH)

külte (II) Demet (TZ)

külte beg Dolambaçlı, çember, çelenk (CC)

kültkün Gülüş, gülme (CC)

külünük Kazma (İH)

küm Çeç, buğday yığını (İM)

küme Hasır (Kİ) *krş.* kümü

kümeyt *ar.* Koyu kırmızı at (RH)

kümü Hasır (Kİ) *krş.* küme

kün- İtiraf etmek, kabul etmek (CC)

künci *far.* (< küncid) Susam (BM) *krş.* künçi

künç *far.* Köşe (GT)

künçi *far.* (< küncid) Susam (TZ) *krş.* künci

künçük Cep, elbisenin iç cebi (Kİ) *krş.* göngçük, köngçük

künd *far.* Alık, ebleh, anlayışsız (İH)

künder Bir bitki (BV)

kündüs Bir bitki (BV)

küne şufı Civa (İM)

künen Gelinlik (TA)

küni (I) Bir erkekle nikâhsız yaşayan kadın, metres (CC)

küni (II) Kıskanç (Kİ) *krş.* künüçi

künile- Kıskanmak, imrenmek, gıpta ekmek (CC, Kİ) *krş.* ḳonıla-, könile-, künle-

künle- Kıskanmak, imrenmek, gıpta etmek (TA) *krş.* ḳonıla-, könile-, künile-

künlen- Şaşmak, hayret etmek (TA)

künüçi Kıskanç (CC) *krş.* küni (II)

künyet *ar.* Bir kimsenin adı, soyadı vb. gibi hususiyetleri gösteren kayıt (Gİ, İM, KF, KFT)

küpe Küpe (KFT, Kİ, TZ) *krş.* kübe (III)

kür Sergi (TA)

kürd *ar.* Kürt (Gİ, İM, KF)

kürdük- Didinmek, çırpınmak, kıvranmak (İH)

küre *far.* Maden eritme fırını, döküm ocağı (CC)

kürek Toprak küreği (CC, DM, Kİ, TA, TZ)

kürk 1. Kürk (KFT, TA, TZ) **2.** Koyun derisi (Kİ)

kürken Gürültü, asker arasında kargaşalık (BM, Kİ)

kürkül- Gürültü etmek (TZ)

kürle- Gürlemek (Kİ)

kürre *ar.* Küre, göz (BV)

kürreş *ar.* Bir bitki (BV)

kürt Ayva (Kİ)

kürt kürt ye- Kütür kütür yemek (İH)

kürtün 1. Eyer keçesi (İH) **2.** Adî palan (Kİ)

kürü- Hayvanların pisliğini kürekle toplamak (İH)

kürüd- Kırıtmak, büyüklük göstermek (İH)

kürünçük Cep (TA)

küse- **(I)** Ateş karıştırmak (Kİ) *krş.* köse (II)

küse- **(II)** İyilik yapmakta ona denk olmak istemek (Kİ)

küse- **(III)** Arzu etmek (TA) *krş.* köse- (I)

küsemek Arzu, istek (CC)

küsen- Arzulamak (CC)

küsenç Arzu, hasret, talep (BV, CC)

küsküben Ok atmanın beş temelinden biri (İN)

küsūf *ar.* Güneş tutulması (Gİ, KF)

küşek (I) Melez (KFT)

küşek (II) Deve yavrusu (TA) *krş.* köşek

küşen- Tekrarlamak (CC)

küştüvan *far.* Okun arkasındaki kelebek (İN)

küştüvansız *far. tr.* Küştüvani olmayan ok (İN) *krş.* küştüvansuz

küştüvansuz *far. tr.* Küştüvani olmayan ok (İN) *krş.* küştüvansız

küşünsiz Zayıf, güçsüz (KK)

küt Ayağı düşük, kesik, kırık, basamaz, topal (İH)

kütle- **(I)** Küt etmek, küt diye ses çıkarmak (Kİ)

kütov Otlak, mera (CC)

kütövçi Çoban (CC)

küttāb *ar.* Kelimenin asıl anlamı katipler olmasına rağmen eserde mektep, okul manasında kullanılmıştır (GT)

kütüb *ar.* Kitaplar (KFT)

küvegün Arı (TZ)

küvek Diğerlerinin üzerine atlamasın diye koçun cinsel organına bağlanan paçavra (Kİ)

küvelek Sütün sağıldığı kova (Kİ)

küvenç Güvenç, sevinç duyma, içi açılma (BV) *krş.* güvenç

küvezlü Kibirli, heybetli, taşkın, coşkun, yaramaz (CC)

küvüldür Balıkçıl kuşu (TZ)

küvür- Yöneltmek, doğrultmak, götürmek (CC)

küyge Bekleyen (CC)

küygelek Hoppa, hafif meşrep (CC)

küzbere *ar.* Kişniş, tere (BV, RH)

küzen Gelincik, dağ gelinciği (BM) *krş.* közen

küzgü Ayna (CC) *krş.* közgi, közgü, köznü, közügü

L

lā *ar.* Olumsuzluk edatı, -sız, -siz (GT)

lā ḥavle *ar.* Teessür ve hiddet anında okunan duanın ilk sözleri (GT)

labd *ar.* Çukur, mezar (İM)

lā-büdd *ar.* Gerekli, muhakkak (Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG)

lā-cerem *ar.* Şüphesiz, elbette (GT)

laçato Bir çeşit çizgili örtü (CC)

lāf *far.* Lâf, söz (DM, GT) *lāf ur-* **1.** bahsetmek, sözünü etmek (GT) **2.** çalım satmak (İH) **3.** âlimane sözler etmek (İH)

lafẓ *ar.* Söz (Gİ, GT, KF, MG, MS)

lā-ġayr *ar.* (Bundan) başkası değil (MG)

laġv *ar.* Faydasız, beyhude (İM)

laḫan *yun.* Lâhana (CC)

laḫn *ar.* Nağme, ezgi (İM)

lā'il *ar.* (< la'l) Kırmızı renkte, değerli bir süs taşı, Bedahşan yakutu (TZ) *krş.* la'al, la'l

lak (I) Şaşkınlık durumunda söylenen bir kelime (Kİ)

lākin *ar.* Lâkin, fakat, ama (BV, Gİ, KF, RH) *krş.* līkin

laḳīṭ *ar.* Yeni doğmuş ve sokağa bırakılmış çocuk (Gİ, İM, KF, KFT)

la'l *ar.* Kırmızı renkte, değerli bir süs taşı (GT) *krş.* la'al, lā'il

lām *ar.* Arap alfabesinin 23. harfi (Gİ, İM)

lā-nazīr *ar.* Eşsiz, benzersiz (MG)

lanḳurṭ Domuzlan böceği (DM) **lap**

lap Bir yürüyüş tarzı (Kİ)

last Ham ipek (CC)

lāşā *far.* Leş, ceset (DM)

lā-şekk *ar.* Şüphesiz, gerçek oluşundan şüphe edilmeksizin (GT)

laṭāyif *ar.* (< leṭā'if) Lâtifeler (GT)

latıḳ *ar.* Bir bitki (BV)

laṭīf 1. *ar.* Lâtif, güzel, hoş (Gİ, GT, KF) **2.** *ar.* Mülâyim, yumuşak, nazik (RH)

laṭīfe *ar.* Şaka, lâtife (GT)

laṭīflıḳ *ar. tr.* Yumuşaklık (RH)

lay Yan, kat, nezd (İH)

lā-ya'lem *ar.* Cahil, bilmez (GT)

lazen *ar.* Bir bitki (BV)

lazuḳ *ar.* Bir hastalık (BV)

le'anehullāh *ar.* "Allah ona lânet etsin" anlamında bir beddua (İM)

lebbeyk *ar.* "Buyurunuz, emrediniz" anlamında bir söz (Gİ, İM; KF)

lebed *ar.* Bir bitki (BV)

leblāb *ar.* sarmaşık (BV)

leblebü *far.* Leblebi, nohut (Kİ, TZ)

leclāc *ar.* Satranç oyununun mucidi, kumarbazların piri, oyunların üstadı (GT)

lef *ar.* Lif, tel (KF)

legün Fıçı (DM)

lehce *ar.* Lehçe, konuşma, dil anlamına gelen bu kelime Gülistan Tercümesinde "ses" anlamında kullanılmıştır (GT)

lehv *ar.* Oyun, eğlence (GT)

leñger Lenger, çapa demiri (CC) *krş.* ilengir, lenger

lenger Lenger, çapa demiri (İH) *krş.* ilengir, leñger

leṭāfet *ar.* Güzellik (GT)

levāzım *ar.* Gerekli şeyler, şartlar (GT)

levḥ *ar.* Eskiden bir talebenin yanında bulunan ders tahtası, küçük ders levhası (GT, İM) *levḥ-i maḥfūẓ* Allah tarafından takdir edilenlerin yazılı bulunduğu manevi levha (İM)

levn *ar.* Renk (BV, Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG, RH)

levṣ *ar.* Pislik, kir (İM)

levünli *ar. tr.* Renkli (RH)

levz *ar.* Badem (İM)

leyl *ar.* Gece (GT)

leylī *ar.* Leylâ ve Mecnun mesnevîsinin kadın kahramanı (GT)

leyyin *ar.* Yumuşak (MG)

lırp Ansızın (Kİ)

li'llāh *ar.* "Allah için" (İM)

li'ān *ar.* Karı ile kocanın hâkim huzurunda din kurallarına uygun olarak dörder defa şehadette bulunduktan sonra karşılıklı nefislerine lânet okumaları (İM, KFT)

libāḳa(t) *ar.* Birincinin iyi hareketleri, ustalık (MG)

libās *ar.* Elbise (GT)

licām *ar.* Hayvanın ağzına vurulangem, dizgin (KF, KFT, MG, İN, RH)

licāmla- *ar. tr.* Gemlemek, dizginlemek (RH)

licāmsız *ar. tr.* Gemsiz, dizginsiz (RH)

lifāfe *ar.* sargı (İM)

lift *ar.* Şalgam (BV)

liḥā *ar.* Sakallar (BV)

li-hāẕā *ar.* Bundan dolayı (KFT)

līkin *far.* Fakat, lâkin, ama (GT, KF) *krş.* lākin

lim Salyangoz (DM)

livā *ar.* Bayrak (Gİ, KF)

livāṭā *ar.* Erkek erkeeğe cinsi sapıklık (Gİ)

loda Sürülmüş zahire yığını (İH)

loġ Damları düzeltmek için kullanılan taş (Kİ)

loġla- Damın üzerini taşla düzeltmek (Kİ)

loḳma *ar.* Lokma, bir yutumluk yiyecek parçası (Gİ, GT, İM, KF)

lor Peynir suyuna süt veya yoğurt katarak yapılan yiyecek (BV)

lor *ar.* Keçi veya koyun doğurduktan sonra üç gün zarfında onun sütünden yapılan peynir (Kİ)

Luḳmān *ar.* Lokman hekim, meşhur hekim ve bilge (GT)

luṭf *ar.* İyilik, lütuf (Gİ, GT, RH)

lübbed *ar.* Yün (KFT) *krş.* lübed

lübed *ar.* Yün (MS) *krş.* lübbed

lüben Bir bitki (BV)

lüff *ar.* Sarmak, sarınmak (Gİ)

lük Nar ağacına benzeyen bir ağacın zamkı (BV)

lüle Emzik (İH)

lüzen Bir bitki (BV)

M

ma *ar.* Aşık kemiğinin üstündeki sinir (BV)

ma'a hāẕā *ar.* Bununla beraber (MG)

ma‘acūn *ar.* Macun (CC) *krş.* ma‘cūn

ma‘ana *ar.* Tarz, karakter (CC)

ma‘ānī *ar.* Manalar, anlamlar (GT)

ma‘āṣī *ar.* Günahlar, asilikler (GT)

ma‘āş *ar.* Maaş (GT)

ma‘āyine *ar.* Göz ile, bizzat (GT)

mabṭūn *ar.* Karın ağrısı (BV)

ma‘būd *ar.* Tanrı, ilâh (GT)

mācerā *ar.* Cereyan eden, macera (GT)

ma‘cūn *ar.* Macun (Gİ, KF) *krş.* ma‘acūn

maçı Kedi (CC, GT, Kİ, TA, TZ)

mādām *ar.* Çünkü, oldukça (KF)

mādān *ar.* Madem, değil mi (ki) *krş.* mādemī

ma‘de *ar.* Mide (BV, GT)

mādeme *ar.* Devam ettikçe, süresince (KF)

mādemī *ar.* Değil mi ki, madem (KF) *krş.* mādām (I)

ma‘den *ar.* Maden (Gİ, GT, İM) *krş.* ma‘din

ma‘din *ar.* Madem (İM, KF) *krş.* ma‘den

mafāşıl *ar.* Eklemler (MG)

ma‘füv *ar.* Affedilmiş, bağışlanmış (İM)

maġar *far.* Meğer, belki, olabilir ki (CC) *krş.* meger 1

maġara *ar.* Mağara, dağ odası (DM, GT, İH)

maġat *moğ.* Muhakkak, şüphesiz, gerçekten (CC, İM)

maġdanoz *ar. far.* (< mi‘de-nüvāz) Maydanoz (İH) *krş.* mañdanus

maġfiret *ar.* Allah’ın kullarının günahlarını bağışlaması (Gİ, İM, KF)

maġla- Ezan okumak (KK) *krş.* manġla-

maġlay *moğ.* Alın (KK) *krş.* manġlay, manġlayı, meñley

maġlūb *ar.* Mağlup olmuş, yenilmiş (MG)

maġrib (I) *ar.* Batı, garp (GT, İM, KF)

maġrib (II) *ar.* Akşam, akşam vakti veya akşam namazı (Gİ, GT, KF, KFT, MS)

maġribī *ar.* Batılı, Faslı ve Kuzey Afrika halkından

maġrūr *ar.* Gururlu (Gİ, İM, GT, KF)

maġz (I) *ar.* Beyin (GT)

maġz (II) İç (GT)

mah *ar.* Nah, işte (İH)

maḫafte *ar.* Deve, katır gibi bineklerin sırtına konulan ve içine iki kişi oturabilecek vasıta (İM)

mahak *ar.* Mihenk (CC) *krş.* meḥek

maḥal *ar.* (< maḥall) Yer, mahal (GT)

maḥalle *ar.* Mahalle, yer, meydan (GT, İM, KFT) *krş.* maḥḥala, maḳala

mā-ḥażar *ar.* Hazır bulunan şey (GT)

maḥbūb *ar.* Sevgili (GT)

maḥcūb *ar.* Kapalı, örtülü (GT)

maḥcūr *ar.* Malını kullanmaktan engellenen (KFT)

maḥḍar *ar.* Hazır olma, mahkeme sicili (KFT)

maḫdūm *ar.* Kendisine hizmet edilen,

efendi (GT)

maḥfī *ar.* Gizli, saklı (Gİ, KF)

maḥfil *ar.* Toplantı yeri, oturup görüşülen yer (GT)

maḥfūẓ *ar.* Korunmuş, saklanmış (GT)

maḥḥala *ar.* Mahalle, yer, meydan (KFT) *krş.* maḥalle, maḳala

maḥḥāre *ar.* Deve üstüne oturtulan ve iki kişinin oturduğu odacık (GT)

māhir *ar.* Mahir, becerikli (MG)

māhiyyet *ar.* Bir şeyin aslı, esası, iç yüzü (İM)

maḫlūḳ *ar.* Yaratık, yaratılış, mahlûk (BV, Gİ, GT, İM, İN, KF)

maḥmil *ar.* Deve üzerine konulan sepet (İM)

maḥmūd *ar.* Övülmeye değer (Gİ, MG)

Maḥmūd *ar.* Peygamberimiz, Hz. Muhammed (KF)

maḥmūd naḫlesi *ar.* Kûfe'den Hicaz'a giderken üçüncü konak yeri (GT)

maḫrec *ar.* Çıkış noktası, bir harekete başlama noktası (BV, İM, KF, MG)

maḥrem *ar.* Dinen kadının kendinden kaçmadığı erkek (İM)

maḥsūb *ar.* sayılmış (İM)

maḥṣūl *ar.* Elde edilmiş, meydana gelmiş (GT)

maḥv *ar.* Mahv, yok (etme veya olma) (Gİ, GT, KF)

maḥż *ar.* Katışıksız, saf (İM)

ma'īşet *ar.* Yaşama, geçinme (GT)

maḳ'ad *ar.* Oturak yeri, kıç (BV, Gİ, İM, RH)

maḳāl *ar.* Bir bitki (BV)

maḳala *ar.* Mahalle, yer, meydan (CC) *krş.* maḥalle, maḥḥala

ma'ḳale *ar.* Kan pahası (İM)

maḳāmāt *ar.* Nutuk tarzında söylenilen sözler (GT)

maḳbūl *ar.* Makbul, beğenilen, hoş görülen (GT, İM, MS)

maḳlūb *ar.* Ters çevrilmiş, altı üstüne getirilmiş (İM, İN, MG)

maḳra'a *ar.* Kamçının ağaç kısmı (MG)

maḳrıf *ar.* Melez ot (BV)

maḳsūm *ar.* Taksim edilmiş, ayrılmış (GT)

maḳṣūre *ar.* Camilerde etrafı parmaklıklı yüksek yer (İM)

maḳṭa *ar.* Kesit (BV)

maḳtel *ar.* Öldürülen yer (RH)

mala *far.* Mala, sıvama aleti (İH)

malaham *far.* Merhem (CC) *krş.* melhem, merhem

ma'lef *ar.* Samanlık (BV)

mālik *ar.* Sahip (Gİ, İM, KF, KFT)

mā-meżā *ar.* Geçmiş şeyler, olan biten (GT)

mamlaha (I) *ar.* Tuzlu yer (BV)

mamlaha (II) *ar.* Bir bitki (BV)

mamraḫ Kurt yavrusu (TZ)

mamuḳçı Pamukçu (İM)

mamuḳlı Pamuklu (İM) *krş.* mamuḳl

mamuḳlu Pamuklu (İM) *krş.* mamuḳlı

mañ Ezan (İM)

mān *far.* Ev, bark, yuva (GT)

manaṣ Dörtte bir (TA)

manaysız Sınırsız, hudutsuz, ölçüsüz (CC)

mancınıḳ *ar.* Mancınık (İM)

mandalla- Kilitlemek, sürgüyü sürgülemek (İH)

manġdanus *ar.far.* (< mi'denüvāz) Maydanoz (CC) *krş.* maġdanos

manġla- Ezan okumak (TZ) *krş.* maġla-

manġlay *moğ.* Alın, cephe, ön (CC, İM) maġlay, manġlayı, meñley

manġlayı *moğ.* Alın, cephe (TZ) *krş.* maġlay, manġlay, meñley

manġra- Melemek (CC)

manhī *ar.* Dinen yapılması yasaklanmış olan, haram olmuş (Gİ, İM, KF, KFT, MS)

manḳaḳaḳ Mankafa, uyuşuk (CC)

mañḳav Mankafalık (BV)

mañla- Bağırmak (GT, TZ)

manna *hr.* Kudret helvası (CC)

manṣıb *ar.* Devlet hizmeti, makam, memuriyet (Gİ, GT, KF)

manṣūr *ar.* (Allah'ın yardımı ile) galip gelmiş (GT)

mantar *rum.* Mantar (İH)

manẓar *ar.* Görünüş (Gİ, GT, KF)

manẓara *ar.* Manzara (İM)

manẓūm *ar.* Manzum, nazm edilmiş (GT)

manẓūr *ar.* Bakılmış, bakılan, görülen (GT)

mār *far.* Yılan (GT)

marcumaḳ *far.* (< merdümek) Mercimek (CC) *krş.* bercimek,

ma'refe *ar.* Atın yelelerinin bittiği yer (RH)

marīż *ar.* Hasta, hastalıklı (BV)

ma'rūf *ar.* Tanınmış, meşhur, belinen (BV, GT, İM, MG)

marul *yun.* Marul (CC, İH, TZ)

marżī *ar.* Razı olunmuş (KFT)

masḫaralıḳ *ar. tr.* Maskaralık, soytarılık (İM)

ma'ṣiyet *ar.* Günah, asilik, isyankârlık (Gİ, GT, İM, KF)

maṣlaḥat (I) *ar.* (Yapılması gereken) iş, husus (GT, KFT)

maṣlaḥat (II) *ar.* Barış, düzen, dirlik (İM, KFT)

masra *far.* (< māsūre) İplik sarılan kamış, masura (İH)

maṣṭaba *ar.* Sedir, seki (İM)

maṣṭaḳī *ar.* Sakız (RH)

masteki *ar.* Bir bitki (BV)

ma'ṣūm *ar.* Günahsız, suçsuz, masum (GT, İM)

māşa *far.* (< māşe) Maşa (CC)

maşad *ar.* Mezarlık, kabristan (İH) *krş.* meşhed

maş'ari'l-ḥarām *ar.* Hac zamanında Kâbe'de ziyaret edilen muayyen yer (İM)

maşrıḳ *ar.* Şark, doğu (GT)

ma'ṣūḳ *ar.* Sevilen erkek (GT)

ma'ṣūḳa *ar.* Sevilen kadın (GT)

ma‘taḳ *ar.* Dururken güzel görünen ancak yürürken sıfatı değişen at (BV)

maṭbaḫ *ar.* Mutfak (GT, KFT)

mātem *far.* Yas, matem (GT)

maṭlab *ar.* İstenen şey, istek, arzu (Gİ, GT, KF)

maṭlablayın *ar. tr.* İstenilen şekilde, arzu edilircesine (GT)

maṭlūb (I) *ar.* İstenilen, arzu edilen şey (GT)

maṭlūb (II) *ar.* Hasmının ön tarafında olan kişi, kaçan (MG)

maṭlūbāt *ar.* İstenilen şeyler (MG)

matrāḳ (I) *ar.* Değnek, sopa (KFT)

matrāḳ (II) *ar.* Uzun ok (İM)

matuh semelen- *ar. tr.* (< ma‘tuh) Aklı ermez olmak, şaşırmak, bunamak (İH)

ma‘ūn *ar.* Maun (BM)

mā-verd *ar. far.* Gül suyu (GT)

mayaḳ Hayvan pisliği (TA)

mayan Başlıca, esas olarak (CC)

māyide *ar.* Kur’anıkerim’de bir sure, adı, maide suresi (Gİ, KFT)

māyil (I) *ar.* Benzer, andırır (MG)

māyil (II) *ar.* Eğik, eğilmiş (MG)

mayrıl- Eğilmek (TZ)

mayruḳ Seyrek ve eğri dişli olan (TZ)

maytı Sopa, değnek (TZ)

ma‘yūb *ar.* Ayıplanmış, eksik, kusurlu (GT)

māżī *ar.* Geçmiş zaman (İM)

māzī *far.* (< māzū) Mazı, pelit ağacı (BV, İM, TZ) krş. māzū

māzū *far.* Mazı, pelit ağacı (BV, İH, KFT) *krş.* māzī

ma‘zūl *ar.* Azledilmiş, uzaklaştırılmış (GT, KFT)

ma‘zūlluḳ *ar. tr.* Azledilmiş olma (GT)

ma‘ẕūr *ar.* Özürlü (GT, İM, KFT)

me‘āḳıl *ar.* Kan bahaları (İM)

mecāl *ar.* Takat, mecal, güç, kuvvet (GT)

mecālis *ar.* Meclisler (GT)

mecāz 1. *ar.* Kelimeyi benzetme yoluyla başka bir anlamda kullanma (Gİ, İM) **2.** *ar.* Gerçeğin zıddı (Gİ, KF)

mecīd *ar.* Şan ve şeref sahibi, ulu (BV, GT)

mecma‘ *ar.* Toplantı, meclis (GT)

mecmū‘ *ar.* Bütün, tamam (MG)

mecrūḥ *ar.* Yaralı, yaralanmış (GT, MG)

mecūsī *ar.* Putperest, ateşe tapan (Gİ, GT, İM, KF)

mecūsiyye *ar.* Ateşe tapan kadın (İM)

meçele Sert kabuk, deri (CC)

meçik Topuz (İH)

med *ar.* Ok atarken hedefe dikkatle bakmak (İN)

medd *ar.* Uzatma, çekme (Gİ, İM, KF)

meddāḥ *ar.* Çok methedici, metheden (GT)

meddü’l-ḳavs ok atarken yayı çekmek (İN)

medeniyyeli *ar. tr.* Şehirli (İM)

medfūn *ar.* Gömülmüş, gizli (GT)

medḥ *ar.* Övme, övgü, medih (Gİ, GT, KF, MG)

medḫal *ar.* Girecek yer, kapı (GT)

medḥar *ar.* Övünülen, övünmeye değer olan (GT)

medhūş *ar.* Şaşkın, kendinde olmayan (GT)

medīd *ar.* Uzun (GT)

mefāze *ar.* Sığınılacak yer (İM)

mefhūm *ar.* Anlaşılmış, bilinen (GT)

meflūc *ar.* Felçli, felç olmuş (İM)

mefred *ar.* İri yarı, çirkin (İH)

meġal *ar.* Bir hastalık (BV)

meġas (I) *ar.* Göbek burmak (BV)

meġas (II) *ar.* Bir bitki (BV)

meġaz *ar.* Bir bitki (BV)

meger 1. *far.* Meğer, belki, olabilir ki (İH, KK) *krş.* maġar **2.** *far.* Meğer, oysa, oysa ki (BM, BV, GT, İM, İN, KFT, MG, MS) **3.** *far.* ...hariç (BM)

mehābet *ar.* Azamet, ululuk, heybetlilik (GT)

mehcūr *ar.* Terk edilmiş, uzaklaşmış, ayrılmış (GT)

meḥek *ar.* (< meḥekk) Ayar taşı, mihenk taşı (GT)

mehr *ar.* Kadına erkek tarafından verilen nikâh bedeli (İM, KFT)

mehrecān *far.* Eski İranlıların iki büyük bayramından biri olup Güneş ayının 16. günü (Gİ, KF) *krş.* mihricān

mekārim *ar.* Keremler (GT)

mekīn *ar.* Yerleşen, oturan (MG)

mekkār *ar.* Çok hileci, düzenbaz (GT)

mekkāre *ar.* Çok hileci, düzenbaz kadın (GT)

mekkin *ar.* Bir yerde sabit olma (İM)

mekr *ar.* Hile, düzen, aldatma (GT, İM, KF)

mekrlik *ar. tr.* Hilekârlık, düzenbazlık (Gİ)

mekseb *ar.* Kazanç (GT)

mektāf *ar.* Bir at hastalığı (BV)

mektūb *ar.* Yazılmış şey (GT, MG)

mekūk *far.* Mekik, dokumacılıkta kullanılan masuralı alet (İH)

melāḥat *ar.* Güzellik (GT)

melāl(et) *ar.* Usanç, bıkkınlık (GT)

melāmet *ar.* Ayıplama, kınama, azarlama (GT, İM)

melāyik *ar.* Melekler (KF) *krş.* melāyike

melāyike *ar.* Melekler (Gİ, GT, İM, KF, MS) *krş.* melāyik

mele- Melemek (Kİ)

melek *ar.* Melek (Gİ, GT, KF, MS)

melekūd *ar.* Hükümdarlık (KF)

melekūt *ar.* Ruhlar ve melekler âlemi (Gİ)

melekü'l-mevt Azrail, ölüm meleği (Gİ, KF)

melhem *ar.* Merhem (İH) *krş.* malaham, merhem

melūl 1. *ar.* Usanmış, bezmiş, bıkmış (GT, İM, MG) **2.** *ar.* Mahzun,

hüzünlü (GT)

melūllik 1. *ar. tr.* Bıkkınlık, usanmışlık (GT, İM) krş. melūllük 1 **2.** *ar. tr.* Mahzunluk, hüzünlü olma (GT) *krş.* melūllük 2

melūllük 1. *ar. tr.* Bıkkınlık, usanmışlık (GT) krş. melūllik 1 **2.** *ar. tr.* Mahzunluk, hüzünlü olma (GT) *krş.* melūllik 2

mel‘ūn *ar.* Lânetlenmiş (GT)

memdūḥ *ar.* Övülmüş, makbul (GT)

memnū‘ *ar.* Yasak, yasaklanmış (İM)

memreç Ayı yavrusu (Kİ)

me‘mūn *ar.* Emin, korkusuz (MG)

memzūc *ar.* Meczolunmuş, karıştırılmış (GT)

meñ Kaş (Kİ)

men *ar.* Kıymet, değer (İM)

men‘ *ar.* Yasaklama, bırakmama (Gİ, GT, İM, KF, MG)

menāfi‘ *ar.* Menfaatler, yararlar (GT)

menāhī *ar.* Yasaklanmış şeyler, günah, haram (GT)

menāḳıb *ar.* Övünülecek vasıflar, menkıbeler (Gİ)

menāsik *ar.* İbadetin rükünleri (İM)

menba‘ *ar.* Kaynak (GT)
(İM)

meneviş Bir dağ yemişi (İH)

menfa‘at *ar.* Fayda, kâr, yarar (BV, Gİ, İM, İN, KF, KFT, MG)

menfa‘atlı *ar. tr.* Yararlı, faydalı (BV, İM, İN) *krş.* menfe‘etli

menfeşe *ar.* Boyuna takılan bir nesne (KFT)

menī *ar.* Bir kılıç çeşidi (MG)

menī *ar.* Meni, döl, bel suyu (Gİ, KF, KFT)

menim Benim (GT) *krş.* meniñ

meñiz (I) Çehre, beniz, yüz (GT, TA) *krş.* meniz, meyiz

meñiz (II) Gibi (GT)

meniz Çehre, beniz, yüz (Kİ, TA) *krş.* meñiz (I), meyiz

menḳūl *ar.* Nakledilmiş (İN)

meñley *moğ.* Ön, alın, cephe (BV) *krş.* maġlay, manġlay, manġlayı

menn *ar.* Bir ağırlık ölçüsü (İM)

mennān *ar.* Çok ihsan eden, veren (Gİ, KF)

mensūb *ar.* Bir şeyle ilgili, mensup (GT, MG)

menşefe (I) *ar.* Havlu (Gİ, KF)

menşefe (II) *ar.* Konu (MS)

menşūr *ar.* Sultanın emri, mühürsüz mektubu, fermanı (KFT)

meñü ḳol- Devam etmek (TA)

meñzeş bol- İhtiyar ve zaruretten müşkil durumda kalmak (Kİ)

menzile(t) *ar.* Derece, rütbe (Gİ, GT, İM, Kİ) *krş.* menzile (II)

merbūye *ar.* Akkar usaresi (BV)

mercemek *far.* (< merdümek) Mercimek (BM, KK, TA) *krş.* bercimek, marcumaḳ, mercimek, mürdümük

mercemek, mercimek, mürdümük

mercimek *far.* (< merdümek) Mercimek (DM, Kİ) *krş.* bercimek,

marcumaḳ, mercemek, mürdümük

merdāne *far.* Mertçe, erkekçe (GT (GT)

merdemen *far.* (< nerdübān) Merdiven (İH) *krş.* merdimen, mertemen (I), nardivan, nerdüven

merdimen *far.* (< nerdübān) Merdiven (TZ) *krş.* merdemen, mertemen (I), nardivan, nerdüven

merḥale *ar.* Menzil, konak (İM)

merhem *ar.* Merhem (BV, İH, RH) *krş.* malham, melhem

merkeb *ar.* Eşek (Gİ, İM, KF)

merkūb *ar.* Binit, üzerine binilmiş (BV)

merrāt *ar.* Defalar, kereler (GT)

mersūm *ar.* (Resmedilmiş, resmî) maaş (GT)

mertemen (I) *far.* (< nerdübān) Merdiven (İH) *krş.* merdemen, merdimen, nardivan, nerdüven

mertemen (II) *far.* Tavan kirişi (Kİ, RH)

mervaḥa *ar.* Yelpaze (İM) *krş.* mirvaḥa

merzencūş *ar.* Sıçanotu (BV)

meṣābīḥ *ar.* Kandiller, aydınlatıcı nesneler (GT)

mesācid *ar.* Mescitler (İM)

meṣāḳıfī *ar.* Sol dizi yere koyarak ok

mesākīn *ar.* Miskinler (GT)

meṣārif *ar.* Masraflar, giderler (İM)

mesbūḳ *ar.* Geçmiş, önde bulunan (Gİ, İM)

me‘ṣem *ar.* Günah, kabahat, suç (Gİ)

mesḥ *ar.* El ile sığama (Gİ, İM, KF, MS)

mesḥūḳ *ar.* Dövülerek toz hâline getirilmiş (KF)

mesken *ar.* Yer, mesken (GT, İM)

meskenet (I) *ar.* Fakirlik, yoksulluk (GT)

meskenet (II) *ar.* Gururlu olmamak (MG)

mesned *ar.* Rütbe, derece, makam (GT)

mesnūn *ar.* Sünnet olan şey (İM)

mestūr (I) *ar.* Namuslu (Gİ, GT)

mestūr (II) *ar.* Gizli, örtülü, kapalı (İM, KF, KFT, MG)

mestūrlik *ar. tr.* Örtülük, gizlilik (KFT)

mes‘ūd *ar.* Mutlu, saadetli, bahtlı (KF)

meş‘ale-dār *ar.* far. Meş’aleci (GT)

meşāyiḫ *ar.* Şeyhler (Gİ, GT, İM, KF, KFT)

meşeş *far.* Atın ayaklarında ceviz gibi olan şişlik (BV, RH)

meşġale *ar.* Uğraşilan iş, meşguliyet (MG)

meşġūl *ar.* Bir işle uğraşan, iş görmekte olan, bir işle uğraşma (Gİ, GT, KF, KFT, MG, RH)

meşġūlluḳ *ar. tr.* Bir işle uğraşma, meşgul olma (GT)

meşhed *ar.* Bir adamın şehit olduğu veya şehidin gömüldüğü yer (İM) *krş.* maşad

meşkūk *ar.* Şüpheli (İM)

meşkūr *ar.* Şükredilmiş (İN)

meşrū‘ *ar.* Dinen yapılmasına izin verilen (Gİ, İM, KF)

meşveret *ar.* danışma, meşveret (GT, KFT)

metā‘ *ar.* Mal, mülk, eşya, kazanç (GT, KFT)

meṭāli‘ *ar.* Doğacak yerler (Gİ, İM, KF)

metbū‘ *ar.* Kendisine uyulan (Gİ, İM, KF)

metrūk *ar.* Terkedilmiş, bırakılmış (İM)

mevc *ar.* Dalga (GT)

mevcūd *ar.* Var olan, bulunan, mevcut (GT, İM)

mevcūdāt *ar.* Varlıklar, yaratıklar (GT)

mev‘iẓa *ar.* Öğüt, vaaz (GT)

mevḳıf *ar.* Durak yeri, durulacak yer (İM)

mevḳūf *ar.* Durdurulmuş, bağlanmış (BV, İM, KFT)

mevlāt *ar.* Efendi, sahip (İM) *krş.* mevlā (II)

mevṣūf *ar.* Vasıflanmış (GT)

mevt *ar.* Ölüm (Gİ, GT)

mevżi‘ *ar.* Yer (MG)

mevzūn *ar.* Ölçülü, vezinli (GT)

meyiz Yüz, çehre, beniz (CC) *krş.* meñiz (I), meniz

meysūm *ar.* Uğursuz, mel’un (GT)

meẕellet *ar.* Zelillik, horluk, itibarsızlık (GT)

meẕheb *ar.* Tutulan yol (Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT) *krş.* meẕhib

meẕhib *ar.* Tutulan yol (KFT) *krş.* meẕheb

meẕī *ar.* (< meẕiyy) İdrardan önce gelen meniye benzer koyuca beyaz sıvı (Gİ) *krş.* meẕy

mezīd *ar.* Çoğaltma, artma (GT)

meẕiyy *ar.* İdrardan önce gelen meniye benzer koyuca beyaz sıvı (KF) *krş.* meẕī, meẕy

meziyyet *ar.* Meziyet, üstünlük (GT)

meẕkūr *ar.* Zikredilmiş, anılmış (GT, MG)

meẕy *ar.* (< meẕiyy) İdrardan önce gelen meniye benzer koyuca beyaz sıvı (İM) *krş.* meẕī

mıḫla Su taksimi için kullanılan taş (BV) *krş.* mıḳlay

mıḳlay Su taksimi için kullanılan taş (BV) *krş.* mıḫla-

mırḫı *ar.* Yumuşak (KF)

mısmıl Temiz (İH)

mışr *ar.* (BV, GT, İM, KF, KFT, MG, TA) *krş.* mışır

mışrā‘ *ar.* Mısra (GT)

mışrī *ar.* Bir kılıç çeşidi (MG)

mışrī *ar.* Mısırlı (BV, GT)

mışmış *ar.* Zerdali, kayısı (İM) *krş.* mişmiş

mi‘cer *ar.* Baş örtüsü (İM)

miftāḥ *ar.* Anahtar (Gİ, GT, KF, MS)

mīḫ *far.* Çivi, mıh (CC, DM, GT)

mihir *far.* (< mihr) Sevgi (CC) *krş.* mihr

mihmāz *ar.* Çizme mahmuzu (MG, RH)

mihmāzla- *ar. tr.* Mahmuzlamak, mahmuzla ata vurmak (BV, MG)

mihr *far.* Sevgi, muhabbet (GT) *krş.* mihir

mihricān *far.* Eski İranlıların iki büyük bayramından biri olup Güneş ayının 16. günü (İM) *krş.* mehrecān

mihter *far.* Yüksek rütbeli hizmetkâr, çavuş (GT)

mīḳāt *ar.* Mekke yolu üzerinde hacıların ihrama girdikleri yer (İM)

miḳdār *ar.* Miktar, ölçü (Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG)

miktāt *ar.* Bir yara çeşidi (BV)

mīl (I) *ar.* Göze sürme çektikleri şey (İM)

mīl (II) *ar.* 4.000 adımlık mesafe (İM)

milḥ *ar.* Tuz (BV)

mīm *ar.* Arap alfabesinin 24. harfi (Gİ, KF)

minā *ar.* Mekke'de bir yer adı, Arafat ile Kâbe arasında hacıların şeytan taşladıkları yer (KF)

mindīl *ar.* Mendil (İM) *krş.* mendīl

minen- Binilmek (KK)

miñeş- Birlikte binmek (BV)

miñeştir- Birbiri ardına getirip dizmek, toplamak (İH)

minez Pınar, çeşme (Kİ)

minil- Binilmek (BV, TZ)

minmiş Binici (KK)

minnet *ar.* Minneet, bir iyiliğe karşı duyulan iç yüküm (Gİ, GT, İM, KF)

mi'rāc *ar.* Hz. Muhammed'in göğe çıktığı Recep ayının 27. gecesi, miraç (GT, İM)

mīrāṣçı *ar. tr.* Vâris, mirasçı (KFT)

miraz Bir bitki (BV)

miron *hr.* Merheem (CC)

mirre *ar.* Öd (BV)

mirvaḥa *ar.* Yelpaze (GT) *krş.* mervaḥa

mīṣāḳ *ar.* Sözleşme, anlaşma (İM)

misāmaḥat *ar.* Müsamaha, göz yumma, hoşgörme (GT)

misk *far.* Misk, bir cins ceylanın göbeğinden çıkarılan güzel kokulu bir madde (BV, GT, İM, KFT, RH) *krş.* misik

miṣḳāl *ar.* 24 kıratlık bir ağırlık ölçüsü (BV, Gİ, İM, KF, KFT, MG, RH)

miṣl *ar.* Benzer, eş, miktar (Gİ, İM, KF)

miṣlleş- *ar. tr.* Benzeşmek, eş olmak (İM)

mismār (I) *ar.* Ensiz çivi (BV, GT, İM)

mismār (II) *ar.* Kılıç korkuluğu (MG)

mişmiş *ar.* Kayısız, zerdali (CC) *krş.* mışmış

miyānçi *far.* Titiz (CC)

mīzāb *ar.* Su yolu, oluk (İM, KFT)

mizāc *ar.* Bünye, tabiat, mizaç (GT)

mizersüz *ar. tr.* (< meyzer) Peştemalsız (KFT)

mohdak *moğ.* Küt, kör (CC)
moñ Budala, şaşkın, bön (TZ) *krş.* bön
mona- İhtiyarlıktan ne yaptığını bilememek, bunamak (İH) krş. mun-
mondobarı Bir çeşit çizgili bez (CC)
mor Mor renk (İH)
mort Temel (TZ)
mu'aḫḫar *ar.* Sonda olan, sonraki (Gİ, KF)
mu'āḳıb *ar.* Cezalandıran, cezalandırıcı (GT, İM)
mu'ālece *ar.* İlâç yapma, tedavi (GT)
mu'āmele *ar.* Davranma, davranış (Gİ, İM, KF, KFT)
mu'arrec *ar.* Esnek (MG)
mu'arref *ar.* Bildirilmiş, tanımlanmış (İM)
mu'aşfar *ar.* Bir cins çiçek (İM)
mu'aşşab *ar.* Soylu (RH)
mu'ātib *ar.* Azarlayan, paylayan, çıkışan (GT)
mu'aṭṭal *ar.* Kullanılmaz (MG)
mu'āvenet *ar.* Yardım, yardım etme (GT)
mu'avved *ar.* Hazırlıklı, idmanlı (MG)
mu'āyır *ar.* Ayarlayıcı (KFT)
mu'ayyen *ar.* Tayin edilmiş, belirli (Gİ, GT, İM, KF)
mu'azzez *ar.* Aziz, saygı gören (GT)
mubaşşır *ar.* Gözleyici, bakıcı, bekleyici, koruyucu (GT)
mu'cib *ar.* Hayrete düşüren, şaşkınlık veren (GT)
mu'cizāt *ar.* Mucizeler (İM)
muḍar *ar.* Bir kabile adı (KFT)
muḍārebe *ar.* Vurma, vuruş (KFT)
muḍıḥa *ar.* Kemiğin göründüğü yara (KFT)
mufāraḳat *ar.* Ayrılık, ayrılma (GT)
mufarraḳ *ar.* Ayrılmış (KF)
mufaṣṣal *ar.* Uzun uzadıya, tafsilatlı (İM)
muġ *far.* Zerdüşt rahibi, ateşe tapan (BM, İM)
muġannī *ar.* Şarkı söyleyen, şarkıcı (GT)
muġāylān *far.* Deve dikeni (GT) muġaylān aġacı Arabistan çölünde meşhur bir diken (İH)
muġra Bulanıklık (BV)
muḥāba *ar.* Korku, çekingenlik (MG)
muḥabbet *ar.* Sevgi, dostluk (İM, KF) *krş.* maḥabbet
muhācir *ar.* Göç eden, göçme (İM)
muḥaddiṯ *ar.* Hadisçi, hadis nakleden (KFT)
muḥaḳḳaḳ *ar.* Muhakkak, mutlaka (GT)
muḥaḳḳıḳ 1. *ar.* Tahkik eden, araştıran (GT) **2.** *ar.* Bir tasavvuf terimini veya hakikati delilleri ile ispatlayan (GT)
muḥāl *ar.* Mümkün olmayan, imkânsız (GT, İM, İN)
muḫālefet *ar.* Aykırılık, karşı gelmek, muhaliflik (GT, İM)
muḫālif 1. *ar.* Aykırılık gösteren, aykırı, uygunsuz (Gİ, GT, İM, İN,

MG) **2.** *ar.* Karşıt, çapraz (KFT)

muḥallil *ar.* Analiz yapan, tahlil eden (İM)

muḥammese *ar.* Beş mesele, içiçe olan fıkhî problem (KFT)

muḫannat *ar.* Korkak, kadın mizaçlı, edepsiz (GT)

muḫanneş *ar.* Kadınlaşmış erkek (KFT)

muḥāribe *ar.* Harb etme, savaşma (KF)

muḥārif 1. *ar.* Tahrif eden, bozan (GT) **2.** *ar.* Hilekâr, düzenbaz (GT)

muḥarref *ar.* Tahrif edilmiş, değiştirilmiş (Gİ, KF)

muḥarrem *ar.* Kamerî ayların birincisi (Gİ, İM, KF)

muḫās *ar.* Demir (İN)

muḥāsebe 1. *ar.* Hesap ilmi, muhasebe (GT) **2.** *ar.* Hesaplaşma (GT)

muḫāṭara *ar.* Tehlike(li) (GT, MG)

muḫattem *ar.* Tamamlanmış, olgunlaşmış (MG)

muḫayyer *ar.* Sseçmeli, beğenmeye bağlı (Gİ, İM)

muḫbiş *ar.* Kötü, alçak, soysuz, pis (Gİ, İM, KF)

muḫḍār *ar.* Atın yürürken güzel görünmesi (BV)

muḥdes *ar.* Sonradan meydana gelmiş (MG) *muḥdes-i sağri* Bir tür süngü tutma şekli (MG)

muḥib *ar.* (< muḥibb) Dost, seven (GT, İM)

muḫīl *ar.* Havale eden (İM)

muḥkem *ar.* Kuvvetli, sağlam (Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, MG, MS)

muḥkim *ar.* Tahkim edilmiş, sağlamlaştırılmış (BV)

muḫliş *ar.* İhlâsli, halis (Gİ, GT, İM, KF)

muḥrim (I) *ar.* İhrama girmiş olan kimse (İM)

muḥrim (II) *ar.* Saygı gösteren, saygılı (Gİ)

muḥrim (III) *ar.* Mahrum olunmuş (KFT)

muḥrim (IV) *ar.* Haram eden (KF)

muḥṣan *ar.* Akıllı, ergen, müslüman, zinadan emin kişi (KFT)

muḥṣın *ar.* Haramdan kaçınan (İM)

muḥṣına *ar.* Haramdan kaçınan kadın (İM)

muḥsin *ar.* İyilikte, bağışta bulunan (Gİ)

muḫtāl *ar.* Borç veren (İM) *muḫtāl-ı ʻaleyh* kendisine borç verilen (İM)

muḫtaṣar *ar.* İhtisar edilmiş, kısa, küçük, basit (Gİ, GT, İM, KF, MG, İN)

muḫtāṭ *ar.* Bir yer ele geçirildiğinde hükümdar tarafından kendisine verilen kimse (İM)

muḫtelif *ar.* Çeşitli, muhtelif (Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG)

muḫtemel *ar.* İhtimal dahilinde, olabilir (GT)

muḫterem *ar.* Muhterem, hürmete lâyık (GT)

muḥtesib *ar.* Eskiden şehrin asayiş ve nizamına bakan kimse (Gİ, GT, İM, KF)

mu‘īn *ar.* Yardımcı (MG)

muḳābele *ar.* Karşı karşıya gelme, karışma (Gİ, GT, İM, KF)

muḳābil *ar.* Karşılık (GT, İM)

muḳaddem *ar.* Önce, önde, üstün (Gİ, GT, KF, KFT)

muḳaddeme *ar.* Takdim edilen, sunulan (Gİ)

muḳadder *ar.* (Allah tarafından) takdir edilmiş, mukadder (Gİ, GT, İM, KF)

muḳallid *ar.* Taklitçi (KFT)

muḳārin *ar.* Yakın, bitişik (Gİ, KF)

muḳārin ol- yaklaşmak (Gİ)

muḳarreb *ar.* (Allah’ın) yakını, sevdiği (Gİ, GT, İM, KF)

muḳarrer *ar.* (Allah tarafından) kararlaştırılmış (GT)

muḳavvī *ar.* Kuvvetli (BV)

muḳayyed *ar.* Kayıtlı, bağlı (İM, MS)

muḳīm *ar.* İkamet eden, oturan (Gİ, GT, İM, KF, KFT)

muḳrıb *ar.* Uzaktan atın güzel görünmesi (BV)

muḳrıf *ar.* Melez at (BV)

muḳrī *ar.* (Kur’anıkerim) okuyan (GT)

muḳteżā *ar.* İktiza eden, icap (GT)

mula- İnek bağırmak (Kİ)

mulāṭafa(t) *ar.* İyi, güzel muamele etme, tatlı davranma (GT)

mu‘lem 1. *ar.* Belirtilmiş (GT) **2.** *ar.* Süslü (GT)

mulūha *ar.* Ebegümeci denilen bitki (BV) *krş.* mulūhiyye

mulūhiyye *ar.* Ebegümeci denilen bitki (BV) *krş.* mulūha

mūm *far.* Mum, bal mumu (BM, DM, Kİ, KK, TZ)

mun Çorba (İH)

mun‘aḳid *ar.* Sözleşmiş (KFT)

munaḳḳıla *ar.* Kemik kırıldıktan sonra kemiğin yerinden çıkması (KFT)

muñar Buna (İM) *krş.* muña

munaṣṣaf *ar.* Şıra kaynatıldığında kalan kısmına verilen ad (İM, KFT)

munçaġına Biraz (CC)

munduz Saf, temiz (CC)

munġra- Kükremek, bağırmak, böğürmek (CC)

mūnis *ar.* Alışılan, alışılmış, yadırganmaz (Gİ, GT)

muñlaz Esrar (İM)

munṣarıf *ar.* Geri dönmüş, uzaklaşmış (GT)

muntaẓır *ar.* Bekleyen, intiraz eden (Gİ, GT, KF)

munu Kayış ucu (Kİ)

munut çeker Bitki veya meyve şekeri (BM)

munżamm *ar.* Yan yana olma, bir arada bulunma (MG)

mūr *far.* Karınca (RH)

murabba‘ *ar.* Dörtlü, dört köşeli (BV, Gİ, KF, MG) *murabba‘ otur*- bağdaş kurup oturmak (Gİ, İN)

murābıṭ *ar.* İbadete bağlı kişi (MG)

murāḳabe(t) 1. *ar.* Denetleme, kontrol (Gİ) **2.** *ar.* Kendi iç âlemine dalarak kendinden geçme (Gİ)

muraḳḳa‘ *ar.* Yamalı (hırka, elbise) (GT)

muraṣṣa‘ *ar.* Süslü, bezenmiş (GT)

murda‘a *ar.* Emzikli (KF)

murdār 1. *far.* Pis çürük yiyecek ve içecek (CC, GT, İH, İM, KFT) **2.** *far.* haram (TZ) *murdār sik-* zina etmek (TZ)

murdāsenk *far.* Bir taş çeşidi (İM) murrançlık İffetsizlik (CC)

murtadlıḳ *ar. tr.* İslâm dininden dönme (İM, KFT) *krş.* mürtedlik

murvat *ar.* Mürüvvet, mertlik, insanlık (CC) *krş.* mürüvvet

murżı‘ *ar.* Çocuk emziren (Gİ)

muṣādere *ar.* (Bir kimseyi) yakalayıp veya hapsedip mallarına el koyma (GT)

muṣaffī *ar.* Temizlenmiş (BV)

muṣāḥabet *ar.* Sohbet etme, söyleşme (KFT)

musaḫḫar 1. *ar.* Bağlı, bağlanmış (BV) **2.** *ar.* Ele geçirilmiş (İM) **3.** *ar.* Birinin emrine ve hizmetine verilmiş (RH)

muṣāḥib *ar.* Sohbet eden, dost, arkadaş (GT, KF)

muṣālaḥa *ar.* Anlaşma, barışma (İM)

muṣallā (I) *ar.* Şiraz’ın musalla semti, mesire yeri (GT)

muṣallā (II) 1. *ar.* Cenaze namazı kılınırken tabutun üzerine konduğu taş, mezar taşı (Gİ) muṣallāya çıḳ- ölmek (Gİ) **2.** *ar.* Cenaze namazı kılmaya mahsus açık yer (Gİ, İM, KF)

musallaṭ *ar.* Sataşan, rahat bırakmayan (Gİ, KF)

muṣannif *ar.* Kitap yazan, müellif (İM)

muṣavver *ar.* Tasvir edilmiş, resimlenmiş (GT)

muṣḥaf *ar.* Kur’anıkerim (Gİ, İM, KF, KFT)

muṣībet *ar.* Belâ, musibet (Gİ, GT, KF)

mustaḥıḳ *ar.* Hak etmiş, lâyık (KFT)

muşaḳ *ar.* Tedavide kullanılan bir madde (BV)

muştiçi Müjdeci (Kİ)

muştla- Müjdelemek (TZ) *krş.* muştula-

muştula- Müjdelemek (Kİ) *krş.* muştla-

muştuluḳ Müjde verene verilen hediye (Kİ)

muşutlu Uyurken çıkarılan horultulu ses (İH)

mutāba‘at *ar.* Tâbi olma, uyma (GT)

muṭāla‘a *ar.* Araştırma, seyretme, gözleme (GT, RH)

muṭālebe *ar.* Talep, arzu etme (GT)

muṭallaḳ *ar.* Boşanmış (İM)

mutavassıṭ *ar.* Orta (MG)

mutāża‘af *ar.* Düşkünleşmiş (GT)

mu‘teber *ar.* İtibarlı, inanılır (GT, İM,

KFT, RH)

mu‘tedil 1. *ar.* Ilımlı, mülâyim (İM) **2.** *ar.* Ne az ne çok, orta (MG)

mu‘teḳid *ar.* İtikat eden, inanan (GT)

mu‘tekif *ar.* Bir ibadethaneye çekilip ibadetle meşgul olan kimse (GT)

mu‘temed *ar.* Güvenillen, kendisine itimat edilen (GT)

mu‘temedün-‘aleyh kendisine itimat edilen, güvenilen (GT)

mu‘terif *ar.* İtiraf eden (GT)

mu‘tezile *ar.* Kaderi inkâr eden mezhep ve bu mezhebin bağlısı (İM)

mu‘tezilī *ar.* Kaderi inkâr eden, mutezile mezhebine bağlı olan (İM, KFT)

muṭī‘ *ar.* İtaat eden, boyun eğen (Gİ, GT, İM, KF, KFT, MS)

muṭlaḳ 1. *ar.* Kayıtsız, şartsız (Gİ, İM, MS) **2.** *ar.* Salıverilmiş, başı boş, yalnız (Gİ, KF)

muṭlaḳā *ar.* Ne olursa olsun, her hâlde (İM, KFT)

muṭma’in *ar.* İçi rahat, emin (Gİ, KF)

muṭma’inne *ar.* İçi rahatlamış hâlde (BV)

muṭrib *ar.* Çalgı çalan, şarkı söyleyen (GT)

muttaḳī *ar.* Kesinlikle (KFT)

muvācehet *ar.* Karşı karşıya gelme (MG)

muvāfaḳat *ar.* Razı olma, uzlaşma (GT)

muvāfıḳ *ar.* Uygun, yerinde (Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, MG)

muvaḥḥid *ar.* Allah’ın birliğine inanan (MG)

muvāneset *ar.* Ünsiyet, alışma (GT) muvar Bura, burası (TZ)

muvāẓaba(t) *ar.* Bir işle daimi uğraşma (Gİ, KF)

muvāzin *ar.* Denk, beraber (MG)

muza Yusyuvarlak, ufak tefek (İH)

mużā‘af *ar.* İki kat, kat kat, katmerli (Gİ, KF)

mużaraba *ar.* Bir tarafın sermaye bir tarafın emek koymasıyla oluşan ortaklık (İM)

mūżıḥa *ar.* Baş yarığının bir cinsi (İM)

mużmer *ar.* Savaş veya yarış için atını hazırlayan kişi (MG)

mü’eccel *ar.* Peşin olmayan, gelecekte olacak olan (İM, KFT)

mü’ekkede sünnet *ar.* Peygamberimizin her zaman eda ettikleri sünnetler (İM)

mü’ellefe-i ḳulūb *ar.* Kalpleri İslâm’a ısındırılanlar (İM)

mü’min *ar.* İman etmiş, inanmış, müslüman (Gİ, İM, İN, KF, KFT, MG, MS)

mü’mine *ar.* İman etmiş, inanmış, müslüman kadın (İM)

mübāḥ *ar.* İşlenmesinde sevap veya günah olmayan (Gİ, İM)

mübāḥaşe *ar.* Bahse girişme, münakaşa (GT)

mübālaġa *ar.* İleri vardırma, bir şeyi çok abartma (Gİ, GT, İM, KF)

mübālaġat *ar.* Mübalâğalar, abartmalar (Gİ)

mübāriz *ar.* Dövüşen, cenk eden, bahadır (GT)

mübāşere *ar.* Başlama, girişme (İM)

mübeddel *ar.* Değişmiş, tebdil edilmiş (GT)

mübezzir *ar.* Müsrif, israf eden (GT)

mübezzirlik *ar. tr.* Müsriflik, israf etme (GT)

mübtedi‘ *ar.* Ehlisünnet anlayışına karşı olan, yeni şeyler uyduran (İM)

mübtedī *ar.* Yeni başlayan, acemi (GT, İN, KF, MS)

mübtelā *ar.* Tutkun, tutulmuş (GT, İM, KFT)

mücāhid *ar.* Din düşmanlarıyla savaşan (KF MG)

mücārā *ar.* Yarış, çekişme, tartışma (GT)

mücāvir *ar.* (Bir yere) çekilip oturan, komşu (GT, İM)

mücerreb *ar.* Tecrübe edilmiş, denenmiş (BV, RH)

mücerred *ar.* Yalnız, tek, mücerret (GT, İM)

mücevver *ar.* Oyuk, içi boş (Gİ, KF)

müctehid *ar.* Kur’anıkerim’den ve hadisten hüküm çıkarma kudretinde olan din âlimi (İM, KFT)

müctemi‘ *ar.* Toplanmış, birikmiş, bir araya gelmiş (BV, MG)

müdāfa‘a *ar.* Savunma, müdafaa (MG)

müdām *ar.* Devamlı, durmadan (GT)

müdārā(t) *ar.* Hoş görme, yüze gülme, dostluk gösterme (Gİ, GT, KF)

müdāyene *ar.* Kur’anıkerim’de bir ayet adı (Gİ, KF)

müdbir *ar.* Talihsizliğe uğramış, düşkün (GT)

müdd *ar.* İki batmanlık bir ağırlık ölçüsü (İM, KF)

müdde‘ā *ar.* Dava edilen (KFT)

müdde‘ī 1. *ar.* Davacı, dava eden (KFT) **2.** *ar.* İddiacı, inatçı (GT) **3.** *ar.* Bencil, hodbin (GT)

müddet *ar.* Zaman, müddet, süre (Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG)

müddü *ar.* Yaklaşık 181 litrelik bir ölçü, ölçek (Gİ)

müdebber (I) *ar.* Azat edilmesi sahibinin ölmesiyle gerçekleşecek köle (İM, KF) *krş.* müdebbere (I)

müdebber (II) *ar.* Tedbirli, tedbir konmuş (KFT) *krş.* müdebbere (II)

müdebbere (I) *ar.* Azat edilmesi sahibinin ölmesiyle gerçekleşecek köle (Gİ) *krş.* müdebber (I)

müdebbere (II) *ar.* Tedbirli, tedbir konmuş (KFT) *krş.* müdebber (II)

müdebbir *ar.* Tedbirli, ihtiyatlı, müdebbir (GT)

müdevver *ar.* Yuvarlak (BV, İN, MG)

müdhāmmetānī *ar.* Rahman suresinin 64. ayeti (Gİ)

mü‘ezzin *ar.* Müezzin, ezan okuyan (GT, İM, MS)

müfāvaża *ar.* Ortaklık, işbirliği (İM)

müferraḳ *ar.* Ayrılmış, tefrik edilmiş (İM)

müferriḥ *ar.* Ferahlık veren, iç açıcı (GT)

müfessir *ar.* Kur'anıkerim'i yorumlayan din âlemi (İM)

müfezzez *ar.* Dayanamama, katlanamama (MG)

müfīd *ar.* Yararlı, faydalı (GT, İN)

müflis *ar.* İflâs etmiş, parasız, müflis (GT, İM, KFT)

müfrid *ar.* Bir hac çeşidi (İM)

müfriṭ *ar.* Sınırı geçen, aşırı, aşırıya vardıran (MG)

müfsid *ar.* Bozguncu (GT)

müftī *ar.* Fetva veren, müftü (Gİ, İM, KF, KFT)

müheyyā *ar.* Hazır, hazırlanmış (GT, MG)

mühim *ar.* Önemli, ehemmiyetli (GT)

mühmel *ar.* Manasız, boş söz, cümle (GT)

mühmelāt *ar.* Manasız, boş sözler (GT)

mükāleme *ar.* Konuşma (GT)

mükārī *ar.* Kira ile hayvan işleten (İM)

mükāşefet *ar.* (Tasavvufta) ilâhî sırların görünmesi (GT)

mükāteb *ar.* Tamamlandığında azat edilmek üzere bedel bağlanan köle (Gİ, İM, KF, KFT)

mükātebe *ar.* Kitabet (KFT)

mükāteblik *ar. tr.* Bir bedele bağlanma (İM)

mükedder *ar.* Üzüntülü, kederli (GT)

mükellef *ar.* Bir şeyi yapmaya ya da ödemeye mecbur olan (Gİ, İM, KF)

mükerrem *ar.* Muhterem (GT)

mükerrer *ar.* Tekrar, mükerrer (GT, İM)

mülāzim *ar.* (Bir vazifeye veya hizmete) devam eden, hizmette bulunan (GT, KFT)

mülhid *ar.* Dinsiz (GT)

mülke- *ar. tr.* Miras edinmek (CC)

mülket (II) *ar.* Lâhit yapılmayan adî mezar çukuru (İH)

mülṣaḳ *ar.* Bitiştirilmiş, dokundurulmuş (MG)

mültefit *ar.* Yüzünü çevirip bakan, iltifat eden (MG)

mültezim *ar.* Lüzumlu, gerekli (MG)

mülūk *ar.* Melikler (GT, KFT)

münācāt *ar.* Allah'a dua, niyaz, yalvarma (Gİ, GT, İM, KF)

münādī *ar.* Münadi, tellâl (GT)

mün'aḳid *ar.* Bağlı, bağlanmış (İM) *krş.* mün'aḳide

mün'aḳide *ar.* Bağlı, bağlanmış (İM) *krş.* mün'aḳid

münaḳḳıle *ar.* Baş yarığının bir cinsi (İM)

münāsebet *ar.* İlgi, münasebet (GT)

münaza'a(t) *ar.* Kavga, çekilme (GT)

münāẓara *ar.* Münazara, münakaşa, tartışma (GT)

münecces *ar.* Pis, murdar (GT)

müneccim *ar.* Astrolog, müneccim (GT)

münevver *ar.* Aydınlanmış, münevver (GT)

münezzeh *ar.* Mutaç olmayan, temiz, uzak (Gİ, GT, KF)

müngüş Köşe, açı (CC)

münḫarif *ar.* Yüz çevirmiş, sapmış (Gİ, KF)

mün‘im *ar.* Nimet veren, zengin (GT)

münīr *ar.* Aydınlık veren, parlak (GT, İM)

münḳād *ar.* Tâbi, uyan (GT)

münḳaleb *ar.* Dönmüş, değişmiş (İM)

münḳasım *ar.* Bölünmüş (MG)

münḳatı‘ *ar.* Kesilmiş (GT)

münker (I) *ar.* Sorgu meleği (İM)

münker (II) *ar.* Dinen caiz olmayan (GT, KFT)

müntefi‘ün-bih *ar.* Kendisinden faydalanılan (MG)

müntehā *ar.* Son hadde erişen (GT)

müñüdeş Başka birisi ile ebedî olan (CC)

mürāca‘at *ar.* Başvurma, danışma (MG)

mürdesenk *far.* Bir bitki (BV)

mürdümük *far.* (< merdümek) Mercimek (İH) *krş.* bercimek, marcumaḳ, mercemek, mercimek

mürebbī *ar.* Yetiştiren, çocuk terbiye eden (BV, GT)

müretteb *ar.* Düzenlenmiş, dizilmiş (GT, İM)

mürre *ar.* Bir hastalık (BV)

mürsel *ar.* Gönderilmiş, peygamber (İM, KFT)

mürşid *ar.* Doğru yolu gösteren (Gİ, KF)

mürted *ar.* Dinden çıkan (İM, KFT)

mürtede *ar.* Dinden çıkan kadın (İM)

mürtedlik *ar. tr.* Dinden çıkma (KFT) *krş.* murtadlıḳ

mürtekib *ar.* Kötü iş yapan, rüşvet alan (İM)

mürüvvet *ar.* Mürüvvet, mertlik, insanlık (GT, KFT) *krş.* murvat

mürüvvetsizlik *ar. tr.* Namertlik, mürüvvetsizlik (GT)

müṣādere *ar.* Yasak edilen bir şeyin kanuna göre zorla alınması (KFT)

müsāfir *ar.* Konuk, misafir (Gİ, GT, İM, KF, KFT)

müsāḳāt *ar.* Meyvesinin bir kısmını almak şartıyla bir bağ veya bostanı birine verme (İM)

müsāvī *ar.* Eşit, denk (MG)

müsecca‘ *ar.* Secili söz (söyleme) (GT)

müsellem *ar.* Teslim olunmuş, teslim edilmiş (GT, KFT)

müs̱elles̱ (I) *ar.* İçkiyi kuvvetlendirmek için içmek (KFT)

müs̱elles̱ (II) *ar.* Üçlü (MG)

müsennā *ar.* İkili (MG)

müsta‘cil ar. Acele eden (GT)

müstaġnī *ar.* Lüzumsuz, gerekli bulunmayan (MG)

müstaġraḳ *ar.* Dalmış, batmış (GT)

müstaḥaḳ *ar.* Hak etmiş, lâyık (Gİ, İM, KF, MG)

müstaḥıḳ *ar.* Hakkı olan, lâyık (GT, KF)

müstaḥsen *ar.* Güzel sayılmış, beğenilmiş (MG)

müstaḳīm *ar.* Doğru, düzgün, dik (Gİ, GT, KF)

müstaḳirr *ar.* Durulmuş, karar kılınmış (MG)

müste'men (I) *ar.* Aman dileyen (KF)

müste'men (II) *ar.* Ecnebi tebaasından olan kimse (Gİ)

müste'min *ar.* Aman verilmiş kimse (Gİ, KFT)

müsteḥab (I) *ar.* Farz ve vacipten başka olarak sevap kazandıran iş (Gİ, İM, KF, KFT, MS)

müsteḥab (II) *ar.* Sevilen, beğenilen (Gİ)

müsteḥāża *ar.* Aybaşılı kadın (İM)

müstemi' *ar.* Dinleyen (GT)

müstemirr *ar.* Devamlı, sürekli (KFT)

müstesḳī *ar.* İstiska, illetine tutulmuş, çok su içen ve karnı su toplayan (GT)

müstevī *ar.* Düz, her tarafı bir (MG)

müşābehet *ar.* Benzerlik (GT)

müşaḳḳaḳ *ar.* Yarık, yarılmış (MG)

müşārün ileyh *ar.* Parmakla gösterilen (GT)

müşāvere(t) *ar.* Danışmak, istişare etmek (GT, KFT)

müşedded *ar.* Süngünün hamle için doğrultulmuş olması (MG)

müşemmer *ar.* sağlam, sıkı (MG)

müşerref *ar.* Şereflenmiş, şerefli (GT, MG)

müşfiḳ *ar.* Merhametli, seven, acıyan (GT)

müşk *far.* Misk (BV, DM, Gİ, GT, İM, KF, Kİ)

müşkil *ar.* Müşkül, zor (BV, GT, KFT)

müşrik *ar.* Allah'a eş koşan (Gİ, İM, KF)

müştaġīl *ar.* İştigal eden, meşgul (GT)

müştāḳ *ar.* Özleyen, can atan (GT, İM, MG)

müştāḳlıḳ *ar. tr.* Özleme, müştak olma (GT)

müştebeh *ar.* Zor (Gİ)

müştebih *ar.* Şüpheci (KF)

müştemil *ar.* Kavrayan, saran, içine alan (Gİ, KF)

müşterī (I) *ar.* Satın alan, müşteri (GT, İM)

müşterī (II) *ar.* Müşteri yıldızı (GT)

müt'a *ar.* Temettü hacca giren kimsenin kesmek zorunda olduğu kurban (İM)

müte'aḫḫir *ar.* sonradan gelen, sonraya kalan (İM, MG)

müte'abbid *ar.* İbadet eden, kulluk vazifesini yerine getiren (GT)

müte'alliḳ *ar.* Taalluk eden, mensup, bağlı, ilgili (BV, GT, İM, KFT)

müte'allim *ar.* Bilgi edinen, öğrenen (MG)

müte‘ayyin *ar.* Açıklığa kavuşmuş (KFT)

müte‘a̲z̲z̲ir *ar.* Özürlü olma (KFT)

mütecebbir *ar.* Cebir ve zor kullanmaya yeltenen, zorba (GT)

müteferrik *ar.* Dağılan, dağınık (Gİ, GT, İM, KF, MG)

müteġarrıḳ *ar.* Yerleşik (BV)

müteġayyir *ar.* (Hâli, tavrı) değişen, başkalaşan, bozulan (GT, İM)

müteḥammil *ar.* Tahammül eden, katlanan, dayanan (GT)

müteḥayyir *ar.* Şaşmış, şaşırmış, hayrette kalmış (GT, MG)

müteḳaddim *ar.* Önde bulunan (İM)

mütekebbir *ar.* Kibirli, azametli, kendini beğenmiş (Gİ, GT, İM)

mütekellif *ar.* Usta olmayan (MG)

mütekellim *ar.* Söyleyen, konuşan (GT)

mütekemmil *ar.* Olgunlaşan, olgun (MG)

mütelāḥime *ar.* Bir cins baş yarığı (İM, KFT)

mütemekkin *ar.* Yerleşen, yerleşmiş (BV, GT, MG)

mütemetti‘ (I) *ar.* Bir cins hac (İM)

mütemetti‘ (II) *ar.* Faydalanan, kazanan (Gİ)

mütena‘im *ar.* Nimet içinde ve nazlı büyüyen (GT)

mütenāḳıż *ar.* Tenakuz eden, zıt, çelişik (GT)

müterеddid *ar.* Kararsız, tereddüt eden (GT, İM)

mütesāvī *ar.* Birbirine denk olan (MG)

müteṣavver *ar.* Tasarlanmış (KFT)

müteşebbek *ar.* Ağ gibi olmuş (BV)

mütetābi‘ *ar.* Birbiri ardınca (Gİ, KF)

mütevātir *ar.* Tevatür edilmiş (KFT)

mütevellī *ar.* Birinin yerine geçen kişi (KFT)

mütevellid *ar.* İleri gelen (İM)

müttaḳī *ar.* Takva sahibi, Allah’tan korkan (GT, KFT)

müttefiḳ *ar.* Birlik olmuş, uyuşmuş, anlaşmış (GT, İN)

müttehem *ar.* İtham edilmiş, suçlanmış (KFT)

müttehim *ar.* İtham eden, suçlayan (KFT)

müvekkel *ar.* Vekil, memur edilen (GT)

müvennis *ar.* Kolay (KF)

müvesvis *ar.* Vesveseli (KFT)

müyesser *ar.* Hasıl olan, kolaylıkla olan (GT)

müyin Çorba (TA)

müz *far.* Ücret, karşılık (BM, İM, KFT, Kİ, TZ)

müzd *far.* Ücret, karşılık, mükâfat (İN, Kİ, MS, TZ)

müzdli *far. tr.* Ücretli, mükâfatlı (İM)

müz̲ehheb *ar.* Süslenmiş, süslü (GT)

müzekkī (I) *ar.* Şahitlerin şehadeti hakkında tezkiyede bulunan, tezkiyeci (GT)

müzekkī (II) *ar.* Temizleyen, ıslah

eden (KFT)

müzekkī (III) *ar.* Zekâtını vermiş (İM)

müzeyyen *ar.* Tezyin edilmiş, süslenmiş, bezenmiş (GT)

myzer *ar.* Peştemal (İM)

N

nā *far.* (Olumsuzluk edatı) olmayan, -sız (GT)

nā'im *ar.* Yumuşak (MG)

na'am *ar.* Evet, pek güzel (Gİ, İM, KF, KFT) *krş.* ni'am

na'amutlu *ar. tr.* Nimetli, saygıdeğer, sevgili (CC)

nacaḳ Nacak, balta (DM) *krş.* nacıḳ

nacaşlıḳ *ar. tr.* Hayvan sürücülüğü (İM)

nacıḳ Nacak, balta (KK) *krş.* nacaḳ

nā-cins *far. ar.* Cinsi bozuk, soysuz (GT)

nāçār *far.* Çaresiz, zavallı (GT)

nādir *ar.* Az, seyrek, nadir (GT)

nafas *ar.* Nefes, soluk (CC) *krş.* nefes (I)

nāfi' *ar.* Faydali (BV, MG)

nāgāh *far.* Vakitsiz, ansınız, birden bire (GT, İM, MG, İN) *krş.* nāgeh, nāgehān

naġam *ar.* Nağmeler (GT)

naġaş Yokuş (TZ)

nāgeh *far.* Vakitsiz, birden bire, ansızın (GT) *krş.* nāgāh, nāgehān

nāgehān *far.* Ansızın, birden bire (GT, RH) *krş.* nāgāh, nāgeh

naġme *ar.* Nağme, ses (GT) *naġme ḳıl-* şarkı söylemek (GT)

nā-ḫalef *far.* ar. Hayırsız halef (evlât) (GT)

naḫl *ar.* Hurma ağacı (GT)

naḫle *ar.* Hurmalık (GT)

naḫnaḫ *ar.* Öksürük (BV)

nā-ḫoş *far.* Hoşa gitmeyen, nahoş (GT)

nak Altın sırmalı bir kumaş türü (CC)

nāḳa *ar.* Dişi deve (GT, KFT)

naḳara *ar.* Köçek (çengi) zili (CC)

naḳāre *far.* Davul, kös, dümbelek (DM)

naḳd 1. *ar.* Servet (GT, İM) **2.** *ar.* Nakit, peşin para (GT) *krş.* naḳıd, naḳt

naḳıd *ar.* Nakit, peşin para (KFT) *krş.* naḳd 2, naḳt

nāḳıṣ *ar.* Eksik, noksan, tam olmayan (BV, İM)

naḳḳaş *ar.* Nakış yapan, nakkaş (GT)

naḳl (I) *ar.* Bir şeyi bir yerden bir yere götürme (GT, İM, KF)

naḳl (II) *ar.* Aktarma, nakil, rivayet etme (İN, KFT) *naḳl it-* anlatmak, haber vermek (GT)

naḳl (III) *ar.* Süngünün tutuş usulünü değiştirme (MG)

naḳl (IV) 1. *ar.* Atı yürütme, harekete geçirme (MG) **2.** *ar.* Atı döndürme (MG)

naḳlla- (I) *ar. tr.* Süngünün tutuş usulünü değiştirmek (MG)

naḳlla- (II) 1. *ar. tr.* Atı yürütmek, harekete geçirme (MG) **2.** *ar. tr.* Atı döndürmek (MG)

naḳt *ar.* Nakit, peşit para (CC) *krş.* naḳd 2, naḳıd

nālān *far.* İnleyen (GT)

nāle *far.* İnleme (GT)

namam Köstebek (TZ) *naman soḳur* kör köstebek (TZ)

nāmdār *far.* Ünlü, namlı, meşhur (GT)

nā-mevzūn *far.ar.* Ölçüsüz, vezinsiz (GT)

namlı 1. Okun temreni **2.** Tüfeğin nişan yeri (İH)

na'na *ar.* Nane (BV)

nār *ar.* Ateş (GT)

na'ra *ar.* Bağırma, haykırma (GT)

na'ra ur- bağırmak, haykırmak (GT)

narangi *far.* Narencî, portakal rengi (CC)

narçın Bir bitki (BV)

nārdan *far.* Nar, nar tanesi (BM, CC)

nardivan *far.* (< nerdübān) Merdiven (BM) *krş.* merdemen, merdimen, mertemen, nerdüven

narinç *far.* Narenciye, portakal (CC)

naṣab *ar.* Harfin üstünlü okunması (İM)

naṣārī *ar.* Hristiyanlar (İM)

naṣāyiḥ *ar.* Nasihatler, öğütler (GT)

naṣb *ar.* Dikme, saplama (MG)

nāṣıḥ *ar.* Uslanmış (BV)

nāṣır *ar.* Yardım eden (KF, KFT)

nāṣırī *ar.* Yardımcı, yardım eden (Gİ)

nāsī *ar.* Nisyan edici, unutan (KF)

nasiç Altın sırmalı ve incili bir kumaş türü (CC)

nāṣiḥ *ar.* Öğüt veren, nasihat eden (GT)

nāṣiye *ar.* Halkın ileri geleni (Gİ)

nāṣiye(t) *ar.* Alın, başın dörtte biri (Gİ, KF)

naṣl *ar.* Kılıcın boyu (MG)

naṣrānī *ar.* Hristiyan (Gİ, GT, İM, KF, KFT)

naṣrānīlik *ar. tr.* Hristiyanlık (İM)

naṣrāniyye *ar.* Hristiyan kadın (İM)

naṣṣ 1. *ar.* Açıklık, sarihlik (Gİ, KF) **2.** *ar.* Kur'an'ın anlamı açık ve kesin olan ayetleri (İM, KFT)

naṣūḥ (I) *ar.* Halis, temiz (Gİ)

naṣūḥ (II) *ar.* Öğüt veren, nasihat eden (KF)

naṣūḥ (III) *ar.* Bozulması imkânsız tevbe (KF)

nāsūr *ar.* Nasır (RH)

naṭ'a *ar.* Sahtiyan döşek (KFT)

nat'a *ar. satranç* tablası (GT)

nāṭıf *ar.* Helva (BV)

naṭrun *ar.* Sodyum bikarbonat (BV)

nav *far.* İçinden ok atılan küçük oluk (MG) *krş.* nāvek

nāvek *far.* İçinden ok atılan küçük oluk (MG) *krş.* nav

nāverd *far.* Meydan (MG)

nāyib 1. *ar.* Yerine geçen, vekil (Gİ, İM, KF) **2.** *ar.* yardım eden, yardımcı (KFT)

nāyiblik *ar. tr.* Yardımcılık (KFT)

nāẓır *ar.* Bakan (KFT)

naẓīf *ar.* Temiz (BV, GT)

nāzil *ar.* İçinden ok atılan küçük boru (MG)

naẓīr *ar.* Benzer, eş (GT, İM, RH)

ne ki Nice (TZ)

ne't- Ne etmek, ne yapmak (CC) *krş.* n'it-

nebātī *ar.* Sami ırkından bir kavim (İM, KFT)

nebīẕ *ar.* Hurma ve arpadan yapılan bir tür içki (İM, KFT)

nebṭī *ar.* Bir bitki (BV)

necāsatlıḳ *ar. tr.* Pislik (İM) *krş.* necāsetlik

necāset *ar.* Pis, pislik (Gİ, İM, KF, KFT, MS)

necāsetlik *ar. tr.* Pislik (İM) *krş.* necāsatlıḳ

nedāmet *ar.* Pişmanlık (GT)

neden Neden, niçin (KK, TZ)

nedīm *ar.* Sultanın meclis ve sohbet arkadaşı (GT)

nef' *ar.* Fayda, yarar (GT, MG)

nefaḫ *ar.* Nefes (BV)

nefes (I) *ar.* Soluk, nefes (BV, GT, İM, MG, RH) *krş.* nafas

nefes (II) *ar.* Bir nefeslik, bir nefeslik an (GT)

nefesli *ar. tr.* Nefesli (BV)

nefḫa (I) *ar.* Üfürmek (BV)

nefḫa (II) *ar.* Bir at hastalığı, atın dizindeki şiş (RH)

nefī *ar.* Nefiy, sürme (KFT)

nefl *ar.* Vacip olmayan, fazladan ibadet (Gİ)

neflī *ar.* Nafile (KF, MS)

nefret *ar.* Tiksinme, nefret (GT)

nefs 1. *ar.* Can, nefis (Gİ, GT, İN, KF, KFT) **2.** *ar.* Kendi (Gİ, GT, İM, İN)

neft *far.* Neft yağı (BV, RH)

nefy *ar.* Sürme, sürgün etme (İM)

nehār *ar.* Gündüz (GT)

neheng *far.* Timsah (GT)

nehmet (I) *ar.* Büyük himmet (GT)

nehmet (II) *ar.* Aşırı hırs (GT)

nehy *ar.* Yasak etme, yasaklama (GT, KF, MS)

nekende Dikişte koltuk altına konan parça (İH)

nekīr *ar.* Sorgu meleği (İM)

nekre *ar.* Belirsiz isim (İM)

nem *far.* Islak, yaş, hafif ıslaklık (GT Kİ, TZ)

nemedzīn *far.* Eyerin altına konulan keçe (TA) *krş.* nemezīn

nemezīn *far.* Eyerin altına konulan keçe (TA) *krş.* nemedzīn

neml (I) *ar.* Karınca (BV, KF)

neml (II) *ar.* Kur'anıkerim'de bir sure adı (Gİ)

nerd *far.* Tavla, tavla oyunu (İM, KFT)

nerdüven *far.* (< nerdübān) Merdiven (TZ) *krş.* merdemen, merdimen, mertemen, nardivan

neseb *ar.* Soy sop, nesep (GT, İM, KF)

nesḫ *ar.* Hükümsüz bırakma, Kur'anıkerim'in sonra gelen bir ayetinin önce gelmiş bir ayetin hükmünü değiştirmesi (İM)

neşāṭ *ar.* Sevinç, neşe (GT)
neşr *ar.* Yayma (Gİ, KF)
nev‘ *ar.* Tür, cins (BV, Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG)
nevā *far.* Ses, makam, ahenk (Gİ)
nevāḥī *ar.* Nahiyeler, obalar (GT) **nev-**
nevbet *ar.* Sıra, nöbet (GT, İM)
nevḥa *ar.* Ağlama (GT)
nevkār *far.* Arkadaş, dost (İM)
nevmīd *far.* Ümmitsiz (GT, İM)
nez‘ *ar.* Can çekişme (GT)
neẕr *ar.* Adak, adak adama (Gİ, İM, KF)
nıḳrıs *ar.* Bir at hastalığı (BV)
nıṣf *ar.* Yarı, yarım (BV)
ne (IV)
ni’it- Ne yapmak, ne etmek (GT) *krş.* ne’t-
ni‘am *ar.* Evet, pek güzel (KFT) *krş.* na‘am
nidā *ar.* Seslenme, çağırma (Gİ, KF)
nifāḳ *ar.* Nifak (GT)
nifās *ar.* Loğusalık hâli (Gİ, İM, KF, KFT, MS)
nigit Zift (İH)
nihāyet *ar.* Son (MG)
nikāḥī *ar.* Nikâhla ilgili (İM)
nikb *ar.* Meyletmek (BV)
nikim Nice, ne ki (İM) *krş.* nekim
niks *ar.* Pislik (MS)
nime Şey (GT, MG)
nişāb *ar.* Bir malın zekâtını vermek için ulaşılması gereken miktar (İM, KF, KFT)
niṣār *ar.* Gökten yere saçılan, saçı (GT)
nisbet (I) *ar.* Mensubiyet (GT)
nisbet (II) *ar.* Kıyas, mukayese (GT, İM)
nisvān *ar.* Kadınlar (BV)
nişter *far.* Neşter, hekim bıçağı (RH)
nite ki Nitekim (KF) *krş.* nitekim
nite Nasıl, nice, ne şekilde (Gİ) *krş.* nete, neteg, nitek, nitü
nitek Nasıl, nice, ne şekilde (BV) *krş.* nete, neteg, nite, nitü
nitekim Nitekim, nasıl ki (KF, İN, MG) *krş.* nite ki
nitü Nasıl, nice, ne şekilde (Kİ) *krş.* nete, neteg, nite, nitek
nizā‘ *ar.* Çekişme, ihtilâf (GT)
num *Çin.* Şeriat (İH)
nūn *ar.* Arap alfabenin 25. harfi (İM)
nūrlandur- *ar. tr.* Aydınlatmak (Gİ, İM, KF)
nuṣret (I) *ar.* Yardım (Gİ, GT, MG)
nuṣret (II) *ar.* Zafer, başarı (Gİ, GT, İM, KF)
nusūr *ar.* Kuşlar (BV)
nuṭfe *ar.* Meni, döl suyu (GT)
nuṭḳ *ar.* Söz, söyleyiş (GT)
nübüvvet *ar.* Peygamberlik (İM)
nücūm *ar.* Yıldızlar (GT)
nüdemā *ar.* Nedimler (GT)
nüfesā *ar.* Loğusa (İM)
nügüd Vezin, ölçü (BM) *krş.* nügüy
nügüy Vezin, ölçü (BM) *krş.* nügüd
nüḥās *ar.* Bakır (BV, İM, KFT)

nükte *ar.* Nükte, etkili söz (GT)

nüsük *ar.* Haccın şartlarından her biri (İM)

nüş(ş)āb *ar.* Ok (İN)

nüvre *ar.* Alçı taşı (BV)

nüzūl *ar.* İnme, iniş (GT)

O

obryl- (Toprak ya da tepe) çökmek, oyulmak, göçmek (İH)

oçaḳ Ocak ayı (TA)

ofut- Azametle başını kaldırarak geçmek (İH)

oġ Boş, havlet (Kİ)

oġan Tanrı (İH, Kİ) *krş.* uġan

oġaz Bir çeşit kuş (TZ)

oġlançıḳ Oğlancık, çocukçuk (GT) *krş.* oğlançuḳ

oġlançuḳ Oğlancık, çocukçuç (KFT) *krş.* oğlançıḳ

oġlanlıḳ Oğlanlık, evlâtlık (KFT)

oġluḳ Üç telli, yayla çalınır bir saz (TZ) *krş.* ıḳlıḳ, oluḳ (II)

oġra- Uğramak (GT)

oġulduḳ 1. Ağaç kökünden çıkan ufacık dallar, sürgünler (İH) **2.** Tohum (TZ)

oġun- Bayılmak (Kİ) *krş.* uġul-, uġun-

oġuntaġa Omurga (KK) *krş.* oñurġa

oġurla- Birisiyle arasındaki mesafeyi azaltmak (MG)

oġurlu Uğurlu (Kİ)

oḳıyya Ölçü birimi (BV)

oḳruḳ Kement (İH)

olaça- Takdir etmek (Kİ)

olaḳ Su yolu, oluk (İM, MG) *krş.* oluḳ (I)

olça *moğ.* Ganimet (İM, CC)

olturġuç Koltuk, sandalye (CC) *krş.* olturḳaç

olturḳaç Koltuk, sandalye (Kİ) *krş.* olturġuç

oluḳ (I) Oluk, su yolu (KFT, Kİ) *krş.* olaḳ

oluḳ (II) Üç telli, yayla çalınır bir saz (TZ) *krş.* ıḳlıḳ, oġluḳ

omaca Köprücük kemiği (TZ) *krş.* omrav omaca kemigi köprücük kemiği (TZ)

omaç Amaç, nişangâh *krş.* āmāç, umaç (TZ)

omrav Köprücük kemiği *krş.* omaca (TZ)

omuz Omuz (TA)

ordu Ordu, şehir (İH)

ona- Saymak, itaat etmek (İH, TA)

oñal- İyileşmek, sıhhat bulmak (BV, İM) *krş.* oñul-

oñalt- İyileştirmek (CC) *krş.* oñat-

oñar- İyileştirmek, ıslah etmek (Kİ)

onat Akıllı, uslu kimse (İH, TA, TZ) *krş.* oñat

oñat Akıllı, uslu kimse (Kİ) *krş.* onat

oñat- İyileştirmek (CC) *krş.* oñalt-

oñḳolı Askerin sağ tarafı, sağ kolu (Kİ)

oñlıḳ Şifa, sağlık, selâmet (CC)

oñul- İyileşmek, hastalıktan kurtulmak (Kİ, TZ) *krş.* oñal-

oñurġa Omurga (BV) *krş.* oġuntaġa

orana Doğumdan sonra düşen parça (TZ) *krş.* atana, etan, etene

oranla- Zannetmek, sanmak (TA)

orbu Taş fırlatan sapan (CC)

orġa Bayrak (Kİ)

ornat- Yerleştirmek (TZ)

oroz *far.* Talıh, baht, kader (CC) *krş.* roz

oru Mahzen, hububat anbarı (BM)

orunla- Sanmak (TZ)

oruspi *far.* (< rūspī) Oruspu (TZ) *krş.* oruspu

oruspu *far.* (< rūspī) Oruspu (Kİ) *krş.* oruspi

orutġa Bel kemiği (TZ) krş. orutḳa

orutḳa Bel kemiği (TZ) *krş.* orutġa

oşatıptır Yazılmış (TZ)

oşla- Sineği kovmak, uzaklaştırmak (TA)

otala- Şifa vermek (CC)

oṭla- İlâçlanmak, tedavi olmak (TA)

otraç Ada (BM, CC)

otraḳ Oturak, oturulacak yer (TZ) *krş.* otraş, otruḳ, oturaḳ, oturġu

ovdarı Yere, sırtüstü (CC)

ovrula Gizlice (CC)

ovrun Gizli (CC)

ovsun *far.* (< efsūn) Efsun, büyü (TZ)

ovsunla- *far. tr.* Efsunlamak (TZ)

ovulduḫ Balık yumurtası (CC)

ovus (I) *Rus.* Çavdar (CC)

ovus (II) Mum (Kİ)

oyanla- Gemlemek, gem vurmak (Kİ) *krş.* uyanla-

oyar- Uyurmak, uyandırmak (Gİ*) krş.* uyar-

oynal- Oynamak (MG)

oyovla- Hakketmek, oymak (CC)

oyul- **(I)** Batmak (CC)

oyul- **(II)** Oyulmak, yarılmak (İH)

oyunçaḳ kil- şaka gibi gelmek (GT)

oyuru Dere (Kİ)

ozav Geçmiş (CC)

ozdurul- İleri geçirilmek (İM)

ozul- İleri geçilmek (İM)

ozun- Geçilmek (BV)

Ö

öbtek alaca, ibibik (DM)

öbüge Dede (CC)

öç- **1.** Yarışmak (CC) **2.** Bahis tutuşmak (İH)

öçeç Öç, intikam (CC, GT, Kİ, TZ)

öçeş- **1.** Yarışmak (TZ) **2.** Bahse girişmek (KK)

öçeş Baca (İM)

öçü Tahrik etmek, kışkırtmak (CC)

öd Acılık (TZ) *krş.* öt (II)

öded- Ödetmek (KFT)

ödemeklik Ödeme (KFT)

öden Necip, asil (TA)

öden- Ödenmek (KFT) *krş.* öten-

ödinç Ödünç (BM) *krş.* ödünç, ötünç

ödü Ruh, can, nefes (TA)

ödünç Ödünç (TA) *krş.* ödinç, ötünç *ödünç al*- borç almak, ödünç almak (TA)

ög (I) Akıl, zihin *krş.* ök 2 (MG)

ög (II) Hatır, gönül (TA)

ög- Övmek, methetmek (CC, GT, Gİ, İM) *krş.* ök-, öv- (I)

ögendire Öküzü ssürmeye yarayan ucu çivili ağaç (İH)

ögerçi Kurye (TA)

ögey oğlan Üvey çocuk (TA)

ögeyik Meşhur kuş, kumru (İH) *krş.* ügeyik

ögikye Okka (İH)

ögri- Çocuğun beşiğini sallamak (Kİ) ögrümük salıncak (Kİ)

ögün- Övünmek (GT) *krş.* övün-

ögünç Övgü, övünç (CC) *krş.* öygünç

ögür Birbirine alışık olan hayvan, uysal hayvan (Kİ)

ök 1. Kalp (Kİ) **2.** Akıl, zihir (MG) *krş.* ög

ök- Övmek, methetmek (CC, İM, İN, MG) *krş.* ög-, öv- (I)

ökeç Üç yaşındaki koyun (TA)

öki- Kusmak (Kİ)

öksür- Öksürmek (Gİ, KF, KK, MS, RH, TA) *krş.* ökür-, öskür-, ötkür-, ötür- (II)

öksürmek Öksürük (BM, KK, TA) *krş.* öksürük, ökürük, ötürmek

öksürük Öksürük (KK) *krş.* öksürmek, ökürük, ötürmek

öksüs Öksüz (TA) *krş.* öksüz

öksüz Öksüz (İM, TZ) *krş.* öksüs

öktemlen- Gururlanmak, çalım satmak (CC)

öktemlik Gururluluk, kibir, büyüklük (CC)

öktün- Gücendirmek, rencide etmek (CC)

öktünmek Hakaret, tahkir (CC)

ökünç Hasret, iştiyak, arzu (İH)

ökür- Öksürmek (BM)*krş.* öksür-, öskür-, ötkür-, ötür- (II), yöktür-, yütkür- (I), yütür-

ökürük Öksürük (BM) *krş.* öksürmek, öksürük, ötürmek

öl eyle- Islatmak (BM) *krş.* ölet-, öl it-

öl it- Islatmak (BM) *krş.* ölet-, öl eyle-

öl ol- Islanmak, nemlenmek (BM) *krş.* ölü-

ölet- Islatmak (BM) *krş.* öl eyle-, öl it-

ölet İnsanların ölümü (TZ)

ölşey- El ile vurmak (TZ)

ölü- Nemlenmek, ıslanmak (TZ) *krş.* öl ol-

ömek Bitki adı (BV)

öñ- Doğrultmak (TZ)

önegü İnat eden, inatçı (Kİ) *krş.* önevü

önevü İnatçı, inat eden (Kİ) *krş.* önegü, ünegü, ünevü

öngü 1. Çıplak, yalın (CC) **2.** Tek, yalnız, biricik (CC)

öngü- Yüzünü buruşturmak (TZ)

öngülmüş İçi boş (TZ)

öngüz Bellek, hafıza (TZ)

öñü Başka (TA)

örçele- İnat etmek, ısrar etmek (İH)

örçeleş- Bir mesele üzerinde inatlaşmak, münakaşa etmek (İH)

öre Ayakta dik durmak anlamını

bildirir (TZ) *krş.* örü (I) *öre tur-* ayağa kalkmak, ayakta durmak (İM) *krş. örü ṭur-* öre turġuz- ayağa kaldırmak (İM)

örenle- Zannetmek, sanmak (Kİ)

örgeç Erkek, enenmiş koç (BV)

örgen Urgan, ip, halat (BV) *krş.* örken

örgülüg Belirmiş (BV)

örkü Yapağı, yün (Kİ)

örleş Tepe, yokuş (CC, İM)

örmeç Kıl ve saç gibi şeylerin örülmüşü (TZ)

örpek Mızrağın ucundaki tuğ, develerin boynundaki tokaz (Kİ)

örs Demircilerin üzerinde demir dövdükleri ve iki ucu söbü demir avadanlık (CC, İH, TZ)

örsele- Hırpalamak, yıpratmak (İH)

örtli Alevli, ateşlenmiş (CC)

örü (I) Ayakta durmak (KFT) *krş.* öre *örü ṭur-* ayakta durmak (TA) *krş.* öre tur-

örü (II) Yer altında hububatı saklamaya mahsus mahzen (Kİ)

örük İğdiş edilmiş koç (BM)

örükle- Yalan söylemek (BM) *krş.* ötrükle-

ösek Ateş küreği (TZ)

öskür- Öksürmek (CC) *krş.* öksür-, ökür-, ötkür-, ötür- (II), yöktür-, yütkür- (I), yütür-

öşen- Avunmak, aldanmak (TZ)

öşendir- İncitmek (TZ)

öşeng İnatöı, dikkafalı, aksi (CC)

‘öşr *ar.* Ürünlerden alınması gereken şer’î onda bir vergi (Gİ, İM, KF) *‘öşrī yir* öşür alınan yer (İM)

ötel- Ödenmek (İM)

öten- Ödenmek (İM) *krş.* öden-

ötenil- Ödenilmek (İM)

ötetilük İki farklı sokağa çıkışı olan iki kapılı ev (İH)

ötkek Öksürük (CC)

ötkün- Hikâye anlatmak (İH)

ötkünç Hikâye, uzun masal (İH)

ötkür- Öksürmek (TZ) *krş.* öksür-, ökür-, öskür-, ötür-, yöktür-, yütkür- (I), yütür-

ötkürü Ötürü, ...den dolayı (KFT) *krş.* ötri, ötrü, ötüri, ötürü, utru (III)

ötli Ödlü, safralı (CC)

ötri Ötürü, ...den dolayı (TZ) *krş.* ötkürü, ötrü, ötüri, ötürü, utru (III)

ötrü Ötürü, ...den dolayı (İM, MG, İN) *krş.* ötkürü, ötri, ötüri, ötürü, utru (III)

ötrük Midenin bozulması ile sulu, çok kokmuş olarak sancı ile def edilen insan pisliği (İH)

ötsiz Ödsüz (BV)

ötünç Ödünç (CC) *krş.* ödinç, ödünç

ötür- Cıvık ve sancılı olarak pislemek (İH)

ötür- Öksürmek (TA) *krş.* öksür-, ökür-, öskür-, ötkür-, yöktür-, yütkür- (I), yütür-

ötürgü Delgiç, matkap (TZ) *krş.* ütürgü

ötüri Ötürü, ...den dolayı (KFT) *krş.* ötkürü, ötri, ötürü, utru (III)

ötürmek Öksürük (TA) *krş.* öksürmek, öksürük, ökürük

ötürü Ötürü, ...den dolayı (KFT) *krş.* ötkürü, ötri, ötrü, ötüri, utru (III)

öv- (I) Övmek (CC) *krş.* ög-, ök-

öv- (II) Ovmak (TZ)

övden Necip, asil (TA)

övdü Övgü (CC)

övdür- Övülmek (CC)

övger- Övmek (CC)

övük Değirmen taşı (CC)

övün- Övünmek (CC) *krş.* ögün-

övünçlü Övgülü (CC)

övüşle- Ovuşturmak (BV)

övüt- Silmek, temizlemek (CC)

övüz Bal arısı (TZ)

öygen Gem, yular (TA)

öygünç Övgü, övünç (CC) *krş.* ögünç

öyken Gem, yular (TA)

öylen Öğleyin, öğle vakti (TA) *krş.* evle, evlen, öyle (I)

öyüş bol- Nemlenmek, ıslanmak (TZ)

öyüş- Savurmak (TZ)

öyütli Öğüt veren (TZ)

öz yürimek Kanlı basur (TA) *krş.* üz yürimek

özdek Ağacın bedeni, özü (İH) *krş.* özek

özdelik Güzellik, seçkinlik (KK)

özlük Kendi kendine, kendi başına (MG)

‘özr *ar.* Özür, kusur (Gİ, GT, İM, KF, KFT)

‘özrlü *ar. tr.* Özürlü, özrü olan (İM)

‘özrsiz *ar. tr.* Özürsüz, özrü olmayan (İM)

özüle- Arzulamak, bir şeyi içinden şiddetle istemek (İH)

P

pacnaḳ Bacanak (TA) *krş.* bacanaḳ

pālān *far.* Palan (BV, İM)

palang *far.* Leopar, pars (CC) *krş.* peleng

pap *hr.* Papa (CC)

papas *rum.* Rum din reisi, papaz, rahip (CC, TZ) *krş.* bapas, papaz

papaz *rum.* Rum dini reisi, papaz, rahip (CC) *krş.* bapas, papas

pāre *far.* Parça (BM, BV, Gİ, İM, KF, RH, TZ)

parġal *far.* Pergel (CC)

parla Tüyü az olan köpek (TZ)

pārsā *far.* Sofu, zahit kimse (GT)

pārsālıḳ *far. tr.* Zahitlik, sofuluk (GT)

pās *far.* Pas (GT, Kİ, TZ) *pās tut*- paslanmak (Kİ)

paslan- *far. tr.* Pas tutmak, paslanmak (Kİ, TZ)

pater nostar *hr.* Hristiyan kiliselerinde Hz. İsa’dan havarîler vasıtasıyla intikal etmiş olan bir dua (CC)

pāyām *far.* Badem (Gİ, KFT, TZ) *krş.* bādām, beyam

pazıla- Yipranmak, çürümek, eskimek (İH)

pekiş Sivri diş (TZ)

pekmez Pekmez (TZ) *krş.* bekmas, bekmes, bekmeş

pekter Devenin üzerine konan kapalı oturma yeri (TZ)

peleng *far.* Kaplan veya pars (GT) *krş.* palang

pelīd *far.* Pis, murdar (GT)

peltek Peltek, kekeme (TZ) *krş.* beltek, biltek

penīr *far.* Peynir (Kİ, TA) *krş.* benir, beynir, peynīr

perākende *far.* Perakende, tek tek yapılan, satılan (İM)

perde-dār *far.* Perdeci, kapıcı, teşrifatçı (GT)

perhīz *far.* Perhiz (GT)

perīşān *far.* Dağınlık, perişan (GT)

perīşānlıḳ *far. tr.* Dağınıklık, perişanlık (GT)

persenk *far.* (< pārseng) Tartının ayarı (İH)

pes *far.* Sonra, öyleyse, şu hâlde (BV, Gİ, GT, MG)

pesle- Yellenmek (TA)

peşa *far.* Sanat, meslek, iş (CC) *krş.* peşe, pīşe

peşe *far.* Sanat, meslek, iş (TZ) *krş.* peşa, pīşe

peşeker *far.* Sanat sahibi, sanatkâr (TZ) *krş.* pīşekār

peydā *far.* Meydanda, ortada (GT)

peynīr *far.* (< penīr) Peynir (BM, DM, TZ) *krş.* benir, beynir, penīr

pıraza *far.* Firuze, mavi renkli süs taşı (CC) *krş.* fīrūze

pışlaḳ Kurutulmuş yoğurt (TZ)

piçe *İt.* (< pezza) Peçe, yüz örtüsü (İH)

pinti (I) Çaresiz, elden ayaktan düşmüş (İH)

pinti (II) Bitli (İH)

pirinç *far.* Pirinç (İM) *krş.* birinç, brinç

pīrūze *far.* Firuze, mavi renkli süs taşı (GT) krş. pıraza

pistaḳ *yun.* Antep fıstığı (CC)

piş Bağırma, çağırma (CC)

pīşe (I) *far.* sanat, iş, meslek (GT, İM) *krş.* peşa, peşe

pīşe (II) *far.* Huy, âdet, tabiat (GT)

pīşekār *far.* sanatkâr, meslek sahibi (GT) *krş.* peşeker

piyāla *far.* (< piyāle) Bardak, tas, kupa, kadeh (CC, GT, İM)

poşġut Irgat, gündelikle çalışan (İH)

profet *hr.* Peygamber (CC)

psalmo *hr.* Kilise manzumeleri, ilâhîler, dinî şarkılar (CC)

pulat *far.* Sopa, değnek (TZ)

puluç Puşt (TZ)

pursla- Hayvana yem vermek (TZ)

pus- Bir yere oturup kalmak (TZ)

pusaṭ Silâh (KFT)

puşu Pusu (TA)

pürçek Pürçek, şakaklardan sarkan saç (TZ)

pürşek Ağaç veya ot köklerindeki pürçek (TZ) *krş.* pürşük

pürşük Ağaç veya ot köklerindeki pürçek (TZ) *krş.* pürşek

R

rabbenā *ar.* "Ey rabbimiz" anlamında bir cümle (Gİ, KF)

rabbenā leke'l-ḥamd *ar.* "Allahım hamd sanadır" (İM, MS)

rāci' *ar.* Geri dönen (İM)

rāciḫ *ar.* Üstün (İM)

rafeş *ar.* Cima, cinsel ilişki (İM)

rāfiżī *ar.* Hz. Ebubekir ile Hz. Ömer'in halifeliğini kabul etmeyen (İM)

raġbet *ar.* Rağbet, istek, arzu (BV, Gİ, GT, İM, KF)

rāḫ *ar.* Şarap (GT)

rāhib *ar.* Hristiyanlarda manastırda yaşayan ve evlenmeyen din adamı (İM)

raḫīl *ar.* Göç (GT)

raḫt *far.* Ev eşyası (GT)

ra'iyyet *ar.* Bir hükümdar idaresi altında bulunan ve vergi veren halk (Gİ, KF, KFT)

raḳım *ar.* Bir tedavi yolu (BV)

raḳīḳ *ar.* İnce (BV, KFT)

raḳs *ar.* Oyun, dans etme (GT)

ramaḳ *ar.* Pek az şey (GT)

rāmī *ar.* (Ok) atan (MG)

ra'nā *ar.* Güzel, lâtif (GT)

rançlıḳ Kehanette bulunma (CC)

rāsic *ar.* Bir bitki adı (BV)

rāsiḫ *ar.* Bir bitki adı (BV)

rāsin *ar.* Bir bitki adı (BV)

rāst *far.* Doğru, gerçek (BV, DM, GT, İM, İN)

rāstlıḳ *far. tr.* Doğruluk (İM, İN)

rāşidīn *ar.* Olgunlar (BV)

raṭab *ar.* Bir hastalık (BV)

ratḳa *ar.* Kadının cinsel organındaki kemiğin temasa engel teşkil etmesi durumu (KFT)

ravand *far.* Ravent kökü (CC)

rāved *far.* Bir bitki (BV)

rāvende far. Bir bitki (BV)

ravża *ar.* Bahçe (İM)

ravża-i şerife Hz. Muhammed'in kabri (İM)

rāygān *far.* Bedava, karşılıksız (CC)

rāyiż *ar.* Terbiye (RH)

rāyiḥa *ar.* Koku (GT, MG)

rāz *far.* Sır, giz (GT)

rāzıḳ *ar.* Rızık veren (Gİ, KF)

rāżīluḳ *ar. tr.* Rıza gösterme, kabul etme (Gİ) *krş.* rāżīlıḳ

raziyana *far.* Dereotu türünden bir bitki (CC)

rāzlaş- *far. tr.* Gizli konuşmak (İH)

rāzyānc *far.* Dereotu türünden bir bitki (BV, RH)

re's *ar.* Baş (GT)

re's-i māl *ar.* sermaye, anamal, ana para (GT, İM)

reb Gemi (BM) krş. kereb, kerep

rebe *ar.* Faiz, haraç (CC)

rebī *ar.* Bir kabile adı (KFT)

rebī' *ar.* İlkbahar (GT)

rec' *ar.* Bir bitki (BV)

recā *ar.* Ümit, istek, dilek (Gİ, KF)

rec'at *ar.* Geri gelme (KFT)

recim *ar.* (< recm) Taşlama, taşa tutma

(KFT)

redd *ar.* Kabul etmeme (BV, GT, İM, MG)

ref‘ *ar.* Arapça bir kelimenin sonunu ötreli okuma (İM)

refīḳ *ar.* Arkadaş, yoldaş (GT)

reġāyib (I) *ar.* Rağbet olunan, önem verilen, istenen (Gİ)

reġāyib (II) *ar.* Recep ayının ilk Cuma gecesi (İM, KF)

rehin *ar.* Rehin (İM, KFT)

reḥsa *ar.* Bir at hastalığı (BV)

rehvār *far.* Atın sarsmadan yürüyüşü (RH)

rehvārlıḳ *far. tr.* Atın sarsmadan yürüyüş tarzı (RH)

rekāb *ar.* Bir bitki (BV)

rek‘at *ar.* (Namazda) rekât (Gİ, GT, İM, KF, KFT, MS)

remel *ar.* Hızlı hızlı yürüme (İM)

renc *far.* Ağrı, sızı, sıkıntı (GT, RH)

rencīde *far.* İncinmiş, kırılmış (GT)

renclü *far. tr.* Sıkıntılı, hastalıklı (RH)

rencūr *far.* Dertli, sıkıntıda (GT)

renglü *far. tr.* Renkli (RH)

resīde *far.* Erişmiş, yetişmiş (İM)

resm (I) *ar.* Âdet, usul (Gİ, GT)

resm (II) *ar.* Eser, iz, alâmet (İM)

reşīd *ar.* Doğru yolu gösteren, Allah’ın sıfatlarından (İM, KFT)

reşīdlik *ar. tr.* Erginlik (KFT)

reşve(t) *ar.* Rüşvet (Gİ, KF) *krş.* rişvet

revaḳ *ar.* Sundurma, çardak (GT)

revālıḳ *far. tr.* Uygun olma (İM)

revnaḳ *ar.* Parlaklık, tazelik (GT)

reyyān *ar.* Suya kanmış (Gİ, Kİ)

rışaş *ar.* Bir bitki (BV)

rıżvān *ar.* Cennet’in kapıcısı olan büyük melek (Gİ)

ri‘āyet *ar.* Gözetme, gütme (İM, RH)

ribā *ar.* Tefecilikte alınan fahiş faiz (KF, KFT)

ribāṭ *ar.* Konak, han (Gİ, KF)

rics *ar.* Pislik, murdarlık (İM, KF, MS)

ridā *ar.* Belden yukarı örtülen örtü (İM, KFT)

rif‘at *ar.* Yükseklik, yükselme (GT)

rīḥ *ar.* Bir bitki (BV)

riḳāb *ar.* Evdeki eşyayı gözetleyen hizmetçi (İM)

rikāb *ar.* Üzengi (Gİ, GT, RH)

riḳāz *ar.* Yeraltında tabiî olarak bulunan madeler ve defineler (İM)

rind *far.* Çevik, neşeli, geniş mezhepli (İH)

risāle *ar.* Küşük kitap (MG)

rişvet *ar.* Rüşvet (KFT) krş. reşvet

riyāset *ar.* Reislik (GT)

riyāżāt *ar.* Nefsin arzu ve isteklerini kırma, dünya lezzetinden ve rahatından kaçınma (BV, İM, RH)

riyāżātü’l-ḫayl *ar.* At terbiyesi (RH)

roz *far.* Talih, baht, kader (CC) *krş.* oroz

rub‘ *ar.* Dörtte bir, çeyrek (BV, Gİ, İM, KF, KFT) *krş.* rubuv

rubā‘iyyāt *ar.* Atın dördüncü yılda çıkan dişleri (RH)

rubemā *ar.* Belki, muhtemel (MG)
rubuv *ar.* Çeyrek (BV) *krş.* rub‘
ruḫām *ar.* Mermer (İM)
ruḫṣa *ar.* (< ruḫṣat) İzin, müsaade (Gİ)
rūḥullāh *ar.* Hz. İsa (Gİ, GT, İM, KF, KFT)
ruḳ‘a *ar.* Deri parçası (MG)
rūm *ar.* Anadolu (BV, GT, İM) *krş.* urum
rūmī *ar.* Anadolulu (KFT) *krş.* rūmlı
rūmlı *ar. tr.* Anadolulu (KK) *krş.* rūmī
rummān *ar.* Nar (BV, İM, KFT)
rūstāī *far.* Köylü, köye has (CC)
ruṭab *ar.* Olgun hurma (İM, KFT)
ruṭūbet *ar.* Nem, ıslaklık (BV)
rūy *far.* Yüz (GT)
rūzī *far.* Rızık, nasip (BV, MG)
rücū‘ *ar.* Geri dönme (Gİ, İM, KF, KFT)
rükebī *ar.* Dizlerle ilgili (BV)
rükn *ar.* Bir şeyin en sağlam tarafı, temel direği (Gİ, İM, KF, KFT, MS) *rükn-i ġarbī* Kâbe’nin batı tarafındaki sütunu (İM) *rükn-i ‘ırāḳī* Kâbe’nin Irak tarafındaki sütunu (İM) *rükn-i şāmī* Kâbe’nin Şam tarafındaki sütunu (İM) *rükn-i yemānī* Kâbe’nin Yemen tarafındaki sütunu (İM)
rükū‘ *ar.* Namazda dizlere tutunarak vücudun belden yukarısını yere paralel gelecek şekilde eğilme (Gİ, İM, KF, KFT, MS)
rükū‘lı sücūdlı *ar. tr.* (mcz.) Namaz kılan (İM)
rüsvā(y) *far.* Rezil, rüsva, itibarsız (Gİ, GT, KF, MG)
rüşen *ar.* Aydın, parlak (GT)

S

sa *ar.* Arap alfabesindeki sin harfi (KF)
ṣā‘ *ar.* Bir dirhemlik kutu (Gİ, İM, KF, KFT)
sa‘ādāt *ar.* Saadetler, mutluluklar (Gİ)
saar Utanma (CC)
saarla- Utanmak, mahçup olmak (CC)
ṣa‘b *ar.* Çetin, zorlu (GT, MG, RH)
ṣabā *ar.* Sabah rüzgârı (GT)
saba saba yürü- Kurumlanarak yürümek (TZ)
ṣabāḥ *ar.* Sabah vakti (Gİ, GT, KF, MS)
sabaḳat *ar.* Öncülük (KF)
sabalan- Debelenmek, çabalanmak (İH)
sabançı Çiftçi (CC)
ṣabar *ar.* Bir bitki (BV)
sābıḳ *ar.* Eski, geçmiş (GT)
ṣabırluḳ *ar. tr.* Din uğruna canını feda etme (CC) *krş.* ṣaburluḫ
ṣābit *ar.* Sabit (BV, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, MG, MS)
ṣabūḥ *ar.* Sabahleyin içilen içki (GT)
ṣābūn *ar.* Sabun (BV, MS, RH)
ṣabur (II) *ar.* Sarı sabur otu (CC)
ṣaburluḫ *ar. tr.* Din uğruna canını feda etme (CC) *krş.* ṣaburluḫ
sāc *ar.* Hindistan’da yetişen sert ve iyi cins bir ağaç türü (KFT)

saçır- Su boğazda durmak (TZ)

saçrat- Sıçratmak (Kİ) *krş.* sıçraṭ-

şād *ar.* Arap alfabesindeki sad harfi (Gİ, İM)

şadar *ar.* Başlangıç (İM)

sādec *ar.* Sade, süssüz (MG)

şādıḳ *ar.* Sadık, doğru, sadakatli (Gİ, GT, İM, KF, MS)

şādır *ar.* Ortaya çıkan, meydana gelen (GT) *ṣādır bol-* meydana gelmek (GT)

şadr *ar.* **1.** Başköşe (GT) **2.** (Bir şeyin) yan tarafı (MG)

sa'f *ar.* Bir at hastalığı (BV)

saf Atasözü (İH)

şafā *ar.* Gönül şenliği (GT)

şafāyıḥ *ar.* Madenî levhalar (İM)

sa'fe *ar.* Bir at hastalığı (BV)

şafen *ar.* Husye kabı (BV)

ṣāfī *ar.* Saf, temiz (BV, İM, RH)

şafrā *ar.* Safra, hastalığa sebep olan dört unsurdan biri (Gİ, İM, KF)

şaġaḳ Çene (TA)

saġaḳ Şafak (CC)

saġal- İyileşmek (KFT)

saġan Ok demiri (Kİ)

saġanġus Şahin, doğan (BM)

şaġaş Sayma, sayış, sayı (Gİ) *krş.* saġış, ṣaḳış

saġav Mankafalık (BV)

şaġāyır *ar.* Küçükler (KFT)

saġda Sağ el (BM)

şaġın Yaban eşeği (TA)

saġınç 1. Düşünce (CC) **2.** Emel, istek, arzu (İH, KFT)

saġışla- **(I)** Niyetlenmek (CC)

saġışla- **(II)** Düşünmek (CC)

saġışla- **(III)** saymak, hesaplamak (DM, KK) *krş.* ṣaġışla-

şaġışla- Saymak, hesaplamak (TA) *krş.* saġışla- (III)

saġıt 1. Alet, edevat (CC) **2.** Zırh (MG)

saġıtlan- Silâhlanmak (CC)

saġmal Sağmak için ayrılan koyun (Kİ) *krş.* ṣaġmalı

şaġmalı Sağımlı koyun ve keçi (TA) *krş.* saġmal

ṣaġr *ar.* Geçit, sınır (İM)

saġraḳ Emziksiz uzun boğazlı su kabı (İH, Kİ)

saġrī *ar.* Bir çeşit süngü tutma şekli (MG)

saġsaġan Kıvrılmış olan yılan (TZ) *krş.* sanzaġan

saġsı Saksı, çanak (İH) *krş.* saḳsı

saġtuç Damadın düğününde adamlara hizmet eden arkadaşı, sağdıç (Kİ)

saḫāvet *ar.* Cömertlik, eli açıklık (GT, MG)

şaḥāyif *ar.* Sayfalar (İM)

şaḥḥ *ar.* Doğru, yanlışsız (İM)

şaḥḥat *ar.* Toynak ortasının geniş olması (BV)

saḫī *ar.* Cömert, eli açık (GT)

ṣāḥib *ar.* Sahip (BV, Gİ, GT, İM, MG) *ṣāḥib-i meclis* oturum idarecisi (KFT)

ṣāḥibe *ar.* Kadın sahabe (İM)

şaḥīfe *ar.* Sayfa (İM)

şaḥīḥ *ar.* Doğru, sahih (BV, Gİ, İM, KF, KFT, MG, MS)

şaḥīḥlıḳ *ar. tr.* Sıhhat (KFT)

sāḥir *ar.* Büyücü (İM, KFT)

sahkeşt Bir bitki (BV)

şaḥn (I) *ar.* Kırma (BV)

şaḥn (II) *ar.* Kâse, çanak (GT)

şaḥn (III) *ar.* Avlu (GT)

saḫtiyān *far.* Deriden yapılmış yaygı (CC, DM)

sa'īd *ar.* Yükselen, yukarı çıkan (KF)

saḳā *ar.* Su taşıyan kişi (KFT)

saḳa Saka kuşu (CC)

saḳaḳ Çene altı (İH)

şaḳaleyn *ar.* İnsan ve cin (BV)

saḳālıḳ *ar. tr.* Suculuk (KFT)

saḳamunya *ar.* Bir bitki (BV)

saḳanduruḳla- (Atı) yularlamak (İH)

saḳar Alnında bir parça aklık olan at (İH, Kİ, TZ)

saḳar *ar.* Cehennem (GT)

saḳavṭar *ar.* Bir bitki (BV)

saḳçılı yol Bekçisi, karakolu, menzilcisi olan emin yol (İH)

saḳf *ar.* Tavan, çatı (İM, KFT)

saḳılda- Titremek, soğuktan titremek (İH)

saḳıy(y)e *ar.* Su kanalı, su dolabı (Gİ, İM) *krş.* sāḳıye

sāḳī *ar.* Saki, içki sunan (GT)

saḳīm *ar.* Hasta (GT)

sākin *ar.* **1.** Sakin, oturan, mukim (BV, Gİ, GT, İM) **2.** Sakin, hareketsiz (İN, KF, KFT, MG) **3.** Rahat, huzur içinde bulunma (İM)

sākinlik *ar. tr.* Gönül rahatlığı (İM)

sākit *ar.* Susan, susmuş (BV, Gİ, GT, KF)

sāḳiye *ar.* İçki sunan kadın (KF)

saḳlaġ Davar sulayacak pınar, havuz, gölcük (İH)

saḳsı Saksı, çanak (DM, TZ) *krş.* saġsı

saḳurġa Kene (Kİ, TZ)

şalābet *ar.* Sağlamlık, sertlik (GT)

salaça Devenin üzerine koyup seyahata çıkanların bindikleri beşik (Kİ)

şalāḥ *ar.* Rahatlık, barış, huzur (İM, GT, KFT)

şalam Saman (TA)

salama Zift (TZ)

salamçaḳ At eğerindeki kayış (Kİ)

şalāt *ar.* Namaz (Gİ, KF)

salban Sarık (TZ)

salç Adaçayı (CC)

Salı nesne Ele alıp yukarı kaldırmak veya aşağı sarkıtmak suretiyle ağırlığı tahmin edilen nesne (İH)

şalıber- Salıvermek, bırakmak, koyuvermek (TA) *krş.* salıver-

Salıḳ Salınmış (BV)

salın- **(I)** İki tarafa salınarak yürümek (CC, İH)

salın- **(II)** Hapse atılmak (İM)

salın- (III) Saç kıvrık olmayıp sarkmak (İM)

salın- **(III) 1.** Gönderilmek, salınmak (Kİ) *krş.* selin- **2.** Bırakılmak (BV,

MG, RH, TZ)

şalın- Salınmak (KK)

salınan- Salınmak (TZ)

salınçaḳ Salıncak (İH, Kİ) *krş.* selgençek, selkinçek

salındır- **(I)** Sarkıtmak (İM)

salındır- **(II)** Başını eğmek (İM)

salındur- Salmak, bırakmak (BV, İM)

salıver- Salıvermek, bırakmak, koyuvermek (İH) *krş.* ṣalıber-

ṣalīb *ar.* Haç (BV)

ṣāliḥ (I) *ar.* Dinî emirleri yerine getiren (Gİ, GT, İM, KF, KFT, MS)

ṣāliḥ (II) *ar.* Doğru, iyi (Gİ, MG)

ṣāliḥlıḳ *ar. tr.* Salihlik, iyilik, doğruluk (Gİ, KF, KFT)

sālim (I) *ar.* Emin, selâmette, salim (BV, GT, KFT)

sālim (II) *ar.* Noksansız, eksiksiz (İM)

sālimlik *ar. tr.* Eminlik, korkusuzluk (İM)

salḳım Salkım, üzüm salkımı (DM)

salḳum Salkım, üzüm salkımı (DM,

salma (I) Başı boş, kayıtsız (İH)

salma (II) Salınmış, sarkıtılmış (İM)

salmaḳ Oyun, eğlence (İM)

sālūs *far.* Riyakâr, ikiyüzlü (GT)

sālūslan- *far. tr.* Kendini zahit, salih, büyük adam göstermek (İH)

salyar Ağızdan akan su, salya (İH) *krş.* salyaz

salyaz Ağızdan akan su, salya (TZ) *krş.* salyar

ṣama Bir bitki (BV)

ṣamaġ Bir bitki (BV)

samala *rum.* Talihsizlik (CC)

samala Zift, katran (Kİ) *krş.* samla

samanlu Samanlı (KFT)

samas- Israr etmek, aksilik etmek (Kİ)

samasan Israr (Kİ)

samasan- Israr etmek (Kİ) *krş.* samsan-

ṣamed *ar.* **1.** Yüksek, ulu (Gİ) **2.** Kimseye ve hiçbir şeye muhtaç olmayan Allah (Gİ)

samla Zift, katran (BM) *krş.* samala samparı Zemheri (İH)

samra- Homurdanmak, ağzının içinde anlaşılmaz sözler söylemek (İH)

samsan- Israr etmek (Kİ) *krş.* samasan-

ṣamt *ar.* Susmak (Gİ, KF) *ṣamt oruçı* oruçlu iken yememe ve içmemenin yanında konuşmama (İM)

samuḳ Etli kökleri yenen bitkiler (CC)

ṣanā'at *ar.* Zanaat, hüner (GT, KFT, MG)

sanar Denktaş, denk, eşit (İH)

ṣan'at *ar.* Sanat (İN, MG)

ṣanavber *ar.* Sevgilinin boyuna teşbih edilen çam fıstığı ağacı (BV, GT)

sançaḳ Sancak, bayrak (Gİ, KF)

ṣançıḳ Kova (DM) *krş.* ṣançuḳ

ṣançuḳ Kova (DM) *krş.* ṣançıḳ

sandıra- Azmak, kudurmak, kendinden geçmek (CC)

sanıl- Bir yere takılmak (İM)

sanır Dağın ucu, burnu, çıkıntısı (İH)

ṣāni' *ar.* Yaratıcı (İM)

sanki Sanki, güya, tutalım ki (İH)
sanḳu Aptal kimse (Kİ)
sanḳula- Aptallaşmak (Kİ)
sanla- (Kuş, hayvan) pislemek (İH)
sanşlı Damgalı (TZ)
sanzaġan Kıvrılmış yılan (TZ) *krş.* saġsaġan (II)
şap- Sapmak (KFT)
sapan- Saban sürmek, tarla ekmek (TZ) *krş.* sapanla-
sapan- Saban sürmek, tarla ekmek(TZ) *krş.* sapanla-
sapanla- Tarlayı sürmek, tarlaya ekin ekmek (TZ) *krş.* sapan-
sapçaḳ Süt konulan bakır kulplu kap (İM, Kİ)
sapraş- Ayrılmak (Kİ)
sapsavuḳ Çok soğuk, sopsoğuk (Kİ)
saptur- Saptırmak (Kİ)
sar (I) Doğan, akbaba (CC)
sar (II) Yumurtanın iç, ince kabuğu, zar (İH)
şar- Sarmak, bağlamak, dolamak (Gİ, İM, KF, KFT, Kİ, TA, TZ)
sar- Yaymak, açmak, sermek (TA)
saraça Hayvanın zekâsı ve sür'atli hareketi (Kİ)
saraf *ar.* (< sarrāf) Sarraf (CC)
saraġuç Sorguç, çelenk (İH)
saran- Sarık sarınmak (TZ)
sarana Sopa, değnek (TZ)
sarançıḳa Çekirge (TZ) *krş.* sarınçġa, sarınçġan, sarınçḳa
şarb Zor, güç, sarp (TA) *krş.* sarp
sārbān *far.* Sarık (Kİ)
sarça *far.* Sırça, cam, çanak (DM) *krş.* sırça, sırşa, şırşa
şarf *ar.* Harcama, sarf etme (Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG)
sarḫıt Artık, geri kalan (CC)
sarḫıt- Damlatmak (CC)
şarın- sarınmak, dolanmak (BM)
sarınçġa Çekirge (İM) *krş.* sarançıḳa, sarınçġan, sarınçḳa
sarınçġan Çekirge (Kİ) *krş.* sarançıḳa, sarınçġa, sarınçḳa
sarınçḳa Çekirge (CC, İM) *krş.* sarançıḳa, sarınçġa, sarınçġan
sarmaş- İplik gibi şeyler birbirine dolaşmak (İH)
sarnaşa Kâse, kadeh (DM) *krş.* serneşe
sarov Mide (CC)
sarp Sert, sarp, zor (CC, DM, Kİ, TZ) *krş.* şarb
sarpan Masa örtüsü (CC)
sarsıl- Sarsılmak (Kİ)
sarsıt- Kovmak, defetmek (İH)
sart Şehirli (TZ)
sas Sis, buhar (CC)
sataş- Dokunmak, değmek (İH)
saṭaş- Karşılaşmak, rast gelmek (BM, İM)
sa'ter *ar.* Kekik (BV)
saṭḥ *ar.* Bir şeyin dış yüzü (İM)
şaṭın al- satın almak (DM, İM, KK) *krş.* satna al-, şaṭṭın al-, şatun al-
saṭīr *ar.* Mitoloji (İM)
satḳa Hasta etmek, hakaret etmek (CC)

ṣaṭr *ar.* Satır (İN)
sav Dava (Kİ)
sav sav gel- Nöbetleşe gelmek (İH)
ṣavāmi‘ *ar.* Tekkeler (özel ibadet yerleri) (GT)
savan keyik Yaban keçisi, antilop (BM) *krş.* savun keyik
savar- (Ekin) savurmak (TZ) *krş.*savur-, sovur-
savçı (I) Savcı, davacı, kadı (Kİ)
savçı (II) Peygamber (Kİ)
savda ar. Kara sevda, aşırı sevme (CC) *krş.* sevdā
savıḳ Yumuşak (TA) **s**
ṣavlet *ar.* Hücum, saldırı (GT)
ṣavma‘a *ar.* İbadet yeri, tapınak (İM)
savraḳ İçki tası, kadeh (CC)
savrı Deri (CC) *krş.* savru
savru Deri (TZ) *krş.* savrı
savsa- Kendini göstermeden gizlice sıvışmak (İH)
savu- Yüz çevirmek, dönmek (İM)
ṣavul- **(I)** Ses çıkarmak (Kİ)
ṣavul- **(II)** Yoldan çıkmak (TA)
savul- Ayrılmak, bir köşeye çekilmek, uzaklaşmak (BM)
savulçaḳ Karın yılanı, solucan (TZ)
savun keyik Yaban keçisi, antilop (BM) *krş.* savan keyik
savur- (Ekin) savurmak (İM) *krş.* savar-, sovur-
savurṣuḳ Aklı zayıf olan kimse (TZ)
say su Duru su (TZ)
say yir Toprak, arazi (İH)
sayaça *far. tr.* Sadece (İH)
ṣayd *ar.* Av, avlama (GT, İM)
ṣayḥānī *ar.* Medine’de yetişen bir cins hurma (İM)
sayı Zırh (MG)
ṣayıfī *ar.* Yazlık, yaz ürünleri (KFT)
sayıḳ- (Yer için) ısınmak (İH)
sayıḳla- (Uyuyan adam veya hasta) abuk sabuk konuşmak (İH)
sāyib *ar.* Bir yerle ilgisi olmayan, başı boş (İM)
sāyil *ar.* Dilenci (Gİ, GT)
sayla- Temizlemek, sağalmak (TZ)
ṣayrafī *ar.* Sarraf (İM)
sayrı Hasta (İH, TZ) *krş.* ṣayru
sayrılan- Hastalanmak (TZ)
ṣayru Hasta (BM) *krş.* sayrı ṣayru ol- hastalanmak (BM)
ṣayyād *ar.* Avcı (GT)
saz- Yaranın ağrısı artmak (Kİ)
sazaġan Yılan, ejderha (CC, Kİ, BM) *krş.* ṣazġan
sāẕec *ar.* sade (MG) *krş.* sāẕic
ṣazġan Ejderha, yılan (TA) *krş.* sazaġan
sāẕic ar. Sade (BV) *krş.* sāẕec
seb‘a *ar.* Yedi (GT)
sebeḳāt *ar.* Geçme, ilerleme (Gİ)
sebūt *ar.* Sebt, Cumartesi günü (KFT)
seccāde *ar.* Seccade, namazlık (GT, İM, MS)
seç- Bir şeyi bir şeyden ayırmak (Kİ)
sedd *ar.* Tıkama, kapama, engel (Gİ, KF)

sedd-i ramaḳ *ar.* Ölmeyecek kadar yiyip içmek (GT)

sedl *ar.* Bırakmak, salmak (İM)

sefāhat *ar.* Hafiflik, akılsızlık (GT)

sefātīḥ *ar.* Başlangıçlar (İM)

sefercel *ar.* Ayva (KFT)

sefīh *ar.* Akılsız, savurgan (Gİ, GT, İM, KF, KFT)

sefīhlik *ar. tr.* Sefahate düşkün olma (KFT)

segerle- **(I)** Teşvik etmek (TA)

segerle- **(II)** Yermek, hicvetmek (TA)

segirden Oturak yeri, uca (İH)

seh(e)l *ar.* Kolay (BV, GT)

seḫaṭ *ar.* Öfke, gazap (İM)

seḥer-gāh *ar. far.* Seher vakti (GT)

sehv *ar.* Hata, yanlış, yanılma (Gİ, GT, İM, KF, MG)

sekbinç *ar.* Bir bitki (BV)

seker Kaynamış hurma suyu (İM, KFT)

seket- Koklatmak (MS)

sekizinçi Sekizinci (CC, RH)

seklaba Pazı (TA)

seksen- **(I)** Korkmak (CC)

seksen- **(II)** Tehdit etmek (Kİ)

seksendir- Korkutmak (CC)

sekü 1. Peyke, kanepe (BM, İM) **2.** Kapı önlerine oturmak için ayrılan yer (TA)

sekül Sekili at (İH)

selāṭīn *ar.* Sultanlık (GT)

seleb *ar.* Birinden soyularak alınan şey (İM)

selekle- Gerinmek (İH)

selem *ar.* Peşin para ile malı sonradan almak kaydıyla yapılan alış veriş (KFT)

selgençek Salıncak (TZ) *krş.* salınçak, selkinçek

seli Temiz (Kİ)

selīḫa *ar.* Kabuk (BV)

selik Kibar, kibar genç (Kİ)

selīm *ar.* Doğru, kusursuz, sağlam (BV, GT, İM, İN, RH)

selin- Salınmak, gönderilmek (BV) *krş.* salın- (IV)

selki Sölpük, gevşek (adam) (İH)

selkinçek Salıncak (Kİ) *krş.* salınçaḳ, selgençek

sellim *ar.* Selem yoluyla yapılan alış veriş (KFT)

selm *ar.* Barış (İM)

selmānī *ar.* Bir demir çeşidi (MG)

selpük Zayıf, sıska (İH)

sem‘ *ar.* Kulak (GT)

semā‘ *ar.* Musikî, sema (GT)

seme Sersem, aptal, zekâsız (İH) **s̲e**

semend *far.* Çevik ve güzel at (RH)

semer Yük hayvanı palanı (İH)

s̲emere *ar.* Meyve mahsul, netice (Gİ, KFT)

ṣemīn *ar.* Kıymetli, pahalı (GT, İM)

s̲enāyā *ar.* Atın ikinci yılda çıkan dişleri (RH)

sendire- **(I)** Sendelemek, iki tarafa sarsılarak yürümek (İH)

sendire- **(II)** Saçma sapan konuşmak

(İH)

sened *ar.* Dayanılacak şey, delil (MG)

seng (I) Buz topağı (CC)

seng (II) İlâç olarak kullanılan bir bitki (RH)

sengir Açı, köşe (CC)

sengir- Esnerken ağzını yummak (İM)

senir Hudut, sınır (İH)

señir Tepe, siper, kale (Kİ)

senit Yastağaç, hamur tahtası (İH, TA)

s̱eniy *ar.* Beş yaşındaki deve, iki yaşındaki sığır ve bir yaşındaki koyuna verilen ad (İM)

s̱eniyye tife *ar. tr.* Beş yaşındaki deve (İM)

s̱enne *ar.* Bileğin ardında tüy biten yer (BV)

sepiş- Serpiştirmek (TZ)

sepkün Yağmur serpintisi (Kİ) **ser** *far.* Baş (GT, KF, Kİ)

ser- Sermek (TZ)

seraṭān *ar.* Atın tırnakları etrafındaki etin dökülmesi (RH)

serbāz *far.* Yiğit, cesur (GT)

serben *far.* Sarık, baş örtüsü (TA) *krş.* ser-bend

ser-bend *far.* Sarık, baş örtüsü (TA) *krş.* serben

serc *ar.* At takımı, eyer (RH)

serçe *far.* Serçe (BM, İH, TA) *krş.* çerşe, serşe, sirçe, sirşe, şerşe, şirşe

seredür Saraça (Kİ)

ser-efrāz *far.* Benzerlerinden üstün olan, itibar ve nüfuz sahibi (GT)

serendībī *ar.* Bir demir çeşidi (MG)

sergen Raf (TZ)

sergerdān *far.* Başı dönmüş, sersem, şaşkın (GT) *sergerdān bol*- hayran olmak (İH) *sergerdān ḳıl*- sersem olmak, başı dönmek (İH)

sergiz- Evcilleştirmek, eğitmek (CC)

serḫoş *far.* Sarhoş, mest (GT)

serḫoşluḳ *far. tr.* Sarhoşluk (GT)

s̱erīd (I) *ar.* Tirid denilen yemek (İM)

s̱erīd (II) *ar.* Toprak toz gibi eskidikçe şarabın yüzünde oluşan şey (KFT)

seriv Ehlî, uysal (CC)

seriyye *ar.* Sayıları dört ile dörtyüz arasında olan askerder meydana gelen müfreze (KFT)

sermāye *far.* Sermaye, anamal, ana para (İM)

sermūze etük *far. tr.* Kısa çizme (İM) *krş.* sirmūze etük

serneşe Kâse, kadeh (DM) *krş.* sarnaşa

serövün Serin (CC)

serpil- Serpilmek (İN)

serpildi Serpinti (CC)

serrā *ar.* Kolaylık (KF)

serşe Serçe (DM, TZ) *krş.* çerçe, serçe, sirçe, sirşe, şerşe, şirşe

serük Deriden yapılmış sergi (TA)

serv *far.* Servi (GT)

ser-vaḳt *far. ar.* Kimse bulunmayan, yalnız kalınan yer, halvet yeri (GT)

servin Esin (TZ)

ses Ses (İH)

sesi- Erimek (BV)

sesken- Vehimlenmek, kuruntulu olmak (GT, İM)
setirlik *ar. tr.* Gizlilik (KFT)
setkik Zeki (Kİ)
setr *ar.* Örtme, kapama (Gİ, KF, KFT)
sevā *ar.* Denk, müsavî (GT, MG)
sevād *ar.* Karalık (KFT)
sevād-ı a'ẓam *ar.* Mekke (İM)
sevüv Hareket, sefer (BM)
seyb yüri- *ar. tr.* Başı boş yürümek, gezinmek (İM)
seyl *ar.* Sel, coşku (GT, İM) *krş.* sīl
seylān *ar.* Kılıcın sapa giren yeri (MG)
seyr *ar.* Yürüme, gezme (BV, GT, İM, KFT, MG)
seyrānī *ar.* Atın bir yürüyüş şekli (RH)
seyyāḥ *ar.* Yolcu, gezgin (GT)
seyyid *ar.* **1.** Efendi (İM) **2.** Hz. Muhammed (GT)
sezāb *ar. far.* Su teresi (BV)
sezeli Uyuklayarak başını iki yana sallayan kimse (TZ)
sezgen- Deprenmek, kımıldamak (TZ)
sezmek Sezme, seziş (CC)
şı Derin olmayan, sığ (TA) *krş.* sıḳ (III)
sıbırġu Islıkçı, düdükçü (TA)
şıbızġı Davul (DM)
sıbızġı Uzun düdük (Kİ, TZ)
sıç- Sıçmak (BM, Kİ, TA) *krş.* sış-, şış-
sıçraṭ- Sıçratmak (BM) *krş.* saçrat-
şıddīḳ *ar.* Çok doğru kimse (GT)
şıdḳ *ar.* Doğruluk, gerçeklik (Gİ, GT)
şıġa- Sığamak, çekmek (Gİ, İH, KF)
sıġa su Duru su, sığ su (İH, TZ)
şıġal- Yoklamak, aramak (TZ)
sıġan- Salınmak (İM)
sıġın Geyik, yaban öküzü (BM, İH, Kİ, TZ) *krş.* sıyın
sıġınç Sığınma (CC)
sıġınçı Kendine sığınılan (İM)
şıġır keyik Yabanî hayvan (TA)
sıġırçıḳ Sığırcık kuşu (CC, DM, GT, TA, TZ) *krş.* şıġırçıḳ, sıġırçuḳ, sırşıḳ
şıġırçıḳ Sığırcık kuşu (DM) *krş.* sıġırçıḳ, sıġırçuḳ, sırşıḳ
sıġırçuḳ Sığırcık kuşu (BM, DM) *krş.* sıġırçıḳ, şıġırçuḳ, sırşıḳ
sıġıt Matem (CC)
sıġız (I) Kuru, koyu (İH)
sıġız (II) Zeyrek, akıllı (TZ)
sıġlıḳ Islık (Kİ)
sıġraḳ İki parmağın arası (Kİ)
sıġza Gömleğin yakası (Kİ)
s̱ıḳā *ar.* İtimal edilen bilginler (KFT)
sıḳış Sıkışıklık, izdiham (İH)
şıḳış- Sıkışmak (Gİ)
sıḳḳır- Yıldırmak, bezdirmek (TA)
sıḳlın- Sıkılmak (İM)
sıḳnaş- Sıkışmak, sıkılmak (TZ)
sıḳrıḳ Haberci, ulak, kurye (CC)
sıḳrıḳ vur- ıslık çalmak (TZ)
şıla' *ar.* Bir at hastalığı (BV)
şılā *ar.* Köy (İM)
şıla *ar.* Memleketine gitme, akrabasına ulaşma (KF) *ṣıla-i raḥm* hısım akrabayı ziyaret etme, onlarla ilgiyi devam ettirmek (Gİ, İM)
sılta- **(I)** Bahane bulmak (TZ)

sılta- **(II)** Salmak, bırakmak, terketmek (İH)

sıltalı Bahaneli (TZ)

sıltov *moğ.* İftira, suçlama (CC)

şınā‘at *ar.* Sanat (İM)

sınal- Parçalamak (CC)

sınarla- Teşvik etmek, kandırmak (İH)

sınçıla- Kullanmak, tecrübe etmek (BV)

sınçla- Gözlemek, göz önüne almak, düşünüp taşınmak (CC)

sındı Makas (İH, TZ) *krş.* sındu

sındu Makas (DM, TA) *krş.* sındı

sınġar Uzak için benzetme (TZ)

sınra- Yapmak istemek (İH)

sınur Sınır, hudut (İH) *sınur ur*- çit çekmek, hudut yapmak (İH)

sıpa Eşek yavrusu (Kİ, TA)

sıpa- Okşamak (CC)

sıpıldaḳ Çıplak, üryan (İH, Kİ)

sıpḳın Zıpkın (MG) *krş.* sıpḳun

sıpḳun Zıpkın (Kİ, MG) *krş.* sıpḳın

sıplaḳ Çıplak, yapraksız (ağaç) (İH)

sır- Üzerine bir şey sürmek, yağ sürmek (CC)

sıra Saf, dizi (İH)

sırça *far.* Cam, sırça (BM, BV, Gİ, KFT, Kİ, TA) *krş.* sarça, sırşa, şırşa

sırdaḳ İlikli kemik (TZ)

sırıçḳa Çekirge (TA)

sırıḫ Sırık, olta sırığı (CC) *krş.* suruḳ

sırıḳ- Canavar inine girmek (TZ)

sırıl- Sıyrılmak, soyulmak (Kİ) *krş.* sıyrıl- 2

sırınsı- Yüzünü buruşturmak (TZ)

sırıt- Dişlerini göstererek tebessüm etmek (İH)

sırıt Saban demiri (BM)

sırsır Cırcır böceği (İH)

sırşa *far.* Cam, sırça (TZ) *krş.* sarça, sırça, şırşa

sırṭān *ar.* Sıraca hastalığı (BV)

sırtlan Sırtlan (BM, DM, Kİ, TA, TZ) *krş.* şırtlan, surtlan

şırtlan Sırtlan (DM) *krş.* sırtlan, surtlan

sıruḳ Bilek kalınlığında uzun ağaç (Kİ)

sısām *ar.* Susam (KFT) *krş.* simsim, sisen, susam, süsen

sısḳır- Islık çalmak (TZ)

sış- Sıçmak (TZ) *krş.* sıç-, şış-

sışra- Sıçramak (TZ) *krş.* şaşra-

sıtın- Deşilmek, fışkırmak (TZ)

sıva- Sıvamak (TZ) *krş.* sıza-, suva-

sıvaġu Mala, sıvama aleti (İH)

sıvı- Sertliği kalmamak, işe yaramaz hâle gelemek (İH)

sıvıḳ Cıvık (İH)

sıyın Yaban öküzü, geyik (TZ) *krş.* sığın

sıyırım Beyaz kaş (Kİ)

sıza- Sıvamak (TZ) *krş.* sıva-, suva-

sızal- İncelmek (TZ)

sızdur- Eritmek (BM, Kİ)

sızġur- Cızırdamak, ıslık çalmak (CC)

sızla- **(I)** Sızmak (TZ)

sızla- (II) Sıkılmak (TZ)

sızlıḳ Çorak (TZ)

sızur- Sızdırmak (KFT)

sızurul- Eritilmek (KFT)

si‘āye *ar.* Çalışıp kazanmak (İM)

sibeh-sālār *far.* Komutan (TA)

sibek Buğdayı değirmen taşı içine döken huni (İH)

sibsi Kamış düdük, ney (İH)

sifteh ḳıl- *ar. tr.* İlk başlama (İH)

siġaḳ Sinek (TA) *krş.* sinek (I), siñek

sigek Sidik, idrar (TZ)

siggek İşeyen (TZ)

sik- **1.** Cinsî ilişkide bulunmak (BM, Kİ, KK, TA, TZ) **2.** Nikâhlamak, nikâhına almak (TA)

sik Erkeklik organı, penis (CC, DM Kİ, KK, TA, TZ) *krş.* siz (II)

siḳāye *ar.* Bir tür yara (BV)

sikiş- Cinsel münasebette bulunmak (Kİ)

sikke *ar.* Sikke, mühür (İN)

sikrit- Segirtmek (BV)

siktir- Siktirmek (BV)

sil- **1.** Silmek, temizlemek (BM, Gİ, İM, KF, Kİ, KK, TA, TZ) **2.** Mesh etmek, sığamak (MS)

s̱īl *ar.* Bir bitki (BV)

sīl *ar.* Sel, coşkun su (KFT) krş. seyl

silāḥ *ar.* Silâh (Gİ, GT, İN, KF, KFT, MG)

silāḥ-nāme *ar. far.* Silâhla ilgili yazılan kitap (MG)

sile- Elini bir şeyin üstünde gezdirmek (İH)

silecek Silgi (TZ)

silen- Silinmek (TZ)

silevsüz *moğ.* Vaşak ve vaşağın kürkü (CC)

silgü Silgi (TZ)

sīlī *far.* Şamar, tokat (GT)

sili Saf, temiz, iffetli, temizlenmiş (CC, Kİ) *krş.* sille (I)

silik- **(I)** Silkmek, silkelemek (Gİ) *krş.* silk-

silik- **(II)** Eksiltmek, kesmek (BM)

silik Salya (TZ)

silin- Silinmek, temizlenmek (MS)

silk- Silkmek, silkelemek (CC, İM, KF, Kİ, KK, MG, TA, TZ) *krş.* silik-

silkgü Tozak (TZ)

sille (I) *far.* Tokat (BV) *krş.* sīlī

sille (II) Bir at hastalığı (BV)

silsile *ar.* Sıra, zincir, silsile (GT, İM, MS)

sīm *far.* Gümüş (GT)

sim- Yutmak (CC)

simāṭ *ar.* Sofra, ziyafet sofrası (GT)

simḥāḳ *ar.* Deriyi ve eti aşarak kemiğe ulaşan yara (İM, KFT)

simkir- Sümkürmek (Gİ, İM, KF, KK, TA) *krş.* simkür-, sümkür-

simkirik Sümük (Gİ, İM, KK) *krş.* simkürük, sümkürük, sümrük, sümük (I)

simkür- Sümkürmek (İM) *krş.* simkir-, sümkür-

simkürük Sümük (İM) *krş.* simkirik, sümkürük, sümrük, sümük (I)

simsār *ar.* Komisyoncu (İM)

simsim *ar.* Susam (İM) *krş.* sisam, sisen, susam, süsen

sī-murġ *far.* Anka kuşu, masal kuşu (İH)

sin (I) 1. Mezar, kabir (İH, İM, KF, TA) **2.** Mezar taşı (CC) *krş.* sın (I)

sin (II) *ar.* Çin ülkesi (KF)

sinçi Boy, pos, endam (BV)

siñek Sinek (BM, DM, Gİ, KF, Kİ, TZ) *krş.* siġaḳ, sinek (I)

sini Bakırdan değirmi geniş tepsi (İH)

siñilde- (Köpek) açlıktan havlamak (Kİ)

siñirik Ağızda bir bölge (BV)

sinle- Gizlenmek, saklanmak (İH)

sinle Mezarlık (KFT)

sinlig Dilenci (TZ)

sipāhī *far.* Sipahi, atlı (GT)

si'r *ar.* Fiyat, narh (İM)

sirāc *ar.* Işık, kandil (İM)

sirbençeñ Bir hastalık (BV)

sirçe Serçe (BV) *krş.* çerçe, serçe, sirçe, sirşe, şerşe, şirşe

sirçe Serçe (TZ) krş. çerçe, serçe, serşe, sirçe, şerşe, şirşe

sīrec *ar.* Yağ elde edilen bir bitki (RH)

sirīc *ar.* Bir bitki (BV, RH)

sirim Üzengi kayışı, sırım (Kİ)

siriş *far.* Talihsizlik, müşkül durum (CC)

sirmūze etük *far. tr.* Kısa çizme (İM) *krş.* sermūze etük

sis Sis, sis rengi (DM, TA)

sisen *far.* Susam (BV) *krş.* simsim, sīsam, susam, süsen

siş Şiş, şişkinlik (İH) *krş.* şiş

sişik- İsabet etmek, bulaşmak, değmek (İH)

sitāre *far.* Karı ile koca arasında kalan ev (KFT)

sivek Dayanak yeri (İN)

sivilçi Sivilce (İH)

siviş- Kimseye sezdirmeden kaçmak (İH)

sivri çibin Sivrisinek (BM) *krş.* süri çibin, süre şibin, süvrü çibin

siy Sidik, idrar (CC)

sobı Çene ve yanağın düzlüğü (Kİ) *krş.* sobu

sobu Çene ve yanağın düzlüğü (Kİ) *krş.* sobı

soçul- Soyunmak (CC)

ṣofra *ar.* Sofra, yemek tepsisi (GT, İH)

soġan Soğan (BM, BV, CC, DM, GT, Kİ, RH, TA, TZ) *krş.* ṣoġan

ṣoġan Soğan (KK) *krş.* soġan

soġanġuş Şahin, doğan (BM)

soġlaḳ Koyun (BM)

soġrı- Uyuşmak (Kİ)

soġulçan Solucan, karın yılanı (İH, TZ) *krş.* solunçan, sovlaçan, sovulşan, sulunçan, şovulşan

soġulu- saplamak, geçirmek (İH)

soġun- Sıkulmak, büzülüp saklanmak (İH)

soḫran- Matem tutmak (CC)

soḫta Kan sucuğu (CC)

soḳ barmak 1. Şahadet parmağı (Kİ)

krş. suḳ barmaḳ **2.** Orta parmak (TA)

soḳ göz Gözü doymaz, aç gözlü (İH)

soḳaḳ Ala renkli geyik (İH)

soḳaḳ *ar.* Sokak (İH)

soḳlan- İsteği artmak (TZ)

soḳlandır- Teşvik etmek (TZ)

soḳlıḳ Aç gözlülük, göz doymazlık, hırs (İH, TA)

soḳran- Ağzı içinden anlaşılmaz söz söylemek (İH)

soḳum Lokma, parça (BM, TA, TZ)

soḳur Kör, tek gözlü, şaşı (CC, İH, KK, MG, TZ)

şoḳuṭa- Ağlamak (BM)

solı- Solumak (Kİ) *krş.* solu-

solu- Solumak (CC) *krş.* solı-

soluḳun Soluyan, nefes alan (Kİ)

solunçan Sülük, solucan (Kİ) *krş.* soġulçan, sovlaçan, sovulşan, suluçan, sovulşan

somun *rum.* Somun, çörek (İH, TZ) (I) **soñaçaḳ** Ayak ökçesi (İM)

sonġġur Doğan, şahin türünden bir kuş (CC) *krş.* sonḳur, sunḳur (II)

sonḳulda- İnlemek, ıklamak (İH)

sonḳur Doğan, şahin türünden bir kuş (BM, Kİ) *krş.* soñġur, sunḳur (II)

soralçı Süzgeç, süzgü (TZ)

sorat Türkiye buğdayı, Mısır buğdayı (BM)

sorḳun Uzun salkım söğüt, sorgun ağacı (İH, Kİ)

şorma Bir cins içki, boza (DM, Kİ)

sorp Gafleten, bilmeyerek (Kİ)

soruḳ Olgunlaşmış (KFT)

sorun- Sünmek, uzamak (TZ)

sorut- Yüzünü azdırmak, çalım satmak, kafa dikmek (İH)

sovlaçan Solucan, sülük (BM) *krş.* soġulçan, solunçan, sovulşan, sulunçan, şovulşan

sovrun- Sıyrılmak (TZ)

sovulşan Solucan, sülük (TZ) *krş.* soġulçan, solunçan, sovlaçan, sulunçan, şovulşan

sovun Yaban keçisi, antilop (BM, Kİ)

sovunçaḳ Ökçe (CC)

sovur- Savmak, savurmak (TZ) *krş.* savur-, sovor-

şovur Yabanî geyik (Kİ)

sovuşla- Yavaşça ses vermek (TZ)

soy- Soymak, hırsızlık etmek (İM)

soyalaşı gel- Birbiri ardınca gelmek (İH)

soyḳa Kaftan (İH)

soylaḳ tişli Sivri dişli, ısırgan dişli (TZ)

soytar- Saplamak, kısılmak (İH)

soyun- Soyunmak (BV)

soyurġa- Bir hakanı tahttan indirme (TZ) *krş.* soyurḳa-

soyurġa- *moğ.* Lütuf bahşetmek, rahmet eylemek (CC)

soyurġal *moğ.* Lütuf, ihsan, inayet (CC)

soyurġat- İnayet bulmak (CC)

soyurḳa- Bir hakanı tahttan indirme

(TZ) *krş.* soyurġa-

söbi Söbü, sivri şey (TZ) *krş.* söbü

söbü Söbü, sivri şey (İH) *krş.* söbi

sögen balıḳ İt balığı (İH)

söglün- Kebap olmak, kavrulmak (Kİ)

sögüt- Diz çökmek (İH) *krş.* söküt-

sökel Hasta (BM, GT, İM, Kİ, TA) *krş.* sögen *sökel ol*- hastalanmak (BM)

sökelek Hastalık (Kİ) *krş.* sökellik

sökellik Hastalık (BM, İM, TA) *krş.* sökelek

söklençe Kebap (DM) *krş.* söklençi

söklençi Kebap (BM, TA) *krş.* söklençe

söklenmiş et Kesilmiş, inceltilmiş et (BM, TA)

söklün- Kebap yapılmak (TZ)

sökrük Ateşte veya güneşte kurutulmuş et (BM)

sökük Sökük, sökülmüş (İM)

söküş (I) Dil yarası, hakaret (CC)

söküş (II) Hastalanma (İH)

söküt- Diz çökmek (TZ) *krş.* sögüt-

sölençü Parçalanmış, kebaplık et (TZ)

söve- Dayamak (İM)

sövünçü Dilim dilim kesilmiş et (Kİ) *krş.* sövündirgiçi sevindirici, sevindiren (CC)

söyken- Sırtını dayamak (İH, İN, TZ)

söykenmeklik Dayanma (KFT)

su'āl *ar.* Öksürük hastalığı (BV)

ṣu'bān *ar.* Biyik yılan, ejderha (GT)

subaşı Serasker, komutan (İH) *krş.* sübaşı

ṣubḥ *ar.* sabah (GT, İM)

ṣubḥ-dem *ar. far.* Sabah vakti (GT)

suç Suç, günah (BM, Kİ) *krş.* suş

suçu- Sıçramak, tepinmek (BV, MG)

suçuḫ Bağırsak (CC)

suçul- Soyunmak (CC, Kİ)

ṣuda' *ar.* Bir at hastalığı (BV)

ṣūf *ar.* Yün (CC)

ṣuffa *ar.* Sofa (İM) *krş.* ṣofa

suflı Sulu, su dolu (İM)

ṣufra *ar.* Bir bitki (BV)

sufra Baca (CC)

ṣuġır ṣavṣar Gelincik (TA)

suh Haris, aşırı istekli (CC)

suhlan- Göz dikmek, harislenmek (CC)

suḫra (I) *ar.* Zorla ve ücretsiz gördürülen iş, angarya (GT)

suḫra (II) *ar.* Alay etme, eğlenme (GT, İM)

suḥūr (I) *ar.* Seherler (İM)

suḳ barmaḳ Şehadet parmağı (İH) *krş.* soḳ barmaḳ 1

suḳlıḳ Hırs, arzu, heves (CC) *krş.* suḳluḳ

suḳluḳ Hırs, arzu, heves (CC) *krş.* suḳlıḳ

suḳūl-ı ḫayıl *ar.* At pazarı (KFT)

sulaḳ Sulak, sulu yer (BV) *krş.* suvlaġ

sulanġır Gelin kadın, gelincik (TZ)

ṣulb *ar.* Sert, katı (MG)

ṣulbī *ar.* Birinin soyundan gelme (KF)

ṣulḥ *ar.* Barış, uzlaşma (Gİ, GT, İM, KFT)

suluḳ (I) Kemer ile asılan çanta (Kİ)

suluḳ (II) Bir bitki (BV)

sulunçan Solucan, sülük (Kİ) *krş.* soġulçan, solunçan, sovlaçan, sovulşan, şovulşan

sumaġ Bir bitki (BV)

şun‘ *ar.* Kudret, yapma (İM)

şun- Elini uzatmak (TA)

sunçuḳ Halef, birinin yerine geçen (Kİ)

sunus Bir genişlik ölçüsü, başparmakla işaret parmak arasındaki mesafe (BM)

sūr *ar.* Sur, kale duvarı (KFT)

şūre(t) *ar.* Kur’anıkerim’in 114 bölümünden her biri (Gİ, GT, İM, KF, MS)

surtlan Sırtlan (KK) *krş.* sırtlan, şırtlan

şurūf yel *ar. tr.* Sabahları dalga dalga esen rüzgâr (DM)

suruḳ Sırık, olta vb. sırığı (CC) *krş.* sırıḫ

susam *ar.* (< sīsām) Susam (İH) *krş.* simsim, sīsām, sisen, süsen

susmār *far.* Kertenkele (İM, TZ)

sust *far.* Çürük (CC)

susun İçki (CC)

suş Suç, günah (TZ) *krş.* suç

suv- Yıkanmak (İM)

suvseb *ar.* Bir bitki (BV)

suvul- Geri çekilmek (CC)

şuyaḳ Hayvanları sulama (TA)

suza- Sünmek, uzamak (TZ)

suzla- Sıkılmak, daralmak (TZ)

sü Asker (TA)

sübaşı Komutan, serasker (TA) *krş.* subaşı

sübḥāne *ar.* Allah sözünden sonra zikredilen saygı sözü (GT)

sücūd *ar.* Secde etme, ibadet (Gİ, GT, İM, KF, MS) *sücūd-ı sehv* yanılma secdesi (İM) *sücūd-ı tilāva* tilâvet secdesi (İM)

sücūdlı *ar. tr.* İçinde secde bulunan namaz (İM) *krş.* sücūdlu

sücūdlu *ar. tr.* İçinde secde bulunan namaz (KF) *krş.* sücūdlı

süçi (I) Üzümden yapılan şarap, içki (DM, İH) *krş.* süçü (I)

süçi (II) Tatlı, her şeyin tatlısı (KFT, Kİ) *krş.* süçü (II)

süçre- (At için) ayağa kayıp diz üstü dişmek (BM)

süçü (I) Üzümden yapılan bir şarap (TA) *krş.* süçi (I)

süçü (II) Tatlı, her şeyin tatlısı (Kİ, TA) *krş.* süçi (II)

südd *ar.* Engel olmak (İM)

sügen Hasta (MS) *krş.* sökel

süglün Sülün (İH)

sügüm (I) Bir sele uzunluğunda iplik ve benzeri (İH, TZ)

sügüm (II) Kanaat, aza razı olma (İH)

sügümsüz Kanaatsiz, aza razı olmayan (İH)

sükker *ar.* Şeker (BV, GT, KFT) sükker ḳamışı şeker kamışı (İM)

sükr *ar.* Sarhoşluk (GT)

süksük Atın düzgün ve sür'atli olmaya bir çeşit yürüyüşü (MG)

süksükle- Atı süksük tarzında yürütmek (MG)

süksün Omuz başı, dal (İH)

sükūn *ar.* Olgunluk (MG)

sükūt *ar.* Susma (GT, KFT)

süleymānī *ar.* Bir kılıç çeşidi (MG)

sülük Sülük (BV, CC, İM, Kİ, TA, TZ)

şülüş (I) *ar.* Bir bitki (BV)

şülüş (II) *ar.* Üçte bir (Gİ, İM, KF, KFT, MG, MS)

süm'a *ar.* Göstermecilik, ikiyüzlülük (Gİ, İM, KF)

sümek Sömek, mısır sömeği (BV)

sümeye al- Ölçüsüz, hesapsız almak (İH)

sümkür- Sümkürmek (BM, Gİ, KF, Kİ, TZ) *krş.* simkir-, simkür-

sümkürük Sümük (KF, TZ) *krş.* simkirik, simkürük, sümrük, sümük (I)

şümm *ar.* Sekizde bir (İM)

sümrük Sümük (İM) *krş.* simkirik, simkürük, sümkürük, sümük (I)

sümülde- Boğazın temizlenmesi için öh öh diye ses çıkarmak (Kİ, TZ)

sümülgün Hastanın zihin dalgınlığı (Kİ)

sümür- Sömürmek, höpürdeterek içmek (İH)

sün- Uzamak, uzanmak (İN, Kİ, TZ)

sünbüke *ar.* At toynağının ucunun olması (BV)

süngüçi Süngü kullanan (TA) *krş.* süñüçi

süñi Süngü, kargı (DM, Gİ, GT, İM, İN, KF) *krş.* süñü, süngü

sünig Vücut, endam (BV)

süñüçilik Süngü kullanma işi, sanatı (MG)

süñülçe Küçük süngü (CC)

sünüşek Sünen, uzayan (İH)

süprül- (I) Süpürülmek (Kİ)

süprül- (II) Çekilip gitmek (Kİ)

sürç- Sürçmek, yanılmak (BV, TZ)

sürçek Hikâye (İM, Kİ)

süre- Sürümek, yerde sürüklemek (MG)

sürek sırt Bir tür su kertenkelesi (BM)

süret Darı (DM)

süret Rüzgârda kurutulmuş et (TZ)

süri çibin Sivrisinek (GT) *krş.* sivri çibin, süri şibin, süvrü çibin

süri şibin Sivrisinek (TZ) *krş.* sivri çibin, süri çibin, süvrü çibin

süri tiş Öğle vakti (TZ)

sürmedān *far. tr.* Sürme kabı (İM)

sürmelik Sürme, sürmelik (TA) krş. sürmelük

sürmelük Sürme, sürmelik (KFT) *krş.* sürmelik

sürtüş- Sürtüşmek (BV)

sürtüştür- Sürtüştürmek (BV)

sürūr *ar.* Sürur, sevinç (BV)

sürü- Sürmek (Kİ, TZ)

sürüçi Sürücü, süren (KFT)

sürük 1. İnce yumuşak deri (CC) **2.** Deriden yapılmış yaygı (DM)

sürük sırt Nil nehri sahilinden bulunup hem suda hem de karada yaşayan bir canavar (Kİ)

sürün Sürü, koyun sürüsü (Kİ) *krş.* sürü (I), sürüv (II)

sürünçeñ Yara (BV)

sürüşdür- Sürüştürmek (KFT)

sürüt- Sürdürmek (BV)

sürüv (I) Hareket, sefer (BM)

sürüv (II) Sürü, koyun sürüsü (CC) *krş. sürü* (I), sürün

süryānī *ar.* Süryanî (İN)

süsen *far.* Susam (BV, İH) *krş.* simsim, sisen, susam, süsen

süst *far.* Gevşek, tembel (BV, GT, İM, KFT)

süstel- Çekiçle düzelmek, yassılanmak (İH)

sütmek Yuvarlak şey, top (Kİ)

sütre *ar.* Perde, örtü (İM, KF, KFT)

sütürlik *ar. tr.* Örtmelik (KFT)

süv- Kendine doğru sündürüp çekmek (İH)

süvelek tişli Sivri dişli, ısırgan dişli (TZ)

süvelt- Sivriltmek, dikmek, dorutmak (İH)

süvü Pergel (Kİ)

süyem Bir dikimlik iplik (TZ) *krş.* süyüm

süyrel- Sürünmek (TZ)

süyüm Bir dikimlik iplik (TZ) *krş.* süyem

Ş

şāb *ar.* Genç (GT)

şabad Usta, akıllı (TZ)

şa‘bān *ar.* Şaban ayı, Arabî ayların sekizincisi (Gİ, İM, KF, KFT)

şabat gün Cumartesi (CC)

şa‘be *ar.* Yağlamakta kullanılan bir nesne (BV)

şa‘de *ar.* Bir bitki (BV)

şādī *far.* Sevinç, memnunluk (GT)

şādmān *far.* Sevinçli (GT)

şaf Karıştırma, harmanlama (RH)

şāh bellūṭ *far.* Kestane (TA)

şāhid *ar.* Şahit, tanık (GT, İM, KFT)

şāhidlıḳ *ar. tr.* Tanıklık, şahitlik (KFT)

şāhidsuz *ar. tr.* Tanıksız, şahitsiz (KFT)

şāhīn *far.* Şahin kuşu (DM)

şaḥm *ar.* İçyağı (BV)

şaḫṣ *ar.* Kişi, kimse, şahıs (GT)

şaḳı- Ötmek (İH)

şaḳī *ar.* Fena hareketli, haylaz (KF)

şākir *ar.* Şükreden, iyiliği unutmayan (GT)

şaḳlaḳ Beyinsiz (TZ)

şaḳtur- Acı çektirmek (KK)

şal (I) Boz renkli at (DM)

şal (II) Kakım, as denen hayvan (TZ)

şal (III) Ayıp, noksan, kusur (TZ)

şal- Düdük, müzik aleti vb. çalmak (TZ) *krş.* çal-

şalġam Şalgam, turpa benzer yuvarlak sebze (CC, DM, GT, Kİ, TZ) *krş.* şalḳam

şalḳam Şalgam, turba benzer yuvarlak

sebze (KK) *krş.* şalġam

şalu Bavlı, içine ot doldurulmuş hayvan derisi (TZ)

şamruḳ Derenin derinliği (TZ)

şān *far.* Şan, şöhret (MG)

şanaḳşı Çanakçı (KK)

şanşmala- Süslenmek (TZ)

şanus Başparmakla şehadet parmağı arasındaki mesafe (Kİ)

şapaḳlı Çapaklı (TZ)

şa'rā *ar.* sadaka toplanan yer (İM)

şardaḳ *far. ar.* (< çārṭāḳ) Çardak, taht (DM) *krş.* çardaḳ (I)

şarḳ *ar.* Doğu (İM)

şarḳī *ar.* Doğuya ait, doğulu (KFT)

şarlan- Malik olmak, sahip olmak (TZ) *krş.* şırlan-

şārlu *far. tr.* Şehirli (KFT)

şarman- Kolunu sığamak, çemremek (TZ)

şāş *ar.* Başa örtülen örtü (Gİ, KF)

şaşa- Su boğazda durmak (TZ)

şaşaḳ Yamalı ve eski elbise (TZ)

şaşı Şaşı, şehlâ gözlü (İH, TZ) **şaşı**

şaşḳır- Su boğazda durmak (TZ)

şaşra- Sıçramak (TZ) *krş.* sışra-

şaṭb *ar.* Kılıcın yüzündeki yol, oyuk (MG)

şaṭıb *ar.* Bir tedavi yolu (BV)

şāṭırlıḳ *ar. tr.* Çeviklik (MG)

şatla- Parmak çıtlamak (TZ)

şatlan- Parmak çatlatmak, şık şık ses çıkarmak (TZ)

şavḳ *ar.* Işık (İH)

şavlı Meşhur, ünlü, şanlı (TZ)

şavṭ *ar.* Kâbe ziyaretinde Haceriesvet'ten başlayıp şartı üzere dolanarak yine aynı yere gelmek üzere yapılan tavaf (İM)

şaya Döşeme, kaldırım (TZ)

şāyet *far.* Ola ki, şayet (İH) *krş.* şeyād

şayfal- Dağılmak, parçalanmak (TZ)

şayır şimen Çayır çimen (DM)

şāẕẕ *ar.* Kural dışı (İM)

şebbe *ar.* Bir bitki (BV) *krş.* şıbbe

şebbek *ar.* Birbirine girdirme (İM)

şebek Şebek, çirkin (TZ)

şebḥa *ar.* Köstek (BV)

şeb-kūr *far.* Gece körü, gece görmeyen (İN, RH)

şebrek Yırtık bez parçası (KK)

şebşem Kınından çıkarılmış kılıç (Kİ)

şecā'at *ar.* Yiğitlik, şecaat (GT, MG)

şedd *ar.* **1.** Sıkı bağlama (Gİ, KF) **2.** Kemer, kuşak (GT)

şedīd *ar.* Katı, sıkı (MG)

şef'a *ar.* Çift, tek olmayan (Gİ, Kİ)

şefā'at *ar.* Birinin suçunun affı veya dileğinin kabulü için edilen aracılık (Gİ, GT, İM, KF)

şefā'atçi *ar. tr.* Şefaat eden (İM, KFT)

şefī' Şefaat eden (GT, KFT)

şefīḳ *ar.* Şefik, şefkatli, merhametli (BV)

şefre *ar.* Kılıcın ağzı (MG)

şehādāt *ar.* Şahitlikler, tanıklıklar (KFT)

şehādet (I) *ar.* **1.** Allah'ın birliğine

şehadet etme (Gİ) şehādet barmaḳı işaret parmağı, şehadet parmağı (İM, İN) **2.** Şahitlik, tanıklık (Gİ, İM, İN, KF, KFT, MG)

şehādet (II) *ar.* Şehitlik (İM, KF)

şehd *ar.* Bal (GT)

şehriyār *far.* Hükümdar (GT)

şehvet *ar.* Aşırı istek (Gİ, GT, KF, KFT) *şehvet suyı* meni, döl suyu (KFT)

şeḳāvet *ar.* Bahtsızlık, kutsuzluk (GT)

şekirdek Çekirdek (DM) *krş.* çekirdek, çekürdek, çeerdek

şeklenmeklik *ar. tr.* Kuşkulanma (KFT)

şem'a *ar.* **1.** Bal mumu (BV) **2.** Mum fitili (İM)

şemāyil *ar.* Huylar, tabiatlar (GT, MG)

şemme (I) *ar.* Pek az, bir nebze (GT)

şemme (II) *ar.* Bir kere koklama (BV)

şemmir *ar.* Acele (KF)

şems *ar.* Güneş (GT)

şen Şen, sevinçli, mamur (TA) *krş.* şin

şengül *far.* Zarif ve işveli sevgili (GT)

şenḫıyār *ar.* Salatalık (İM)

şenī' *ar.* Kötü (KFT)

şer' *ar.* Şeriat, dinin kuralları (Gİ, GT, KF, MG)

şer'an *ar.* Dine uygun olan (İM)

şerat *ar.* Neşter (BV)

şeref *ar.* Büyüklük, ululuk (GT, İM)

şerefe *ar.* Minarede ezan okunan yer (İM)

şerement Becerikli, elinden iş gelen (DM)

şerez *yun.* Çerez, yemek dışında yenilen şeyler (TZ)

şerḥ *ar.* İzah, açıklama, yorum (İM, MG)

şer'ī *ar.* Dinle ilgili (İM)

şerīḥa *ar.* Et dilimi (BV)

şerīk *ar.* Ortak (Gİ, GT, KF)

şerşe Serçe (TZ) *krş.* çerşe, serçe, serşe, sirçe, sirşe, şirşe

şerü Ordu, asker (DM, TZ) *krş.* çeri, çerig, çeyri, şeri *şerü başı* komutan (DM) *krş.* çeri başı, çerig başı

şetik Kedi (DM) *krş.* çetik, çetük, şetük

şetlegen Fındık, fıstık (DM) *krş.* çatlavuḳ, çetlevük, çetleyik, şetlevük

şetlevük Fındık, fıstık (TZ) *krş.* çatlavuḳ, çetlevük, çetleyik, şetlegen

şetük Kedi (DM, KK, TZ) *krş.* çetik, çetük, şetik

şevir- Çevirmek, döndermek (KK) *krş.* çevür-, çövür-, şövür-

şevnir *ar.* Çörek otu (BV)

şevre- Çevirmek, aktarmak (TZ)

şevren- Çevrilmek, aktarılmak (TZ)

şevvāl *ar.* Şevval ayı (Gİ, GT, İM, KF)

şey *ar.* Şey, nesne (İM)

şeyād *far.* (< şāyed) Şayet, ola ki (İM)

şeyin Nasıl, nice (TZ)

şeysi Bir hastalık (BV)

şezā *ar.* İnciğe yapışık sinir başındaki kemik (BV)

şıbbe *ar.* Bir bitki (BV) *krş.* şebbe

şıbke Bir at hastalığı (BV)

şıbşıḳ Serçe (DM) *krş.* çapçuḳ, çıbçuk, çıpçaḳ, çıpçıḳ, çıpçuḳ, çipçik, şıfşaḳ, şıpşıḳ

şıfşaḳ Serçe (KK) *krş.* çapçuḳ, çıbçuk, çıpçaḳ, çıpçıḳ, çıpçuḳ, çipçik, şıbşıḳ, şıpşıḳ

şıḫ (I) Bir bitki (BV)

şıḳ- (II) Şikâyet etmek (KK) *krş.* şağ- (VII)

şıḳraḳ Dolap (TZ)

şılbıḳ Sopa, baston (TZ)

şınġıl Derin (TZ)

şınġla- Çınlamak (TZ)

şıpılda- Yavaşça ses vermek (TZ)

şıpşıḳ Serçe (TZ) *krş.* çapçuḳ, çıbçuk, çıpçaḳ, çıpçıḳ, çıpçuḳ, çipçik, şıbşıḳ, şıfşaḳ

şıraḳlan- *far. tr.* Aydınlanmak (TZ)

şıray Renk (TZ) *şırayı ḳayıt*- rengini atmak (TZ)

şırdaḳ Kuduz veya atlarda beyin hastalığı (CC)

şırıt *ar.* Delme (BV)

şırlaġan Susam yağı (İH)

şırlan- Malik olmak, sahip olmak (TZ) *krş.* şarlan-

şırşa Sırça, cam (TZ) *krş.* sarça, sırça, sırşa

şırşıḳ Sığırcık kuşu (TZ) *krş.* sıġırçıḳ, ṣıġırçıḳ, ṣıġırçuḳ

şırurġan Yağ (KFT)

şıryıḳ Bir at hastalığı (BV)

şış- Sıçmak (KK) *krş.* sıç-, sış-

şışḳan Sıçan, fare (TZ) *krş.* sıçan, sıçġan, sıçḳan, sışan, sışḳan, ṣışḳan

şışra- Sıçramak (TZ)

şıytaḳ Bahaneli, özürlü (TZ)

şiba Yağmur gibi ok yağdırma (İN)

şibülde- Yavaşça ses vermek (TZ)

şigin Omuz (DM, KK) *krş.* çigin

şikāl *far.* Atın bacağındaki beyazlık (BV, RH)

şikāllen- *far. tr.* Kösteklenmek (BV)

şikāyet *ar.* Şikâyet (GT)

şikembe *far.* İşkembe, karın (İH)

şikence *far.* İşkence (GT)

şimen *far.* (< çemen) Çimen, çayır (TZ) *krş.* çümen (I), şimgen

şimgen *far.* (< çemen) Çimen, çayır (TZ) *krş.* çümen (I), şimen

şin Şen, mamur, sevinçli (İH) *krş.* şen

şinük Şinik, bir tür tartı (İH)

şi'r *ar.* Şiir (Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG)

şīr *far.* Aslan (GT)

şira *far.* Şıra, usare (CC) *krş.* şīre

şīrāzlan *far. T.* Kitap ciltlerinin iki ucunda bulunan ve yaprakları muntazam tutan ibrişimden ince şeridin takılması (İM)

şīre *far.* Şıra, usare (İM) *krş.* şıra

şīrec *ar.* Donyağı (İM)

şīr-i hişt *far.* Pamuk çiçeğinden yapılan kuvvet macunu (CC)

şiriç *far.* (< sirīş) Çiriş, çiriş otunun kökünden yapılan bir tür tutkal (BV) *krş.* çiriş

şirk *ar.* Allah'a eş koşma (İM, KFT)

şirşe *far.* Şen, şatır (Kİ)

şirşe Serçe (TZ) *krş.* çerçe, serçe, serşe, sirçe, sirşe, şerşe

şişdür- Şişirmek (RH)

şişek (I) 1. İki veya üç yaşında dişi koyun (BM, Kİ, TA, TZ) **2.** Oğlak, keçi yavrusu (TZ)

şişik Şişik, şişmiş, kabartı (BV, CC, TZ) *krş.* şişük

şişil- **(I)** Yayılmak (İM)

şişil- **(II)** Şişilmek, şişirilmek (BV)

şişle- **1.** Kızartmak, kebap yapmak (BM, Kİ, KK) **2.** Şişe dizmek (GT, TZ)

şişlen- Et ateşle kebap olmak (İM, TZ)

şişlik Kebap (DM, KK)

şişmek (I) Şişme, şşkinlik (BM, CC)

şişmek (II) Bir at hastalığı (RH) *krş.* şişmiş

şişmiş Bir at hastalığı (RH) *krş.* şişmek (II)

şişük Şişik, şişmiş, kabartı (BV) *krş.* şişik

şīve *far.* İşve, naz, cilve (GT)

şoh *far.* (< şūḫ) Hoppa, yaramaz (İH)

şoḳmar Çomak, topuz (DM, KK) *krş.* çoḳmar (II), çomaḳ, çomuḳ, çumuḳ

şoḳra- Kabarmak (TZ)

şom *far.* (< şūm) Uğursuz (RH)

şomluġ *far. tr.* Uğursuzluk (RH)

şorultu Bir kaba dökülen suyun, sütün çıkardığı ses (İH)

şovulşan Solucan, sülük (TZ) *krş.* soġulçan, solunçan, sovlaşan, sovulşan, sulunçan

şöhret *ar.* Şöhret, ün, ad yapma (İM)

şörek Çörek, francala, somun (TZ) *krş.* çörek

şörli Sanlı, ünlü, namlı (TZ)

şövür- Çevirmek (TZ) *krş.* çevür-, çövür-, şevir-

şöyle Şöyle, şu şekilde (KFT)

şu‘al *ar.* Kızarık (BV)

şuf‘a *ar.* satılan veya karşılık şartıyla hibe edilen bir akarın müşteriye kaça mal olmuşsa, o miktarı vererek, müşteri veya satıcısından zorla alıp sahiplenmek (İM, KF)

şuġl *ar.* İş, uğraş (GT)

şuḳāḳ (I) *ar.* Atın bacağındaki tüylerin dökülmesi (RH)

şuḳāḳ (II) *ar.* Yarıklar (BV)

şulġa- Dolamak, sarmak (TZ) *krş.* çulġa- (I)

şulġu Dolak, dizden aşağıya sarılan bez (TZ)

şumuḳ Çomak (DM) *krş.* çoḳmar, omaḳ, çumuḳ, şoḳmar

şūr *far.* Tuzlu, acı (GT, İM)

şūre *ar.* Çorak, verimsiz (GT)

şuval *far.* Çuval (DM) *krş.* çuval

şuyun Çin demiri (TZ)

şübe *ar.* (< cübbe) Cübbe (TZ)

şüdd *ar.* Gitme, gidiş (Gİ)

şük Erkeklik organı (DM) *krş.* çük

şükrlen- *ar. tr.* Şükredilmek (İM)

şükürlü *ar. tr.* Memnunluk, minnettarlık (KF)

şüniz *far.* Bir çiçek (BV, RH)

şüprek Yıpranmış, eski (DM, TZ) *krş.* çiprek, çöpreg, çöprek (I), çüprek (I)

şürşek Arık deve (TZ)

şürū *ar.* Başlama, girişme (İM, MG)

şüşkür- Aksırmak, hapşırmak (KK, TZ)

şüşüş Kuru üzümden yapılan bir tür şarap (KK)

T

ṭā *ar.* Arap alfabesindeki tı harfi (KF, İM)

ṭā‘ *ar.* İtaat etme, boyun eğme (İM)

TA, TZ) *krş.* salḳım

ta’līḳ *ar.* Asma, asılma (İM)

ta‘accüb *ar.* Hayret, şaşma (GT)

ta‘alluḳ *ar.* İlgisi olma, ilgisi olan, ait olma (GT, İM, KFT, MG)

ta‘annüd *ar.* İnatlaşma (KFT)

ta‘arruż *ar.* Sataşma, saldırma (GT, İM, MG)

ta‘aṣṣub *ar.* Tutuculuk, dogmatizm (KFT)

ṭā‘at *ar.* **1.** İbadet, Allah’ın emirlerini yerine getirme (Gİ, GT, İM, İN, KF) **2.** Hizmet (Gİ, GT)

ṭab‘ *ar.* Tabiat, huy, yaratılış (GT)

tāb *far.* Işık (GT)

ṭabaḳa *ar.* Kat, sınıf (İN)

ta‘bān *ar.* Yorgun, bitkin, bîtap (GT)

ṭabıl *ar.* Tabla (BV)

tābi‘ *ar.* Bağlı olan, tâbi (Gİ, İM, KF)

tābi‘īn *ar.* Hz. Muhammed’i görmüş olanlar (Gİ, İM, KFT)

ta‘bīr *ar.* Tabir, yorma, yorumlama (GT)

ta‘biye *ar.* Tertip, yerli yerine koyup düzenleme (GT)

ṭabṭab *ar.* Atın alt dudağının şak şak etmesi (BV)

ṭabu Hizmet (TA) *krş.* ṭapı, ṭapu, tapuġ (I) *ṭabu it-* hizmet etmek, hizmetinde bulunmak (TA) *krş.* ṭapı it-, ṭapu it-

tabuh Saygı, hürmet (CC)

ṭabula- Hizmet etmek (KK)

tabuş- Tartışmak (CC)

tacırlıḳ *ar. tr.* Ticaretle uğraşma, tüccarlık (KFT) *krş.* tacirlik, tācirlük

ta‘cīl *ar.* Acele etme, çabuklaştırma (GT, İM)

tācir *ar.* Tüccar, ticaretle uğraşan (Gİ, GT, İM, KF)

tācirlik *ar. tr.* Ticaretle uğraşma, tüccarlık (İM) *krş.* tacırlıḳ, tācirlük

tācirlük *ar. tr.* Ticaretle uğraşma,

taçik Tecimen, bezirgan (TZ)

ta‘dīl *ar.* Düzeltme, doğrulama (KFT)

ta‘dīl-i erkān namazını adabına uygun kılma (İM)

tafaḳ *ar.* Bir işe başlayıp onu devam ettirmek (KFT)

tafarçuġa Eğlence olarak (CC)

tafaruc Eğlence (CC)

ṭāfī *ar.* Su üzerine çıkan balık (İM)

tafṣīl *ar.* Açıklama, ayrıntı (Gİ, İM)

taġal- Dağılmak, parça parça olmak (Kİ) *krş.* dağıl-, tağıl- (I)

taġar Omuz (İM)

taġarçuḳ Dağarcık (Kİ, TZ) *krş.* taġsırçıḳ

taġayyür *ar.* Değişme, başkalaşma (BV, GT, İM)

taġdıl- Şaşırmak (MG)

taġıl- **(I)** Dağılmak, parça parça olmak (BV, İM) *krş.* dağıl-, taġal-

taġıl- **(II)** Nefret etmek, kaçmak (İM)

taġıt- Dağıtmak (GT)

ṭāġī *ar.* Azgın, isyankâr (GT)

taġla- Yara açmak (Gİ, KF, Kİ)

ṭaġlava Boğazın tavanı (KK)

taġsırçıḳ Dağarcık (TZ) *krş.* taġarçuḳ

taġyīr *ar.* Değiştirme, bozma (Gİ, KF, KFT, MG)

taġza Teyze (BM) *krş.* dayıza, diyaza, eze, ṭay eze

taḥammül *ar.* Dayanma, katlanma (BV, GT)

taḥarrī *ar.* Arama, araştırma (Gİ, İM, KF)

taḥayyür *ar.* Hayran olma, hayret, şaşma (GT)

taḫfīf *ar.* Hafifletme (İM)

taḫfīfe *ar.* Hafif ve ince sarık, gecelеyin veya evde sarılan sarık (GT)

ṭāhir *ar.* Temiz (KFT)

taḥiyyāt *ar.* **1.** Selâmlar, dualar (Gİ, KF, MS) **2.** Namazın ka'delerinde okunan "ettehiyyatü" duası (İM, KF)

taḥiyyatü'l-mescid mescide veya camiye girildiğinde kılınan namaz (KFT)

taḥiyyet *ar.* Selâm, dua (BV, Gİ, İM)

taḥmīd *ar.* Allah'a hamdetme (İM)

taḥrīme *ar.* Namaza başlarken tekbir alma (GT) *taḥrīme baġla*- namaza başlama, tekbir alma, el bağlama (GT)

taḥrīr *ar.* Yazma, yazılma (MG)

taḥsīn *ar.* Beğenme, takdir (GT)

ṭāḥūn *ar.* Değirmen (BV)

ṭāḳ *ar.* Bina kemeri (İM)

ṭāḳa *ar.* Pencere (BV, GT)

taḳaddüm *ar.* İleri geçme, öne çıkma (MG)

taḳarrüb *ar.* Yaklaşma, yakın olma, yakınlık (GT, İM)

taḳāżā *ar.* Sıkıştırma, zorlama, tazyik (GT)

taḳrīb *ar.* Yaklaştırma, yakınlaştırma (GT)

taḳrīr *ar.* Anlatma, söyleme (GT)

taḳṣīr *ar.* Eksik, noksan, kusur (Gİ, GT, KF, KFT, MG)

taḳṣīrlıḳ *ar. tr.* Kısaltma (İM)

taḳṣīrlik *ar. tr.* Kusurluluk, noksanlık (BV)

taḳṭi' *ar.* **1.** Kesme, parçalama (GT) **2.** Edebiyatta bir mısra veya beyti veznine göre ayırıp okuma (GT)

taḳṭi *ar.* Bir hastalık (BV)

taḳva Ok atmanın usullerinden biri (İN)

taḳviyet *ar.* Kuvvetlendirme, takviye (GT)

talaşman Dalaşan, kavgacı (CC)

ṭal‘at *ar.* Yüz, çehre, suret (GT)
talav Talan, yağma (TZ)
talaz (I) Dalga (İH, TZ)
talaz (II) Fırtına (TZ)
talıbı- Çırpınmak (Kİ)
ṭalışman Fakih, fıkıhla uğraşan (DM)
ṭāli‘ *ar.* Talih, kısmet (GT)
ṭālib (I) *ar.* İsteyen, istekli (GT)
ṭālib (II) *ar.* Hasmının arka tarafında olan kişi, kovalayan (MG)
talḳala- Bir işi önemsemeyip geri bırakmak (İH)
talḳazlıḳ Fitne, fesat (İH)
talmav Maskara (TZ)
ṭa‘m *ar.* tat, lezzet (İM)
ṭam‘ it- *ar. tr.* Tamah etmek, açgözlülük etmek (BM)
ṭama‘ *ar.* Tanah, açgözlülük (BV, CC, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, MG)
ṭamaker *ar. far.* (< ṭama‘kār) Tamahkâr, aç gözlü (CC)
ṭama‘lıḳ *ar. tr.* Açgözlülük (Gİ)
tamaşalan- Gezmek, gezinti yapmak (Kİ)
tamuġlı Cehenneme girecek olan,
tan tarı Kabuğu soyulmuş darı (Kİ)
tana‘um *ar.* Bolluk ve nimet içinde rahat yaşama (GT)
tañaz- Şiş kızarmak, şiddetlenmek (Kİ)
ṭanbūr(e) *ar.* Tambur, bir tür müzik aleti (Gİ, İM, KF)
ṭa‘ne *ar.* Yerme, çekiştirme (GT, İM) *krş.* ṭa‘n
tanġırda- Tın tın ses çıkarmak (İH)
tanıḳlat- Bildirmek (CC)
tañış- Kızarmak, ateşlenmek (CC)
tañış Mucize (CC) *krş.* tañuş
tanışıḳ Danışım, müşavere (Kİ)
tanışman Danışman (İH, TZ)
tañla Damla (BV) *krş.* ṭamla
tañlaçıḳ Harikulâde (CC) *krş.* tañlaçıḫ
tañlançıḫ Harikulâde (CC) *krş.* tañlaçıḳ
tañlaş- İncelemek, denemek (CC)
tañuş Mucize (CC) *krş.* tañış
tap tik Sessiz, sakin (İM)
tap Yeter, kâfi (Kİ)
tapala- Kızılacak bir işi inadına yapmak, nisbet yapmak (İH)
tapçaḳ Hükümdar tahtı (TZ)
ṭapı Hizmet (BM) *krş.* ṭabu, ṭapu, tapuġ (I) *ṭapı it*- hizmet etmek (BM) *krş.* ṭabu it-, ṭapu it-
ṭapu Hizmet (Gİ, İM, KF, Kİ) *krş.* ṭabu, tapı, tapuġ (I) *ṭapu eyle*- hizmet etmek (TZ*) ṭapu it*- hizmet etmek (BM) krş. *ṭabu it-,* ṭapı it-
ṭapuçı Hizmetçi (DM) *krş.* tapuġçı
tapuġ (I) Hizmet (GT, İM, MG) *krş.* ṭabu, ṭapı, ṭapu
tapuġ (II) Huzur (GT, MG)
tapuġçı Hizmetçi (GT, İM) *krş.* ṭapuçı
tar tirlik Geçim sıkıntısı (İM)
ṭarab *ar.* Sevinç, şenlik (GT, İM)
tarac *İt.* (< terraza) Taraça, üstü açık yer, teras (CC)
taraḳalat- Ata tarakalı yürüyüşünü

öğretmek (RH)

taraḳalu Atın bir yürüyüş ve koşma şekli (RH)

ṭaraḳşı Tarakçı (KK)

tarançubin *far.* Elhacı bitkisinden yapılan kuvvet macunu (CC)

tarat- (I) Isıtmak, sıcak olmak (Kİ)

tarat- (II) Öğütmek (TZ)

tardar Bir bıldırcım türü (BM) *krş.* tartar, tartaz

ṭārem *far.* Gök kubbe (GT)

ṭarfa *ar.* Bir bitki (BV)

ṭarḥ (I) *ar.* (Bir malı) belli bir bedelle almaya mecbur etme, salma (GT)

ṭarḥ (II) *ar.* (Bir şeyi) yöneltmek, doğrultmak (MG)

ṭarḫana(ḫ) *far.* Tarhana (BM, DM, TZ)

tarıma Düz olmayan, engebeli (CC)

ṭarī *far.* Taze, taravetli (GT)

ta'rīf *ar.* Anlatma, tanım (İM)

ṭarīḳ *ar.* Yol, usul (GT, İM, MG)

ṭarīḳa(t) *ar.* Tarikat, yol, usul

tarḳa *ar.* Bir at hastalığı (BV)

tarla Tarla (İH) *krş.* ṭarla, tarlav

ṭarla Tarla (TA) *krş.* tarla, tarlav

tarlav Tarla (CC) krş. tarla, ṭarla

tartar Bir bıldırcım türü (BM) *krş.* tardar, tartaz

tartaz Bir bıldırcım türü (TZ) *krş.* tardar, tartar

tās *far.* (< tāṣ) Kayıp, yok olmuş (CC, GT, İM, KFT) *krş.* ṭāṣ, ṭaş (II) *tās bar-* kaybolmak (Kİ) *krş.* tās bol-, ṭāṣ bol-, ṭaş bar- *tās bol-* kaybolmak, zayi olmak (CC, TZ) *krş.* tās bar-, ṭāṣ bol-, ṭaş bar-

ṭāṣ *far.* (< tāṣ) Kayıp, yok olmuş (DM, TA) *krş.* tās, ṭaş (II) *ṭāṣ bol-* kaybolmak, zayi olmak (TA) *krş.* tās bar-, tās bol-, ṭaş bar- *ṭāṣ eyle-* kaybetmek, zayi etmek (TA)

taṣarruf (I) *ar.* Sahip olma, irade (GT, İM, İN)

taṣarruf (II) *ar.* Tutumluluk (KFT)

taṣavvuf *ar.* Tasavvur (GT)

taṣavvur *ar.* Tasarlama, kafada kurma, düşünme (GT, İM)

tasdīḳ *ar.* Doğrulama, onama (Gİ, GT, İM, KF)

tāse *far.* Tas, kap (BV) *krş.* tas, tast

tasma *moğ.* (< tasama) Tasma, halka (MG, MS)

tastar far. (< destār) Masa örtüsü (CC)

ṭaş (II) *far.* (< tāṣ) Kayıp (DM) *krş.* tās, ṭāṣ *ṭaş bar-* zayi olmak, kaybolmak (BM) *krş.* tās bar-, tās bol-, ṭāṣ bol-

ṭaşaḳ Taşak, husye, testis (CC, DM, İM, Kİ, KK, RH, TA, TZ) *krş.* daşaḳ

ṭaşaḳsız Hadım (DM)

taşıl- (I) Islanmak (BM)

taşıl- (II) İyileşmek (BM)

taşın- Taşınmak, göçmek (İM)

taşındır- Ayağını kaydırmak, saptırmak (İM)

taşıt Taşıyıcı (BV)

taşṭıb *ar.* Yazılmış yer (BV)

ṭaṭ (II) Çiftçi, köylü (DM, Kİ, TZ)

tat *far.* (< tāt) Ecnebi, yabancı, Türk olmayan (BM, İH)

taṭavvu‘ *ar.* Farz olmayan ibadette bulunma (Gİ, İM, İN, KF, KFT)

tatıḳ- Köylü gibi konuşmak (Kİ)

ṭav‘an *ar.* İsteyerek (GT)

ṭav‘an ve kerhen *ar.* İster isteme (GT)

tavar Davar, hayvan (GT, KFT) *krş.* davar, tafar, tuvar (I)

ṭavāşī *ar.* Hadım, hadım ağası (İM, KFT)

ṭavdul- Şaşırmak (MG)

tavḫāne *far. tr.* Fukara meskeni, güçsüzler yurdu (İH)

ṭavīle *ar.* Hayvan sürüsü (GT)

ṭavḳ (I) *ar.* Takat, güç (Gİ)

ṭavḳ (II) *ar.* Gerdanlık (Gİ, KF)

ṭavşan Tavşan (DM, KK, TA, TZ) *krş.* davuşġan

ṭavşançıl Tavşancıl (TA)

ṭay Dayı (BM, TA) *krş.* tayı

ṭay eze Teyze (TA) *krş.* dayıza, diyaza, eze, tağza

ṭayın- Ayağa kaymak (BM)

tayın Uygurlarda dinî lider (Kİ)

ṭāyi‘ *ar.* Bir işi istekle yapan (KFT, MG)

ta‘yīn *ar.* Belli etme, ayırma (İM)

tayḳal- Sarsılmak (TZ)

ṭaylesān *ar.* Kışın giyilen bir elbise (İM)

ṭayy *ar.* Bükme, katlama (KF) *krş.* ṭay

ṭayyib *ar.* Hoş, güzel (GT, İM)

taz *far.* (< tāzī) Arap (Kİ)

tażarru‘ *ar.* Yalvarma (GT, İM)

tazı at Arap atı (Kİ)

ṭazı *far.* Arap atı (TA) *krş.* tāzī (I)

tāzī (I) *far.* Arap atı (Kİ) *krş.* ṭazı

tāzī (II) *far.* Arap (GT) *krş.* taz

ta‘ẓīmla- *ar. tr.* Yüceletmek, hürmet etmek (İM)

ta‘zīr *ar.* Azarlama (GT, İM, KFT)

ta‘ziyet *ar.* Baş sağlığı dileme, taziye (GT)

te Vakta ki, ta ki (BM) *krş.* ta

te’emmül *ar.* İyice, etraflıca, düşünme, teemmül (GT)

te’essüf *ar.* Eseflenme, teessüf, acınma (GT)

te’ḫīr *ar.* Gecikme, geciktirme (Gİ, GT, İM, KF, KFT)

te’şīr *ar.* Tesir, etki (GT)

te’vīl *ar.* Söze ayrı mana vermeye kalkışma, yakıştırma (Gİ, GT, İM, KF)

te‘ab (I) *ar.* Kir, pas (BV)

te‘ab (II) *ar.* Kıtlık (BV)

te‘ab (III) *ar.* Yorgunluk, sıkıntı (Gİ, KF, KFT)

te‘addī *ar.* Zulmetme, adaletsizlik (GT, İM)

teb‘ *ar.* Tâbi olma (İM)

tebdīl *ar.* Değiştirme (Gİ, İM, KF)

tebe‘iyyet *ar.* Tâbi olma (İM)

teberrā *ar.* Uzak durma (KFT)

teberru‘ *ar.* Bağış, bağışlama (Gİ, İM, KF, KFT)

teberrük *ar.* Uğur sayma (İM)

tebessüm *ar.* Gülümseme, tebessüm

(Gİ, GT, İM, KF)

tebiz Tuzlu (İM)

tebük Bir tür çocuk oyunu (Kİ)

tecāsür *ar.* Cesaret gösterme, cür'et (GT)

tecebbür *ar.* Kibirlenme, büyüklenme (MG)

tecellī *ar.* Görünme ayan olma, tecelli (GT)

tedārük *ar.* Ele geçirme, edinme, tedarik (GT)

tedbīr *ar.* Çare, tedbir, tutulacak yol (GT, MG)

tefāvüt *ar.* Farklılık (Gİ, GT, İM, KF) *tefāvüt ḳıl-* çark etmek, tesir etmek (GT)

tefażżul *ar.* Fazilet, üstünlük (MG)

tefekkür *ar.* Düşünme, tefekkür (GT, İM)

teferrüc *ar.* Gezme, gezip görme, eğlenme (GT)

tefrī' *ar.* Dal, budak salma (İM)

tefrīṭ *ar.* Normalden aşağı olmak (Gİ, KF)

teftīş *ar.* Araştırma, soruşturma, bir şeyin aranıp sorulması (Gİ, GT, KF)

teget Bir tür zift, reçine (BM)

tegil Değil (DM) *krş.* degül, devül, dögül, tegül, tögül, tüyül

tegirme Değirmi, yuvarlak (CC) *krş.* degirmi, tegirmi, teyirmi, tigirmi

tegirmi Değirmi, yuvarlak (İM, RH) *krş.* değirmi, tegirme, teyirmi, tigirmi

tegirt- (Un vb.) öğütmek (BM)

teglü Onun gibi, o şekilde (İN)

tegme Beheri, her biri (CC) *krş.* degme, teymee, tigme, time

tegri Değin, -e kadar (GT) *krş.* degri, deyri, tigirü, tigri (II), tigrü, tigürü

tegrü Doğru (İN) *krş.* tegürü

tegül Değil (KK, RH) *krş.* degül, devül, dögül, tegil, tögül, tüyül

tegür- Değdirmek, ulaştırmak (BV, İM, İN)

tegürü Doğru (İN) *krş.* tegrü

tehlīl *ar.* Kelimeitevhid'i tekrarlama (Gİ, GT, İM, KF)

teḥnīk *ar.* Bir hastalık (BV)

tehniye *ar.* Tebrik etme, kutlama (GT)

tehzīb *ar.* Islah etme, düzeltme (GT)

tek tek Sık sık (CC)

tek tur- Susmak, sakinleşmek (KK) *krş.* tik tur-

tekbīr *ar.* Tekbir (Gİ, GT, İM, KF, MS) tekbīr-i iftitāḥ namaza başlama tekbiri (İM) *tekbīr-i teşrīḳ* Kurban bayramında farz namazlardan sonra okunan tekbir (İM)

tekellüm *ar.* Söyleme, konuşma (GT)

teket Bir tür zift, reçine, katran (BM) *krş.* tekit

tekim Bir dilim (İH) *krş.* degi, degim

tekit Bir tür zift, reçine, katran (İM) *krş.* teket

tekleç Yengeç (DM)

teklīf *ar.* Birinden bir şey istemek, dileme (İM)

tekne- Delmek (TZ)

tekrār *ar.* Tekrar, yeniden (Gİ, GT, İM, KF, MS)

tekşīr *ar.* Kâr, kazanç (CC)

teksük Kadeh (Kİ)

tekşi Tekdüze (CC)

teküt- Boşalmak (TA)

tel- Delmek (TZ) *krş.* del-, til- (I)

telaṭṭuf *ar.* Nazikâne muamelede bulunma (GT, MG)

telbiye *ar.* Hacda hacıların "lebbeyk" demesi (İM)

telbuġa Yular (CC)

telef (I) *ar.* Yok etme, öldürme (BV, GT, İM)

telef (II) *ar.* Boşa harcama (KFT)

teleme Yumuşak (İH)

telḫīn *ar.* Güzel okumak için kelimeyi değiştirme (İM)

teli Deli (CC, İM, TA) *krş.* delü, telü, tilü

telilen- Delirmek (TZ)

telilik Delilik (TA) *krş.* delülik, delülük

telim Çok (TA) *krş.* delim

telin- Delinmek (RH) *krş.* delin-

telin Göz ile kulak arası (TA)

telḳīn *ar.* Ölü gömüldükten sonra mezarı başında söylenen sözler veya okunan dua (İM, KFT)

telü Deli (KF) *krş.* delü, teli, tilü

telük Delik, deşik, çukur (BV, İM, RH) *krş.* delik, telik, tilük

telür- Delirmek (TZ) *krş.* delür-

temeddüd *ar.* Uzatma (BV)

temek Damda, duvarda pencere gibi-delik (İH) *krş.* demek

temen Çuvaldız (CC, TZ)

temettü' (I) *ar.* Kâr, fayda, kazanç (GT, KF) *temettü' al-* faydalanmak, yararlanmak (GT)

temettü' (II) *ar.* Bir haç çeşidi (İM)

temirbaş Başı sivri çomak (Kİ)

temkīn *ar.* İhtiyat, tedbir (MG)

temme(t) *ar.* Sona erdi, bitti (İN, MG)

temmūz *ar.* Temmuz ayı (GT)

temyīz *ar.* Ayırma, seçme (İM)

tenaḥnuḥ *ar.* Boğazı temizlerken çıkan ses, öksürerek boğazı açmak (Gİ, İM, KF, MS)

tena'um *ar.* Nimet içinde bulunma (İM)

tengeç Yengeç (BM) *krş.* ilengiç, yengeç, yenkeş

tengle Yine (TZ)

tengü Çok (CC)

tenli *far. tr.* Vücutlu (CC)

tennūr *ar.* Fırın (BV)

teñrilik Tanrılık (CC, GT, İM)

tenrütke Develerin burnu üzerinde yapılan işaret (TZ)

tenüñ Burun deliği (BV)

tenzīh *ar.* Kabahat ve kusuru yok etmek (KF)

tepsi Tepsi (CC, TZ)

teraḥḥum *ar.* Merhamet etme, acıma (GT)

terāḫī *ar.* Zayıf, âciz (İM)

terbes Padişahların başı üzerinde açılan büyük gölgelik (Kİ)

terbī‘ *ar.* Dört köşeli (MG9

tercī‘ *ar.* Geri çevirme, döndürme (İM)

tercümān *ar.* Tercüman, tercüme eden (KFT)

terçe- Acele etmek, hızlı davranmak (TA)

terçe Tez, çabuk, hemen (CC)

tere (I) Dere, ırmak, nehir (TZ) *krş.* dere (I)

tere (II) *far.* (< terre) Tere denilen bitki (GT, TZ) *krş.* teri (III)

tereddüd *ar.* Kararsızlık, şüphede kalma (Gİ, İM, KF)

tereke *ar.* Ölünün kalan malı (KFT) *krş.* terike

terennüm *ar.* Şakıma, terennüm (GT)

terfīḳ *ar.* Arkadaş etme, birini yanına katma, katılma (KF)

terge- Tahkik etmek, araştırmak (CC)

tergi Meşinden yapılan yemek sofrası (İH)

terike *ar.* Ölünün ardından kalan mal (Gİ, İM, KF) *krş.* terike

terinçek Kadınların başlarına örttükleri dört köşe çember, baş örtüsü (İH, İM) *krş.* derinçek

terisine düş- Dedikodusunu yapmak (GT)

terk *ar.* Bırakma, vazgeçme, terk (Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, MG, MS)

terk Hızlı, çabuk (CC, GT, Kİ)

terkeş *far.* Sadak, ok mahfazası (GT)

terkey Tez, çabuk (CC) *krş.* terklep

terkīb *ar.* Birleştirme (BV)

terkin- Acele etmek (TA) *krş.* terkle-

terkle- Acele etmek (Kİ) *krş.* terkin-

terklep Çabucak (CC) *krş.* terkey

terklet- Acele ettirmek (TA)

terkü At eğerinin arkası (İH, TA) krş. dergü

terme (I) Kutsallık (CC)

terme (II) Turp (TA)

termiş Bir bitki (BV)

tersā *far.* Hristiyan (GT, İM, Kİ)

tersīm *ar.* Resmedilme, memur olma (GT)

tersīmleme *ar. tr.* Resmetmek (KFT)

tervīḥa(a) *ar.* Teravih namazının her dört rekâtı (İM)

terviye kün *ar. tr.* Arefe gününden önceki gün (İM)

terzi *far.* Terzi, dikiş diken (İM) *krş.* derzi, terzü

terzü *far.* Terzi, dikiş diken (İM) *krş.* derzi, terzi

tese Başın ön tarafı (TA)

tesellī *ar.* Avutma, teselli (GT)

teşdīd (I) *ar.* Bir harfi iki kere okuma (İM)

teşdīd (II) *ar.* Süngünün hamle için doğrultulması (MG)

teşebbüh *ar.* Benzemek, andırmak (Gİ, KF)

teşebbük *ar.* Ağ şeklini alma (BV)

teşehhüd *ar.* Namazda oturarak ettehiyyatü duasını okuma (İM)

teşen Oturak (TZ)

teşnī‘ *ar.* Ayıplama, çekiştirme (GT)

teşrīf *ar.* Şereflendirme, şeref verme (GT, İM)

teşrīḳ (I) *ar.* Güneşlendirme, güneşte kurutma (Gİ)

teşrīḳ (II) *ar.* Teşrik günlerinde farz namazlardan sonra okunan tekbir (KF)

teşt *ar.* Leğen (İM)

teşvīş *ar.* Karışıklık, perişanlık, bulanıklık (GT, KFT)

tetābu‘ *ar.* Aralık, birbirini takip etme (Gİ)

tetik Akıllı, zeki, bilge (CC, TA)

tetir Arap devesi (TA)

tevābi‘ *ar.* Tâbi olanlar, uyanlar (GT)

tevaḳḳu‘ (I) *ar.* Umma, isteme, bir şey talep etme, dilenme (GT)

tevaḳḳu‘ (II) *ar.* Bekleme, durma (GT)

tevāżu‘ *ar.* Alçak gönüllülük (Gİ, GT, KF, MG)

tevbīḫ *ar.* azarlama, tekdir (GT)

teveccüh *ar.* Yönelme (MG)

tevek Üzüm çubuğunun taze dalı (TZ) *krş.* devek

tevekkeltü *ar.* Kadere razı olarak işi Allah’a bıraktım deme (İM)

tevfīḳ *ar.* Allah’ın yardımına kavuşma (BV, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, , MG)

tevfīḳlīḳ *ar. tr.* Allah’ın kuluna yardım etmesi (Gİ)

tevḥīd *ar.* Allah’ın birliğine inanma (GT, İM, KF, MS)

tevlengeç Dölengeç veya devlengeç kuşu, delice kuşu (DM) *krş.* deglügeç, devlengeç, devlingeç, devlügeç (II), tevlügeç, tülüveç

tevliye *ar.* Vakıf işlerine bakma görevi (İM)

tevlügeç Dölengeç veya devlengeç kuşu, delice kuşu (DM, TZ) *krş.* deglügeç, devlengeç, devlingeç, devlügeç (II), tevlengeç, tülüveç

tevlük Kör (TA)

tevmek Bir şeyi dövecek alet, çekiç (Kİ)

tevse *ar.* Bir at hastalığı

teyemmümli *ar. tr.* Teyemmüm almış olan (İM)

teyin Deri (İH)

teyir- Ulaştırmak, yöneltmek, nasip aldırmak (CC)

teyirmi Yuvarlak, değirmi (Kİ) *krş.* degirmi, tegirme, tegirmi, tigirmi *teyirmi yüzli* yuvarlak yüzlü, top yüzlü (Kİ)

teyiş- Saygı sunmak, arz etmek (CC)

teyişli (Alın yazısıyla) belirlenmiş, gerekli, mecburî (CC)

teyme Her (Kİ) *krş.* degme, tegme, tigme, time

teyre Çevre, etraf (CC) *krş.* tigre

teys *ar.* Teke, erkek keççi (KF)

tez- Acele etmek (KK)

tezekle- Terslemek, pislemek (İM,

KFT)

tezgin- **(I)** Kaçmak, ürkerek kaçmak (İN)

tezgin- **(II)** Dönmek, çevrilmek (İM) *krş.* tezgün-

tezgün- Dönmek, çevrilmek (İM) *krş.* tezgin- (II)

tezken- Bir şeyin etrafını dolaşmak, dönmek (Kİ) *krş.* dizgin-, tizgin- 2, tizgün- 2

tezkere Tahtadan dört saplı hamur teknesi (İH)

tezkin- İstilâ etmek, alt etmek (TZ)

teẕkire *ar.* (Bir kimseyi) andıracak yazı (GT)

tezkiye *ar.* Temiz etme, temize çıkarma, temizleme (İM, KFT)

tezkiyelik *ar. tr.* Temize çıkarma (İM)

ṭıfl *ar.* Küçük çocuk (GT)

tıġraḳ (I) Çevik, eli çabuk, deri toplu (İH) *krş.* ṭıġraḳ

tıġraḳ (II) Neşeli, şen (Kİ)

ṭıġraḳ Çevik, eli çabuk, derli toplu (TA) *krş.* tıġraḳ (I)

tıḫa- Tıkamak (CC)

tıḳım Dilim, lokma (İH) *krş.* tıḳın

tıḳın Dilim, lokma (TZ) *krş.* tıḳım

tıḳnaz Etine dolgun, etli kimse (İH)

ṭılā *ar.* **1.** Üzüm şırası kaynatıldıktan sonra üçte birlik kısmından daha az kalanına verilen ad (İM) **2.** Üzüm suyundan elde edilen şarap (KFT)

tılaḳ Çillik (Kİ, TZ)

tılta- Bahane göstermek (CC)

tım Sakin, sessiz (CC) *krş.* tın (I)

tımarsıḳ Murdar, alçak (TZ)

tınaz Sürülmüş buğday sapı yığını (İH)

tınlıvar Canlı varlıklar (CC)

ṭınmaḳ Rahat, huzur (TA)

tınta- Gıdıklamak, dürtmek (TZ)

tıraḳ Çabuk (CC)

ṭırāz *ar.* İşleme, elbiseye yapılan süs, nakış (GT, İM)

tırḳazla- Mandallamak, sürgüyü sürmek (İH)

tırmaḳ Çivi, mıh (CC) *krş.* ṭırnaḳ

ṭırmavuç Tırmık (TA)

tırpılda- Kararsızlaşmak (TZ)

tırrıl Makbul, beğenilir (İH)

tırtanaḳ Sadaka, zekât, vergi (BM)

tırtıl Tırtıl, küçük kurt (İH)

tıyıl- **1.** Son vermek, sonu olmak (CC) **2.** Yasaklamak, engel olmak (İM) tıyılın- Yasaklanmak (İM)

ti Arap alfabesindeki te harfi (GT)

ṭīb *ar.* Güzel koku, güzel kokulu nesne (Gİ, İM, KF, KFT)

tibin *ar.* Kuru ekin, sap saman (KFT)

tibiz Tuzlu yer (Kİ)

ṭīblan- *ar. tr.* Güzel koku sürünmek (İM)

ṭīblandur- *ar. tr.* Güzel koku sürdürmek (İM)

ticāret *ar.* Alış veriş, ticaret (GT, İM, KFT)

tig Gibi (GT, MG) *krş.* dek, dey

tigele Mintan, Acem gömleği (İH)

tigenek Dikenli çalı (CC)

tigi Şu (BM)

tigirmi değirmi, yuvarlak (BV, MG) *krş.* degirmi, tegirme, tegirmi, teyirmi

tigirü Kadar, ...-e kadar (BV) *krş.* degri, deyri, tegri, tigirü, tigri (II), tigrü, tigürü

tigme Her, değme (BV, GT, İM, MG) *krş.* degme, tegme, teyme, time

tigre Çevre, etraf (GT, İM) *krş.* teyre tigrek Toka (TZ)

tigri Kadar, ...-e kadar (GT) *krş.*

tigrü Kadar, ...-e kadar (GT, İM, MG) *krş.* degri, deyri, tegri, tigirü, tigri (II), tigürü

tigür- **(I)** Ulaştırmak, eriştirmek (GT, İM)

tigür- **(II)** Dokunmak, el ile dokunmak (BV, İM) *krş.* tigir-

tigürü Kadar, ...-e kadar (BV) *krş.* degri, deyri, tegri, tigirü, tigri (II), tigrü

tikçi Dikici, terzi (TA) *krş.* dikiçi, tikiçi, tikşi

tiki Çift (TZ)

tikiç Mahmuz (TA)

tikiçi Dikici, terzi (GT) *krş.* dikiçi, tikçi, tikşi

tikte Orada (TZ)

tilāve *ar.* Okumak (İM)

tilke Dilim, parça (İH)

tilü Deli (İM) *krş.* delü, teli, telü

tilük Delik (BV) *krş.* delik, telik, telük

tīmār *far.* Tımar (CC, RH)

tīmārla- *far. tr.* Tımar etmek (RH, TZ)

tīmārsuzluḳ *far. tr.* Bakımsızlık (RH)

timcan Buhur (CC)

time Değme, her, her ne zaman (KK, TZ) *krş.* degme, tegme, keyne, tigme

timren Temren, okun ucundaki demir (MG) *krş.* demren, temren

tin Toprak (RH) *tin yer* nadas, işlenmemiş tarla

tiniş Dinlenen (TZ) *tiniş bol*- dinlenmek (TZ)

tip tik Sus pus, hareketsiz (GT) *tip tik tur*- sessizce oturmak (İM)

tipi Tipi (Kİ, TA)

tipre- Kaymak, yürürken ayağa kaymak (MS)

tirki Kurban (CC)

tirkin- (Kılıç sapı elin içinde) iyi durmamak, gevşek durmak (MG)

tiryāk (I) *far.* Afyon, haşhaş (BV)

tiryāk (II) *far.* Panzehir (GT)

tişi Dişi, her canlının dişisi (BV, CC, İM, Kİ, KK, TA) *krş.* dişi

tişik- Şüphelenmek (TZ)

tişilik Dişilik (İM)

titrü baḳ- Sert bakmak (Kİ)

tiyin Diye (GT, TZ)

tīz tīz *far.* Acele acele, çabuk çabuk (İM)

tizekle- Pislemek, tezeklemek (BV, İM)

tizge Çorap bağı (CC)

tizi- Delmek (İM)

tīzlet- *far. tr.* Çabuklaştırmak, acele ettirmek (Gİ, KF) krş. tezlet-

tizlik Dizlik (TZ)

tobalaḳ (I) Toparlak (CC)

tobalaḳ (II) Hoş kokulu ve ilâç yapımında kullanılan suud adlı bir bitki (Kİ)

tobalan Sancı illeti, mahsus sancılanmış adam (Kİ)

toblaḳ (Bitki) kütük (BM)

todaḳ Dudak (CC) *krş.* dudaġ, ḍudaġ, dudaḳ, totaḳ, tudaḳ, tutaġ, tutaḳ

toġa Toka (CC, Kİ, TZ) *krş.* toḳa

toġtoy Toy kuşu (BM) *krş.* toġtuy

toġtuy Toy kuşu (BM) *krş.* toġtoy

toġu Balık yavrusu (TZ)

tohmet *ar.* Suç isnat etme, itham (Gİ, GT, KF, KFT)

tola- Dolamak, sarmak (Kİ, TZ)

tolaḳ Dolak, sargı (Kİ)

tomal- Kızın memesi yumrulmak (İH)

tomala- **(I)** Yayılmak, geniş bir yeri kaplamak (İH)

tomala- **(II)** Saklamak, gizlemek (TZ)

tombur Davul (CC)

tomruḳ Yumru odun, kütük (İH)

tomrul- Kabarmak, şişmek (İH)

tomur- Eğilip arkasını dışa çıkarmak (İH)

tomurçuḳ Çiçek goncası, tomurcuk (İH)

tonan- Süslenmek (TZ)

tonçı Kürkçü (CC)

tonçuḳ- Donakalmak, nefes alamamak, katılmak (İH)

tonluḳ (I) Elbiselik (BM, GT)

tonluḳ (II) Ücret, aylık, maaş (İH) *krş.* donluḳ

tontarma Toka (CC)

topa (I) Çatı (BM)

topa (II) Tıpa, fiçı tıpası (BM)

topalaḳ Topalak otu (TZ)

topalan Kalın bağırsağa arız olan bir hastalık (İH)

topan yat- Yüzüstü yatmak (TZ)

toptolu Çok dolu, dopdolu (GT)

topuḳlu Topuklu (RH)

topuz Topuz, gürz (İH)

toraġı Doruk, kale (CC)

toran- Doğramak, parçalanmak, dilim dilim edilmek (TZ)

torlaḳ Hor görülen, garip kimse, acemi, akılsız kimse (Kİ)

torlaḳ Sargı, dolak (TA)

torlamaḳ Bir kalkan türü (Kİ)

tornaḳiy Kuzey rüzgârı (CC)

tortalı Tortulu (BV)

toruntay Şahin cinsinden bir kuş (TZ)

totaḳ Dudak (CC) *krş.* dudaġ, ḍuḍaḳ, todaḳ, tudaḳ, tutaġ, tutaḳ

tothar *moğ.* Papağan (CC)

tovram Kırıntı, küçük parça (CC)

tovu Zarif, neşeli, hoppa (İH)

tovulġa Mihver (CC)

tovuş Doğuş (CC) *krş.* tuvuş

ṭoyra Yem torbası (DM)

tozul- Bozulmak (TZ)

töben Altında, aşağı, geri (CC) *töben*

yit- üzerine eğilmek (İM)

tögerik Değirmi, teker (TZ)

tögül- Dövülmek (BV)

tögül Değil (MG) *krş.* degül, devül, dögül, tegil, tegül, tüyül

tök (I) Puşt oğlan, ahlâksız adam (İH)

tök (II) Tane (TZ)

töki Çift (TZ)

tökle- Götlemek (TZ) *krş.* kötle-

töklen- Götlenmek (TZ) *krş.* kötlen-

tökmek Bir tür çadır (Kİ)

töleç Beleş, parasız (CC)

töleklik Ağır başlılık (İM)

töletke Gölge (TZ)

tömel- Dömelmek, dizlerinin üzerine çöküp kıçını havaya kaldırmak (BV)

töndür- Döndürmek, çevirmek (İM) *krş.* dönder-

tönertke Ağaç gövdesi, kütük (BM)

töre Kadınların aybaşısı (İM)

töre- Türemek, üremek, çoğalmak, doğmak (CC)

töret- Yaratmak (CC)

törpüle- Törpü ile sürtmek, düzeltmek (İH)

tövgüç Havan, ve havan tokmağı (CC)

tövlük Kör (CC)

töydür- Dövdürmek (TZ)

töz- Istırap çekmek, acı çekmek (CC)

tözdeş Özdeş, aynı nitelikte, ayrı huyda (CC)

tözlik Öz, mahiyet (CC)

tözmelüḫ Acı, ıstırap, sıkıntı (CC)

tözt- İşkence etmek, ıstırap çektirmek (CC)

tözümlük Sabır, tahammül (CC) trapes *yun.* Masa (CC)

tu- Tıkamak (CC)

tuç Tunç (BM, CC, İM, KFT, Kİ)

tudaḳ Dudak (DM) *krş.* dudaġ, ḍuḍaḳ, todaḳ, totaḳ, tutaġ, tutaḳ

tudu Tabiat, huy, davranış (İH)

tufur Askere, hademeye verilen ulûfe (İH)

ṭuġ Tuğ (DM)

tuġluḳ Yük yüklemek için her bir çatına ip bağlanan çatal ağaç (Kİ)

tuġrul Tuğrul kuşu (Kİ)

tuḫfe *ar.* Hediye, armağan (GT)

ṭulaz Aşağı, bayağı (TA)

tulban *far.* (< dül-bend) Başörtüsü, sarık, tülbent (Kİ, TZ) *krş.* dülbenid, dülübenid, ṭulband, tülbent

ṭulband *far.* (< dül-bend) Başörtüsü, sarık, tülbent (DM) *krş.* dülbenid, dülübenid, tulban, tülbent

tulġa- İçi burulmak, ağrımak (Tz)

tulḳma Kütük (CC)

ṭulḳuḳ Tulum, tuluk (DM, Kİ, TZ)

tulp tulp Çok çok (İH)

tuluḳ Balkon (CC)

tulum (II) Tulum (RH) *krş.* ṭulum

ṭulum Tulum (TA) *krş.* tulum (II)

tuluñ Kaşla kulak arasında giyilen şey (Kİ)

tulun Şakak (TZ)

ṭu'm *ar.* Tat, lezzet (GT)

tuma savaşta giyilen bir zırh ve benzeri

(Kİ)

tumaḳ Kesik, küt, kısa, yassı, basık (CC)

tumala- Vasarak kapamak, bastırmak, zulmetmek (CC)

tumar Çomak otu (İH)

ṭu'me *ar.* Azık, yemlik, lokma (GT)

tumġı yoḳ Nilüfer yaprağı (TZ)

ṭumġuluḳ Nilüfer çiçeği (TA)

tumiş- Aksi, ters, huysuz olmak (CC)

tumlu Soğuk (İH, Kİ) *krş.* dumlu

tumnu Büyük çanak (Kİ)

tumut- Bir araya gelmek, toplanmak (TA)

tun- İsabet etmek, düşünmek (İH)

tunaḫ Garanti, rehin, teminat (CC)

tunġa- Bildirmek, ilân etmek (CC)

tunġavul Bildirme, haber verme (CC)

turaḳ (I) Koyulaşmış süt (Kİ)

turaḳ (II) Yoğurttan yapılmış baharatlı bir yemek (TA)

turaptır sabit, hareketsiz (TZ) *krş.* turuptur

ṭurb Turp (TZ) *krş.* turp

turçı *far.* (< turş) Turşu (TZ)

turluḳ Çadırların üzerine öörtülen örtü (Kİ)

ṭurnaḳlan- Nazlanmak (TA)

turp Turp (Kİ, TZ) *krş.* ṭurp

turş *far.* Ekşi (GT)

turtanaḳ Zekât vergisi (Kİ)

turuḳ- **1.** Duraklamak, kalkmak, tereddüt etmek (GT, İM) **2.** Giderken duruvermek (TZ) *krş.* duruḳ- (I)

turumçaḫ İki yaşında deve (BM) **t**

turuntay Bir tür ala doğan (BM)

turuptur Sabit, hareketsiz (TZ) *krş.* turaptır

tusnaḳ Rehin (TZ)

tuş (I) Eş (GT)

tuş (II) Hiza, yan (İH, İM, İN)

tuş- Ziyaret etmek (Kİ)

tutaġ Dudak (RH) *krş.* dudaġ, ḍuḍaḳ, todaḳ, totaḳ, tudaḳ, tutaḳ

tutaḳ Dudak (Kİ) *krş.* dudaġ, ḍuḍaḳ, todaḳ, totaḳ, tudaḳ, tutaġ

tutaş- Çakmak, kav tutuşmak (TZ)

tutçı Her vakit, daima (KFT)

tutḳın Cehennem (CC)

tutmaç (I) Et suyuna atılan hamur parçaları (Kİ)

tutmaç (II) Bir tür şehriye çorbası (BM)

ṭuṭuġan Pirinç (DM) *krş.* tuturġan, ṭuṭurġan, tututġan

tutuḳ- Kızarmak (TZ)

tutuḳuptur Kızarmış (TZ)

tuturġan Pirinç (CC, DM, Kİ, RH, TZ) *krş.* ṭuṭuġan, ṭuṭurġan, tututġan

ṭuṭurġan Pirinç (DM, KK, TA) *krş.* ṭuṭuġan, tuturġan, tututġan

tuturuḳ Tutkal, yapıştırıcı (CC)

tutuş (I) Çıkışma, çekişme (BV)

tutuş- **(I)** Tutuşmak, karşılıklı tutmak, dolaşmak (BV, GT) *krş.* dutuş-

tutuş- **(II)** Kavgaya tutuşmak, düşmanlık etmek (Kİ, TA)

tutuş (II) Sürekli, devamlı (İM)

tututġan Pirinç (BM) *krş.* ṭuṭuġan, tuturġan, ṭuṭurġan,

tuvra Doğru (CC)

tuvus- Tamamlamak, bitirmek (CC)

tuy- **1.** Duymak (CC, GT, Kİ) **2.** Farkına varmak, hissetmek (CC, Kİ) **3.** Anlamak (CC)

tuyana (I) Alenî, açıkça (CC)

tuyana (II) Dileyerek anlamına (TZ)

tuydur- Duyurmak (MG)

tuysu His (Kİ)

tuztur- Ayırmak (İM)

tü Darı (CC)

tübe ḳaz Evcil kaz (TZ)

tüccarlık (Gİ, KF, MS) *krş.* tacırlıḳ, tācirlik

tüdük Düdük (BV) *krş.* düdük

tüge Cariye (TA)

tügel Mükemmel, tam, (CC) *krş.* dükel, tükel

tügme Düzenbaz, hileci (TA)

tügsiz Tüysüz, saçsız (BV) *krş.* tüksüz

tükel Mükemmel, tam, tamam (CC) *krş.* dükel, tügel

tüket- Tüketmek, bitirmek (Gİ, GT, MG, TZ) *krş.* düket-

tükü Darı (Kİ)

tülbent *far.* (< dül-bend) Sarık, baş örtüsü, tülbent (İH) *krş.* dülbenid, dülübenid, tulban, ṭulband

tülek Kör (Kİ)

tülek yılḳı Terbiye görmemiş salma hayvan (İH)

tülge kör- Yıldıza bakmak (TZ)

tülkün Çaylak (Kİ)

tülüngi Yabancı, kimsesiz (İH)

tülüveç Pelikan kuşu (İM) *krş.* deglügeç, devlengeç, devlingeç, devlügeç (II), tevlengeç, tevlügeç

tüme yine Çuvaldız (DM)

tümek Beşik örtüsü (DM)

tümrü Dümbelek, tef, büyük davul (TA) *krş.* dümri, dümrü

tünegi Karanlık (KF)

tünlük Pencere (İM, Kİ, TZ) *krş.* tüñlük

tüñlük Pencere, kafes (TZ) *krş.* tünlük

türbe *ar.* Mezar, türbe (Gİ, GT, KF)

türbelik *ar. tr.* Mezarlık (KF)

türe Ağaç dikmek (Kİ)

türkişe Türkçe (DM) *krş.* türkī 1

türkiyye *ar. tr.* Türke ait (BV)

türkümān *far. tr.* Türkmen (Gİ)

türlendi Türlü, çeşitli (CC)

türmes Bir bitki (BV)

türük El âlem, halk, ahali (TZ) *krş.* dürük

türüş- Çalışmak, çabalamak, gayret etmek (Kİ) *krş.* dürüş-

tüskür- **(II)** Bie şeyi şiddetle itip ileri fırlatmak (İH)

tütüz- Buğulatmak (TZ)

tütüz- Tüttürmek (BV)

tüvi Darı, bılgurun incesi (CC) *krş.* dügü

tüvlek Kavunun olmamışı (İH)

tüvün Kısır, doğurmaz (CC, Kİ)

tüvür- Döndürmek, çevirmek (CC)

tüvür Meclisin yukarı tarafı (Kİ)
tüvürşük Tohum (TZ)
tüyül Değil (TZ) *krş.* degül, devül, dögül, tegil, tegül, tögül
tüz- Sabit olmak (TZ)
tüz- Söylemek, demek (İM)
tüze- Sarılmak (TZ)
tüze Tezmeğe meyli olan at (RH)
tüzenlik Düzenlik, emniyet (TZ)
tüzge Seviye, hiza (MG)
tüzrek Tashih (CC)

U

u *far.* Ve (GT, MG) *krş.* ü, ve
‘ucze *ar.* Kuyruktaki sıkı et (BV)
uçar Çarşı (Kİ)
uçra- Rastlanmak, karşılaşmak (MG) *krş.* uġra- 2, uşra-
uçuḳ Sara hastalığı (İH)
uçunda Sonunda, ...ucunda (BM)
uçurum Uçurum, yar (İH)
uçuz (I) Ucuz, değersiz (CC, DM, Kİ, TA) *uçuz bol*- ucuzlamak (Kİ)
uçuz (II) Ucuz, bol (DM, KFT) *krş.* uşuz *uçuz et*- fiyatını indirmek, ucuzlatmak (İH)
uçuz (III) Kolay (Kİ, MG) *uçuz bol*- kolaylaştırmak (Kİ)
uçuzlıḳ Ucuzluk (TA)
uçuzluḳ Kolaylık (MG)
‘ūd *ar.* Çalgı, ud (KFT)
ud Hayâ, edep (Kİ) *krş.* ut
udaa *moğ.* Art arda, peşi sıra (CC)
‘udde *ar.* Hazırlık (MG)
‘udūl *ar.* Kadılık makamında bulunan ve gerektiğinde reyine baş vurulan kimseler, bir tür jüri üyesi (GT)
uftan- Utanmak (GT) *krş.* uṭan-, uvtan-
uġ Çadırın üst kısmına koyulan ağaç veya ok (Kİ)
uġan Yaratıcı, Allah (TA) *krş.* oġan
uġas Divit (TA)
uġla- Çadıra ağaç dikmek (Kİ)
uġra- **1.** Uğramak (KFT) **2.** Rastlamak, karşılaşmak (TZ) *krş.* uçra-, uşra-
uġul- Bayılmak, kendinden geçmek (TZ) *krş.* oġun-, uġun-
uġun- Bayılmak, kendinden geçmek (TZ) *krş.* oġun-, uġul-
uġur Zaman (İH)
uġurlayıcı Hırsız (KFT)
uġurlayın Gizlice (KFT)
uġurt Yudum (TA)
uġurtla- Yudumlamak (TA)
uġut Keşkek, lâpa (İH)
uḫbirū *ar.* “Haber verildi” (KFT)
‘uḳal (I) *ar.* Ayak kösteği (BV)
‘uḳal (II) *ar.* Atın yürürken ayağını yere sürmesi (İN)
uḳar ḳazı Balıkçıl kuş, leylek (BM)
‘uḳbā *ar.* Ahiret (GT)
‘uḳr *ar.* Doğum yapamayan kısır kadın (İM)
uḳtur- Anlatmak (Kİ) *krş.* uḳuttur-
‘uḳūbet *ar.* Ceza, eziyet, işkence (GT)
‘uḳūd *ar.* Bağlar, şartlar (İM)
‘uḳūr *ar.* Cariyenin mehrine denir (KFT)
uḳuttur- Anlatmak (Kİ) *krş.* uḳtur-

‘uḳve *ar.* Kuyruk dibi (BV)

ula- Bitiştirmek, ulaştırmak (CC, Kİ, TA, TZ)

ulaġur- Nazlanmak (TA)

ulaḳ (I) Havuz (Kİ) *krş.* avlaḳ (II)

ulaḳ (II) Posta ulağı (Kİ)

ulaḳ- Anlaşmazlık etmek (TZ)

ulal- Yüceltmek, yükseltmek (BM)

ulaldur- Büyültmek, yüceltmek (TA)

ulam Vasıtasıyla, yoluyla (CC)

ulan- Köklenmek (Kİ)

ulaş Yakın, bitişik (Kİ)

ulaşdur- Ulaştırmak, yetiştirmek (Gİ, KFT) *krş.* ulaştur-

ulaştur- Ulaştırmak, yetiştirmek (İM, MG) *krş.* ulaşdur-

ulça Doyumluk (TZ)

ulçala- Doyumluk elde etmek (TZ)

ulġa- Büyümek, gelişmek (BV) *krş.* ulġar-, ulġay-, ulḳar-

ulġar- Büyümek, gelişmek (TZ) *krş.* ulġa-, ulġay-, ulḳar-

ulġat- Ululatmak, yüceltmek, ulu saymak (TZ)

ulġay- Büyümek, gelişmek (CC, GT) *krş.* ulġa-, ulġar-, ulḳar-

ulġayt- Gönlünü geniş tutmak, kendine güvenmek (MG)

‘ulvī *ar.* Yüksek, yüce, ulvî (GT)

um- Ummak, arzu etmek (BV, İM, Kİ, TZ)

umaç Hedef, nişan *krş.* āmāc, omaç (MG)

umınç Arzu, istek (İM) *krş.* umunç

‘umre *ar.* Hac mevsimi dışında Kâbe’yi ziyaret (Gİ, İM, KF)

umsuluḳ Arzu edilen şey (Kİ)

umsun- **1.** (Kadınların) gebe iken bir şeyi arzu etmek, aş ermek (Kİ) **2.** Ummak, arzu etmek (İM, TA, TZ)

umsunlı Umulan, arzu edilen (TZ)

umunç Arzu, istek (CC) *krş.* umınç

un- Oyarak içini boşaltmak (Kİ) *krş.* uñ-

uñ- Oyarak içini boşaltmak (Kİ) *krş.* un-

uñaç Boğaz (İM) *krş.* unaş

unaş Boğaz (TZ) *krş.* uñaç

unġuz Bok böceği (TZ)

‘unnāb *ar.* Hünnap (GT)

unutçanġ Unutulabilir (CC)

ur Tohum (Kİ)

uraġut Kadın (Kİ)

urġuḳ Köpek yavrusu, enik (TZ) *krş.* uruḳ (II)

urġur- Yürümek, koşmak (CC)

urıl- Konulmak, vurulmak (KF)

urıla- İkamet etmek, yerleşmek, çadır kurmak (İM)

urlaş- Belirme, ortaya çıkma, doğma (TZ)

urluḳ Tohumluk (CC, TZ) *krş.* urluġ

urmaḳ Kamçı, kırbaç (CC)

‘urūḳ *ar.* Damarlar (MG)

urul Örs (Kİ)

urum *ar.* Anadolu *krş.* rūm (KFT)

urunç *far.* Turunç (GT)

urundur- Oynatmak (BV)

urunlu bol- Bir mekân ve mesken sahibi almak, halk için mevki ve şeref sahibi olmak (İH)
uruşçı Savaşçı (İN)
uruşul- Vuruşulmak (TZ)
urutḳa İhtiyar, yaşlı (TZ)
ʻuryān *ar.* Çıplak, üryan (GT, MG)
uş Akıl, zekâ (TA) *krş.* us (I)
us- Yanlış fikirde bulunmak, sanmak (İH)
usaḳ Kavak ağacı (TA)
usan Saf, aptal, sersem (İH)
usan- Usanmak (TZ)
ʻuṣāre *ar.* Öz, özsü (BV)
uslı Akıllı, zeki (İM) *krş.* uṣlu, ustlu
uṣlu Akıllı, zeki (TA) *krş.* uslı, ustlu
uṣsı Nefes, soluk (DM)
uṣsız Akılsız (TA) *krş.* ussuz
ussuz Akılsız (İM) *krş.* uṣsız
ustlu Akıllı, zeki (CC) *krş.* uslı, uṣlu
uṣūl-i dīn *ar.* Dinin esasları (İM)
usun- Bir şeye elini uzatıp vermek (TZ)
uş 1. İşte (GT, İN, MG) *krş.* oş **2.** Tembih edatı (KK)
uşacuḳ Küçücük (KFT)
uşaḫ Kırıntı (CC)
uşaḫçı Hain, iftiracı (CC) *krş.* uşaḳçı, uyşaḫçı
uşaḳçı Hain, iftiracı (CC) *krş.* uşaḫçı, uyşaḫçı
uşaldı Uzantı (CC)
uşḳu Marangoz rendesi (CC)
uşra- Rastlamak, karşılaşmak (TZ) *krş.* uçra-, uġra- 2
ʻuṣṣāḳ *ar.* Âşıklar (GT)
uşuḳ Çok, çokluk (CC)
uşun Omuz başı (BV)
ʻuṣūr *ar.* Öşürler (İM)
uşuz Ucuz, bol (TZ) *krş.* uçuz (II)
ut Hayâ, edep (Kİ) *krş.* ud
uṭan- Utanmak (BM, GT, Kİ, KK, TZ) *krş.* uftan-, uvtan-
utru (I) Karşı, karşılık (CC) *krş.* urtu- (I)
utru (II) Eşit değerli, uygun, aynı değerde (CC) *krş.* urtu (II)
utru (III) Ötürü, ...den dolayı (İM) *krş.* ötkürü, ötri, ötrü, ötüri, ötürü
uṭṭur- Yenilmek (BM)
utuv Kazanç, kâr, menfaat (BM)
utuz- Ziyan etmek, ütülmek (TZ)
uus 1. Mum (BM) *krş.* uvus **2.** Bal mumu (BM)
uv- **1.** Kırmak, parçalamak (CC) **2.** Bir şeyi ezmek (Kİ)
uv Av (CC) *krş.* av (I)
uvan- Ufanmak, küçük parçalara bölünmek (TZ) *krş.* uşan-
uvr *ar.* Gözsüzlük, âmâlık (BV)
uvşa- Okşamak, sevmek, kucaklamak (CC)
uvtan- Utanmak (BV) *krş.* uftan-, uṭan-
uvul- Bayılmak, aklı başından gitmek (TZ)
uvurġan Hırsız, uğru (TZ)
uvus Mum, bal mumu (Kİ) *krş.* uus 1
uvuş Parça (KFT)

uy Kül rengi (TA)

uy- Uymak, tâbi olmak (BV, GT, İM, İN, KF, KFT, İM, MS, TZ)

uyaḫ- (Güneş) batmak (CC) *krş.* uyaḳ-

uyaḳ- (Güneş) batmak (İM) *krş.* uyaḫ-

uyan Atın koşumlarından biri, yular (KFT, TZ) *krş.* oyan

uyanıḳ Uyanık (KFT, Kİ, TA, TZ) *krş.* uyanuḳ

uyanla- Gem vurmak (TA) *krş.* oyanla-

uyanuḳ Uyanık (KFT, Kİ, TA, TZ) *krş.* uyanıḳ

uyar- Uyarmak (TA) *krş.* oyar-

uyatlıġ İnsanın gösterilmesi ayıp olan yeri, avret yeri (RH) *krş.* uyatlıḳ, uyatluḳ

uyatlıḳ İnsanın gösterilmesi ayıp olan yeri, avret yeri (Gİ, KF, TZ) *krş.* uyatlıġ, uyatluḳ

uyatluġ İnsanın gösterilmesi ayıp olan yeri, avret yeri (MS) *krş.* uyatlıġ, uyatlıḳ

uyluḳ Uyluk (BV, İM)

uymaḳ Yüksük (TA)

uyşaḫ İftira, hakaret (CC)

uyşaḫçı Hain, iftiracı (CC) *krş.* uşaḫçı, uşaḳçı

uyu- Uyumak (CC, GT, İM, KF, TZ) *krş.* uḍı-, uḍu-, uyı-

uyuḫısıra- Uykusuz kalmak (CC) krş. uyḳusra-, uyuḳsıra-

uyup Sulu yoğurt (TZ)

uyuş- Uyuşmak, keçeleşmek (İH)

uyutḳuç Süt emen çocuğun veya oğlanın kursağının içinde meydana gelen donmuş süte benzer bir şey (İM)

uyuz Uyuz (BM)

uyvala- Yere yuvarlanmak, sendelemek (İH)

uz- Geçmek (TA, TZ) *krş.* oz- (I)

uzan (I) Kopuz çalarak türkü söyleyen (Kİ)

uzan (II) Örs (TZ)

uzat- Göndermek (BM, CC)

uzġun Azgın, sapık (Kİ)

‘uzlet *ar.* Yalnızlık (Gİ, GT, KF)

uzun- Uzamak (TA)

‘użv *ar.* Organ, uzuv (Gİ, KF, KFT)

Ü

ü *far.* Ve, bağlama edatı (GT, İN, MG) *krş.* u, ve

üb- Yavaş yavaş içmek (Kİ)

übhel *ar.* Bir bitki (BV)

übhül *far.* İlâç olarak kullanılan bir bitki (RH)

übük İbibik kuşu (TZ)

ücret *ar.* Ücret (Gİ, GT, KF, KFT)

üdük (I) Sidik deliği (İH)

üdük (II) Mesh, ayakkabı (MS)

üfür- Üfürmek, üflemek (Gİ, KF) *krş.* üvür-

üfüş Islak (İM) *krş.* evüş, üvüş (II)

üfüşlik Islaklık (İM) *krş.* efüşlik, evüşlik, evüşlük, üfüşlük, üvüşlük

üfüşlük Islaklık (İM) *krş.* efüşlik, evüşlik, evüşlük, üvüşlük

ügin Ağız (TA)

ügmeş- Etrafına toplanmak (İH)

ügün ügün Küme küme, top top (İH)

üksük Dikiş yüksüğü (TZ)

üksün- Hatırlamak (CC)

üküş Çok, fazla (MG) *krş.* öküş

ükütüptür Kısır (TZ)

üldür Islak (Kİ)

üldürük Katran (İH)

ülefe *ar.* Memurun, askerin ücreti, aylığı, yıllığı (İH)

ülfet *ar.* Yakınlık, ülfet (GT)

üli- Islanmak (Kİ)

ülit- Islamak, ıslatmak (TA)

ülkü Hedef, nişangâh, ülkü (GT, İM, İN, Kİ) *krş.* ilgü, ilkü

ümerā *ar.* Emirler, beyler (GT)

ümm *ar.* Ana (BV, GT, KF)

ümmī *ar.* Okuma yazma bilmeyen (Gİ, İM, KF)

ümmü ġılān *ar.* Çöllerde yetişen bir diken (İM)

ümmü veled *ar.* Bir kişinin cariyesinden olan çocuğu veya çocuğun annesi (İM)

ün- Karşı koymak, dayanmak, inat etmek (CC, Kİ)

üñ- Oymak, kazmak (CC)

ündenil- Çağırılmak, seslenilmek (İM, KFT)

ünegü İnatçı (Kİ) *krş.* önegü, önevü, ünevü

ünevü İnatçı (Kİ) *krş.* önegü, önevü, ünegü

üns *ar.* Alışıklık, ünsiyet (Gİ, GT, KF, KFT)

üprek Ürpermiş (İM)

üpsün- Hatırlamak (CC)

üptek Alaca ibibik (DM)

ürgür- Parlatmak, alevlendirmek (İH)

ürkegen Ürken, ürkek (MG) *krş.* ürkeken

ürkeken Ürken, ürkek (TZ) *krş.* ürkegen

ürküz- Bitizmek (Kİ)

ürpek Kıvırcık, karışık (CC)

ürper- Kaşımak (BV)

üs- Uzanmak (TZ)

üsbürle- Teslim etmek, eline vermek (TA)

üsküli Keten (CC)

üsnemek Esneme (TA)

üstād *ar.* Üstat, usta, mahir (BV, GT, İN, KFT, MG) *krş.* üstāẕ

üstāḫlıḳ *far. tr.* İç açılma, ferahlama (İM)

üş- Üşüşmek, toplanmak (GT, Kİ)

üşen- Üşenmek, bezmek (GT, RH)

üşer Üçer (KK)

üşet- Kırıp ufalmak (TZ)

üşle- Sineği kovmak, uzaklaştırmak (TA)

üşnān *ar.* Çöğen otu (BV, İM, KFT, MS, RH)

üşre- Anmak, hatırlamak (TZ)

üşük Kalem (TA)

ütlü Oyuklu, delikli (CC)

ütük (I) Köpek yavrusu (TA)

ütük (II) Durumu açıklama, hikâye

etme (TA)

ütükle- Yalan söylemek (TA)

ütül- Ütülmek (İM)

ütür- Delmek (Kİ)

ütürgü (I) Bir şeyi delmeye özgü alet (Kİ) *krş.* ötürgü

ütürgü (II) Eğe demiri (TA)

üv- Ovmak (TZ) *krş.* ov-

üvür- Üfürmek, üflemek (GT) *krş.* üfür-

üvüş (I) Parça (KFT)

üvüş (II) Islak (İM) *krş.* efüş, evüş, üfüş

üvüşlük Islaklık (İM) *krş.* efüşlik, efüşlük, evüşlik, evüşlik, evüşlük, üfüşlik, üfüşlük

üyegenci Biyik, ulu (TA)

üyez Sivrisinek (BM, DM, TA) *krş.* iyez, üvez (I), üyüz

üyük Büyük tepe, höyük (BM, Kİ, TA)

üyürdlen- Ayırt etmek (KFT)

üyürüdle- Tercih etmek (KFT)

üyüş Kaygılı, şaşkın (TZ)

üyüz Sivrisinek (Kİ) *krş.* iyez, üvez (I), üyez

üz Sebep (KK)

üz yürimek Kanlı basur (TA) *krş.* öz yürimek

üze Üstüne, üzerine (MG) *krş.* öze

üzek Üst, satıh, yüz (BV)

üzen Ağacın kütüğü (Kİ)

üzen- Zulmetmek (Kİ)

üzere Üzerine, üstüne (Gİ, İN, MG) *krş.* özre, üzre, üzüre

üzgüçi Yüzücü (GT)

üzürmürs Mür ağacı (CC)

üzüt Ölü, meyyit (BM, Kİ)

üzütlük Cimrilik, hasislik (İH)

V

va‘d *ar.* Üstüne alma, söz verme (İM, KF)

vad *far.* (< bād) Rüzgâr, hava (CC)

vādī *ar.* Vadi (GT)

vaḫḫar *ar.* Tehir etmek, geciktirmek (İM)

vahī *ar.* Boş, manasız, faydasız (KFT)

vaḫşet *ar.* Ürkme, ürkeklik, ürküntü (GT)

vaḫşī *ar.* Vahşî, yabanî (BV, KFT)

vaḥy *ar.* Bir emrin Allah tarafından peygamberlerle bildirilmesi (İM)

va‘īd *ar.* Birini iyiliğe sevketmek veya kötülükten uzaklaştırmak için korkutmak (İM)

vā‘iẓ *ar.* Vaaz veren, dinî nasihatta bulunan (GT, İM)

vaḳār *ar.* Ağırbaşlılık, vakar (GT)

vaḳf *ar.* Vakıf (malı), bağış (Gİ, GT, İM)

vaḳfe *ar.* Hacıların Arafat’ta durmaları (Gİ, İM, KF)

vāḳı‘a *ar.* Hadise, olanlar, vakıa (GT, KFT)

vāḳıf *ar.* Haberi olan, bilen (BV, GT, KF, KFT)

vāḳi‘ *ar.* Vuku bulan, maydana gelen (BV, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, MG)

vaḳtī *ar.* Vakta ki, -dığı zaman (Gİ, GT)

vaḳtlan- *ar. tr.* Zamanı belirlemek (İM)

vālī *ar.* Bir vilâyeti idare eden en büyük memur (Gİ, GT, İM, KF) *krş.* velī (III)

vālīlıḳ *ar. tr.* Valilik, vali olma (KFT) *krş.* vālīlik

vārid *ar.* Gelen, erişen, vasıl olan (İM, KF, MS)

vāriṣ *ar.* **1.** Mirasçı, vâris (Gİ, GT, KFT) **2.** Allah'ın adlarından biri (KF)

vaṣf *ar.* Vasıf, nitelik (BV, GT, MG)

vāṣıf *ar.* Vasfeden, niteleyen (GT)

vāṣıl *ar.* Yetişme, ulaşma (MG)

vāsıṭ *ar.* Kufe ve Basra arasında bir şehir (GT)

vāsıṭa *ar.* Aracı, vasıta (GT, İM)

vaṣıyya *ar.* Bir ölünün vasiyetini yerine getirmeye memur kimse (İM)

vaṣī *ar.* Vesayet eden kişi (KFT)

vāsitān *ar.* Atın iki yaşında çıkardığı dört diş (RH)

vaṣl *ar.* Ulaşma, birleşme, kavuşma (GT, İM)

vaṣla *ar.* **1.** Ekleme, birleştirme (MG) **2.** Süngüyü uzatmak için eklenen parça (MG)

vat Keten ayakkabı (CC)

vaṭvaṭ *ar.* Yarasa (GT)

vāv *ar.* Arap alfabesinin 26. harfi (İM)

vave Talep, dilek (İH)

vāveylā *ar.* Gürültü (İH)

vaynaş- Oynaşmak (TZ)

vaż' *ar.* Koyma (İM)

vaẓīf *ar.* Atın bir organı (BV)

ve's-selām *ar.* İşte bu kadar (MG)

vec' *ar.* Bir bitki (BV)

vech (I) *ar.* Vesile, vasıta, sebep (Gİ, GT, KF)

vech (II) *ar.* Tarz, üslûp, şekil (İM, MG)

vecih *ar.* Yön, vecih (KFT)

vedā' *ar.* Ayrılma, Allah'a ısmarladık deme (İM)

vedī *ar.* Akıntı (Gİ)

vedī'a(t) *ar.* Emanet (İM, KFT)

veḳāḥat *ar.* küstahlık, utanmazlık, edepsizlik (GT)

vekāle *ar.* Vekâlet (KFT)

velā (I) *ar.* Ne, ne de (Gİ, KF)

velā (II) *ar.* Efendisinin azat ettiği köle veya cariyesinin üzerindeki hakkı (İM) *velā-i 'atīḳa* Mevlâ ile kölesi arasında azat neticesinde meydana gelen bir vela (İM)

velākin *far.* Lâkin, fakat, ama (GT, KFT, MG, MS) *krş.* velī (IV), velīkin

veled *ar.* Çocuk (Gİ, KFT) *veled-i zinā* nikâhsız birleşmeden meydana gelen çocuk (İM)

veles Pamuk bez (CC)

velīd *ar.* Köle (İM)

velīkin *far.* Fakat, ama, lâkin (BV, GT, İN, RH) *krş.* velākin, velī (IV)

vera‘ ar. Harama düşmek kaygısı ile şüpheli şeylerden kaçınmak (Gİ, KFT)

verd *ar.* Gül (GT)

verdī *ar.* Gül renkli (RH)

verem *ar.* Verem hastalığı (BV)

vereşe *ar.* Mirasçılar (Gİ, İM, KF, KFT)

verīd *ar.* Yaprak (BV)

vers *ar.* Yemen za’feranı (İM)

vesaḫ *ar.* Kir, pislik (Gİ, KF)

vesīle *ar.* Vasıta, bahane (İM)

vesḳ *ar.* 62.400 dirhemlik bir ağırlık ölçüsü (İM)

vesme *ar.* Uzun yapraklı ve rengi mavi olan bir ot, çivit (İM)

vesṭānī *ar.* Orta, ne az ne çok (MG)

vesvās *ar.* Ayartıcı, kötülüğü teşvik eden (GT)

vesvese *ar.* Kuruntu, şüphe (Gİ, İM, KF)

vetereyn *ar.* Ökçe sinirinin yanındaki iki sinir (BV)

veya duran at, huysuz at (MG, RH)

veyl *ar.* Yazık! Yazıklar olsun! (İM)

vezāret *ar.* Vezirlik (GT)

vezġa *ar.* (< vezeġa) Bir cins büyük keler (İM)

vezy *ar.* Bevlden sonra gelen beyaz su (İM)

vidā‘ *ar.* Ayrılış, veda (GT)

vird *ar.* Belli zamanlarda okunması âdet edinilen dualar (İM)

viṣāl *ar.* Kavuşma, birleşme, visal (GT, İM)

viṣāl oruçı kırk sekiz saat yenilip içilmeden tutan oruç (İM)

vitr *ar.* Yatsı namazından sonra kılınan iç rekât namaz (Gİ, İM, KF, MS) *vitr-i vācib* vitir namazı (İM)

vusṭa *ar.* Orta (İM, İN)

vuṣūl *ar.* Ulaşma, erişme (İM)

vücūh *ar.* Vecihler, bizimler, şekiller (İM)

vüs‘at (I) *ar.* Güç, kuvvet (KF)

vüs‘at (II) *ar.* Genişlik (Gİ)

vüzerā *ar.* Vezirler (GT)

Y

yā (I) *ar.* Ey, hey (ünlem edatı) (BV, Gİ, GT, İN, KF, KFT, MG, MS)

ya (II) Ama (TZ)

yā (II) *ar.* Arap alfabesinin 28. harfi (İM)

yaaḫ Yanak, çene kemiği (CC) *krş.* yaaḳ, yanaḳ 2, yañaḳ, yanġaḳ

yaaḳ Yanak, çene kemiği (CC) *krş.* yaaḫ, yanaḳ 2, yañaḳ, yanġaḳ

yab- (I) Ekmek yapmak (TA)

yab- (II) Yapmak, etmek (KK) *krş.* yap- (I)

yaba Harman yabası (Kİ)

yabçı Bina yapan usta, inşaat ustası (TA)

yābis *ar.* Kuru (BV, Gİ, KF, MG)

yabov Örtü, baş örtüsü (CC) *krş.* yabuḳ

yabovlı Örtülü (CC)

yabuḳ Örtü, baş örtüsü (DM, İM) *krş.* yabov

yabun- Yapışmak, ulaşmak (TA)

yaçan- **(I)** Utanmak, çekinmek, sıkılmak (CC) *krş.* yaçın-

yaçan- **(II)** Tiksinmek (CC)

yaçanlı Çekinen, utangaç (TZ)

yaçı Yağcı (TA) *krş.* yaġçı

yaçın- Utanmak, çekinmek (İH) *krş.* yaçan- (I)

yada- **(I)** Yormak (CC)

yada- **(II)** Sıkılmak, daralmak (TZ)

yādigār *far.* Süreyya (KK)

yaġı- Tehdit etmek (TZ)

yaġımala- *far. tr.* Yağmalamak, talan etmek (TA) *krş.* yaġmala-

yaġır (I) Bakır (BM)

yaġır (II) Hayvanın sırtındaki yara (BV, İN, Kİ)

yaġır şıġın Sevr yıldızları, eldeberan burcu (BM)

yaġırlıḳ Eğerin altına konulan keçe (BV, Kİ, MG)

yaġıştır- Birleştirmek, eklemek (KK)

yaġlabay Doğan cinsinden çakır denen bir kuş (TZ)

yaġlav Yağ tavası (CC) *krş.* yavlov

yaġlıḳ (I) Düşman için hazırlanmış ok (Kİ)

yaġlıḳ (II) Mendil (TA) *krş.* yavlıḳ (II)

yaġmāla- *far. tr.* Talan etmek, yağmalamak (Kİ, TZ) *krş.* yaġımala-

yaġrı- Yağır olmak, atın vücudunda yara meydana gelmek (İN)

yaġrıḳ Üstünde et kesilen kalın ve düz tahta (İH)

yaġrın 1. Sırt, sırtın yukarı kısmı (BV, GT, MG, TZ) **2.** Kürek kemiği (GT, Kİ, MG) **3.** Omuz başı (İH)

yaġruḳ Düzgün, pürüzsüz, fasih (İH)

yaġum Şehadet parmağı ile ölçülen bir uzunluk ölçüsü (BM)

yaġur- Yoğurmak, hamur yoğurmak (BV) *krş.* yoġur-, yovur-, yur-

yaġurt Yoğurt (BM, DM, Kİ, TA) *krş.* yavurt, yoġurt, yoġurud, yuġurt

yaḫ- Yapıştırmak (CC) *krş.* yaḳ- (II)

yaḫnı Bir tür et yemeği, yahmi (BM, GT, TZ) *krş.* yaḳnı

yāḫūḏ *far.* Yahut, veya, yoksa (BV, İM, İN, KFT, MG, RH) *krş.* yāḫūẕ

yahūdī *ar.* Yahudi (Gİ, GT, İM, KF, KFT)

yaḳ iv Kilise, tapınak (İM) *krş.* yıḫ öv

yaḳaz Kuma (TA)

yaḳīn *ar.* Kesin, kuşkuya yer olmadan (bilme) (Gİ, GT, İM, KF, MG, MS)

yaḳmaç Kötürüm (Kİ)

yaḳnı Bir tür et yemeği, yahni (BM, Kİ) *krş.* yaḫnı

yaḳrar- İkrar etmek, itiraf etmek (CC)

yaḳtu Aydınlık, ışık, nur (Kİ)

yaḳuş Yokuş (DM, TA) *krş.* yoḳuş

yal- Yılmak (Kİ)

yalaġanş bol- Soyunmak (TZ) *krş.* yalanşla-

yalam Kadir, kıymet, itibar, değer (Kİ)

yalanşla- Soyunmak (TZ) *krş.* yalaġanş bol-

yalat- Yalatmak (BV)

yalavaç 1. Elçi (BM, Kİ) **2.** Peygamber, resul (DM, TA)

yaldıraġan Çakmak taşı (İH)

yaldırım Yıldırım, şimşek (DM) *krş.* ıldırım, yıldırım, yuldırım (I), yuldurum (I)

yaldrım Sırça, cam (BM) *krş.* ıldırım, yıldırım, yuldırım (II), yuldurum (II)

yalġaşla- Hayır dua etmek (Kİ)

yalı Tayları bağlamak için kullanılan ip (BV)

yalım ķaya Yalçın kaya (İH)

yalım Kertenkele (DM)

yalıñaçlan- Tecrit edilmek, soyutlanmak (İM)

yalķa- Teşvik etmek, kandırmak (İH)

yalķav Tembel, gevşek (TZ)

yalķık Balgam (İH)

yalman- Ağızda kalan yemek artığını yalayıp yutmak (İH)

yalman Dağ faresi, tarla faresi (BM, DM, İM, Kİ, TA, TZ)

yalşı- Onmak (TZ)

yaltaķlan- Yaltaklanmak (İH)

yam bas- Yardım etmek, korumak (TZ) *krş.* yan bas-

yamdı 1. Kasık (Kİ, KK) **2.** Kasık bölgesindeki kıllar (DM)

yamız Kaşık (BV)

yamra- Abuk sabuk söylemek (İH)

yañ salgın hastalık (CC)

yan bas- Yardım etmek, korumak (TZ) *krş.* yam bas-

yan baş Dizin aşağı kısmında yer alan kabaca etler (İM)

yanaķ 1. Ağzı üst tarafı, damak (DM) **2.** Yanak, çene kemiği (KK, TZ) *krş.* yaaḫ, yaaķ, yañaķ, yanġaķ

yañaķ Yanak (BV, DM, GT, İM, İN, Kİ, KF, MG, RH, TA) *krş.* yaaḫ, yaaķ, yanaķ 2, yanġaķ

yanç- **1.** Yassılaştırmak, yapıştırmak, sıkıştırmak (BV) **2.** Ezmek (CC)

yançıķ Kese, para kesesi, torba (CC, DM, İM) *krş.* yançuķ, yunçuķ

yançuķ Kese, para kesesi, torba (Kİ) *krş.* yançıķ

yandaķ Diken (İH)

yandur- **(I)** Döndürmek (BM, KFT)

yandur- **(II)** Aktarmak (BM)

yanġaķ Yanak, çene kemiği (CC) *krş.* yaaḫ, yaaķ, yanaķ 2, yañaķ

yanġır- Öfkelenmek, kızmak, hiddetlenmek, hınç beslemek (TZ) *krş.* yanġur-

yanġuç Yonga, talaş (TA)

yanġuçı Marangoz (TA)

yanġur- Öfkelenmek, kızmak, hiddetlenmek, hınç beslemek (TZ) *krş.* yanġır-

yanķar- İltifat etmek (İH)

yanķu Yankı, akis (İH)

yañla (I) Yeniden (CC, TZ)

yañla (II) Henüz, yeni (GT)

yañlan- Yankılanmak (CC)

yañlu Enli (RH)

yañrıt- Açığa çıkarmak (BV)

yanşaḳ Gürültücü (İH, TZ) *krş.* yanşıḳ

yanşıḳ Gürültücü (TZ) *krş.* yanşaḳ

yantı Anlamsız muttasıl konuşmak (İH)

yanul- Nazlanmak (İH)

yanut Cevap (TZ)

yap- **(I)** Yapmak, etmek (BV, GT, KF, TZ) *krş.* yab- (II)

yap yazı Dümdüz çöl, ova (İH)

yapaġı Peçe, yüze örtülen örtü (Gİ)

yapaġlı Tay (TZ)

yapçı Maymun (TZ) *krş.* yapçın

yapçın Maymun (TZ) *krş.* yapçı

yapıldaḳ Çıplak (İH)

yapın- Örtünmek (TZ)

yapḳıç Kapak, örtü (CC)

yaplanmış Yabalanmış (TZ)

yapmaḳlik Yapma, etme (KFT)

yapsa- (Ağaçları) çatmak (CC)

yapsı Kene (TZ)

yapuç- Örtünmek, giymek (GT)

yaraġ Hazırlık (GT, İM, MG) *krş.* yaraḳ (V)

yaraġla- Hazırlamak, hazırlık yapmak (İM) *krş.* yaraḳla- (I)

yaraḳ (I) 1. Şimşek (BM) **2.** Işık (TZ)

yaraḳ (II) Serbest (CC)

yaraḳ (III) Hazırlık (GT, MG) *krş.* yaraġ

yaraḳla- **(I)** Hazırlamak, hazırlık yapmak (KF, TZ) *krş.* yaraġla-

yarala- Yaralamak (Gİ)

yaramaz Yaramaz, kötü, fena (CC, İH)

yaramsuḳlan- Yaltaklanmak (İH)

yaran- Atı epeyce koşturup terletip yem vermeden soğutmak (Kİ)

yaran Derin (TZ)

yārān *far.* Dostlar, tanıdıklar (BV, GT, İM, İN, MS)

yarar Menfaat, yarar (İM)

yarasa Yarasa (Kİ, TA, TZ) *krş.* yarsa

yaraşıl- Lâyık olunmak (KFT)

yaraşmaḳ Birlik olma, uyma (CC)

yaraştur- **(I)** Yapmak, etmmek (MG)

yaratġan Yaratan, yarratıcı, Allah (İM, Kİ) *krş.* yaratḳan

yaratḳan Yaratan, yarratıcı, Allah (TA) *krş.* yaratġan

yarġıçı Yargıç, belediye başkanı (CC) *krş.* yarġuçı

yarġu 1. Yargı, karar, emir, mahkeme (CC) *yarġu yar*- idarî veya hukukî karar vermek (CC) *krş.* yarġula- **2.** Adalet, yargı (GT)

yarġuçı Yargıç, belediye başkanı (CC) *krş.* yarġıçı

yarġula- Karar vermek, yargılamak (CC) *krş.* yarġu yar-

yarı- **1.** Aydınlanmak, ışımak (İH) **2.** Parlamak (Kİ)

yarıḳçı Zırh yapan, zırhçı (TA)

yarılġa- Acındırmak (CC)

yarındaḳ Tabakalanmış deri (İH)

yarlıġan Rahîm, merhamet eden, Allah (TA) *krş.* yarılḳaġan

yarlıġançlı Merhametli (CC) *krş.* yarlıġançlu

yarlıġançlu Merhametli (CC) *krş.*

yarlıġançlı

yarlıḳan- Affedilmek, suçları bağışlanmak (İM)

yarlılıḳ Fakirlik, yoksulluk (CC)

yarmaḳ 1. Gümüş madenî para eczası (BM) **2.** Dirhem, gümüş para (Kİ, TA, TZ) *krş.* yarmuḳ

yarmaş- Tırmanmak (TZ)

yarpuz (I) Yaban pancarı (İH)

yarsa Yarasa (DM) *krş.* yarasa

yarsı- Çok arzulamak (İH, TZ)

yarsıt- Kışkırtmak (CC)

yarsov Tiksindiren, tabiî olmayan (CC)

yaru Taraf (İM, MG) *krş.* yarı (III)

yas- **1.** Yayın kirişini gevşetmek, düz hâle getirmek, yassılamak (İN, Kİ) **2.** Oku yaydan ayırmak (TA)

yaş Yas, üzüntü (DM) *krş.* yas (I), yaş (V)

yasıç Bir tür ok demiri (Kİ) *yasıç oḳ*

yaslu Yaslı, yas tutan (Kİ)

yasman Yassı şişe (CC)

yasmıḳ Yabanî za'feran (BM)

yasraġı kün Evvelki gün (BM)

yassı (I) sayfa hâlinde düz, yassı (BV, DM, Gİ, İH, İN, KF, Kİ, MG, TZ) *krş.* yas (II) *yassı aġaç* hamur tahtası (İH)

yassı (II) En, genişlik (İM) *krş.* yaṣṣı

yaṣṣı En, genişlik (TA) *krş.* yassı, yassı ok (DM)

yassıl- Yamyassı olmak (İH)

yaṣṣılıḳ Yassılık, düzlük (Gİ, KF)

yaṣṣısız Ensiz, dar (TA)

yastın- Dayanmak (TZ)

yaş ḳozaḳ Pamuk kozası (İH)

yaş peynir Hayır için dağıtılan peynir (BM)

yaş- Saklamak, gizlemek, örtmek (Kİ, RH)

yaşat- Yaşatmak (CC)

yaşın- **1.** Gizlenmek, saklanmak (CC, Gİ) *krş.* yaşun- **2.** Örtünmek, gizlenmek (İM, KF, KK)

yaşınmaḳ Peçe, kadınların örtüsü (İM)

yaşıralı Saklı, gizli (TZ) *krş.* yaşırı, yaşuru, yaşurun

yaşırı Gizli, saklı (CC) *krş.* yaşıralı, yaşuru, yaşurun

yaşlu tirek Yeşil ağaç (DM)

yaşlu Yaşlı, ihtiyar (GT, İM) *krş.* yaşlı (II)

yaşmaḳ Bir tür yüz örtüsü (Kİ, TA, TZ)

yaşun- Örtünmek, gizlenmek (CC) *krş.* yaşın- 1

yaşuru Gizli (İM) *krş.* yaşıralı, yaşırı, yaşurun

yaşurun Gizlice (KFT) *krş.* yaşuralı, yaşırı, yaşuru

yataġan Devamlı yatan (BV)

yatar- Kızını kocaya vermek (Kİ)

yaṭaṭ- Düzeltmek (KK)

yatb Bir Kıpçak kabilesi (Kİ)

yatḫarı Ardınca, arkasınca (DM) *krş.* yatḫaru

yatḫaru Ardınca, arkasınca (DM) *krş.*

yatḫarı

yatlı Kötü şey, kötü adam (İH)

yatlıḳ Kız (Kİ)

yatsı Yatsı, yatsı vakti (İM) *krş.* yatsu, yatsun

yatsız Kudretsiz (Kİ)

yatsu Yatsı, yatsı vakti (Gİ, İH, KF, MS) *krş.* yatsı, yatsun

yatsun Yatsı, yatsı vakti (BM, TA) *krş.* yatsı, yatsu

yattur- Telef olmak, mahvolmak (Kİ)

yatur- **(II)** Telef olmak, mahvolmak (Kİ) *krş.* yattur-

yauḳ Yakın, yavuk (Kİ) *krş.* yavuḫ, yavuḳ

yava 1. Pırasa (TZ) **2.** Soğan (TA)

yava it- Kaybolmak (TA)

yavan (I) Katıksız, yavan, yağsız (İH)

yavan (II) Kene denilen böcek (İH)

yavaşlıḳ Yavaşlık, ağır hareket etmek (RH)

yavı Aslı itibarıyla Türk olmayıp Türkler arasına katılan (Kİ)

yavı- Yaklaşmak (Kİ)

yavınçı- İçi ezilmek, açlık duymak (İH)

yavıt Düğün ve emsaline götürülen hediye (Kİ)

yavlov Yağ tavası (CC) *krş.* yaġlav

yavrı (I) Civciv, kuş yavrusu (BM, DM, TA)

yavrı (II) Balık yavrusu (TZ)

yavrun Omuz levhası (KK)

yavrut- Yıpranmak, kuvvetten düşmek, dermansız kalmak (CC)

yavsı 1. Kene, koyuna musallat böcek (İH) **2.** Kene yavrusu, bit yavrusu (TZ)

yavşaḳ Bit yavrusu (Kİ)

yavşan Bir tür ot, yavşan otu (İH, TA, TZ)

yavu Kayıp (KFT)

yavuḫ Yakın, hısım, akraba (CC) *krş.* yauḳ, yavuḳ, yovuḳ

yavuḳ Yakın, hısım, akraba (İM, KFT, TA) *krş.* yauḳ, yavuḫ, yovuḳ

yavuḳlat- Yaklaştırmak (Kİ) *krş.* yavuṭ-

yavuḳraḳ Daha yakın (KFT)

yavuḳulan- Yaklaşmak (BM)

yavurt Yoğurt (TZ) *krş.* yaġurt, yoġurt, yoġurud, yuġurt

yavurt- Yuvarlamak (İH)

yavut- Yaklaştırmak (TA) *krş.* yavuḳlat-

yayala- (Kuş için) yere yakın uçmak (İH)

yayan (I) Sefer (BM)

yayan (II) Hareket (BM)

yayuñ Yayın (BV)

yazı gögerçini Kumru, yaban güvercini (İH)

yazuḳla- Suçluyu yakalamak (GT)

yeder Kuş yavrusu (TA)

yediger Ülker yıldızı (İH) *krş.* yediker, yetegen, yeteken

yediker Ülker yıldızı (TZ) *krş.* yediger, yetegen, yeteken

yegāne *far.* Biricik, tek (GT)
yege *moğ.* Geniş (CC)
yegen (I) Kargı, kamış (BM) *krş.* yeken (II)
yegen (II) 1. Hasır (BM, TA) *krş.* yigin (II) **2.** Kaba hasır döşek (CC)
yegen (III) Yiyen, obur (TZ)
yegin Galip, kavi (İH)
yegir- Tiksinmek (DM) *krş.* igir-
yegrek Daha iyi (İH) *krş.* yigrek
yek (I) Şeytan, iblis (BM, CC, Kİ, TZ)
yek (II) Kötülük (CC)
yeken (I) Topallayarak yürüyen (Kİ)
yeken (II) Kargı, kamış (TZ) *krş.* yegen (I)
yele- Yavaş koşmak (TZ)
yelemçi Koşu atı (CC)
yeles İnce, hafif rüzgâr (Kİ) *krş.* yeleser
yeleser İnce, hafif rüzgâr (BM) *krş.* yeles
yelmen Kılıcın üst tarafı, kenarı (MG)
yelmük Bir tür ot (Kİ)
yelpik Çarpılmış, cin çarpmış (İH)
yelve Bıldırcana benzer bir kuş (Kİ)
yemese Ya da, yahut da, yine de (CC)
yemīn *ar.* Yemin, ant (İM) *yemīn-i ġāmūs* bir yemin çeşidi (İM)
yenç- Ezmek (GT)
yençi Hamur (TZ)
yengeç Yengeç (DM, TA) *krş.* ilengiş, tengeç, yenkeş
yenkeş Yengeç (TZ) *krş.* ilengiş, yengeç
yensig Yanlamasına (TZ)
yenşi- Kekremek, kekre olmak (TZ)
yeprül- (Kumaş) eskiyip lime lime olmak, iplikleri gözükmek (İH)
yer- **(I)** Yermek, hoşuna gitmemek (CC)
yer- **(II)** Kötü görmek (İH)
yerin- Üzülmek (DM)
yeriş- Erişmek, yetişmek (Gİ)
yesīr *ar.* (< esīr) Esir, tutsak (İM, KFT)
yeş- İşemek (BM) *krş.* işe-
yete Hristiyanların ayini (CC)
yetegen Ülker yıldızı (İH) *krş.* yediger, yediker, yeteken
yeteken Ülker yıldızı (Kİ) *krş.* yediger, yediker, yetegen
yeteklü Etekli (RH)
yetürmek Öksürük (BM)
yevm *ar.* Gün (GT)
yevün- Yıkanmak (İM)
yeyil- Neşeli olmak (İH)
yeynit- Hafifletmek (TA)
yıblaḳ Baykuş (BM)
yıḏıġ Koku (İM) *krş.* yi, yiy, yiyi (III
yıdıḳ Kötü kokan her şey (BV)
yıḏıġlıḳ Kokulu (İM)
yıġınaḳ Yığınak, birikinti (KF) *krş.* yıġlan-
yıġlan- Çekinmek, sakınmak (İM) *krş.* yıġlın-
yıġlın- Çekinmek, sakınmak (MS) *krş.*
yıġlış- Toplanmak, bir araya gelmek (KFT, MS)
yıġnaḳ Yığınak, birikinti (Gİ) *krş.* yıġınaḳ

yığrıl- (I) Yığdırılmak (BV)

yığrıl- (II) Çekinmek, büzülmek, tortop olmak (İH)

yığrıl- (III) Et kavrulmak (İM)

yığruḳ Bir işe bakmayan kimse, gayri müteşebbis kişi (Kİ)

yığşur- Birbiri üstüne koymak, yığmak (İH)

yıḫ öv Tapınak, kilise (CC) *krş.* yaḳ iv

yıḫrar *ar.* İkrar, itiraf (CC) *krş.* iḳrār

yıḳıḳ Yıkık, yıkılmış (TZ) *krş.* yıḳuḳ

yıḳıl- Bozulmak (İM)

yıḳuḳ Yıkık, yıkılmış (TA) *krş.* yıḳıḳ

yıl- (I) Eğilip bükülmek, büzülmek (İH)

yıl- (II) Sürünmek (TZ)

yıl- (III) (Kuşun) kanadını hareket ettirmeyip akar gibi süzülmesi (İH)

yılbıra- Bağlamak, eklemek, iliştirmek (CC)

yıldıra- Yıldırım çakmak (TZ) *krş.* yıltıra-, yuldura-

yıldırım Yıldırım, şimşek (Gİ, İM, KF, TZ) *krş.* ıldırım, yaldırım, yılḏırım, yuldırım (I), yuldurum (I)

yılḏırım Yıldırım, şimşek (KK) *krş.* ıldırım, yaldırım, yıldırım, yuldırım (I), yuldurum (I)

yılġun Ilgın ağacı (TA)

yılış- Gülmek, tebessüm etmek (İH)

yılmaġay Yalabık, sakalsız (TZ) *krş.* yılmanuḳ

yılmanuḳ Yalabık, sakalsız (TZ) *krş.* yılmaġay

yıltıra- Şimşek çakmak (CC) *krş.* yıldıra-, yuldura-

yıltırın Şişe (CC)

yımrıl- Çarpılmak, eğilmek (İH)

yınġa Beraber, birleşmiş (CC)

yınġırçaḳ Mekkâre semeri, kürtün (CC)

yıpın- Yapışmak (TZ)

yıpıt- Islatmak (TZ)

yıpraḳ Paçavra, kumaş parçaları eskisi (İH)

yıpran- Eskimek, çürümek, yıpranmak (İH)

yırışdur- Namazı düzenine uygun biçimde kılma (MS)

yırmaḳ Irmak (TA, TZ) *krş.* ırmaḳ

yış Sürülmemiş, ekilmemiş arazi (CC)

yışı- Parlamak (Kİ)

yışıḳ Başa giyilen zırh, baş zırhı (Kİ)

yışḳıç Nane (CC)

yıt- Beraber itmek (CC)

yıvıl- Uzamak (Kİ)

yıyıştır- Toplamak (KK)

yibit- Yumuşatmak, gevşetmek (CC)

yid- Yedeklemek (KFT)

yidiçi Atı yedekleyen kişi (KFT) *krş.* yidegüç

yiḏle- Koklamak (İM) *krş.* yile-, yiyle-

yidürül- Yedirilmek (İM)

yig (I) İğ (DM, TA)

yig (II) Daha fazla, iyice (Gİ, GT, KF, RH) *krş.* yik (I)

yig kör- Kinlenmek, nefret etmek (İM, TA)

yigel- Çolak olmak (İH)
yigil- Eğilmek (MG)
yigin Hasır (Kİ) *krş.* yegen (II)
yiglen- Hastalanmak (TZ) *krş.* iglen-
yignek Daha iyi, hayırlı (İM) *krş.*yegrek
yigüt Siniri çekilmiş, eli bileğinden kurumuş kimse (İH)
yik (I) Daha fazla, üstün (Kİ) *krş.* yig (II)
yik (II) Dert, illet (TA)
yikdey Siyah kumaştan, gayet bol, kıvrak etek (İH)
yiksük Yüksük (TA) *krş.* yüksük
yikü Yerde vesairede olan çizgi (Kİ)
yile- Koklamak (BM, TA) *krş.* ıyla-, yi̲dle-, yiyle-
yilik- İçi serinlemek, rahat etmek (İH)
yilim Düğüm (TZ)
yillen- Rahatlamak (İH)
yilmir- Boynunu bükmek (İH)
yilmük Teke sakalı da denilen bir ot (İH)
yimkir- Korkup birisine sokulmak (İH)
yimril- **(I)** Toprak çökmek (İH)
yimril- **(II)** Yarılmak, ayrılmak (TZ)
yimük Bıngıldak, bebeklerin başındaki yumuşak yer (İH)
yinçe- İncelmek (İN) krş. yinçker- yinçeçük İncecik (DM)
yinçi Yoğurulmuş hamur (BM, Kİ)
yinçik İncik kemiği (İN, RH) *krş.* inçük, yinçük, yünçük
yinçil- İncitilmek, sarsılmak, sıkıştırılmak (İH)
yinçilt- İncitmek, sarsmak, eziyet etmek (İH)
yinçker- İncelmek (BV) *krş.* yinçe-
yinçük İncik kemiği, diz kapağı ile topuk arası, bunun topuğa yakın olan kısmı (BV) *krş.* inçük, yinçik, yünçük
yindek Daima, her zaman (İH)
yini yindirge- Korkmak, ürkmek, çekinmek (İH)
yiñilde- İnildemek, ses çıkarmak (MG)
yipkir- Midesini bulandırmak (CC)
yirençi Korkak, korkunç (CC)
yirge *moğ.* Sıra, mevki, makam (MG)
yirik Su kuşu, martı (BM)
yirin- Gamını, kederini sayıp dökmek (İH)
yirmik Eğri, eğrilmiş (TZ)
yişim İç donu (İH, Kİ) *krş.* işim
yitik Kayıp, zayi (BV) *krş.* yitük
yitiker Yedi kardeşler yıldızı (TZ)
yitir- Yitirmek, kaybetmek (CC) *krş.* yitür- (III)
yitit- Bilemek (Kİ)
yitük Kayıp, zayi (Kİ) *krş.* yitik (II)
yitür- Saldırmak, hücum etmek (BM)
yitür- **(II)** Yitirmek, kaybetmek (İM) *krş.* yitir-
yiv- İrtibat kurmak, bağlılığını söylemek (İH)
yiv Kalın, kaba (CC)
yiy- Yararlanmak (Kİ)
yiyil- Kızmak, fenalaşmak (İH)

yiyle- Koklamak (İH, İM) *krş.* ıyla-, iḏe-, yile-

yobap Zahmetli, külfetli, hemen hemen, zorla (CC, KK)

yobula- Alay etmek (İH)

yoġo- İtaat etmek (CC)

yoġoy- Ufalmak, küçülmek (CC)

yoġsun Su yosunu (TZ) *krş.* yoşḳun

yoġur- Yoğurmak, hamur yoğurmak (BM, KFT, Kİ, KK, TA) *krş.* yaġur-, yovur-, yur-

yoġurġan Yorgan (TA) *krş.* yorġan, yovurġan

yoġurt aşı yoğurt çorbası (İH)

yoġurt Yoğurt (BV, KK, MS, RH) *krş.* yaġurt, yavurt, yoġurud, yuġurt,

yoġurtşı Yoğurtçu (KK)

yoġurud Yoğurt (KFT) *krş.* yaġurt, yavurt, yoġurt, yuġurt

yoġurul- Yoğurulmak (Gİ) *krş.* yuġrul-, yuġurul-

yoḫsıl Yoksul, fakir, çaresiz (CC) *krş.* yoḳsul

yoḳa- Yoklamak, aramak (TZ) *krş.* yoḫla-

yoḳlu Yoksul, fakir (KFT, Kİ, TA)

yoḳluluḳ Yoksulluk, fakirlik (KFT) *krş.* yoḳsulluḳ

yoḳsa (I) Yoksa (BM, DM, TZ)

yoḳsa (II) ...olmasa (BM)

yoḳsız Fakir, yoksul (DM)

yoḳsul Yoksul, fakir, çaresiz (CC, GT, İM, Kİ, KK, TA, TZ) *krş.* yoḫsıl

yoḳsullan- Yoksullanmak, fakirleşmek (TZ)

yoḳsulluḳ Yoksulluk, fakirlik (GT, İM, KK) *krş.* yoḳluluḳ

yoḳuş Yokuş (Kİ, TZ) *krş.* yaḳuş

yolḳa- Yolmak (TZ)

yolḳovuş Cımbız (TZ)

yolḳun- Saç, baş yolmak (İM)

yolsuz bar- İşaret etmek (BM)

yolu- Yolmak, kesmek (KF)

yom Fal (Kİ)

yomdar- Toplamak, bir araya getirmek (CC)

yomla- Fal tutmak, yorumlamak (Kİ)

yomuḳ- Toplanmak, bir araya gelmek (CC)

yoñ Örfî hukuk, hak (Kİ)

yont ḳuşu Yont kuşu (İH)

yonul- Yontulmak (KFT)

yop İyi (Kİ)

yora- (Hayra ve şerre) yormak (BM)

yora 1. Tabir (Kİ) **2.** Kehanet, falcılık (BM) *krş.* yura

yorala- Rüya yorumlamak (CC)

yorçu Yol gösteren, delil (İH)

yorġan Yorgan (BV, DM, Kİ, KK, TA, TZ) *krş.* yoġurġan, yovurġan

yoruḳ Yumruk (Kİ) *krş.* yumruḳ, yurmuḳ, yuruḫ

yoruḳla- Yumruklamak (Kİ) *krş.* yumruḳla-

yorul- Yorulmak, kesilmek (İH, TZ)

yorun Bir şeyin sonu, ucu (Kİ)

yosım Yarım (BM)

yoşḳun Su yosunu (TZ) *krş.* yoġsun

yota Atın ağzına vurulan gem (CC)

yova (I) Yabanî soğan (CC)

yova (II) Sürüden ayrılıp yalnız kalan koyun (Kİ)

yovaç Öbür dünya, ahiret (CC)

yovaşlıḳ Tevazu, baş eğme (CC)

yovıḳ Günah çıkartma (CC)

yovlaḳ Çok, pek (BM, Kİ)

yovuḳ Yakın (TZ) *krş.* yauḳ, yavuḫ, yavuḳ

yovur- Yoğurmak (TZ) *krş.* yaġur-, yoġur-, yur-

yovurġan Yorgan (CC) *krş.* yorġan, yuġurġan

yoz- Osurmak, yellenmek (Kİ)

yozaḳ Kilit (Kİ) *krş.* yuzaḳ

yozaḳla- Kilitlemek (Kİ) *krş.* yuzaḳla-

yozla- (Koyun) kısır kalmak (İH)

yöktür- Öksürmek (CC) *krş.* öksür-, öskür-, ötkür-, ötür- (II), yütkür- (I), yütür-

yön Hayvan eğerinin keçesi (İH)

yöne Hayvan eğerinin keçesi (İH)

yöp Yavaş yavaş, gitgide (CC)

yöpsen- (I) Tasvip etmek, kabul etmek, razı olmak (CC)

yöpsen- (II) Yapılmasını buyurmak (CC)

yöre Civar, etraf, yöre (İH) *krş.* yüre

yören- Bir şeyin etrafına gelmek, civarında olmak (İH)

yu soğan (Kİ)

yuban- İhmal edilmek (CC)

yubraḳ Kuraklık (BM)

yubūset *ar.* Kuruluk (BV)

yudır- Yıkatmak (Gİ)

yuġrul- Yoğurulmak (İM) *krş.* yoġurul-, yuġurul-

yuġurt Yoğurt (CC, GT) *krş.* yaġurt, yavurt, yoġurt, yoġurud

yuġurul- Yoğurulmak (KF) *krş.* yoġrul-, yuġrul-

yuḳar- Su boşaltmak, dökmek (İM)

yuḳtur- Yapıştırmak (CC)

yula Kandil (KFT)

yular Yular (CC, İH, Kİ, TA, TZ) *krş.* yulav

yulav Yular (DM) *krş.* yular

yulavçı Kurtarıcı (CC)

yuldırım (I) Yıldırım, şimşek (TA) *krş.* yaldırım, yıldırım, yılḏırım, yuldurum (I)

yuldırım (II) Cam (TA) *krş.* ıldırım, yaldırım, yuldurum (II)

yuldura- Yıldırım çakmak (Kİ) *krş.* yıldıra-, yıltıra-

yuldurum (I) Yıldırım, şimşek (Kİ) *krş.* yaldırım, yıldırım, yılḏırım, yuldırım (I)

yuldurum (II) Cam (Kİ) *krş.* yaldrım, yuldırım (II)

yulı- Tıraş etmek (Kİ) *krş.* yüli-, yülit-, yülü-, yülüt-

yulmala- Ütmek, yakmak (CC)

yuluġna Fidye, kurtuluş parası (CC)

yuluv Fidye, kurtuluş parası (CC, Kİ)

yumaḳla- Yumrulamak (TZ)

yumalaḳ Hayvan pisliği (İM) *krş.*

yumġalaḳ

yumġaḳlan- Yumrulanmak, yumaklanmak (TZ)

yumġalaḳ Yumalak, hayvan pisliği (BV) *krş.* yumalaḳ

yumluḳ Tüfek kurşunu, top güllesi (İH)

yumran Köstebek, büyük sıçan (İH)

yunad Beygir sürüsü (Kİ)

yunçuḳ Kese, torba (TA) *krş.* yançıḳ, yançuḳ

yunçuḳ- Yerinden oynatmak (TA) yunçuḳmaḳ İncinme, burkulma (TA)

yundur- Kusmak (TA)

yunġuḳ Eşya yıkamakta kullanılan bir tür kök, sabun (İH)

yup Tepe (TZ)

yur- Yoğurmak (CC) *krş.* yaġur-, yoġur-, yovur-

yura Fal, falçılık (Kİ) *krş.* yora 2

yuraḳtur Alıştırılmış at (Kİ)

yurma- Seyrek seyrek dikmek (İH)

yurmuḳ Yumruk (TA) *krş.* yoruḳ, yumruḳ, yuruḫ

yurt- Koşmak (İH)

yuruḫ Yumruk (CC) *krş.* yoruḳ, yumruḳ, yurmuḳ

yuşuḳ Lâubalî kimse, şeytan gibi adam (Kİ)

yuşuḳlan- Lâubalîleşmek, fena ve şeytan gibi olmak (Kİ)

yuvala- **(II)** Yuvarlamak (TZ) *krş.* yuv- (II)

yuvalan- Yuvarlanmak (TZ)

yuvançañ Yavaş, gevşek, uyuşuk (CC)

yuvaş bol- Kolay olmak (TZ)

yuvduḫ Çiğ, işlenmemiş, kaba (CC)

yuvuḳ- Günah çıkartmak (CC)

yuvut- Gizlenmek (İH)

yuvut Teselli (CC) *krş.* yüvüt

yuvuz Alçak, basık (CC)

yuyundu Yıkanmadan çıkan su (Kİ)

yuzaḳ (I) Damga (TZ)

yuzaḳ (II) Kilit (CC, DM) *krş.* yozaḳ

yuzaḳla- Kilitlemek (BM, CC) *krş.* yozaḳla-

yuzaḳlı Kilitli (İM)

yüçe (I) Yüce, yüksek (BM, BV, Gİ, KF, MS, RH) *krş.* çüçe

yüçe (II) Yüksek olan her şey (Kİ, TA)

yüçe (III) Arka, sırt (TA)

yüçel- Yücelmek (Kİ)

yüçele- Yükseltmek (DM, Kİ)

yüçelik Yücelik, ululuk (BV, İM)

yüçerek Büyükçe, irice (BV)

yügen Gem, dizgin, yular kayışı (BV, CC, İM, MG) *krş.* yüken

yügençi Gem yapan, gemci (CC)

yügün- Diz çöküp eğilmek (CC) *krş.* yükün- (II)

yügünç Saygı (CC)

yügür- Çalışmak, çabalamak (İM)

yüken Gem, ip, halat, yular (DM, TZ) *krş.* yügen, yüligen

yüki Ağır hareketli, kibar (Kİ)

yüksek Yüksek, ulu, yüce (BV, DM, İM, Kİ, KK, RH, TA)

yükset- Yükseltmek (TA)

yüksük Dikiş dikerken parmağa geçirilen alet (İH, TZ) *krş.* yiksük

yükter Loğusa yatağı (BM)

yükü Tüy (Kİ)

yükül Binek hayvanı (İM)

yükün- **(I) 1.** Namaz kılmak (İH) **2.** Secde etmek (TZ)

yükün- **(II)** Diz çökerek hizmet etmek (Kİ) *krş.* yügün-

yükün- **(III)** Büyüklerin huzurunda baş eğmek (İH)

yükünç Namaz (İH)

yükünçi Halife, insanlara namaz kıldıran (TA)

yüldirek Kamış tohumları (BM) *krş.* yüldürük

yüldürük Kamış tohumları (Kİ) *krş.* yüldirek

yülek Ok kayışı (Kİ)

yülgeri Ön (TA)

yülgüç Ustıra (DM) *krş.* yülküvüç, yülügüç, yülüngüç, yülüvüç

yüli- Tıraş etmek (İM, TA) *krş.* yulı-, yülü-

yüligen Gem, yular (KK) krş. yügen, yüken

yülit- Tıraş etmek (Gİ, İM) *krş.* yülüt-

yülküvüç Ustura (TZ) *krş.* yülgüç, yülügüç, yülüngüç, yülüvüç

yülü- Tıraş etmek (CC, KFT, TZ) *krş.* yulı-

yülüçi Berber (CC)

yülügüç Ustura (CC) *krş.* yülgüç, yülküvüç, yülüngüç, yülüvüç

yülük Yolunmuş, tıraş edilmiş (TZ)

yülün Boyun kemiği içindeki beyaz ilik (İM)

yülüngüç Ustura (CC) *krş.* yülgüç, yülküvüç, yülügüç, , yülüvüç

yülüt- Tıraş etmek (Gİ, KF, KK) *krş.* yülit-

yülüvüç Ustura (TZ) *krş.* yülgüç, yülküvüç, yülügüç, yülüngüç

yümlü Mübarek, uğurlu (İH)

yümüldürük At ve benzeri hayvanlarda göğüslük (TZ)

yünçük İncik kemiği (İM, TA) *krş.* inçük, yinçik, yinçük

yüre Etraf, civar, yöre (Kİ) *krş.* yöre

yürgeş- Sarılmak, dolaşmak (BV)

yürülgen Bozuk, bozulmuş (Kİ)

yütkür- **(I)** Öksürmek (BV) *krş.* öksür-, ökür-, öskür-, ötkür-, ötür- (II), yöktür-, yütür-

yütkür- **(II)** Sümkürmek (KK)

yütür- Öksürmek (Kİ) *krş.* öksür-, ökür-, öskür-, ötkür-, ötür- (II), yöktür-, yütkür-

yüvrül- Bozulmak (Kİ)

yüvüt Teselli (CC) *krş.* yuvut

yüvütle- Teselli etmek (CC)

yüzerlik Tütsü olarak yakılan bir bitki, üzerlik (GT, İH) *krş.* yüzerlük

Z

zā *ar.* Arap alfabesinin 11. harfi (İM)

ẓā *ar.* Arap alfabesinin 17. harfi (İM)

żabbe ar. Kertenkele, keler (BV)

żabṭ *ar.* Anlama, kavrama (MG)

zāc *ar.* Demir sülfat (BV, RH)

żād *ar.* Arap alfabesinin 15. harfi (İM)

ża‘f *ar.* Zayıflık, güçsüzlük, zaaf (GT)

ẓafer *ar.* Başarı, üstünlük (GT, İM, KFT, MG)

ẓafere *ar.* Bir at hastalığı (BV)

zāġ *far.* Karga (GT)

zaġab *ar.* At yavrusunun doğuşta üzerinde bulunan kıllar (BV)

zaġal *far.* Kalp, geçmez (para) (GT)

zaġallıḳ (I) *far. tr.* Düşmanlık, kindarlık (Gİ, KF)

zaġallıḳ (II) *far. tr.* Tembellik, gevşeklik (KFT)

zaġar Bir tür küçük köpek (İH)

żaḥḥāk *ar.* Dahhak, Şehnâme kahramanlarından, Cemşid'in yerini alan zalim bir hükümdar (GT)

zāhid *ar.* Dinine bağlı, sofu (GT, İM, KF, KFT)

zāhidlik *ar. tr.* Dini kurallara sıkı bağlılık (İM)

ẕaḫīre *ar.* Yiyecek, zahire (GT)

ẓāhirī (I) *ar.* Açık, belli, meydanda (İM)

ẓāhirī (II) *ar.* Ebu Davud Zâhirî'nin kurduğu mezhebe bağlı olan (İM)

zaḫm (I) *far.* İzdiham, sıkıntı (İM, MG)

zaḫm (II) *far.* Yara (GT, MG)

zaḫm (III) *far.* Isırmak veya sokmak suretiyle meydana gelen diş yarası (GT)

zaḫmleş- *far. tr.* Sıkışmak (İM)

zaḫmlı *far. tr.* Yaralı (GT)

ẓahr *ar.* Arka, kâğıt ve benzeri şeylerin arka tarafı (GT)

ża‘īf *ar.* Zayıf (BV, GT, İM, İN, KFT, MG) *ża‘īf yüri*- yavaş yavaş yürümek (İM)

ża‘īflıḳ *ar. tr.* Zayıflık, güçsüzlük (BV, GT) *krş.* ża‘īflik

ża‘īflik *ar. tr.* Zayıflık, güçsüzlük (GT) *krş.* ża‘īflıḳ

zāl *ar.* Güneşe karşı dururken gözünü yumup karşıdan geleni göremeyen at (RH)

żāllīn *ar.* Azmışlar, yoldan çıkmışlar (Gİ)

ẓalūm *ar.* Çok zulüm ve haksızlık eden (GT)

żamān (I) *ar.* Kefil olma (Gİ, GT, İM)

żamān (II) *ar.* Tazmin etmek, ödemek (KFT)

zāmile *ar.* Küçük yük hayvanı (İM)

żamīn *ar.* Tazmin eden, kefil olan (İM, KF, KFT)

żamīnsiz *ar. tr.* Tazmin edecek kişisi olmayan (KFT)

żamīr *ar.* İç, derun, cevher (GT, MG)

żamme *ar.* Ötre, zamme işareti (İM)

zancar *ar.* Bakır yeşili (CC)

zandīḳ *ar.* Zındık, Tanrı'ya ahirete inanmayan (KFT)

zānī *ar.* Zina eden erkek (KFT)

zānīraḳ *ar. tr.* Çok zina eden kişi (KFT)

zāniye *ar.* Zina eden kadın (İM, KFT)

ẓarāfet *ar.* Zariflik, naziklik, incelik (GT)

ẓarāyif *ar.* İncelikler, zariflikler (MG)

żarb *ar.* Vuruş, darbe, darp (GT, İM, KFT, MG)

zarınçı- (I) Göresi gelmek, iç çekmek (İH)

zarınçı- (II) Yana yakıla yalvarmak (İH)

zarınçı- (III) Ağlamak (İH)

zārī *far.* Ağlama, inleme, inilti ile ağlama (GT)

ẓarīf (I) *ar.* Zarif, zerafet sahibi (GT, KFT, MG)

ẓarīf (II) *ar.* Nükteden yakışıklı (GT)

zārīlıḳ *far. tr.* Yalvarma, yakarış (İM)

zarlı Kıskanç (CC)

zarnīḫ *ar.* Sıçan otu (İM)

żarūret *ar.* Mecburiyet, darda kalma (BV, Gİ, GT, İM, KFT, MG, MS)

żarūreten *ar.* Zorunlu olarak (İM)

żarūrī (I) *ar.* Gerekli olan (İN)

żarūrī (II) *ar.* Zorunlu olarak (İM)

zavāl *ar.* Sona erme, zail olma (Gİ, GT, İM, KF)

żāyi‘ *ar.* Kaybolmuş, yitik, boşa gitmiş (GT, İM, KF)

zāyid *ar.* Artık, fazla, fazlalık (İM, MG)

zāyil *ar.* Sona eren, biten, devamı olmayan (İN, Gİ, KF, MG)

zāyir *ar.* Ziyaret eden, ziyaretçi (GT)

zeberced *ar.* Değerli bir taş (İM, KFT)

zebḫār *far.* Bir bitki (RH)

zebīl *ar.* Dışkı, pislik (BV)

zebīlle- *ar. tr.* Pislemek (BV)

zebūn ḳıl- *far. tr.* Yenmek, ele geçirmek (İH)

zecr *ar.* Zorlama, yasak etme, kovma (GT)

zefit *ar.* (< zift) Zift (BV)

zeheb *ar.* Altın (BV)

zehle *ar.* Cesaret, şecaat (BM)

zehleh *ar.* Cesur (TZ)

zehleyle- *ar. tr.* Cesaretlenmek (TZ)

ẕeker *ar.* Erkeklik organı (BV, Gİ, İM, KF, KFT)

zekī *ar.* Temiz, pak (İM)

zelīl *ar.* Hor, aşağı, rezil (GT)

zellet (I) *ar.* Bir suç sebebi ile gözden düşme (Gİ, GT)

zellet (II) *ar.* Yanılma, yanlış (KF)

zelletü'l-ḳārī Kur'anıkerim'i okuyanın yanılması (İM)

zeme‘ *ar.* Yara (BV)

zemzeme *ar.* Nağme, terennüm (GT)

zenbūr *far.* Arı, eşek arısı (GT, İM)

zenc *ar.* Sıkıntı, hastalık (İM)

zencebil *ar.* zencefil (BV, RH)

zenib *ar.* Bir çeşit ilâç (BV)

zerārıc *ar.* Bir bitki (BV)

zerāric *ar.* Kuduz böcekleri (RH)

zerdālū *far.* Erik (DM, TA) *krş.* zerdeli

zerdeli *far.* Kayısı, zerdali (KK) *krş.* zerdālū *zerdalü erügi* kayısı, zerdali (DM)

zerḳ *ar.* Riya, ikiyüzlülük (GT)

zerḳā *ar.* Şehadet parmağının ucunda hatalı ok atmaktan meydana gelen göğerme (İN)

zernek *far.* zırnık, sıçanotu (CC) *krş.* zerniḫ, zırnīḫ

zernic *ar.* Kıl gidermek için kullanılan bir alet (İM)

zerniḫ *far.* Zırnık, sıçanotu (BV, KFT) *krş.* zernek, zırnīḫ

zerrāḳ *ar.* İkiyüzlü (GT)

zevāyid *ar.* Atlarda bilek altındaki fazlalık (BV)

zevfā *ar.* Bir bitki (BV)

zevi'l-ḳurbā *ar.* Yakın, akraba (İM)

zevraḳ *ar.* Kayık, sandal (GT)

zeybaḳ *ar.* Civa (BV)

zeydiyye *ar.* Dinî bir grup (KFT)

zeyt *ar.* Zeytinyağı (BV, İM, RH)

zıbḳ *ar.* Bir bitki (BV)

żıda' *ar.* Dirsek kemiği (BV)

żıdd (I) *ar.* Ters, karşıt (Gİ, İM, KF)

żıdd (II) *ar.* Kendisinden nefret edilen (Gİ)

ẓıhār *ar.* Kocanın karısını, ömür boyu mahremi olan bir kadının bakmak caiz olmayan bir uzvuna benzetmesi (Gİ, İM, KF, KFT)

żıḥḳ *ar.* Gülme (İM)

zıḳḳ *ar.* Su tulumu (İM)

zırh Küpe (TA)

zırnīḫ *far.* zırnık, sıçanotu (Gİ) *krş.*zernīḫ, zernek

ẕi'l-ḳurbā *ar.* Akraba (GT)

zīb *ar.* Bir bitki (BV)

zibeh *ar.* Bir at hastalığı (BV)

zibil *ar.* Pislik, çöp (Gİ, İM, KF)

zibille- *ar. tr.* Pislemek (Gİ, KF, MS)

zibillik *ar. tr.* Çöplük (İM)

ziftlen- *ar. tr.* Ziftlenmek (İM)

ziḫām *ar.* İzdiham, sıkışıklık (İM, MG)

żīḳ *ar.* Dar (BV)

ẕilḥicce *ar.* Arabî ayların on ikincisi (İM)

ẕilḳa'de *ar.* Arabî ayların on birincisi (İM, KFT)

ẕimme(t) *ar.* Zimmet, üstünde olan şey (İM, KFT)

ẕimmī *ar.* Müslümanlara vergi veren Hristiyan ve Yahudiler (İM, KFT)

ẕimmiye *ar.* zimmet ehlinden olan kadın (İM, KFT)

zincār *ar.* Bir tür tuz (BV)

zindānla- *far. tr.* Hapsetmek (TA)

zīnet *ar.* Süs, zinet (CC, GT, İM, MS) *krş.* ziynet

ẕirā' *ar.* Dirsekten orta parmak ucuna kadar olan yer (MG)

zirāvend *far.* Loğusa otu (BV, RH)

zīrek *far.* Anlayışlı, uyanık, zeki (GT, KFT, MG, RH, TZ)

zişt *far.* Kaba, iri, çirkin (DM, GT)

ziyāret *ar.* Ziyaret (Gİ, GT, İM, KF, KFT) *ziyāret ḳıl-* ziyaret etmek (BM)

ziynet *ar.* (< zīnet) Süs, zinet (BV, Gİ)

ẕiyy *ar.* Dış görünüş, kılık (KT)

żu'afā ar. Zayıflar (BV)

ẕūfā *ar.* Bir bitki (BV)

ẕū-fünūn *ar.* Bilgin, marifet sahibi, bir işi bilen kimse (GT)

ẓuhr *ar.* Öğle vakti (Gİ, GT, İM, KF, KFT, KK, MS) *krş.* ẓuhr

ẓuhūr *ar.* Meydana çıkma (KF, MG)

zuḳāḳ *ar.* Sokak (Gİ, GT, İM, KF,

zu'm *ar.* Şüphe (İM, MG)

zūr *far.* Yalancı (KFT)

zuyūf *ar.* Eksik akça (KFT)

zübde *ar.* Öz (BV)

zühd *ar.* Dinî görevlere sıkı bağlılık, sofuluk (Gİ, GT, KF, KFT)

zühre *ar.* Zühre yıldızı, venüs (GT)

zülf *far.* Zülüf, sevgilinin saçı (GT, TZ)

züre *ar.* Darı (KFT)

zürḳā *ar.* Ok atarken meydana gelen

2.2. KIPÇAK TÜRKÇESİ – KAZAK TÜRKÇESİ ORTAK KELİMELER

Çalışmanın bu başlığı altında Kıpçak Türkçesi ve Kazak Türkçesi sözlükleri taranarak kullanımı tespit edilen ortak kelimeler verilmiştir. Ortak kelimeler tespit edilirken Kıpçak Türkçesi ve Kazak Türkçesi ses özellikleri göz önünde bulundurularak tarama yapılmıştır. Kazak Türkçesinin ses bilgisi konusunda A. Buran-Ercan Alkaya (2014), Nergis Biray vd. (2015) ve Emin Oba (2014) gibi araştırmacıların eserlerinden faydalanılmıştır. Kıpçak Türkçesi geniş bir alana yayıldığı için birçok Türk boyunun ses özelliklerine rastlanmaktadır. Dolayısıyla Kıpçak Türkçesi sözlüğünde ses açısından bazı kelimelerin birden çok şekli tespit edilmiştir. Kıpçak Türkçesi bölümünde kelimeler ayrı ayrı verilmek yerine [Kıpçak Türkçesi: **açuv** (açı; KF., açığ; GT), Kazak Türkçesi: **aşuv**] şeklinde ses açısından Kazak Türkçesine yakın olanı başta verilip diğer şekilleri parantez içinde verilmiştir.

Tablo 1: Kıpçak Türkçesi – Kazak Türkçesi Ortak Kelimeler

KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
A	
a (ay) A!, Ey! (KK, TZ).	**a** *ünl.* 1. " Evet, Ne var, Ne oldu?" anlamında kullanılan cevap verme, seslenme ünlemidir: *A ne deysiz?* A ne diyorsunuz? 2. Dikkat çekmek için kullanılan ünlemdir: *Nurlan! A, Nurlan!* Nurlan! A Nurlan! 3. Bir şeyi hatırlatma anında söylenen ünlemdir: *A onısı durıs bolġan.* Evet, öyle olduğu doğruymuş. *A, solay eken ġoy.* A, öyleymiş ya. *A degende* ha deyince; *a, ḳudaylap* ya Allah diyerek. 4. Soruyu güçlendiren, pekiştiren ünlemdir: *Üy jumısın nege orındamaysın, a?* Ev ödevini neden yapmıyorsun, a?
aba (ebe) 1. Anne. (Kİ). 2. *(ebe)* Nine, ebe. (Kİ, TZ). *Ebem eçkisin ḳoştı.* Gök kuşağı [Büyük kız kardeşim (ana	**apa** *ism.* Abla, yakın akrabalar arasında yaşı büyük olan hanım.

akıllı kadın) keçisini bağladı. (BM). *Ebem ḳuşaġı* gök kuşağı. (İH).	
‘abā *ar.* Kaba kumaş, yünden yapılmış giysi (BV, GT).	**aba** *ism. ar. esk.* Keçeden yapılan yakasız uzun üstlük, aba.
abay (abav, abu) Şaşma bildirir. (TZ).	**abay** *sft.* Dikkatli, ihtiyatlı, temkinli: *Abay boluv* dikkatli olmak.
‘abeş *ar.* Boş, amaçsız. (KF).	**äbes** *sft. ar.* Abes, ayıp.
‘acāyib *ar.* Şaşılacak, tuhaf (GT, KFT, MG)**.** **‘aceb** *ar.* Şaşılacak, tuhaf (Gİ, GT, KF).	**ġajayıp (ġajap)** *sft. ar.* Harika, mükemmel, şahane.
açı 1. Acı. (BV, CC, DM, Gİ, GT, KF, Kİ, KK, İM, TA, TZ). *Açı aş* şap. (CC). *Açı erbeke* turp. (TA). 2. Tuzlu. (İM). *Açı şu* tuzlu su (DM) *Açı teñiz, açı tiñiz* tuzlu su, tuzlu deniz. (DM, KK). 3. Acı yoğurt. (TZ).	**aşşı** *sft.* 1. Tuzlu. 2. Tadı ağzı yakan, kavuran. 3. *mcz.* Kulağa hoş gelmeyen, kulak tırmalayıcı. 4. *mcz.* Keskin, etkili. *Aşşı söz* iğneleyici söz.
açık- (aç-; CC, GT, İM, KK.) Acıkmak. (CC, GT, TZ).	**aşıḳ-** *fl.* Acıkmak.
açıḳ (açuḳ; BV, Gİ, GT, İM, İN, KF, Kİ, MG, MS, RH.) 1. Açık, örtülü olmayan. (BM, BV, CC, İM, MG, TZ). 2. Rahat, ferah (İM). 3. *(açuḳ)* Keşfedilmiş, açık. (İM). 4. *(açuḳ)* Bulutsuz, açık hava. (İM). 5. *(açuḳ)* Fethedilmiş, ele geçirilmiş. (İM). 6. *(açuḳ)* Aşikâr, meydanda, ortada. (İM).	**aşıḳ** *sft.* 1. Açık. 2. Boş, açık (yer, alan). 3. Bulutsuz, açık (hava). 4. Açık, belirgin. *Aydan aşıḳ* besbelli, apaçık; *aşıḳ jüzdi* güler yüzlü, güleç; *aşıḳavız* ağzında bakla ıslanmayan.
açıl- 1. Açılmak, açık duruma gelmek (BM, BV, CC, Gİ, İM, KF, Kİ, MG, MS). 2. Açıklanmak, izah edilmek (KFT). 3. Yüzden bir şeyi çıkarmak (İM). 4. Ele geçirilmek. (İM). 5.	**aşıl-** *fl.* 1. Açılmak. 2. Temizlenmek, kirden arınmak.

Açığa çıkarılmak, ortaya çıkmak. (İM).	

Tablo 1. (devam)

açın- (I) Acı duymak, acınmak. (TZ).	**aşın-** *fl.* Sinirlenmek, öfkelenmek, kızmak.
açıt- Acıtmak, acı vermek. (Gİ, KF, TZ).	**aşıt-** *fl.* 1. Mayalamak, ekşitmek. 2. Acıtmak.
açḳuç Anahtar, kilit (CC, İM, TA).	**aşḳış** *ism.* Anahtar, açkı.
açlıḳ Açlık, tok olmama (Gİ, GT, İM, KF, KFT).	**aştıḳ** *ism.* Açlık.
açtur- Açtırmak (Kİ).	**aştır-** *fl.* Açtırmak, açmaya mecbur etmek.
açuv (açı; KF., açıġ; GT.) 1. Yas, matem, üzüntü. (CC). 2. Sancı, ağrı. (CC).	**aşuv** *ism.* Hiddet, öfke, sinir, kızgınlık. *Aşuv biylev* öfkelenmek, sinirlenmek; *aşuvınan ḳaytuv* sinirleri yatışmak.
ada Ada, her yanı su ile çevrilmiş kara parçası (Kİ, TZ) *krş.* atov, atuv, otuv	**ada** *sft.* Bomboş. *Ada boluv, ada ḳıluv* Bitirmek, sonuna gelmek, tüketmek.
ʻadālet *ar.* Adalet, âdillik, hak ve hukuka uygunluk (KFT).	**ädilet** *ism. ar.* Adalet, doğruluk. *Ädilet ministri* Adalet bakanı.
ʻādem (ʻaḍam, azam) *ar.* İnsan, adam. (Gİ, GT, İM, İN, KFT, RH, TZ).	**adam** *ism. ar.* 1. İnsan, adam. 2. Halk, topluluk. *Adam aytḳısız* mükemmel, ifadesi imkânsız. *Adam balası* insanoğlu; *adam boluv* adam olmak; *adam bitken* bütün insanlar.
ādemī (ādāmī) *ar.* İnsanoğlu. (Gİ, GT, KF, RH).	**adamiy** *sft.* İnsanî, beşerî.
ʻādet (ʻāde) *ar.* 1. Âdet, görenek, alışılmış şey. (Gİ, GT, KF). 2. Huy, alışkanlık. (İN, MG, RH).	**ädet (ädet-dağdı)** *ism. ar.* Alışkanlık, âdet.
adım (atım, atlam) Adım. (TA, TZ).	**adım** *ism.* 1. Adım. 2. *mcz.* Girişim, hamle.
ʻādil *ar.* Doğru, adaletli davranan. (Gİ, GT, KF, KFT).	**ädil** *sft. ar.* Âdil, doğru, dürüst: *Ädil baġa* adaletli değerlendirme.

āfet *ar.* Belâ, büyük felâket (BV, İM, KF, KFT, MG).	**apat** *ism. ar.* Facia, afet, kaza, felâket. *Apat boluv* afete uğramak.
aġ Pantolonun iki bacak arasındaki genişliği. (Kİ).	**av (II)** *ism.* Donun veya pantolonun apış arasına gelen yeri, apışlık, ağ.
aġa Ağabey, büyük erkek kardeş. (CC, KK).	**aġa** *ism.* 1. Akrabalardan yaşça büyük olanı. 2. Yaşça büyük erkek. 3. Yol gösterici, akıl veren, danışman. 4. Rütbece büyük olan kişi. *Aġa buvın* büyükler, örnek olan kuşak; *el aġası* sözü geçen, nüfuzlu kişi; *jigit aġası* orta yaşlı kişi; *aġa tutuv* yakın görmek, örnek almak, saygı göstermek; *töraġa* başkan, yönetici.
aġar- (aḳar-) 1. Yaşlanmak, saç sakal ağarmak. (Kİ, TZ). 2. Ağarmak, beyazlamak. (Kİ, RH, TZ). 3. (*akar-)* Tan yeri açılıp aydınlanmak (İM).	**aġar-** *fl.* 1. (saç) Ağarmak, beyazlamaya başlamak. 2. Tan atmak, şafak sökmek. 3. Göze ak düşüp görmez olmak. 4. Uğramış olduğu iftiradan kurtulmak, temize çıkmak, aklanmak. *Közi aġaruv* a) ağlaya ağlaya kör olmak, gözüne ak düşmek b) belâya, musibete uğramak; *ḳosaġımen ḳosa aġaruv* eşi ile mutlu ve uzun bir hayat yaşamak; *şaşı aġaruv* saçı ağarmak.
aġart- Ağartmak, beyazlatmak, rengini soldurmak. (TZ).	**aġart-** *fl.* Beyazlatmak: *Üydiñ sırtın äkpen aġartuv.* Evin dış duvarını kireçle boyamak.
aġaş (ağaç) 1. Ağaç. (DM, KK). *Aġaç eri* ormancı. (TA). 2. Değnek, sopa, asa. (KK, TZ).	**aġaş** *ism.* 1. Ağaç. 2. Kereste. *Aġaş oñdev* ağaç işlemek; *aġaş otırġızuv* ağaç dikmek; *aġaş tilgiş* ağaç kesen araç, testere, hızar; *aġaş ustası* marangoz dülger; *aġaş şarbaḳ* çit; *aġaş atḳa mingizüv* küçük düşürmek, adını kötüye çıkarmak, gıybet etmek.

aġaşlıḳ (aġaçlıḳ) Orman, ağaçlık yer. (İM).	**aġaştıḳ** *sft.* Ağacı çok olan, ağaçlı.

Tablo 1. (devam)

aġıl Ağıl, koyun ve keçi sürülerinin gecelediği çit ve duvarla çevrili yer. (KFT, Kİ).	**avıl** *ism.* Köy. *Avıl şarvaşılığı* tarım ve hayvancılık.
aġludaş (oġludaş) Komşu (TA).	**avıldas** *ism.* Komşu, aynı köyden olma.
aġır- (eşek) Anırmak. (Kİ).	**aḳır-** *fl.* 1. Anırmak. 2. Bağırmak, çağırmak, kızmak: *Esek aḳırdı.* Eşek anırdı.
aġır Çok, zorlu. (GT, MG).	**avır** *sft.* 1. Hafif olmayan, ağır. *Avır jük* ağır yük. 2. Çetin, meşakkatli. *Avır jumıs* ağır iş. 3. Büyük, ağır. *Avır jaza* ağır ceza; *avır ḳılmıs* ağır, büyük suç.
aġırla- (avurla-) Ağırlamak, hürmet etmek, ikram etmek (CC, GT, İM, Kİ, KK, TA).	**avırla-** *fl.* 1. Yükü ağırlaşmak. 2. Kilo almak, sevinmek. 3. *mcz.* Gereksiz bulmak, beğenmemek.
aġırlıḳ Ağırlık, ağır olma durumu. (KFT).	**avırlıḳ** *ism.* 1. Ağırlık. 2. *mcz.* Zorluk, meşakkat.
aġız- Akıtmak. (İM).	**aġız-** *fl.* 1. Akıtmak, dökmek, damlatmak, suyu bir şeyin içine dökmek. 2. (su) Bir şeyi alıp götürmek. 3. Çok hızlı gitmek, su gibi akıp gitmek.
aġrı (aġrıḫ, aġrıġ, aġrıḫ, aġrıḳ, aġrın, arı, avruḳ) 1. Ağrı, acı, sancı. (GT, KFT, TA). 2. Baş ağrısı. (İM).	**avru** *ism.* 1. Hastalık. 2. Hasta. 3. *mcz. Avruvġa şaldıruv* hastalığa yakalanmak; *avruvdıñ beti ḳaytuv* (hasta) iyileşmeye başlamak.
aġrıt- Acıtmak, ağrıtmak. (GT, İM, Kİ, MG).	**avrıt-** *fl.* Ağrıtmak, sızlatmak, acıtmak. *Basın avırtpav* başını ağrıtmamak.
aġuzluḫ At gemi. (CC).	**avızdıḳ** *ism.* Ağızlık, gem.
āh *far.* Feryat, ah. (Gİ, GT, İM, KF RH).	**aḫ** *ünl.* Ah! Vah!

aḫça Akça, beyazca. (CC).	**aḳşa (I)** *sft.* Beyaz renkli, akça. *Aḳşa bulıt* beyaz bulut; *aḳşalay-zattay lotereya* eşya piyangosu; *aḳşa mañday* beyaz alın; *aḳşa narığı* para piyasası; *aḳşa reforması* para reformu; *aḳşa saluv* yatırım yapmak.
aḫım Akım. (CC).	**aġım** *ism.* 1. Bir şeyin akması, suyun akışı. 2. Cereyan, yönelim, akım: *zaman aġımı* zamanın yönü, gidişhatı.
āḫir *ar.* Son, nihayet (BV, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, MG, MS).	**aḳır** *zrf. ar.* 1. Son, sonraki, ahir. 2. Nihayetinde, sonunda.
āḫīret *ar.* Ahiret, öbür dünya (BV, Gİ, GT, İM, KF, MS).	**aḳıret** *ism. ar.* 1. Kefen. 2. *dn.* Ahiret. 3. *mcz.* Mihnet, eziyet.
aḫvāl *ar.* Hâller, durumlar. (BV, İM).	**aḫuval** *ism. ar.* Durum, hâl, ahvâl.
aḳ (aġ, aḫ) Ak, beyaz. (BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MG, MS, RH, TA). *Aḳ aş* as denilen derisi makbul hayvanın ak renklisi, kakum (İH). *Aḳ aygır* Yemen taraflarında görülen bir yıldız. (BM, Kİ, TZ). *Aḳ az* bacaklarında beyaz lekeler bulunan sarı at. (Kİ). *Aḳ bal* arı balı. (DM). *Aḳ pars* beyaz pars. (Kİ).	**aḳ (I)** *sft.* Ak, beyaz. *Aḳ adal mal* alın teri; *aḳ altın* pamuk; *aḳ aruvlap ḳoyu* defin işlemleri, defnetme; *aḳ avız etüv* elindekini yitirmek; *aḳ balşıḳ* badana, kireç; *aḳ bas atan* akbaşlı büyük deve; *aḳ bata* dua; *aḳ boran* şiddetli boran, tipi; *aḳ etek* pak, günahsız; *aḳ jamıluv* a) karla kaplanmak b) gelinlik giymek; *aḳ jarḳın* şen, şakrak, neşelli, hayat dolu; *aḳ javın* sağanak yağmur; *aḳ jüzdi* güzel, beyaz tenli; *aḳ jürek* pak, saf, temiz kalpli; *aḳ köñil* alçak gönüllü; *aḳ küyın* hortum; *aḳ näsil* beyaz ırk; *aḳ savsaḳ* beceriksiz, elinden hiçbir şey gelmeyen; *aḳ sütin aḳtav* hakkını helâl ettirmek. *Aḳ degeni alġıs, ḳara dageni ḳarġıs.* Dediği dedik.

	aḳ (II) *ism.* Hakikat, gerçek, hak: *Jumır bastı pendege ölim – aḳ (maḳal).* İnsanlar için ölüm bir gerçektir. **aḳ (III)** *ism.* Süt ürünleri: *Mal semirer, aḳ penen mal köbeyer. Adamzattıñ köñili ösip, köteriler (Abay).* Hayvan semirir, ak ile aş çoğalır. İnsan gönlü açılıp keyfi yerine gelir (Abay).

Tablo 1 (devam)

aḳ- (aġ-, aḫ-) Akmak. (BV, Gİ, GT, İM, KF, KFT, Kİ, MG, TZ).	**aḳ-** *fl.* Akmak, akıp gitmek: *Suv aġıp jatır.* Su akıyor.
aḳı (aġı) Cömert, eli açık (TA).	**aḳı** *ism.* 1. Yapmış olduğu iş için ödenen karşılık, ücret. 2. Bir şeyin karşılığı, bedeli. 3. *mcz.* Hak, borç, görev.
‘āḳıl *ar.* Akıllı (BV, Gİ, GT, İM, KF, KFT) ‘*āḳıl bāliġ* erginliğe ermiş. (İM). **‘aḳl** (ḥaḳıl) *ar.* Akıl, us (BV, Gİ, GT, İM, KF, MG).	**aḳıl** *ism. ar.* 1. Akıl, idrak. 2. Fikir, nasihat, faydalı düşünce. *Aḳıl aytuv* fikir vermek, yol göstermek; *Aḳıl aluv* akıl almak; *aḳıl berüv* akıl vermek, akıl öğretmek; *aḳılġa ḳonuv* aklına yatmak, uygun olmak; *aḳıl ḳosuv* akıl vermek, fikir vermek; *aḳıl saluv* danışmak; *aḳıl toḳtatuv* kemâle ermek, bulûğa ermek; *aḳıl tis* yirmilik diş, akıl dişi; *aḳılġa kelüv* aklı başına gelmek; *aḳılġa saluv* iyice düşünmek, karara bağlamak; *aḳılġa sıyımdı* akla yatkın; *aḳıl şabıtı* zihniyet; *aḳıldan ayrıluv* aklını kaçırmak, çıldırmak.
aḳın Dalga. (TZ).	**aġın** *ism.* 1. Su akımı, akış, akıntı. 2. Bir nesnenin bünyesindeki gücün etkisi, hızı. *Aġın suv* akarsu.

aḳış- Bir yöne doğru birçok kimsenin koşması (Kİ)	**aġıs** *ism.* 1. Suyun akması. *Aġısı bayav arması keñ.* Akması yavaş, enarı geniş. 2. Yön, istikamet, gidişat.
aḳıt- Akıtmak (GT, İM, KFT, MG)	**aġıt-** *fl.* 1. Çözmek, gevşetmek. 2. *mcz.* Bir edebî metni (şiiri) durmadan, akıcı bir şekilde okumak.
aḳlan- Temizlenmek. (KF).	**aḳtal-** *fl.* Aklanmak, beraat etmek.
aḳlıḳ (aḫlıḳ) Beyazlık, aklık. (İM).	**aḳtıḳ** *ism.* 1. Kar gibi beyaz renk, aklık, beyazlık. 2. *mcz.* Samimiyet, hüsnüniyet, temiz kalplilik.
aḳmaḳ (aḥmaḳ) *ar.* (< aḥmaḳ) Ahmak, aptal, akılsız. (CC).	**aḳımaḳ** *sft. ar.* Aptal, ahmak, salak.
aḳrın (arḳın, arḳun) Yavaş, sakin, sessiz. (CC, MG, TZ).	**aḳırın** *zrf.* Yavaş, ağır, sessiz.
aḳsa- Aksamak. (BM, BV, Kİ, RH).	**aḳsa-** *fl.* 1. Aksamak, hafif topallamak. 2. *mcz.* (iş) Gereği gibi yürümek, geri kalmak, aksamak.
aḳşaḳ (aḳsaḳ) Aksak, topal. (KK).	**aḳsaḳ** *sft.* Aksak, topal.
aḳşa (aḫça, aḥşa, aḳça) Akçe, para. (TZ).	**aḳşa (II)** *ism.* Para, akçe: *Aḳşa aynalımı* para tedavülü.
aḳşam (aḫşam) Akşam. (CC, GT, TA).	**aḳşam** *ism.* 1. Akşam vakti. 2. *dn.* Akşam namazı.
aḳtar- (aḫtar-, aḫtur-, aḳdar-, aḳdur-) Aktarmak, döndürmek, baş aşağı getirmek. (Kİ, KK, TZ).	**aktar-** *fl.* 1. Bir şeyin içini, arasını açarak aramak, karıştırmak. 2. Bir şeyi tetkik etmek, incelemek. 3. Bir şeyi birden dökmek, boşaltmak. 4. *mcz.* İçini dökmek, sırrını söylemek. **avdar-** *fl.* 1. (bir şeyin) Altını üstüne getirmek, devirmek, çevirmek. 2. Yıkmak, devirmek. 3. Transfer etmek. *Ḳızıma bes miñ teñge avdardım.* Kızıma beş bin tenge gönderdim. 4. Yönlendirmek, yön vermek:

	Äñgimeni başķa jaķķa avdardı. Sohbeti başka yöne çekti. 5. Bir dilden başka bir dile çevirmek, tercüme etmek: *Türikşeden avdardı.* Türkçe'den çevirdi.

Tablo 1 (devam)

al- (I) 1. Almak. (BM, BV, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MG, MS, RH, TA, TZ). 2. Tutmak. (TZ). **al- (II)** Evlenmek. (CC).	**al-** *fl.* 1. Bir şeyi elle tutmak, kaldırmak: *Dorbanı ķolına aldı.* Torbayı eline aldı. 2. Bir şeyi sahiplenmek, kazanmak: *Elimiz egemendik aldı.* Cmemleketimiz egemenliğini kazandı. 3. Bir yere kabul etmek, almak: *Jumışķa aluv* işe almak. 4. Kazanç elde etmek, kâr sağlamak: *Mol önim aluv* bol ürün almak. 5. Evlenmek. 6. İstilâ etmek, hâkimiyet altına almak: *Ķırımdı aldı.* Kırım'ı istilâ etti. 7. Azaltmak, eksiltmek: *Meniñ oġan ķosarım da, alarım da joķ.* Benim ona ekleyeceğim de, çıkaracağım da yok. 8. Yemek, içmek: *Tamaķ alıñız* yemek yiyiniz. *Bet aluv* bir istikamete yönelmek; *köz almay ķarav* gözünü ayırmadan bakıp durmak; *ķavlı aluv* karar almak: *asırap aluv* evlâtlık almak, edinmek; *añ aluv* avlamak, yakalamak.
al 1. Al renkli, kızıl, kırmızı. (İH, RH, TA). 2. Ala benekli. (CC).	**al** *sft.* Kızıl, kara, yeşil, kahverengi gibi sözlrin önüne gelerek bu renklerin açık tonlu ve belirgin olduklarını belirtir. *Al ķızıl* açık kızıl.
ala (alaça) Benekli, alaca. (CC, GT, İM, KK, TZ).	**ala** *sft.* 1. Ak ile başka renklerin bir arada görünmesi, benekli, alaca. 2. Gözün ak tabakası. 3. Eksik, yarım yamalak.

	4. *mcz.* Birlik içinde olmayan: *ala avız* birliksiz, ittifaksız, kargaşalı; *ala ayaḳ* dolandırıcı, düzenbaz; *ala ḳol* adaletsiz; *ala köz* araları açık, küs; *ala jazday* bütün yaz boyunca; *ala jip attamav* başkasının hakkına tecavüz etmemek.
alabota Kaz ayağı (CC).	**alabota** *ism.* Karapazı, kaz ayağı.
alabula Alaca bulaca (TZ).	**alalı-ḳulalı** *sft.* Alacalı bulacalı.
alaboġa Büyük deniz hayvanı (CC).	**alabuġa** *ism.* Tatlı su levreği.
ʻalāmet *ar.* İz, belirti, nişan. (BV, Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG, RH).	**ġalamat** *sft. ar.* Muhteşem, mükemmel.
alay Öyle, öylece, o şekilde. (CC, GT, MG).	**olay** *zrf.* Öyle, onun gibi. *Olay bolsa* öyle ise.
alçu Bir tür yemiş (Kİ).	**alşa** *ism.* 1. Alıç. 2. Alıç ağacı.
alda- (yalda-) Aldatmak, kandırmak. (CC, GT, İM, KFT, Kİ, MG, TA, TZ).	**alda-** *fl.* 1. Kandırmak, aldatmak. 2. *mcz.* Gönlünü almak, hoşnut etmek: *Jası ülken adamdı anda-sanda alday sal.* Yaşlıların ara sıra gönlünü al.
aldan- Aldanmak, kandırılmak. (GT, KFT, Kİ, TZ).	**aldan-** *fl.* Aldanmak, kanmak.
aldur- Aldırmak, kaptırmak. (BV, Gİ, GT, İM, KF).	**aldır-** *fl.* 1. Aldırmak, getirtmek. 2. Çaldırmak: *Aḳboz attı urıġa aldırıpsın.* Doru atı hırsıza çaldırmışsın; *boy aldıruv* yorulmak; *sır aldıruv* sırrını ele vermek.
ʻālem *ar.* 1. Dünya, âlem. (Gİ, GT, İM, KF, MG). 2. Halk. (Gİ, GT, İM, KF, MG).	**ġalam** *ism. ar.* Âlem, dünya, cihan, kâinat.
ālet *ar.* Alet, araç, savaş ve at donanımı. (İM, MG).	**älet** *ism. ar.* Vakit, süre, zaman.
alev *far.* Alev. (BV).	**alav** *ism.* Alev, yalım.

alġış (alḳış) Alkış, sena, övgü; hayır dua. (CC, DM, KK, TZ). *Alġış eyle-* hayır dua etmek. (KK).	**alġıs** *ism.* Şükran, minnet, takdir, teşekkür. *Alġıs aytuv* şükran duymak, teşekkür etmek.

Tablo 1 (devam)

alġışla- Hayır dua etmek. (DM).	**alġısta-** *fl.* Teşekkür etmek, şükranlarını bildirmek.
alın- **1.** Alınmak (İM, KF, Kİ, KK, MG) **2.** Ele alınmak, konu edilmek (İM).	**alın-** *fl.* Alınmak.
alış- (I) Değişmek, değiştirmek, takas etmek. (CC, İM). **alış- (II)** Tokalaşmak, el sıkışmak. (İM).	**alıs-** *fl.* 1. Dövüşmek, vuruşmak, çarpışmak. 2. *mcz.* Tartışmak, münakaşa etmek.
alışdur- (aluşdur-) Alıştırmak, değiştirmek. (BV,CC).	**alıstır-** *fl.* Biriyle karıştırmak, değiştirmek.
ʻālim *ar.* Bilgin. (Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG, MS, RH).	**ġalim** *ism. ar.* Bilgin, âlim, bilgiç.
allāh *ar.* Allah, Tanrı (Gİ, GT, İM, KF, MS).	**alla** *ism. ar. dn.* Allah, yaratıcı, Huda. *Alla atımen* vallahi, billâhi; *Alla jar bolsın* Allah'a emanet ol; *Alla riza bolsın* Allah razı olsun.
allāh teᶜālā *ar.* "Yüce Allah" (MS).	**allataġala** *ism. ar. dn.* Allahü tealâ.
allāhu ekber *ar.* "Allah en büyüktür" anlamında bir söz. (İM, MS).	**allahuakbar** *ünl. ar.* Allahü ekber.
alma (elma) Elma. (BV, CC, DM, GT,İM, KFT, Kİ, KK, TA, TZ).	**alma** *ism.* Elma: *Alma aġaşı* elma ağacı; *alma bet* elma yanaklı.
alp Kahraman, cesur, yiğit. (Kİ, TA).	**alp** *sft.* Alp, yiğit, kahraman.
alpavut Asker (CC, TZ).	**alpavıt** *sft.* Büyük, iri yarı.
alşaḳ (alça, alçaḳ) Alçak, aşağı, yüksek olmayan. (DM, KK, TZ).	**alşaḳ** *sft.* Irak, uzak.
alşaḳlıḳ (alçaḳlıḳ) Alçak gönüllülük. (Gİ).	**alşaḳtıḳ** *ism.* Iraklık, uzaklık.
altaġu Altısı bir arada. (Kİ).	**altav** *sy.* Altı tane.

altı Altı (sayı). (BM, BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MG, MS, TA, TZ).	**altı** *sy.* Altı.
altın (altın, alṭun, altun) Altın. (DM, TZ).	**altın** *ism.* 1. Sarı renkli, kolay işlenen, yüksek değerli, paslanmaz metal, altın. 2. Bu metalden yapılan: *altın jüzik* altın yüzük; *altın saġat* altın saat. 3. *mcz*. Değerli, kıymetli. *Äjeñ ḳanday altın kisi.* Ninen altın gibi bir insan; *Altın Orda* 13. asırda Kazakistan, Orta Asya, Doğu Avrupa topraklarında hüküm sürmüş olan bir Türk Devleti, Altın Orda; *altın aray* tan vakti; *aḳ altın* pamuk; *altın taḳ* altın taht; *altınnıñ sınığı* altın parçası.
altınçı (altunçı) Altıncı, sarraf (RH).	**altınşı** *ism.* Altın işiyle uğraşan sarraf, kuyumcu.
altmış (altımış, alṭmış, atmış) Altmış (sayı). (Gİ, KK).	**alpıs** *sy.* Altmış.
altunla- Bir şeye altın sürmek, yaldızlamak. (İM).	**altında-** *fl.* Altınla kaplamak, altın suyuna batırmak.
alu Alış (TZ).	**aluv** *ism.* Eksi, çıkarma işlemi işareti.
aluç Alıç, yabanî elma. (BV).	**alşa** *ism. far. btk.* 1. Alıç. 2. Alıç ağacı.
amān *ar.* Eminlik, korkusuzluk. (Gİ, KF, KFT).	**aman** *sft. ar.* 1. Sağ salim. 2. Tüm, bütün, hiçbir zarar görmeyen.
aman Meşe ağacı. (TA).	**emen** *ism.* Meşe ağacı.
amānlıḳ *ar. tr.* Aman verilmiş yer, güvenli yer. (KFT).	**amandıḳ (amandıḳ-savlıḳ)** *ism.* Sağlık, esenlik.
ambar (ambūr) *ar.* (< anbar) Ambar. (CC).	**ambar** *ism. far.* Ambar, depo.
āmīn (āmen) Âmin, öyle olsun. (CC).	**amin** *ism. ar. dn.* "Allah kabul etsin", "öyle olsun" anlamlarında, duaların arasında ve sonunda kullanılır, âmin.

	ämiyn *ism. ar. dn.* Âmin. **avmin** *ünl. ar. dn.* Âmin.

Tablo 1 (devam)

ana Anne. (BM, CC, Gİ, GT, İM, KF, KFT, Kİ, KK, TA, TZ). *Ana ḳız ḳarındaş* teyze, annenin kız kardeşi. (BM).	**ana** *ism.* Anne, ana: *ana tili* ana dili: *ögey ana* üvey anne; *ana körgen* terbiyeli, edepli; *ana süti avzınan ketpegen* tecrübesiz, toy, ağzı süt kokan.
anda (anḍa) 1. Orada. (BM, DM, İM, Kİ, TA). 2. Onda. (Gİ, İM).	**onda** *zrf.* 1. Orada: *Onda kim bar?* Orada kim var? 2. O zaman. 3. Öyleyse, o durumda: *Onda sen dem al.* Öyleyse sen dinlen.
anıḳ (anuḳ) Hazır, hazırlanmış (TZ)..	**anıḳ** *sft.* Belli, şüphesiz, tam kendisi.
anın (anuñ) Onun (TA).	**onıñ** *zmr.* Onun.
anuḳla- Hazırlamak (CC, Kİ).	**anıḳta-** *fl.* Tahkik etmek, gerçeği bulmak.
anḍan (andan) Ondan (KK).	**onan** *zmr.* Ondan.
andı- Sabırsızlıkla beklemek, pusu kurmak. (CC).	**andı-** *fl.* Takip etmek, gözlemek, izlemek.
anduz (antuz) Andız otu, eskiden ilâç olarak kullanılan bir ot. (İH).	**andız** *ism.* Yaprakları dikenli olan bir çeşit ardıç, andız.
anra- Haykırmak, inlemek (İH).	**añıra-** *fl.* 1. Yüksek sesle bağırarak ağlamak. 2. (Rüzgar) sertçe esmek. 3. Boş kalmak, sahipsiz kalmak.
añla- (ağla-, ağna-) Anlamak. (BM, CC, GT, KFT, Kİ, MG).	**añda- (anla-)** *fl.* Anlamak, sezmek, farketmek.
añsız (ansız, ansızın) Ansızın, birdenbire. (GT).	**añsız (ansızda)** *zrf.* Ansızın, aniden.
ant (and) Ant, yemin. (CC, GT, İM, İN, KFT, Kİ, KK). *Ant bir-* yemin etmek. (KK). *Ant iç-, ant iş-* yemin etmek. (CC, İM, KF, TZ). *Antda tutul-* yeminini yerine getirmek. (İM).	**ant** *ism.* Ant, yemin.

appaḳ (apaḳ) Bembeyaz. (DM, İM, Kİ, KK, RH).	**appaḳ** *sft.* 1. Bembeyaz, apak. 2. *mcz.* Temiz, saf, dürüst.
aptal *ar.* Aptal (TZ).	**abzal** *sft. ar.* 1. Kıymetli, sevgili, değerli, aziz. 2. Doğru, makul, uygun, yerinde: *Solay bolġanı abzal*. Böyle olması doğru.
ʻār *ar.* Utanma, hayâ. (GT, TZ). *ʻĀr kör-* ayıp görmek, ayıplamak. (GT).	**ar** *ism. ar.* Ar, namus, şeref. *Ar körüv* ayıp görmek; *arın tögüv* namusunu lekelemek; *arın saḳtav* namusunu korumak.
ara Ara, açıklık. (BM, BV, CC, GT, İM, İN, KF, Kİ, KK, MG, MS, TA, TZ).	**ara** *ism.* 1. Ara. 2. Teneffüs, mola, dinlenme: *Aradan attay üş jıl ötti.* Aradan koskoca üç yıl geçti. 3. Arasında, içinde: *Ḳamıs arasınan ḳazdıñ jumırtḳasın terdik.* Kamışların içinden kaz yumurtalarını topladık. *Arası aşıluv* arası açılmak; *arası jer men köktey* arasında dağlar kadar fark olmak.
arala- (ara) **(I)** Parmaklarının arasını hilâllemek, aralamak (İM, KF). **arala**- **(II)** Arasını bulmak (KFT).	**arala-** *fl.* 1. Testereyle kesmek. 2. Gezmek.
aralaş- Birbirine tutturmak (İM).	**aralas-** *fl.* 1. Karışmak. 2. Müdahele etmek, katılmak. 3. Münasebet kurmak, görüşmek: *Onıñ otbasımen aralasıp turamın.* Onun ailesiyle görüşüyorum.
ʻarab *ar.* Arap. (BV, Gİ, GT, İN, KF, KFT, MG, MS).	**arab** *ism. ar.* Arap.
ʻarabī (I) *ar.* Arap milletinin bir ferdi (BV, Gİ, İN, KFT, MG, MS). **ʻarabī (II)** *ar.* Arapça (MG).	**arab (arabiy)** *ism. ar.* Arap, Araabî.

a‘rābī *ar.* Çolde oturan Arap (GT, KF).	
‘arabça *ar. tr.* Arapça. (Kİ).	**arabşa** *zrf.* Arap dili, Arapça.

Tablo 1 (devam)

‘arafā(t) *ar.* Arafat dağı. (İM, KF).	**arafat** *ism. ar.* Mekke’nin doğusunda bulunan ve hacıların Kurban Bayramının arife günü toplandıkları tepe, Arafat.
araslan (arslan, aslan, astlan) Arslan. (BM, BV, CC, DM, GT, İM, KF, KFT, Kİ, RH, TZ).	**arıstan** *ism. hyvn.* 1. Arslan. 2. *mcz*. Yürekli, cesur.
arġırmaḳ Soyu iyi köpek (TZ).	**arġımaḳ** *ism.* Küheylan, asil at.
‘arefe *ar.* Dinî bayramlardan bir önceki gün (Gİ, KF).	**ġarapa** *ism. ar. dn.* Arefe, arife.
arı (aru) Arı, bal arısı. (TA).	**ara (II)** *ism.* Arı.
arı- (aru-) 1. Temizlemek, temiz olmak (BV). 2. Yorulmak (İM).	**arı-** *fl.* Zayıflamak, arık olmak.
arıġlıḳ (arılıḳ, arıluḳ, aruvlıḫ) **1.** Münezzehlik (İM). **2.** Temizlik (İM).	*ism.* 1. *ynst.* Zariflik, (hanımlar için) 2. *mcz*. Güzellik, gösterişlilik.
arıḳ (arıḫ, arḳ, aruḳ) Zayıf, cılız. (BV, GT, TZ).	**arıḳ (II)** *sft.* Arık, zayıf, sıska.
arıḳla- (aruḳla-) Zayıflamak. (TZ).	**arıḳta-** *fl.* Arıklamak, zayıflamak.
arḳ (arġ) Nehir, ırmak (Kİ).	**arıḳ (I)** *ism.* Ark, su arkı, kanal.
arış Dokunacak bezin uzunluğuna gerilen iplik (İH).	**arıs** *ism.* Evin üstüne yanlamasına konulan kalın bel ağacı. *mcz.* Saygıdeğer kimse.
araba Araba. (CC, TA, TZ).	**arba** *ism.* Araba (at, öküz vb.).
arḳa (I) (arḫa) Arka, arka taraf (BV, Gİ, KF, KFT, Kİ, MG, MS, İN, TZ). **arḳa (II)** Sırt. (CC, DM, İM, İN, KK, MG, RH, TA). **arḳa (III)** Yardımcı. (Gİ). *Arka ber-* yardım etmek. (TA).	**arḳa** *ism.* 1. Sırt. 2. Arka taraf. 3. Otururken sırtın dayandığı yer. 4. Koruyucu, kayırıcı, iltimasçı. 5. Saye, vasıta, araç. *Arḳa berüv* düşmandan kaçmak; *arḳa süyev* arkasını birine

	dayamak; *arḳası ḳozuv* coşmak, kaynamak.
‘ārlan- *ar. tr.* Utanmak. (Gİ).	**arlan-** *fl.* Utanmak, arlanmak, ar saymak.
arman (azman) Azmış, iri yarı (TZ).	**arman** *ism.* Arzu, maksat, emel.
armut (armūd) *far.* (< emrūd) Armut. (DM, KK, TA).	**almurt** *ism. far.* Armut.
arıl- Temizlenmek. (TZ).	**arıl-** *fl.* Kurtulmak, tahliye edilmek, salıverilmek, serbest kalmak.
arov (arav, arı, arığ, arıḳ, arı, aru, uru) Saf, arı, temiz. (CC).	**aruv** *ism.* 1. *ynst.* Zarif, çok güzel, (hanımlar için) 2. *mcz.* Güzel, gösterişli.
arpa (arfa) Arpa. (BM, BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, KF, KFT, Kİ. RH, TZ).	**arpa** *ism. btk.* Arpa.
‘arş *ar.* Dokuzuncu gök. (Gİ, KF).	**ġarış** *ism. ar. neol.* Arş, uzay, kozmos, evren.
arşın (arşun) Bir dirsek uzunluğu. (TZ).	**arşın** *ism.* Arşın.
art (ard) 1. Art, arka, bir şeyin ardında kalan kısmı. (BV, CC, İM, İN, MG, RH, TZ). 2. Arka, sırt. (KF). 3. Sonraki (İM). 4. Kıç. (İM).	**art** *ism.* 1. Önün zıddı, arka. 2. Bir şeyin sonu, bitimi. 3. Hayvanların kuyruk tarafı. *Artta ḳaluv* geride kalmak, arkada kalmak; *artı aşıluv* a) (bulutlar dağılıp güneş) görülmeye başlamak b) utanç verici duruma düşmek; *artına iz ḳaldıruv* arkasına eser bırakmak; *artın ḳısuv* susmak, ses çıkarmamak, sesini kesmek.
art- (arṭ-) Artmak, çoğalmak (BM, CC, Gİ, GT, İM, KF, KFT, Kİ).	**art-** *fl.* 1. Yüklemek, birisine bir vazife vermek, görevlendirmek. 2. Çoğalmak, bollaşmak, bereketlenmek.
artıḳ (artuḳ) Artık, fazla. (TZ).	**artıḳ** *ism.* 1. Fazla, artık: *Munda artıḳ kisi joḳ.* Burada fazla kişi yok. 2. Daha iyi, daha üstün, yeğ: *Munan artıḳ bolmas.* Bundan iyisi olmaz.

artır- (artur-) Artırmak, çoğaltmak. (TZ).	**artır-** *fl.* Artırmak, çoğaltmak, fazlalaştırmak.
artunça Ardınca, ardı sıra. (BM).	**artınşa** *zrf.* Ardınca, hemen sonra, hemen arkasından.

Tablo 1 (devam)

‘arūż *ar.* Aruz, şiir vezni. (GT).	**aruz** *ism. ar. edb.* Aruz.
ārzū *far.* İstek, arzu. (GT). *Ārzū beriçi* rızık veren, Allah. (BM).	**arzu** *ism. far. esk.* Arzu, niyet, dilek.
as- Asmak. (KK, TA).	**as-** *fl.* 1. Kazanda et pişirmek. 2. Atmak: *ḳolın moynına asuv* elini omzuna atmak. 3. Darağacına asmak, idam etmek. 4. İlerlemek, ileri geçmek.
‘asā *ar.* Değnek, baston. (İM, İN).	**asa** *ism. ar.* Hükümdarların, mareşallerin, din adamlarının güç sembolü olarak törenlerde taşıdıkları bir tür ağaçtan veya metalden değnek, asa: *asa tayaḳ* dervişlerin değneği.
āsān *far.* Kolay (GT, İM, İN)	**esen** Esen, sağ, selamet.
āsānlıḳ *far. tr.* Kolaylık, esenlik. (BV).	**esendik** *ism.* Esenlik, sağlık.
‘asel *ar.* Bal. (BV, GT, KFT).	**äsel** *ism. ar.* Bal.
aşıl- Asılmak. (BM, İM, KFT).	**asıl-** *fl.* Asılmak, dayanmak.
asır Düğün. (CC).	**asır** *ism.* Oyun, eğlence. *Asır saluv* gülüp oynamak.
‘asker *ar.* Asker. (KFT, MG).	**äsker** *ism. ar.* Ordu, ordu mensubu, asker.
‘aşr *ar.* Asır, yüzyıl (GT, KF)	**ġasır** *ism. ar.* 1. Yüzyıl, asır. 2. *mcz.* Devir, zaman.
asra- Bakmak, beslemek. (CC).	**asıra-** *fl.* 1. Yetiştirmek, beslemek, büyütmek. 2. (köpek) Alıştırmak.
ast (astın) Alt, aşağı. (BV, CC, GT, İM).	**astı** *ism.* 1. Alt. *Jer astı suvları* yer altı suları. 2. Dağın eteği. 3. Zemin, yer. *Astınan iyt jügirtip, üstinen ḳus uşıruv*

	tahrik etmek, kışkırtmak; *astınan suv şığuv* yerinde duramamak.
astar *far.* Elbise vesairenin altına kaplanan bez. (İH, İM).	**astar** *ism.* 1. Astar. 2. *mcz.* Üstü kapalı, imalı.
aş- (I) (aç-) Açmak, açık duruma gettirmek. (DM, Kİ, KK).	**aş-** *fl.* 1. Açmak: *Kitaptıñ besinşi betin aşıñız.* Kitabın beşinci sayfasını açınız. 2. İki şeyin arasını açmak, birbirinden uzaklaştırmak. 3. Bir işi başlatmak, açılışını yapmak: *Muġalim mäjilisti aştı.* Öğretmen toplantıyı açtı. 4. Organize etmek, kurmak: *Avıldan düken aştı.* Köyde dükkân açtı. 5. Bulmak, ortaya koymak: *Ġalımdar köp jañalıḳ aştı.* İlim adamları birçok yenilik ortaya koydu. 6. Temizlemek, paklamak: *Sabın kirdi aşadı, sabırsız sırdı aşadı (maḳal).* Sabun kiri temizler, sabırsız sırrı açığa vurur. 7. Açıklamak: *Ol şınayı jaġdaydı aşıp berdi.* O, gerçek durumu açıkladı. *Ayḳara aşuv* sonuna kadar açmak; *aşıp aytuv* açık konuşmak; *orazasın aşuv* kahvaltı yapmak; *savatın aşuv* eğitim almak.
aş (I) (aç, açı, açıḳ) Aç, acıkmış, tok zıddı (TZ).	**aş** *sft.* Aç, karnı aç, yemek yememiş. *Aş bel* ince bel; *aş böridey* aç kujrt gibi; *aştan ölüv* açlıktan ölmek.
aş (II) 1. Yemek, yiyecek. (BM, BV, CC, DM, GT, İM, Kİ, KK, TA, TZ). *Aş bişürgen ev* mutfak. (CC). *Aş bolsun* sağlık olsun, yarasın. (TA, TZ). *Aşḳa ünde-* yemeğe davet etmek. (CC). 2. Yem, tahıl. (CC).	**as** *ism.* 1. Aş, yemek. 2. Ölen kişinin 40'ında ve 1 yıl sonrasında verilen yemek. 3. Gıda.

aş- (II) Aşmak, geçmek (BV, CC, GT, MG, RH, TZ).	**as-** *fl.* 1. Aşmak, geçmek. 2. (süre) Geçmek: *Saġat birden asıp baradı.* Saat biri geçiyor. 3. İlerlemek, ileri gitmek. 4. *mcz.* Böbürlenmek, kibirlenmek. 5. Yardımcı fiil fonksiyonunda kullanılır. *İske asuv* gerçekleşmek. *Paydaġa asuv* işe yaramak.

Tablo 1 (devam)

aşa- Yemek yemek. (CC, GT, TA).	**asa-** *fl.* Ağzını doldura doldura yemek yemek: *et asav* et yemek.
aşıḳ- (aşıġ-) Acele etmek. (CC, GT, İH, İM, KFT, MG, RH, TZ).	**asıḳ-** *fl.* Acele etmek.
aşıḳ (aşuḳ) Topuk kemiği, aşık. (MG, TZ).	**asıḳ** *ism.* Aşık (kemiği).
ʻāşıḳ (yaşıḳ) *ar.* Âşık, aşırı derecede seven, tutkun. (GT).	**ġaşıḳ** *ism. ar.* Âşık.
aşlıḳ Buğday. (BM, CC, DM, Kİ, TZ).	**astıḳ** *ism.* Hububat, tahıl, mahsul.
aşşı Aşçı. (KK).	**asşı** *ism.* Aşçı.
aşur- Aşırmak, geçirmek. (BV, MG, İN).	**asır-** *fl.* Aşırmak, geçirmek. *Aşıra baġalav* gereğinden fazla değer vermek, büyütmek.
at (I) (ad, aḍ) Ad, isim, lâkap, unvan. (BV, CC, GT, İM, MG).	**at (I)** *ism.* Bir kimseyi, bir şeyi anlatmaya, bildirmeye yarayan söz, isim, ad. *At ḳuyu* ad koymak, isim vermek; *atı jer jaruv* meşhur olmak, ünlü olmak; *atıñ öşkir* adın batsın.
at- (aṭ-) 1. Atmak, fırlatmak. (BV, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, RH, TZ). *Tañ at-* şafak sökmek, sabah olmak. (GT). 2. Bırakmak, salmak. (KK). 3. Ok atmak. (İN, RH).	**at-** *fl.* 1. (top, tüfek, silâh) Ateş etmek, patlatmak. *Mıltıḳpen atuv* silâhla ateş etmek. 2. Bir cismi bir yöne doğru fırlatmak, atmak. 3. Çekmek, koklamak. 4. (su, fıskiye) Fışkırmak. 5. Atılmak, fırlamak.

at (II) (aṭ) At. (BM, BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, RH, TZ).	**at (II)** *ism.* 1. Atgillerden binme, yük çekme veya taşıma gibi hizmetlerde kullanılan memeli hayvan, at. 2. Satrançta, her yönde siyahtan beyaza ve beyazdan siyaha bir hane atlayarak L biçiminde hareket eden taş. *At arba* at arabası; *at aydavşı* arabacı; *at arıtuv* uzun yol yorgunluğu çekmek; *at bapşı* at bakıcısı, seyis; *at bäyge* at yarışı*; at dorba* yem torbası; *at jandı* at düşkünü, atları çok seven.
ata- (ada-, atta-, aya-) Ad vermek, unvan vermek, lâkap takmak (TZ).	**ata-** *fl.* 1. İnsanın adını, ismini söylemek: *Meniñ atımdı atadı.* Benim ismimi söyledi. 2. Bir şeyi birisine hediye etmek: *Erbol bir ķara atadı.* Erbol bir büyükbaş hayvan hediye etti.
ata (aṭa) Baba, ata. (BV, CC, Gİ, GT, İM, KF, KFT, Kİ, KK, MS, TA, TZ). *Ata ana* babaanne. (İM). *Ata ata* dede, büyük baba. (İM). *Atası karındaşı* amca. (İM).	**ata** *ism.* 1. Babanın babası, dede. 2. Soy, ecdat, ced. 3. Kayınata, kayınbaba. *Atadan asıp tuvġan* başkalarından farklı; *ata jav* ezeli düşman; *ataña lağınet* atana lânet; *ata ķonıs (meken)* ata yurt.
atan- (adan-) Ad verilmek, lâkap takılmak (TZ).	**atan-** *fl.* Bahsedilmek, ismi çağırılmak.
ataş Adaş, aynı adda olanlar. (CC, İM).	**attas** *sft.* Adaş.
atıl- Atılmak. (İM).	**atıl-** *fl.* 1. Kurşuna dizilmek, vurulmak. 2. Fırlamak, atılmak.
atış Atış. (İN).	**atıs** *ism.* Vuruşma, savaş.
atla- Atlamak, aşmak. (CC, İM, İN).	**atta-** *fl.* 1. Adımlamak, yürümek. 2. Atlamak. *Arıķtan attadıķ* arktan atladık.
atlas *ar.* Yüzü ipek, tersi pamuklu bir kumaş cinsi, atlas. (GT).	**atlas** *ism. ar.* Yüzü parlak, sık dokunmuş bir tür ipekli kumaş, atlas.

av (aġ) Ağ, iplik, sicim, tel gibi ince şeylerden kafes biçiminde yapılmış örgü. (TZ).	**av** *ism.* Balık tutacak ağ, tor.
‘avām *ar.* Halk, avam. (GT, İM).	**avam** *sft. ar. esk.* Cahil, eğitimsiz.

Tablo 1 (devam)

avla- Avlamak. (BM, DM, GT, İM, KFT, Kİ, RH, TA, TZ).	**avla-** *fl.* Avlamak.
avlaḳ (oġlaḳ) Issız, tenha arazi, çöl, işlenmemiş arazi. (CC).	**avlaḳ** *sft.* 1. Uzak, ırak. 2. Bağımsız, serbest. *Avlaḳ ketüv* uzaklaşmak, uzak durmak.
avlan- Avlanmak (İM, KFT)	**avlan-** *fl.* Avlanmak.
avna- (aġna-, ıġna-) Yatıp yuvarlanmak. (TZ).	**avna-** *fl.* 1. Bir tarafa düşmek, devrilmek. 2. (hayvan) Yere yatıp yuvarlanmak, ağnamak: *At avnaġan jerde tük ḳaladı (maḳal).* Atın tepindiği yerde kıl kalır.
avur- (aġır-, aġrı-, aġrur-) Ağrımak, acımak. (TZ).	**avır-** *fl.* 1. Hastalanmak. *Avırıp ḳaluv* hastalanmak. 2. Acı çekerek zorlanmak.
avur (aġır) Ağır, hafif olmayan. (TZ).	**avır** *sft.* 1. Hafif olmayan, ağır. *Avır jük* ağır yük. 2. Çetin, meşakkatli. *Avır jumıs* ağır iş. 3. Büyük, ağır. *Avır jaza* ağır ceza; *avır ḳılmıs* ağır, büyük suç.
avut- Çocuğu ağlamaktan vazgeçirmek. (Kİ).	**uvat-** *fl.* 1. Avutmak, teselli etmek. 2. Gönlünü almak, gönlünü hoş etmek.
avuz (aġız, aız) Ağız. (CC, TZ).	**avız** *ism.* 1. Ağız. 2. Bir şeyin açık tarafı. *Ḳaptıñ avzın baylav* çuvalın ağzını bağlamak. 3. Bir şeyin üst tarafı. *Bötelkeniñ avzın aşuv* şişenin ağzını açmak. *Avzı añḳayıp ḳaluv* ağzı açık kalmak; *avzı barmav* söylemeye cesaret edememek, ağzı varmamak; *avzı berik* a) oruçlı b) sır saklayabilen,

	ketum; *avzı küyü* ağzı yanmak; *avzın maylav* doyurmak, rüşvet vermek; *avzına iye boluv* (diline) sahip olmak; *avzına ḳum ḳuyu* sesini kesmek, susmak; *avzına salmav* ağzına koymamak, yememek; *avzına suv tamızuv* ağzına su damlatmak, yardım etmek; *avzınan tastamav* dilinden düşürmemek; *avız tıyu* konuşmamak; *avzıñdı avırtpa* çeneni yorma; *avız suv* içme suyu.
ay (I) Ay, kamer. (BM, BV, DM, Gİ, GT, İM, İN, Kİ, KF, KK, MG, TA, TZ). **ay (II)** Otuz günden oluşan zaman dilimi. (BM, CC, DM, Gİ, GT, İM, KF, KFT, Kİ, KK, MS, RH, TA).	**ay (I)** *ism.* 1. Ay, kamer. 2. Ay, senenin onikide biri (otuz günlük zaman dilimi). *Aydan anıḳ* apaçık, besbelli; *ay dese avzı, kün dese közi bar* çok güzel (dilber); *aydıñ amanında* halk huzur ve sükûnet içinde; *ay ḳabaḳ* güzel kız, güzel kadın; *ayı jetüv* doğum zamanı gelmek; *aydı aspanġa şıġaruv* insanları hayretler içinde bırakacak şeyler yapmak.
aya Aya, avuç içi. (BV, CC, GT, İN, KK, TA, TZ).	**aya** *ism.* 1. Avuç içi, aya. 2. Bir kimsenin doğup büyüdüğü yer. 3. *mcz.* Genişlik, büyüklük.
aya- Esirgemek, sakınmak. (GT).	**aya-** *fl.* 1. Acımak, korumak, esirgemek, merhamet etmek. 2. Kıyamamak, cimrilik etmek.
ayaḳ (adaḳ, ayaġ, a̲zaḳ) Ayak. (CC, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, MG, MS, RH, TA, TZ).	**ayaḳ** *ism.* 1. Ayak. 2. Sandalye ve benzeri şeylerin ayağı. 3. *mcz.* Son, sonu. *Oḳuv jılınıñ ayaġı* eğitim öğretim yılının sonu. *Ayaġı avır* hamile; *ayaġın alşaḳ bacuv* gerile gerile yürümek; *ayaġın bayḳap basuv* dikkat etmek,

	ayağını denk almak; *ayağına bas uruv* ayaklarına kapanmak, yalvarmak: *ayağına jığıluv* ayağına kapanmak, özür dilemek; *ayağına turğızuv* adam etmek; *ayaḳ astı boluv* değerini yitirmek, ayağa düşmek; *ayaḳ astı atüv* horlanmak, değer vermemek; *ayaḳ astınan* aniden, birden bire, ansızın; *ayaḳ attatpav* ayak bastırmamak; *ayaḳ attav* ayak basmak; *ayaḳtan aluv* engel olmak; *ayaḳtandıruv* evlendirmek.

Tablo 1 (devam)

a‘yān *ar.* İleri gelenler, eşraf, ekâbir. (GT).	**ayan** *sft. ar.* Belli, malum, ayan. *Ayan berüv* ayan olmak.
ayan- Korunmak, esirgenmek. (CC).	**ayan-** *fl.* İsteksiz, gönülsüz çalışmak. *Ol jumıstı ayanbay isteydi.* O, canla başla çalışır.
āyāt *ar.* Ayetler. (Gİ, İM, KF).	**ayat** *ism. ar. dn.* Âyet.
ayaz Açık, bulutsuz hava. (CC, TZ).	**ayaz** *ism.* Ayaz.
‘ayb *ar.* Ayıp, kusur. (BV, Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG, İN, RH).	**ayıp** *ism. ar. esk.* 1. Ceza olarak alınması kararlaştırılan mal, ücret: *ayıp tölev* ceza ödemek. 2. Suç, hata, kusur, kabahat. 3. Eksizlik, yetersizlik. *Ayıbın aşuv* kabahatini, kusurunu göstermek; *ayıbın moyındav* suçunu kabul etmek; *ayıbın moynına aluv* suçunu itiraf etmek; *ayıp tağuv* suçlamak; *ayıpḳa buyırma (ayıp etpe).* Kusura bakma.
‘aybla- *ar. tr.* Ayıplamak, kınamak. (İM).	**ayıpta-** *fl.* Suçlamak, karalamak.
‘ayblı (‘ayblu) *ar. tr.* Ayıplı, kusurlu. (İM).	**ayıptı** *sft.* Suçlu, kabahatli.

‘aybsuz *ar. tr.* Ayıpsız, kusursuz. (RH).	**ayıpsız** *sft.* Suçsuz, kabahatsiz, masum.
aydın 1. Işık, aydınlık, parlak. (GT, TA). 2. Ay ışığı. (TA).	**aydın** *ism.* 1. Aydın, açık, parlak. 2. Deniz ve göl gibi büyük suların parlak ve aydın yüzeyi. *Aydın köl* parlak göl. 3. *mcz*. Güç, kuvvet, heybet.

Tablo 1 (devam)

ayġır Aygır, damızlık erkek at. (BV, BM, DM, KK, RH, TA, TZ).	**ayġır** *ism.* Damızlık erkek at, aygır.
ayıl Semer kolanı. (TZ).	**ayıl** *ism.* Hayvanın semerini veya eyerini bağlamak için göğsünden aşırılarak sıkılan yassı kemer, kolan.
ayır- 1. Ayırmak. (BM, CC, Gİ, GT, KF, MG, MS, TZ.) 2. Arasını açmak. (KF). 3. Kesmek, bölmek. (İM). 4. Uzaklaştırmak. (İM, MG).	**ayır-** *fl.* 1. Ayırmak, bölmek. 2. Bütünden bir parçayı herhangi bir amaçla bir tarafa ayırıp koymak. 3. İki veya daha çok kimse arasındaki anlaşmayı bozmak, nifak çıkarmak. 4. Kurtarmak. *Ḳoydı ḳasḳırdan ayırıp alıptı.* Koyunu kurttan kurtardı. 5. Kayırmak. 6. Farketmek, teşhis etmek.
aylan- 1. Çerçevelenmek. (TZ). 2. Dönmek, çevrilmek. (TZ).	**aylan**- **(aynal-)** *fl.* 1. Belirli bir şeyin etrafında dönmek. 2. Bir durumdan başka bir duruma geçmek. 3. (tekerlek) Dönmek. 4. Duraklamak, gecikmek, yolundan kalmak. 5. Sevmek, okşamak, beğenmek.
aylandır- (aylandur-) Döndürmek, çevirmek. (MG).	**aylandır-** *fl.* 1. Bir şeyi döndürmek. 2. Bir şeyin altını üstüne, içini dışına çevirmek: *Şapanın aynaldırıp kiydi.* Kaftanını çevirip giydi. 3. Bir şeyi, bir işi başka bir işe çevirmek: *Meniñ sözimdi mazaḳḳa aynaldırdı.* Benim söylediklerimi alaya aldı. 4. Dediğini yaptırmaya çalışmak, kandırmak:

	Ḳanşa aynalsa da, aytḳanına könbedi. Ne kadar çabalasa da o, söylediklerine inanmadı. 5. Oyalamak.
aylıḳ Otuz günlük. (İM, KFT).	**aylıḳ** *ism.* 1. Maaş, aylık. 2. Otuz günlük zaman ölçüsü. *Bir aylıḳ demalıs* bir aylık tatil.
ayna (eyn) *far.* (< āyine) Ayna. (BM).	**ayna** *ism. far.* 1. Ayna. 2. Bir şeyin temsili, görüntüsü. *Betin ḳiysıḳ bolsa, aynaġa ökpeleme (maḳal).* Çirkin isen aynaya küsme (atasözü). *Ġazet – ömirdiñ aynası.* Gazete hayatın aynasıdır; *ayna köz* cam gibi göz; *ayna ḳatesiz* tam aynısı, farksız, tıpa tıp; *ayna taz* dazlak, kel; *ḳol ayna* el aynası, cep aynası.
ayran Ayran. (BM, DM, GT, TA, TZ).	**ayran** *ism.* Yoğurt: *Ayran suray kelip, şelegiñdi jasırma.* Yoğurt istemeğe gelip kabını gizleme (içinden geçeni sıkılmadan söyle).
ayrıḳ (ayrı, ayruḳ, ayuḳ, eyrik) Ayrı, başka, farklı. (KK, TZ).	**ayrıḳ** *ism.* Yol ağzı, yol ayrımı. *Jol ayrığı* yol ayrımı.
ayrıl- (ayrul-) 1. Ayrılmak. (Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, MG, TA). 2. Uzaklaşmak. (İM). 3. Kesilip ayrılmak. (İM). 4. Ayrılmak, boşanmak. (KFT).	**ayrıl-** *fl.* 1. Ayrılmak, bölünerek yırtılmak. 2. (giysi) Yırtılmak, parçalanmak. 3. Bir şeyi kaybetmek, yitirmek: *Äke-şeşeden ayrıldım.* Anne ve babamı kaybettim.
ayt- (ayd-, ayıt-, eyid-, eyit-, eyt-, iyid-) 1. Söylemek, demek. (BM, BV, CC, DM, GT, TA). 2. Anlatmak. (CC).	**ayt-** *fl.* Demek, söylemek. *Raḥmet aytuv* teşekkür etmek; *ötirik aytuv* yalan söylemek; *aḳıl aytuv* nasihat etmek, öğüt vermek; *oyın aytuv* düşüncesini söylemek; *aytarı joḳ* söyleyecek sözü yok; *aytḳan jerden şığuv* düşündüğü

	gibi olmak; *aytpadı deme* söylemedi deme; *aytıp saluv* söyleyivermek.

Tablo 1 (devam)

aytıl- Söylenmek, zikredilmek. (CC, İM).	**aytıl-** *fl.* Söylenmiş olmak, denilmek.
ayu Ayı. (BM, BV, CC, DM, KK, RH, TZ).	**ayu** *ism.* 1. Ayı. 2. *mcz.* Müthiş, korkunç, dehşet.
ayva (ḫayva) Ayva. (GT, TA).	**ayva** *ism.* Ayva.
‘ayyār *ar.* Hilekâr, dolandırıcı. (GT).	**ayar** *sft. ar.* Kurnaz, hilekâr.
az (as) Az, çok olmayan. (BV, CC, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, KK, MG, MS, RH, TA, TZ).	**az** *sft.* Çok olmayan, az.
az- (ez-) Azmak, sapmak, şaşırmak (BV, Gİ, GT, İM, MG, TA, TZ).	**az-** *fl.* 1. Özelliğini kaybetmek, karakterini koruyamamak, dejenere olmak: *Maldıñ tuḳımı azdı.* Hayvanın nesli bozuldu. 2. Zayıflamak, kurumak: *Ol azıp ketti.* O, zayıflamış. 3. *mcz.* Yoldan çıkmak, sapıtmak, delâlete düşmek.
a‘żā *ar.* Organlar. (Gİ, KF, KFT, MS).	**aġza** *ism. ar.* Aza, uzuv, organ.
‘azāb *ar.* Azap, eziyet, işkence (Gİ, GT, KF, KFT, MS)	**azap** *ism. ar.* Istırap, azap, mihnet, işkence, cefa, eziyet: *azap körüv* azap çekmek, sıkıntı çekmek; *azap tartḳızuv* eziyet vermek, işkenceye sokmak; *azap şegüv* azap çekmek; *azapḳa saluv* işkence etmek, eziyet çektirmek.
āzād *far.* Hür, serbest. (BM, CC, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, MS, TZ).	**azat** *sft. far.* Azat, serbest, hür, müstakil, bağımsız.
āzādla- *far. tr.* Serbest bırakmak. (KFT).	**azatta-** *fl.* Baskıdan kurtarmak, hürriyete kavuşturmak, azat etmek.
āzādlıḳ (āzādlı, āzādlu) *far. tr.* Kurtulmuş, serbest. (İM, KFT).	**azattıḳ** *ism.* İstiklâl, hürriyet, özgürlük, kurtuluş: *Alaş ḳozġalısı azattıḳtıñ*

	ümiti edi. Alaş hareketi istiklâlin ümidi idi.
azār *far.* Kırılma, incinme, incitme. (GT).	**azar (I)** *ism. far.* Eziyet, işkence, zorluk; *azar körüv* eziyet çekmek. **azar (II)** *zrf.* Zar zor, zorla, güçlükle. *Azar boluv* bıkmak, usanmak.
azbar At ahırı. (TA).	**azbar** *ism.* Besi ahırı.
azġunlıḳ (azġunluḳ, azḳunluḳ) Azgınlık, azgın olma durumu, sapıklık. (GT, İM).	**azġındıḳ** *ism.* Azgınlık, ahlâksızlık.
azıḳ (azıġ, azıḫ, azuḳ) Azık, yiyecek, gıda. (BM, TZ).	**azıḳ** *ism. far.* 1. Yiyecek, gıda, yemek: *Üyinde azıḳ joḳ.* Evinde yiyecek yok. 2. Ot, yem, hayvan yiyeceği: *Tüye azıḳ talġamaydı.* Deve yiyecek seçmez.
‘azīz *ar.* Aziz, kutsal, saygın. (CC, GT, İM, KF, RH).	**ġaziyz** *sft. ar.* Aziz, muazzez, saygı duyulan.
azlıḳ Az olma. (İM).	**azdıḳ** *ism.* Azlık, yetersizlik, eksiklik.
azsın- Azımsamak. (TA).	**azsın-** *fl.* Azımsamak, az bulamak, kanaat etmemek.
azu (azı, azıġ) Azı diş. (Gİ, KF, MG).	**azuv** *ism.* Azı dişi: *Azuv tisim avırdı.* Azı dişim ağrıdı.
B	
ba‘żı *ar.* Bazı, bir kısım. (Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG, MS).	**baġzı** *zrf.* 1. Eski, kadim, ezelî. 2. Bazı, kimi.
bāb *ar.* **1.** Kapı (BV, GT) **2.** Kısım, fasıl, bölüm (Gİ, GT, İM, İN, KF, MG, RH)	**bab** *ism. far.* Bölüm, ünite. **bap** *ism. far.* Madde, bölüm, bab.
baba Büyük, büyüğün küçüğe ve küçüğün büyüğe hitap ettiği zaman söylediği kelime. (Kİ).	**baba** *ism.* 1. Ata, dede, eski atalar. 2. Büyüklere saygı ifadesi için kullanılır.
bāc *far.* Vergi, baç. (GT).	**baj** *ism. far. ekn.* Baç, gümrük vergisi.

baçin Maymun. (BM).	**meşin** *ism. esk.* 1. Maymun. 2. On iki hayvanlı Türk takviminde dokuzuncu yılın adı.

Tablo 1 (devam)

bādām (beyam, pāyam) *far.* Badem (CC, GT, TA).	**badam** *ism.* Badem ağacı ve onun meyvesi.
bad-baḳt (bed-baḫt) *far.* (< bed-baḫt) Bedbaht.	**beybaḳ** *ism. far.* Bedbaht, bahtsız, çaresiz, zavallı.
baġ Demet. (KK).	**bav (II)** *ism.* Balya, demet.
bāġ *far.* Bahçe. (BM, GT, İM, Kİ, KK, TA).	**baḳ** *ism. far.* 1. Bağ, bahçe. 2. Baht, şans, talih. *Baḳıtı aşıluv* mutlu olmak; *baḳıtı baylanuv* mutsuz olmak; *baḳıtı januv* işi yaver gitmek; *baḳıtına oray* bahtına göre; *baḳıt ḳonuv* kısmetli olmak, mutlu olmak.
bāġ-bān *far.* Bahçıvan. (GT).	**baġban** *ism. far.* Bahçıvan, bağban.
baġdaş Bağdaş (oturuş şekli). (İN, KFT).	**maldas** *ism.* Bağdaş kurma. *Maldas ḳuruv* bağdaş kurmak.
baġır- (Koyun) melemek. (İH).	**baḳır-** *fl.* 1. Bağırmak. 2. Kızmak, azarlamak: *Enem baḳırıp esimdi şıġardı.* Kaynanam beni azarlayıp moralimi bozdu. 3. Feryat ederek ağlamak: *Bala baḳırıp üyine ḳaray jügirdi.* Çocuk ağlayarak evine doğru koştu.
baġış Hediye, bağış. (CC).	**baġış** *ism.* Bağış, hibe. *Baġış etüv* bağışlamak.
baġışla- (baḫışla-) Hediye etmek. (CC, Gİ, GT, İM, KF, KFT, KK, MS).	**baġışta-** *fl.* Bağışlamak, hibe etmek.
baḫş *ar.* Konuşulan şey, söz, sözü edilen. (Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG).	**bäs** *ism. ar.* 1. Bahis. 2. Değer, kıymet.
bahā *far.* Paha, kıymet, değer. (BM, CC, DM, Gt, GT, İM, KF, MG).	**baġa** *ism. far.* 1. Paha, fiyat, değer. 2. Not. 3. *mcz.* Saygı, hürmet. *Baġa jetpes* paha biçilmez, çok değerli.

bahār *far.* İlkbahar (GT, TA).	**bahar** *ism.* Bahar.
bahādır (bağatur, baḫadur) Yiğit, bahadır, cesur. (İM).	**batır** *ism.* 1. *ynst.* Bahadır, kahraman. 2. Cesur, yürekli. 3. Alay ederken küçümsemek maksadıyla söylenen bir söz. *Batır tulġalı (pişindi)* iri yarı, cüsseli.
bahādırlıḳ (bahādurlıḳ) Yiğitlik, kahramanlık, cesurluk (KFT).	**batırdıḳ** *ism.* Bahadırlık, kahramanlık.
bahālı *far. tr.* Paha biçilmez, pahalı (CC)	**bağalı** *sft.* Pahalı, değerli, kıymetli.
bahāsız *far.tr.* Paha biçilmez (CC)	**bağasız** *sft.* 1. Pahasız, değersiz, kıymetsiz. 2. *mcz.* Paha biçilmez, çok değerli.
baḫt *far.* Baht, talih, şans. (CC, GT).	**baḳıt** *ism. far.* Baht, talih, şans. *Baḳıt ḳusı ḳonuv* talih kuşu konmak; *baḳıt ḳuşağında* mutluluk içinde; *baḳıt tilev* mutluluk dilemek; *baḳıtı januv* yıldızı parlamak, şansı yaver gitmek; *baḳıtın sınav* talihini şansını denemek.
baḫtlı *far. tr.* Bahtlı, şanslı, talihli. (CC).	**baḳıttı** *sft.* Mutlu, talihli, şanslı, bahtlı: *baḳıttı boluv* mutlu olmak.
baḳa (bağa, boğa) Kaplumbağa veya kurbağa. (İM).	**baḳa** *ism.* Kurbağa.
baḳça (baḳça, bāğçe) *far.* Bahçe. (CC, İH, TZ).	**baḳşa** *ism. far.* Bostan, bahçe.
baḳıl (bağıl, baḫīl) *ar.* (<baḫīl) Kıskanç. (CC).	**baḳıl** *sft. ar.* Cimri, pinti, hasis, nekes.
baḳır (bağır) Bakır. (BM, DM, KFT, Kİ, KK, TA, TZ).	**baḳır** *ism.* 1. Bakır. 2. Metal para. 3. Bakırdan yapılmış bakraç.
bāḳī *ar.* Ebedî, sonsuz. (BV, Gİ, GT, İM, KF).	**baḳiy** *sft. ar.* 1. Baki, ebedî, sonsuz, sürekli. 2. *mcz.* Yalan, fâni dünya.
baḳḳāl *ar.* Bakkal. (GT).	**baḳal** *ism. ar. esk.* Bakkal.

baḳtır- (baḳtur-) Baktırmak (KK, MG).	**baḳtır-** *fl.* Baktırmak, güttürmek. *Bet baḳtırmav* söz dinlememek.

Tablo 1 (devam)

bal Arı balı. (BM, BV, CC, Gİ, GT, İM, KF, KFT, Kİ, KK, MS, TA).	**bal** *ism.* 1. Bal. *mcz.* Tatlı, lezzetli. *Bala tili-bal (maḳal).* Çocuğun dili bal gibidir (atasözü). *Bal barmaḳ* hünerli usta; *bal böbek* sevimli bebek; *bal bulaḳ* billur pınar, bulak; *bal dävren* mutlu hayat, gençlik çağı; *bal şeker* çok tatlı, lezzetli, bal şaker.
bala Çocuk, yavru. (BV, GT, İM, TZ).	**bala** *ism.* 1. Çocuk, bebek. 2. Evlât, nesil. 3. *mcz.* Tecrübesiz, acemi. *Adam balası* insanoğlu; *bala bürkit* yavru kartal; *bala baġuvşı* dadı, çocuk bakıcısı; *bala körüv* çocuğu olmak; *bala köterüv* gebe (hamile) kalmak; *bala tabuv* çocuk doğurmak; *bala tastav* çocuk düşürmek; *bel balası* kendi çocuğu, öz evladı.
balaban Atmaca. (BM, CC, DM, İM, TA, TZ).	**balapan** *ism.* Civciv, kuş yavrusu, palaz.
balçıḳla- (balçaḳla-) Çamur sürmek (BM, TA).	**balşıḳta-** *fl.* Balçıkla sıvamak.
balıḳ (baluḳ) Balık (BM, BV, DM, Gİ, GT, İM, KF, Kİ, KK, TA, TZ).	**balıḳ** *ism. hyvn.* Balık. *Balıḳ mayı* balık yağı; *balıḳ avlav* balık avlamak, balık tutmak.
balḳı- Parlamak, ışıldamak. (CC, Kİ).	**balḳı-** *fl.* 1. Erimek. 2. *mcz.* Parlamak, canlanmak.
balşıḳ (balçıḳ, balçuḳ) Killi çamur, balçık. (DM, KK, TZ).	**balşıḳ** *ism.* Çamur, balçık.
balta (balṭa) Balta, nacak (CC, DM, İH, KFT, Kİ, TZ).	**balta** *ism.* Balta.

balţır (baldır) Baldır, bacağın dizden ayak bileğine kadar olan bölümü. (DM, Kİ, KK, TA, TZ).	**baltır** *ism.* Baldır.
band *far.* Bağ, kuşak. (CC).	**bant** *ism. frn.* Kurdele.
bar (var) Var, mevcut. (BV, CC, DM, GT, İM, İN, Kİ, KK, RH, TZ).	**bar** *ism.* 1. Var, mevcut. 2. *mcz*. Varlıklı, zengin.
barça Hep, bütün (BV, CC, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MG, MS, RH, TZ).	**barça** *ism.* Bütün, hepsi.
bar- (var-) Varmak, gitmek, ulaşmak. (BV, CC, DM, GT, İM, İN, Kİ, KK, MG, RH, TA, TZ).	**bar-** *fl.* 1. Varmak, gitmek: *Üyine bardı.* Evine gitti. 2. *mcz*. Kocaya varmak, evlenmek: *Ķızdıñ kimge baramın dese de, erki özinde.* Kız, kiminle evleneceğine kendisi karar verir.
baraķ Çoban köpeği. (İH, TZ)	**baraķ: baraķ it** Çok tüylü köpek.
barlıķ Varlık, mevcudiyet. (İM).	**barlıķ (I)** *zmr.* Hep, tüm, bütün. **barlıķ (II)** *ism.* Bolluk, zenginlik: *Barlıķ jaķındastırar, joķtıķ talastırar (maķal).* Varlık yakınlaştırır, yokluk dalaştırır (atasözü).
barmaķ (parmaķ) Parmak (BV, DM, Gİ, GT, İH, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MG, MS, RH, TA).	**barmaķ** *ism.* Parmak. *Baldı barmaķ* on parmağında on marifet; *barmaġın mayġa batıruv* refaha, bolluğa kavuşmak; *barmaġın tistev (şaynav)* pişman olmak.
bars (pars) *far.* Yaban kedisi, pars (BM, DM, İM, Kİ, KK, TA).	**barıs** *ism. far. hyvn.* Pars, leopar.
bas- (baş-) 1. Basmak, ezmek. (BV, CC, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, KK, RH, TA, TZ). 2. Galip gelmek, yenmek. (GT, Kİ). 3. Yıkmak. (Kİ). **4.** Çökmek. (İN, RH). 5. Baskına uğratmak.	**bas-** *fl.* 1. Adımlamak, basmak. 2. Bir şeyin üzerine bastırmak, ezmek. 3. (kitap, gazete vb.) Baskıdan çıkmak. 4. Örtmek, kaplamak: *Tavdı ķar bastı.* Dağı kar kapladı. 5. Hızlandırmak,

(GT). 6. Bulunduğu yerin üstünü kapamak. (KK).	süratlendirmek: *Atına ḳamşı bastı.* Atını kamçıladı. 6. Yavaşlatmak, kısmak: *Telededardıñ davısın basıp ḳoyıñız.* Televizyonun sesini kısınız. 7. Bir şeyin önüne geçmek, önünü kesmek, durdurmak: *Aspirin deneniñ ḳızuvın basadı.* Aspirin vücudun ateşini düşürür. 8. Bastırmak, boyun eğdirmek: *Köterilisti küşpen bastı.* Ayaklanmayı güç kullanarak bastırdı. *Basıp kirüv* işgal etmek; *basıp tastav* hiç kimsye sezdirmemek, olayı kapatmak, örtbas etmek.

Tablo 1 (devam)

başdur- Bastırmak. (İN).	**bastır-** *fl.* 1. Bastırmak. 2. (ekin) tanelerini saplarından ayırmak.
baş (I) Baş, kafa. (BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, KF, KFT, Kİ, KK, MG, MS, TA, TZ. **baş (II)** Buğday, başağı. (KF, Kİ, MG). **baş (III)** Uç, uç noktası. (Gİ, MG). **baş (IV)** Baş, ana, temel. (CC).	**bas** *ism.* 1. Baş, kafa. 2. Kişi, insan, can: *Sämet üyi de basḳa bay emes.* Samet'in ailesi kalabalık değil. 3. Hayvanların sayısı. 4. Her türlü bitkinin en uç noktası, tepesi. 5. Dağın, ovanın tepesi. 6. Nehrin derenin kaynağı başladığı yer. 7. Baston veya benzeri şeylerin kalınca olan kısmı. 8. Balta, bıçak gibi kesici şeylerin ağzı. 9. Bir şeyin başlaması: *istiñ bası* işin başı. 10. Başkan, idareci. *Bas baylav* baş koymak; *bas bäygeni aluv* yarışta, güreşte v.s. birinci olmak; *bas baluvan* başpehlivan; *bas aynaldıruv* baş döndürmek; *basın aşuv* meselenin çözümünü bulmak; *bası dal boluv* şaşırmak, aklı

	karışmak. *Bas jaruv* tomurcuk açmak; *bas iyzev* a) başı ile selamlamak b) kabul etmek. *Bas iyü* a) saygı göstermek b) özür dilemek. *Bas ketüv* kazaya uğramak; *basınan keşirüv* başından geçirmek; *basına köterüv* saygı göstermek, hürmet etmek; *bas köterüv* a) başkaldırmak, isyan etmek b) hastalıktan kurtulmak, iyileşmek c) (ekin) bitmek. *Bas tigüv* bir şey uğruna ömrünü adamak; *basḳa is tüsüv* iş başa düşmek; *bas sugˇuv* a) içeri girmek b) burnunu sokmak, başkasının işine karışmak. *Bas uruv* başvurmak; *bas asav* a) binilmesi zor olan at b) ikna edilmesi güç, inatçı kimse. *Bastan ayaḳ* a) baştan sonuna kadar b) tepeden tırnağa. *Bas ḳaygı* bir kimsenin kendi derdi; *bas ḳosuv* birleşmek, toplanmak; *bas boluv* baş olmak, idare etmek; *bas köz boluv* göz kulak olmak; *bası bos* başıboş, bekâr; *bas oramal* başörtüsü; *bas saluv* birden yakalamak, saldırmak; *bas savgˇalav* sığınmak, sakınmak.
başaḳ Okun ucundaki sivri demir. (İM, Kİ).	**masaḳ** *ism. esk.* Okun arka ucunda bulunan, başağa benzer kısım.
başçı Yönetici, başkan. (MG).	**bassı** *ism.* Yönetici, idareci.
başḳa Başka.	**basḳa** *ism.* Başka.
başḳar- (başar-) Başarmak. (TZ).	**basḳar-** *fl.* 1. İdare etmek, yönetmek, başında bulunmak, önderlik etmek. 2. Organize etmek.

başla- Başlamak. (BV, CC, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MG, MS, RH, TA, TZ).	**basta-** *fl.* 1. Başlamak. 2. Yönetmek, organize etmek.
başlat- Başlatmak. (TZ).	**bastat-** *fl.* Başlatmak.
başlıḳ Padişahlık. (Kİ).	**bastıḳ** *ism.* Başkan, müdür, yönetici, idareci, şef.
başmaḳ Ayakkabı, çizme (CC, GT, KFT, Kİ, KK, TA, TZ).	**başmaḳ** *ism.* Terlik.
bat- 1. Batmak, dalmak. (BM, BV, CC, Gİ, GT, İM, KF, Kİ, KK, MG, MS, TZ). 2. (Güneş, ay vb.) batmak. (İM, KF, KK, TA). 3. Ortadan kaybolmak. (CC). 4. Gömülmek. (MG).	**bat-** *fl.* 1. Batmak, dibe çökmek. 2. Ağrımak, acı vermek: *Er attıñ arḳasına battı.* Eyer atın sırtını acıttı. 3. (güneş) Batmak. 4. Sinmek. *Tamaḳ batpav* canı yemek istememek. 5. *mcz.* Acı vermek, dokunmak: *Balasınıñ ölgeni äkesine ḳattı battı.* Çocuğun ölümü babasına çok dokundu.
batır- (batur-, batḳır-) 1. Batırmak. (CC, GT). 2. Gizlemek, saklamak. (CC). 3. Bir şeyi suya daldırmak. (İM).	**batır-** *fl.* 1. (bir şeyi suyun dibine) Batırmak. 2. Bir şeyi bir yere girdirmek, sokmak. 3. *mcz.* İğneli konuşmak. *Külkige batıruv* kahkahaya boğmak; *raḥatḳa batıruv* rahata kavuşturmak; *tırnağın batıruv* eziyet etmek, baskı yapmak.
batış Batı. (CC).	**batıs** *ism.* Batı, garp.
batman Batman, ağırlık ölçüsü. (BM, BV, DM, Gİ, GT, İM, KF, KFT, Kİ, KK, MG, MS, RH, TA, TZ).	**batpan** *ism. esk.* Bir ağırlık ölçüsü, batman.
bav (baġ) Bağ, ip. (CC).	**bav (I)** *ism.* 1. Bağcık. 2. Torba, çanta, paket gibi nesnelerin elle tutulan kısmı.
bavla- (bağla-, baḳağıla-, balġa- bayla-) Bağlamak, ip ile bağlamak. (CC).	**bavla-** *fl.* Bağlamak, balyalamak, destelemek.
bavur (bağır) Ciğer, karaciğer. (DM).	**bavır** *ism. tp.* Karaciğer.

Tablo 1 (devam)

bay Zengin, varlıklı (CC, DM, GT, İM, KFT, Kİ, KK, MG, TA, TZ)	**bay** *sft.* 1. Varlıklı, zengin: *Elimiz malġa bay.* Ülkemiz hayvan bakımından zengin. 2. Çok fazla, sayısız. 3. Yeterli, bol. 4. Hatip, söz ustası. *Tilge bay, sözge bay* söz ustası, hatip.
bayaġı Önceki (GT)	**bayaġı** *sft.* Çok önceki.
bayġuş (bayḳuş) Baykuş. (DM, TZ).	**bayġız** *ism. far. hyvn.* Baykuş, kukumav.
bayı- (bay-) Zengin olmak. (BM, Kİ).	**bayı-** *fl.* 1. Zenginleşmek, malı mülkü çoğalmak. 2. (içerik) Zenginleşmek, derinleşmek.
bayıt- Zengin etmek. (GT).	**bayıt-** *fl.* Zengin etmek, zenginleştirmek.
bayla- (baġla-, baḳaġıla-, balġa- bayla-) Bağlamak, ip ile bağlamak. (TZ).	**bayla-** *fl.* 1. Bir şeyi iple bağlamak. 2. Yarayı sarmak. 3. Düğümlemek. 4. Suyun önünü kesmek. 5. Hayvanı beslemek, semirtmek.
baylıḳ Zenginlik. (CC, İM, KFT, KK).	**baylıḳ** *ism.* 1. Zenginlik, servet, varlık. 2. Hazine.
bayram Bayram. (BM, CC, Gİ, GT, İM, KF, KFT).	**meyram** *ism.* Bayram.
bayramla- Bayram etmek. (TZ).	**meyramda-** *fl.* Kutlamak, tören yapmak, bayram etmek.
bāzār (pāzār) *far.* Pazar, Pazar yeri. (BM, CC, Gİ, GT, İM, KF, KFT, Kİ, KK, MS, TA).	**bazar** *ism. ar.* 1. Pazar, çarşı. 2. *mcz.* Şamata, gürültü.
bāzārcı *far.tr.* Pazarcı, ticaretle uğraşan. (DM).	**bazarşı** *ism.* Pazara giden, pazarcı.
bebek (bebeçük) Göz bebeği (GT, TZ).	**böbek** *ism.* Bebek.
bed-baḫtlıḳ *far.tr.* Bahtsızlık. (İM).	**beybaḳtıḳ** *ism.* Bahtsızlık, çaresizlik, zavallılık.

bedel *ar.* Bedel, karşılık.	**bedel** *ism.* 1. İtibar, otorite, nüfuz. 2. Şan, şöhret, ün. *Bedeli artuv* şanı şöhreti artmak.
bedene *ar.* Bıldırcın (DM, KK)	**bödene** *ism. hyvn.* Bıldırcın.
beg (bey, bi, big, biy) Bey, reis, efendi, soylu. (CC, DM, Gİ, KF, KK, MS, TA).	**bek (I)** *ism. trh.* Bey, prens.
bek (berk, bik) Pek, kuvvetli. (CC, GT, Kİ, TA).	**bek (II)** *sft.* 1. Sağlam, güçlü, dayanıklı. 2. *zrf.* Çok, daha, pek.
bel bil) Bel. (CC, KF, Kİ).	**bel** *ism.* 1. Bedenin kemer bağlanacak yeri, bel. 2. Dağın sırtı. 3. *mcz.* Dayanak, arka. *Bel baylav* bir şeyi başarmaya azmetmek; *bel jazuv* dinlenmek, istirahat etmek; *bel ḳayısuv* ağır gelmek, zorlanmak.
belā *ar.* Gam, keder, musibet. (Gİ, GT, İM, KF, KFT, RH).	**bäle** *ism. ar.* 1. Kaza, belâ. 2. Aksilik, talihsizlik.
bele- Belemek, kundağa sarmak. (CC).	**böle-** *fl.* Sarmak, kundaklamak.
belgü Zahir, aşikâr, belli. (Kİ).	**belgi** *ism.* İşaret, im, damga, alâmet.
belgülü (bellü, bilgili, bilgüli, bilgülü) Belli, açık (KFT, Kİ).	**belgili** *sft.* 1. Tanınmış, ünlü, meşhur. 2. Bilinen, malûm.
belgüsiz (belgüsüz) Belirsiz, işaretsiz (BV).	**belgisiz** *sft.* Belirsiz, bilinmez, meçhul.
belki (belkim, bilkim) *ar. far.* Belki, olabilir. (Gİ, GT, KF, Kİ).	**bälkiy** *mdl. ar. far.* Belki.
belkim (belki, bilkim) *ar. tr.* Belki, olabilir. (İM, KFT, MG).	**bälkim** *mdl.* Belki, muhtemelen.
ber- (bir-, ver-, vir-) Vermek. (BM, CC, DM, RH). *Aş ber-* otlamak. (CC). *Ġarav ber-* mükâfatlandırmak. (CC). *Keneş ber-* öğüt vermek. (CC). *Ögünç ber-* övmek, pohpohlamak. (CC). *İte-ber-* itmek, itivermek. (CC). *Ötürçke*	**ber-** *fl.* 1. Vermek. 2. Bir şeyi bir kimseye iletmek; *ḥabar berüv* haber vermek. 3. Bir kimseye unvan, derece vermek. *Boy bermev* ikna olmamak; *dıbıs berüv* ses vermek; *jol berüv* yol vermek, yol açmak, *dem berüv* a)

ber- ödünç vermek. (CC). *Tanuḳluḳ ber-* şahitlik etmek. (CC). *Yüvüt ber-* avutmak. (CC).	cesaretlendirmek b) moral, destek vermek; *väde berüv* söz vermek; *maza bermev* rahat vermemek; *körik berüv* şekillendirmek.
berekāt *ar.* Bereketler, bolluklar. (Gİ, GT, İM, KF).	**bereke (bereket)** *ism. ar.* 1. Bereket, bolluk, rızık. 2. Birlik, beraberlik, barış.
beri (birü) Sonra, -den beri (DM, Gİ, GT, KK, TZ). **berü** (biri, börü) Beri, bu taraf. (BM, KFT).	**beri** *zrf.* Bu tarafa, bu yana: *Balam beri kelşi.* Evlâdım bu tarafa gel. *Beri ḳaray* buraya doğru.
beril- (biril-, viril-) Verilmek. (CC).	**beril-** *fl.* 1. Baş eğmek, teslim olmak: *Javġa berilmedi.* Düşmana baş eğmedi. 2. Bir şeye tam manasıyla sarılmak, kendisini vermek: *Ävenge berilip kettim* müziğe kendimi kaptırdım.
berk (bek, bik) Kuvvetli. (BV, CC, GT, İM, İN, KFT, Kİ, TZ).	**berik** *sft.* Sağlam, sert. 2. *mcz.* Dayanıklı, sabırlı: *Berik bol!* Sabırlı ol. 3. Kapalı, kilitli.
berklik Sağlamlık, kuvvetlilik. (RH).	**beriktik** *ism.* 1. Sağlamlılık, dayanıklılık. 2. Sabitlik, değişmezlik.
beş (beyş, biş) Beş (sayı). (BM, BV, CC, DM, Gİ, GT, İH, İM, İN, KF, KFT, Kİ, MG, MS, RH, TA, TZ).	**bes** *sy.* Beş. *Bes kündik* beş günlük; *bes savsağınday bilüv* avucunun içi gibi bilmek; *bes tiyınġa turmav* değersiz, beş para etmez; *bes tal* seyrek (saç).
beşik (beçik, bişik) Beşik, taht. (DM, KK, TA).	**besik** *ism.* 1. Beşik. 2. *mcz.* (birisinin) Doğup büyüdüğü yer, doğum yeri. *Besik jırı* ninni; *besik ḳuda* beşik kertme.
beter (better) *far.* Daha kötü, beter. (GT).	**beter** *zrf. far.* Beter, daha kötü.
bey- (beyi-, biyi-) Raksetmek, oynamak (TA).	**biy (I)** *ism.* Dans.

	biyle- (II) *fl.* 1. Dans etmek. 2. İdare etmek, yönetmek, hükmetmek.

Tablo 1 (devam)

beyān *ar.* Açıklama, anlatma. (BV, DM, Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG, İN, RH).	**bayan** *ism. ar.* 1. Durağan, sabit, değişmez. 2. Anlatma, nakletme, rivayer. *Bayan etüv* anlatmak. 3. *mcz.* Belirgin, açık, alenî.
beyt *ar.* Beyit, iki dize. (GT).	**bäyit** *ism. ar. dn.* Ramazanlarda söylenen bir tür şiir, beyit.
bez- (biz-) Usanmak, bıkmak. (CC, Kİ, MG).	**bez-** *fl.* 1. Kaçmak, uzaklaşmak, firar etmek. 2. Nefret etmek, terk etmek. 3. Yaklaşmamak, uzak durmak.
beze- (bize-) Bezemek, süslemek. (Kİ).	**beze-** *fl.* Süslemek, nakışlamak.
bezek (bizek) Süs. (Kİ).	**bezek** *ism.* Bezek, süs.
bezen- (bizen-) Süslenmek. (KFT, Kİ, TZ).	**bezen-** *fl.* Bezenmek, süslenmek.
bezgek Sert ateş, sert humma. (CC).	**bezgek** *ism. tp.* Sıtma, malarya.
bıldırçın (bıldurçın, böyürçin) Bıldırcın. (Kİ, TA).	**büldirşin** *ism. far. esk.* 1. Bıldırcın. 2. *mcz.* Küçük çocuk.
bıltır (baldur, baltur) Geçen sene, önceki sene. (Kİ, KK, TA, TZ).	**bıltır** *zrf.* Geçen yıl, bıldır.
bış- (bıç- biç-) Biçmek, kesmek. (KK).	**piş-** *fl.* 1. (elbise) Biçmek. 2. *mcz.* Bir şeyi tasarlamak, planlamak. *Pişilip istelgen is* planlanarak yapılan iş.
bışaḳ (bıçaḳ) Bıçak. (DM, KK).	**pışaḳ** *ism.* Bıçak: *Pışaḳ keskendey tıyıluv.* Bıçak gibi kesilmek, aniden ilişkinin bitmesi. *Pışaḳ jumsav* bıçaklamak, bıçakla vurmak; *Pışaḳ jüzi, ḳıl üsti* bıçak sırtı, tehlikeli, zor devir; *Pışaḳ sırtınday* ipince; *Pışaḳ üstinen bölüv* birden, anında bölmek, paylaştırmak.

bikit- Kuvvetlendirmek. (GT).	**bekit-** *fl.* 1. Sağlam şekilde bağlamak, kapatmak, kilitlemek. *Esikti bekitüv* kapıyı kapatmak. 2. Bir kararı kabul etmek, onaylamak, tasdik etmek: *Jalpı jiynalısta ḳavlını bekitti.* Genel toplantıda kararı tasdik ettiler. 3. Bir işi bir kimsenin sorumluluğuna vermek, yüklemek.
bil- Bilmek. (BM, BV, CC, DM, Gİ, GT, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MG, MS, RH, TA, TZ).	**bil-** *fl.* 1. Bilmek, anlamak, öğrenmek. 2. Tanımak.
bildir- (bildür-) Bildirmek, tanıtmak (CC, DM, TZ).	**bildir-** *fl.* Bildirmek, haber vermek, haberdar etmek.
bile- (bilevüle-) Bileyilemek, eğelemek, keskinleştirmek. (GT, TZ).	**bile-** *fl.* Bilemek, keskinleştirmek, eğelemek.
bilek (bölek) Bilek, kol. (BV, Gİ, GT, İM, İN, KF, Kİ, KK, MG, TA, TZ).	**bilek** *ism.* 1. Dirsek ile el arasındaki kısım, bilek. 2. *mcz.* Güç kuvvet.
bilev Bileği taşı (CC) *krş.* bilegi, bilegü, bilevi, bilevü	**bilev (bileme)** *ism. esk.* Eğe, bileği taşı.
bilezik (bilezük) Bilezik (DM, Gİ, Kİ).	**bilezik** *ism.* Bilezik.
bilik (belü, bilgü, bili, bilig) İlim. (CC).	**bilik** *ism.* Bilim, bilgi.
bilin- (bilil-) Bilinmek (BV, CC, Gİ, İM, KF, KFT, MS, RH).	**bilin-** *fl.* Bilinmek, anlaşılmak, görünmek: *Ayaz biline bastadı.* Ayaz kendini hissettirmeye başladı.
biliş Tanıdık, bildik. (BM, DM, GT, İM, TA).	**bilis** *sft.* Tanıdık, tanış.
billāh *ar.* Billâhi, yemin sözü. (GT, İM, KFT).	**billâhi** *ünl. ar.* Billahi.
bir Bir (sayı). (BM, BV, CC, DM, Gİ, GT, İH, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MG, MS, RH, TA, TZ).	**bir** *sy.* 1. Sayıların ilki, bu sayıyı gösteren rakam, bir. 2. Tek, yalnız. *Bir birden* birer birer; *bir atım* belirli bir ölçek; *bir üzim,* bir parça; *bir attam jer*

	bir adımlık yer; *bir asım et* bir pişirimlik et; *bir jaḳtı* tek taraflı, tek yanlı; *bir tüyir* bir lokma; *bir miner at* özel günlerde binilen at.
biraz (birez) Biraz. (DM, KFT, İN).	**biraz** *zrf.* Biraz, az miktarda.
birer 1. Birer, bir bir. (CC, İM, KK) 2**.** Ara sıra. (MG).	**birer** *zrf.* Birer, sayılı, az.
birge (bile, bilen, birle, birlen) Birlikte. (BV, CC, GT, MG).	**birge** *zrf.* Birlikte, beraber.
birik- Birikmek, bir araya gelmek, toplanmak. (CC, TZ).	**birik-** *fl.* 1. Birikmek, toplanıp yığılmak. 2. Birleşmek, uyumlu hâle gelmek.
biriktir- (birükdür-) Toplamak, bağlamak, birleştirmek (CC).	**biriktir-** *fl.* Birleştirmek, toplamak, bir araya getirmek.
birinçi Birinci. (RH).	**birinşi** *sy.* Bir sayının sıra sayı sıfatı, birinci.
birlik Birlik. (CC, Gİ, İM, MS).	**birlik** *ism.* 1. Birlik ve beraberlik içinde olan. 2. Birden dokuza kadar olan sayılar.
bismillāh *ar.* "Allah'ın adıyla" anlamında bir söz (Gİ, İM, KF)	**bismilla** *ünl. ar. dn.* Yaradan, Allah'ın adıyla, bismillah. **pismillä** *ünl. ar.* Bismillah.
bişir- (biştür-, bişür-, büşür-) Olgunlaştırmak, pişirmek (CC, İM, Kİ, KK).	**pisir-** *fl.* 1. Pişirmek, haşlamak. 2. Sıcak su ile keçeyi iyice bastırmak. 3. Metali eritmek. 5. *mcz.* Bir şeyi ölçüp tartmak, iyice düşünmek.
bit- (I) (Nebat) yetişmek, büyümek, bitmek. (BM, BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, Kİ, RH, TZ). **bit- (II)** Bitmek, sona ermek. (DM, Gİ, GT, KF, MG, TZ).	**bit-** *fl.* 1. Bitmek, tükenmek. 2. Hazır hâle gelmek. 3. İyileşmek. 4. Yetişmek, büyümek, bitmek. 5. Ortaya çıkmak, peyda olmak.

bit Bit. (BV, CC, DM, Gl, İM, KF, Kİ, TA, TZ)	**biyt** *ism.* Bit: *Biytke ökpelep tonıñdı otķa salma.* Bit pire için yorgan yakma. *Biyt tağalağan* çok usta, mahir.
bitir- (bittir-, bütür-) Bitirmek, sona erdirmek. (CC).	**bitir-** *fl.* Bitirmek, tüketmek.

Tablo 1 (devam)

bitle- **1.** Bit olup olmadığını araştırmak, bitini temizlemek (BM, Kİ, TZ) **2.** Bitlenmek (TA),	**biytte-** *fl.* Bitlenmek.
biyik (bedük, beyik, beyük, büyük) Büyük (TZ).	**biyik** *sft.* 1. Alçak olmayan, yüksek. 2. *mcz*. Şanlı, şöhretli.
biz (I) (miz) Biz (zamir). (BM, BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MG, MS, TA,TZ).	**biz** *zmr.* Biz.
biz (II) Biz, deri dikmekte kullanılan alet. (CC, DM).	**biz (II)** *ism.* Biz, tığ.
boğaķ Damağın altı. (KK).	**buğaķ** *ism.* Gıdık, gerdan, çene altı.
boğaz (boğağ, boğar, boğuz, bovaz) Boğaz. (BV, DM, Gİ, GT, KF, Kİ, KK, RH, TA, TZ).	**buğaz** *ism. cğrf.* Boğaz. *Stambul buğazı* İstanbul boğazı.
boğazla- (boğuz-, boğuzla-, bovazla-) Boğazlamak, boğazından kesmek. (Gİ, KF, KFT, Kİ, KK, TA).	**bavızda-** *fl.* Boğazlamak, kesmek.
boğul- Boğulmak. (CC).	**buvın-** *fl.* Boğulmak.
boķ (boḫ) Bok, insan dışkısı. (BV, CC, Kİ, TA, TZ).	**boķ** *ism.* 1. Bok, dışkı. 2. Gübre, tezek. 3. *mcz*. Eski püskü. *Boķ murın* tecrübesiz, acemi.
bol- (ol-) 1. Olmak, meydana gelmek. (BV, CC, DM, GT, İM, İN, Kİ, KK, MG, MS, RH, TA, TZ). 2.	**Bol-** *fl.* 1. Olmak: *Oķiyğa bolğan jer* olayın olduğu yer. 2. Bitirmek, sona ermek: *Tamağın işip boldı.* Yemeğini yedi. 3. Beraber olmak, birlikte kalmak: *Bügin sizdiñ ķasıñızda bolamın.* Bugün sizin yanınızda olacağım. 4.

	Gerçekleşmek. *Boları boldı* olan oldu.
bol Çok, geniş. (Kİ, TA).	**mol** *sft.* Bol, çok. *Mol önim* bol ürün, bol hasat.
bolluḳ Bolluk, zenginlik. (BM).	**moldıḳ** *ism.* Bolluk, bereket.
boluş- Yardım etmek, yardımlaşmak. (CC, Kİ, TA).	**bolıs-** *fl.* 1. Yardımlaşmak, desteklemek. 2. Taraf tutmak.
bor Kireç, alçı. (BM, Kİ).	**bor** *ism.* Tebeşir.
burġan Kasırga, boran. (TZ).	**boran** *ism.* Kar fırtınası, tipi.
borsuḳ Porsuk (BM, Kİ).	**borsıḳ** *ism.* Porsuk.
borş (barç) Borç. (TZ).	**borış** *ism.* 1. Borç, verecek. 2. *mcz.* Vazife, görev.
bosaġa *moğ.* Kapı eşiği. (İM).	**bosaġa** *ism.* 1. Eşik, söve. 2. *mcz.* Ocak, aile, yuva.
bostān *far.* (< bustān) Bahçe. (CC).	**bostan** *ism. far.* Budak, dal.
boş Boş. (BV, CC, DM, GT, İH, İM, İN, KFT, Kİ, MG, RH, TA, TZ).	**bos** *sft.* 1. İçinde, üstünde hiç kimse veya hiçbir şey bulunmayan, boş. 2. Kapalı olmayan, örtülmemiş: *Ḳaptıñ avzı bos.* Çuvalın ağzı açık. 3. Faydasız, önemsiz. *Bos äñgime* faydasız konuşma. 4. Yumuşak, gevşek. 5. İşsiz, uğraşı olmayan, boşta gezen.
boşa- Boşamak (BM, GT, KFT, Kİ, TZ.	**boşa-** *fl.* 1. Boşalmak. 2. Gevşemek. 3. İşten ayrılmak. 4. Özgür olmak, azat olmak. 5. *mcz.* Duygulanmak, hislenmek.
boşan- (I) Boşanmak, eşinden ayrılmak. (BV, CC, İN, KF, KFT, Kİ, TZ). **boşan- (II)** Boşalmak, gevşemek. (MG).	**boşan-** *fl.* 1. Serbest kalmak. 2. Doğum yapmak, doğurmak.
boşat- (I) 1. Boşaltmak, tahliye etmek. (CC, KK, TZ). 2. Elden çıkarmak. (CC). 3. Ayrılmak. (MG).	**boşat-** *fl.* Serbest bırakmak, boşaltmak.

boşat- (II) (boşad-) Serbest bırakmak, bağışlamak. (CC).	
bota Deve yavrusu. (İM, KK, TZ).	**bota** *ism.* 1. Deve yavrusu. 2. *mcz.* Çocuklara karşı kullanılan bir sevgi ifadesi.
bovun (boğun) Mafsal, ek yeri, parmak boğumu. (TZ).	**buvın** *ism.* 1. Eklem, boğum. 2. *mcz.* Nesil, kuşak. *Buvınsız* hâlsiz; *buvını ḳuruv* hâlsizleşmek; *buvını ḳatuv* kuvvetlenmek, güçlenmek; *bizdiñ buvın* bizim nesil. 3. Hece.
boy (boyı, boyu) Boy, endam. (BM, BV, CC, GT, İM, KFT, Kİ, MG, TA).	**boy** *ism.* 1. Bir şeyin tabanı ile en yüksek noktası arasındaki uzaklık, boy. 2. Beden, vücut. 3. Yol, ırmak, deniz kıyısı. 4. Kumaş için ölçü. 5. İsim cinsinden kelimelerle birleşerek belirli bir süre, vakit bildirir. *Boy bermev* ikna olmamak, inanmamak; *boy jetüv* (kız) yetişmek, serpilmek; *boy köterüv* gönlünü hoş tutmak; *boy küyezdik* dermansızlık, çaresizlik; *boyın avlaḳ saluv* kaçınmak, uzak durmak: *boy üyrenüv* alışmak; *küni boyı* gün boyu, bütün gün.
boya- Boyamak. (BM, CC, DM, GT, İM, KFT, TA, TZ).	**boya-** *fl.* 1. Boyamak. 2. *mcz.* Örtbas etmek, gizlemek, gözden kaçırmak.
boyaçı Boyacı. (TA).	**boyavşı** *ism.* Boyacı.
boyan- (boyuḳ-) Boyanmak, boyama işi yapılmak. (İM).	**boyan-** *fl.* Boyanmak, makyaj yapmak.
boyav (bayov, boya, boyağ) Boya. (TZ).	**boyav** *ism.* 1. Boya. 2. *mcz.* Sahtelik sun'îlik, yapaylık.
boydaş Bir boyda olan iki kişi. (TZ).	**boylas** *sft.* Boydaş, boyca eşit.
boyın (boynı, boyun) Boyun. (CC).	**moyın** *ism.* Boyun.
boyunduruḳ Boyunduruk. (TA).	**moyınturıḳ** *ism.* Boyunduruk.

boyunla- (I) Boynuna tokat vurmak. (BM, TA). **boyunla- (II)** Kucaklamak. (TZ).	**moyında-** *fl.* İtiraf etmek, ikrar etmek, kabul etmek.

Tablo 1 (devam)

boz Boz, beyaz. (KFT, KK, RH, TA, TZ).	**boz** *sft.* Açık toprak rengi, boz.
boza Darı, buğday veya arpadan yapılan bir içki. (DM, KFT, Kİ, KK, TA).	**boza** *ism.* Boza.
bozıl- (bozul-) Bozulmak (KFT).	**buzıl-** *fl.* 1. Bozulmak. 2. (bir nesne) Tazeliğini kaybetmek; *balıḳ buzıldı* balık bozuldu.
bozla- Kükremek, azmak. (TZ).	**bozda-** *fl.* 1. (deve) Bağırmak, bozlamak. 2. Hıçkıra hıçkıra ağlamak. 3. Bir ritm ile ses çıkarmak.
bögrek (börek, bügrük, bükrek) Böbrek. (BV, TA, TZ).	**büyrek** *ism. antm.* Böbrek.
böğür (bökşmen) Göğüs, böğür. (BV).	**büyir** *ism.* Böğür, yan.
bök Orman, birbirine girmiş çalı ve çırpı gibi yabanî ağaçlar (Kİ)	**mük** *ism. btk.* Yosun.
bölek Bölük, bölünmüş (İM, MG, TZ)	**bölek** *zrf.* 1. Ayrı olarak, kendi başına. 2. Ayrı, farklı, benzer olmayan. 3. Özel, hususî.
bölük Bölük, topluluk. (Kİ, İN, TZ).	**bölik** *ism.* Öbek, parça.
böri (börü) Kurt. (CC, GT, İM, KFT, KK, TZ).	**böri** *ism.* Kurt.
börk Börk, başlık, şapka. (GT, İM, TZ).	**börik** *ism.* Börk.
böz (bez, biz, büz) Bez, kumaş parçası. (CC, İM, TZ).	**böz** *ism.* İnce, beyaz, kumaş.
bu (mu) Bu (sıfat ve zamir) (BM, BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, MG, MS, RH, TA, TZ).	**bul** *zmr.* Bu.
buda- Budamak (Kİ, TZ)	**buta-***fl.* (ağaç) Budamak.

buġ Tencere kaynarken çıkan buhar. (Kİ).	**buv** *ism.* 1. Buğu, buhar. 2. *mcz.* Etki, tesir. *Ḳımız buvı* kımızın etkisi.
buġa (boġa) Boğa, erkek tohumluk hayvan. (BM).	**buḳa** *ism.* Boğa.
buġav (buġavı, buḳağı, buḳavuv, buvavı) Kaçmaması için hayvanların ayağına takılan zincir, demir köstek (DM).	**buġav** *ism.* Pranga, kelepçe.
buġra (boġra) Hörgüçlü erkek deve. (BM, Kİ).	**buvra** *ism.* Buğra, erkek deve.
bulaḳ (bulaḫ) Kaynak, memba, pınar. (CC).	**bulaḳ** *ism.* Bulak, pınar, kaynak, memba.
bulan (bulnaḳ) Yaban eşeği. (TZ).	**bulan** *ism.* Yaban geyiği.
bulav Pilâv (BV)	**palav** *ism. far.* Pilav. *Palav basuv* pilav yapmak.
bulay Bu şekilde, bunun gibi. (MG).	
bulġa- (buġla-, bula-) 1. Bulamak, karıştırmak. (BA, İM, Kİ). 2. Sıkmak, üzmek, bulandırmak. (CC).	**bulġa-** *fl.* 1. El sallamak. 2. Karıştırmak. 3. Bulamak.
bulaş- (bulġaş-) Bulaşmak, karışmak (BV, Gİ, İM, KF, TZ).	**bılġa-** *fl.* 1. Kirletmek, pisletmek, karıştırmak. 2. *mcz.* Yüzünü yere baktırmak, utandırmak.
bulaġav Karışıklık, düzensizlik, bulanık (Kİ).	**bılġanış** *sft.* 1. Kirli, pis, murdar. 2. *mcz.* Tiksindirici, ahlaksız.
bulıṭ (bulut) Bulut. (TA).	**bult** *ism.* 1. Bulut. 2. *mcz.* Yürekteki sızı, acı.
bulutlan- Bulutlanmak. (TZ).	**bulttan-** *fl.* Bulutlanmak.
bunlar Bunlar. (KF, KK, MS, TA).	**bular** *zmr.* Bunlar.
bur- (bür-) 1. Burmak, bükmek. (BM, CC, GT, KK, MG). 2. Eğirmek, ip bükmek. (Kİ, KK, TA, TZ). 3. Örmek. (Kİ).	**bur-** *fl.* Burmak, çevirmek, bükmek, döndürmek.

burç Karabiber (BM, CC, DM, Kİ, TA).	**burış** *ism.* Biber, karabiber.
burçaḳ (I) Dolu, yağmur. (CC, Kİ, TA).	**burşaḳ (I)** *ism.* Dolu.
burçaḳ (II) Bezelye, nohut. (BM, TA).	**burşaḳ (II)** *ism. btk.* Burçak.

Tablo 1 (devam)

bürgü (burdı) Burgu (TZ).	**burġı** *ism.* Burgu, matkap, delgi.
burun (brun) Burun (CC, DM, GT, İH, İM, İN, KF, Kİ, KK, MG, TA, TZ).	**murın** *ism.* Burun. *Murnınan suv ketüv* başını kaşıyacak bakti olmamak, çok megul olmak. *Murnın bet ḳıluv* ağzını burnunu kırmak; *murnın kökke köterüv* burnu havada olmak, kibirlenmek; *murın jaruv* kokusu yayılmak, kokusu etrafı sarmak; *murın siñbirüvge murşası joḳ* işi başından aşkın olmak.
burun Önce, evvel. (BM, BV, CC, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MG, MS, RH, TA, TZ).	**burın** *zrf.* Önceleri, daha önce, evvelde, evvelce.
burunduḳ (burundaḳ, burunduruḳ) Gem, yular, binek hayvanlarının burnuna takılan şey. (Kİ, TA, TZ).	**murındıḳ** *ism.* 1. Hayvan yavrusunun anasından süt emmesini önlemek için burnuna geçirilen demir halka, burunsak, burunluk. 2. *mcz.* Önder, lider. *Murındıḳ boluv* ön ayak olmak.
burunduḳla- Dizginlemek, gem takmak. (TZ).	**murındıḳta-** *fl.* 1. Burunluk, burunsak takmak. 2. *mcz.* Gem vurmak, zaptetmek.
burunġı (burunḳı) Birinci, ilk (CC).	**burınġı** *sft.* Önceki, evvekki.
buruş- Buruşmak (CC, TZ)	**büris-** *fl.* Buruşmak, büzülmek.
buşmān (pĭşmān) *far.* (<peşīmān) Pişman. (KFT, TZ).	**puşayman** *ism.* Fakirlik, yoksulluk, zavallılık.
but (bud, buṭ) But (BV, CC, Kİ, MG, RH, TZ).	**but** *ism.* But (insan hayvan): *Butında ḳara şalbarı bar.* Siyah pantolon giymiş.

butaḳ (budaġ, budaḳ, butaġ) Budak, ağaç dalı. (BM, BV, CC, İH, Kİ, MG, TA, TZ).	**butaḳ** *ism.* 1. Dal, budak, kol. 2. *mcz.* Nesil, soy.
buv- (bo-, boġ-) Boğmak (CC).	**buv-** *fl.* 1. Paket yapmak, bağlamak. 2. *mcz.* Rahatsız etmek, rahat vermemek. **buvındır-** *fl.* Boğmak, boğazını sıkmak.
buyday (boday, boġday, buday, budı, buġdan, buğday) Buğday. (Kİ, TZ).	**biyday** *ism. btk.* Buğday.
buyruḳ (buyuruḫ, buyuruḳ) Emir, buyruk, hüküm. (BM, BV, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MG, MS, TA).	**buyrıḳ** *sft.* Buyruk, emir, ferman.
buyur- Buyurmak, emretmek. (BM, CC, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MG, MS, TA, TZ).	**buyır-** *fl.* 1. Emretmek, buyurmak. 2. *mcz. dn.* Nasip olmak.
buz- (boz-) Bozmak, tahrip etmek, yağmalamak. (CC, GT).	**buz-** *fl.* 1. Bozmak. 2. Tahrip etmek, kullanılmaz hale getirmek. 3. (et) Parçalamak, bölmek: *Etti on eki jilikke böldi.* Eti on iki parçaya ayırdı. 4. Ayartmak, yoldan çıkarmak, baştan çıkarmak.
buz Buz. (BM, BV, CC, DM, İM, KFT, Kİ, KK, TA, TZ).	**muz** *ism.* Buz. *Muz bop ḳatuv* buzlanmak, donmak; *muzġa otırġızıp ketüv* kandırmak, aldatmak; *muz jürek* taş yürekli.
buzav (buzaġu, buzaḳu, buzavu, buzov) Buzağı, dana. (CC, Kİ).	**buzav** *ism.* Buzağı.
buzla- 1. Donmak, buzlanmak. (İM). 2. Kırağı yağmak. (TZ).	**muzda-** *fl.* Buz tutmak, donmak, soğumak: *Ḳolım muzday bastadı.* Ellerim donmaya başladı.
buzlan- Buzlanmak, buz tutmak. (GT).	**muzdan-** *fl.* Buz tutmak, buzlanmak.

bügül- (bükel-, bükül-) Eğilmek, bükülmek, kıvrılmak. (CC).	**bügil-** *fl.* Eğilmek, bükülmek.

Tablo 1 (devam)

bük- Bükmek, eğmek. (BM, BV, CC, Gİ, İN, KF, KK, MG, TA, TZ).	**bük-** *fl.* Bükmek, eğmek.
bükri (bügri, bükrü) Kambur. (TZ).	**bükir** *sft.* Kambur.
bükrey- (bükrül-, büksül-) Kamburlaşmak. (TZ).	**bükirey-** *fl.* Kanburlaşmak, beli bükülmek.
bülbül *far.* Bülbül. (CC, GT).	**bulbul** *ism. far.* 1. Bülbül. 2. *mcz.* Sesi güzel şarkıcı.
bür Gonca, tomurcuk. (CC).	**bür** *ism.* Tomurcuk.
büre (bürçe, bürşe, pürşe) Bit, pire (BM, CC, İH, İM, KF, Kİ, TA).	**bürge** *ism.* Pire.
bürlen- (börlen-) Tomurcuklanmak, açılmak (DM).	**bürle-** *fl.* Tomurcuklanmak.
bütün (bitün) 1. Bütün, tam. (BV, CC, İM, TA, TZ). 2. Sahih, sağlam. (Kİ).	**bütin** *sft.* 1. Bütün, tam. 2. Sapasağlam, zedelenmemiş. 3. *mat.* Tam sayı.
bütünle- Bütünlemek, bütün hâle getirmek. (BV).	**bütinde-** *fl.* Bütünlemek, tamamlamak, tamir etmek.
bütünlük 1. Mükemmellik, eksiksizlik. (CC). 2. Doğruluk, gerçeklik. (CC).	**bütindik** *ism.* 1. Bütünlük. 2. *mcz.* Birlik beraberlik.
büyüklük (beyüklik) Büyüklük (BV).	**biyiktik** *ism.* 1. Yükseklik, yücelik. 2. *mcz.* Gökyüzü, sema, feza.
C	
cān *far.* Can, ruh. (CC, DM, Gİ, GT, İM, İN, MG, TZ).	**jan** *ism. ar.* 1. Can, ruh. 2. İnsanın iç dünyası. 3. *mcz.* Bir tür saygı, sevgi belirten söz. *Jan alġış* can alıcı, Azrail; *jan berüv* can vermek, vefat etmek; *jan joldas* can yoldaşı, candostu; *janın piyda etüv* canını feda etmek, fedakârlık yapmak; *jan tapsıruv* canını teslim etmek, ölmek; *jan terge*

	tüsüv kan ter içinde kalmak; *jan türşigüv* korkmak, dehşete kapılmak.
cānlu *far.tr.* Canlı, diri. (KFT).	**jandı** *sft.* Canlı, diri.
cānsız *far.tr.* Ölü. (İM).	**jansız** *sft.* 1. Cansız, diri olmayan. 2. *mcz.* Fesiz (göz). 3. Issız.
cedīd *ar.* Yeni. (GT).	**jädit** *ism. ar.* 1. Cedit, cedit hareketi. 2. Cedit hareketine bağlı kişiler. 3. İslâmî kurallara göre oluşturulan eğitim ve öğreim sistemi.
cefā *ar.* Eziyet, incitme, cefa (Gİ, GT, İM, KF)	**japa** *ism.* Cefa, çile.
cehennem *ar.* Cehennem. (Gİ, GT, İM, KF).	**jahannam** *ism. ar. dn.* Cehennem, tamu. **jannam** *ism. ar.* Cehennem, tamu.
cellād *ar.* Cellât (GT, İM, KFT).	**jendet** *ism.* Cellat, katil.
cemā'at *ar.* 1. Cemaat, topluluk. (Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG). 2. İmamın arkasında namaz kılanlar. (İM).	**jamaġat** *ism. ar.* Cemaat.
cemāl *ar.* Güzellik, yüz güzelliği. (GT).	**jamal** *ism. ar.* Yüz güzelliği, cemal.
cemiş (yemiş, yimiş) Yemiş, meyve. (CC).	**jemis (jemis-jiydek)** *ism.* Meyve, yemiş. *Jemis aġaşı* meyve ağacı.
cenaze *ar.* Cenaze, insan ölüsü. (Gİ, KF, KFT).	**janaza** *ism. ar. dn.* Cenaze.
cevāb *ar.* Cevap. (CC, Gİ, GT, İM, KF, KFT, MS).	**javap** *ism. ar.* 1. Cevap, yanıt, 2. *mat.* Çözüm, sonuç cevap. *Javap aluv* a) sorulara cevap vermek b) sorguya çekmek; *javap berüv* a) cevaplamak, açıklamak b) sorumluluğu üzerine almak.
cezā *ar.* Ceza, karşılık (Gİ, GT, İH, İM, KF, KFT).	**jaza** *ism. ar.* Ceza. *Jazasın tartuv* Cezasını çekmek.
cığıl- (cıḫıl-, cıḳıl-, yığıl-, yıḳıl-) Yıkılmak, devrilmek. (CC).	**jığıl-** *fl.* 1. Yıkılmak, düşmek. 2. *mcz.* Yenilmek, mağlûp olmak.

Tablo 1 (devam)

cıl (ıl, yıl, yil) Yıl, sene. (CC).	**jıl** *ism.* Yıl, sene. *Jıl mezgilderi* bir yıl içerisinde dört mevsim; *jıl bası* yılın birinci ayı, Nevruz; *jıl boyı* bütün yıl; *jıl on eki ay* yıl boyu; *jıl sanap* yıl geçtikçe; *jıl şığuv* ağır kışı atlatmak, geçirmek; *jılın berüv* ölünün senei devriyesinde yemek vermek.
cılan (ilan, yılan) Yılan. (CC).	**jılan** *ism. hyvn.* 1. Yılan. 2. *mcz*. Fesatçı, münafık.
cırt- (yart-, yır-, yırıt-, yırt-, yırtı-) Yırtmak, parçalamak (CC).	**jırt-** *fl.* 1. Yırtmak. 2. Toprağı sürmek.
cıy- (cıv-, yığ-, yıy-) Yığmak, toplamak. (CC).	**jiy-** *fl.* 1. Toplamak, yığmak. 2. Bir araya getirmek: *Bir tuvdıñ astına jiyayıḳ.* Bir bayrak altına toplayalım.
ciger (cigār) *far.* Ciğer (CC).	**jiger** *ism. far.* Gayret, cesaret, güç.
cihān *far.* Dünya, âlem. (BM, CC, GT, MG, RH, TZ).	**jiyhan** *ism. far.* Cihan. **jahan** *ism. far.* Cihan, dünya. *Jer jahan* yeryüzü.
cinn *ar.* Cin. (Gİ, GT, İM, KF, MS).	**jın** *ism. ar.* Cin. *Jın ḳağuv* delirmek; *jın uruv* aklını kaybetmek; *jın soḳḳan* cin çarpmış.
cins (I) *ar.* Cins, tür. (BV, Gİ, İM, KF, KFT). **cins (II)** *ar.* Millet, nesep, soy. (CC, GT).	**jınıs** *ism. ar.* 1. Cins, tür. 2. Soy, nesil.
cömerd *far.* Cömert, eli açık. (CC, Kİ, KK, TA, TZ).	**jomart** *sft. far.* 1. Cömert, eli açık. 2. *mcz*. Gönlü zengin.
cömerdlıḳ *far.tr.* Cömertlik, el açıklığı. (GT, İM).	**jomartdıḳ** *ism.* 1. Cömertlik, eli açıklık. 2. *mcz*. Gönül zenginliği.

cum‘a (I) *ar.* Cuma günü. (BV, Gl, IM, KF, KFT). **cum‘a (II)** *ar.* Cuma günü kılınan namaz. (Gİ, İM). **cum‘a (III)** *ar.* Hafta. (GT).	**juma** *ism. ar.* 1. Cuma. 2. *mcz.* Bir hafta: *Bir jumaġa jaḳın jürdi.* Bir haftaya yakın gezdi.
cüz *ar.* Kısım, parça. (İM).	**jüz (IV)** *ism. trh.* Soy bakımından Kazak Türklerini oluşturan üç ana koldan biri; *ulı jüz* büyük cüz, *orta jüz* orta cüz, *kişi jüz* küçük cüz.
Ç	
çaġa Tüyü henüz bitmemiş kuş yavrusu. (Kİ).	**şaḳa** *ism.* 1. Yeterince tüylenmemiş hayvan yavrusu: *Ḳızıl şaḳa* yeni doğmuş hayvan yavrusu. 2. *sft. mcz.* Henüz yetişmemiş, toy.
çaḳıl Çakıl. (BV).	**şaġıl** *ism.* Toprak yığını, küçük tepe, höyük.
çaḳıldaḳ (I) çocukların elleri ile döndürdükleri fırıldak (İH) **çaḳıldaḳ (II)** Değirmen taşına tane döken ve sürekli takırdayan alet (İH)	**şaḳıldaḳ** *ism.* 1. Değirmen taşı. 2. *sft.* Keskin, kulak tırmalayan, cırtlak, tiz (ses). 3. Kavgacı.
çala Az, azıcık (Kİ) *krş.* çalaça	**şala** *sft.* 1. Çiğ, tam pişmemiş, olgunlaşmamış: *Et şala pisken.* Et tam pişmemiş. 2. Yarım, eksik. *Şala estüv* yarım yamalak durmak; *şala savattı* bilgi düzeyi düşük.
çalma Başörtüsü, sarık. (CC, MG).	**şalma** *ism.* 1. Sarık. 2. Atkı, şal.
çarḫ *far.* Felek, baht. (GT).	**şarıḳ (I)** *ism.* Gökyüzü, sema, asuman, gök. *Şarıḳḳa köterülüv* göğe yükselmek.
çaruḳ Çarık, ayakkabı. (Kİ).	**şarıḳ (II)** *ism.* Tabaklanmamış sığır derisinden yapılan ve deliklerine

	geçirilen şeritle sıkıca bağlanan ayak giyeceği, çarık.

Tablo 1 (devam)

çat Kumaşın dikiş yeri. (Kİ).	**şat (II)** *ism.* İki dağın arasında kalan bürük çukur, vadi, koyak.
çat- Kumaşların kenarını birbirine eklemek, dikmek (Kİ).	**şat-** *fl.* Sıkı bağlamak.
çatır, (çādur, çādır) *far.* Çadır. (CC, Kİ, TZ).	**şatır (I)** *ism.* Dam, çatı. **şatır (II)** *ism.* Çadır, otağ. **şatır (III)** *ism.* Şemsiye.
çayan (çıyan, şıyam) Kırkayak, çıyan, akrep. (İH).	**şayan** *ism. hyvn.* 1. Akrep. 2. *Şayan şaḳtı.* Akrep soktu, yengeç ısırdı.
çayẖal- Kımıldanmak, oynatılmak. (CC).	**şayḳal-** *fl.* 1. Sallanmak. 2. Silkinmek: *Jer silkindi.* Deprem oldu.
çeber *moğ.* Terbiyeli, kibar, zarif, alımlı. (CC)	**şeber** *ism.* 1. Usta, mahir. *Ağaş şeberi* marangoz. 2. *zrf.* Eksiksiz, tam, hatasız, kusursuz. *Ol ändi şeber orındadı.* O, şarkıyı güzel söyledi.
çeft (ceft) *far.* (<cüft) Çift, aynı değerde (CC, TZ, KK).	**jup** *sft.* 1. Çift. 2. Karı koca. *Jubın jazbav* birbirinden ayrılmamak sürekli beraber olmak.
çekirge (çekertige, çekürge, çükürge) Çekirge. (DM, TA, TZ, BM, İM, Kİ).	**şegirtke** *ism.* Çekirge: *Şegirtkeden ḳorıḳḳan egin ekpes.* Çekirgeden korkan ekin ekmez.
çekmen Cepken. (TZ).	**şekpen** *ism.* Yünden dokunmuş dış giyim olarak kullanılan bie çeşit giysi, cepken.
çenber (çember) *far.* Çember, değirmi, yuvarlak ağaç, demir. (İH).	**şeñber** *ism.* 1. *geomtr.* Çemberi daire. 2. Halka, çember. 3. *mcz.* Aynı konu ile ilgili bulunan kimselerin tümü, muhit, çevre. *Sayasat şeñberi* siyaset çevresi, siyasî çevre.

çengel *far.* (<çengāl) Duvara çakılan demir çengel. (İH).	**şeñgel (I)** *ism. btk.* Dikenli, çalı. **şeñgel (II)** *ism.* Pençe, avuç.
çerlen- Ağrımak, (göz) çipillenmek (İH).	**şerlen-** *fl.* Dertlenmek, kaygılanmak, hüzünlenmek.
çerli Zayıf, cılız. (CC).	**şerli** *sft.* Dertli, kaygılı, hüzünlü.
çert- (I) Şapırdatmak, şaklatmak. (CC). **çert- (II)** Dedikodu etmek, birisi hakkında konuşmak, çamur atmak. (CC).	**şert-** *fl.* 1. Fiske vurmak, fiskelemek. 2. Saz teline dokunmak, çalmak. 3. *mcz.* Bir mesele hakkında insanların ilgisini çekecek şeyler anlatmak, ilginç şekilde sohbet etmek. *Sır şertüv* içini dökmek dert yanmak.
çeten Pamuk sepeti. (DM).	**şeten** *ism.* Sepetçi söğüdünün dallarından yapılan çit vb. nesne.
çıbık (çıbuḫ, çıbuḳ) Dal, çubuk. (Kİ).	**şıbıḳ** *ism.* 1. Filiz. 2. Çubuk. 3. Yeni yetişmekte olan, yeni nesil. 4. Fidan. *Bir şıbıḳpen aydav* dediğini yaptırmak, istediğini kabul ettirmek.
çıḳış çıkma, çıkış. (TZ).	**şığıs (I)** 1. *cğrf.* Doğu, şark. *Tayav şığıs* Orta Doğu; *kiyır ? şığıs* Uzak Doğu; *Şığıs Ḳazaḳstan* Doğu Kazakistan. 2. *mcz.* Doğuda yaşayanlar. **şığıs (II)** *ism.* (mahsul) Bitme, yetişme, çıkma; *biyıl eginniñ şığısı jaman emes.* Bu yıl ekinlerin verimi iyi olacak. **şığıs (III)** *ism.* Gider, masraf, harcama. *Şığıs kitabı* hesap, gelir gider kitabı; *şığıs şıḳpay kiris kirmeydi.* Masraf etmeden kâr elde edilmez. **şığıs-** *fl.* Anlaşma sağlamak, çıkar yol sağlamak: *Şığısıp kelisimge ḳol ḳoydı.* Uzlaşarak anlaşmaya imza attılar.

çıla- Islanmak.	**şıla-** *fl.* 1. Sulandırmak, ıslatmak, nemlendirmek: *Kepken nandı suvmen şıladı.* Kurumuş ekmeği suyla ıslattı, yumuşattı.

Tablo 1 (devam)

çın (çin, çiñ) Doğru, gerçek, tam. (CC, TA).	**şın** *fl.* 1. Doğru, gerçek, hakikat. *Şının aytuv* doğrusunu söylemek. 2. *sft.* Gerçek, doğru, hakikî. *Şın dos* gerçek arkadaş: *şın bağası* gerçek fiyatı.
çıra *far.* Tutuşturucu. (TZ).	**şıra** *ism.* Çam gibi reçineli, ağaçların yanmaya elverişli kısmı, çıra.
çıray *moğ.* Çehre, yüz. (CC).	**şıray** *ism.* Yüz güzelliği, cemâl. *Jılı şıray berüv* güleryüz göstermek.
çırma- Sarmak, çemremek. (CC).	**şırma-** *fl.* 1. Sıkı sıkı sarmak, bağlamak. 2. Bürümek, kaplamak, örtmek: *Aspandı bult şırmadı.* Gökyüzünü bulutlar kapladı. 3. *mcz.* İkna etmek, dediğini yaptırmak, kandırmak.
çırpı (çirbi, çirpi) Çalı çırpı, kuru ağaç. (CC).	**şırpı** *ism.* 1. Dal, budak kırpıntısı, çırpı. 2. Kibrit çöpü. *Şırpı basın sındırmav* hiçbir şey yapmamak, elini sürmemek, kılını kıpırdatmamak.
çız- (çiz-) Yazmak, çizmek. (CC).	**sız-** *fl.* 1. Çizmek. 2. Yazıları silmek. 3. Kelimenin ya da cümlenin altını çizmek. *Sız: Tañ sız berüv* şafak sökmek, tan ağarmak.
çibiç Bir yaşındaki oğlak. (TA).	**şıbış** *ism.* Bir iki yaş arasındaki dişi keçi, çebiç, çebiş.
çikit Pamuğun tohumu.	**şiyt** *ism.* Pamuk tohumu, çiğit.
çil Keklik. (BM, CC, İH, Kİ).	**şil** *ism. hyvn.* Dağ tavuğu, çil.
çim *far.* Çimen. (İH, Kİ).	**şım** *ism.* Çim, çimenlik, çimen. *Şım tösev* çimlendirmek.

çiñ En yüksek yer, doruk. (İM).	**şıñ** *ism.* 1. Doruk, zirve, şahika. 2. Uçurum, yar.
çobān *far.* Çoban, hayvan bakıcısı. (GT, İM, KFT). *Çobān aldaġuçı* çoban aldatan denilen küçük bir kuş. (İH).	**şopan** *ism.* Çoban.
çoġ Güneş sıcağı. (İH).	**şoḳ (II)** *ism.* Köz, kor. *şoḳ tastav (saluv)* kışkırtmak, körüklemek.
çolpan (çolban, çulpan) Sabah yıldızı, şafak. (BM, Kİ).	**şolpan** *ism. astr.* Çolpan, Venüs, Çobanyıldızı. *Tañ şolpanı* seher (sabah) yıldızı.
çor Hastalık. (Kİ).	**şor** *ism.* Tümör, ur.
çömiş (çömçe, çömçi, çömüç) Kepçe. (CC).	**şömiş** *ism.* 1. Çömçe, kepçe. *Şömişpen sorpa sapıruv* kepçeyle çorbayı karıştırmak. 2. *tkn.* Kepçe, kazaratar.
çuçḳa (cocḳa, çocuḳ) Domuz yavrusu. (TA).	**şoşḳa** *ism.* 1. Domuz, hınzır. 2. *mcz.* Akılsız, cahil.
çum- Suya dalmak. (TZ).	**şom-** *fl.* 1. Suyun dibine batmak, dalmak. 2. *mcz.* Düşünceye dalmak.
D	
da (de) Dahi, da, de. (CC, İN, KK).	**da (de)** *edt.* (sonunda kalın ünlülü hece bulunan kelimelerden sonda **da**, ince ünlülü kelimelerden sonra **de**, biçimlerinde yazılır; yazıda **ta/te** biçimi de kullanılır.) Daha önce geçmiş bir cümle veya eş görevli öğe ile sonraki arasında "-den başka" anlamıyla ilişki kurar: *Jiynalısta ol da söyledi.* Toplantıda o da konuştu.
dalpın- "kuş" Debelenmek, çırpınmak. (İH).	**talpın-** *fl.* 1. Hareket etmek, yönelmek: *bala turuvġa talpındı.* Çocuk (yerinden) kalkmaya çalıştı. 2. *mcz.* Bir amaca ulaşmak için aşırı arzu

	duymak, gayret etmek, heyecanla uğraşmak, didinmek.
dāne (dene, ṭana, tene) *far.* Tane. (BV, Gİ, GT, İM, KF).	**dana** *ism.* Tane, adet: *Üş dana etip basıñız.* Üç adet basınız.

Tablo 1 (devam)

dartın- Çekinmek, vazgeçmek. (İH).	**tartın-** *fl.* Çekinmek, sakınmak, kaçınmak.
dartış- Tartışmak. (KFT).	**tartıs** *ism.* Çekişme, mücadele, münakaşa, atışma, dalaşma, tartışma, polemik. *Tap tartısı* sınıf mücadelesi.
daru *far.* İlâç. (CC, GT, MG, KFT).	**däri** *ism. ar.* 1. İlâç. *Kımız avruvġa em, savġa ḳuvat.* Kımız hastaya şifa, sağlıklıya kuvvet verir. 2. *mcz.* Gerekli, lüzumlu olma.
dāsitān *far.* Destan, hikâye, masal. (GT).	**dastan** *ism. far.* Destan, hikâye.
daşla- Dışlamak. (KFT).	**tasta-** *fl.* Bırakmak, terk etmek, atmak: *balalıḳtı tasta.* Çocukluğu bırak. *Avzınan tastamav* dilinden düşürmemek.
da‘vā (da‘vī, da‘vu) *ar.* İddia, dava. (İM)	**dağuva** *ism. ar.* 1. Dava. 2. Şan, şöhret. 3. Amaç, hedef.
dāyim *ar.* Daima, her zaman. (BV, Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG, MS).	**däyim** *zrf. ar.* Daima, her zaman.
de- (di-, dih-, dü-, ti-) Demek, söylemek. (BV, CC, İM, KF, KK, MS, TA, TZ).	**de-** *fl.* 1. Demek, söylemek. 2. Öyle saymak, düşünmek: *Men sizdi öz adamım dep edim.* Ben sizi kendi adamım sayıyordum. 3. Arzu etmek, istemek, dilemek: *Men nunda oḳıymın dep keldim.* Ben buraya okumaya geldim.
deccāl *ar.* Kıyamete yakın ortaya çıkacağına inanılan, yalancı ve zararlı şahıs, deccal. (GT).	**tajal** *ism. ar.* 1. *dn.* Dinî inanışlara göre kıyamete yakın bir zamanda çıkacağına inanılan yalancı ve kötü

	yaradılışlı kimse, deccal. *Tajalday* deccal gibi. 2. *mcz.* Felâket, afet. 3. *mcz.* Kurnaz, hilekâr, belâlı.
def (taf) *ar.* Müzik aleti, çalgı. (GT, KFT).	**dap** *ism. mzk.* Def, tef.
defter *ar.* Defter. (GT, İM).	**däpter** *ism. ar.* Defter.
degirmen (tegirmen, teyinmen) Değirmen. (KFT).	**diyirmen** *ism.* Değirmen.
degirmençi (tegirmençi) Değirmenci. (KFT).	**diyirmenşi** *ism.* Değirmenci.
dehlīz *ar.* Hol, koridor. (GT, İM).	**däliz** *ism. ar.* Dehliz, koridor.
delīl *ar.* Belge, delil. (BV, Gİ, GT, İM, KF, KFT, RH).	**dälel** *ism. ar.* Delil, kanıt. *Dälel keltirüv* delil getirmek, kanıtlamak.
dellāl (talal) *ar.* Tellâl, davetçi. (GT, KFT).	**deldal** *ism. ar.* Tellâl, aracı, simsar.
dem (I) *far.* An, zaman. (GT, MG, RH). **dem (II)** *far.* Nefes, soluk. (GT).	**dem** *ism. far.* 1. Nefes, soluk. 2. *mcz.* Güç, kuvvet. 3. Zaman, an. *Bir demde* bir anda; *bul jumıs demde bitedi.* Bu iş bir anda biter. *Dem berüv* ilham vermek; *demi bitüv* ölmek, vadesi dolmak.
derece *ar.* Derece, mertebe. (Gİ, İM, KF, MS).	**däreje** *ism. ar.* 1. Mertebe. 2. Derece, seviye, kategori. *Ġılımiy däreje* akademik unvan.
dermān *far.* İlâç, derman, deva. (BM, İH, RH).	**därmen** *ism. far.* Derman, güç, mecal.
dert (derd) *far.* Acı, keder, dert. (TZ).	**dert** *ism. far.* 1. Dert, hastalık. 2. *mcz.* Aksilik, inatçılık. 3. *mcz.* Kaygı, dert, gam.
dervīş *far.* Fakir, yoksul, Allah için alçakgönüllülük eden. (GT, İM).	**därüviş** *ism. far. esk.* Derviş.
deryā *far.* Derya, deniz. (GT).	**dariya** *ism. far.* Derya, deniz, büyük ırmak.

deste *far.* Deste, demet. (İH).	**deste** *ism.* 1. Deste, bağlam, balya. 2. Demet.
destūr *far.* İzin, müsaade (Gİ, GT, İM, KF, KFT).	**dästur** *ism. far.* Adet, gelenek, anane.

Tablo 1 (devam)

deşil- (tişil-) Deşilmek, delinmek. (TZ).	**tesil- (I)** *fl.* Delinmek. **tesil- (II)** *fl.* Gözlerini ayırmadan bakmak.
dev *far.* (<dīv) Dev. (İH, TZ). *Dev anası* şişman kadın. (İH).	**däv** *sft.* 1. Çok büyük, iri, devasa. 2. *mtl.* Dev. 3. *mcz.* Unvanı olan, mevki sahibi kimse.
devā *ar.* İlâç, çare. (BV, Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG).	**dava** *ism. ar.* Deva, çare: *Dava bar ma?* Ne çare.
devlet *ar.* Saadet, yüce bahtlılık. (BV, CC, GT, MG).	**dävlet** *ism. ar.* Zenginlik, mal mülk. 2. *mcz.* Talih, nasip, rızık. *Dävlet ḳusı* devlet kuşu.
devletli *ar. tr.* İkbal sahibi, bahtlı. (GT. TZ).	**dävletti** *sft.* Zengin, devletli, varlıklı.
devletsiz *ar. tr.* Bahtsız, talihsiz. (GT).	**dävletsiz** *sft.* Fakir, yoksul, fukara.
devr *ar.* Dönüp dolaşma, devir. (GT, MG).	**dävir** *ism. ar.* Tarihî dönem, devir, zaman. 2. Belirli bir zaman.
devrān *ar.* Dünya, kader. (GT).	**dävren** *ism. ar.* 1. Hayat, ömür, zaman, çağ. 2. Devran, safa. *balalıḳtıñ bal dävreni* çocukluğun mutlu günleri.
deyin (dağın, degin, deginç, deginçe, tegin, teginç, tigin) 1. Değin ve, ve dahi. 2. Kadar, …e kadar. (CC).	**deyin** *edt.* Kadar, değin, dek. *Üyge deyin* eve kadar.
didār *far.* Yüz, çehre. (CC, GT).	**didar** *ism. far.* Didar, yüz, çehre, sima.
dīn *ar.* Din. (Gİ, GT, İM, KF, KFT, MS).	**din** *ism. ar.* Din.
dīnār *ar.* Altın sikke, para. (GT, İM, KFT, RH).	**dinar** *ism. ar.* 1. *trh.* Yaklaşık olarak altın liranın dörtte biri değerinde olan eski para. 2. Bazı Arap ülkelerinde kullanılan para birimi, dinar.

dīndāş *ar. tr.* Aynı dinden olan. (İM).	**dindes** *sft.* Aynı dinden olan kimse, dindaş.
dīnī *ar.* Dine ait, dinle ilgili. (İM).	**diniy** *sft.* Dinî.
dīnsiz *ar. tr.* Dinsiz, kâfir. (GT, KK, TZ).	**dinsiz** *sft.* Dinsiz.
dīvān *far.* Meclis, divan (GT, İM, KFT).	**divan** *ism. far.* Bir dizi Müslüman devletin yönetim ve yargı işleri için (siyasi) idari kurum.
dīvāne *far.* Deli, meczup, divane. (GT). *Dīvāne bol-* delirmek, aklını kaybetmek. (GT).	**divana, duvana** *ism. far.* 1. Divane, deli. 2. *mcz.* Budala.
dost (ḍoṣṭ) *far.* Dost, arkadaş. (BM, DM, Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG, TA, TZ).	**dos** *ism. far.* 1. Dost, arkadaş. 2. *mcz.* Kollayıcı, hami. *Dos körüv (sanav)* dost bilmek.
dostlaş- Dost olmak. (TA).	**dostas-** *fl.* Dost olmak, arkadaş olmak.
dostluḳ *far. tr.* Dostluk, arkadaşlık. (GT, KFT).	**dostıḳ** *ism.* Dostluk, arkadaşlık, ahbaplık, yarenlik.
dördevü Bir arada toplu olan dört şey. (Kİ).	**törtev** *sy.* Dört tane, dört adet.
dördünçi (dördüncü) Dördüncü. (KFT).	**törtinşi** *sy.* Dördüncü.
du‘ā *ar.* Dua, yakarış, niyaz. (Gİ, GT, KF, MG, MS, RH, TZ).	**duġa** *ism. ar.* Dua.
du‘āçı *ar. tr.* Duacı, dua eden. (MG).	**duġaşı** *sft.* Duacı, dua eden.
durust (dürüst, drust) (<dürüst) *far.* Dürüst, doğru, sağlam. (CC).	**durıs** *sft.* Doğru, dürüst, düzgün.
durustlıḳ *far. tr.* (durustluḳ) Doğruluk. (İM).	**durıstıḳ** *ism.* Doğruluk, dürüstlük, düzenlilik, gerçekçilik.
dutın- Tutunmak. (KFT).	**tutın-** *fl.* 1. Tüketmek, kullanmak. 2. İlke edinmek.
duvar (tuvar, ṭuvar) *far.* (<dīvār) Duvar. (DM, Kİ). *Duvar yantusu* güneş girmesi için duvara açılan delik, pencere. (Kİ).	**duval** *ism. far.* Duvar.

dükān (tuġan) *ar.* (<dükkān) Dükkân. (GT, KFT).	**düken** *ism. far.* Dükkân.

Tablo 1 (devam)

dünye (dünyā, dünyi) *ar.* Dünya. (CC, GT, KFT).	**düniye** *ism.* Dünya, âlem. *Düniye saluv* hayata gözlerini kapamak, vefat etmek; *düniye baylıḳ* zenginlik, mal mülk.
düşenbeh (tuşanbe) *far.* Pazartesi. (BM).	**düysenbi** *ism. far.* Pazartesi.
düşmān (düşmen, tuşman, tüşman) *far.* Düşman. (BM, CC, DM, Gİ, İH, İN, KF, KFT).	**duşpan** *ism. far.* Düşman, yağı, hasım, dost olmayan.
düşmānlıḳ (düşmenlik) *far. tr.* Düşmanlık. (GT).	**duşpandıḳ** *ism.* Düşmanlık, hasımlık, yağılık.
düzün Dizi, dizilmiş inci vesaire. (Kİ).	**tizim** *ism.* Dizim, liste.
E	
e- (er-, ir-) Olmak. (CC).	**e- (II)** *fl.* Ek fiil: *Bugin ava rayı jaḳsı edi.* Bugün hava güzeldi.
e (ey, i, iy) Ey, hey. (CC).	**e (I)** *ünl.* Seslenmek veya ilgi ve dikkat çekmek için söylenir, hey.
ebe Anne, nine, ebe. (Kİ, TZ).	**ebey** *ism.* Büyük anne, nine, ebe.
ecel *ar.* Ömrün sonu. (BV, GT, İM).	**ajal** *ism. ar.* Ecel, ölüm: *Ajal aydav* ölüme gitmek, kendini tehlikeye atmak; *ajal avzında* ölüm hâlinde; *ajal tabuv* ölmek, ecel şerbetini içmek; *ajalmen alısuv* ecelle boğuşmak, ecelle güreşmek; *ajalı jetüv* eceli gelmek.
ecelsiz *ar. tr.* Eceli gelmeyen. (GT).	**ajalsız** *sft.* Ölümsüz, ecelsiz.
eç (heç, hiç, hiş) *far.* (<hīç) Hiç. (CC).	**eş** *zmr.* 1. Zerre kadar, hiç: *Eşten keş jaḳsı.* Geç olsun güç olmasın. 2. Hiçbir zaman, hiçbir. *Eş bolmasa* hiç olmazsa, en azından.

eçki (içki, içkü, ikşi, işke, işki) Keçi, teke. (BM, CC, KFT, Kİ, TA).	**eşki** *ism.* Keçi. *Eşki saḳal* keçi sakal.
edeb *ar.* Terbiye, nezaket. (Gİ, GT, İM, KF, KFT, MS, İN, RH).	**ädep** *ism. ar.* Edep, nezaket, incelik, terbiye. *Ädep saḳtav* edepli olmak.
edeblü *ar. tr.* Edepli, terbiyeli. (RH).	**ädepti** *sft.* Edepli, nezaketli, görgülü.
edebsiz *ar. tr.* Edepsiz, terbiyesiz. (GT).	**ädepsiz** *sft.* Edepsiz, terbiyesiz, görgüsüz. *Ädepsiz söz* küfür.
edebsüzlik *ar. tr.* Edepsizlik. (KFT).	**ädepsizdik** *ism.* Edepsizlik, terbiyesizlik, görgüsüzlük.
ege- (egele-, ige-, igele-) Eğelemek. (TZ).	**ege-** *fl.* Eğelemek, bilemek.
egele- (ege-, ige-, igele-) Eğelemek. (Kİ).	**egele-** *fl.* Eğelemek, bilemek.
eger (epger) *far.* Eğer, şayet. (BM, BV, CC, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, KK, MG, MS, RH, TZ).	**eger** *edt. far.* Eğer, şayet.
egri (igri) Eğri (CC, İN, KFT, TA, RH).	**iyrek** *sft.* 1. Eğik, eğri. 2. *ism.* Motif, desen.
egev (ege, ige, igegü, igü, yege) Eğe, törpü. (CC, TZ).	**egev** *ism.* Eğe, bileği taşı.
egiz (ekizek, ikiz, ikkiz, yikiz) İkiz. (CC).	**egiz** *sft.* 1. İkiz. 2. Çift.
ejdehā (ecdehā, eçdihā, ejderha) Büyük yılan. (GT).	**ajdaha** *ism. far.* Ejder, ejderha.
ek- (ik-) 1. Tarlayı ekmek. (BM, KFT, Kİ, KK, TA, TZ). 2. Tarlayı sürmek.	**ek-** *fl.* 1. Ekmek, dikmek. 2. *mcz.* Bir fikri veya düşünceyi aşılamak, empoze etmek.
eke Hala, bibi. (TZ).	**äke** *ism.* 1. Baba. 2. *mcz.* En büyüğü, en güzeli: *Äkeniñ ḳadirin balalı bolġanda bilersin.* Babanın kıymetini çocuğun olduğunda anlarsın. *Äkesin tanışuv* haddini bildirmek. *Äkesi*

	ölgendi de estirtedi. En acı haber bile söylenir, haber verilir.
eki (ekki, iki, ikki) İki (sayı). (CC, KF).	**eki** *sy.* 1. Birden sonra gelen sayının adı ve bu sayıyı gösteren rakam, iki. 2. Bazı kelimelerle birlikte kullanılarak ölçü, miktar bildirir. *Eki dürkin* iki defa. 3. Çift. *Eki közden jas ağuv* iki gözünden yaş dökülmek; *iki büktelüv* iki büklüm olmak; *iki ortada* iki arada; *eki düniye* iki dünya; *eki ezvi eki ḳulaġında* ağzı kulaklarında, çok mutlu, sevinçli; *eki jüzdi* ikiyüzlü, riyakâr; *eki ḳabat* hamile, gebe; *eki uday* iki çeşit, iki tür. 4. Sınavlarda başarısız olunduğunda alınan not, iki.
ekin (ikin) Ekin, tahıl. (BM, DM, Gİ, İN, KF, KFT, Kİ, KK, TA, TZ).	**egin** *ism.* Ekin. *Egin egüv* ekmek; *egin şarvaşılıġı* ziraat, çiftçilik; *egin oruv* ekin biçmek; *egin orağı* hasat zamanı.
ekinçi (I) (ikinci) İkinci. (CC).	**ekinşi** *sy.* 1. İkinci. 2. Bundan sonraki 3. Bir şeyin karşı tarafı.
ekinçi (II) (ikinci) Çiftçi. (DM, KFT, TA)	**eginşi** *ism.* Rençper, ekinci, çiftçi.
ekindü (ikindi, ikindü, ikkindi, yekindi, yikindü) İkindi, ikindi namazı vakti. (CC).	**ekindi** *ism.* 1. İkindi. 2. İkindi vakti kılınan namaz.
ekinlik Tarla. (KFT).	**egindik (egistik)** *ism.* Sürülmüş, ekilmiş tarla, ekinlik.
el (I) Yabancı, el âlem. (Gİ, TZ). **el (II)** (il) 1. Millet. (CC). 2. Memleket, ülke. (CC).	**el** *ism.* 1. Halk, millet. 2. Memleket, yurt. *El aġası* memleket büyüğü; *el avzında* halk dilinde, halk ağzında; *el basḳaruv* halkı yönetmek; *el bilev* memleketi idare etmek; *el bilevşi* halkı yöneten; *el boluv* devlet olmak,

	millet olmak; *el kezüvşi* seyyah, gezgin; *el ḳatarına ḳosıluv* adam olmak; *el tanuv* iyiyi kötüyü tanımak.
elbette (elbet, elbetde) *ar.* Elbette, kesinlikle. (BV, Gİ, GT, İM, KF).	**älbette** *ḳıst. ar.* Elbette, tabiî ki, tabiî.
elçi (ilçi) 1. Elçi. (CC, DM, TZ). 2. Haberci, postacı, müjdeci. (CC).	**elşi** *ism.* 1. Elçi, sefir. 2. *esk.* Arabulucu, uzlaştırıcı.
ele- (ile-) Elemek. (Kİ, TA, TZ).	**ele-** *fl.* Elekten geçirmek, elemek.
elek (ilek, yelek) Elemeye mahsus alet, elek, süzgeç. (CC, Kİ, TA, TZ).	**elek** *ism.* 1. Elek. 2. *mcz.* Elekten geçirme.
elif (elf) *ar.* Arap alfabesinin ilk harfi. (GT, İM).	**älip** *ism. ar.* Elif. *Äliptiñ artın bağuv* işin sonucunu beklemek.
elig (elli, ellig, ilig, illi, illig, yelli) Elli (sayı). (İM).	**elüv** *sy.* Elli.
elik Ceylan. (Kİ).	**elik** *ism. hyvn.* Ceylân, gazal.
elik- Utanıp mahcup olmak. (İH).	**elik-** *fl.* Özenmek, bezenmeye çalışmak, gönül vermek.
elikle- Alay etmek. (CC).	**elikte-** *fl.* Taklit etmek, bezenmeye çalışmak, gibi olmak.
elvān *ar.* Renkli, rengârenk. (GT).	**aluvan** *sft. ar.* Elvan, çeşitli; *aluvan mürdi* çok çeşitli, elvan elvan.
em İlâç. (CC).	**em** *ism.* 1. Tedavi: *em jasav* tedavi etmek. 2. Şifa, deva, em. 3. *mcz.* Çare, çözüm yolu; *emi tabılmav* çaresi bulunmamak.
em- (im-) Emmek, süt emmek (İM, KFT, Kİ, TA, TZ).	**em-** *fl.* Emmek, soğurmak.
emānet *ar.* Bir kimseye bırakılan şey, emanet. (CC, Gİ, GT, İM, KF, KFT).	**amanat** *ism. ar.* 1. Emanet. 2. Ödev, görev.

Tablo 1 (devam)

emçek (imçek) 1. Meme. (BV, DM, İM, İN, Kİ, KK, TA, TZ). 2. Meme başı. (CC).	**emşek** *ism.* 1. Meme. 2. Göğüs. *Emşek berüv* emzirmek; *emşek emüv*

	emmek; *emşekten kesilgen bala* sütten kesilen çocuk.
emdi (imdi, indi, şimdi) Şimdi, derhâl, hemen. (CC).	**endi (III)** *zrf.* 1. Şimdi, bundan sonra, daha, artık; *endi ġana tüsindim.* Şimdi anladım. 2. Bundan başka, daha.
emek (emgek) Emek. (Kİ). **emgen-** (emen-, imgen-) Acı çekmek, ıstırap çekmek. (CC, KFT, Kİ).	**eñbek** *ism.* 1. Emek, iş, çalışma. *Eñbek birjası* iş borsası; *eñbek demalısı* yıllık izin; *eñbek emüv* emek vermek, çalışmak; *eñbek zañı* iş kanunu. 2. Toplun veya vatan için yapılan hizmet, üstün yararlık. 3. Eser, yapıt. *Ġılımiy eñbek* ilmî eser.
emekle- (imekle-) Emeklemek. (TZ).	**eñbekte-** *fl.* Emeklemek. *Bala eñbekmen jür.* Çocuk emekliyor.
emīr *ar.* Emir, kumandan. (GT). *Emīr-i ceyş* ordu komutanı. (İM). *Emīrü'l-mü'minīn* halife, Müslümanların başı. (İM, KFT). **emr** *ar.* Buyruk, emir. (Gİ, GT, KF).	**ämir** *ism. ar.* Emir, âmir, hükümdar. *Ämir berüv* emir vermek, emretmek; *ämiri jetüv* gücü yetmek; *ämirin jürgizüv* idare etmek, dediğini yaptırmak; *ämirinde boluv* idaresi altında bulunmak.
emiz- (emüz-, emzir-, emzür-) Emzirmek. (İM).	**emiz-** *fl.* Emzirmek.
emle- Tedavi etmek, iyileştirmek. (CC).	**emde-** *fl.* Tedavi etmek.
emzük Süt emilen alet, bir kabın emilecek sivri ucu, emzik. (İH).	**emizik (emizdik)** *ism.* Emzik.
eñ (em) Kuvvetlendirme ön eki. (CC).	**eñ** *zrf.* Başına geldiği sıfatların en üstün derecede olduğunu gösterir, en. *Eñ basında* en başta, ilk başta; *eñ bolmaġanda* hiç olmazsa; *eñ jaḳsı* en iyisi.
en (in, iñ) En. (TZ).	**en** *ism.* En, genişlik.
en- (in-, yin-) İnmek. (CC).	**en-** *fl.* 1. Girmek, geçmek. 2. Batmak, sinmek, kaybolmak. 3. Karışmak,

	içinde olmak. *Aḳılı enüv* akıllanmak; *jer ḳoynına enüv* ölmek; *tariḫḳa enüv* tarihe geçmek.
enār (nār) *far.* Nar (meyve). (TA).	**anar** *ism. far. btk.* Nar.
enbiyā *ar.* Nebiler, peygamberler. (GT).	**ämbiye** *ism. ar. dn.* Enbiya, nebiler, peygamberler.
eniş (eneş, iniş) İniş, yokuşun zıddı. (CC, Kİ, TZ).	**eñis** *ism.* İniş, yokuş aşağı.
eñse (ense, inse) Ense. (CC, DM, TA, TZ).	**eñse** *ism.* 1. Boynun arkası, ense. 2. Vücut, beden. 3. *mcz.* Güç, kuvvet. *Eñsesi köteriñki* neşeli, keyifli, mutlu.
er- (e-, ir-) Kavuşmak, erişmek. (BV, KF).	**er-** *fl.* Peşinden gitmek, peşinden yürümek, takip etmek.
er (ir) Erkek, er, adam. (CC, Gİ, KF, KFT, Kİ, KK, TA, TZ). *Er işden darıl-* bıkmak, çekilmek, içi daralmak. (İH). *Er işden ḳaman-* heyecanlanmak, coşmak. (İH).	**er (I)** *sft.* Kahraman, cesur. *Er basına kün tuvuv* zor dönem, zaman; *er jetüv* akıl baliğ olmak; *er jürek* cesur. **er (II)** *ism.* 1. Erkek. 2. Koca, zevc. *Erge şıġuv* kocaya varmak, evlenmek.
eri- (ir-, iri-) 1. Erimek. (BV, Kİ, TZ). 2. Zayıflamak. (Kİ).	**eri-** *fl.* 1. Erimek. *Ḳar eridi* kar eridi. 2. *mcz.* Kanı ısınmak, sevmek.
erük Erik (erik, irik)(DM, Kİ).	**örik** *ism.* 1. Kayısı. 2. Erik.
erin (irin) Dudak. (Kİ, TA).	**erin** *ism.* Dudak.
erinçek (irinçek) Tembel. (CC).	**erinşek** *sft.* Erincek, tembel, üşengeç.
erit- (erid-, irit-) Eritmek. (BV).	**erit-** *fl.* Eritmek.
erk (I) (irk) Erk, güç, kuvvet. (CC, KFT, TZ). **erk (II)** (irk) Arzu, istek, irade. (CC, Kİ).	**erik** *ism.* 1. Erk, irade, iktidar, istem. 2. Hak, hukuk. *Erkine jiberüv* başıboş bırakmak; *erkine ḳoymav* iradesine bırakmamak.
erkek (irkek) Erkek. (CC, Kİ, TA).	**erkek** *ism.* 1. Erkek. 2. Koca, eş.

Tablo 1 (devam)

erkli Güçlü, kuvvetli. (CC).	**erikti** *sft.* 1. Hür, özgür, serbest, erkli. 2. Özgür irade ile yapılmış olan.

erlik (İrlik) Erlik, mertlik, yiğitlik. (GT). *İrlik şufı* meni, döl suyu. (İM). *krş. irlik şuvı* meni, döl suyu.	**erlik** *ism.* Erlik, yiğitlik, kahramanlık, cesurluk.
erşi Puşt, cinsî sapık. (Kİ).	**ersi** *sft.* 1. Abes, kaba, edepsiz. 2. Elverişsiz, uygunsuz.
ert- Geçip gitmek. (CC).	**ert-** *fl.* Beraberinde götürmek.
erte İlk, önceki, evvelki. (CC).	**erte** *zrf.* 1. Erken. 2. Eskiden, önceden.
ertegi Erken. (CC).	**ertegi** *ism.* Masal.
es- (is-) Rüzgâr esmek. (BM, Gİ, İM, KF, Kİ, TA, TZ).	**es- (I)** *fl.* 1. (rüzgâr) Esmek. 2. (kayıkta) Kürek çekmek. 3. Küremek. 4. *mcz.* Övünmek, atıp tutmak. **es- (II)** *fl.* Eğirmek.
es Akıl. (CC).	**es** *ism.* 1. Akıl, us, hafıza. 2. *mcz.* Arkadaş, dayanak. *Esi kirüv* akıllanmak; *es jiyü* aklını başına toplamak, kendine gelmek; *eske tüsirüv* aklına getirmek; *eske aluv* anmak, hatırlamak; *esinen ayrıluv* a) çok korkmak b) aklını kaybetmek; *esi şığuv* afallamak, çok şaşırmak; *esten ketpev* akıldan çıkmamak, unutulmamak.
esās *ar.* Asıl, temel. (GT, KFT).	**asasiy** *sft. ar.* Esas, temel.
esen Sağ, salim. (Kİ, TA).	**esen** *zrf.* Sağ salim, esen.
esenleş- Veda etmek, vedalaşmak (TA).	**esedes-** *fl.* 1. Selam vermek, selamlaşmak. 2. Vedalaşmak.
esenlik (eselik) Sağlık, esenlik. (BM, TZ).	**esendik** *ism.* Esenlik, sağlık.
esir- (esri-, esrü-, isrü-) Sarhoş olmak. (CC, DM, İM, TZ).	**esir-** *fl.* 1. Kendini beğenmek, büyüklenmek. 2. Sarhoş olmak, esrimek.
esirge- (esirkele-) Merhamet etmek, acımak. (CC, Gİ, İM, KF, TZ).	**esirke-** *fl.* Merhamet etmek, acımak, esirgemek.
esirik (esrik, esrük, isrük) Sarhoş. (İM).	**esirik** *sft.* Deli, aptal.

esker- (esle-) Düşünmek, dikkate almak. (CC).	**esker-** *fl.* 1. Dikkate almak, önemsemek, anmak; *Ġaniydıñ isin eskeremiz.* Gani'nin yaptıklarını unutmayacağız.
eski (iski) Eski. (CC, İM, Kİ, KK, MG, RH, TZ).	**eski** *sft.* 1. Eski püskü. 2. Çoktan beri var olan, üzerinden çok zaman geçmiş bulunan. *Eski ḳala* eski şehir; *eski änge (ävenge) basuv* eski alışkanlığına yeniden başlamak.
eskir- (eski-, iski-, iskü-) Eskimek. (TZ).	**eskir-** *fl.* 1. Eskimek, yıpranmak. 2. Süresi geçmek, miadı dolmak. 3. Bozulmak, bayatlamak.
esne- (isne-) Esnemek. (CC, TA, TZ).	**esine-** *fl.* Esnemek.
eş- Çekmek, çevirmek. (CC).	**es-** *fl.* Eğirmek.
eşek (eçek, işek, yeşek) Eşek. (BV, CC, KFT, Kİ, KK, TA, TZ).	**esek** *ism.* 1. Eşek. 2. *mcz.* Ahmak. 3. *mcz.* Aksi, inatçı.
eşik (işik) Kapı. (CC).	**esik** *ism.* Kapı. *Esigin aşpav* gelmemek, haberleşmemek; *esiginde jürüv* birisinin kapısında çalışmak; *esiginen ḳaramav* ilgisi, irtibatı kesilmek; *esik körgen* daha önce evlenmiş, şimdi ise dul kalan kadın.
eşit- (işid-, işit-, yeşit-) İşitmek, duymak. (CC).	**esit-** *fl.* Duymak, işitmek.
eşittir- (işiddür-, işittir-, işittür-) İşittirmek, duyurmak. (CC).	**estirtüv** *ism.* Ölüm haberini yakınlarına duyurma, söyleme.
eşkere (āşikār, aşikâre, āşkāre, işker) *far.* (<āşikār) Aşikâre, açık. (TZ).	**äşkere** *sft.* Aşikâr, açık, alenî.
eşkik Kürek. (CC).	**eskek** *ism.* Kayık küreği.

Tablo 1 (devam)

et (it) Et. (BM, CC, DM, İN, KF, KFT, KK, RH, TA, TZ).	**et** *ism.* 1. İnsanlarda, hayvanlarda deri ile kemik arasındaki kas ve yağdan oluşan tabaka. 2. Ten. *Et aluv*

	şişmanlamak, semirmek; *et köylek* en yakın, sırdaş; *et jürek* a) manevi dünya b) korkak; *et jüregi ezilüv* yanmak, kaygılanmak; *et jüregi eljirev* yüreği cız etmek, aşırı derecede duygulanmak; *eti tiri* çalışkan, titiz; *eti üyrenüv* alışmak, uyum sağlamak.
et- (id-, it-) Yapmak, etmek (CC, KF, RH, TZ).	**et-** *fl.* Etmek, yapmak.
etçi (yetşi) Kasap. (TA, TZ).	**etşi** *ism.* Kasap.
etek (I) Oyuk, hendek. (BM). **etek (II)** (itek, yetek) Etek. (Gİ, GT, KF, Kİ, TA, TZ).	**etek** *ism.* 1. Etek. 2. Dağ, tepe, yığın gibi yamaçlı şeylerin alt bölümü; *bizdiñ avıl tavdıñ eteginde* bizim köy dağ eteğinde.
etik (edük, etük, itük) Mesh, çizme. (CC, Kİ).	**etik** *ism.* Çizme.
etikçi Çizmeci. (CC).	**etikşi** *ism.* Kunduracı, çizmeci, ayakkabı tamircisi.
etlü (itlü) Etli. (RH).	**etti** *sft.* Etli, dolgun, semiz.
ev (iv, öv, öy, yev) Ev. (BM, CC, Gİ, KF, KFT, Kİ, KK, MS, RH, TA, TZ).	**üy** *ism.* 1. Ev. *Aġaş üy* ahşap ev. 2. *mcz.* Aile, ocak; *ol üyimen keldi.* O, ailesiyle beraber geldi. *Olardıñ üyi ḳonaḳḳa ketti.* Onlar ailece misafirliğe gittiler. 3. İçinde iş görülen veya bazen belirli bir amaçla kullanılan yer. *Balalar üyi* yetimhane; *üy boluv* ev bark sahibi olmak; *üyden attap şıḳpav* evden dışarı çıkmamak; *üy iyesi* aile reisi; *üy tapsırması* ev ödevi.
evlen- (ivlen-, öylen-) Evlenmek. (BM, Gİ, GT, İM, KF, KFT, Kİ, MS, TZ).	**üylen-** *fl.* (erkekler için) Evlenmek: *Meniñ dostarımdıñ bäri üylendi.* Benim arkadaşlarımın hepsi evlendi.

evlendir- (ivlendür-, evlendür-, öylendir-) Evlendirmek. (KK, TZ).	**üylendir-** *fl.* Evlendirmek: *Ol balasın üylendirdi.* O çocuğunu evlendirdi.
evliyā *ar.* Veliler, ermişler, evliya. (GT, İM).	**ävliye** *ism. ar.* Evliya.
evlü Evli, evlenmiş olan. (KFT, Kİ).	**üyli** *sft.* Evli olan, evli.
evrek (yördek) Ördek. (BM, Kİ).	**üyrek** *ism. hyvn.* Ördek.
evvel (evvelā) *ar.* Evvel, önce, birinci (BV, Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG, MS, İN).	**ävelgi (ävel)** *zrf.* Evvelki, ilk, önceki.
evvelki *ar. tr.* Önceki. (KFT).	**ävelgi** *zrf.* Evvelki, ilk, önceki.
ey (e, i, iy) Ey, hey (edat). (TZ).	**ey** *ünl.* Ey, hey.
eyil- (egil-, igil-) Eğilmek. (TZ).	**iyil-** *fl.* 1. Beli bükülmek, eğilmek. 2. *mcz.* Bağışlamak, affetmek: *Durısın aytıp edi, birden iyile ketti* doğruyu söyler söylemez, hemen affetti.
eylen- Dönmek, döndürmek. (MS).	**aylan- (aynal-)** *fl.* 1. Belirli bir şeyin etrafında dönmek. 2. Bir durumdan başka bir duruma geçmek. 3. (tekerlek) Dönmek. 4. Duraklamak, gecikmek, yolundan kalmak. 5. Sevmek, okşamak, beğenmek.
ez- (I) (iz-) Ezmek. (RH). **ez- (II)** (iz-) Erimek, eritmek. (KK).	**ez-** *fl.* 1. Ezmek, sıkmak. 2. Eritmek. 3. Uzun yolculuktan sonra yorgun düşmek, yol yorgunu olmak. 4. *mcz.* Önemsiz bir şeyi tekrar tekrar söyleyerek sıkmak, başını şişirmek.
F	
fakīr *ar.* Fakir, yoksul, aciz. (GT, İM, KF, KFT).	**paḳır** *ism. ar.* Fakir, garip, biçare, yoksul, zavallı.

Tablo 1 (devam)

fakīrlıḳ (fakirlik) *ar. tr.* Fakirlik, yoksulluk. (GT).	**paḳırlıḳ** *ism.* Fakirlik, gariplik, yoksulluk.
fāl *ar.* Fal, uğur. (GT).	**bal** *ism. ar.* Falcılık. *Bal aşuv* fal açmak.

falān (fülān) *ar.* Falan, filan. (CC, Gİ, KF, KFT).	**bälen** *zmr. ar.* Falan, filan: *Bälen aytḳan söz maġan ḳattı äser etti.* Filancanın söylediği söz bana çok tesir etti. *Bälen devge bolmav* kesin bir şey söyleyememek.
fānī *ar.* Fâni, geçici. (Gİ, GT, İM, KF).	**fäniy** *ism. ar.* Ölümlü, gelip geçici, kalımsız, fâni.
farḳ *ar.* Fark, ayrılık (Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT).	**parıḳ** *ism. ar.* Fark, özellik.
fārsī *ar.* İran'a ait. (MG).	**parsı** *ism.* Fars, İran halkı, Acem, Farisî. *Parsı kilem* Acem (İran) halısı.
farż *ar.* Allah'ın yapılmasını istediği emirler. (Gİ, İM, İN, KF, KFT, MS).	**parız (I)** *ism. ar. dn.* Şart, farz. *Bes parız* İslâm'ın beş esası, beş temeli, beş farz. **parız (II)** *ism. ar.* Borç, görev, sorumluluk: *Otandı ḳorġav ärkimge parız.* Vatanı korumak herkesin borcudur.
fāsıḳ *ar.* Günahkâr, sapık. (Gİ, GT, İM, KFT, MS).	**pasıḳ** *sft. ar.* Cahil, ahmak, geri kafalı, kötü niyetli.
fāsıḳlıḳ *ar. tr.* Günahkârlık. (İM).	**pasıḳtıḳ** *ism.* Nadanlık, cehalet, ahmaklık.
fātiḥā *ar.* Fatiha suresi. (Gİ, İM, KF, MS).	**patiyḥa** *ism. ar. dn.* 1. Fatiha. 2. Dua, dilek.
fāyide *ar.* Fayda, yarar. (BV, GT, İM, KFT, MS, İN, RH).	**payda** *ism. ar.* 1. Fayda, kâr, kazanç, gelir. 2. İnsan için faydalı her şey. 3. Yardım. *Payda boluv* ortaya çıkmak; *paydaġa asuv* ihtiyacı karşılamak; *payda keltirüv* fayda vermek, yarar sağlamak; *payda kötüv (tabuv)* kazanç elde etmek; *paydası tiyü* yararlı olmak, faydası dokunmak.
ferāset *ar.* Anlayış, seziş. (GT).	**parasat** *ism. ar.* Feraset, sağduyu, ileri görüşlülük; *bul şeşit parasattı kerek*

	etedi. Bu karar sağduyulu olmayı gerektiriyor.
ferişte (fereşte, firişte, frişte) *far.* Melek. (BM, CC, DM, KK, TZ).	**ferişte** *ism. far. dn.* 1. Melek, ferişte. 2. *mzc*. Günahsız, masum küçük çocuk. 3. *mzc*. Temiz, samimî, iyi kalpli insan. 4. *mzc*. Çok güzel. *Onı perişteler ḳaḳḳan eken.* Onu melekler korumuş.
fermān *far.* Emir, ferman. (BM, GT, MG, RH).	**pärmen** *ism. far.* 1. Ferman, emir. 2. Güç, kuvvet. *Alladan pärmen tilev* Allah'tan yardım dilemek.
fetvā *ar.* Fetva. (Gİ, GT, İM, KF, KFT).	**pätuva** *ism. ar.* Karar, hüküm, vade, anlaşma. *Pätuvaġa kelüv* karara varmak.
feylesof *ar.* Filozof, felsefe ile meşgul olan. (GT).	**filosof** *ism. ynn.* Düşünür, felsefeci, feylesof, filozof.
fınduḳ (bındıḳ, bunduḳ) *ar.* Fındık. (DM).	**funduk** *ism.* Fındık.
fırṣat (furṣat) *ar.* Fırsat (GT).	**mursat** *is. ar.* Fırsat.
fidā (fedā) Bir şey uğruna can verme. (GT. İM).	**piyda** *ism. ar.* Kurban, fedâ. *Janın piyda etüv* canını fedâ etmek; *jan piyda* can fedâ.
fikr *ar.* Fikir. (Gİ, BV, GT, İM, KF, KFT, MG).	**pikir** *ism. ar.* Fikir, düşünce. *Pikir alısuv* istişare etmek, danışmak.
fil *ar.* Fil. (CC, GT, İM, KFT).	**pil** *ism. far.* Fil. *Pil süyegi* fil kemiği.
G	
ġam *ar.* Gam, keder, tasa, kaygı. (CC, Gİ, GT, KF).	**ḳam** *ism. ar.* Gam, tasa, kaygı, hâl, vaziyet.

Tablo 1 (devam)

ġaranful *ar.* (<ḳaranfül) Karanfil. (CC).	**ḳalampır** *ism. ar. btk.* Karanfil.
ġarīb *ar.* Garip, tuhaf (GT, KF, MG)	**kärip** *ism. ar.* 1. Biçare, garip. 2. Sakat, özürlü.

ġarḳ *ar.* Boğulma. (KFT). *Ġarḳ bol-* boğulmak. (GT).	**ḳarıḳ (ḳarıḳ boluv)** Gark olmak.
ġazā *ar.* Din, vatan, millet uğrunda yapılan savaş. (KF, İN).	**ḳazat** *ism. ar.* Cihat, kutsal savaş, gaza.
ġāzī *ar.* Gazaya katılan, gazi. (Gİ, GT, KF, KFT, MG).	**ḳazı (I)** *ism. ar. dn.* Gazi.
gezegen Dolaşan, tavaf eden. (İH).	**kezegen** *sft.* Avare, gezgin, başıboş, gezeğen.
ġıybet *ar.* Çekiştirme, gıyabında konuşma. (GT, KF).	**ġaybat** *ism. ar.* Gıybet, çekiştirme, yerme, dedikodu.
ġusl *ar.* Boy abdesti. (Gİ, İM, KF, KFT, MS).	**ġusıl** *ism. ar. dn.* Gusül.
gül (kül) *far.* Gül, çiçek. (GT, KF, Kİ, KK, RH, TZ).	**gül** *ism. far.* 1. Çiçek. 2. *mzc*. Çocuk: *Üydiñ säni – büldirşindey eki gül* Evin güzelliği bu iki küçük çocuk. 3. *mzc*. Güzel, alımlı. *Gül alañı* gül bahçesi; *gül deste* gül deste; *gül şaşuv* çiçek saçmak; *güli soluv* çiçeği solmak.
güldürde- Güldürdemek. (İH).	**güldirle-** *fl.* Gürüldemek, güldür güldür ses çıkarmak.
gülistān *far.* Gül bahçesi. (GT).	**gülstan** *ism. far.* Gülistan, gül bahçesi.
gülzār *far.* Gül bahçesi. (GT).	**gülzar** *ism. far.* Gülizar, gül bahçesi.
günāh *ar.* Günah. (Gİ, KF).	**künä** *ism. far* 1. Kabahat, ayıp, suç. 2. *dn.* Günah.
güvle- (Kulağı) uğultu yapmak. (İH).	**guvle-** *fl.* Ses çıkarmak, uğuldamak: *Jel guvlep tür.* Rüzgâr uğulduyor.
H	
ḫabar *ar.* (<ḫaber) Haber. (CC).	**ḥabar** *ism. ar.* Haber, bilgi, salık. *Ḥabar aluv* haber almak; *ḥabar berüv* haber vemek; *ḥabarı joḳ* habersiz.
ḫācet *ar.* Hacet, ihtiyaç. (BV, Gİ, GT, KF, KFT, MG, MS).	**ḳajet** *mdl. ar.* Gerçek, gerekli, hacet, lâzım: *ol bizge ḳajet* o bize lâzım; *ḳajet dep tabuv (sanav)* gerekli

	saymak, lüzumlu bulmak; *ķajetke (ķajetine) jarav* hacetini gidermek, ihtiyacını karşılamak; *ķajeti şamalı* ihtiyaç duyulmayan, gereksiz, lüzumsuz; *ķajetine jumsav* ihtiyacını karşılamak, hacetini gidermek.
ḥācī *ar.* Hacca giden, hacı. (GT, İM, KFT).	**ķajı** *ism. ar. dn.* 1. Hacca gitme. 2. Hacca gidip gelen kişi, hacı.
ḥadīṯ *ar.* Peygamberimizin sözleri. (Gİ, GT, İM, KF, KFT, MS).	**ḥadis** *ism. ar. dn.* Hz. Muhammed'in sözleri, hadis.
hafta *far.* Hafta. (CC).	**apta** *ism. far.* Hafta. *Aptasına bir ret* haftada bir kez.
ḥaḳīḳat *ar.* Gerçek, hakikat. (BV, Gİ, GT, İM, KFT).	**äkim** *ism. ar.* Vali, idareci, yönetici. *Äkim boluv* yönetici olmak; *Ķalanıñ äkimi* vali.
ḥākim (I) *ar.* Hâkim, hükmeden. (GT). **ḥākim (II)** *ar.* Hükümdar, vali. (GT).	**aḳiyġat** *ism. ar.* Hakikat, gerçek.
ḥāl *ar.* Hâl, durum. (BV, Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG, MS).	**äl** *ism. ar.* 1. Güç, kuvvet: *Äliñ barda eñbek et (maķal)* gücün varken çalış. 2. Hâl, durum.
ḫalāyıḳ *ar.* Yaratılmışlar, insanlar. (BV, GT, İM, KF, MG, İN).	**ḥalayıḳ** *ism. ar.* Halk, topluluk, ahali, dinleyiciler.
ḫalīfe *ar.* Halife, birinin yerine geçen. (İM, KF, MG).	**ḥalifa** *ism. ar. dn.* Halife.

Tablo 1 (devam)

ḫalḳ *ar.* İnsanlar, halk. (Gİ, GT, İN, İM, KF, MS).	**ḥalıḳ** *ism. ar.* 1. Aynı ülkede yaşayan, aynı uyruktan olan insan topluluğu. *Ķazaķ ḥalķı* Kazak halkı. 2. Belli bir bölge yada çevrede yaşayanların bütünü, halk: *Ḥalıḳtıñ adamı boldı* halka mâl oldu. *Ḥalıḳ aytsa ķalt aytpaydı.* Halk söylerse yanlış söylemez.

ḫalvā *ar.* Helva. (DM, GT).	**ḫalva** *ism. ar.* Helva.
ḫan (ḳan; CC, Kİ, TZ) Türk padişahı unvanı, han, imparator, kağan. (CC, İH, İM).	**ḫan** *ism.* Eski Türk ve Moğol halklarında hükümdar, han; *ḫan ordası* hanın karargâhı; *ḫan köterüv* han ilân etmek, tahta geçirmek.
ḫanlıḳ 1. Sultanlık, hanlık. (İH). 2. Devlet. (RH).	**ḫandıḳ** *ism.* 1. Hanlık. 2. Hanın egemenliğindeki ülke. *Ḳazaḳ ḫandığı* Kazak Hanlığı; *Ḫandıḳ ḳuruv* hanlık kurmak.
ḫarāb (I) *ar.* Yıkık, viran, perişan. (BV, GT, İM, KF, MG, RH). **ḫarāb (ıı)** *ar.* Kendinden geçmiş, sarhoş. (Gİ, GT).	**ḫarap: ḫarap boluv** Yerle bir olmak, yok olmak, harap olmak.
ḫarām *ar.* Haram, din bakımından yasak olan şeyler. (CC, Gİ, GT, İN, KF, KFT, MS).	**aram** *sft. ar.* 1. Dince yasak olan, haram. 2. *mcz.* Kötü niyetli adam. 3. *mcz.* Haksız kazanç; *aram niyet* kötü niyet; *aram ter boluv* emeği boşuna gitmek.
ḫarāmlıḳ *ar. tr.* Haram olma. (İM).	**aramdıḳ** *ism.* Kötülük, art niyetlilik.
ḫareket *ar.* Tavır, gidiş, hareket. (Gİ, GT, İM, İN, KF, MG, RH).	**äreket** *ism. ar.* Hareket. *Äreket jasav* çabalamak.
ḫarf *ar.* Harf, söz. (Gİ, GT, İM, KF).	**ärip** *ism. ar.* Harf.
ḫarman (ḫırmen) *far.* Harman, harman yeri. (BM).	**ḳırman** *ism. ar.* Harman.
ḫaṭ *ar.* (<ḫaṭṭ) 1. Çizgi. (Gİ, İN, RH). 2. Yazı. (GT).	**ḫat** *ism. ar.* 1. Mektup. *Anama ḫat jazdım* anneme mektup yazdım. 2. Yazı. *Ḫat bildi (tanıdı)* okuma yazma öğrendi. *Ḫatḳa yüyrik* hızlı okuyup yazan.
ḫatā *ar.* Hata, kusur, yanlış. (BV, Gİ, İM, KF, KFT, MG, RH).	**ḳate** *ism. ar.* Hata, yanlış, kusur.
ḫatın (ḫatun, ḳatun) Kadın, hatun, hanım. (DM).	**ḳatın** *ism.* 1. Zevce, eş. 2. Kadın. 3. *mcz.* Korkak, yüreksiz. *Ḳatın aluv* evlenmek, yuva kurmak.

ḫatm *ar.* Sona erdirme, bitirme, hatim. (Gİ, GT, İM, KF).	**ḳatim** *ism. ar. dn.* Hatim.
havā (hevā) *ar.* Hava. (CC).	**ava** *ism. ar.* Hava: *Ava-rayı* hava durumu. *Avaday ḳajet* çok gerekli, elzem.
ḫayāl *ar.* Hayal, zihinde tasarlanıp canlandırılan şey. (GT, İM).	**ḳiyal** *ism.* 1. Hayal, hülya, düş. 2. Fantezi. 3. Gerçekleşmesi zor arzu, istek, hayal. *Ḳiyalġa batuv (şoluv)* hayal kurmak, hayal etmek.
haybat *ar.* (<heybet) Heybet, mehabet, gösteriş. (CC).	**aybat** *ism. ar.* Heybet.
haybatlı (heybetlü) Heybetli, gösterişli. (CC).	**aybattı** *sft.* Heybetli, azametli.
ḫayırlı (ḫayırlu) *ar. tr.* Hayırlı, iyi olan. (KF).	**ḳayırlı** *sft.* Hayırlı, iyi. *Ḳayırlı bolsın!* Hayırlı olsun!; *Ḳayırlı kün (tañ, keş)* hayırlı günler (sabah, akşam).
ḫayr *ar.* İyilik, iyi, hayır. (BV, Gİ, GT, İM, KF, MG, MS).	**ḳayır** *ism. ar.* 1. Hayır, iyilik. 2. *mcz.* Sadaka. *Ḳayır joḳ* (ondan hiçbir) hayır yok.
ḫayran *ar.* Şaşmış, hayran. (GT).	**ḳayran** *zrf. ar.* Hayret, şaşkınlık. *Ḳayran ḳaluv* hayret etmek.
ḫayvan *ar.* Hayvan, insan dışındaki canlılar. (BV, Gİ, GT, İM, KF, KFT, RH).	**ayvan** *ism. ar.* 1. Hayvan. 2. *mcz.* Zalim, barbar.

Tablo 1 (devam)

ḫayvānāt *ar.* Hayvanlar, insan dışındaki canlılar. (GT).	**ayvanat** *ism. ar.* 1. Hayvanat, mahlûkat: *Ayvanat parki* hayvanat bahçesi.
ḫażır *ar.* Meydanda, göz önünde olma. (BV, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, MG).	**äzir (I)** *sft. ar.* Hazır, hazır olma: *Cigitterdiñ bäri de äzir tur.* Gençlerin hepsi hazır bekliyorlar. **äzir (II)** *zrf.* Şimdi, şu anda: *Balalar äzir keldi.* Çocuklar şimdi geldiler.
ḫażırlıḳ *ar. tr.* Hazırlık. (İM, KFT).	**äzirlik** *ism.* Hazırlık.

ḫazīne (ḫazna, ḳazna) *ar.* Hazine. (GT, RH).	**ḳazina** *ism. ar.* 1. Hazine, define, gömü. 2. *mcz.* Ata yadigârları, miras. *Ḳazınanıñ malı* devlet malı.
her *far.* Hep, bütün. (BM, BV, CC, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, MG, MS, RH, TZ).	**är** *zmr.* Her, her bir. *Är ḳiylı* her türlü, her çeşit, çeşitli; *är tarap* her taraf; *är türli* çeşitli, her türlü.
hırla- Hırıltılı ses çıkarmak, hırıltı çıkarmak. (İH).	**ḳırılda-** *fl.* Hırıldamak.
ḫıyānat *ar.* Hainlik, hıyanet. (Gi, GT, İM, KFT).	**ḳiyanat** *ism. ar.* Zorluk, eziyet, zulüm. *Ḳiyanat körüv* cefâ çekmek, zulüm görmek.
ḫıyar (ḫeyar) *far.* Hıyar, salatalık. (CC).	**ḳiyar** *ism. far.* Hıyar, salatalık. *Ḳiyar egüv* salatalık ekmek.
ḥikāyāt *ar.* Hikâyeler. (GT, İM).	**ḥikayat** *ism. ar. esk ed dl.* Edebî hikâyelerin genel adı, hikâye külliyâtı.
ḫikmet *ar.* Hikmet, sebep. (BV, Gİ, GT, İM, KF, MG).	**ḥikmet** *ism. ar.* 1. Olağanüstü durum, keramet, hikmet. 2. *mcz.* Azap, meşakkat, sıkıntı, eziyet.
hindī *ar.* Hint'e ait, Hindistan'a ait. (BV, GT, KFT).	**ündi** *ism.* Hindistan halkından veya bu halkın soyundan olan kimse, Hintli.
ḥisāb *ar.* Hesap, sayma. (BV, Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG, MS, RH). *ḥisāb küni* kıyamet günü. (İM).	**esep** *ism. ar.* 1. Hesap, rapor. 2. *mat.* Dört işlem. 3. Düşünce, fikir, yorum. *Esebin tabuv* yolunu, çaresini bulmak; *Meniñ esebim boyınşa* benim hesabıma göre; *esebin jibermev* hakkını yedirmemek.
ḫiẓmet (ḫıdmet) *ar.* Hizmet. (BV, GT, İM, KFT).	**ḳızmet** *ism. ar.* 1. İş, hizmet. 2. *mcz.* Bir şeyin önemi, ehemmiyeti, fonksiyonu. *Ḳızmet babımen* iş gereği, iş icabı.
ḫoca (ḫāce) *far.* Hoca, efendi. (DM, Gİ, GT, İH, KF, KFT, TZ).	**ḳoja (I)** *ism.* 1. Sahip, yönetici. 2. Aile reisi.

	ḳoja (II) *ism. far. dn.* İslâm'ı tebliğ eden, yaymaya çalışan kimse, hoca.
ḫōr (ḫār) Hor, hakir, aşağı. (İM).	**ḳor** *sft.* Zavallı, biçare, hakir. *Ḳor boluv* zavallı duruma düşmek.
ḫorāz (ḫoroz, ḫorūs) *far.* (<ḫorūs) Horoz. (İM, TZ).	**ḳoraz** *ism. far.* Horoz.
ḫoş *far.* Güzel, iyi, hoş, tatlı. (BV, CC, DM, Gİ, GT, İH, İM, KF, KK, MG, RH, TZ). *Ḫoş bol-* iyileşmek, iyi olmak. (KK). *Ḫoş kör-* Hoş görmek, içi açılmak. (TZ). *Ḫoş āvāz* güzel sesli. (GT). *Ḫoş maḳāl* güzel, tatlı sözlü. (GT).	**ḥoş (I)** *ism. far.* Beğenilen, duyguları okşayan, zevk veren, hoş. *Ḥoş iyis* hoş koku, mis, rayiha. **ḥoş (II)** *ünl.* Karşı tarafın iddiasını kabul ettiğini bildiren söz: hoş, iyi, güzel.
ḫökümçi *ar. tr.* Hâkim, hüküm veren. (CC).	**ükimşi** *ism.* Karar veren.
ḫuṭbe *ar.* Cuma namazında farzdan önce hatibin nasihatler içeren konuşması. (Gİ, GT, İM, İN, KF).	
ḫuvala- Avlanmak, kovalamak, takip etmek. (CC).	**ḳuvala-** *fl.* 1. Kovalamak. 2. Bir şeyin ardına düşmek, takip etmek. 3. Hayvanları önüne katıp sürmek. 4. Hayvanları ürkütüp kaçırmak. 5. Birisini durduğu yerden güç kullanarak kovmak, çıkarmak: *Üyinen ḳuvalap şıḳtı.* Evinden kovup çıkardı. 6. İşten çıkarmak, işine son vermek. 7. Birine istemediği işi yaptırmak veye istemediği yere göndermek: *Bastıḳ ḳayda ḳuvalasa soñda barasıñ.* Başkan nereye gönderirse oraya gidersin. 8. Bie şeyin kıyısından, kenarından gitmek: *Özendi ḳuvalay jürip kettik.* Nehir boyunca ilerledik. *Dop ḳuvalap* top peşinde

	koşmak; *tuḳım ḳuvalap* (hastalık) ırsî olarak geçmek
ḥükm (ḥöküm) *ar.* Yargı, hüküm. (CC).	**ükim** *ism. ar.* 1. Mahkeme kararı, yargı. *Sottıñ ükimin orındav* mahkeme kararını uygulamak. 2. *mcz.* Karar, hüküm.
ḥüner (hunar) *far.* Hüner, marifet. (CC).	**öner** *ism. far.* 1. Sanat. 2. Hüner, maharet. *Suret öneri* resim sanatı; *on savsağınan öneri tamġan adam* on parmağında on marifet olan adam: *Öner aldı - ḳızıl til.* Sanatın kaynağı edebî dildir.
ḥürmet (ḥormat) *ar.* Hürmet, saygı. (CC).	**ḳurmet** *ism. ar.* Hürmet, saygı. *Ḳurmet körsetüv* saygı göstermek.
ḥürmetle- *ar. tr.* Hürmet etmek. (İM)	**ḳurmette-** *fl.* Hürmet etmek, saygı göstermek.
I	
ıçḳır (içḳur) Uçkur, kemer, pantolon askısı. (CC).	**ışḳır** *ism.* Şalvar veya iç donunu bele bağlamak için bunlara geçirilen bağ, uçkur.
ır Şarkı, türkü, makam ile söylenen söz. (Kİ).	**jır** *ism.* Uzun, manzum şiir; destan, yır. *Jır boluv* dillere destan olmak; *jırġa ḳosuv* türküleştirmek, şiirleştirmek.

Tablo 1 (devam)

ısıt- (isit-, ısıd-) Isıtmak. (RH).	**ısıt-** *fl.* Isıtmak, sıcak tutmak.
ıssı (ısı, isi, isig, issi, issig, yisi) Sıcak. (KF, KFT, TA).	**ıssı** *sft.* Bunaltıcı, sıcak.
İ	
‘ibādet *ar.* Allah’ın emirlerini yerine getirme. (Gİ, GT, KF, MG, MS).	**ġiybadat** *ism. ar. dn.* İbadet, tapınma.
iblīs *ar.* İblis, şeytan. (GT, İM).	**ıbılıs** *ism. ar. esk.* İblis, şeytan.

	ibilis *ism. ar.* 1. *dn.* İblis, şeytan. 2. *mcz.* Azgın, alçak, şerefsiz; ahlaksız.
‘ibret *ar.* Bir olaydan alınan ders. (GT, İM, KFT).	**ġiybrat** *ism. ar.* Bir şeyden sakınmak ve çekinmek üzere ders alıp uygulamaya sebep olacak vaka ve hâl; böyle bir hâl ve vakadan ders alma, ibret.
iç İç, içeri. (BV, CC, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, MG, MS, RH). *İç ton* iç donu, urba. (Kİ, TA, TZ). *İç yağı* iç yağı. (İM, İN).	**iş** *ism.* 1. İç, karın. 2. Bir şeyin içi, iç tarafı. *İş kiyim* iç çamaşırı; *işi pısuv* canı sıkılmak, içi sıkılmak; *işi şurḳırav* karnı guruldamak, karnı acıkmak; *iştarlıḳ jasav (körsetüv)* elindekini vermeye kıyamamak; *işi bavrına kirüv* tatlı dille kendine bağlamak, kendini sevdirmek; *işi ḳazanday ḳaynav* öfkelenmek küplere binmek; *işine el ḳonuv* açlığını bastırmak; *işi tütin sırtı bütin* kederli, tasalı, dertli.
içik Kürk veya iç çamaşırı. (CC).	**işik** *ism.* İçi hayvan derisinden, dışı ise kumaştan yapılan bir tür dış giyim.
ig- (eg-, eñ-) Eğmek. (GT, MG).	**iy-** *fl.* 1. Eğmek, bükmek. 2. *mcz.* İkna etmek, kabul ettirmek.
iḥtimāl *ar.* İhtimal, olabilirlik. (Gİ, İM, KF, KFT).	**iḳtiymal** *ar. zrf.* İhtimal.
ikinçilik Çiftçilik. (İM).	**eginşilik** *ism.* Rençperlik, ekincilik, çiftçilik.
il- Asmak. (Kİ, TZ).	**il-** *fl.* 1. Asmak, takmak. *Paltosın ilgişke ilip ḳoydı* paltosunu askıya astı. 2. Sürgülemek, kilitlemek. *Esiktiñ ilgegin ilip ḳoy* kapının sürgüsünü kapat. 3. (kuş) Kapmak, yakalamak. 4. *mcz.* Sırtına geçirmek, giymek. *İlip alar* işe yarar. *İlip äketüv* sürdürmek, devam ettirmek.

ilāhī *ar.* "Ey Allah'ım" anlamında bir söz. (MS).	**illahi** *ism. ar.* İlâhî, Tanrısal.
ilgeri (ileri, ilerü, ilgerü) İleri, ön taraf. (CC, DM, GT, TZ, KK).	**ilgeri** *zrf.* İleri, ileri doğru.
ilgik (ilik, ilkek, ilkik) Düğme için kumaşa açılan delik, ilik. (MG, TZ).	**ilgek (ilgeşek, ilmeşek)** *ism.* 1. İlik. 2. Mandal, sürgü.
ilikle- İliklemek. (TZ).	**ilgekte-** *fl.* İliklemek, düğmelemek.
'ilimli *ar. tr.* İlim sahibi. (KK).	**ġılımdı** *sft.* İlim sahibi, bilgili.
ilk İlk, önce. (BV, GT, İM, KF, TZ).	**ilki** *sft.* İlk, önceki, evvelki.
'ilm *ar.* İlim, bilgi, bilme. (Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, MG). *'ilm-i kâmil* tam, mükemmel ilim. (İM). *'ilm-i riyāżāt-ı ḫayl* at terbiyesi. (RH).	**ġılım** *ism. ar.* İlim.
'ilmī *ar.* İlme ait, ilimle ilgili. (Gİ).	**ġılımiy** *sft. ar.* İlmî, bilimsel.
iltifāt *ar.* Güzel sözle, samimi olarak okşamak. (Gİ, GT, KF).	**iltiypat** *ism. ar.* Alâka, ilgi, ihtimam, nezaket, iltifat. *İltiypat körsetüv* iltifat etmek.
imām *ar.* Namazda kendisine uyulan kimse, din âlimi. (BV, Gİ, İM, İN, KF, MS). *İmām namâzı* imamla birlikte kılınan namaz. (İM). *İmâm urunu* mihrap (İH).	**imam** *ism. ar. dn.* İmam.

Tablo 1 (devam)

imāmlıḳ *ar. tr.* İmamlık, namaz kıldırma. (Gİ, İM).	**imamdıḳ** *ism.* İmamlık.
īmān *ar.* İman, inanma. (Gİ, GT, İM, KF, KFT, MS).	**iman** *ism. ar. dn.* 1. İman, inanç. 2. Ant, yemin. *İman aytuv* iman etmek; *imandı adam* namuslu, adil kişi; *iman jüzdi* nur yüzlü, yüzü nurlu; *imanı joḳ* imanı olmayan, imansız; *imanı ḳalmav* çok korkmak, ödü patlamak; *imanın satuv* namusunu satmak;

	imanın uşıruv korkutmak, ödünü koparmak.
īmānsız *ar. tr.* İnanmayan. (İM).	**imansız** *sft.* 1. İmansız, dinsiz, kâfir. 2. *mcz.* Utanmaz, namussuz, arsız.
in (inegü; BV.) İn, mağara, hayvan yuvası. (BM, CC, GT, İM, Kİ, TA, TZ).	**in** *ism.* İn, mağara.
inan- (ınan-) İnanmak, güvenmek. (Gİ, Kİ, KFT, TZ).	**inan-** *fl.* İnanmak, güvenmek.
incīl *ar.* İncil. (GT, İM, KFT).	**injil** *ism. ar. dn.* Hz. İsa'ya indirildiğine inanılan kutsal kitap, İncil.
incīr *far.* İncir. (BV, CC, DM, İM, KFT, KK, TA, TZ).	**injir** *ism. far.* İncir.
inçü (inçi, yençü, yinçü) İnci. (CC, Gİ, GT, KF, KFT, Kİ).	**inju** *ism.* İnci, mercan.
iñek (enek, eñeg, eñek) Avurt, çene. (GT. İM).	**iyek** *ism.* 1. Çene. 2. *mcz.* Sahil, yaka, kenar. *İyegi iyegine tiymev* tir tir titremek; *iyegi kemseñdev* ağlamaklı olmak. *İyegi ḳışuv* ümit etmek, ümit bağlamak; *iyek astında* yakında, yakın yerde; *iyek süyev* a) güvenmek, bel bağlamak b) yaklaşmak, yakınlaşmak.
ini Erkek torun. (CC).	**ini** *ism.* 1. Küçük erkek kardeş. 2. Yaşça küçük erkek.
inlü Enli. (KFT, KK).	**endi (I)** *sft.* Bol, geniş, enli. **endi (II)** *sft.* Enli, damgalı, işaretli.
inşāf *ar.* Merhamete, vicdana dayanan adalet. (Gİ, GT, İM, KF).	**ınsap** *ism. ar. ağz.* İnsaf, dürüstlük. *Insabı bar adam* insaflı kişi.
insüz Ensiz. (KFT).	**ensiz** *sft.* Geniş olmayan, ensiz, dar. *Ensiz mata* ensiz kumaş.
inşāallāh *ar.* "Allah dilerse, nasip ederse" anlamında bir cümle. (GT, İM, MG).	**inşalla** *ar. dn.* İnşaallah, Allah izin verirse.

ir Koca, zevce. (GT).	**er (II)** *ism.* 1. Erkek. 2. Koca, zevc. *Erge şıġuv* kocaya varmak, evlenmek.
iri (irig) İri, kaba. (BV, TZ).	**iri** *sft.* İri, büyük, kocaman. *İri ḳara mal* büyükbaş hayvan.
irik Katı, eski olan şey. (BV).	**irik-şirik** *ism.* Çürük çarık.
irimçik Kesilmiş, bozulmuş süt. (TZ).	**irimşik** *ism.* Peynir.
iriñ (irin) İrin, cerahat. (BV, İM).	**iriñ** *ism.* İrin, cerahat, iltihap.
irin- Erinmek, tembelleşmek, vücuda yorgunluk çökmek, bıkmak, usanmak. (İH, TZ).	**erin-** *fl.* Erinmek, üşenmek, tembellik etmek.
irinli İrinli, cerahatli. (BV).	**iriñdi** *sft.* İrinli, iltihaplı.
isi- Isınmak. (Kİ, TZ).	**ısı-** *fl.* 1. Hava sıcaklığı artmak, ısınmak. 2. Vücut ısısı artmak, ateşi yükselmek, hararetlenmek.
islām *ar.* İslâm dini. (Gİ, GT, İM, KF, KFT, MS).	**islam** *ism. ar.* İslâm.
ism *ar.* İsim, ad. (Gİ, GT).	**esim** *ism. ar.* Ad, isim.
isrāf İsraf, gereksiz harcama. (Gİ, GT, İM, KF, KFT).	**ısırap** *ism. ar.* İsraf, savurganlık, tutumsuzluk. *Isırap ḳıluv* israf etmek.
issilik Sıcaklık. (CC).	**ıssılıḳ** *ism.* Sıcaklık, havasızlık.
iş (eş, yeş) İş. (BM, BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, KF, KFT, Kİ, MG, MS, TA, TZ).	**is** *ism.* 1. İş, uğraş, çalışma. 2. *mcz.* Dava. *İs jüzinde* sözde değil (çalışarak); *iske asuv* işe yaramak; *iske sät* kolay gelsin; *isten şıġuv* kullanım dışı kalmak, işe yaramaz hâle gelmek; *isti jabuv* örtbas etmek, davayı kapatmak; *isi tüsüv* işi düşmek.
iş- (iç-) İçmek. (DM, KK, TZ).	**iş-** *fl.* 1. İçmek, yudumlamak. 2. Yemek yemek, yiyip içmek. *İşken ası boyına batpav* boğazından geçmemek, boğazına dizilmek; *işken ası jerge ḳoyu* aşırı ilgi göstermek, saygısından dolayı fazla iltifat etmek.

işek (içeh) Bağırsak; iç organlar. (KK).	**işek** *ism.* 1. Bağırsak. 2. Tel (kopuz, dombıra vb.). *İşegi ḳatḳanşa külüv* çok gülmek, uzun süre gülmek.
işkeri (içeri, içerü, içkeri, içkerü, içre, işeri) İçeri, iç. (DM, TZ).	**işkeri** *zrf.* İçeri, içeri doğru.
işle- İşlemek, yapmak, uğraşmak. (BV, DM, Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG, MS, TA)O.	**iste-** *fl.* 1. Yapmak, ortaya koymak. 2. Çalışmak, hizmet etmek. *jaḳşılıḳ istev* iyilik yapmak; *jumıs istev* çalışmak; *tük istemev* hiçbir şey yapmamak.
it Köpek, it. (BM, CC, DM, GT, İM, KFT, Kİ, KK, MG, RH, TA). *İt balığı* kurbağa yavrusu. (İH). *İt burnu* yabanî gül. (İH). *İt çıpçuḳı* serçeye benzeyen bir kuş.	**it** *ism.* 1. İt, köpek. 2. Köpek yılı. 3. *mcz.* Alçak, rezil. *İt arba* yürümeye yeni başlayan çocukların kullandığı araba, yürüteç; *İt ölim* çok çekerek ölmek; *it aytaḳtav* köpeği kışkırtmak *it ävrege saluv* gereksiz yere yormak; *it boluv* horlanmak, küçük düşmek; *it candı* dayanıklı, yorulmayan sağlam; *it kör adam* çok çile çekmiş kimse; *it tumsığı ötpeytin* balta girmemiş orman.
itlik Etlik. (BV).	**ettik** *ism.* Et saklanan yer.
itsiz Etsiz. (BV).	**etsiz** *sft.* Zayıf, sıska.

Tablo 1 (devam)

iye (eye) Sahip, malik. (BV, GT, İM, MG, TZ).	**iye** *ism.* 1. İye, sahip, efendi. 2. Vali, yönetici. 3. *dn.* Yaradan, tanrı. **ege** *ism.* Sahip, iye, malik.
iygi (edgü, egü, eygü, eyi, eyü, igi, yiyi) İyi, güzel. (CC, TA).	**iygi** *sft.* 1. İyi, hayırlı. 2. İçten, samimî.
iygilik (edgülük, egilik, eygülik, eygülük) İyilik. (CC).	**iygilik** *ism.* 1. İyilik, hayırlı iş. 2. Baht, devlet.
iyin (igin, egin, eyin, yigin, yin) Kürek kemiğinin bulunduğu yer, insanın arka tarafı, sırt. (Kİ).	**iyin** *ism.* 1. Omuz. 2. Nehrin kıvrılarak aktığı yer. 3. *mcz.* Bir şeyin gidişatı, durumu. *İyin tiresüv* yan yana

	gelmek; *iyin ķandıruv* yumuşamamak; *iyininen dem aluv* nefes nefese kalmak.
iyir- (egir-, igir-, yir-) Eğirmek. (İM, TZ).	**iyir-** *fl.* 1. Eğirmek. 2. Hayvanları bir yere toplamak. 3. Aşık oyununda aşığı sallayıp atmak. 4. *mcz*. Konuşarak dikkatleri üzerine çekmek.
iyiske- (yeske-, yiske-) Koklamak.	**iyiske-** *fl.* Koklamak.
iyne (igine, igne, ignü, ine, yigne, yine) İğne. (TZ).	**iyne** *ism.* 1. İğne. 2. *tp*. Şırınga, enjektör. *İyne saluv* iğne vurmak; *iynemen ķudıķ ķazġanday* iğne ile kuyu kazmak gibi, çok zor; *iyneniñ közinen oķ ötkizgen* keskin nişancı.
iz İz, belirti. (BV, CC, İH, Kİ, MG, TZ).	**iz** *ism.* 1. İz, belirti. *Ķasķırdıñ izi* kurdun izi. 2. Patika, yolak, keçi yolu. 3. *mcz*. Ekol, akım. 4. *mcz*. Belirti, alâmet, nişan, im. *İz kesüv* takip etmek, iz sürmek; *iz ķaldıruv* iz bırakmak; *izin basuv* izinden gitmek, devam ettirmek; *izin suvıtuv* habersiz gitmek; *izi suvımav* çok gecikmemek, arayı soğutmamak.
izde- (isde-, irde-, iste-, izle-, yizde-) İstemek, aramak, araştırmak. (CC, Gİ, GT, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MG, RH, TA).	**izde-** *fl.* 1. Aramak, bulmaya çalışmak. 2. Gereksinim duymak, ihtiyaç hissetmek. 3. Araştırmak, incelemek, öğrenmeye çalışmak. *Ol oķuv izdep ķalaġa keldi.* O okumak için şehre geldi. *İzdep saluv* arayıp sormak, sorup soruşturmak, *izdegenge suraġan* tam istediği gibi.
izgü (edgü, egi, eygi, eygü, eyü, eyi, igi) İyi, güzel. (BV).	**izgi** *sft.* İyi, hayırlı, samimî, içten.

izgülük (edgülük, egilik, eygülik, eygülük, iygilik) İyilik. (BV).	**izgilik** *ism.* Samimiyet, iyilik.
izil- Ezilmek. (BV).	**ezil-** *fl.* 1. Ezilmek. 2. *mcz.* Kıvamında pişmek.
‘izzet *ar.* Değer, şeref, yücelik, ululuk. (BV, Gİ, GT, İM, KFT, MG, MS).	**izet** *ism. ar.* İzzet, nezaket, edep. *İzet körsetüv* nezaket göstermek; *izet tutuv* saygı göstermek.
‘izzetsizlik *ar. tr.* Hürmetsizlik. (GT).	**izetsizdik** *ism.* Nezaketsizlik, edepsizlik.
K	
ka‘be *ar.* Kâbe. (BV, GT, İM, KF, MS).	**kağba** *ism. ar.* Kâbe.
ḳa‘ide *ar.* Kaide, usul. (GT).	**ḳağiyda** *ism. ar.* Kaide, kural.
ḳab (I) Kılıf, mahfaza. (İM). **ḳab (II)** Kabuk. (Kİ).	**ḳap** *ism.* 1. Çuval. 2. Kılıf. *Dombıranıñ ḳabı* dombıranın kılıfı. 3. *antm.* Zar, kabuk.
ḳaba (ġaba) Kaba, dağınık şey. (Kİ, KK). *Ḳaba ṣaḳallu* sık sakallı, sakalı sık olan. (TA).	**ḳaba** *sft.* Kaba, kalın, gür, yoğun. *Ḳaba saḳal* kaba sakal.
ḳabaḳ (I) (ḳapaḳ) Kapak. (İH, İM).	**ḳabaḳ (I)** *ism.* 1. Göz kapağı. 2. *mcz.* İnsanın ruh hâli. *Ḳabağı aşıluv* neşesi yerine cgelmek; *ḳabağı jibimev* hoşnut olmamak, memnun olmamak; *ḳabağı ḳatıñḳı* asık yüzlü, çatık kaşlı; *ḳabağınan ḳar javuv* sinirlenmek, hiddetlenmek, sinir küpü olmak; *ḳabağın aşpav* yüz vermemek; *ḳabağın ḳars jabuv* küplere binmek, çok sinirlenmek; *ḳabaḳ ḳağuv* kaş göz etmek, ima etmek.
ḳabaḳ (II) Kabak (sebze). (BV, CC, İM, KK, MS, TA, TZ).	**ḳabaḳ (II)** *ism. btk.* 1. Kabak. 2. Su kabağından yapılan kap.
ḳaban Yaban domuzu. (CC, DM).	**ḳaban** *ism.* 1. Yaban dommuzu, erkek domuz. 2. *mcz.* Acımasız, canî

ḳabar- Kabarmak. (İH, Kİ, TZ).	**ḳabar-** *fl.* 1. Kabarmak, şişmek, büyümek. 2. Rengi atmak, bozulmak. 3. *mcz.* Kızmak, sinirlenmek, öfkelenmek.
ḳabıḳ (ḳabuḳ, ḳabuġ) Kabuk, ağaç kabuğu. (BM).	**ḳabıḳ** *ism.* Kabuk, zar.
ḳabılan (ḳablan, ḳaflan, ḳaplan, ḳoblan) Kaplan, panter. (BV).	**ḳabılan** *ism.* 1. Kaplan. 2. *mcz. sft.* Cesur, yürekli.
ḳabırġa (ḳaburġa) Kaburga. (DM).	**ḳabırġa (I)** *ism.* 1. Kaburga kemiği. 2. *mcz.* Bir şeyin yan tarafları. *Ḳabırġadan ḳan keşüv* kendini amansız bir savaşın içinde bulmak; *ḳabırġañmen keñes* düşün, taşın; *ḳaırġası ḳayısuv* eziyet, ızdırap çekmek. **ḳabırġa (II)** *ism.* Duvar. *Ḳabırġa gazeti* duvar gazetesi; *ḳabırġa saġatı* duvar saati; *ḳabırġasın köterüv* kaba inşaatı tamamlamak.
ḳābil *ar.* Kabul eden, alan. (GT).	**ḳabıl** *ism. ar.* Bir şeye isteyerek veya istemeyerek razı olma. *Ḳabıl aluv* kabul etmek, anlaşmak; *ḳabıl bolsın* kabul olsun.

Tablo 1 (devam)

ḳabr *ar.* Kabir, mezar. (Gİ, GT, İM, KF, KFT).	**ḳabir** *ism. ar.* Kabir, mezar.
ḳabtal At eğerinin iki yan örtüleri. (İH).	**ḳaptal (I)** *ism.* 1. Dağ yamacı, eteği. 2. Hayvanın böğürü. 3. *mcz.* Bir şeyin iki yanı, tarafı. *Joldıñ eki ḳaptalında* yolun iki yanında, iki tarafında. **ḳaptal (II)** *ism.* Eğerin atın böğrünü acıtmaması için iki yanına koyulan destekler.

	ḳaptal (III) *sft.* Bol dikilmiş, geniş, rahat olan (elbise).
ḳada- Çivilemek, mıhlamak; bağlamak. (CC).	**ḳada-** *fl.* 1. Çakmak, dikmek. 2. Batırmak, saplamak. 3. Madalya takmak. 4. Düğme dikmek. 5. Bir noktaya bakakalmak, gözünü alamamak. *Közin ḳadav* gözünü alamamak.
ḳadar *ar.* Kadar, ölçüsünde. (Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, MG, MS, RH).	**ḳadar** *ism. ar.* İmkân, fırsat, kadar.
ḳadav (ḥadaḳ) 1. Çivi, mıh, çengel. (CC). 2. Kanbur, tümsek. (CC).	**ḳadav** *ism.* Sütun, kolon, destek.
ḳāḍī *ar.* Kadı, hâkim. (Gİ, GT, İM, KFT).	**ḳazı** *ism. ar. esk.* 1. Hâkim, kadı. *Ḳazıġa jüginüv* kadıya başvurmak. 2. *mcz.* Hakem, arabulucu. 3. *spr.* Jüri.
ḳadīm *ar.* Eski. (Kİ).	**ḳadim** *sft. ar.* 1. Arap yazısıyla yazılmış. 2. Önceki, evvelki, kadim.
ḳādir *ar.* Kudretli, kadir, her şeye gücü yeter. (Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG). **ḳadr (I)** *ar.* Kur'anıkerim'in inmeye başladığı Ramazan ayının 27. gecesi, Kadir gecesi. (İM). **ḳadr (II)** *ar.* Değer, kıymet. (Gİ, GT).	**ḳadir** *ism. ar.* Hürmet, saygı, kadir, değer. *Ḳadir tüni* Kadir Gecesi; *ḳadir tutuv* saygı göstermek, değer vermek; *ḳadiri artuv* önemi, değeri, itibarı artmak; *ḳadiri ketüv* itibarını kaybetmek, değeri düşmek; *ḳadiri ötüv* kaybedilince bir şeyin değerini anlamak, önemini farketmek.
kāfir (ġavır, ġavur) *ar.* Kâfir, Allah'ı inkâr eden. (Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, MS).	**käpir** *ism. ar.* Kâfir.
kāfirlik *ar. tr.* Allah'a inanmama. (İM).	**käpirlik** *ism.* 1. Kâfirlik, dinsizlik. 2. *mcz.* Alçaklık, namussuzluk.
ḳāġıt (ḳāġıd) *far.* Kâğıt. (CC, TA).	**ḳaġaz** *ism. far.* Kâğıt, yaprak, sayfa. 2. *mcz.* Yayın (dergi, gazete, kitap): *Ol aldındaġı ḳaġazġa şuḳşiya ḳaraydı.*

	O, önündeki yazıya eğilmiş bakıyor. 3. *mcz*. Belge, doküman. 4. Kâğıt mamülü (kâğıttan yapılmış). *Ḳaġazġa tüsirüv* yazıya geçirmek; *Ḳaġaz ḳarav* kitap okumak.
ḳaḳ- (I) (ḳaḳı-) Vurmak, kapıyı çalmak. (GT, Kİ). **ḳaḳ- (II)** Kakmak, dürtmek. (İH, KFT).	**ḳaḳ-** *fl.* 1. Çakmak: *Şege ḳaḳtı* çivi çaktı. 2. (kapıyı) Vurmak, tıklatmak; *esikti ḳaḳtı* kapıyı çaldı. 3. Silkmek, çırpmak. 4. Sallamak, sarsmak; *alma ḳaḳtı* elma ağacını salladı. 5. Kırmak, koparmak; *müyizin ḳaḳtı* boynuzunu kırdı. 6. (araba) Çarpmak. 7. *mcz*. Çalmak, yürütmek. 8. Mahrum bırakmak; *ḳaġıp saluv* kafaya dikmek, içmek.
ḳaḳ (I) Kurumuş, kuruyan her şey. (BM, İH, TZ). *Ḳaḳ et* uzun dilimler hâlinde kesilip ateşte veya güneşte kurutulmuş, pişirilmiş et. (BM).	**ḳaḳ (II)** *ism.* Kurutulmuş meyve, kak. *Almanıñ ḳaġı* elma kurusu, kakı.
ḳaḳ (II) Taş üzerinde olan ve su toplayan göz gibi çukur. (Kİ).	**ḳaḳ (I)** *ism.* Su birikintisi, kak.
ḳaḳır- (ḳaġır-) 1. Hah diye genizden kanrığı çıkarıp tükürmek. (İH, TZ). 2. Hafifçe öksürüp sesini düzeltmek. (CC).	**ḳaḳır-** *fl.* Balgam çıkarmak.
ḳaḳla- Kurutmak. (İH, TZ).	**ḳaḳta-** *fl.* Ateşte kızartmak, pişirmek. 2. (et, balık, meyve vs.) Kurutmak. 3. Ateşte ısınmak.
ḳal- Kalmak, durmak. (BM, BV, CC, GT, İM, KK, KF, KFT, MG, MS, TA, İN, RH, TZ).	**ḳal-** *fl.* 1. Kalmak. 2. Belirtilen miktarda bulunmak. *Jüz tengem ḳaldı* yüz tengem kaldı. 3. Geç kalmak, gecikmek. 4. Geri kalmak; *bizden biraz artta ḳalıp ḳoydı* bizden biraz geride kaldı.

	5. *mcz.* Yardımcı fiil olarak kullanılır. *Avırıp ḳaluv* hastalanmak; *keşigip ḳaluv* gecikmek; *oylanıp ḳaluv* düşünmek; *uyıḳtan ḳaluv* uyuya kalmak.
ḳal'a (ḳalaa) *ar.* Kale. (Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, KK, MG, TA).	**ḳala** *ism. ar.* Şehir, kent.
ḳalaş Yufka, çörek. (TZ).	**ḳalaş** *ism.* Yuvarlak, ortası delik olarak pişirilen ekmek.
ḳalbur Kalbur, iri gözlü elek. (TZ).	**ḳalbur (I)** *ism. ar.* Elek, kalbur. **ḳalbır (II)** *ism. ar.* Konserve kutusu.
ḳalburla- Kalburla elemek. (TZ).	**ḳalbırla-** *fl.* Elemek, kalburdan geçirmek, kalburlamak.
ḳaldır- (ḳaldur-) Kaldırmak. (Gİ, KF, KK, TZ).	**ḳaldır-** *fl.* 1. Bırakmak, kalmasını sağlamak; *Däpterimdi üyde ḳaldırdım.* Defterimi evde bıraktım. 2. Saklamak, arttırmak.
ḳalem *ar.* Kalem. (CC, GT, İM, İN, KFT, KK).	**ḳalam** *ism. ar.* Kalem. *Ḳalam ḳas* kalem kaş; *Ḳalam tartuv* yazı yazmak; *ḳalamı jüyrik* kalemi güçlü.
ḳalender *far.* Dünyayı umursamayıp derviş gibi yaşayan kimse. (GT).	**ḳalendar** *ism. far.* Derviş, kalender, rind.

Tablo 1 (devam)

ḳalı (ḫalı) *far.* Halı. (DM, TZ).	**ḳalı** *sft. far.* Değerli ve tüylü (halı), kalın tüylü (şal).
ḳalıb *ar.* Herhangi bir şeye muayyen bir şekil vermek için kullanılan ve o biçimi taşıyan vasıta, kalıp. (CC).	**ḳalıp** *ism. ar.* 1. Kalıp. 2. *esk.* Ayakkabı, çizme dikmek için kullanılan araç. 3. *(ḳalpı) mcz.* Durum, vaziyet, tutum. *Ḳalpına kelüv* eski hâline dönmek.
ḳalıñ (I) (ḳalın) Kalın. (BV, CC, İM, MG). **ḳalın (III)** Sıkı. (CC).	**ḳalıñ (I)** *sft.* 1. Uzunluk ya da genişlik dışında üçüncü boyutu çok olan, ince karşıtı, kalın. 2. Çok, sayıca fazla. *Ḳalın ḳol* kalabalık asker. 3. Seyrek

	olmayan, sık, yoğun. 4. *mcz*. Gür, bol, verimli; *ḳalın şaş* gür saç; *ḳalın orman* gür orman.
ḳalın (II) Çeyiz. (TA, TZ).	**ḳalıñ (II)** *ism.* Gelin olacak kıza verilen para veya armağan, kalın. *Ḳalıñ mal* başlık parası.
ḳalıñlıḳ Kalınlık. (İM).	**ḳalıñdıḳ** *ism.* 1. Kalınlık. 2. Çokluk, bolluk. 3. Sıklık, yoğunluk.
ḳalḳan Kalkan. (CC, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MG, TA, TZ).	**ḳalḳan (I)** *ism. esk.* Kalkan. *Ḳalḳan boluv* korumak, siper olamak. **ḳalḳan (II)** *ism.* At arbasının yükünün düşmemesi için kullanılan kasa.
ḳalḳı- 1. (Balık için) Batıp çıkmak, oynamak. (İH). 2. Hoplamak, zıplamak. (İH).	**ḳalḳı-** *fl.* 1. Su yüzünde durmak, batmamak, bata çıka yüzmek. 2. Havada süzülmek. 3. Ayırmak; *sorpanıñ betin ḳalḳıp, Aḥmetke ḳoydı.* Çorbanın yağını ayırıp Ahmet'e verdi.
ḳama- Yummak, kapamak. (İH).	**ḳama-** *fl.* 1. Sarmak, muhasara etmek. 2. Hayvanları ahıra kapatmak. 3. Tevkif etmek, tutuklamak, hapse atmak.
ḳamçıla- Kamçılamak, kamçıyla dövmek, sürmek. (MG, İN).	**ḳamşıla-** *fl.* 1. Kamçılamak, vurmak. 2. *mcz*. İsteklendirmek, özendirmek, teşvik etmek.
ḳamış (ḫamış) Kamış, şeker kamışı, sazlık, sap. (CC).	**ḳamıs** *ism.* Kamış.
kāmil *ar.* Kâmil, olgun. (BV, GT, İM, KFT, MG).	**kämil** *zrf ar.* 1. Hakikât, gerçek, kâmil. 2. Tamamen, bütünüyle. *Kämil senüv* tamamen, şüphesiz inanmak.
ḳamşı (ḳamçı) Kamçı. (KK).	**ḳamşı** *ism.* Kamçı, kırbaç. *Ḳamşı boyı* kamçının uzunluğu kadar; *ḳamşı boluv* bir şeye sebep olmak; *ḳamşı jev* dayak yemek; *ḳamşınıñ astına aluv*

	kamçılamak; *ḳamşı oynatuv* korkutmak, döver gibi yapmak.
ḳan- Doymak, kanmak. (Kİ).	**ḳan-** *fl.* 1. Kanmak, susuzluğunu gidermek. 2. *mcz*. Kanaat etmek, yetinmek. *Ängimesine ḳandı* konuşmasından memnun kaldı. 3. Bir şeyi detayları ile öğrenmek, olaya vakıf olmak.
ḳan Kan, vücuttaki renkli sıvı. (BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, KK, MG, MS, RH, TA, TZ). *Ḳan kör-* kadınlar âdet kanı görmek. (İM).	**ḳan** *ism.* 1. Kan. 2. Soy, sülâle. *Ḳan berüv* kan vermek; *ḳan ḳuyu* hastaya kan vermek; *ḳan ḳısımı* tansiyon; *ḳan tamırları* kan damarları; *ḳanı tasuv* tansiyonu yükselmek; *ḳan jutuv* içi kan ağlamak; *ḳan ḳıluv* kana boyamak; *ḳan tögüv* canını feda etmek; *ḳanı buzıḳ* kanı bozuk; *ḳanı bir* kanı bir; *ḳanı ḳaynav* sinirlenmek, öfkelenmek; *ḳanı moynında ketüv* günahkâr olmak; *ḳanına tartuv* taraf tutmak, akrabalarını desteklemek; *ḳanın suvday ağızuv* kırmak, öldürmek, su gibi kan akıtmak.
ḳana- Kanamak. (BV, Gİ, Kİ, TZ).	**ḳana- (I)** *fl.* Kanamak: *Murnı ḳanadı* burnu kanadı. **ḳana- (II)** *fl.* Sömürmek, kanını emmek. *Eñbegin ḳanav* emeğini sömürmek.
ḳanā'at *ar.* Bir şeyi yeterli bulup fazlasını istememek. (Gİ, GT, İM).	**ḳanaġat** *ism. ar.* Kanaat, tatmin olma, azla yetinme.
ḳanat (ḫanat) Kanat. (BM, DM, Gİ, GT, İM, Kİ, TA, TZ).	**ḳanat (I)** *ism.* 1. Kanat. 2. Uçak kanadı. 3. Balığın yüzgeçleri. 4. Futbol, hentbol vb. takım oyunlarında hücum hattının sağ ve sol uçları. 5. *mcz*. Dayanak, destek. *Ḳanat baylap uşuv* hızla, çabucak ulaşmak; *Ḳanat berüv*

	cesaretlendirmek, desteklemek; *Ḳanat jayu* a) gelişmek, büyümek. b) yayılmak, dağılmak. *Ḳanatı ḳayırıluv* çaresi tükenmek. **ḳanat (II)** *ism.* Çadırın on iki kanadından her biri.
ḳanat- Kanatmak. (MG).	**ḳanat-** *fl. etng.* Kanatmak, kan akıtmak. *tışḳan murnın ḳanatpav* misafirleri gereğince ağırlamamak.
ḳançıḳ (ḳançuḳ) Dişi köpek. (CC, TA, TZ).	**ḳanşıḳ** *ism.* 1. Kancık, dişi köpek. 2. *mcz.* Kadınlar için söylenen küfür sözü, hakaret ifadesi.
ḳanda Nerede. (BM, GT, KFT, MS).	**ḳayda** *zmr.* Soru zamiri, nerede, nereye: *Ḳayda barasın?* Nereye gidiyorsun? *Ḳayda jürsin?* Nerelerdesin? *Onday bolmaḳ ḳayda!* Onun gibi olmak nerede!
ḳandala Tahtakurusu, beşik biti. (CC, DM, İM, TA, TZ).	**ḳandala** *ism.* 1. Tahtakurusu. 2. Çiçek biti.
ḳandır- (ḳandur-) Doyurmak, kandırmak. (TZ).	**ḳandır-** *fl.* (su vb.) Doyurmak, kandırmak.

Tablo 1 (devam)

ḳanlı Kanlı. (CC).	**ḳandı** *sft.* Kanlı, kan bulaşmış. *Ḳandı köylek* cephe arkadaşı, savaş yoldaşı; *ḳandı ḳol* eli kanlı.
ḳanlıḳ Hanlık, krallık. (CC).	**ḥandıḳ** *ism.* 1. Hanlık. 2. Hanın egemenliğindeki ülke. *Ḳazaḳ Ḥandığı* Kazak Hanlığı; *ḥandıḳ ḳuruv* hanlık kurmak.
ḳap (ḫap, ḳab) 1. Kap, kap kacak. (Gİ, KF, KFT). 2. *(ḳab)* Kılıf, muhafaza. (İM). 3. *(ḳab)* Kabuk. (Kİ).	**ḳap** *ism.* 1. Çuval. 2. Kılıf. *Dombıranıñ ḳabı* dombıranın kılıfı.
ḳap- (ḳab-; BM, KK, TA.) Kapmak, almak. (GT, İM, İN, Kİ, MG, TZ).	**ḳap-** *fl.* (köpek) Isırmak, dalamak. *İt ḳaptı* köpek ısırdı. 2. (balık) Oltanın

	ucundaki yemi yemek. 3. *mcz.* (koku) Sinmek.
ḳapaḳ Göz kapağı. (Kİ, TZ).	**ḳabaḳ (I)** *ism.* 1. Göz kapağı. 2. *mcz.* İnsanın ruh hâli. *Ḳabaġı aşıluv* neşesi yerine cgelmek; *ḳabaġı jibimev* hoşnut olmamak, memnun olmamak; *ḳabaġı ḳatıñḳı* asık yüzlü, çatık kaşlı; *ḳabaġınan ḳar javuv* sinirlenmek, hiddetlenmek, sinir küpü olmak; *ḳabaġın aşpav* yüz vermemek; *ḳabaġın ḳars jabuv* küplere binmek, çok sinirlenmek; *ḳabaḳ ḳaġuv* kaş göz etmek, ima etmek.
ḳapan Tuzak. (İH).	**ḳaḳpan** *ism.* 1. Kapan, tuzak. 2. *mcz.* Kandırma, dolandırma, hile. *Ḳaḳpanġa tüsüv* tuzağa düşmek; *ḳaḳpan ḳuruv* tuzak kurmak.
ḳapçuḳ (ḳabçuḳ) Para kesesi. (BV, İM).	**ḳapşıḳ** *ism.* Ufak çuval.
ḳapla- (ḳabla-) Kaplamak, içince almak. (MS).	**ḳapta-** *fl.* 1. Bir kabın, bir çuvalın içine almak. 2. Kaplamak.
ḳarpuz (ḳarbūs, ḳarbuş) (<ḫarbūz) Karpuz. (KF, Kİ, TZ).	**ḳarbız** *ism.* Karpuz. *Pisken ḳarbız* olgun karpuz.
ḳar Kar. (BV, CC, DM, GT, İM, Kİ, KK, TA, TZ).	**ḳar** *ism.* Kar. *Ḳar tösenip, muz jastanuv* zorluklara göğüs germek, katlanmak.
ḳara Kara, siyah. (BM, BV, CC, DM, Gİ, GT, İH, İM, KF, KFT, KK, MG, MS, RH, TA, TZ). *Ḳara etmek* bir tür peynirli börek. (BM). *Ḳara etmek* siyah ekmek. (Kİ). *Ḳara iv* çadır. (İM). *Ḳara ḳurut* kara peynir, bir cins kuru peynir. (BM, Kİ). *Ḳara taş* Haceriesved. (İM). *Ḳara teyin* gri sincap. (CC). *Ḳara yağı* intikamcı, korkunç	**ḳara (I)** *sft.* 1. Kara, siyah. 2. Siyah renkte olan. 3. Bir şeyin gölgesi, karartısı. 4. *etng.* Yas tutarken örtülen siyah örtü; *Ḳatındar basınan ḳarasın almay bir jıl boyı joḳtaytın.* Kadınlar karalar bağlayıp bir yıl yas tutardı. 5. Avamdan olan, halktan biri; *Ḳara burış* karabiber; *ḳara şıbın* karasinek; *ḳara altın* a) taş kömürü b) petrol;

düşman. (İH). *Ḳara yağız (ḳara yağuz, ḳara yavuz)* esmer, kara yağız. (İH, KFT, Kİ, KK, TA). *Ḳara yarmaḳ (ḳara yarmuḳ)* bakırdan yapılan siyah renkli madenî para. (BM, DM).	*ḳara aspandı töndirüv (javdıruv)* kıyameti koparmak; *ḳara bası* tek başına, yalnız; *ḳara basıp küyittev* sadece kendisini düşünmek; *ḳara bavır* taş yürekli, merhametsiz; *ḳara bet* yüz karası; *ḳara buḳara (ḥalıḳ)* sıradan emekçi, işçi kesim; *ḳara domalaḳ* tombul (çocuk); *ḳara dürsinge basuv* kabalık, zorbalık yapmak; *ḳara jañbır, (javın, noser)* uzun süre devam eden yağmur; *ḳara jayav* a) yaya b) fakir; *ḳara jer boluv* utancından yerin dibine geçmek; *ḳara jerge ḳaratuv* yüzünü yer baktırmak, utandırmak; *ḳara jumıs* beden gücü ile yapılan iş; *ḳara kiyü* yas tutmak, karalar bağlamak; *ḳara küye jaġuv* iftira etmek, kara çalmak; *ḳara ḳazanıñ (sarı balanıñ) ḳamı* çoluk çocuğun rızkı, geçim derdi; *ḳara niyet (peyil)* art niyet; *ḳara sorpa boluv* çok terlemek, yorulmak; *ḳara söz* a) sıradan, edebi olmayan söz b) düz yazı, nesir; *ḳara suvıḳ* kuru, sert soğuk, ayaz; *ḳarası batuv* gözden kaybolmak; *ḳara tas* a) cimri, cömert olmayan b) acımasız, taş yürekli; *ḳara tünek* a) zifirî karanlık, kapkaranlık b) kara gün; *ḳara tizim* kara liste; *ḳara şañıraḳ* baba ocağı. **ḳara (II)** *ism.* Büyükbaş hayvanların genel adı.
ḳaraḳ 1. Göz bebeği. (TZ). 2. Gözün karası. (Kİ).	**ḳaraḳ** *ism.* Gözün karası.

ḳaraḳçı Dilenci. (CC).	**ḳaraḳşı** *ism.* Yağmacı, yol kesen, haydut, eşkıya.
ḳaraḳuş Kartal, tavşancıl. (BM, DM, KK, TA).	**ḳaraḳus** *ism. hyvn.* Çaylak, karakuş.
ḳaralıḳ Karalık. (CC, RH).	**ḳaralıḳ** *ism.* 1. Karalık, siyahlık. 2. *mcz.* Art niyetlilik, kötülük.
karāmāt *ar.* Kerametler. (GT).	**keremet** *sft. ar.* Harika, muhteşem, harikulâde, olağanüstü. *Keremet boluv* harika, muhteşem olmak.
ḳarañġı (ḳaraġılıḳ, ḳaraġlıḳ, ḳaraġu, ḳarañġu, ḳarañġuluḳ, ḳaranı, ḳarañu) Karanlık. (CC, TZ).	**ḳarañġı** *sft.* 1. Karanlık, loşluk. 2. *mcz.* Belirsiz, şüpheli, kuşkulu. 3. *mcz.* Cahil, bilgisiz. *Ḳarañġı ḥalıḳ* cahil halk; *suv ḳarañġı* a) kör, âmâ b) kara cahil; *jeti ḳarañġı tünde* zifirî karanlık gece.
ḳardaşlıḳ Kardeşlik. (KFT).	**ḳarındastıḳ** *ism.* 1. Kız kardeşlik. 2. *esk.* Hısımlık, akrabalık, kardeşlik.
ḳarġa- (ḳara-) Lânetlemek, beddua etmek. (CC, İH, Kİ).	**ḳarġa-** *fl.* Lânet etmek, ilenmek, beddua etmek, lânet okumak.
ḳarġa Karga, kuzgun. (BM, DM, İM, İN, Kİ, KK, TA, TZ).	**ḳarġa** *ism.* Karga. *Ḳarġa adım jer* bir adımlık yer.

Tablo 1 (devam)

ḳarġış (ḳarış) Kargış, kötü dua, beddua. (DM, KK, TZ).	**ḳarġıs** *ism.* Kargış, beddua, lânet, telin, ilenç.
ḳarġışla- Beddua etmek, lanetlemek. (DM).	**ḳarġısta-** *fl.* Beddua etmek, kargışlamak, lânetlemek, kargımak.
ḳarı (I) Yaşlı. (CC, GT, İM, Kİ, MG, TZ).	**käri** *sft.* 1. Yaşlı, ihtiyar. 2. Kadim, ezeli. 3. *mcz.* Alışılagelen, alışılmış. *Käri ḳulaḳ* çok şey yaşamış, görmüş, geçirmiş kişi.
ḳarı (II) 1. Dirsek kemiği. (CC). 2. Kol. (TA).	**ḳarı** *ism.* Kolun dirsekten omuza kadar olan kısmı.
ḳarı- (ḳar-) Yaşlanmak, ihtiyarlamak. (BM, CC, GT, TZ).	**ḳarı-** *fl.* Kocamak, ihtiyarlamak.

ḳarılıḳ İhtiyarlık, yaşlılık. (GT).	**kärilik** *ism.* Yaşlılık, ihtiyarlık.
ḳarın Karın. (BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MG, MS, RH, TA, TZ).	**ḳarın** *ism.* 1. Karın, mide. 2. Yağ muhafaza etme kabı olarak kullanılan inek yahut koyun karnı (işkembesi), tulum. *Bir ḳarın may* bir tutum yağ; *ḳarnı aşuv* karnı acıkmak; *ḳarnı ḳabaḳtay* karnı davul gibi; *ḳarın uyḳısı* bebeklerin dünyaya geldikten sonraki ilk uykusu.
ḳarındaş (ḳarandaş, ḳardaş) Kardeş, erkek kardeş. (BM, BV, CC, GT, İM, Kİ, MG, TA, TZ).	**ḳarındas** *ism.* 1. Küçük kız kardeş. 2. Yaşça büyük erkeklerin bayanlara kullandıkları hitap, bacı. 3. *esk.* Akraba, hısım, kardeş.
ḳarış Karış, başparmak ile serçe parmak arasındaki açıklık. (BM, İN, İN, Kİ, KK, TA, TZ).	**ḳarıs** *ism.* Parmaklar birbirinden uzak duracak biçimde gergin duran elde, başparmak ve serçe parmakların uçları arasındaki açıklık, karış. *Ḳarıs attam şıḳpav* hiçbir yere gitmemek, bir adım bile atmamak; *Ḳarıs jer* çok yakın yer, bir adımlık yer; *Ḳarıs süyem* bir karış.
ḳarlaġaş (ḳarlaġaç, ḳarlaġuç, ḳarlaḳaş, ḳarlavuş, ḳırlaġaç, ḳırlaġuç) Kırlangıç. (TZ).	**ḳarlıġaş** *ism.* Kırlangıç. *Ḳarlıġaş uyası* Kırlangıç yuvası.
ḳarmaḳ Olta iğnesi, örgü tığı. (TZ).	**ḳarmaḳ** *ism.* Olta. *Ḳarmaġına tüsüv* tuzağına düşmek.
ḳarsaḳ 1. Bozkır tilkisi, karsak ve derisi; post, kürk. (CC). 2. Çakal. (TZ).	**ḳarsaḳ** *ism.* Köpekgillerden, soluk kahverengi, karnı beyaz tüylü, kısa kulaklı, postundan kürk yapılan bir memeli türü, karsak.
ḳarşı (ḳarş, ḳarşu) Karşı. (CC, GT, KK).	**ḳarsı** *zrf.* 1. Bir şeyin karşı tarafı. 2. Karşı karşıya, yüz yüze.

ḳarşıla- (ḳarşula-) Karşılamak. (TZ).	**ḳarsıla-** *fl.* 1. Karşılamak, beklemek. 2. Ateşe tutmak.
ḳarşulaş- Karşılaşmak. (KFT).	**ḳarsılas-** *fl.* Karşı çıkmak, direnmek, mukavemet göstermek, karşı durmak.
ḳart (ḳartay) Kart, yaşlı. (CC, TZ).	**ḳart (ḳariya)** *ism.* İhtiyar, yaşlı.
ḳasartḳa (ḳasartḳı) Kertenkele. (CC).	**kesirtke** *ism.* Kertenkele.
ḳası- (ḳaçı-, ḳaşa-, ḳaşı-) Kaşımak. (TZ).	**ḳası-** *fl.* Vücudun kaşınan bölgesini tırnakla ovmak, kaşımak.
ḳaş- (ḳaç-) Kaçmak. (DM, TZ).	**ḳaş-** *fl.* 1. Kaçmak. 2. Bir şeyi yapmak istememek, kaytarmak. 3. *mcz.* Ortadan kaybolmak. *Ḳaşa jönelüv* kaçıvermek.
ḳaş Kaş. (BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, KF, Kİ, KK, MG, TA, TZ).	**ḳas** *ism.* Kaş. *Ḳas ḳağım sätte* çabucak, kaşla göz arsında; *ḳas ḳarayu* karanlık çökmek.
ḳaşan (ḫaçan, ḫaşan, ḳaçan) Ne zaman, ne vakit, vakta ki. (KK).	**ḳaşan** *zmr.* Ne zaman. *Ḳaşan da bolsa* ne zaman olursa olsun.
ḳaşıḳ (ḳaşuḳ) Kaşık. (DM).	**ḳasıḳ** *ism.* Kaşık. *Şay ḳasıḳ* çay kaşığı; *as ḳasıḳ* çorba kaşığı; *aġaş ḳasıḳ* tahta kaşık; *ḳasıḳ basınday* kaşık kadar küçücük; *ḳasıḳ ḳanı ḳalġanşa* son nefesine kadar.
ḳaşın- (ḳaçın-) Kaşınmak. (RH).	**ḳasın-** *fl.* Kaşınmak.
ḳaşḳa Atın alnındaki beyazlık. (Kİ, TZ).	**ḳasḳa** *sft.* Bazı hayvanların alınlarında bulunan beyaz leke, sakar, akıtma. *Ḳasḳa bas* kel; *ḳasḳa tis* ön dişler.
ḳat (I) (ḳatı) Kat, huzur. (BM, BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, KK, MG, MS, RH, TA, TZ). **ḳat (II)** Kat, tabaka. (CC, İM, Kİ).	**ḳat** *sft.* Kat, tabaka, katman. *Jeti ḳat jer astında* yedi kat yerin altında.
ḳat- (I) 1. İlâve etmek, katmak. (BV, GT, İM, Kİ, RH, TZ). 2. Karmak, katmak, karıştırmak. (RH, TZ).	**ḳat- (III)** *fl.* Sulu yemeklere süt veya yoğurt katmak.

ḳat- (II) Katılaşmak, katı olmak. (İH, TZ).	**ḳat- (I)** *fl.* 1. Katılaşmak. 2. *mcz.* Kalıplaşmak, değişmemek. 3. Kımıldamamak, hareket etmemek. **ḳat- (II)** *fl.* Donmak, buz tutmak. *Suv ḳatuv* (su) buz tutmak.
ḳaṭār (ḳaṭṭār, ḳıṭār) *ar.* Deve kervanı, birbiri ardına sıralanan hayvan dizisi. (KFT).	**ḳatar (I)** *ism. ar.* 1. Sıra, dizi, katar. *Aldıngı ḳatarda otır* ön sırada oturuyor. 2. Yanında, sırasında. 3. Belli bir grubun, organizasyonun üyesi. 4. *mcz.* Yaşıt, akran, denk; *Ḳatarıñnan kem ḳalma* yaşıtlarından geri kalma; *ḳatarġa ḳosıluv* a) adam olmak b) uygulamaya konulmak. **ḳatar (II)** *zrf.* Birlikte, beraber; *Oḳuvdı ḳatar bitirdi* okulu birlikte bitirdiler.
ḳaṭārla- *ar. tr.* Katar katar dizmek. (İH).	**ḳatarla-** *fl.* Sıralamak, dizmek.
ḳatır Katır. (BV, BM, CC, DM, İM, KFT, Kİ, KK).	**ḳaşır** *ism.* Katır.

Tablo 1 (devam)

ḳatla- Yuvarlanmak. (MG).	**ḳatta-** *fl.* 1. Katlamak, kat kat etmek. 2. *mcz.* Listelemek, liste liste yapmak, listeye kaydetmek.
ḳatlan- Sabır ve tahammül etmek. (Kİ).	**ḳattan-** *fl.* Katlanmak.
katolik *hr.* Katolik. (CC).	**katolik** *yun. dn.* Katolik, Katolik mezhebine mensup.
ḳattı (I) (ḳatı, ḳatıġ) Katı, sağlam. (CC, GT, Kİ).	**ḳattı (I)** *sft.* 1. Sert, katı. 2. *mcz.* Yüksek, gür (ses). 3. *mcz.* Soğukkanlı, güçlü. 4. *mcz.* Cimri, pinti, hasis.
ḳattı (II) (ḳatı, ḳatıġ) Çok, aşırı, fazla. (GT).	**ḳattı (II)** *zrf.* 1. Çok, pek, fazla. 2. Var gücüyle, elinden geldiğince. 3. Hiçbir şey hissetmemek; *Ḳattı uyıḳtadı* ölü

	gibi uyudu; *ḳattı aytuv* ağır konuşmak; *ḳattı batuv* etkilenmek, dokunmak; *ḳattı ketüv* sinirlenmek, hiddetlenmek.
ḳattılıḳ Katılık, sertlik. (GT).	**ḳattılıḳ** *ism.* 1. Sağlamlık, dayanıklılık. *Jeldin ḳattlığı* rüzgârın şiddeti. 2. *mcz.* Şiddetlilik, hızlılık. 3. *mcz.* Sertlik, katılık. 4. *mcz.* Sesin yükselmesi. 5. *mcz.* Cimrilik, pintilik. *Ḳattılıḳ jasav* cimrilik yapmak.
ḳav (ḳov) Kav, çakmak taşı. (DM, GT, Kİ, TA).	**ḳuv** *sft.* Kav türü mantarlardan kurutularak elde edilen, çabuk tutuşan, süngerimsi madde, kav.
ḳavm *ar.* Kavim, millet ahali. (Gİ, GT, İM, KF, KFT).	**ḳavım** *ism. ar.* 1. Topluluk, grup. 2. *sft.* Çok, bir dizi.
ḳavşur- Dürüp bükmek. (İH).	**ḳavsır-** *fl.* 1. Elbiseyi giydikten sonra iki yanını birbirine kavuşturmak. 2. *mcz.* Sıkıştırmak, zorlamak. 3. *mcz.* (yaş) Aşmak, devirmek. 4. Kucaklamak. *Ḳavsıra ḳuşaḳtav* sıkıca kucaklamak.
ḳavun (ḫuvun, ḳovun) Kavun. (CC).	**ḳavın** *ism.* Kavun.
ḳavunluḳ Kavun, karpuz tarlası. (GT).	**ḳavunluḳ** *ism.* Kavun ekmek için ayrılan yer.
ḳavur- (ḳovur-) Et vb. kavurmak, kızartmak. (BM, Kİ, TA).	**ḳuvır-** *fl.* 1. Kavurmak. 2. Kızartmak. 3. *mcz.* (güneş) Yakıp kavurmak. 4. *mcz.* İki ayağını bir pabuca sokmak, sıkıştırmak.
ḳavursın Kuş tüyü sapı, tüy kalemi. (CC).	**ḳavırsın** *ism.* Kuş teleği, kuş tüyü. *Ḳavırsını ḳatpaġan* henüz gelişme çağında olan.
ḳay Nereye. (Kİ).	**ḳay** *zmr.* Soru zamiri, hangi; *ḳay jerde?* Nerede? *Ḳay jerge?* Nereye? *Ḳay kezde (vaḳıtta)?* Ne zaman?

ḳayda (ḫayda) 1. Nerede. (DM, Gİ, GT, İM, İN, KK, MG, TZ). 2. Nereye. (Kİ).	**ḳayda** *zmr.* Soru zamiri, nerede, nereye: *Ḳayda barasın?* Nereye gidiyorsun? *Ḳayda jürsin?* Nerelerdesin? *Onday bolmaḳ ḳayda!* Onun gibi olmak nerede!
ḳaydan (ḳandan) Nereden. (GT, İM, KFT).	**ḳaydan** *zmr.* 1. Nereden. 2. Nasıl; *Ḳaydan bileyin* ncerden bileyim; *ḳaydan şıḳsa, onan şıḳsın* ne olursa olsun.
ḳayġı (ḳaḍġu, ḳayġu) Kaygı, endişe, tasa. (CC, TZ). *Ḳayġı tut-* üzülmek, kederlenmek. (TA).	**ḳayġı** *ism.* 1. Kaygı, tasa. 2. Endişe, evham. *Ḳayġı jev (tartuv)* vehme kapılmak, evhamlanmak.
ḳayġır- (ḳaḍġur-, ḳayġa-, ḳayġur-, ḳayḳır-) Kaygılanmak, endişe etmek. (CC, Gİ, KF, KK, TZ).	**ḳayġır-** *fl.* Kaygılanmak, üzülmek, kederlenmek.
ḳayın Kayın baba, kaynata. (CC).	**ḳayın** *ism.* Kayın. *Ḳayın ata* kaynata; *ḳayın ene* kaynana.
ḳayınġ (ḳayın) Kayın ağacı. (CC).	**ḳayıñ** *ism. btk.* Kayın ağacı.
ḳayır (ġayır) Çakıl, kum, kum tepesi. (BM, Kİ, TA, TZ).	**ḳayır** *ism.* Alüvyon, lığ.
ḳayıra (ḳayra) Tekrar. (MG).	**ḳayıra** *zrf.* Tekrar, yine.

Tablo 1 (devam)

ḳayış (ḫayış) Kayış, deri kayış, kuşak, kemer. (CC).	**ḳayıs** *ism.* Eğer takımlarını yapmakta kullanılan özel işlenmiş hayvan derisi, kayış.
ḳaymaḳ Kaymak. (BV, DM, GT, Kİ, KK, TZ).	**ḳaymaḳ** *ism.* 1. Kaymak. *Ḳaymağı buzılmav* eski hâlini korumak, muhafaza etmek. 2. *mcz.* Toplumdaki üst tabaka, elit.
ḳayna- Kaynamak. (BM, BV, CC, İM, Kİ, MG, RH, TZ).	**ḳayna-** *fl.* 1. Kaynamak. *Ḳaynaġan suv* kaynamış su. 2. Pişmek, haşlanmak; *ḳazandaġı et ḳaynap jatır* kazandaki et haşlanıyor. 3. (hava) Çok sıcak olmak, kavurmak, yakmak; *kün ḳaynap*

	tur güneş kavuruyor. 4. Çok miktarda bulunmak.
ḳaynat- Kaynatmak. (BM, BV, CC, GT, İM, Kİ, RH).	**ḳaynat-** *fl.* Kaynatmak, pişirmek, haşlamak.
ḳaysı (ḳayısı, ḳayusı) Hangisi, hangi. (DM, Gİ, GT, KF, MG, MS, RH, TZ).	**ḳaysı** *zmr.* Hangi, hangisi.
ḳayt- (ḳayıd-, ḳayıt-, ḳayıṭ, ḳayṭ) Dönmek, geri dönmek. (CC, Gİ, GT).	**ḳayt-** *fl.* 1. Geri dönmek: *Mal öristen ḳayttı.* Hayvanlar otlaktan döndü. 2. Azalmak, eksilmek, yatışmak. 3. Körelmek. 4. *mcz.* Dünyadan göçmek, ölmek: *Äkesi toḳsan jasında ḳayttı.* Babası doksan yaşında öldü.
ḳayta (I) Tekrar. (KF).	**ḳayta (I)** *zrf.* Gene, yine, tekrar.
ḳayta (II) Geri. (MG).	**ḳayta (II)** *zrf.* Bilâkis, tam tersine, aksine.
ḳaytar- (I) (ḳayṭar-, ḳaytur-) 1. Geri vermek, iade etmek. (CC, Gİ, İM, MS). 2. Döndürmek, geri çevirmek. (BV, GT, İN, KF, KFT, Kİ). **ḳaytar- (II)** Dönmek. (İM, KFT).	**ḳaytar-** *fl.* 1. İade etmek, geri göndermek, geri vermek. 2. Sürünün yönünü değiştirmek. 3. Kur'an surelerini tekrar tekrar okumak. *Betin ḳaytaruv* a) bir kimseye gönül kırıcı, sert sözler söylemek veya kırıcı davranmak, terslemek b) düşmanı geri püskürtmek
ḳaz Kaz. (BM, CC, DM, GT, İH, İM, Kİ, KK, TA, TZ).	**ḳaz** *ism.* Kaz.
ḳaz- Kazmak, eşmek. (Gİ, İM, KF, Kİ, TA, TZ).	**ḳaz-** *fl.* 1. Kazmak; *Aġaştıñ tübin ḳazdı.* Ağacın dibini kazdı. 2. Tırmalamak, kazımak. *Tülki in ḳazıp aldı.* Tilki in kazdı. 3. *mcz.* Aslını kökünü çok detaylı araştırmak.
ḳażā *ar.* Kaza, kader. (Gİ, GT, KF).	**ḳaza** *ism. ar.* 1. Kaza, ölüm, vefat, ecel. 2. *mcz.* Vaktinde kılınmayan namazın sonrya bırakılması. *Ḳaza boluv*

	(tabuv) vefat etmek; *ḳazaġa uşırav* ölmek; *ḳazanıñ artı ḳayırlı bolsın* başın sağ olsun.
ḳazan (ḳazġan) Kazan, bakır kap. (BV, CC, DM, İM, Kİ, KK, TA, TZ).	**ḳazan** *ism.* 1. Büyük tencere, kazan. 2. Metal eritmeye yarayan büyük kazan. 3. *mslk.* Suyun kışın buz tutmayan, derin, balıkların çokça bulunduğu yeri, ili; *ḳazan asuv* yemek yapmak; *ḳazan bas* koca kafalı, başı büyük olan; *ḳazan köterüv* yemek yapmaya hazırlanmak; *ḳazanı basḳa* evi, ocağı ayrı olan; *ḳazan ḳulaġın ustav* iktidara sahip olmak, idareyi ele almayı başarmak.
ḳazdur- Kazdırmak, eştirmek. (KFT).	**ḳazdır-** *fl.* Kazdırmak.
ḳazıḳ (ḳazıḳ) Kazık. (Kİ).	**ḳazıḳ** *ism.* 1. Kazık. 2. *mcz.* Direk; *otbası ḳazığı – äke* evin direği babadır; *ḳazıḳ ayaḳ* sütun gibi, düzgün.
ḳazıl- Kazılmak, oyulmak. (Gİ, GT, İM, KF, MG).	**ḳazıl-** *fl.* Kazılmak.

Tablo 1 (devam)

kebek (ḳapaḳ, kepek) Kepek. (Kİ).	**kebek** *ism.* Kepek, un kepeği.
keç (keçe, kiç) Geç. (CC, TZ).	**keş (I)** *ism.* Günün karanlık olmaya başladığı vakti, akşam; *keş jarıḳ* iyi akşamlar; *keşke taman* akşama doğru. **keş (II)** *zrf.* Kararlaştırılan, beklenen veya alışılan zamandan sonra, geç; *keş ḳaluv* geç kalmak; *keş ḳaytuv* geç dönmek; *keş kelüv* geç gelmek.
kefen *ar.* Ölü sarılan bez. (Gİ, GT, İM, KF, KFT).	**kebin** *ism. ar.* Kefen.
kefenle- *ar. tr.* Kefenlemek, kefene sarmak. (KFT).	**kebinde-** *fl.* Kefenlemek.

kefīl *ar.* Kefalet sahibi. (KFT).	**kepil** *ism. ar.* 1. Kefil, garanti, güvence; *kepil boluv* kefil olmak. 2. *mcz.* Delil, ispat.
kefīllik *ar. tr.* Kefillik, kefalet. (KFT).	**kepildik** *ism.* Kefillik, kefalet, garanti; *kepildik berüv* kefil olmak.
kefūr *ar.* Nimete küfrân eden, inkâr eden. (GT).	**käpir** *ism. ar.* Kâfir.
kek Kin. (CC).	**kek** *ism.* 1. Kin, öç, intikam. 2. *mcz.* Ar, namus, şeref. *Ata kek* kan davası; *kegin jibermev* intikamını, öcünü almak.
kekel *far.* (<kâkül) Kâkül, perçem. (TZ).	**kekil** *ism. far.* Perçem, kâkül.
keklik (kiklik) Keklik. (BM, Kİ, TZ).	**kekilik** *ism. hyvn.* Keklik
kel- (kil-) Gelmek. (CC, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, KK, MS, RH, TA, TZ).	**kel-** *fl.* 1. Bir yere gitmek. 2. Varmak, ulaşmak; *oġan ḫat keldi* ona mektup geldi. 3. Vakti, zamanı gelmek; *köktem keldi* bahar geldi. 4. *dlblm.* Yardımcı fiil olarak kullanılır; *alıp kel* alıp gel; *şaḳırıp kel* çağır. 5. Sürerlilik, devamlılık bildirir. *Kelgen boyda* gelir gelemez; *kelmeske ketüv* a) yıkmak, yok olmak b) vefat etmek, ölmek.
kelām *ar.* Söz, kelâm. (Gİ, GT, İM, İN, KF).	**kälam** *ism. ar.* Söz, kelâm.
keleb İplik yumağı. (İH).	**kelep** *ism.* Yumak, kelep.
keli Havan topu, tokmak. (CC, TA).	**keli (keli-kelsap)** *ism.* Havan, dibek.
kelin Gelin. (CC, GT, Kİ, TA, TZ).	**kelin** *ism.* Gelin. *Kelin tüsirüv (aluv)* gelin getirmek.
keltir- (keltür-, kiltir-, kiltür-) Getirmek. (CC, DM, KK, TZ).	**keltir-** *fl.* Getirmek. *ḳalpına keltirüv* eski hâline getirmek; *kiysının keltirüv* yolunu, çözümünü, çaresini bulmak; *şübä keltirüv* şüphe duymak.

kem *far.* Kötü, değersiz. (GT).	**kem** *sft. far.* 1. Eksik, noksan. 2. Kalitesiz, kötü. 3. Sakat, özürlü, zavallı, gariban. *Kem ḳılmav* muhtaç etmemek; *kem sapav* küçük görmek.
keme (kemi, kime, kimi) Gemi. (CC, Gİ, TZ).	**keme** *ism.* Gemi. *Soğıs kemesi* savaş gemisi.
kemir- (kemür-) Kemirmek. (TZ).	**kemir-** *fl.* 1. Kemirmek. 2. *mcz.* Bir şeyin içine işleyerek onu harap etmek; *özimdi özim iştey kemirip otırmın* içim içimi yiyor.
keñ (ken, kiñ) Geniş. (CC, KF, TZ).	**keñ** *sft.* Geniş, bol. 2. *mcz.* İyi niyetli, alçak gönüllü, insancıl. *Keñ baytaḳ* uçsuz bucaksız; *keñ javırındı* geniş omuzlu; *keñ kömey* obur, boğazına düşkün; *keñ ḳoltıḳ* temiz kalpli, alçak gönüllü; *keñ ḳulaştı* derin düşünceli, ferasetli; *keñ mandaylı* geniş alınlı; *ken minezdi* iyi huylu, karakterli; *keñ oylı* derin düşünceli; *keñ peyil* âlicenap, cömert.
kendīr (kündür) Kendir, kınnap. (CC, DM, Kİ, TZ).	**kendir** *ism. btk.* 1. Kendir, kenevir. 2. Kendirden yapılmış ip, urgan.
kene (köne) Koyunda ve sığırda olan yapışkan böcek. (İH, Kİ, TA, TZ).	**kene** *ism. hyvn.* Kene, sakırga. *Kenedey jabısuv* kene gibi yapışmak.
keñlik (kiñlik) Genişlik. (İM).	**keñdik** *ism.* 1. Genişlik, enlilik. 2. *mcz.* Merhanetli, affedici.
kent (kend, kenid, kint) Kent, köy, kasaba. (BM, CC, GT, İM, Kİ, KK, TA, TZ).	**kent** *ism. soğd. esk.* Kent, kale, şehir.
kepes Şapka. (CC).	**kepeş** *ism.* Takke, kep.
kerek (kirek) Gerek, gerekli. (BV, CC, Gİ, İM, İN, KF, KFT, MG, RH, TZ).	**kerek** *mdl.* Gerek, lâzım.

keri (girü, kiri, kirü) Geri, arka. (CC, Gİ, İM).	**keri** *zrf.* 1. Geri, arkaya doğru. 2. Ters, zıt. *Keri ketüv* geriye kalmak, gelişmemek; *keri tartuv* ilerlemesine engel olmak; *keri tebüv* yaklaştırmamak.
keril- Gerilmek, gerinmek, asılmak. (BV, CC, GT, KK).	**keril-** *fl.* 1, Gerilmek. 2. Uzamak, uzayıp gitmek; *kerilgen jol* uzayıp giden jol. 3. *mcz*. Kurulmak, kasılmak.
keriş Tartışma, çekişme, kavga. (CC, GT).	**keris** *ism.* Kavga tartışma, çekişme, çatışma.
kersen Ağaçtan hamur teknesi. (Kİ).	**kersen** *ism.* Ağaçtan yapılmış büyük kap.
kert- (kirt-) Çentik atmak, kesmek, kazımak. (CC, Kİ, TA).	**kert-** *fl.* Kertmek, kertik açmak.
kertik Kertik, kertilmiş, çentik atılmış. (Kİ, TZ).	**kertik** *ism.* Kertik, oyuk.
kervān (kārvān) *far.* Kervan, kafile. (BV, İM).	**kerüven** *ism. far.* Kervan. *Kerüven bası* kervanbaşı; *kerüven saray* kervansaray.

Tablo 1 (devam)

kes- (kis-) Kesmek. (BM, BV, CC, Gİ, GT, İM, KF, KFT, KK, RH, TA, TZ).	**kes-** *fl.* 1. Bir şeyi kesmek, doğramak, dilimlemek. 2. *mcz*. Üstünden ya da ortasından geçmek; *jol özendi kesip ötetin* yol nehrin üzerinden geçerdi. 3. Hadım etmek. 4. Sünnet etmek.
kesdür- (kistür-) Kestimek. (KFT).	**kestir-** *fl.* 1. Kestirmek. 2. Sünnet ettirmek. 3. Hadım ettirmek.
kesek (kisek) Kesek, sağlam toprak parçası. (BV, DM, GT, İH, İM, KF, KFT, MS).	**kesek** *ism.* 1. Tuğla, kerpiç. 2. *mcz*. Büyük, kocaman, iri.
kesel *ar.* Tembellik, uyuşukluk. (Gİ, KF).	**kesel** *ism. ar.* 1. Hastalık. *Sozılmalı kesel* kronik hastalık. 2. *mcz*. Engel, mânî; *jumısḳa kesel keltirme* işe engel olma. 3. *mcz*. Kötü alışkanlık.

keser Ağaç kesilen alet, keser. (İH).	**keser** *ism.* İlmek bıçağı (halı dokumada kullanılır).
kesik (kesük, kisik) Kesik, kesilmiş. (İM).	**kesik** *sft.* Kesik, kesilmiş.
kesil- (kesin-, kisil-) Kesilmek. (BM, BV, Gİ, GT, İM, KFT, KK, MS, TZ).	**kesil-** *fl.* 1. Kesilmek. 2. Ceza verilmek, cezalandırılmak.
keş- (keç-, kiç-) Geçmek. (Kİ, KK, TZ).	**keş- (I)** *fl.* (sudan) Geçmek. **keş- (II)** *fl.* Affetmek, bağışlamak; *barlıḳ kinäñdi keştim* bütün suçunu affettim.
keşe (keçe, keyce, kiçe) Gece. (TZ).	**keşe** *zrf.* 1. Dün. 2. *mcz.* Geçenlerde, geçende.
ket- (ked-, kid-, kit-) 1. Gitmek. (CC, DM, KF, İM, KK, TA, TZ). 2. Nakletmek, göçmek. (İM).	**ket-** *fl.* 1. Bir yere doğru yönelmek, gitmek; *üyge ketti* eve gitti. 2. Bir yerden veya bir işten ayrılmak. 3. Tüketilmek, harcanmak; *bar ḳarajatı ketti* bütün parası harcandı. 4. Geçmek, ilerlemek (saat); *saġat onnan ketti* saat onu geçiyor; *kete baruv* yola koyulmak, gitmek.
ketik (kedük, ketük) Gedik, oyuk. (Kİ, TZ).	**ketik** *ism.* 1. Gedik, rahne. 2. Eksik dişli, gedik.
ketir- (keter-, kiter-) Gidermek, ortadan kaldırmak. (CC).	**ketir-** *fl.* Gitmesini sağlamak, gidermek.
kevde (gövde) Gövde. (DM, RH).	**kevde** *ism. far.* Göğüs, gövde.
kevdeli Gövdeli, vücutlu. (TZ).	**kevdeli** *sft.* 1. Gövdeli, iri yapılı. 2. Kurumlu, kendini beğenmiş.
keyin- Giyinmek. (CC, KF).	**kiyin-** *fl.* Giyinmek.
keyit Giysi, elbise. (CC).	**kiyit** *ism.* Dünürlerin bir birine giyim kuşam türü verdikleri hediye.
kez- (kiz-) Gezmek, yürümek. (CC, DM, Kİ, KK, TA).	**kez-** *fl.* Gezmek, dolaşmak.

kez (kiz) Okun gezi. (İN, Kİ).	**kez** *ism. esk.* 1. Okun ipe geldiği yer, gez. 2. Çift hörgüçlü devenin hörgüçleri arasındaki oyuk yer.
kezek (gezek) Nöbet, sıra. (TZ).	**kezek** *ism.* 1. Sıra, kuyruk. 2. Vardiya, posta. *Kezek berüv* bir işi yapmaya fırsat vermek, imkân tanımak; *kezegi kelüv* sırası, zamanı gelmek.
ḳıble *ar.* Kıble. (Gİ, GT, İM, KF, KFT, MS).	**ḳubıla** *ism. ar. dn.* 1. Kıble. 2. Güneybatı.
ḳıçḳır- (ḳıçḳur-) Bağırmak, çağırmak, seslenmek. (CC, TZ).	**ḳışḳır-** *fl.* Haykırmak, bağırmak.
ḳıl- (ḳul-) Kılmak, yapmak. (BV, CC, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, KK, MG, MS, RH).	**ḳıl-** *fl.* Yapmak, etmek, kılmak. *Ḳılmaġandı ḳıluv* yapmadığını bırakmamak.
ḳıl Kıl, tüy, saç. (BV, GT, İH, İM, KF, KFT, Kİ).	**ḳıl** *ism.* 1. Kıl. *Ḳıl arḳan* kıldan yapılmış urgan; *ḳıl moyın* ince boyun; *ḳılġa ilinip tür* durumu kötü, tehlikeli; *ḳılı kiysaymav* kılına zarar gelmemek.

Tablo 1 (devam)

ḳılçıḳ 1. Buğday başağı. (TZ). 2. Buğday başağının üzerindeki uzun ve ufak dikenler. (İH, Kİ).	**ḳılşıḳ** *ism.* 1. Kıl, kılçık. 2. Kıl, tüy. *Ḳılşıḳ juḳtırmav* toz kondurmamak.
ḳılıç (ḳılınç, ḳlıç) Kılıç. (CC, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MG, TA, TZ).	**ḳılış** *ism.* 1. Kılıç. 2. Dokumacılıkta atkı ipliğini sıkıştırmak için kullanılan, demirden veya ağaçtan yapılmış dişli araç, kirkit. *Ḳılışınan ḳan tamġan* zalim, gaddar, merhametsiz.
ḳılıḫlı Kılıklı, belirli bir karaktere sahip olan. (CC).	**ḳılıḳtı** *sft.* Sevimli, sempatik, çekici.
ḳılıḳ (ḳılġı) Tabiat, yaratılış, huy. (GT, İH, Kİ, TA).	**ḳılıḳ** *ism.* 1. Huy, karakter. 2. Davranış, hareket. *Jaman ḳılıḳ* kötü davranış. 3. Tatlı yaramazlık (çocuk); *balanıñ*

	tätti ḳılıḳtarı çocuğun tatlı yaramazlıkları.
ḳımār *ar.* Kumar. (KFT).	**ḳumar** *ism. ar.* Şans oyunu, kumar.
ḳımılda- Kımıldamak. (Kİ, TZ).	**ḳıbırla-** *fl.* 1. Kıpırdamak, kımıldamak, hareket etmek. 2. *mcz.* Yavaşça, ağır çalışmak.
ḳımız Kısrak sütü, bir tür içki. (DM, İH, İM, Kİ, TZ).	**ḳımız** *ism.* Kısrak sütünün mayalanmasıyla yapılan bir tür içecek, kımız. *Dönen ḳımız* dört günlük kımız; *beşti ḳımız* beş günlük kımız; *ḳunan ḳımız* üç günlük kımız; *aynıġan ḳımız* bozulmuş kımız; *tünemel ḳımız* dünkü kımız; *ḳımız aşıtuv* kımız ekşitmek, bekletmek.
ḳın Kın, kılıf, sadak. (CC, DM, İM, Kİ, MG, TA, TZ).	**ḳın** *ism.* Kın. (kılıç, bıçak vb.).
ḳına *ar.* (ḥınnā) Kına. (BV, DM, İM, TZ).	**ḳına** *frn.* 1. Kına. 2. Saç kınası.
ḳınala- *ar. tr.* Kına sürmek. (TA).	**ḳınala-** *fl.* 1. Kınalamak, kına yakmak. 2. Kına yetişmek.
ḳınġır (I) Eğri, büğrü, kambur. (CC). **ḳınġır (II)** İnatçı. (TZ).	**ḳıñır** *sft.* 1. Eğri, çarpık, iğri. 2. *mcz.* İnatçı, aksi.
ḳır- Kırmak. (İM, TZ).	**ḳır- (I)** *fl.* Kırmak, öldürmek. **ḳır- (II)** *fl.* 1. (saç, sakal vb.) Tıraş etmek. 2. Kazağı ile kazımak.
ḳır Taşlık arazi, sahra, kır. (BM, TZ).	**ḳır** *ism. cğrf.* 1. Kır, bozkır. 2. Bıçak vb. şeylerin sırtı. 3. Ütü çizgisi. 4. *mcz.* Hüner, maharet. 5. Beceri, işe yatkınlık. *Ḳır astında* yakın; *ḳır körsetüv* korkutmak; *ḳır soñınan ḳalmav* peşine düşmek; *ḳırı joḳ* beceriksiz.
ḳırā'at *ar.* Okuma. (Gİ, KF, İM).	**ḳıraġat** *ism. ar. dn.* Kur'ân'ın belli kurallara göre okunması, kıraat.

ḳırav (ḳıravu, ḳırov) Kırağı. (TZ).	**ḳırav** *ism.* 1. Kırağı. 2. *mcz.* Yaşlı kimselerin saç ve sakallarına düşen ak.
ḳırġıy (ḳırġı) Atmaca. (CC, İM).	**ḳırġiy** *ism.* Bozdoğan. *Ḳırġiy ḳabaḳ* a) kavgalı, küs b) soğuk savaş.
ḳırḫma Kırkılmış koyun pöstekisi. (CC).	**ḳırıḳpa** *sft.* Kırkılmış, kesilmiş.
ḳırıġ Kırık, kırılmış. (BV).	
ḳırḳ- (ḳırḳı-, ḳırt-) Kırkmak, kısaltmak, kesmek. (CC, Kİ, TA, TZ).	**ḳırıḳ-** *fl.* Kırkmak, kesmek. *Jün ḳırḳuv* yün kırkmak.
ḳırḳ Kırk (sayı). (BM, BV, DM, Gİ, GT, İM, KF, KFT, Kİ, KK, MG, TA, TZ).	**ḳırıḳ (ḳırḳı)** *sy.* Kırk. *Ḳırıḳ jasav* çok eskimiş; *ḳırıḳ künşilik jer* uzak, ırak yer; *ḳırıḳ pışaḳ boluv* birbirine girmek, kabga etmek; *ḳırıḳ saḳḳa jügirtüv* herkesin kendine göre anlaması, (dedikodu) ağızdan ağıza farklı şekilde yayılmak.
ḳırḳlıḳ Ortası raptedilmemiş bir tür makas, koyun tüyü kırkan makas. (İH).	**ḳırıḳtıḳ** *ism.* Hayvanları kırkmakta kullanılan makas, kırkım.

Tablo 1 (devam)

ḳıs- 1. Kısmak, sıkıştırmak. (CC, Kİ, MG, RH, TZ). 2. Toplamak kısaltmak, top top etmek, sıkmak tıkmak. (İH).	**ḳıs-** *fl.* 1. Kıstırmak, sıkıştırmak; *savsağın esikke ḳısıp aldı* parmağını kapıya kıstırdı. 2. Sıkıca kucaklamak, sarmak, bağrına basmak. 3. *mcz.* Korkutmak, sıkıştırmak.
ḳısır Kısır, hiç doğurmaz kimse. (Kİ, TA, TZ).	**ḳısır** *sft.* Kısır. *Ḳısır äñgime* boş, fuzuli söz.
ḳısḳa (ḳısa, ḳısġa, ḳısa) Kısa. (BV, CC, DM, GT, İM, İN, KFT, Kİ, KK, MG, RH, TA, TZ).	**ḳısḳa** *sft.* Uzun olmayan, kısa. *Ḳolı ḳısḳa* imkânları kısıtlı olan.
ḳısḳaç (ḳısġaç) Kıskaç, kerpeten. (CC).	**ḳısḳaş (ḳısḳış)** *ism.* Maşa, kıskaç.
ḳısḳalıḳ Kısalık. (CC).	**ḳısḳalıḳ** *ism.* Kısalık.
ḳısḳar- (ḳısḳart-) Kısaltmak. (İM, MG, TZ).	**ḳısḳar-** *fl.* Kısalmak.

ḳısḳı Bir şeyi kıstırarak kapayacak şey. (İH).	**ḳısḳı** *sft.* Mengene.
ḳısraḳ (ḳıstraḳ) Kısrak. (BV, DM, KK, TA, TZ).	**ḳısıraḳ** *ism.* Kısrak.
ḳıssa *ar.* Hikâye, kıssa. (Gİ, GT, GM, KF, MG).	**ḳıssa** *ism. ar.* Kıssa, hikâye.
ḳısta- 1. Sıkıştırmak, kilitlemek. (CC). 2. Müsadere etmek, el koymak. (İM).	**ḳısta- (II)** *fl.* Zorlamak, sıkıştırmak.
ḳış Kış mevsimi. (BM, BV, CC, Gİ, GT, İM, KF, KFT, Kİ, KK, MG, TZ). *Ḳış yeli* poyraz. (İH).	**ḳıs** *ism.* Kış. *Ḳıstıñ közi ḳıravda* kışın en soğuk zamanı.
ḳışla- Kışı geçirmek. (BM, CC).	**ḳısta- (I)** *fl.* Kışı geçirmek, kışlamak.
ḳışlaḳ (ḳışlav) Kışlak, kışın barınılan yer. (TZ).	**ḳıstaḳ** *ism.* Kışın barınılan yer, kışlak.
ḳışlav (ḳışlaḳ) Kışlak, kışın barınılan yer. (TZ).	**ḳıstav** *ism.* Kışlak.
ḳışlıḳ Kışlık, kışa ait olan şey. (Kİ).	**ḳıstıḳ** *ism.* Kış için kışa özgü, kışlık.
ḳıvan- Güvenmek, övünmek. (GT).	**ḳuvan-** *fl.* Sevinmek, mutlu olmak, memnun olmak. *Altın tapḳanday ḳuvanuv* altın bulmmuş gibi sevinmek; *balaşa ḳuvanuv* çocuk gibi sevinmek.
ḳıy- Kıymak, küçük parçalara ayırmak. (TZ).	**ḳiy- (I)** *fl.* 1. Kesmek, biçmek. *Jipti pışaḳpen ḳiyıp jiberdi* ipi bıçakla kesiverdi. 2. Bir şeyden uydurarak başka bir şey yapmak, kesip uydurmak. *Aġaştan ḳiyıp üy jasadı* ağaçları birbirine uydurarak ev yaptı. 3. *mcz.* Yolu kesip geçmek *neke ḳiyü* nikâh kıymak. **ḳiy- (II)** *fl.* Birisine karşılıksız olarak hediye vermek, bağışlamak, kıymak, feda etmek, hiçbir şeyi esirgememek; *berüvge ḳiymadı* vermeye kıyamadı.

ḳıyāmet *ar.* Kıyamet. (BV, Gİ, GT, İM, İN, KF, RH).	**ḳiyamet** *ism. ar. dn.* 1. Kıyamet. 2. *mcz.* Azap, cefa, meşakkat.
ḳıyış- Meyletmek, çevrilmek. (MG).	**ḳiyıs-** *fl.* 1. Çaprazlaşmak, kesişmek. 2. Uyumlu hâle gelmek.
ḳıyıştur- Meylettirmek. (MG).	**ḳiyıstır-** *fl.* Uygun hâle getirmek, ahenkleştirmek, uydurmak.
ḳıyma Kıyma. (Kİ, TZ).	**ḳiyma** *ism.* Kesik, yırtmaç.
ḳız- 1. Ateşte ısıtmak, kızdırmak, sinirlendirmek. (CC, İM). 2. Ateşlenmek, hararetlenmek. (Kİ).	**ḳız-** *fl.* 1. Isınmak, kızmak; *Kün ḳızdı* hava ısındı; *peş ḳızdı* soba ısındı, kızdı. 2. Vücut ısısının, ateşinin yükselmesi. 3. *mcz.* Sarhoş olmak. 4. *mcz.* (iş) Yoğunlaşmak, kızışmak. 5. *mcz.* Coşmak, ilhâm gelmek.
ḳız 1. Kız, kız çocuğu. (BM, CC, Gİ, GT, İM, KF, KFT, TA, TZ). *ḳız ḳarındaş* kız kardeş. (TA). *Ḳız oğlan* bakire. (TA). *ḳız ḳuşu* serçe gibi bir alaca kuş. (İH). 2. Bakire, kız. (Kİ, KK). *Ḳız ana* bakire ana. Hz. Meryem. (CC).	**ḳız** *ism.* 1. Kız. 2. Genç kız. *Ḳız ayttıruv* kız istemek; *ḳız alıp ḳaşuv* kız kaçırmak; *ḳızdıñ jiyġan jügindey* çok güzel, düzenli, derli toplu; *ḳız ḳuvuv (etng.)* at üzerinde, önce kızın oğlanı, sonra oğlanın kızı kovalaması şeklinde oynanan Kazak millî oyunu; *ḳız minezdi* kız gibi, iyi huylu, yumuşak başlı; *ḳızın ḳiyaġa, ulın uyağa ḳondıruv* çocuklarının mürüvvetini görmek.
ḳızamuḳ Kanın bozulup vücudun çıban dökmesi. (İH).	**ḳızamıḳ** *ism. tp.* Kızamık.
ḳızar- Kızarmak, rengi kırmızı olmak. (Kİ, MG, RH, TZ).	**ḳızar- (ḳızarañda-)** *fl.* 1. Kızarmak, kırmızı olmak. 2. Yüzü kızarmak. 3. *mcz.* Utançtan, sıkıntıdan kızarmak.
ḳızdır- (ḳızdur-) Yakmak, kızdırmak. (Kİ, TA, BM, BV, Gİ, KF, KFT).	**ḳızdır-** *fl.* Kızdırmak, ısıtmak.
ḳızġan- (I) (ḳısġan-, ḳısḳan-) Kıskanmak. (TZ).	**ḳızġan-** *fl.* 1. Kıskanmak, günülemek, hasret etmek. *Äyelin ḳızġanuv*

ḳızġan- (II) Esirgemek. (CC).	hanımını kıskanmak. 2. Esirgemek, kıyamamak.
ḳızıl Kızıl, kırmızı. (BV, CC, DM, Gİ, GT, KF, KFT, Kİ, MG, RH, TA, TZ). *Ḳızıl başlı çıpçuḳ* puhu kuşu denilen küçük bir kuş. (İM).	**ḳızıl** *sft.* 1. Kızıl, kırmızı, al. 2. *mcz.* Hayvan eti. 3. İnsan yüzündeki kırmızılık, pembelik. 4. Demli çay. *Ḳızıl burış* kırmızıbiber; *ḳızıl krest* kızıl haç; *ḳızıl balaḳ* yırtıcı kuş, kartal; *ḳızıl keñirdek boluv* çekişmek, ağız kavgası yapmak; *ḳızıl körmev (tistemev)* uzun zamandan beri et yememek; *ḳızıl ḳanġa boyaluv (batuv, bögüv)* kan revan içinde kalmak; *ḳızıl ḳoñır* dorunun açığı, kızıla çalan at donu; *ḳızıl siyraḳ* fakir, yoksul; *ḳızıl şunaḳ* aşırı ayaz, soğuk.

Tablo 1 (devam)

ḳızlıḳ (ḳızluḳ) Bekâret. (KFT).	**ḳızdıḳ** *ism. tp.* Kızlık, bekâret.
kiçi (giçi, kiççi, kiçig, kiçik) Küçük. (CC, Gİ, İH, İM, KF, KFT, Kİ, MG, MS, RH, TZ).	**kişi** *sft.* 1. Küçük. 2. Ailenin en küçüğü, sonuncusu. 3. Derecesi, kademesi, düşük olan. *Kişi peyil* efendi, kibar, alçak gönüllü.
kiçilik (hiçilik, kiççilik) Küçüklük. (RH).	**kişilik** *ism.* 1. Küçüklük. 2. Mütevazılık, tevazu.
kilim *far.* Kilim, sergi. (CC, GT, Kİ, TA).	**kilem** *ism. far.* Halı. *Ḳalı kilem* kalın, yünlü halı; *tükti kilem* yünlü halı.
kilit (kilīd) *far.* Kilit, anahtar. (TA).	**kilt** *ism. far.* 1. Anahtar. 2. *mcz.* Bir şeyi öğrenmenin yolu, vasıtası.
kilitle- *far. tr.* Kilitlemek. (BM, Kİ).	**kiltte-** *fl.* Kilitlemek.
kim (küm) Kim (soru zamiri). (BM, BV, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MG, MS, TA).	**kim** *zmr.* Kim. *Kim bilsin* kim bilir; *kim bolsın* a) kim olsa b) kim olursa olsun.

kīmyā *ar.* Kimya, iksir. (GT).	**ḥimiya** *ism. lat.* Kimya. *Analitiḳalıḳ ḥimiya* analitik kimya; *okrġaniḳalıḳ ḥimiya* organik kimya.
kindik (kindek, kindük, kündü, kündük) Göbek. (CC, Kİ, TZ).	**kindik** *ism.* 1. Göbek. 2. *mcz.* Merkez. *Kindik ḳanı tamġan jer* doğduğu yer, doğum yeri; *kindik şeşe* ebe.
kir- (gir-) Girmek, içeri girmek. (BV, CC, Gİ, GT, İM, İN, KF, Kİ, KK, MG, MS, TA, TZ).	**kir-** *fl.* 1. Girmek. 2. *mzc*. Kâr, girdi sağlamak. 3. Yazılmak, kaydolmak.
kir Kir, pis. (BV, GT, İM, Kİ, KK, TA, TZ).	**kir** *sft.* 1. Kirli, pis. 2. *mcz*. Çamaşır.
kirāye *ar.* Kira. (Kİ).	**kire** *ism. ar. esk.* Kiranlanmış araç, vasıta
kirekli Gerekli, lüzumlu. (GT).	**kerekti** *sft.* Gerekli, lâzım.
kiriş- Girişmek. (GT, İM, KF).	**kiris-** *fl.* Başlamak, girişmek, teşebbüs etmek.
kiriş Kiriş. (BV, DM, Gİ, GT, İN, KF, Kİ, MG, TA, TZ).	**kiris** *ism.* Ok atılan yayın iki ucu arasındaki esnek bağ, kiriş.
kirkiz- Girdirmek. (TZ).	**kirgiz-** *fl* Sokmak, içeri almak, dâhil etmek.
kirpi (kirbi) Sırtı dikenlerle kaplı memeli hayvan, kirpi. (DM).	**kirpi** *ism. hyvn.* Kirpi.
kirpiç (kerbüç, kerpiç, kerpüç, kürbüç) Kerpiç. (BM, TZ).	**kirpiş** *ism.* Tuğla, kerpiç.
kirpik (kerpik, kilürpiç, kirbik, kirbük, kirfik) Kirpik. (TZ).	**kirpik** *ism.* Kirpik. *Kirpigi ayḳaspav* gece boyunca uyumamak, gözünü kırpmamak; *kirpik ḳaḳḳanşa* göz açıp kapayıncaya kadar, anî; *kirpik ḳaḳtırmav* göz hapsinde tutmak.
kisen Yular. (DM).	**kisen** *ism.* Zincir, kelepçe, pranga, bukağı.
kişi (kşi) Kişi, adam. (BM, BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, KF, KFT, Kİ, KK, MG,	**kisi** *ism.* İnsan, adam, birey, şahıs; *otbasımda üş kisi bar* ailemde üç kişi var.

MS, RH, TA, TZ). 2. Kadının kocası. (Kİ).	2. *mcz*. Yabancı, el. 3. Misafir, konuk; *üyge kisi keldi* eve misafir geldi; *kisi betine ḳaramav* utanmak, çekinmek; *kisi bolar bala* adam olacak çocuk; *kisi basağı* el kapısı; *kisi ḳolına ḳarav* başkasının eline bakmak, kendi kendine geçinememek; *kisi sırtınan ton pişüv* biri hakkında değerlendirme yapmak.
kişine- (kişne-) (atlar için) kişnemek, (insanlar için) kahkaha ile gülmek. (CC).	**kisine-** *fl.* 1. Kişnemek. 2. *mcz*. Kahkaha atmak.
kitāb *ar.* Kitap. (BV, Gİ, GT, İM, İN, KF, MG, MS). *Kitāb-ı ʻazīz* Kur'an-ı kerim. (KFT).	**kitap** *ar.* Kitap. *Kitap bilüv* a) Kur'an okumak b) Kur'an üstüne yemin etmek.
kiy- (giy-, key-, kiḍ-) Giymek, giyinmek. (CC, Gİ, MG, TZ).	**kiy-** *fl.* 1. Giymek. 2. *mzc*. Sarınmak, bürünmek, örtünmek. 3. Takmak. *Közildirik kiyü* gözlük takmak.
kiyik (keyik, küyüz) 1. Geyik, ceylân. (GT, MG, RH). 2. Av hayvanı. (İM). 3. Vahşî hayvan. (TZ).	**kiyik** *ism. hyvn.* Geyik.
kiyiz (kiz) 1. Keçe, keçeden yapılmış örtü, çul. (CC, DM, İH, İM, KFT, Kİ, TA). 2. Yaygı, döşek. (TZ).	**kiyiz** *ism.* Keçe. *Kiyiz etik* keçe çizme; *kiyiz üy* keçe çadır.
ḳobuz (ḳopuz, ḳubuz, ḳupuz) Kopuz denilen çalgı aleti. (Kİ, TA).	**ḳobız** *ism. mzk.* Kopuz. *Ḳobız aynav (tartuv)* kopuz çalmak.
ḳobuzçı (ḳopuzçı, ḳubuzçı) Kopuz çalan, çalgıcı. (CC, TA).	**ḳobızşı** *ism.* Kopuzcu, kopuz çalan.
ḳoca 1. Koca, ulu, efendi. (TA). 2. Bay, koca, kadının beyi. (CC, TZ).	**ḳoja (I)** *ism.* 1. Sahip, yönetici. 2. Aile reisi.
ḳoçḳar (ḳoç) Koç. (BM, CC, DM, GT, İM, Kİ, KK, TA, TZ).	**ḳoşḳar** *ism.* Koç. *Ḳoşḳar tumsıḳ* kemerli burun.

ķodıķ (ķuduķ, ķutıķ) Eşek sıpası. (İH, TZ).	**ķodıķ** *ism.* Sıpa, eşek yavrusu.
ķol El, kol. (BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, KF, KFT, Kİ, KK, MG, MS, RH, TA, TZ). *Ķol şap-(el şap-)* el çırpmak, alkışlamak. (TZ).	**ķol** *ism.* 1. El. 2. *mcz.* Yazı, za. 3. İş gücü. *Ķol ayna* cep aynası; *ķol ara* testere; *ķol dobı* el topu; *ķol oraķ* oarak; *ķol oramal* mendil, el bezi; *ķol saġat* kol saati; *ķol şatır* şemsiye; *ķol aluv* selamlaşmak, merhabalaşmak; *ķol astında* idaresinde yönetiminde; *ķol baylav* engel olmak; *ķol bulġav* el sallamak, vedalaşmak; *ķolġa aluv* a) eli ile tutmak b) ele almak; *ķolga ķondıruv* kızın gönlünü çelmek; *ķolġa tüsüv* yakalamak; *ķol jetpes* gerçekleşmesi imkânsız; *ķol jumsav* vurmak, dövmek; *ķol sozım jer* çok uzak olmayan yer, yakın; *ķol tiygizbev* a) ağrıyan yere dokundurtmamak b) hiçbir şeye yardım etmemek; *ķol ustasıp* birlikte, beraber, el ele verip; *ķol uşın berüv* yardım etmek; *ķolı aldına sıymav* ne yapacağını bilmemek; *ķolı avzına jetüv* kendi kendini geçindirecek duruma gelmek, kendi ayakları üstünde durmak; *ķolı aşıķ* cömert; *ķolı ķolına juķpav* hızla çalışmak; *ķolı ķısķa* fakir, yoksul; *ķolımen istegendi moynımen köterüv* kendi günahını kendi çekmek; *ķolınan kelgenşe* elinden geldiği kadar.
ķola (ķula) Açık kahverengi. (İH).	**ķola** *ism.* Tunç, bronz.
ķoltıķ (ķolduġ, ķoltuķ) Koltuk. (KF).	**ķoltıķ** *ism.* 1. Koltuk. 2. Elbise koltuğu. *Ķoltığına kirüv* birisine yaslanmak;

	ķoltıġınan demev yardım etmek, desteklemek; *ķoltıġında ketüv* (birinin) peşinden, arkasından gitmek, dediklerini kabul etmek.
ķon- 1. Konmak, inmek, mola vermek. (BM, Gİ, GT, İM, KF, Kİ, TA). 2. Oturmak. (CC). 3. Çadır kurmak. (TZ).	**ķon-** *fl.* 1. Konmak, yere inmek. 2. Bir yere yaşamak için yerleşmek. 3. Geceyi bir yerde geçirmek, gecelemek. 4. *mcz.* (belirli bir özellik) İnsan karakterinde yer etmek; *bala kezinde boyına aķındıķ ķasiyet ķondı* çocukken şairlik yeteneği kazandı. 5. *mcz.* (elbise) Vücuda tam oturmak.
ķonaķ (ķonuķ) Misafir. (GT, İM, KK, TA, TZ).	**ķonaķ** *ism.* 1. Konuk, misafir. *Ķonaķķa baruv* misafirliğe gitmek, konuk olmak. 2. Davet edilen kimse, davetli. *Ķonaķ bölme* misafir odası; *ķonaķ üy* otel; *ķonaķ boluv* misafir olmak; *ķonaķ kütüv* misafir ağırlamak.

Tablo 1 (devam)

ķonaķla- (ķonuķla-) Misafir etmek, ağırlamak. (CC, DM, İM, KK, TA, TZ).	**ķonaķta- (I)** *fl.* (kuş) Konmak. **ķonaķta- (II)** *fl.* Yatılı misafir olmak.
ķoñsı (ķonaş, ķonş, ķonşı, ķonşu, ķonuş) Komşu. (GT).	**ķoñsı** *ism.* 1. Fakir, yoksul. 2. Komşu; *bizdiñ bir ķoñsımız bolup edi* bizim bir komşumuz vardı.
ķonşılıķ Komşuluk. (İM, KFT).	**ķoñsılıķ** *ism.* Birbirine yakın oturma, komşuluk.
ķonur (kumral) Kumral, krem rengi. (İH).	**ķoñır** *sft.* 1. Kahverengi. 2. *mcz.* Sade, gösterişsiz; *onıñ ķoñır ġana tirligi bar* onun sade bir hayatı var. 3. *mcz.* İsteksiz, gönülsüz, soğuk. *Ķoñır davıs* bir ritmle söylenen, kulağa hoş gelen söz; *ķoñır küz* sonbaharın yazı

	hissettiren günleri; *ḳoñır salḳın* sıcak ve soğuk olmayan, ılık, insanı ferahlatan hava.
ḳonuş İkemetgâh, konut. (CC).	**ḳonıs** *ism.* 1. Obanın konduğu, yerleştirdiği mahal, yayla. 2. *mcz*. İkamet, mekân, daire; *ḳonıs etüv* mekân, mesken edinmek; *ḳonıs ḳuttı bolsın* yeni mekânınız (ev, daire vb.) kutlu olsun; *ḳonıs tebüv* bir yer yerleşmek, bir yeri yurt edinmek.
ḳopar- (I) Ortaya çıkarmak, meydana çıkarmak. (İM). **ḳopar- (II)** Yeniden diriltmek. (İM). **ḳopar- (III)** 1. Koparmak, ayırmak. (BV, GT, İM, KFT, Kİ, TZ). 2. Sökmek, yerinden çıkarmak. (BM, İM, Kİ).	**ḳopar-** *fl.* 1. Toprağı sürmek, altını üstüne getirmek. 2. *mcz*. Geçmişi canlandırmak, deşmek.
ḳorġaşın (ḳurġaşın, ḳurġaşun, ḳurġuşın, ḳurġuşun, ḳurḳuşun, ḳurşun) Kurşun. (CC).	**ḳorġasın** *ism.* Kurşun. *Ḳorġasın oḳ* kurşun, mermi, fişek.
ḳorḳaḳ Korkak, korkan. (İN, KFT, Kİ, KK, RH, TZ).	**ḳorḳaḳ** *sft.* Korkak, yüreksiz.
ḳorḳınç (ḳorḳunç) Korkunç. (İM).	**ḳorḳınış** *ism.* Korku, dehşet.
ḳorḳut- (ḳorḳud-, ḳort-) Korkutmak.	**ḳorḳıt-** *fl.* Korkutmak.
ḳoruḳ- (ḳorḫ-, ḳorḳ-, ḳorḳu-) Korkmak. (Gİ, KF, KFT).	**ḳorıḳ-** *fl.* Korkmak, ürkmek, dehşete kapılmak.
ḳorulda- Uykuda horlamak. (TZ).	**ḳorılda-** *fl.* Horuldamak, horlayarak uyumak, horul horul uyumak.
ḳoş- 1. Koşmak, eklemek, ilâve etmek. (Gİ, İM, KF, Kİ, MS). 2. Yanına getirmek. (GT, İM, Kİ). 3. Takılmak. (İM).	**ḳos-** *fl.* 1. Katmak, birleştirmek, eklemek. 2. Evlendirmek. 3. Birisine maddî yardımda bulunmak; *aḳıl ḳosuv* tavsiyede bulunmak; *ḳosıp aytuv* abartarak konuşmak.

ḳoş Çift, mukabil, arkadaş. (İH, Kİ).	**ḳos** *sft.* Çift, iki, ikiz. *Ḳos ḳabat* çift kat; *ḳos ḳoldap* iki elle tutarak; *ḳos nükte (dlblm)* iki nokta; *ḳos söz (dlblm)* ikileme.
ḳoşa Kat kat, iki kat. (İH).	**ḳosa** *zrf.* Birlikte, yanında, üstelik ilâveten, beraber; *özimen ḳosa* kendisiyle beraber; *oğan ḳosa* bununla beraber.
ḳoşıl- (ḳoşul-) Koşulmak, birleşmek, eklenmek. (CC).	**ḳosıl-** *fl.* 1. Eklenmek, katılmak, iştirak etmek, ilâve olmak. 2. Kavuşmak, evlenmek.
ḳotar- (ḫotar-, ḳoṭar-) Tencereden tabağa yemek koymak, boşaltmak. (DM, İH, TZ).	**ḳotar-** *fl.* 1. Sıvı bir şeyi bir kaptan ikinci bir kaba koymak, aktarmak; *ḳotara saluv* aktarıvermek. 2. *mcz.* Bir metni bir dilden başka bir dile aktarmak, tercüme etmek.

Tablo 1 (devam)

ḳov- (ḳav-) Kovmak, defetmek. (GT, İM, Kİ, MG, TZ).	**ḳuv-** *fl.* 1. Birinin ardına düşmek, kovalamak. 2. Kovmak; *üyden ḳuvdı* evden kovdu. 3. *mcz.* Bir şeyin peşine düşmek, takipçisi olmak. *Bilim ḳuvuv* ilim öğrenmeye çalışmak.
ḳovanç Kıvanç, sevinç. (CC).	**ḳuvanış** *ism.* 1. Sevinç. 2. *mcz.* Sevinç kaynağı; *ḳuvanış äkelüv* sevinç vermek, mutluluk getirmek; *ḳuvanışḳa batuv (bölenüv, kenelüv)* sevince boğulmak; *ḳuvanış bidirüv* memnuniyetini ifade etmek; *ḳuvanışında şek joḳ bolmav* sevincinde sınır olmamak; *ḳuvanışın jasıra almav* sevincini gizleyememek; *ḳuvanıştan jüregi jarılıp kete jazdav* sevinçten kalbi duracak gibi olmak.

ḳovuş (ḳavuş) Kovuk, oluk, boşluk. (CC, MG). *Ḳovuş ḳıl-* boşaltmak. (MG).	**ḳuvıs** *ism.* 1. Bir şey içindeki boş yer. 2. Çukur, oyuk. 3. *mcz.* Kuytu, siper, dulda, tenha, kovuk; *ḳuvıs kevde* beceriksiz.
ḳovuş- Kavuşmak, birleşmek. (CC).	**ḳavıs-** *fl.* Kavuşmak, buluşmak, görüşmek; *tuvıstarımen ḳavıstı* akrabalarına kavuştu.
ḳoy- (I) (ḳo-, ḳol-) Koymak, bırakmak. (BV, CC, Gİ, GT, İN, KFT, KK, MG, RH, TA, TZ). **ḳoy- (II)** İndirmek. (TA).	**ḳoy-** *fl.* 1. Koymak, bırakmak. 2. Nöbetçi koymak; *küzetşi ḳoydı* nöbetçi koydu. 3. Bir kimseyi işe yerleştirmek, iş sağlamak. 4. Bırakmak, vazgeçmek; *temekini ḳoydım* sigarayı bıraktım. 5. Kendi hâline bırakmak; *saḳal ḳoydı* sakal bıraktı. 6. Not vermek, değerlendirmek; *bes ḳoydı* beş verdi. 7. Defnetmek, gömmek; *şaldı ḳoyıp ḳayttı* ihtiyarı defnedip döndü.
ḳoy (ḳoyın, ḳoyun) Koyun. (BV, CC, GT, İM, KFT, TZ).	**ḳoy** *ism.* Koyun; *ḳoy avzınan şöp almaytın* çok saf, zararsız, uysal kimse; *ḳoy üstine boztorġay jumırtḳalav* huzur ve barış içinde olmak; *ḳoy tas* su konulan yuvarlak taş; *ḳoy jılı* on iki hayvanlı Türk takvimine göre sekizinci yıl, koyun yılı; *ḳoy ḳora* koyun ağılı.
ḳoyan (ḳıyan) Tavşan. (BM, CC, Kİ, TA, TZ).	**ḳoyan** *ism.* 1. Tavşan. 2. On iki hayvanlı eski Türk takvimine göre dördüncü yılın adı, tavşan yılı. *Ḳoyan erin* tavşan dudaklı; *ḳoyan jürek* korkak, cesaretsiz.
ḳoyuġ (ḳoyu) Koyu, katı. (BV, İM).	**ḳoyuv** *sft.* 1. Koyu. 2. Gür, sık (saç).
ḳoyuġluḳ Yoğunluk, kesiflik. (İM).	**ḳoyuvlıḳ** *ism.* 1. Sıvı olmama durumu, koyuluk. 2. Yoğunluk, sıklık, gürlük.

ḳoyul- (I) Koyulmak, bırakılmak. (CC, İM). 2. Konulmak, bırakılmak. (İM).	**ḳuyıl-** *fl.* 1. Dökülmek, boşaltılmak. 2. *mcz*. Kaplamak, akın etmek.
ḳoyul- (II) Koyulaşmak. (İM).	**ḳoyıl-** *fl.* 1. Koyulaşmak, yoğunlaşmak, 2. *mcz*. Artmak, şiddetlenmek.
ḳoyun (I) Bağır, sine, göğüs. (Kİ). **ḳoyun (II)** İç taraf. (İM).	**ḳoyın** *ism.* 1. Göğüs ile giysi arası, koyun. 2. Kollar arası, kucak. 3. *mcz*. Toprağın altı. *Ḳoyın däpter* cep defteri, not defteri; *ḳoynın aşuv* karşılamak, kucak açmak.
ḳozı (ḳuzı, ḳuzu) Kuzu. (BM, CC, DM, Kİ).	**ḳozı** *ism.* 1. Kuzu. 2. *mcz*. *hss.* Bebek, çosuk. *Ḳozı aluv* kuzu almak, kuzulatmak; *ḳozı köş jer* çok uzak olmayan, yakın yer.
köbek (köpük) Köpük. (BM).	**köbik** *ism.* Köpük; *köbik avız* zevzek, geveze; *köbik söz* boş söz.
köbelek (kelebek) Kelebek. (CC).	**köbelek** *ism.* Kelebek.
köbür (köbri, köpri, köprü, köprüg) Köprü. (DM).	**köpir** *ism.* 1. Köprü. 2. *mcz*. Devam ettirici, bağlantı sağlayıcı.
köç Göç, bir kabilenin yer değiştirmesi. (BM, Kİ).	**köş** *ism.* 1. Göç. 2. *mcz*. Devir, zaman; *köş boyı* göç boyunca; *köş ilgeri* ileri, önde.
köçür- Göçürmek. (CC).	**köşir-** *fl.* 1. Göç ettirmek; *basına köşirüv* yaygara koparmak, bağırıp çağırmak. 2. Kopya etmek, kopyalamak, çoğaltmak.
kögen Halat, urgan. (CC).	**kögen** *ism.* Koyun, kuzu, keçi, oğlakları boyundan bağlamak için özel olarak yapılan ip.
köger- Küflenmek, göğermek. (GT, İN, RH).	**köger-** *fl.* 1. Mavi renge bürünmek, mavileşmek. 2. Yeşermek, yeşillenmek. 3. Küflenmek. 4. Morarmak.

kögerçin (güverçin, kügürçin, kükerçin, kögerçün, küvercin, ökerçin) Güvercin. (GT, İM).	**kögerşin** *ism.* Güvercin.
kök (I) Mavi. (BV, CC, DM, İM, Kİ, KK, RH).	**kök (I)** *ism.* Gökyüzü, gök, sema.
kök (II) Gökyüzü, sema. (BM, BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, Kİ, KK, MG, MS, TA, TZ). *Kök yolı* samanyolu. (Kİ).	**kök (II)** *sft.* 1. Mavi. 2. *mcz.* Yeşil, çimen. 3. Sebze, meyve.
kökle- Olmak, kökleşmek. (Kİ).	**kökte-** *fl.* 1. Yeşermek. 2. *mcz.* Yetişmek, gelişmek, büyümek.
köl Göl. (CC, İM, TA, TZ).	**köl** *ism.* 1. Göl. 2. *mcz.* Çok, sayısız; *köz jasın köl ḳıluv* gözyaşları sel olmak.
kölük Yük ve binek hayvanı. (İM, TA).	**kölik** *ism.* 1. Binilecek at, deve; *kölik malı* binek hayvanı. 2. Taşıt, araç (araba, uçak vb.).
kölçük Küçük göl. (İM).	**kölşik** *ism.* Gölet, su birikintisi.
köm- Gömmek. (BM, CC, İM, KF, Kİ, KK, MG, TA, TZ).	**köm- (kömbele-)** *fl.* 1. Gömmek. 2. Defnetmek.

Tablo 1 (devam)

kömil- (kömül-) Gömülmek. (İM).	**kömil-** *fl.* Gömülmek, defnedilmek; *jerge kömilüv* yerin dibine geçmek.
kömlek (köñlek, köñülek, kövlek) Gömlek. (DM, KK, TZ).	**köylek** *ism.* Gömlek; *köylegi kök, tamağı toḳ* hâli vakti yerinde, zengin.
kömür (kemür) Kömür. (BM, TA).	**kömir** *ism.* 1. Taş kömürü. 2. Odun kömürü.
kömürçi Kömürcü. (DM).	**kömirşi** *ism.* Kömürcü, kömür ocağında çalışan kişi.
kön Deri, gön, kösele. (GT, Kİ, TZ).	**kön** *ism.* Büyükbaş hayvan derisinden yapılan iyi işlenmiş deri, gön.
köñül (kömül) 1. Gönül. (BV, CC, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, MG, MS, TA). 2. Akıl, bilinç, ruh. (CC).	**köñil** *ism.* 1. Gönül. 2. *mcz.* Fikir, ülkü, düşünce, hayal; *köñili avuv* meyletmek; *köñili jabığuv* kaygılanmak,

	hüzünlenmek; *köñili jarım* kaygılı, hüzünlü; *köñili ḳaluv* darılmak, küsmek; *köñilin avlav* gönlünü almak, memnun etmek; *köñiline daḳ saluv* kızdırmak, küstürmek, gücendirmek; *köñili tüsüv* beğenmek, hoşuna gitmek; *köñil aştuv* başsağlığı dilemek; *köñil bölüv* dikkat etmek, zaman ayırmak, ilgilenmek; *köñil köterüv* eğlenmek.
köñüllü Gönüllü. (BV).	**köñildi** *sft.* Neşeli, keyifli, sevinçli; *aḳ köñildi* temiz kalpli, iyi niyetli.
köñülsiz Gönülsüz, inanmdan, istemeden. (İM).	**köñilsiz** *sft.* 1. Neşesiz, keyifsiz. 2. Gönülsüz, isteksiz.
köp (köb, köm) Çok, daha çok. (BV, CC, GT, İM, KFT, Kİ, MG, RH, TA, TZ). *Köp bul-* çoğalmak, artmak. (TZ). *Köp ḳurla* sık sık. (CC).	**köp** *sft.* 1. Çok, fazla, bol. 2. Devamlı, sürekli; *köpke barmav* uzun sürmemek. 3. *ism. mcz.* Halk, topluluk; *köp jasa* çok yaşa; *köp rette* çok defa; *köpten beri* eskiden beri; *köpti körgen* görmüş geçirmiş, tecrübeli.
köpirek Çokça. (KFT).	**köbirek** *sft.* Çok, daha fazla; *menen göri köbirek bilesiz* siz benden daha çok biliyorsunuz.
köplik (köplük) Çokluk, fazlalık. (İM).	**köptik** *ism.* 1. Çokluk, bolluk. 2. *grmr.* Çokluk eki.
köpüklen- (köpüki çıḳ-) Köpüklenmek. (GT).	**köbikten-** *fl.* Köpüklenmek.
kör (I) Kör. (Gİ, GT, İM, KF, KFT, KK, MG, TZ). *Kördügüm* kördüğüm. (BV).	**kör (I)** *sft.* 1. Kör, âmâ. 2. *mcz.* Cahil, bilgisiz; *kör bolġır* kör olası; *kör közin aşuv* aydınlatmak, bilgilendirmek; *kör mılḳav* iki sözü bir araya getiremeyen.

kör (II) (gūr, gör) *far.* (<gūr) Mezar. (CC, TZ).	**kör (II)** *ism. far.* Ölünün gömüldüğü yer, kabir, mezar; *kör avzında* ölüm döşeğinde, ölüm hâlinde; *körden şıḳḳanday* mezardan çıkmış gibi.
kör- Görmek. (BM, CC, Gİ, GT, İM, İN, KF, Kİ, KK, MG, MS, RH, TA, TZ).	**kör-** *fl.* 1. Görmek; *onı eñ aldımen balalar kördi* onu ilk önce çocuklar gördü; *balasın körmegeli bir ay boldı* çocuğunu görmeyeli bir ay oldu. 2. Buluşmak, görüşmek, karşılaşmak. 3. *mcz.* Başından geçmek, tecrübe etmek. 4. *mcz.* Kınamak, suçlamak. 5. *mcz.* Saymak, …. İçinde değerlendirmek, tanımak; *men seni öz inimdey köremin* ben seni öz kardeşim gibi görüyorum; *körgen küni ḳarañ boluv* eziyet çekmek, çok zorlanmak; *köre almav* kıskanmak, görememek, haset etmek; *körer közge* alenî, açık; *körer tañdı közimen atḳızuv* gece boyu uyumamak, göz kırpmamak.

Tablo 1 (devam)

körin- (körün-) Görünmek, ortaya çıkmak. (BM, Gİ, KF, MG).	**körin-** *fl.* 1. Görünmek. 2. Belli olmak, tanınmak.
körk (görk) Güzellik, iyilik. (CC, GT, Kİ, MG).	**körik (I)** *ism.* Güzellik, nefaset, yakışıklılık.
körkli (körklü, körklüg, körükli, körüklü). Güzel, iyi, gösterişli. (CC, GT).	**körikti** *sft.* Güzel, yakışıklı.
körksizlik Çirkinlik. (CC).	**köriksizdik** *ism.* Çirkinlik, yakışıksızlık.
körksüz (körküsüz) Çirkin. (CC).	**köriksiz** *sft.* Yakışıksız, çirkin.
körset- (köster-) Göstermek. (TZ).	**körset-** *fl.* 1. Göstermek, baktırmak; *istiñ sapasın körsetti* işin kalitesini gösterdi. 2. Bildirmek, farkettirmek,

	hissettirmek. 3. *mcz*. Yapmak; *jaḳsılıḳtı dosına körset* dostuna iyilik yap. 4. *mcz*. İhbar etmek, ele vermek. 5. *mcz*. Tehdit etmek.
körük (kürük) Körük. (CC).	**körik (II)** *ism.* Körük. *Körigi basıluv* öfkesi yatışmak.
körüş- (I) Görüşmek, karşılaşmak. (GT, İM, Kİ). **körüş- (II)** Vedalaşmak. (İM).	**köris-** *fl.* 1. Görüşmek, buluşmak. 2. Selâmlaşmak, merhabalaşmak. 3. (evlenen kız) Ailesi ve yakınlarıyla vedalaşmak, ayrılmak.
köse- Ateşi parlatmak, karıştırmak. (İH).	**köse-** *fl.* Maşayla ateşi karıştırmak.
köse Çenesinde az sakal bulunan, sakalsız. (DM, İH, İM, KK, TA, TZ).	**köse** *sft.* Köse; *köse jigit* köse genç; *Aldar Köse* Kazak folklorunda mizah üstadı olan tip, Aldar Köse.
kösev (kösegi, kösöv, küsevüv) Ateş karıştıran nesne, ocak demiri. (TZ).	**kösev** *ism.* Maşa, köşeği.
köş- (köç-) Göçmek, göç etmek. (BM, CC, Gİ, GT, Kİ, İM, TA).	**köş-** *fl.* 1. Göçmek, taşınmak; *kedey bolsañ, köşip kör (maḳal).* İnsan fakir olmadığını taşınırken anlar. 2. *mcz*. Hareket tarzını değiştirmek. 3. *mcz*. Zamanı, modası, devranı geçmek. 4. *mcz*. Başka bir metoda, sisteme geçmek. 5. *mcz*. (boya) Kalkmak, kavlamak.
köt (kit, kötçek) Göt, oturak yeri, kıç. (BV, CC, DM, İM, Kİ, KK, TA, TZ).	**köt** *ism.* 1. Makat, anüs, kıç, göt. 2. *mcz*. Son, akıbet. *Köti aşıluv* rezil, maskara olmak; *köti kökten kelüv* başarısız olmak, yıkılmak; *köti jerge tiymev* koşuşturmak; *kötine ḳarasın* haddini bilsin.
köter- (ködir-, kötür-) Götürmek. (BV, CC, GT, İM).	**köter-** *fl.* 1. Kaldırmak. 2. Artırmak, yükseltmek. 3. *mcz*. Yukarı çekmek. *Tuv köterüv* bağrağı göndere çekmek.

	4. Geliştirmek, ilerlemek. *Bilimin köterüv* bilgisini artırmak. 5. *mcz*. Derecesini yükseltmek. 6. *mcz*. Dayanmak, tahammül etmek; *ol meniñ sözimdi kötere almadı* o benim sözümü kaldıramadı. 7. Tekrar gündeme getirmek, açmak; *bul mäseleni kötermeyik* bu konuyu açmayalım. 8. Hamile kalmak.
köyin- (köyün-) Yanmak. (BM).	**küyin-** *fl.* Üzülmek, üzüntü duymak, müteessir olmak; *men onıñ ḳılığına küyindim* onun davranışları beni üzdü.
köz (I) Göz. (BM, BV, CC, DM, Gİ, GT, İH, İM, İN, KF, KFI', Kİ, KK, MG, MS, RH, TA, TZ). *Köz tazar-* gözü belermek (TZ). *Köz kak-* gözle kaşla işaret etmek (TZ). *Köz yum-* göz yummak, görmezden gelmek (TZ). **köz (II)** Kaynak, göze. (DM, İM, Kİ, MS, TA).	**köz** *ism.* 1. Göz. 2. *mcz*. Delik, boşluk, iğnenin gözü. 3. *mcz*. Kaynak, menba. 4. *mcz*. Bizzat, şahsen, kendi. 5. *mcz*. Hatıra, miras, yadigâr. 6. Akıl, hafıza, şuur. *Közin aşuv* aydınlanmak, öğrenmek; *köz ilmev* göz kırpmamak, hiç uyumamak; *köz baylav* kandırmak; *közine ilmev* dikkate almamak; *közi ilinüv* uykuya dalmak; *közi jetüv* inanmak; *köz jetkizgisiz* uçsuz, bucaksız; *köz boyavşı* dalavereci, göz boyayan, kandıran; *közi jävdirev* kendini acındırarak bakmak, ağlamaklı olamak; *közi tiri* hayatta, yaşıyor; *köz jazbav* takip etmek, gözden kaçırmamak; *köz şırımın aluv* biraz dinlenmek; *közin ḳadav* gözünü dikmek; *közin joġaltuv* yok etmek; *közi taluv* gözü yorulmak; *köz mayın tavısuv* göz nuru dökmek; *köz ḳırın saluv* a) yardım etmek,

	destek olmak b) göz kulak olmak; *közge türtki boluv* göze batmak, dikkat çekmek; *közinen tasa ḳılmav* göz önünden hiç ayırmamak; *közge türtse körgisiz* zifiri karanlık.
köz (III) İyice yanmış kömür, köz. (BM, GT, İM).	**ḳoz** *ism.* Köz, kor.
közlü Gözü olan, gözlü. (TA).	**közdi** *sft.* 1. Gözlü, gözü olan. 2. Suyu bol. 3. *mcz*. Bilgili, aydın.
közsiz Gözü görmeyen. (KK, TA).	**közsiz** *sft.* 1. Gözsüz, kör. 2. *mcz*. Sonunu düşünmeyen, dikkatsiz, tedbirsiz. 3. *mcz*. Cecsur, gözüpek.
kristian Hristiyan. (CC).	**hristian** *ism. yun.* Hıristiyan, İsevî, Nasranî.
ḳuba Toprak rengi. (Kİ).	**ḳuba** *sft.* 1. Al donlu (at). *Ḳuba ayġır* al donlu aygır; *ḳuba ḳalmaḳ (esk)* Oyratların eski adı; *ḳuba tüz* ıssız bozkır. 2. Sarışın (insan).

Tablo 1 (devam)

ḳubar- Bozarmak, benzi toprak ve toz rengine dönmek. (Kİ).	**ḳuvar-** *fl.* 1. Güneşten sararmak, kurumak. 2. *mcz*. Rengi kaçmak, benzi solmak. 3. *mcz*. Çoluk çocuğundan ayrılıp tek başına kalmak.
ḳuç- (ḳoç-) Kucaklamak. (İM, Kİ, TZ).	**ḳuş-** *fl.* 1. Kucaklayıp öpmek. 2. *mcz*. Yâr sevmek, evlenmek; *jar ḳuşuv* evlenmek, aile kurmak; *jer ḳuşuv* eceli gelmek, ölmek.
ḳuçaḳla- (ḳuçala-) Kucaklamak, sarılmak. (İM, Kİ, TZ).	**ḳuşaḳta-** *fl.* 1. Kucaklamak, sarmak. 2. *mcz*. Elinden düşürmemek, bırakmamak.
ḳuçaḳlaş- Kucaklaşmak. (İM).	**ḳuşaḳtas-** *fl.* Kucaklaşmak.

ḳudret *ar.* Kudret, varlık, zenginlik. (Gİ, GT, İM, KF).	**ḳudiret** *ism. ar.* 1. Allah, yaradan. 2. *mcz.* Güç, kuvvet, kudret. *Ḳudanıñ (Ḳudaydıñ) ḳudireti* Allah'ın kudreti.
ḳudur- (çocuk) Yaramazlık yapmak. (İH).	**ḳutır-** *fl.* 1. Kudurmak. *Ḳutırġan it* kudurmuş köpek. 2. *mcz.* Yersiz, dengesiz davranmak.
ḳul Kul, köle. (BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MG, MS, RH, TA, TZ).	**ḳul** *ism.* 1. Kul, esir, köle. 2. *mcz.* Fert, insan. 3. *mcz.* Bir şeye bağlanıp kulluk etme, tapınma. *Ḳudaydıñ ḳulı* Tanrı kulu; *ḳul ḳıluv (etüv)* köle yapmak.
ḳulaç (ḳula) İki kol arasındaki mesafe. (BM, Kİ, TA).	**ḳulaş** *ism.* Kulaç. *Ḳulaş boyı* bir kulaç boyu.
ḳulaḳ (ḳulaġ) Kulak. (KK, MS, TA). *Ḳulaġ ur-* kulağı çınlamak. (TZ).	**ḳulaḳ** *ism.* 1. Kulak. 2. *mcz.* Şapkanın kulağı. 3. *mcz.* Kulp, kol. 4. *mcz.* Telli çalgılarda tel germeye yarayan burgu, kulak. 5. *arg.* Casus, ajan. *Ḳulaġı elen etüv* kulak kabartmak; *ḳulaġınıñ mükisi bar* kulakları ağır işitir; *ḳulaġına kuyu* tekrar tekrar anlatmak; *ḳulaġı şaluv* duymak, haberdar olmak; *ḳulaġına altın sırġa* kulağına küpe olsun; *ḳulaḳḳa türpidey tiyü* kulak tırmalayıcı olmak.
ḳulan (ḳolan) Yaban eşeği. (BM, Kİ, TA).	**ḳulan** *ism.* Yabanî at.
ḳullıḳ (ḳulluḳ) Kulluk, kölelik. (Gİ, KF, KFT).	**ḳuldıḳ** *ism.* 1. Kulluk, kölelik. 2. *mcz.* Baş eğme, bağımlı olma.
ḳum Kum. (BM, CC, DM, Gİ, GT, İM, KF, Kİ, KK, MG, TA).	**ḳum** *ism.* Kum. *Ḳum saġat* kum saati; *ḳum jilik boluv* çok zayıflamak, cılızlaşmak, süzülmek. *Avzına ḳum ḳuyılıuv* susmak, sesini çıkarmamak;

	közine ķum ķuyıluv ölmek, vefat etmek.
ķuma (ķoma) Kuma, kadının ortağı. (CC, DM, İM).	**ķuma** *ism. esk.* Kuma, ortak.
ķumġan İbrik. (TZ).	**ķuman** *ism.* İbrik.
ķumursaķa (ķımırşağı, ķumrusķa, ķumursuġa, ķumurusķa) Karınca. (TA).	**ķumırsķa** *ism.* Karınca. *Ķumırsķa bel* ince bel; *ķumırsķaday ķaptav (ķaynav)* karınca gibi kaynak.
ķun Güç, kuvvet, takat. (CC).	**ķun** *ism. eknm.* 1. Değer, bedel. 2. Fiyat, paha. 3. *mcz.* Kadir, kıymet. *Ķunı ketüv* değerini kaybetmek.
ķunan Üç yaşındaki tay. (TA).	**ķunan** *ism.* Üç yaşına giren erkek at; *ķunan şaptırım* yaklaşık 4-5 kilometrelik yer.
ķunduz Kunduz. (İH).	**ķundız** *ism. hyvn.* 1. Kunduz. 2. Kunduz postu.
ķur (I) Zarar, ziyan. (TA).	**ķur (II)** *zrf.* Boş, öylesine, fuzulî. *Ķur alaķan* a) eli boş b) işsiz, güçsüz, boş; *ķur avız ketüv* yemek yemeden gitmek; *ķur äyşeyin* öylesine; *ķur dalbasa* boş uğraş, boş söz; *ķur kevde (kökirek)* kendini beğenmiş, kendini öven; *ķur tekke* boşu boşuna, pisipisine.
ķur (II) (ķor) Kemer, kuşak, bel bağı. (CC, İM, TA).	**ķur (I)** *ism.* Çadırın iskeletlerini ve çubuklarını bağlayan yassı kayış.
ķur- 1. Kurmak, düzeltmek. (CC, GT, İM, İN, Kİ, MG, RH, TZ). 2. Hazırlamak, düzenlemek. (CC, İM).	**ķur-** *fl.* 1. Kurmak, yapmak. *Altıbaķan ķurdı* salıncak yaptı. 2. Tutmak, asmak, yerleştirmek; *perde ķurdı* perde astı. 3. *syst.* Grup, parti veya siyasî bir organizasyon kurmak. *Jastar uyımın ķurdı* Gençlik Kolları'nı kurdu.

ḳur‘ān *ar.* (el-ḳoran) Kur‘anıkerim. (BV, Gİ, GT, İM, KFT, KK, MS).	**ḳuran** *ism. ar. dn.* Kur‘an, Kur‘an-ı Kerim. *Ḳuran şıġaruv (avdaruv)* ölen kişi için hatim okumak; *Ḳuran ustav* Kur‘an’a el basmak, yemin etmek.
ḳuraḳlıḳ Kuraklık. (GT).	**ḳurġaḳdıḳ** *ism.* Kuraklık; *Astıḳtıñ ḳurġaḳtıġın saḳtav kerek* tahılın kuruluğunnu muhafaza etmek gerek.
ḳurbaġa (ḳurbuġa) Kurbağa. (BM, İH, Kİ, RH, TA, TZ).	**ḳurbaḳa** *ism.* Kurbağa.
ḳurbān *ar.* Kurban. (CC, Gİ, GT, İM, KF, KFT).	**ḳurban** *ism. ar. dn.* 1. Allah rızası için kesilen hayvan, kurban, adak. 2. *mcz.* Bir ülkü uğruna feda edilen veya kendini feda eden kimse, şehit. *Ḳurban ayt* Kurban Bayramı; *ḳurban boluv* kendini feda etmek, canına kıymak; *ḳurban şaluv* kurban kesmek; *ḳurbandıġın bolayın* kurbanın olayım.
ḳurbānlıḳ *ar. tr.* Kurban edilen hayvan. (Gİ, İM, KF).	**ḳurbandıḳ** *ism. dn.* 1. Kurban kesme geleneği. 2. Bir şey uğruna kesilen kurbanlık. 3. Bir ülkü uğruna canını feda etme.

Tablo 1 (devam)

ḳurç Çelik. (CC, TA).	**ḳurış** *ism.* Çelik. *Ḳulaḳ ḳurışı ḳanuv* kulağın pasını silmek.
ḳurd (ḳurṭ) Kurt, böcek, solucan. (BM, Kİ, KF).	**ḳurt** *ism.* Kurtçuk, solucan, kurt.
ḳurdaş Akran, aynı yaşta olan, yaşıt. (İM).	**ḳurdas (ḳurbı)** *ism.* Akran, yaşıt. *Tüydey ḳurdas* aynı yaşta.
ḳurġaḳ (ḳuraḳ) Kurak, kuraklık. (CC).	**ḳurġaḳ** *sft.* 1. Kurumuş, kuru. 2. Yağışsız, kurak. 3. Kuru (öksürük). 4. *mcz.* Boş, fuzulî (konuşma). *Ḳurġaḳ väde* boş vaat.

ḳurġan (I) (ḳurġun) Mezar, mezarın üzerindeki toprak yığını, mezar höyüğü. (CC, TA). **ḳurġan (II)** Siper, sur. (Kİ).	**ḳorġan** *ism.* 1. Kale, hisar. *Otırar Ḳorġanı* Otırar Kalesi. 2. Sur. 3. *mcz.* Dayanak, destek. *Ḳorġan boluv* destek, dayanak olmak.
ḳurġaşunla- Kurşunlamak, kurşun sürmek. (İM).	**ḳorġasında-** *fl.* Kurşun dökmek.
ḳurma (ḫurmā, ḫorma) *ar.* Hurma, hurma ağacının yemişi. (CC).	**ḳurma** *ism. far.* Hurma.
ḳursaḳ (ḳurşaḳ) 1. Kursak. (BV, CC, Kİ, TA, TZ). 2. Karın, mide. (CC).	**ḳursaḳ** *ism.* 1. Kursak, karın. 2. Rahim. 3. *mcz.* Çocuk, evlat. *Ḳursaḳ köterüv* evlat sahibi olmak.
ḳurul- (I) Tıkılmak, doldurulmak, basılmak, itilmek. (İH). **ḳurul- (II)** Örtülmek. (TZ). **ḳurul- (III)** Oturmak, ikamet etmek. (TZ).	**ḳurıl-** *fl.* Kurulmak, oluşmak.
ḳurulta Kurultay. (CC).	**ḳurıltay** *ism.* Kurultay. *Sol jılı ḳurıltay şaḳırıldı* o yıl kurultay toplandı.
ḳus- (ḳuş-) Kusmak. (TA).	**ḳus-** *fl.* 1. Kusmak, istifa etmek. 2. *mcz.* Çalınan malı kullanamayıp sahibine geri vermek.

Tablo 1 (devam)

ḳusuḳ (ḳusḳu, ḳusḳaḳ, ḳusu) Kusuntu, kusmuk. (İM).	**ḳusıḳ** *ism.* Kusmuk, kay.
ḳuş Kuş. (BM, BV, CC, DM, GT, İM, KFT, KK, TA, TZ). *Ḳuş ḳuyruġu* çıban, kan çıbanı. (BM, Kİ). *Ḳuş yolı* samanyolu. (BM).	**ḳus** *ism. hyvn.* Kuş. *Ḳus jastıḳ* kuş tüyü yastık; *ḳus murın* kemerli burun; *ḳus saluv* yırtıcı kuşla avlanmak; *ḳus fabrikası* tavukçuluk, tavuk çiftliği; *ḳus bolup uşuv* kuş olup uçmak; *ḳus uykı* kuş uykusu, hafif uyku; *ḳusın ḳuttı bolsın (tilek)* yeni evlenen kişiye söylenir; Allah mesut ettsin.

ḳuşaḳ (ḳuçaḳ, ḳuçuḳ) Kucak. (TA).	**ḳuşaḳ** *ism.* 1. Kucak; *ana ḳuşağı* ana kucağı. 2. *mcz*. Merhamet, şefkât. 3. *mcz*. Etki, tesir. *Ḳuşağına aluv* kucağa almak; *ḳuşaḳ jayu* a) kucağını açıp karşılamak b) gelişmek ilerlemek.
ḳut Bereket, saadet. (İH, Kİ, TZ).	**ḳut** *ism.* Kut, servet, bereket, uğur. *Ḳut boluv* uğur getirmek.
ḳutan Bir kuş. (TZ).	**ḳutan** *ism. hyvn.* Balıkçıl kuşu.
ḳutıl- (ḳurtul-, ḳuttul-, ḳutul-) Kurtulmak. (TA).	**ḳutıl-** *fl.* Kurtulmak, serbest, azat olmak.
ḳutḳar- (ḳurtar-, ḳutḫar-, ḳutır-) Kurtarmak, serbest bırakmak. (CC, TZ).	**ḳutḳar-** *fl.* 1. Kurtarmak. 2. *mcz*. Azad etmek, özgür bırakmak.
ḳutlı (ḳutlu, ḳutluḳ) Kutlu, mübarek. (DM, GT).	**ḳutsız** *sft.* Kutsuz, bereketsiz, uğursuz, şanssız.
ḳutsız Kutsuz, uğursuz. (TA).	**ḳuttı** *sft.* Mübarek, kutlu. *Ḳuttı bolsın aytuv* hayırlı, kutlu, mübarek olmasını dilemek; *ḳuttı jerge ḳondıruv* kızını kocaya vermek.
ḳutur (ḳuturġan) Uyuz, uyuzluk. (BV, İM, RH, TZ).	**ḳotır** *ism.* İnsan veya hayvanların derisi üzerinde oluşan yara, uyuz.
ḳutur- (ḳutuz-) Hiddetlenmek, kudurmak, çıldırmak. (CC, TA, TZ).	**ḳutır-** *fl.* 1. Kudurmak. *Ḳutırġan it* kudurmuş köpek. 2. *mcz*. Yersiz, dengesiz davranmak.
ḳuv (I) Soluk, uçuk sarı. (CC). **ḳuv (II)** Boş, kof. (CC).	**ḳuv (I)** *sft.* 1. Kurumuş sararmış. *Ḳuv şöp* kurumuş ot. 2. *mcz*. Geçici, fâni, yalan; *ḳuv düniye* yalan dünya; *ḳuv bası* bir başına, yalnız; *ḳuv dala* ıssız yer; *ḳuv avız* vara yok diyen, cimri; *ḳuv ayaḳ* hilekâr, kurnaz, düzenbaz; *ḳuv mañday* bahtsız, talihsiz; *ḳuv tizesin ḳuşaḳtav* hiç evlenmemek, hep bakâr kalmak; *ḳuv dildi* şakacı, güldüren, komik.

ķuv (III) (ķuġu) Kuğu kuşu. (BM).	**ķuv (III)** *ism.* Kuğu kuşu.
ķuvar- (Ağaç için) Sararmak, solmak. (GT).	**ķuvar-** *fl.* 1. Güneşten sararmak, kurumak. 2. *mcz.* Rengi kaçmak, benzi solmak. 3. *mcz.* Çoluk çocuğundan ayrılıp tek başına kalmak.
ķuvvet *ar.* Güç, kuvvet. (BV, GT, İM, İN, KF, KFT, MG, RH).	**ķuvat** *ism. ar.* 1. Güç, kuvvet, derman. 2. Besinlere bağlı eneji, kalori. 3. *fzk.* Kuvvet. 4. *mcz.* Destek, dayanak. 5. *ekn.* Üretici, güç. *Ķuvat aluv* güçlenmek, cesaretlenmek; *ķuvat berüv* a) güç katmak b) yüreklendirmek, cesaretlendirmek; *ķuvat boluv* destek olmak, güç vermek; *ķuvat ketüv* gücü azalmak, hâlsizleşmek.
ķuvvetli (ķuvvetlü) *ar. tr.* Kuvvetli, güçlü. (BV).	**ķuvattı** *sft.* Güçlü, kuvvetli.
ķuvvetsiz (ķuvvetlüsüz) Kuvvetsiz, güçsüz. (BV).	**ķuvatsız** *sft.* 1. Güçsüz, kuvvetsiz, hâlsiz. *Ķuvatsız adam* güçsüz, hâlsiz kimse. 2. Kalorisi az, düşük kalorili; *ķuvatsız tamaķ* kalorisi düşük yemek.
ķuymaķ Un ve süt ile yağda pişirilmiş bulamaç. (BM, Kİ).	**ķuymaķ** *ism.* Bir çeşit gözleme. *Ķuymaķ pisirüv* Gözleme yapmak.
ķuyruķ (ķuyruḫ) Kuyruk. (BM, BV, DM, GT, İM, İN, KFT, Kİ, MG, RH, TZ).	**ķuyrıķ** *ism.* 1. Kuyruk. 2. İnsan ve hayvanların art tarafı. 3. *mcz.* Bir şeyin sivriltilmiş ucu. 4. *mcz.* Bir şeyin sonu; *Köştiñ ķuyrığı* göçün sonu; *ķuyrığı jerge tiymev* koşuşturmak; *ķuyrığın basuv* oturmaya başlamak; *ķuyrığın sırtķa saluv* kenara çekilmek.
ķuyruķlı Kuyruklu. (İM).	**ķuyrıķtı** *sft.* 1. Kuyruğu olan, kuyruklu. 2. Kuyruğu uzun, büyük. *Ķuyrıķtı juldız (astr.)* kuyruklu yıldız.

ḳuyuġ (ḳuyı, ḳuyu) Kuyu. (İM).	**ḳudıḳ** *ism.* Kuyu.
ḳuz Güneş dokunmayan yer. (Kİ).	**ḳuz** *ism.* 1. Yar, uçurum. 2. Kanyon.
ḳuzġun Gagası ve kuyruğunun tüyü uzun ve çok siyah karga. (İH, İM, Kİ, KK, TZ).	**ḳuzġın** *ism.* 1. Kuzgun. 2. Gaddar, acımasız, zalim.
ḳuzla- Kuzulamak, koyun yavrulamak. (KFT).	**ḳozıla-** *fl.* Kuzulamak.
küb (küp) Küp. (TA).	**kub** *ism. yun. geom.* 1. Küp. 2. *mat.* Bir sayının üçüncü kuvveti.
küç (I) Güç, zor. (BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, MG, MS, RH). **küç (II)** 1. Gayret, çaba. (CC). 2. İş, güç. (DM). **küç (III)** (güç) Güç, kuvvet. (İM, KF, TZ).	**küş** *ism.* 1. Güç, kuvvet. 2. Etki, tesir. *Jel küşi* rüzgârın etkisi. 3. Birim zamanda yapılan iş. 4. Askerî güç, askerî potansiyel. 5. Ağırlık. *Küş aluv* kuvvetlenmek, güçlenmek; *küş körsetüv* güç göstermek, korkutmak, tehdit etmek; *küş saluv* bütün gücüyle çalışmak.
küçegen Kartal. (TA).	**küşigen** *ism. hyvn.* Kartalgillerden bir tür yırtıcı kuş.
küçle- (küçlen-, küçen-) Güçlenmek, kuvvetlenmek. (TZ).	**küşte-** *fl.* Zorlamak, güç kullanmak.
küçsiz Güçsüz, âciz. (DM, TA).	**küşsiz** *sft.* Güçsüz, kuvvetsiz.

Tablo 1 (devam)

küçük Küçük, ufak. (İM, Kİ, TZ).	**küşik** *ism.* 1. Encik, enik, köpek yavrusu. 2. *mcz.* Nazar değmemesi için küçük çocuklara yönelik olarak kullanılan sevgi sözcüğü. 3. *mcz.* Birine hakaret amacıyla söylenen söz, it.
küdiçi Güden, hayvan otlatan çoban. (KFT).	**kütüvşi** *ism.* 1. Dadı, hizmetçi, bakıcı. 2. Bekçi.
küfr *ar.* Küfür. (GT, İM, KFT).	**küpir** *ism. ar. dn.* 1. Tanrı'nın varlığı ve birliği gibi dinin temellerinden sayılan inaçları inkâr etme ve bu yolda

	söylenen söz, küfür. 2. *mcz*. Haddini aşma, aşırılık.
küfrlük *ar. tr.* Allah'a inanmamaklık. (İM).	**küpirlik** *ism.* Kâfirlik.
kükürt (gügird, kövrük) *far.* Kükürt.	**kükirt** *ism. kmy.* Kükürt.
kül- Gülmek. (BM, CC, DM, Gİ, GT, İM, KF, KFT, Kİ, KK, MS, TA, TZ).	**kül-** *fl.* 1. Gülmek. 2. *mcz*. Dalga geçmek, alay etmek. *Külki boluv* gülünç duruma düşmek, rezil olmak; *külkige aypaluv* alay konusu olmak, gülünç duruma düşmek.
kül Kül. (BM, BV, DM, GT, İM, KFT, Kİ, KK, RH, TA, TZ).	**kül** *ism.* Kül. *Kül boluv* kül olmak; *kül talḳanın şığaruv* un ufak etmek; *küli kökke uşuv* darmadağın, paramparaça olmak.
küldür- Güldürmek. (Kİ).	**küldir-** *fl.* Güldürmek.
külik Çabuk, hızlı. (CC).	**külik** *ism.* 1. Yürük, çok hızlı giden at. 2. Bir tür at yarışı.
külli *ar.* Tamam, bütün. (GT).	**külli** *zmr. ar.* Küllü, hepsi, tamamı, bütün. *Külli adamzat* tüm insanlık.
külşe (küliçe, külüçe) İnce tandır ekmeği, kek, çörek.	**külşe** *ism.* Kömbe.
kümiş (Kömiş, kümüş) Gümüş. (BV, DM, Gİ, İM, KF, KFT, TA).	**kümis** *ism.* Gümüş, sim.
kümüşli (kümüşlü) Gümüşlü. (İM).	**kümisti** *sft.* Gümüşlü, gümüşle kaplanmış.
kün (künes, küneş) 1. Güneş. (BM, CC, DM, Kİ, MG, TA, TZ). 2. Gündüz. (GT, İM). 3. Gün. (BM, BV, CC, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MG, MS, RH, TA, TZ).	**kün** *ism.* 1. Güneş. 2. Gün, gündüz. *Üş künnen keyin kelemin* üç gün sonra geleceğim. 3. Tam gün, 24 saat. 4. *mcz*. Vakit, zaman. 5. *mcz*. Hava durumu. *Kün jılındı* hava ısındı; *kün aşıluv* hava açılmak, açmak; *kün közi* gün ışığı, güneş ışığı; *kün batuv* güneş batmak, gün batmak; *kün keşüv* ömür

	sürmek, yaşamak; *kün javuv* yağmur yağmak; *kün tärtibi* gündem; *kün tiyü* güneş çarpmak; *kün tutıluv* güneş tutulmak; *küni ḳarañ* hâli müşkül; *küni tüsüv* işi düşmek, muhtaç olmak.
küñ Esir, köle, kul. (CC).	**küñ** *ism. esk.* Köle (kadın), cariye.
kündeş Ortak. (TZ).	**kündes** *ism. esk.* 1. Kuma, ortak. 2. *mcz.* Rakip, birbirini çekemeyen.
kündüz (kündüzin, küntüzün) Gündüz. (BM, BV, Gİ, GT, İM, KF, Kİ, KK, MS, TA, TZ).	**kündiz** *zrf.* Gündüz, gündüzün.
künes (küneş, kün) Güneş, güneş ışığı. (TA).	**künes** *ism.* Güney, güneş ışınlarının bol düştüğü yer.
künlik (künlük) Günlük. (KFT).	**kündik** *sft.* Günlük.
küreş Güreş. (GT, Kİ).	**küres** *ism.* 1. Güreş. 2. Mücadele. 3. *mcz.* Çekişme, tartışma.
küreş- Güreşmek. (BM, GT, KFT, Kİ, TA, TZ).	**küres-** *fl.* 1. Güreşmek. 2. Mücadele etmek. 3. *mcz.* Çekişmek, tartışmak.
küreşçi (küreççi) Güreşçi, pehlivan. (GT).	**küresşi (küresker)** *ism.* 1. Güreşçi, pehlivan. 2. Mücadeleci.
kürsī *ar.* Oturulacak yüksekçe yer. (Gİ, İM, KF).	**kürsi** *ism. ar. esk.* 1. Sandalye. 2. Taht.

Tablo 1 (devam)

küs- 1. Küsmek, darılmak. (KK, TA, TZ). 2. Kızmak. (KK).	**küs-** *fl.* Bezmek, vazgeçmek, bırakmak.
küşli (küçli, küşlü) Güçlü, kuvvetli. (KK).	**küşti** *sft.* 1. Güçlü, kuvvetli. 2. Sağlam. 3. Sert, tesirli.
küt- (küd-, kütle-) Gütmek, otlatmak. (CC, GT, KK, TZ).	**küt-** *fl.* 1. Beklemek. 2. Ağırlamak, ikramda bulunmak. 3. Bakmak, gütmek. *Kütpegen jerden* beklenmedik anda, ansızın.
küy- (köy-) Yanmak. (GT).	**küy** *ism.* 1. Yanmak, tutuşmak. 2. *mcz.* İçi kan ağlamak.

küydür- (köydür-, köyündür-) Yakmak. (CC, GT).	**küydir-** *fl.* 1. Yakmak, yandırmak. 2. *mcz.* Haksız yere suçlamak, iftira etmek, karalamak. 3. *mcz.* Üzmek, zor durumda bırakmak, kalp kırmak.
küye Güve. (TZ).	**küye** *ism.* Güve. *Kilimdi küye jegen* giysileri güve yemiş.
küyev (güyegü, köyöv, küyegü, küyeyüv, küyöv) Damat, güvey. (GT, TZ).	**küyev** *ism.* 1. Koca, eş. 2. Damat, güvey. *Küşik küyev* iç güvey.
küz (güz) Güz, sonbahar. (BM, CC, DM, İM, KFT, Kİ, KK).	**küz** *ism.* Güz, sonbahar.
küzen Sansar, Firavun sıçanı da denilen kokarca. (CC, Kİ, TZ).	**küzen** *ism. hyvn.* Kokarca.
L	
la'net *ar.* Beddua, kargış. (İM).	**länet (lağınet)** *ism. ar.* Lânet, beddua. *Lağınet aytuv* lânet etmek.
laçin Doğan, şahin. (BM, DM, İH, Kİ, TA, TZ).	**laşın** *ism. hyvn.* Doğan, lâçin.
laḫab *ar.* (<laḳab) Takma ad, lâkap. (CC).	**laḳap** *ism. ar.* Yalan, asıl olmayan haber; *laḳap at* lâkap adı.
lak *hind.* Vernik. (CC).	**lak** *ism. kmy.* Vernik.
lāyıḳ (layḫ) *ar.* Yakışır, yakışan, lâyık, uygun. (Gİ, GT, İM, KF).	**layıḳ** *sft. ar.* Uygun, lâyık, makul, münasip; *layıḳ boluv* lâyık olmak.
lāzım *ar.* Gerekli, lüzumlu, lâzım. (Gİ, GT, KF, KFT).	**lazım** *mdl. ar.* Lâzım, gerek, gerekli.
legen (laḫan) Leğen. (KF).	**legen** *ism.* Leğen.
leklek Leylek. (Kİ).	**läylek** *ism. hyvn.* Leylek.
leşker *far.* Asker, ordu. (GT).	**läşker** *ism. far. esk.* Ordu, asker, leşker.
lezzet *ar.* Tat, lezzet (GT, İM, MG)	**läzzat** *ism.* Lezzet, zevk, haz.
limon (leymū, limen) (<leymūn) Limon. (CC).	**limon** *ism. yun.* Limon, limon ağacı.
lök 1. Yedi yaşındaki deve. (BM). 2. Asil, iyi cins deve. (Kİ).	**lök** *ism.* Tek hörgüçlü erkek deve.

luġat *ar.* 1. Sözlük. (İM). 2. Dil. (KFT).	**luġat** *ism. ar. esk ed dl.* Lügat.
M	
ma‘ḳūl *ar.* Makul, anlayışlı. (MG).	**maḳul** *mdl. ar.* 1. Tamam, peki, olur. 2. Doğru, uygun, makul.
ma‘lūm *ar.* Bilinen, belli. (BV, GT, İM, İN, KFT, MG, RH).	**maġlum** *sft. ar.* Malûm, bilinen, tanıdık. *Maġlum boluv* malum olmak. **mälim** *sft. ar.* Malûm, açık, bilinen.
ma‘nā (ma‘nī) *ar.* Mana, anlam. (Gİ, İM, KF, MS).	**maġına** *ism. ar.* 1. Anlam, mana. 2. İçerik, nitelik, muhteva.
ma‘tel *ar.* Bilmece. (CC).	**mätel** *ism. ar.* Atalar sözü, atasözü, darbımesel.
maḥabbat (muḥabbet) Sevgi, muhabbet, dostluk. (Gİ, GT, KFT).	**maḥabbat** *ism. ar.* 1. Sevgi, aşk. 2. Muhabbet (annenin çocuğa, insanın doğduğu yere vs.).
maḥrūm *ar.* Mahrum, yoksun. (Gİ, GT, İM, KF, KFT, TZ).	**maḳrum** *sft. ar.* Mahrum, yoksun.
maḥşer *ar.* Mahşer, kıyamet. (GT).	**maḥşar** *ism. ar. dn.* Kıyamet günü dirilenlerin toplanacaklarına inanılan yer, mahşer. **maḳşar: maḳşar küni** a) Mahşer (hesap) günü b) Sıkıntılı, çileli, zor dönem, kıyamet.

Tablo 1 (devam)

maḳāl *ar.* Söz söyleme. (GT).	**maḳal** *ism. ar.* Atasözü.
maḳām *ar.* Yer, makam. (GT).	**maḳam** *ism. ar.* 1. Makam, müzikte makam, ses ahengi, nağme. 2. Kur‘an’ı güzel ve yüksek sesle, usulünce okuma, tilâvet; *ol Ḳurandı jeti türli maḳammen oḳıydı* o Kur‘an’ı yedi kıraat üzere okuyor.
maḳṣad *ar.* (maḫṣıt) Maksat, gaye, istenilen şey. (GT).	**maḳsat (maḳsut)** *ism. ar.* Maksat, amaç, gaye.

maḳsūd *ar.* İstenilen şey, emel, meram. (GT, Gİ, İM, İN, KF, MG).	**maḳsat (maḳsut)** *ism. ar.* Maksat, amaç, gaye.
maḳta- (maḫta-) Övmek, methetmek. (CC).	**maḳta-** *fl.* Övmek, methetmek.
māl *ar.* Bir kimsenin tasarrufunda bulunan şey, varlık. (Gİ, GT, İM, KF, KFT, MS, TZ).	**mal** *ism. ar.* 1. Deve, sığır, koyun, keçi, at hayvanlarının genel adı, mal. 2. Mal, mülk, varlık, zenginlik. 3. Eşya, mal. 4. *mcz.* Kâr, kazanç, 5, *mcz.* Nadan, cahil. *Mal bazarı* hayvan pazarı; *mal şarvaşılığı* hayvancılık; *mal bitüv* zengin olmak.
māllan- *ar. tr.* Mal almak, servet edinmek. (İM).	**maldan-** *fl.* 1. Mal sahibi olmak. 2. *mcz.* Sahiplenmek, el koymak.
māllı *ar. tr.* Mal sahibi, zengin. (KK).	**maldı** *sft.* Sahip olduğu hayvan sayısı bakımından zengin (kimse).
māllıḳ *ar. tr.* Malla ilgili, mallık nesne. (İM, KFT).	**maldıḳ** *ism.* Hayvanlara has özellik, mallık.
mālsız *ar. tr.* Malsız, malı olmayan. (TA).	**malsız** *sft.* Hayvanı olmayan, fakir.
mamıḳ (bambuḳ, bamuḳ, mamuḫ, mamuḳ, manbuḳ, pambuḳ, pamuḳ, panbuḳ) Pamuk. (TA, TZ).	**mamıḳ (I)** *ism.* 1. Yumuşacık kuş tüyü. 2. Kuş tüyünden yapılan yastık, yorgan. **mamıḳ (II)** *ism.* 1. Yumuşak. *Mamıḳ jastıḳ* yumuşak yastık. 2. *mcz.* Tüy gibi, hafif.
man- Banmak, içine daldırmak. (BV, CC).	**mal-** *fl.* Batırmak, banmak, bandırmak, doldurmak; *ol ḳolın suvġa maldı* elini suya batırdı.
maraż *ar.* Hastalık. (GT).	**merez** *ism. ar. mdl.* 1. Maraz. 2. Bulaşıcı hastalık. 3. Frengi hastalığı. 4. *mcz.* Kötü niyet.
marcand *ar.* (<mercan) Mercan. (CC).	**marjan** *ism. ar.* 1. Mercan. 2. *mcz.* Ender, az rastlanan nesne.

masḳara *ar.* (masḫara) Maskara, soytarı. (CC).	**masḳara** *ism. ar.* Maskaralık, rezalet. *Masḳara boluv* maskara olmak; *masḳara etüv (ḳıluv)* maskara etmek.
mavla- (kedi) Miyavlamak. (İH).	**miyavla-** *fl.* Miyavlamak.
maydan (meydān) *ar.* Meydan, saha. (CC).	**maydan** *ism. ar.* 1. Savaş alanı. 2. Savaş, harp. 3. Meydan, alan. 4. *mcz.* Bir işle uğraşan kimsenin oluşturduğu topluluk, birlik, âlem, dünya.
maymūn *ar.* Maymun. (CC, DM, KFT, KK, TZ).	**maymıl** *ism. ar. hyvn.* 1. Maymun. 2. *mcz.* Taklitçi kimse.
meṣel *ar.* Örnek, misal. (Gİ, GT, MG).	**mısal** *ism. ar.* Misal, örnek.
meṣelā *ar.* Misal olarak, örneğin. (GT, İM, KF).	**mısalı** *ḳıst.* Meselâ, sözün gelişi, örneğin.
meclis *ar.* Meclis, toplanılan yer. (GT, İM).	**mäjilis (I)** *ism. ar.* Oturum, toplantı. *Mejiliste söylev* toplantıda konuşmak; *mejilis ḳuruv* sohbet etmek, söyleşmek. **mäjilis (II)** *ism. ar.* Meclis, parlemento.
mecnūn *ar.* Deli, divane, çıldırmış. (BM, BV, İM).	**mäjnün** *sft. ar.* Deli, çılgın.

Tablo 1 (devam)

mecnūnlik *ar. tr.* Delilik, aklını yitirme hâli. (KFT).	**mäjnündik** *ism.* Delilik.
meded *ar.* Yardım, medet, imdat. (CC, İM, KF, MG). *Meded eyle-* yardım etmek. (TZ).	**medet** *ism. ar.* Medet, destek, yardım, dayanak. *Medet berüv* destek vermek.
medrese *ar.* Ders yeri, medrese, okul. (Gİ, GT, KF, KFT).	**medrese** *ism. ar.* Medrese.
mekān *ar.* Yer, mekân. (BV, GT, İM, KFT).	**meken** *ism. ar.* Mekân, yer.
mekke (mekketullāh) *ar.* Arabistanda bulunan Mekke şehri. (GT, KF).	**meke** *ism. ar. dn.* Hicaz bölgesinin merkezi ve mukaddes Kâbe'nin

	bulunduğu şehir; Peygamberimiz Hz. Muhammed'in doğum yeri, Mekke.
mekrūh (I) *ar.* İğrenç. (Gİ, GT). **mekrūh (II)** *ar.* Yapılması dinen hoş görülmeyen hâl. (BV, İM, KF, KFT, MS).	**mäkürik** *sft. ar.* 1. İğrenç, tiksindirici, mekruh. 2. İslam dininde, dince yasaklandığı hâlde yapıması istenen (şeyler).
mekteb *ar.* Okul, mektep. (GT, KFT).	**mektep** *ism. ar.* 1. Okul, mektep. *Bastavış mektep* ilkokul; *orta mektep* ortaokul. 2. *mcz.* Öğrenme ve tecrübe edinme yeri. *Mektep körgen* okumuş, öğrenim görmüş.
melik *ar.* Hükümdar, melik. (GT, İM, İN, MG, RH).	**mälik** *ism. ar.* Melik, padişah.
memleket *ar.* Ülke, memleket. (GT, RH).	**memleket** *ism. ar.* Memleket, devlet.
men (min, ben) Ben, şahıs zamiri. (BM, BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MG, MS, TA, TZ).	**men** *zmr.* Ben: *Men barmaymın.* Ben gitmeyeceğim.
meñ Vücuttaki ben. (TZ).	**meñ** *ism.* Çoğu doğuştan, tende bulunan ufak, koyu renkli leke veya kabartı, ben. *Jüzinde meñi bar* yüzünde ben var.
menāre *ar.* Minare. (İM).	**munara** *ism. ar.* Minare.
meñgü (meñi, meñü, meñi) Ebedî, sürekli. (İM).	**mäñgi** *zrf.* 1. Sonsuz, ebedî, bakî, bengi. 2. Ebediyen, sonsuza dek. *Meñgi baḳiy* ebediyen.
meñgülük Ebedîlik. (CC).	**mäñgilik** *ism.* Ebedilik, sonsuzluk, bengilik.
meñli Benli. (Kİ).	**meñdi** *sft.* Benli, beni olan.
meñze- (menze, benze-) Benzemek (İM, KFT, RH).	**meñze-** *fl.* İşaret etmek, yol göstermek: *Ol savsaḳtarımen esik jaḳtı meñzedi.* O parmağıyla kapı tarafını işaret etti.

mermer *yun.* Mermer. (GT).	**märmär** *ism. ar.* Mermer.
mertebe *ar.* Derece, rütbe, mertebe. (Gİ, GT, İM, KF, KFT).	**märtebe** *ism. ar.* Mertebe, statü, derece. *Märtebesi köterilüv* itibarı, şöhreti artmak.
mes'ele *ar.* Mesele, konu. (Gİ, GT, İM, KF, KFT).	**mäsele** *ism. ar.* Mesele, olay, sorun. *Mäsele köterüv* meseleyi dile getirmek; *mäsele ḳoyu* meseleyi gündeme getirmek.
mescid (meskit) *ar.* Mescit, ibadet edilen yer. (Gİ, GT, İM, KF, KFT). *Mescid-i ḥarām* Kâbe, Mekke'de Kâbe'nin bulunduğu en büyük mescit. (İM). *Mescidü'l-ḥarām* Kâbe, Mekke'de Kâbe'nin bulunduğu en büyük mescit. (İM).	**meşit** *ism. ar. dn.* Cami, mescit.
mest *far.* Sarhoş, mest. (GT).	**mas** *sft. far.* 1. Sarhoş, mest. *Mas adam* sarhoş adam. 2. *mcz.* Çok etkilenmek, kendinden geçmek; *mas etüv* mest etmek.

Tablo 1 (devam)

meşaḳḳat *ar.* Zahmet, sıkıntı. (Gİ, GT, İM).	**maşaḳat** *ism. ar.* Meşakkat, güçlük, sıkıntı, zorluk.
meşhūr *ar.* Şöhretli, meşhur. (Gİ, GT, İM, KF, KFT).	**mäşhür** *sft. ar.* Meşhur, ünlü, tanınmış.
metn *ar.* Metin, yazı. (İM).	**mätin** *ism. ar.* Metin, tekst. *Negizgi mätin* ana metin.
mey (beyin, beyni, meyin, meyni, miyin, miyni) Beyin. (Kİ).	**mıy** *ism.*1. Beyin. 2. *mcz.* Şuur, bilinç; *mıyġa kirmev* anlamamak; *mıyġa ḳonuv* anlamak, kavramak; *mıyı aşuv* kafası karışmak; *mıyına ḳuyu* anlatmak, izah etmek, kavratmak; *mıyın jev* başını ağrıtmak, kafasının etini yemek.

mıḳla- (mıḫla-) *far. tr.* Çivilemek, çivi çakmak. (Kİ)	**mıḳta-** *fl.* 1. Sağlamlaştırmak. 2. Var gücüyle çalışmak.
mi Soru edatı. (KF).	**ma (me)** *edt.* Soru eki, mı (mi, mu, mü); *bardı ma?* Gitti mi?
mihmān *far.* Misafir, konuk. (GT).	**meyman** *ism. far.* Misafir, konuk, mihman.
miḥnet *ar.* Eziyet, sıkıntı, mihnet. (GT).	**meḥnat** *ism. ar.* Mihnet, azap, zorluk. *Meḥnat şegüv* sıkıntı çekmek.
miḥrāb *ar.* Camilerde, mescitlerde imama ayrılmış girintili yer. (İM, KFT).	**muḥrab** *ism. ar. dn.* Mihrap.
min- (bin-) Binmek. (BV, CC, DM, GT, İN, KFT, Kİ, KK, MG, RH, TA, TZ).	**min-** *fl.* Binmek. *Atḳa minüv* ata binmek; *avtobusḳa mindik* otobüse bindik.
miñ (bin, biñ, min) Bin (sayı). (BV, CC, GT, İM, KFT, MG, TZ).	**mıñ** *sy.* Bin. *Mıñnan asa* binden fazla; *mıñġa tarta* bine yakın, bin kadar; *mıñ alġıs (mıñda bir raḥmet)* çok şükürler; *mıñ jasa!* Çok yaşa, bin yaşa!; *mıñ da bie em (dava)* bin derde deva; *mıñ san* hesapsız, sayısız, binlerce.
minber *ar.* Camilerde imamın hutbe okuduğu yer. (İM, KFT).	**minbe (minber)** *ism. ar. dn.* Kürsü, minber. *Minbege şıġuv* minbere çıkmak.
miñer Biner. (KFT).	**miner** *sft.* Binmeye yarayan, binilen, binek.
miniş Biniş. (KK, RH).	**minis** *ism.* Binek, binit (at vb.).
mīrāṯ *ar.* Ölen bir kimsenin yakınlarına bıraktığı mal, mülk. (Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT).	**miyras** *ism. ar.* Miras.
miskīn *ar.* Zavallı, âciz, miskin. (BV, CC, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT).	**miskin** *ism. ar.* Zavallı, yoksun, miskin, fakir.
miskīnlik *ar. tr.* Âcizlik, miskinlik. (Gİ, GT, KF).	**miskindik** *ism.* Zavallılık, acizlik, çaresizlik, miskinlik.
misvāk *ar.* Dişleri temizlemeye yarayan alet. (Gİ, İM, KF, MS).	**mäsüvek** *ism. ar.* 1. Kuzey Afrika, İran ve Hindistan'da dikensiz küçük bir

	ağaç, misvak ağacı. 2. Bu ağacın ucu dövülüp fırça durumuna getirilen ve diş temizliğinde kullanılması Müslümanlıkça sünnet olan çubuğu, misvak.
mollā *ar.* Molla, hoca, papaz. (CC).	**molda (molla)** *ism. ar.* İmam, molla. *Molda boluv* efendileşmek, olgunlaşmak.
monġol (muġal) Moğol. (Kİ).	**monġol** *ism.* Moğol.
mu'allim *ar.* Muallim, öğretmen. (GT, İM, KFT).	**muġalim** *ism. ar.* Muallim, öğretmen. *Muġalimder bölmesi* öğretmenler odası.
muḥtāc *ar.* Muhtaç, ihtiyacı olan. (BV, CC, GT, İM, İN, KF, KFT, MG).	**muḳtaj** *ism. ar.* İhtiyaç, gereksinim; *muḳtaj emespin* muhtaç değilim.
muhurla- (mohorla-) *far. tr.* Mühürlemek, mühür basmak. (BM).	**mörle-** *fl.* Mühürlemek, mühür basmak.

Tablo 1 (devam)

muñ Bun, sıkıntı. (TZ).	**muñ** *ism.* 1. Kaygı, keder, hüzün, elem. 2. *mcz.* Zor, çetin. *Muñġa batuv* kederlenmek, efkârlanmak; *muñın tarḳatuv* içini dökmek.
muna Şuraya bak! İşte! (CC).	**mına** *zmr.* Bu, şu. *Mına jerde* burada.
munça (bunçaḳ) O kadar çok, bunca. (CC, İM, KFT).	**munşa (munşama)** *zrf.* Bunca, bu kadar; *munşa ḳuvanış* bunca sevinç. **bunşa** *zrf.* Bunca.
munçaḳ (bonşuḳ, munçuḳ) Boncuk. (GT).	**monşaḳ** *ism.* Boncuk. *Bet monşaġı üzilüv* utanmak, sıkılmak, çekinmek.
munda Burada. (BM, DM, KK, TA).	**bunda** *zrf.* Burada.
munı Bunu. (KK, TA).	**munı** *zmr.* Bunu, şunu. *Munı men kördim* bunu ben gördüm.
muñlu Muhtaç. (Kİ)	**muñdı** *sft.* Kederli, hüzünlü, elemli.
murād *ar.* Hedef, amaç, dilek. (CC, GT, İM, İN, KF).	**murat** *ism. ar.* Murat, maksat, dilek, amaç, emel. *Ne muratıñ bar, ayt.* Ne

	muradın varsa, söyle. *Muratḳa jetüv* muradına ermek.
mūsikī *ar.* Müzik. (GT).	**muzıka** *ism. yun.* Müzik. *Muzıka aspaptarı* müzik aletleri.
muyuz (boynuz, moynuz, muñuz, muynuz, müñüz, müz) Boynuz. (Kİ, TZ).	**müyiz** *ism.* Boynuz. *Buġı müyiz* maral boynuzu, geyik boynuzu; *müyiz şaḳşa* boynuzdan yapılmış tütün tabakası; *müyizi ḳaraġayday boluv* değeri artmak, mertebesi yükselmek.
mübārek *ar.* Bereketli, feyizli. (Gİ, GT, KF).	**mübarak** *sft. ar.* Mübarek, kutsal. *Ayt mübarak bolsın!* Bayramınız kutlu olsun!
müderris *ar.* Ders veren hoca. (KFT).	**müdärris** *ism. ar.* Müderris.
mühlet *ar.* Bir işin yapılması için tanınan süre. (İM, KFT).	**mävlet** *ism.* 1. Fırsat, imkân, olasılık. 2. Mühlet, süre, vade. *Mävlet berüv* mühlet vermek, vade vermek.
mühr (mohor) *far.* Mühür. (BM, GT).	**mör** *ism. far.* 1. Mühür. 2. Mührün kağıt üzerindeki damgası. *Mör basuv* mühür basmak, mühürlemek.
mülk (I) (milk, mülket) *ar.* Mülk, ülke, memleket, yurt. (GT, KF). **mülk (II)** *ar.* Bir kimsenin tasarrufunda bulunan mal, mülk. (Gİ, İM).	**mülik (mülki)** *ism. ar.* Eşya, mal, mülk. *Memleket mülki* devlet malı.
mümkin *ar.* Mümkün, olabilir. (BV, Gİ, İM, KF, KFT, MG).	**mümkin** *mdl. ar.* Mümkün, muhtemel, ihtimal. *Mümkin emes* mümkün değil, imkânsız.
münāfıḳ *ar.* İkiyüzlü, münafık. (Gİ, İM, KFT).	**münafıḳ** *sft. ar.* Münafık, arabozucu, ikiyüzlü (kimse).
münāsib *ar.* Uygun, yaraşır, lâyık. (GT, RH).	**minäsip (minäsär)** *ism. ar.* Yaraşıklı, uygun, münasip. *Köylegi özine minäsär* gömleği kendisine yakışmış.
mürde *far.* Ölmüş. (RH).	**mürde** *ism. far.* Mezar, kabir, 2. Ceset, naaş.

mürīd *ar.* Bir şeye intisap eden bağlanan. (GT).	**mürit** *ism. ar. dn.* Mürit, şakirt.
müsilmān *ar.* (müselmān, müslimān, müsülmān, müsürmān) Müslüman, İslâm dinine bağlı olan. (Gİ).	**musılman** *ism. ar.* 1. Müslüman. 2. *mcz.* Merhanetli, şefkatli, iyilik seven kişi.
müsilmānlıḳ *ar.* (müslimānlıḳ, müsülmānlıḳ, müsülmenlik) 1. Müslümanlık, İslâm. (Gİ). 2. Barış içinde yer. (Gİ).	**musılmandıḳ** *ism.* Müslümanlık.
N	
na'l *ar.* (na'al) 1. Nal. (BV, GT, MS). 2. Ayakkabı, pabuç. (Gİ, İM, KF, KFT).	**näl** *ism. ar.* Ayakkabının altına çakılan demir, nalça.
na'lla- *ar. tr.* Nallamak, binek hayvanlarının ayaklarına nal takmak. (BV).	**nälde-** *fl.* Nalça çakmak.

Tablo 1 (devam)

nādān *far.* Cahil, bilmez. (GT).	**nadan** *ism. far.* 1. Nadan, cahil. *Nadan adam* cahil kimse. 2. *mcz.* Cehalet, karanlık.
nafaḳa *ar.* Geçinecek para, nafaka. (Gİ, GT, İM, KF, KFT).	**näpaḳa** *ism. ar.* Nafaka, geçimlik.
nāfile *ar.* Farz ve vacip dışında yapılan ibadet. (İM, KF, MS, İM).	**näpil** *ism. ar. dn.* Nafile, namaz.
naḳş *ar.* Nakış, resim. (CC, İM).	**naḳış (naḳıs)** *ism.* 1. Desen, nakış. 2. Melodi, beste, ezgi ahengi.
naḳşla- *ar. tr.* Nakşetmek, nakış işlemek, resmetmek. (CC, KFT).	**naḳışta-** *fl.* 1. Nakışlamak, süslemek, bezemek. 2. Ezgiyi makamına uygun çalmak.
namāz *far.* Namaz. (BM, BV, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MS, TA).	**namaz** *ism. far.* Namaz. *Namaz oḳuv* namaz kılmak.
nāmūs *ar.* Namus, ar, edep. (GT).	**namıs** *ism. ar.* Namus, şeref, ar.
naṣīḥat *ar.* Öğüt, nasihat. (Gİ, GT, KF, KFT).	**nasiyḥat** *ism. ar.* Nasihat, öğüt. *Nasiyḥat aytuv* nasihat etmek.

nāy *far.* 1. Ney. (GT). 2. Kamış. (GT).	**nay** *ism. far.* Kaval biçiminde, yanık sesli, kamıştan bir üflemeli çalgı, ney.
nāz *far.* Naz, cilve, işve. (GT, Kİ). *Nāz it-* nazlanmak, işve yapmak. (BM).	**naz (I)** *ism. far.* Naz, cilve. **naz (II)** *ism. far.* 1. Sitem, serzeniş. *Naz aytuv* sitem etmek. 2. Şaka, lâtife.
naẓar *ar.* Bakış, görüş. (BV, Gİ, GT, KF, KFT, MG).	**nazar** *ism. ar.* 1. Dikkat, bakış. 2. *mcz.* Göz. *Nazar avdaruv (saluv)* ihtimam göstermek, dikkatini vermek.
nāzlan- (nazla-) *far. tr.* Nazlanmak. (Kİ, TZ).	**nazdan-** *fl.* Cilvelenmek, nazlanmak. *Nazdana ḳarav* işveyle bakmak.
nāzük (nezik) *far.* Nazik, ince, kibar. (GT, RH).	**näzik** *sft. ar.* 1. İnce. *Näzik bel* ince bel. 2. *mcz.* Narin, zarif, güzel. 3. *mcz.* Sağlam olmayan, zayıf.
nāzüklük *far. tr.* İncelik, kibarlık. (RH).	**näziktik** *ism.* 1. Güzellik, zariflik. 2. Nezaket, incelik.
ne (I) (ney, ni) Ne (soru zamiri). (BM, BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, Kİ, KK, MS, RH, TA, TZ).	**ne (I)** *zmr.* Ne: *Sizge ne boldı?* Size ne oldu?
ne (II) Ne, nasıl (nida). (BM).	**ne (II)** *edt.* Ya… ya; de, da; ne… ne; ya; yahut; *ne bügin, ne erten kel.* Ya bugün ya da yarın gel.
nebī *ar.* 1. Peygamber. (Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, MS, RH). 2. Hz. Muhammed. (MS).	**näbiy** *ism. ar. dn.* Nebi, peygamber.
nebīlik *ar. tr.* Peygamberlik. (İM).	**näbiylik** *ism.* Nübüvvet, nebilik, peygamberlik.
necīs *ar.* Pis, mundar. (Gİ, GT, İM, KF, KFT, MS).	**näcis** *ism. ar.* 1. Necis, pislik, necaset. 2. *mcz.* Alçaklık, rezillik.
neçik (neçük, niçük) Nasıl, nice, ne şekilde. (CC, DM, TZ).	**nekes** *sft. far.* Kötü niyetli, alçak, mel'un.
nekes (nākes) *far.* Hasis, cimri, pinti, elisıkı. (İH).	**neşik** *zmr.* Ne, nasıl: *Amal neşik* ne çare!

nerse (ne erse, nese, nesne, ni erse) Nesne, şey. (BV, İM).	**närse (näste)** *ism.* Nesne, eşya, şey.
nesl *ar.* Nesil. (GT).	**näsil** *ism. ar.* 1. Irk, soy. 2. *mcz.* Menşe, kök.
neşe (nece, niçe) 1. Ne kadar, kaç tane. (KK).	**neşe** *zmr.* Kaç: *Ḳızıñız neşede?* Kızınız kaç yaşında?
nevrūz (neyrūz) *far.* Güneşin koç burcuna girdiği ilbaharın ilk günü. (İM).	**navrız** *ism. far.* 1. Eski takvime göre yılın ve baharın ilk günü sayılan martın yirmi birine rastlayan gün, nevruz. 2. Mart (ayı). *Navrız köje* Nevruz Bayramı'nda yedi çeşit yiyecek maddesinin katılmasıyla yapılan çorba; *navrız ayı* mart ayı.
ni'met *ar.* Lütuf, yiyecek, içecek. (Gİ, GT, İM, KF, MS).	**näv̈bet** *ism. ar.* Hayır, nimet, iyilik.

Tablo 1 (devam)

nikāḥ *ar.* Nikâh, evlenme. (GT, İM).	**neke** *ism. ar.* Nikâh. *Neke ḳuväligi (ḳaġazı)* evlilik cüzdanı; *neke sarayı* evlendirme (nikâh) dairesi.
nikāḥlu *ar. tr.* Nikâhlı. (KFT).	**nekeli** *sft.* Nikâhlı.
nīl *far.* Çivit. (CC).	**nil** *ism.* 1. Çivit (boya). 2. Çivit renk.
nişān (I) (nişane) *far.* Nişan, alâmet, iz. (BV, CC, GT, İM, KFT, Kİ, TA, TZ). **nişān (II)** *far.* Belge. (TZ).	**nışan (nışana)** *ism. far.* Nişan, iz, belirti, alâmet.
nişānla- *far. tr.* Nişanlamak, bellik koymak, belgelemek. (CC, Kİ, TA, TZ).	**nısanala-** *fl.* Nişan almak.
nişānlu *far. tr.* Nişanı olan. (RH).	**nışanalı** *sft.* Nişanlı, işaretli.
niyāz *far.* Yalvarma, dua. (GT).	**niyaz** *ism. ar. esk.* Sadaka, hayır.
niyet (niyyet) *ar.* Niyet, amaç. (Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, MG, MS).	**niyet** *ism. ar.* Maksat, niyet, istek. *Niyeti aḳ (jaḳsı, durıs, tüzüv)* iyi niyetli.
noḫūd *far.* (noḫūt, noḫūṭ, noḳut) Nohut. (Gİ, İM, KF).	**noḳat** *ism. far.* Nohut.

noḳta *ar.* Nokta. (BV, CC, RH, TA).	**nükte** *ism. ar. grmr.* 1. Nokta. *Bir nüktege tesile ḳarav* bir nokotaya gözleri takılmak. 2. Küçük leke, nokta. *Nükte ḳuyu* bir işi bitirmek, tamamlamak.
nöger Yoldaş, arkadaş. (CC, DM, GT, İH, TZ).	**nöker** *ism.* Yaver.
nuḳṣān *ar.* Noksan, eksiklik. (GT, MG).	**nuḳsan** *ism. ar.* Zarar, noksan, eksik. *Nuḳsan kelirüv* zarar vermek.
nūr *ar.* Nur, aydınlık, parlaklık. (Gİ, GT, İM, KF, MS). *Nūr ḳıl-* aydınlatmak. (Gİ, GT, İM, KF, MS).	**nur** *ism. ar.* Nur, ışık. *Nur javsın* nur yağsın.
nūrlu *ar. tr.* Aydınlık, parlak. (KF).	**nurlı** *sft.* Nurlu, ışıklı, aydınlık, parlak.
nüsḫa *ar.* Yazılı bir şeyden çıkarılansuret. (İM).	**nusḳa** *ism. ar.* 1. Taslak, tasarı. 2. Nüsha, el yazması. *Tüp nüsḳa* asıl nüsha.
O	
o Ooo! (nida). (CC).	**o (II)** *ünl.* Başına getirildiği cümlenin anlattığı duyguyu bildirir: *o, bärekeldi!* Yaşa! Aferin! Helâl olsun!
oba *moğ.* Tepe. (CC).	**oba** *ar.* Kurgan, höyük.
oçaḳ Fırın, ocak. (CC, DM, KFT, KK, TZ).	**oşaḳ** *ism.* 1. Ocak. 2. *mcz.* Aile, yuva, ocak. 3. *mcz.* Bir şeyin en çok bulunduğu ve yapıdığı yer, yuva. *Yasavi oşaġı* Yesevi ocağı; *Türkistan mädeniyet oşaġı* Türkistan Kültür Ocağı.
odın (odun, otun) Odun. (Gİ).	**otın** *ism.* Odun, yakacak, yakıt.
oġlaḳ (aġlaḳ, avlaḳ, oġulaḳ, ulaḫ) Oğlak, keçi yavrusu (BM, DM, Kİ, TA, TZ).	**laḳ** *ism.* Oğlak.
oġrılıḳ (oġruluḳ, oġurlıḳ, oġurluḳ) Hırsızlık. (GT, İM, İN).	**urlıḳ** *ism.* Hırsızlık.
oġurla- (oġrula-, oġur-) Hırsızlık etmek, çalmak. (BM, CC, GT, İM, Kİ, KK, MS, TA).	**urla-** *fl.* Çalmak, hırsızlık etmek, aşırmak.

oġuz Yafes'ten sonra Türklerin büyük babası. (Kİ).	**oġız** *ism.* XI. yüzyılda Harezm bölgesinde toplu olarak yaşayan ve daha sonra Batı'ya göç ederk bugünkü Türkmen, Azeri, Gagavuz, Urumlu ve Türkiye Türklernin aslını oluşturan büyük bir Türk boyu; Oğuz.
oḫşat- Benzetmek. (Gİ, İM, İN).	**uḳsat-** *fl.* 1. Benzetmek. 2. İşi yoluna koymak.
oḳ (oḫ) Ok. (DM, GT, Gİ, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MG, TA, TZ).	**oḳ** *ism.* 1. Ok. 2. Kurşun, mermi.
oḳı- (oḳ-, oḳu-) Okumak. (GT, Gİ, İM, KF, Kİ, KK, MG, MS, RH).	**okı-** *fl.* 1. Okumak. 2. Tahsil görmek. 3. Efsunlamak, büyülemek. 4. Hastalığı iyi edeceğini ileri sürerek okumak. *Davıstap oḳuv* sesli okuma; *ekiktep oḳuv* hecelemek; *mänerlep oḳuv* ifadeli okumak.
oḳıt- (oġut-, oḳut-, oḳuṭ-) Okutmak. (KF).	**oḳıt-** *fl.* Okutmak, eğitmek.
oḳşa- (oġşa-, oḫşa-, oşa-, oşḳa-, ovşa-) Benzemek. (KK, TZ).	**uḳsa-** *fl.* Andırmak, benzemek: *men äkeme uḳsaymın* ben babama benziyorum.
oḳşaş (oḫşaş-) Benzerlik. (CC).	**uḳsas** *sft.* Benzer, özdeş.
ol (I) (o) O (işaret sıfatı veya zamiri, şahıs zamiri). (BM, BV, CC, DM, GT, Gİ, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MG, MS, RH, TA, TZ).	**o (I)** *zmr.* Üçüncü tekil kişi, o: *o da keldi* o da geldi. **ol** *zmr.* 1. O: *Sen ol jaḳta, men bul jaḳta* sen o yanda, ben bu yanda. 2. Şu, o. *Ol kisi* şu kişi.
ol (II) (oġul, ovul) Oğul, evlât, erkek çocuk. (TZ).	**ul** *ism.* 1. Erkek çocuk, oğul. 2. Vatan evlâdı: *Ulım, ḳay jerdensin?* Oğlum, nerelisin?
olan (oġlan, oġulan, ovlan) Oğlan. (TA, TZ).	**ulan (I)** *ism.* Erkek çocuk, oğlan.

	ulan (II) *ism.* Seçkin askerî muhafız birliği: *Prezident ulanı* Cumhurbaşkanı muhafız birliği.
olturġuz- Oturmak. (CC).	**otırġız** *fl.* 1. Oturtmak, bindirmek. 2. Dikmek, ekmek. *Aġaş otırġızdıḳ* ağaç diktik.
oñ (I) Sağ taraf. (CC, MG, Kİ). **oñ (II)** Müstakim, doğru. (Kİ). **oñ (III)** İyi, selâmet. (CC).	**oñ** *sft.* 1. Sağ, sol karşıtı. 2. Doğru, uygun, düz. *Oñ damıtuv (sayas)* olumlu yönde ilerlemek, gelişmek; *oñ batasın berüv (aluv)* razılık bildirmek, dua etmek; *oñġa baspav* a)şansı yaver gitmemek b) işleri iyi gitmemek; *oñ jol* doğru yol; *oñ közimen ḳarav* iyi gözle bakmak; *oñ ḳolı* sağ kolu.

Tablo 1 (devam)

on (van) On (sayı). (BM, BV, GT, Gİ, İM, İN, KF, Kİ, KK, MG, MS, RH, TA, TZ).	**on** *sy.* On. *On şaḳtı* on kadar; *on ekide bir güli aşılmaġan* çok genç, gencecik; *on savsaġınday bilüv* avcunun içi gibi bilmek, *on segiz mıñ ġalam* on sekiz bin âlem.
oñ- Sararıp solmak. (CC).	**oñ-** *fl.* 1. Rengi atmak, solmak: *Köylek oñıp ketti.* Gömleğin rengi soldu. 2. *mcz*. Değişmek.
opa Kadınların yüzlerine sürdükleri merhem. (TZ).	**opa (I)** *ar. ism.* Pudra.
or 1. Çukur, hendek, su yolu. (CC, Kİ). 2. Siper, mevzi.	**or** *ism.* 1. Derin çukur, hendek. 2. Siper. *Orġa şıġıluv (ḳulav)* bir belâya duçar olmak.
oraḳ Orak. (İM, TA, TZ). *Oraḳ küni* ekin biçme günü.	**oraḳ** *ism.* 1. Orak. 2. Ekin biçme zamanı. *Ḳol oraḳ* orak; *oraḳ avız* söz ustası, hâtip.
orda Belediye, köy yeri. (CC).	**orda** *ism. trh.* 1. Ortaçağda göçebe devletlerin yönetim merkezi, idare

	edildiği yer. 2. *mcz.* İlim ve kültür merkezi. 3. *mcz.* Saray. *Altın Orda Ḫandarınıñ jazġı ordası köbine don, dnepr boyında bolġan.* Altın Ordu Hanlarının yazlık merkeziçoğunlukla Don, Dinyeper boyları olmuştur. *Ġılım ordası* ilim merkezi.
orġana Organ. (CC).	**orġan (I)** *ism.* 1. Kurum, kuruluş, teşkilât. 2. Yayın organı. *Baspasöz organı* basın organı. **orġan (II)** *ism. antm.* Organ, uzuv, aza.
orman Orman, koru, nebat ve ağaç kümesi. (BM, CC, GT, Kİ, TA).	**orman** *ism.* Orman: *Böriden Korıḳḳan ormanġa barmas (maḳal).* Kurttan korkan ormana gitmez.
ormanlıḳ Ormanlık. (KK, TZ).	**ormandıḳ** *sft.* Ormanlık (yer).
orna- İkamet etmek. (CC).	**orna-** *fl.* 1. Yerleşmek, iskân etmek, mesken tutmak. 2. Kurulmak, teşekkül etmek, inşa edilmek.
orta Orta. (BV, CC, GT, Gİ, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MG, MS, TA, TZ). *Orta barmaḳ* orta parmak. (KK, TA).	**orta (I)** *sft.* 1. Orta, yarı. 2. Yarısı, ortası (zaman). 3. Belli bir şeyin ortası, mekezi, odağı. *Tün ortası* gece yarısı; *ḳalanıñ ortası* şehir merkezi; *orta boylı* orta boylu; *orta bilim* orta öğretim; *orta ġasır* orta çağ; *ortağa saluv* a) bildiğini başkalarına aktarmak, söylemek b) kndi malını başkalarıyla paylaşmak. **orta (II)** *ism.* Ortam, çevre. *Ḳorşaġan orta* ortam; *şañırağı ortağa tüsüv* yuvası dağılmak, ocağı sönmek.
ortaça (ortançı) Ortancı. (TZ).	**ortaşa** *sft.* Orta derece, normal, ne iyi ne kötü, vasat.

	ortanşı *sft.* Ortanca. *Ortanşı bala* ortanca çocuk.
ortaḳ (ortar) Ortak. (CC, Gİ, İM, KF, Kİ, KFT, MS, TA, TZ). *Ortaḳ bol-* ortak olmak. (TA).	**ortaḳ (I) (ortaḳtas)** *ism.* Şerik, hissedar, ortak, müşterek. *Ortaḳ boluv* ortak olmak; *ortaḳ etis* işteş fiil; *ortaḳ til tabuv* iyi anlaşabilmek, diyalog kurmak. **ortaḳ (II)** *ism.* Şirket, kumpanya, ortaklık.
ortaḳlaş- Ortak olmak, ortaklık etmek. (TZ).	**ortaḳtas-** *fl.* Ortaklaşmak, ortak olmak.
ortaḳlıḳ Ortaklık. (İM, KFT).	**ortaḳtıḳ (ortaḳtastıḳ)** *ism.* Ortaklık, müşareket, iştirak, katılım.

Tablo 1 (devam)

oruç (oruş) *far.* (<rūze) Oruç. (CC, Gİ, GT, İM, KF, KK, MS, TZ). *Oruç tut- (oruş tut-)* oruç tutmak.	**oraza** *ism. far. dn.* Oruç. *Oraza aytı* Ramazan Bayramı; *orazasın aşuv* oruç açmak; *oraza ustav (tutuv)* oruç tutmak.
orun (urun) Yer, mahal. (CC, Kİ).	**orın (ornı)** *ism.* 1. Yer, mekân. 2. Mevki, makam. 3. *mcz.* Önlem, hususiyet, özellik. *Ornı bölek* yeri başka; *ornına kelüv* eski hâline dönmek; *ornı kelgende* yeri geldiğinde; *ornın tabuv* yerine gelmek, yerini bulmak.
osal (usal) Tembel, ihmalkâr. (CC). *Osal bol- (osan bol-)* Usanmak, bıkmak. (TZ).	**osal** *sft.* Dayanıksız, güçsüz, zayıf, gevşek. *Osal adam* zayıf karakterli kimse; *osal emes* güçlü.
oşır- (osur-) Osurmak, yellenmek. (TA).	**osır-** *fl.* Osurmak, yellenmek.
osraḳ Osurgan, çok osuran. (TZ).	**osıraḳ** *sft.* Osuruklu.
ot (I) (od) Ateş. (BM, CC, DM, İM, İN, Kİ, TA). *Ot urnı* fırın, ocak. (TZ).	**ot (I)** *ism.* 1. Od, ateş. 2. *mcz.* Güç, kuvvet, cesaret. *Ot jürek* cesaretli, kararlı; *otḳa iyterüv* ateşe, tehlikeye atmak;

	otḳa küyip, suvġa batuvġa bar canını feda etmeye hazır; *otpen oynav* ateşle oynamak, belâ aramak; *otımen kirip, külimen şıġuv* evin bütün işlerini yapmak.
ot (II) (oṭ) 1. Yabanî bitki. (BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, KF, KFT, Kİ, TA). 2. Tıbbî ot, ilaç. (BM, DM, GT, TA, TZ).	**ot (II)** *ism.* Ot. *Ottan ḳaluv* ot yiyemez olmak.
otaçı (otçı) Tabip, hekim. (CC, GT, Kİ, TA, TZ).	**otaşı** *ism.* Sınıkçı, kırıkçı çıkıkçı.

Tablo 1 (devam)

otla- İlaçlanmak, tedavi olmak. (TA).	**otta-** *fl.* 1. Yayılmak, otlamak. 2. *mcz.* Gevezelik etmek, çok konuşmak; *avzına kelgenin ottav* ağzına geleni söylemek.
otlı Otlu. (İM).	**ottı** *sft.* Otu bol, otlu. *Ottı jer* otlak yer.
otur- (oltur-, voltur-) Oturmak. (GT, Gİ, İM, KF, KFT, MS, TZ).	**otır-** *fl.* 1. Oturmak. 2. Binmek. 3. Yerleşmek, mekân edinmek. 4. *mcz.* Hapis yatmak. *Otırıp şıġuv* hapiste yatıp çıkmak.
oturuş (olturuş) Oturuş. (İN, KK).	**otırıs** *ism.* 1. Oturma. 2. Parti, eğlence. 3. Toplantı, oturum.
otuz (oṭuz) Otuz. (sayı). (BM, BV, CC, DM, Gİ, İM, İN, KF, KFT, Kİ, MG, RH, TA, TZ).	**otız** *sy.* Otuz.
ovuç (avıç, avuç) Avuç, el içi (GT).	**uvıs** *ism.* 1. Elin iç tarafı, avuç, aya. 2. Elin yarı yumulmuş şekliyle alabileceği miktar. *Uvısına aluv (ustav)* avcunun içine almak, kendine bağlamak; *uvısına tüsüv* eline düşmek.

ovuz (aġuz, avuz) Deve veya koyunun ilk sütü (Kİ),	**uvız** *ism.* 1. Yeni doğurmuş memelilerin ilk sütü, ağız. 2. Ağızdan (ilk sütten) yapılan lezzetli bir yemek. 3. *mcz.* Yumurtanın akı ve sarısı. .4 *mcz.* Tazei körpe. *Uvız ḳımız* bahardaki ilk kımız.
oy Vadi. (TA).	**oy** *ism.* 1. Çukur yer. 2. *mcz.* Şehir.
oyan- (uyal-, uyan-) Uyanmak. (BM, Gİ).	**oyan-** *fl.* 1. Uyanmak. 2. *mcz.* Canlanmak, dirilmek. 3. *mcz.* Bilinçlenmek; gerçekleri anlar, kavrar duruma gelmek.
oyandır- (oyandur-, uyandır-, uyandur-) Uyandırmak. (Gİ).	**oyandır-** *fl.* Uyandırmak, aklını başına getirmek.
oyın (oyun) Oyun. (CC).	**oyın** *ism.* 1. Eğlence, oyun. 2. Şaka. 3. Ağız yangısı, stomatit. *Oyın balası* on üç uaşına kadar olan çocuklar.
oyınşı Oyuncu, çalgıcı. (CC).	**oyınşı** *ism.* Oyuncu, oyuna katılan.
oymaḳ (oymaḫ, uymaḳ) Yüzük, dikiş yüzüğü. (Kİ, TZ).	**oymaḳ** *ism.* Yüksük.
oyna- (I) (vayna-) Oynamak, oyun oynamak, şakalaşmak. (BV, CC, Gİ, GT, İM, KF, KFT, Kİ, MG, TA). **oyna- (II)** 1. Hareket etmek. (GT). 2. Oynamak, boşanmak. (MG). 3. Oynamak, gevşeklikten dolayı oynamak. (MG).	**oyna-** *fl.* 1. Oynamak, eğlenmek. 2. Şaka yapmak, şakalaşmak. 3. (müzik aleti) Çalmak. 4. Bir rolü oynamak, bir temsilde rol almak. 5. Büyük bir ustalık, beceri ve kolaylıkla bir işi yapmak; *oynap söyleseñ de oylap söyle* şaka da olsa düşünerek söyle.
oynaş (vaynaş) Maşuka, cariye, oynaş. (BM, CC, Kİ, TZ).	**oynas** *ism.* Oynaş, metres.
oyov (uyaġ, uyaḫ, uyaḳ, yanıḳ, uyanuḳ) Uyanık. (CC).	**oyav** *sft.*1. Uyanık, ayık. 2. *mcz.* Sezgi gücü yüksek, arif. *Kökiregi oyav* şuurlu, bilinçli.
oyu (oya) Oya, işleme. (TZ).	**oyu** *ism.* Nakış, desen, motif. *Oyu saluv* nakış yapmak.

oyunçaḳ Oyuncak, şaka. (GT). *oyunçaḳ kil-* şaka gibi gelmek. (GT).	**oyınşıḳ** *ism.* 1. Oyuncak. 2. *mcz.* Basit, kolay. *Oyınşıḳ boluv* oyuncak olmak; *oyınşıḳ etüv (ḳıluv)* dalga geçmek, alay etmek.
oz- (I) İleri geçmek, yetişmek. (BM, BV, CC, GT, İM, Kİ, KK, MG, TA). **oz- (II)** Üstün olmak. (MG).	**oz-** *fl.* 1. Başarılı olamak, ileri geçmek, öne çıkmak. 2. *mcz.* (vakit) İlerlemek, geçmek; *meni ozıp ketti* beni geçti; *vaḳıttı boşḳa ozdıruv* vakti boşa geçirmek.
Ö	
ögey Üvey, öz olmayan. (TA).	**ögey** *sft.* 1. Üvey. 2. Evlât edilmiş, evlâtlık. 3. *mcz.* Yabancı, başka, yâd, el. *Ögey şeşe* üvey anne; *ögey bala* üvey evlât; *ögey körmev* yabancı saymamak, kendinden bilmek.
ögren- (I) (övren-, ören-, üren-, yören-) Öğrenmek. (BM, DM, GT, Gİ, İM, İN, KF, Kİ, KK, MG, TA, TZ). **ögren- (II)** 1. Alışmak. (GT). 2. (hayvanlar için) Evcilleşmek.	**üyren-** *fl.* 1. Öğrenmek. 2. *mcz.* Alışmak.
ögreniş- Karşılıklı öğrenmek. (MG).	**üyrenis-** *fl.* Alışmak, uyum sağlamak, intibak etmek: *Olar birbirine tez üyrenisti.* Onlar birbirine çabuk alıştı.
ögret- (ögred-, öret-, üret-) Öğretmek, alıştırmak. (GT, Gİ, İM, KF, Kİ, MG, MS, RH, TA).	**üyret-** *fl.* 1. Öğretmek, okutmak, belletmek. 2. *mcz.* (hayvanı) Alıştırmak, eğitmek.
ögül- Öğütülmek, ezilmek. (RH).	**ügil-** *fl.* Öğütülmek, ufalanmak.
ögür- (I) Öğürmek. (CC). **ögür- (II)** Kalın sesiyle ağlamak. (İH).	**ökir-** *fl.* 1. Böğürmek. 2. *mcz.* Hüngür hüngür ağlamak, bağırmak.
ögüt (övüt) Öğüt, nasihat. (Gİ, Kİ, TZ).	**ügit (ügit-nasiḥat)** *ism.* 1. Öğüt, nasihat. 2. Propaganda. *Ügit aytuv* propaganda yapmak.

ögüt- (ügüt-, üküt-, yügüt-) Öğütmek, un vb. çekmek. (MS).	**ügit-** *fl.* Öğütmek, ufalamak.
ögütle- (öyütle-) Öğütlemek, öğüt vermek. (TA, TZ).	**ügitte-** *fl.* 1. Öğütlemek, öğüt vermek, nasihat etmek. 2. Propaganda yapmak.
ögüz (öküz) Öküz. (CC).	**ögiz** *ism.* 1. Öküz. 2. *mcz.* Dev, devâsâ. 3. *mcz.* Alık, kalın kafalı. *Ögiz arba* öküz arabası; *ögiz ayan* çok yavaş yürüme.
ökşe (ökçe, ökşem) Ökçe, taban. (DM).	**ökşe** *ism.* 1. Ayak topuğu, ökçe. 2. *mcz.* Ayakkabı topuğu, ökçesi. *Etiktiñ ökşesi* çizme topuğu; *ökşeñdi jaltırat* kaybol, gözüme görünme; *ökşesin jerge tiygizbev* aceleyle koşar adım gitmek.
öktem Gururlu, kibirli, azametli. (CC).	**öktem** *dft.* 1. Hükmedici, emredici. 2. Sert, şiddetli, güçlü. *Öktem jel* sert, şiddetli rüzgâr.
ökün- Kaybolan veya elde bulunmayan bir şeye acımak. (Kİ, TZ).	**ökin-** *fl.* Pişman olmak, nedamet duymak. *Ötken iske ökinbev* geçmişte olanlardan pişmanlık duymamak.
öl- Ölmek. (BM, BV, CC, GT, Gİ, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MS, RH, TA, TZ).	**öl-** *fl.* Ölmek, vefat etmek: *Ajalınan öldi* eceliyle öldü. *Etken eñbek boşka ölüv* emeği boşa gitmek, emeği ziyan olmak; *ölgeniñ artınan ölmek jok* ölenle ölünmez; *ölerdegi sözin* yalvarıp yakarıp istemek; *ölip keteyin, bilmeymin* Allah canımı alsın ki, bilmiyorum.
öli (ölü, ölüg) Ölü. (GT, İM, KFT, TZ).	**öli** *sft.* 1. Ölü, ölmüş. 2. *mcz.* Cahil, bilgisiz, şuursuz. *Öli arvaḳ* ölen ataların ruhu, ervah; *öli suv* a) kaynamamış su b) durgun su; *öli tilder* ölü diller: *Öli riza bolmay, tiri bayımaydı (maḳal).*

	Ervah razı olmadan, diriler mutlu olamaz.
ölşi- (ölç-, ölş- ölüş-) Ölçmek, tartmak. (TZ).	**ölşe-** *fl.* 1. Ölçmek, tartmak. 2. *mcz.* Ölçüp biçmek, ölçüp tartmak. *Oyşa ölşev* düşünüp taşınmak.
öltür- (öldür-) Öldürmek. (BV, GT, İM, İN, TZ).	**öltir-** *fl.* Öldürmek. *Öltire sabav* öldüresiye dövmek; *sözben öltirüv* ağır konuşmak.
ölüm Ölüm. (BM, GT, Gİ, İM, KF, MG, TZ).	**ölim** *ism.* 1. Ölüm, vefat, ecel. 2. *mcz.* Ar, namus. *Ölim avzında jatuv* ölüm döşeğinde yatmak; *ölim avzınan ḳaluv* ölümden dönmek; *ölimge bel baylav* ölümü göze almak.
ölümdük Leş, hayvan ölüsü. (İM).	**ölimtik** *ism.* 1. Leş. 2. *mcz.* Aciz, hâlsiz, çaresiz.
ʻömr *ar.* Ömür, yaşam. (GT, Gİ, İM, KF, KFT, MS).	**ġumır** *ism. ar. esk ed dl.* Hayat, ömür.
öñ (ön) Ön taraf, nezd, huzur. (BV, CC, İN, TA).	**öñ** *ism.* 1. Yüz, sima, çehre, bet. 2. Bir şeyin ön tarfta bulunan yüzü, çehre. 3. Renk. 4. *mcz.* İnsanın uyanık hâli. *Öñi buzıluv (insan)* rengi atmak; *matanıñ öñi* kumaşın yüzü; *öñ bermev* renk vermemek; *öñi jılı adam* güleryüzlü adam.
ön- Büyümek, neticelenmek. (Kİ).	**ön-** *fl.* 1. Bitmek, yeşermek. 2. *mcz.* (iş) İyi, yaver gitmek, verimli olmak. 3. *mcz.* Çoğalmak, türemek.
öngür (ögür) Mağara. (İH).	**üñgir** *ism.* Mağara, in. *Tav üñgiri* dağ mağarası.
öp- (öb-) Öpmek. (CC, Gİ, GT, İM, KF, KFT, Kİ, TA, TZ).	**öp-** *fl.* Öpmek, sevmek.
öpke (öpkü, öyke, öfke) Akciğer. (BV, CC, TZ).	**ökpe** *ism.* Akciğer. *Ökpe avruvı* zatüre, batar; *ökpesi ḳabınuv* ciğerlerini

övke Öfke (BV).	üşütmek; *ökpesin (eki, ķos) ķolına alıp* alelâcele, telâşla.
öpüş- Öpüşmek. (GT).	**öbis-** *fl.* Sevişmek, öpüşmek. 2. *mcz.* Yanyana bulunmak, birbirine yakın olmak.
ör- (I) (saç) Örmek. (GT, İM, Kİ).	**ör- (I)** *fl.* 1. (saç, ip, kamçı vb.) Örmek: *Şaşın bir örim etip ördi.* Saçını bir belik yapıp ördü. 2. (duvar) Örmek: *Ķızıl kirpişten örgen eki ķabattı mektep üyi.* Kırmızı tuğlalarla örülmüş iki katlı okul binası.

Tablo 1 (devam)

ör- (II) Kalkmak. (KFT).	**ör- (II)** *fl.* 1. (hayvanlar) Otlağa çıkmak, otlamak, yayılmak, otlamak. 2. *mcz.* Hep birden, topluca hareket etmek. *Öre türegelüv* hep birden ayağa kalkmak.
‘örf *ar.* Örf, gelenek, âdet. (İM).	**ġurıp** *ism. ar.* Âdet, gelenek, görenek.
örgeçlen- Hörgüçlenmek. (İM).	**örkeşten-** *fl.* 1. Tümsek tümsek, tepe tepe olmak. 2. Semirmek, yağ bağlamak. 3. *mcz.* Sevinmek, mutlu olmak, şad olmak.
örgüz- Koyunları otluğa salmak. (CC).	**örgiz-** *fl.* 1. Hayvanları otlatmaya çıkarmak. 2. Ördürmek.
örimçik (örmeçek, örümcek, örümçük) Örümcek. (CC).	**örimşi (örmekşi)***ism.* Örümcek, dokumacı, dokuma ustası.
örkeş (örgeç, örgüç, örkeç, örküç) Hörgüç. (TZ).	**örkeş** *ism.* Devenin sırtındaki tümsek, çıkıntı, hörgüç.
örte- Yakmak. (GT, TA).	**örte-** *fl.* 1. Yakmak, tutuşturmak, ateşlemek. 2. *mcz.* Büyük bir acı sebebiyle çok üzülmek: *Bul oķiyga onıñ jüregin örtep ketti.* Bu olay onun yüreğini

	yaktı. 3. (yiyecek) İçini yakmak, midesini kaynatmak.
örül- (saç vb.) Örülmek. (İM).	**öril-** *fl.* 1. Örülmek.
ös- (I) Binaya veya ağaça çıkmak, tırmanmak. (KK). **ös- (II)** Yetişmek, gelişmek. (CC).	**ös-** *fl.* 1. (saç, sakal vb.) Uzamak. 2. Büyümek, olgunlaşmak. 3. Çoğalmak, artmak. 4. *mcz*. Makam, mevki, rütbe bakımından yükselmek, terfi etmek. 5. *mcz*. İlerlemek, gelişmek. *Örkeniñ össin* çok yaşa.
öt (öd) Öd, sıvı, safra. (BV. GT, Kİ, KK, TA, TZ).	**öt** *ism.* Öd. *Öti jarıluv* a) ölmek b) hiddetlenmek, aşırı öfkelenmek.

Tablo 1 (devam)

öt- 1. Geçmek, delmek. (BV, GT, İM, KFT, TA, TZ). 2. Geçmek, nüfuz etmek. (TZ).	**öt-** *fl.* 1. Geçmek. *Suvdan ötüv* sudan geçmek. 2. Bir kurum ya da kuruluşa üye olmak. 3. *mcz*. Ölmek, dünyadan göçmek. 4. (zaman) Geçmek, ilerlemek. *Jıl ötüv* yıl geçmek: *Sodan beri bes jıl ötipti.* O günden beri beş yıl geçti. 5. *mcz*. Çok satılmak, tutulmak. *Bul kitap tez ötedi.* Bu kitap çabuk tükeniyor.
öte- (öde-) Ödemdek. (İM, TZ).	**öte-** *fl.* Ödemek, yerine getirmek.
ötker- (öttür-) Nüfuz ettirmek, geçirmek. (BV, TZ).	**ötker-** *fl.* 1. Belli bir işi yapmak, yerine getirmek. 2. Yaşamak, başından geçmek. *Basınan ötkerüv* başından geçmek.
ötrük (örük) Yalan. (Kİ, TA).	**ötirik** *sft.* Yalan, aldatmai uydurma; *ötirik aytuv* yalan söylemek.
ötrükçi Yalancı. (CC).	**ötirikşi** *sft.* Yalancı, kandırıcı, aldatıcı.
öz Öz, kendi. (BV, CC, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MG, MS, RH, TZ).	**öz** *zmr.* Öz, kendi. *Öz atınan* kendi adına; *öz erkimen bas tartuv* kendi isteği ile vazgeçmek; *öz betimen bilim*

	aluv kendi kendini yetiştirmek; *öz üyim-öleñ tösegim* insanın kendi evi gibisi yok; *öz ḳolı öz avzına jetüv* a) durumu düzelmek, hâli vakti yerine gelmek b) büyümek adam olmak.
özen (üzen, ezen) Dere. (Kİ).	**özen** *ism.* Irmak, nehir.
özden (I) Hür, asil. (CC). **özden (II)** (özdeñ) Seçkin, her şeyin güzel olanı. (GT, KFT, KK, TZ).	**özden** *ism. esk.* Hanın, padişahın vezirleri.
özge Başka, diğer. (BV, CC, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MG, MS, RH, TA, TZ).	**özge** *zrf.* Başka, özge, ayrı. *Joḳtan özge* havadan sudan.
P	
pādişāh *far.* Padişah, hükümdar. (RH).	**padişa** *ism. far. trh.* Padişah.
pāk *far.* Temiz. (GT).	**päḳ** *sft. far.* Pak, kusursuz, temiz.
palās *far.* Palas, paçavra. (RH).	**palas** *ism. far.* Halıfleks.
pārsī *far.* İran'a ait, Fars'a ait. (GT).	**parsı** *ism.* Fars, İran halkı, Acem, Farisî. *Parsı kilem* Acem (İran) halısı.
payġambar *far.* (beyġamber, biyġamber, payġanber, piyġamber) Peygamber. (CC, TA, TZ).	**payġambar** *ism. far.* Peygamberi elçi, resul, nebi. 2. *mcz.* Eren, evliya; *Payġambar jası* Alltmış yaş ve yukarısı için söylenir, Peygamber yaşı.
peç *rum.* Fırın. (CC).	**peş** *rus.* 1. Soba, ocak. 2. Fırın. *Domna peşi* maden fırını.
penc-şenbeh (pan-şanbe) *far.* (<penç-şenbih) Perşembe. (CC).	**beysenbi** *ism. far.* Perşembe.
perde *far.* Perde. (GT).	**perde** *ism. far.* 1. Perde. *Tereze perdesi* pencere perdesi. 2. Peçe, nikap. 3. Bir sahne eserinin büyük bölümlerinin her biri, perde. *Bet perdesin aşuv* foyasını meydana çıkarmak.
perī *far.* Peri. (İM).	**peri** *ism. far. mitl.* Peri. 2. *mcz.* Deli, kaçık.

pervāne *far.* Işığın etrafında dönen böcek, pervane.	**päruvana** *ism. far.* Pervane, gece kelebeği.
pīr *far.* Yaşlı, ihtiyar. (GT).	**pir** *ism. far.* Pir.
piş- (biş-) Pişmek. (KK).	**pis- (I)** *fl.* 1. (yemek) Pişmek. 2. (bitki, meyve vb.) Olgunlaşmak, ermek. 3. *mcz.* Semirmek, etlenmek. 4. *mcz.* Konu açılıp değerlendirilmesinden sonra belirli bir neticeye ulaşmak. 5. *mcz.* İşe alışıp beceri ve ustalık kazanmak, zorlukları göğüslemek, pişmek. *Eñbekke pisgen* çalışmaya alışmış. **pis- (II)** *fl.* Kımızı olgunlaştırmak, ayrandan tereyağı elde etmek için yayıkta karıştırmak, dövmek.
pūl (bul) *far.* En küçük para. (TZ).	**pul** *ism. far.* 1. Para, akçe. 2. *mcz.* Pahalı. *Pul boluv* pahalanmak.
pūlād *far.* Çelik. (GT).	**bolat** *ism. far.* 1. Çelik. 2. *mcz.* Sağlam, kuvvetli, güçlü.
put *far.* Put, büt. (KFT, TZ).	**put** *ism. far.* Put, tapınacak, sanem, fetiş.
R	
rabb *ar.* Allah. (BV, Gİ, İM).	**rabbı** *ism. ar. dn.* Rab. *Ya rabbım.* Ya Râbbim.
rāḥat *ar.* Rahat, huzur, sükûnet. (Gİ, GT, İM, KF, MG).	**raḳat (raḥat)** *ism. ar.* Rahati huzur, saadet. *Raḳatḳa batuv* huzura kavuşmak, rahata ermek; *raḳat tabuv* sefa sürmek.
rāḥatlen- *ar. tr.* Rahatlamak. (BV, İM).	**raḳattan-** *fl.* Rahatlamak, rahata, huzura kavuşmak, ermek; *raḳattana küldi* neşeyle güldü.
raḥm *ar.* Acıma, esirgeme, koruma. (GT, İM, KF).	**raḳım** *ism. ar.* Merhamet, acıma, şefkat, şefaat. *Raḳım etüv (ḳıluv)* iyilik etmek.

raḥmet *ar.* Merhamet, acıma, esirgeme. (Gİ, GT, İM, KF, MS).	**raḳmet** *ism. ar.* Teşekkür: *Raḳmet aytuv* teşekkür etmek.
ramażān *ar.* Ramazan ayı. (Gİ, GT, İM, KF, KFT, MS).	**ramazan** *ism. ar. dn.* Ramazan. *Ramazan aytı* Ramazan Bayramı.
rāy *ar.* Fikir, görüş. (BV, GT, İM, MG).	**ray** *ism.* 1. Tavır, davranış, niyet: *Ol rayınan ḳaytar emes.* O, niyetinden vazgeçecek gibi değil. 2. Durum, vaziyet. *Ava rayı* hava durumu, hava olayları.
rāżī *ar.* Rıza gösteren, uyan. (Gİ, GT, İM, KF, KFT, MS).	**razı** *zrf. ar.* Razı, hoşnut, memnun. *Razı ḳıluv* razı etmek; *razı bolıp ketüv* memnun ayrılmak.

Tablo 1 (devam)

rāżīlıḳ (rāżīluḳ) *ar. tr.* Rıza gösterme, kabul etme. (Gİ, İM, KF).	**razılıḳ** *ism.* Rıza, memnuniyet, hoşnutluk. *Razılıḳ körsetüv* rıza göstermek.
re'īs *ar.* Baş, başkan. (İM).	**rayıs** *ism. ar. esk.* Reis, başkan.
receb *ar.* Arabî ayların yedincisi. (Gİ, İM, KF).	**erejep** *ism. ar. dn.* Recep, Recep ayı.
reng (rang) *far.* (<reng) Renk. (CC).	**reñk** *ism. far.* 1. Renk, nitelik. 2. *dlblm.* Anlam ayırtısı nüans. *Söz mağınalarınıñ reñki* kelimelerin anlam ayırtıları.
revā *far.* Uygun, yerinde, yakışır. (GT, İH, İM). *Revā ḳıl-* yerine getirmek. (GT).	**rava** *ism. ar.* Lâyık, uygun, yerinde, münasip, reva.
reyḥān *ar.* Fesleğen. (BV, GT, İM).	**rayḥan (reyḥangül)** *ism. ar.* Reyhan, fesleğen.
rıżā *ar.* Razı olma, rıza. (Gİ, GT, İM, KF).	**riza** *zrf. ar.* Razı, memnun. *Riza boluv* razı olmak.
rızḳ *ar.* Allah'ın bahşettiği nimet, rızık. (Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG, MS).	**rızıḳ** *ism. ar.* Rızık, nasip, kısmet. **rizıḳ** *ism. ar.* Rızık, nasip, kısmet: *Ärkimniñ öz rizıġı bar* herkesin kendi nasibi, rızkı var.

rivāyet *ar.* Rivayet, söylenti, hikâye edilen haber. (Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, MG, MS).	**ravayat** *ism. ar.* 1. Rivayet. 2. Nasihat, öğüt. 3. İbret.
riyā *ar.* İkiyüzlülük. (Gİ, GT, İM, KF).	**riya** *ism. ar.* Riya, ikiyüzlülük.
rūḥ *ar.* Can, ruh. (GT, İN).	**ruḥ** *ism. ar.* 1. *flsf.* Ruh, öz, tin. 2. *mcz.* Manevî güç, kuvvet, duygu: *Jastardı otanşıldıḳ ruḥta tärbiyelev kerek.* Gençleri vatanseverlik duygularıyla yetiştirmek gerekir.
rūḥānī *ar.* Güzel, lâtif. (GT).	**ruḥani** *sft. ar.* Ruhî, manevî, ruhanî. *ruḥani baylıḳ* manevî zenginlik; *ruḥani ḳoldav* manevî destek; *ruḥani ömir* manevî ömür.
S	
sa‘ādet *ar.* İkbal, talih, saadet, mutluluk (Gİ, GT, İM, KF, MG, RH).	**saġıdat** *ism. ar.* Saadet.
sā‘at (sat) *ar.* Saat. (BV, CC, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, RH).	**saġat** *ism. ar.* 1. Saat. *Ḳol saġatı* kol saati. 2. Altmış dakikalık zaman dilimi, saat. *Saġat sayın* her saat. 3. Zaman, vakit. *Saġatı bitüv (jetüv)* eceli gelmek, vadesi dolmak.
saban Saban, pulluk. (BM, CC, İH, TA).	**saban (I)** *ism.* Pulluk, saban. *Sabanmen jer jırtuv* sabanla toprağı sürmek.
ṣabī *ar.* Çocuk, bebek. (KFT).	**säbiy** *ism. ar.* Bebek, sabi, küçük çocuk.
ṣabr (sabur) *ar.* Sabır. (Gİ, GT, İM, İN, KF, MG, RH).	**sabır** *ism. ar.* Sabır, tahammül, dayanma. *Sabır etüv* sabretmek; *sabırı ketüv* sabrı tükenmek, taşmak; *sabır tübi – sarı altın (maḳal).* Sabrın sonu selâmettir (atasözü).
ṣabūn *ar.* Sabun. (BV, MS, RH).	**sabın** *ism. ar.* Sabun. *İyis sabın* kokulu sabun. *Sabın savıt* sabunluk.
ṣaburlı *ar. tr.* Sabırlı, metanetli. (BV).	**sabırlı** *sft.* Sabırlı, ağırbaşlı, vakur.

şabursız *ar. tr.* Sabırsız. (BV).	**sabırsız** *sft.* Sabırsız, tahammülsüz. *Sabırsız kisi* sabırsız kimse.
saç- (ṣaç-) Saçmak, dökmek. (TA).	**şaş-** *fl.* 1. Saçmak, dökmek, serpmek: *Tavıḳḳa jem şaştı.* Tavuklara yem verdi. 2. Yaymak, dağıtmak. 3. *mcz.* Saçıp savurmak, israf etmek, ziyan etmek. 4. (güneş) Işık saçmak. *Közi ot şaşuv* gözleri parlamak; *köpke topıraḳ şaşpa* çoğunlukla karşı gelme (yin).
saç (ṣaç, saş) Saç, insanın başındaki kıllar. (BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, KF, KFT, MS, RH).	**şaş** *ism.* Baş derisini kaplayan kıllar, saç. *Buyra şaş* kıvırcık saç; *şaş etekten* saç kadar çok, hadsiz, hesapsız.

Tablo 1 (devam)

saçaḳ Saçak. (CC, KFT, Kİ, TZ).	**şaşaḳ** *ism.* Saçak, püskül.
şadaḳa *ar.* Sadaka. (Gİ, GT, İM, KF, KFT). *Ṣadaḳa-ı fıṭr, ṣadaḳatü'l-fıṭr* Ramazan ayında belirlenen rayice göre verilen sadaka. (İM).	**sadaḳa** *ism. ar.* Adak, kurban: *Malım – janımdıñ sadaḳası, janım – arımnıñ sadaḳası (maḳal).* Mal canımın, canım namusumun sadakasıdır. *Sadaḳa ket (ketkir)* iyi gelmemek, yaramamak; *sadaḳa kateyin* kurbanın olayım.
şaf *ar.* (<ṣaff) Saf, dizi, sıra. (Gİ, GT, İM, KF, KFT).	**sap (I)** *ism. ar.* Saf, sıra, katar. *Sap tüzev* saf tutmak.
saġım (saġum) Serap, ılgın. (TZ).	**saġım** *ism.* 1. Serapi ılgım, yalgın. 2. *mcz.* Puslu, bulanık, pusarık. *Saġım ḳuvuv* olmayacak bir şeyi yapmak istemek.
saġın- 1. Düşünmek, hatırlamak, sanmak. (BV, CC, KFT, KK, MG, RH). 2. Bir şeyi kasdetmek, inanmaki demek. (CC).	**saġın-** *fl.* Özlemek, göreceği gelmek, göresi gelmek. *Tuvġan jerdi saġınuv* memleketi özlemek.
saġız (saḳız, sıḳız) Sakız. (İM).	**saġız** *ism.* Sakız. *Saġız şaynav* sakız çiğnemek.

saġızġan (saġasġan, saġsaġan, saḳsaġan, saḳsıġan, sasıḳan) Saksağan. (TA).	**savısġan** *ism. hyvn.* Saksağan.
saġrı (I) (ṣaġrı) Sağrı, at ve diğer tırnaklıların gerisi. (BV, İH, Kİ, MG, TZ). **saġrı (II)** Deri. (CC).	**savır** *ism.* 1. Memeli hayvanlarda bel ile kuyruk arasındaki dolgun yuvarlakça bölüm, sağrı. 2. Hayvanın sağrı kısmından işlenerek elde edilen kalın deri. 3. *mcz.* Yeşili gür, verimli yer.
sah Uyanık. (CC).	**saḳ** *sft.* İhtiyatlı, tedbirli, dikkatli. *Saḳ adam* ihtiyatlı adam.
ṣaḥābe (ṣaḥābī) *ar.* Hz. Muhammed'in arkadaşları. (BV, Gİ, İM, İN, KF).	**saḥaba** *ism. ar. dn.* Hz. Muhammad'in meclislerinde ve konuşmalarında bulunan Müslümanlar, sahabe.
ṣaḥrā *ar.* Çöl, kır, sahra. (GT, MG).	**saḥara** *ism. ar.* 1. Sahra, çöl. 2. *mcz.* Geniş bozkır. *Ḳazaḳ saḥarası* Kazak bozkırı.
saḥūr (söḥür) *ar.* Sahur, gece yemeği. (Gİ).	**saḳar** *ism. ar. dn.* Ramazan ayında oruç tutanların gün doğmadan önce yedikleri yemek, sahur.
saḳal (ṣaḳal) Sakal. (CC, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, MS, TZ).	**saḳal** *ism.* Sakal. *Saḳalına aḳ kirüv* sakalına ak düşmek; *saḳalın sıylav* sakalına, yaşına hürmet etmek.
ṣaḳallı (saḳallu, ṣaḳallu) Sakallı. (KK).	**saḳaldı** *sft.* Sakallı. *Saḳaldı basımen* saçına sakalına bakmadan.
saḳalsız (ṣaḳalsız) Sakalsız. (DM).	**saḳalsız** *sft.* Sakalsız.
saḳav *moğ.* (sahav) Kekeme. (TZ).	**saḳav** *sft.* Peltek.
saḳla- (ṣaḳla-) Saklamak, korumak. (BV, CC, Gİ, GT, İM, KFT, KF, Kİ, MG, MS, TA, İN, RH, TZ).	**saḳta-** *fl.* 1. Saklamak, muhafaza etmek. 2. Korumak, esirgemek. *Közdiñ ḳaraşığında saḳtav* göz bebeği gibi korumak; *jan saḳtav* canını korumak; *este saḳtav* hatırda turmak.
saḳlan- 1. Saklanmak, korunmak, gizlenmek. (BV, Gİ, GT, İM, İN, KF,	**saḳtan-** *fl.* Saklanmak, korunmak, muhafaza edilmek.

KFT, MG, RH, TZ). 2. Çekinmek. (İM).	**saḳtal-** *fl.* 1. Saklanmak, muhafaza edilmek, korunmak: *Alma ḳısta jaḳsı saḳtaladı.* Elma kışın daha iyi muhafaza edilir. 2. Yerine getirilmek, uylmak: *Tärtip ḳatañ saḳtaldı.* Disiplin kurallarına tamamıyla uyuldu.
sal Büyük çaylarda üstünde gidilen çatma ağaçlardan yapılmış ulaşım aracı. (İH).	**sal** *ism.* Sal.
sal- Salmak, bırakmak, göndermek. (BV, GT, İM, Kİ, KK, MG, MS, RH, TZ).	**sal-** *fl.* 1. Bir nesneyi herhangi bir yere yerleştirmek, koymak: *Suvumḳama kitaptarımdı saldım.* Çantama kitaplarımı koydum. 2. Ev, işaat yapmak. *Üy saluv* ev yapmak. 3. Göndermek, yollamak. 4. Ekin ekmek, yetiştirmek. 5. Fiillerle birleşerek yardımcı fiil görevinde kullanılır. *Aygay saluv* bağırmak, gürültü çıkarmak; *aydap saluv* üzerine salmak, kışkırtmak; *alaḳanına saluv* özenle esirgeyerek beslemek, büyütmek; *arasına ot saluv* iki kişinin arasını açmak; *avızga ürip salganday* çok güzel, çok sevimli; *än saluv* şarkı söylemek; *bas saluv* birden üstüne atılmak, çullanmak; *düniye saluv* vefat etmeki ölmek; *jan saluv* canını vermek, aşırı itina göstermek; *jar saluv* ilân etmek; *köringenge köz saluv* her gördüğünü beğenmek; *ḳayrap saluv* kışkırtmak; *ḳol saluv* zülum yapmak, güç göstermek; *moynına saluv* kabül ettirmek; *salmaḳ saluv* bir şeyi yüklemek, sorumluluk

	vermek; *sayran saluv* rahat yaşamak, sefa sürmek; *uran saluv* slogan atmak, haykırmak.
şalavāt *ar.* Hz. Muhammed'e edilen dua. (Gİ, İM, KF, MS).	**salavat** *ism. ar.* Salâvat, şükür, kanaat.
salḳun Esinti, rüzgâr. (CC).	**salḳın** *sft.* 1. Soğuk, serin. *Salḳın jel* soğuk rüzgâr; *salḳın suv* soğuk su. 2. *mcz*. Araları açık, soğuk. *Salḳın ḳarav* soğuk davranmak. *Salḳın ḳandılıḳ* soğukkanlılık.
saltanat *ar.* Hükümdarlık, saltanat. (GT, MG).	**saltanat** *ism.* Şenlik, şölen. *Saltanat sarayı* kültür sarayı.

Tablo 1 (devam)

saman (ṣaman) Saman. (BV, İM, İN, KFT, TA, TZ).	**saban (II)** *ism.* Başağın taneleri alındıktan sonra geriye kalan kısmı, saman.
san Sayı. (CC, GT, İM, MG).	**san** *ism.* 1. Sayı, hesap. 2. Rakam, sayı. *Jup san* çift sayı; *taḳ san* tek sayı. 3. *mcz*. Gazete ve dergilerde sayı. 4. *esk.* On bini karşılayan sayı. *San alvan* elvan çeşit; *san esim (grmr)* sayı sıfatları.
sana- (ṣana-) Saymak, hesaplamak. (CC, İM, KFT, Kİ, MG, TZ).	**sana-** *fl.* 1. Saymak, hesaplamak. 2. *mcz*. Saymak, farzetmek, hesaba katmak. *Ayaġın sanap basuv* aheste yürümek; *savsaḳpen sanarlıḳ* parmakla sayılacak kadar az olan.
saġa (saña) Sana (KK).	**saġan** *zmr.* Sana.
sanç- (I) Karnını yarmak. (İM). **sanç- (II)** (ṣanş-) Delmek, delip geçmek, saplamak. (CC, GT, İH, Kİ, MG, TZ).	**şanşı-** *fl.* 1. Batırmak, saplamak, sokmak: *Parmaġıma iyne şanşıp aldım* parmağıma iğne batırdım. 2. *mcz*. Alay etmek, dalga geçmek.
sanġrav (saġır, sanġır) Sağır, işitmeyen (TZ).	**sañırav** *ism.* 1. Sağır. 2. *mcz.* Vurdumduymaz, umursamaz, aldırmaz.

sançıl- Dürtülmek, vurulmak. (İM, MG).	**şanşıl-** *fl.* Saplanmak.
sandal *ar.* Sandal ağacı. (İM, Kİ).	**sandal** *ism. yun. btk.* Sandal (ağacı).
sanduḳ (sınduḳ, sunduḳ, ṣunduḳ) Sandık, sanduka. (GT, KFT).	**sandıḳ** *ism. ar.* Sandık: *Sandıḳḳa saldı.* Sandığa koydu.
sansar (savsar) Sansar. (İH, TZ).	**susar** *ism. hyvn.* Ağaç sansarı, zerdeva.
sansız Sayısız. (GT).	**sansız** *sft.* Sayısız, hesapsız, çok sayıda.
sap Sap. (GT, Kİ, MG, TA, TZ).	**sap (II)** *ism.* Sap. *Baltanıñ sabı* baltanın sapı.
sapan İçinde taş atılan eski bir savaş aleti. (İH, TZ).	**saḳpan** *ism. esk.* Sapan taşı.
sapar (sefer) *ar.* (<sefer) Sefer, yolculuk, savaşa gitme. (CC, İM, GT).	**sapar** *ism. ar.* 1. Yolculuk, sefer, seyahat. 2. Ziyarette bulınma, gezi: *Saparıñ oñ (sätti) bolsın!* Yolun açık olsun! Hayırlı yolculuklar!
sapsarı Sapsarı. (BV, Kİ).	**sap-sarı** *sft.* Sapsarı.
sarāy *far.* Saray, ev. (BM, CC, GT, İM, TA).	**saray** *ism. far.* 1. Saray. *Mädeniyet sarayı* kültür sarayı, kültür merkezi. 2. Ahır, samanlık. 3. *mcz.* İnsanın iç dünyası.
sarġar- (sarar-) Sararmak. (TZ).	**sargay-** *fl.* 1. Sararmak. 2. Yolunu gözlemek, özlemek.
sarı (ṣarı, sarıġ, saru, ṣaru) Sarı. (BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, KF, Kİ, KK, MG, RH, TZ). *Sarı ḳuş* sandal denilen kuş. (İH)). *Sarı ot* Türkiye buğdayı, Mısır buğdayı. (BM).	**sarı** *sft.* 1. Sarı renk. 2. Sarı renkli, sarışın: *Anav sarındı şaḳırıñdar.* Şu sarışını çağırın. *Sarı altın* saf altın; *sarı jel* durmadan esen rüzgâr; *sarı avız balapan* a) bebek, çocuk b) toy, acemi; *sarı şunaḳ ayaz* kuru, sert ayaz; *sarı ḳarın* biraz yaşlıca, orta yaşlı; *sarı tis* yaşlı, ihtiyar.
şarı yaġ (saġay, saġyağ, saru yaġ, saryaġ, sayaġ) Tereyağı. (KK).	**sarımay** *ism.* Tereyağı.

sarımsaḳ (saramsaḳ, sarmısaḳ, ṣarmusaḳ, ṣarumsaḳ) Sarımsak. (BM, BV, Kİ, TA, TZ).	**sarımsaḳ** *ism.* Sarımsak.
sarḳı- (sarḳ-) Sarkmak. (KFT).	**sarḳı-** *fl.* 1. (sıvılar) Boşaltmak, boca etmek, tamamen dökmek. .2. *mcz.* Bir şeyi bitirmek, tüketmek.
sarḳıt 1. Yemek artığı. (GT). 2. Ağızdan akan salya. (İM).	**sarḳıt** *ism.* 1. Misafirden arta kalan yiyecek. 2. Misafirliğe ve düğüne giden kişilerin, kendilerine verilen yemeğin fazlasını evlerine getirip başkalarına ikram etmeleri. 3. *mcz.* Rüzgârın uğuldaması, sertçe esmesi.
sartaban Nil nehrinde bulunan iyi cins bir balık. (TZ).	**sartaban** *ism. hyvn.* Bir tür çapak balığı
sasıḳ Kötü kokan. (TZ).	**sasıḳ** *sft.* 1. Kokmuş, kokuşmuş. 2. *mcz.* Art niyetli.
sat- (ṣat-, ṣaṭ-) Satmak, satış yapmak. (TA).	**sat-** *fl.* 1. Satmak. 2. *mcz.* Pazarlamak. 3. Kendi mefaati uğruna başkalarına ihanet etmek. *Arın satuv* arını satmak; *otanın satuv* vatanını satmak.
satıçı (ṣatıçı) Satıcı, satış yapan. (İM, TA).	**satuvşı** *ism.* Satıcı, pazarlayıcı.
satıl- Satılmak. (İM, KFT, Kİ).	**satıl-** *fl.* 1. Satılmak. 2. *mcz.* İhanet etmek, satılmak: *Ol akşaġa satılmaydı.* O, paraya satılmaz.
ṣaṭṭır- (ṣaṭdır-) Satırmak. (KK).	**sattır-** *fl.* Sattırmak.
sav (saġ) Sağ, sağlık, sıhhat. (CC). *Sav bol-* sağ olmaki sıhhatli olmak. (TZ).	**sav** *sft.* 1. Sağ, diri, sıhhatli, esen. 2. *mcz.* Sağlam, kırılmamış: *Äynegisınbaġan sav tereze ḳalmadı.* Camı kırılmamış pencere kalmadı. *Sav basına saḳina tilev* başını derde sokmak.
sav- (saġ-) Sağmak. (TZ).	**sav-** *fl.* Sağmak.

şavāb *ar.* Doğru, doğruluk, doğru hareket. (Gİ, GT, İM, MG, TZ).	**savap** *ism. ar.* 1. Sevap, ecir. *Sevapḳa ḳaluv* sevap almak. 2. Hayırlı, iyi iş.
şavaş (savaş) Kavga, dövüş, savaş. (BM, TA). *Şavaş it-* savaşmak. (BM).	**soġıs** *ism.* Savaş, muharebe, harp. *Ulı otan soġısı* İkinci Dünya Savaşı.
şavaş- (sovaş-) Savaşmak. (DM, TZ).	**soġıs-** *fl.* 1. Harp etmek, savaşmak. 2. Çatışmak, dövüşmek. 3. Çarpışmak, tokuşmak: *Ekeviniñ bası soġısıp ḳaldı.* İkisinin kafası çarpıştı.
savluḳ (I) (saġlaḳ, saġlıḳ, şaġlıḳ) Sağılan koyun. (TZ).	**savlıḳ (I)** *ism.* Üç yaşını aşmış kuzulu koyun.
savluḳ (II)) (saġlıġ, saġlıḳ) Sağlık, esenlik. (TZ).	**savlıḳ (II)** *ism.* Sağlık, sıhhat. *Savlıḳ saḳtav* sağlığını korumak.

Tablo 1 (devam)

şayḳal *ar.* Cilâ, yaldız. (GT).	**sayḳal** *ism. ar.* 1. Hayat kadını. 2. *mcz.* Hilekâr, düzenbaz, dolandırıcı.
sayra- Ötmek, şakımak. (GT, TZ).	**sayra-** *fl.* 1. Ötmek, şakımak, şakramak: *Bülbül sayradı.* Bülbül şakıdı. 2. *mcz.* Güzel, dili sürçmeden, akıcı konuşmak: *Musa ağılşın tilinde sayrap tür.* Muda İngilizceyi çok iyi konuşuyor. 3. Durmadan konuşmak, çenesi düşmek. 4. *mcz.* Belirgin, açık görünmek. *Kökirekte sayrap tür* birçok şeyi çok iyi bilmek.
saz (I) Bataklık, çamur. (CC). **saz (II)** Orman. (Kİ).	**saz (I)** *ism.* 1. Sazlık, bataklık. 2. Çayır. *Saz bet* utanmaz, yüzsüz; *sazġa otırgızuv* aldatmak, dolandırmak, kandırmak.
saz (III) *far.* Çalgı. (Gİ, KF).	**saz (II)** *ism.* 1. Melodi, nağme, ezgi. *Än sazı* şarkı melodisi. 2. *mcz.* Ahenkli, uyumlu: *Az bolsa da, saz bolsın.* Az olsun, öz olsun. 2. Saz, çalgı.

	saz (III) *ism. far.* Halk müziğinde kullanılan gövdesi oyularak yapılmış, telli, uzun saplı çalgı, saz.
sazan balığı Sazan balığı. (İH).	**sazan** *ism. hyvn.* Sazan balığı.
sebeb *ar.* Sebep, neden. (BV, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, MG, RH).	**sebep** *ism. ar.* Sebep, neden. *Dälelsiz sebep* gerekçesiz, sebepsiz.
secde (secdet) *ar.* Namazda alnını ellerini, dizleri ve ayak parmaklarını yere dayamaktan ibaret ibatdet durumu. (Gİ, İM, KF, MS). *Secde-i sehv, secdetü's-sehv* namazda yapılan bir yanlıştıktan dolayı secde etme. (İM). *Secde-i şükür* şükür secdesi. (İM). *Secde-i taḥiyyet* dua secdesi. (İM). *Secde(t)-i tilavet* secde ayetleri okunnunca yapılması gereken secde. İM).	**säjde** *ism. ar. dn.* Secde. *Sejdege bas uruv (basın ḳoyu)* Secde etmek.
segiz (sekiz, sekkiz, sikiz) Sekiz (sayı). (CC).	**segiz** *sy.* Sekiz. *Segiz ḳırlı bir sırlı (adam)* on parmağında on marifet.
seher *ar.* Sabahın erken vakti. (BV, GT, İM).	**saḫar** *ism. ar.* Seher, tan ağartısı.
sekir- (sekri-, sikri-) Sekmek, sıçramak. (CC, GT).	**sekir-** *fl.* Sıçramak, atlamak: *Arıḳtan sekirdi.* Arktan atladı.
sekizinçi Sekizinci. (CC, RH).	**segizinşi** *sft.* Sekizinci.
seksen Seksen (sayı). (BM, DM, Gİ, İM, KF, KFT, KK, MG, TA).	**seksen** *sy.* Seksen. *Seksen şaḳırım jol* seksen kilometrelik yol.
selām *ar.* Selâm. (BV, Gİ, GT, İM, İN, KF, MS). *Selām bir-* selâm vermek, selâmlamak. (KK). *Selām it-* Selâm söylemek. (BM). *Selām vir-* Selâm vermek, selâmlamak.	**sälem** *ism. ar.* 1. Selâm, merhaba. 2. Selâm söyleme, yollama. *Sälem etüv* eğilerek saygı göstermek, tazim etmek, ululamak; *sälemi tüzüv* merhabası, diyaloğu olmak.
selāmet *ar.* Kurtulma, selâmete çıkma. (İM, KF).	**sälemet** *sft. ar.* Sağ salim, selâmet, esenlik.

selāmetlik (selāmatlıḳ) *ar. tr.* Esenlik, kurtuluş. (CC, Gİ, GT, KF, MS).	**sälemettik** *ism.* Sağlık, esenlik.
semir- (semri-) Semirmek, yağlanmak. (BV, CC, GT, TZ).	**semir-** *fl.* 1. Semirmek, şişmanlamak. 2. *mcz.* Kibirlenmek, gururlanmak, böbürlenmek.
semiz (semüz, simiz) Semiz, şişman, besili. (Kİ).	**semiz** *sft.* Semiz, şişman, tombul. *Semiz äyel* şişman, tombul kadın.
sen (sin) Sen. (BM, BV, CC, DM, Gİ, GT, İH, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MG, MS, RH, TA, TZ).	**sen** *zmr.* İkinci teklik şahıs, sen: *Senen ayaġandı it jesin* Senden esirgediğim bana nasip olmasın.
sep- Serpmek, saçmak. (BV, Kİ, RH, TZ).	**sep-** *fl.* 1. Tohum serpmek. 2. Yemeğe tuz, biber vb. ekmek. 3. Yağdırmak, saçmak: *Kün nurın septi.* Güneş, ışınlarını (etrafa) saçtı.

Tablo 1 (devam)

sepet Sepet. (İM).	**sebet** *ism.* Sepet.
sergek Uyanık. (CC).	**sergek** *sft.* 1. Uykusu hafif, uyanık. 2. *mcz.* Dinç, çevik, canlı.
se-şenbeh (şi-senbeh) *far.* Salı. (CC).	**seysenbi** *ism. far.* Salı.
sev- (siv-, söv-) Sevmek. (BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, KF, Kİ, KK, TA).	**süy-** *fl.* 1. Öpmek. 2. Âşık olmak, sevmek. 3. Beğenmek, hoşlanmak: *Olar süyip ḳosıldı.* Onlar severek evlendiler. *Men kitap oḳuvdı süyemin.* Ben kitap okumayı seviyorum.
sevin- (sevin-, sön-, sövin-, sövün-, söy-, söyün-) Sevinmek. (BM, DM, İN, Kİ, KK, RH, TA).	**süyin-** *fl.* Sevinmek, memnun olmak, hayran olmak.
seyāḫat *ar.* Yolculuk, seyahat. (GT).	**sayaḫat** *ism. ar.* 1. Seyahat, gezi, yolculuk. 2. Gezinme, dolaşma.
seyis *ar.* At bakıcısı. (BV).	**seyis** *sft. esk.* At bakıcısı, seyis.
seyrek Seyrek, büyük aralıklarla. (CC, İH).	**siyrek** *ism.* 1. Seyrek. 2. Ara sıra, bazen, seyrek. *Siyrek metaldar* az, nadir bulunan madenler.

sez- (siz-) Sezmek. (CC, KK, TZ).	**sez-** *fl.* Sezmek, hissetmek. *İşi sezüv* hissetmek.
sezek Hatıra gelen duygu. (TZ).	**sezik** *ism.* Şüphe, kuşku. *Sezik aluv* şüphelenmek.
şıfat *ar.* Sıfat, vasıf, nitelik. (BV, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, MG).	**siypat** *ism. ar.* 1. Görünüş, sıfat, yüz. 2. *mcz*. Nitelik, özellik, vasıf, sıfat.
şıfatla- *ar. tr.* Özellik kazandırmak, nitelemek. (Gİ, KF).	**siypatta-** *fl.* Tasvir etmek, betimlemek. *Ḳısḳaşa siypattav* kısaca betimlemek; *avızşa siypattav* sözlü (olarak) tasvir etmek.
şıfatlu *ar. tr.* Nitelikli, özellikli. (KFT, RH).	**siypattı** *sft.* Nitelikli, vasıflı, belli bir özelliğe sahip. *Ġılımiy siypattı kitapşa* ilmî nitelikli kitapçık.
sığ- Sığmak. (BM, GT, İM, MG).	**sıy-** *fl.* 1. Sığmak, almak: *Bul teatrġa mıñ kisi sıyadı.* Bu tiyatro bin kişi alır. 2. *mcz*. Geçinmek, uyum sağlamak, uzlaşmak: *Ol ḳayda barsa da siyadı.* O, nere giderse gitsin, uyum sağlar. 3. (ayakkabı, elbise) Numarası, bedeni uygun gelmemek: *Onıñ etigi sıymay ḳaldı.* Onun çizmesi ayağına küçük geldi. *Aḳılġa sıymaytın* akıl almaz; *eki ḳolı aldına sıymav* ne yapacağını bilmemek, sıkılmak.
sıḳ- (sıḫ-) Sıkmak, bastırmak, sıkıştırmak. (CC, Gİ, İM, KF, KFT, Kİ, KK, MS, TZ).	**sıḳ-** *fl.* 1. (çamaşır vb.) Sıkmak: *Kir sıġuv* çamaşır sıkmak. 2. (boğaz vb.) Sıkmak: *Tamaġınan sıḳtı.* Boğazını sıktı. *Köziniñ jasın sıġuv* gözyaşını silmek.
sıḳda- Ölen kimseye karşı mersiye söyleyerek ağlamak ve ağlatmak. (Kİ).	**sıḳta-** *fl.* Ağlamak, gözyaşı dökmek.
sıla- (I) Sıvazlamak, okşamak. (CC, İM, KFT).	**sıla-** *fl.* 1. Bir yapının duvarlarına sıva vurmak, sıvamak. 2. Sıvazlamak,

sıla- (II) Cilâlamak. (TZ).	ovmak: *Avruvdıñ ķolın sıladı.* Hastanın kolunu ovdu. 3. *mcz*. Bakmak, bakım yapmak, ilgilenmek. *Boyın sılav* süslenmek, makyaj yapmak.
sılan- Kaplanmak, örtünmek. (İM).	**sılan-** *fl.* 1. Sıvanmak. 2. Süslenmek, kendine çeki düzen vermek.
sın- Kırmak, kırılmak. (BV, CC, Gİ, GT, İH, İM, İN, KF, KFT, Kİ, MG, TA, TZ.).	**sın-** *fl.* Kırılmak, parçalanmak: *Onıñ ķolı sındı.* Onun kolu kırıldı. 2. *mcz*. Boyun eğmek, razı olmak, yatışmak. 3. *mcz*. (soğuk) Kırılmak, etkisi azalmak: *Tüske ķaray ayaz sındı.* Öğlene doğru ayazın etkisi azaldı.
sına- Denemek, tecrübe etmek. (CC, GT, Kİ, TZ).	**sına-** *fl.* 1. Denemek, tecrübe etmek, sınamak: *Jaña maşinanı sınadı.* Yeni arabayı denedi. 2. Eleştirmek, tenkit etmek: *Bir jaķtı sınadı.* Tek yönlü eleştirdi.
sındır- (sındur-) Kırmak, kırdırmak. (GT, KK).	**sındır-** *fl.* 1. Kırmak, parçalamak. 2. Ortasından ve ya kenarından koparmak, bölmek: *Ol maġan nan sındırıp berdi.* O, bana ekmeğin kenarından bir parça bölüp verdi.
şınf *ar.* Sınıf, kısım. (İM, MG).	**sınıp** *ism. ar.* Sınıf: *Ol üşinşi sınıpta oķıydı.* O, üçüncü sınıfta okuyor.
sınıķ (sınuķ) Kırık, kırılmış. (MG, TZ).	**sınıķ** *ism.* 1. Kırık, sınık. 2. Kırıntı, kırık. *Şını sındıġı* cam kırığı; *sınıķķa sıltav izdev* bahane aramak.
sır *ar.* Gizli tutulan, kimseye söylenmeyen. (CC, Gİ, GT, İM, KF, KFT).	**sır** *ism. ar.* 1. Sır, gizem. 2. Bir işin özü, püf noktası, sırrı. *Sır aldıruv* sır vermek; *sır aşuv (şaşuv, şertüv)* sırrını söylemek; *sır bermev (bildirmev)* sır saklamak, sır tutmak; *sırġa berik* sır küpü.

şırāṭ *ar.* Yol. (Gİ, İM, KF, MS).	**siyrat** *ism. ar. esk.* Sırat köprüsü. *Siyrattan ötüv* sırat köprüsünden geçmek.
şırġa (ısırġaḳ, ısırġa, ısraġa, sızġa) Küpe. (DM, Kİ).	**sırġa** *ism.* 1. Küpe. 2. Hayvanın kulağına takılan bir tenekeyle sahibini ve numarasını belirten bir işaret. *Ḳulaġına sırġa saluv (etng.).* Kıza söz kesmek.
sırla- (ağaç) Oymak, işlemek. (CC).	**sırla-** *fl.* Boyamak: *Yasıl boyamen sırladı.* Yeşil boyayla boyadı, yeşile boyadı.
sırt Sırt, tepe, yükseklik. (BM, CC, Kİ).	**sırt** *ism.* Dış. *Üydiñ sırtı* evin dışı; *ḳalanıñ sırtında* şehir dışında; *sırt düniye* dış dünya; *sırt kiyim* dış giyim; *sırt adam* yaban, yabancı, el adamı; *sırt aynaluv (berüv)* sırtını dönmek; *sırttan (sırtınan) ton pişüv* işin aslını astarını bilmeden yorum yapmak.
şışḳan (sıçġan, sıçḳan, sıçan, sışan, sışḳan, şışḳan) Fare, sıçan. (KK).	**tışḳan** *ism.* Fare, sıçan.
sıy (I) Şeref. (CC). **sıy (II)** Saygı, hürmet. (CC*)	**sıy** *ism.* 1. Saygı, hürmet, değer. *Sıy körsetüv* saygı göstermek. 2. Hediye, armağan: *Sıyġa sıy, sıraġa bal.* Her şey karşılıklı. *Sıy ḳonaḳ* değerli misafir, kıymetli konuk. 3. *mcz*. Birisine ayrılan pay, hisse.
sıy- Uymak, yakışmak. (CC).	**sıy-** *fl.* 1. Sığmak, almak: *Bul teatrġa mıñ kisi sıyadı.* Bu tiyatro bin kişi alır. 2. *mcz*. Geçinmek, uyum sağlamak, uzlaşmak: *Ol ḳayda barsa da siyadı.* O, nere giderse gitsin, uyum sağlar. 3. (ayakkabı, elbise) Numarası, bedeni uygun gelmemek: *Onıñ etigi sıymay ḳaldı.* Onun çizmesi ayağına küçük geldi. *Aḳılġa sıymaytın* akıl almaz; *eki*

	ḳolı aldına sıymav ne yapacağını bilmemek, sıkılmak.
sıyın- (sığın-) Sığınmak. (TZ).	**sıyın-** *fl.* Allah'a sığınmak, ibadet etmek, kulluk etmek.
sıyır (sığır, ṣıġır, sır, ṣır) Sığır. (KK).	**siyır** *ism.* 1. Büyükbaş hayvan, sığır. 2. İnek; *buzavlı siyır* buzağılı inek; *siyır jılı* on iki hayvanlı Türk takvminde sığır yılı.
sidik (sidük, sitük, siytük, südük) Sidik, idrar. (CC, TA, TZ).	**sidik** *ism.* Sidik.
siḫr *ism. ar.* Büyü, sihir. (İM, KFT).	**siyḳır** *ism. ar.* 1. Sihirbaz, büyücü, efsuncu. 2. *mcz*. Sır, gizem.

Tablo 1 (devam)

silkin- Silkinmek, sarsılmak. (CC, İM, TZ).	**silkin-** *fl.* 1. Sarsılmak, silkinmek. *Jer silkinüv* deprem olmak. 2. *mcz*. Öfkelenmek, sinirlenmek.
siñ- 1. Sinmek, sokulmak, eğilmek. (CC, GT). 2. Gizlenmek için yer yatmak. (Kİ). **sin-** Hazm olunmak. (TZ).	**siñ-** *fl.* 1. (koku vs.) Sinmek: *Suv ḳumġa siñip ketti.* Su kumda emildi. 2. *mcz*. Karışmak, bütünleşmek. 3. *mcz*. Yok olmak, gözden kaybolmak.
siñir- Sindirmek, içine almak. (CC).	**siñir-** *fl.* Sindirmek, hazmetmek: *Onıñ asḳazanı tamaḳtı jaḳsı siñiredi.* Onun midesi yemeği iyi sindiriyor. 2. *mcz*. Sahiplenmek, benimsemek.
siñir Sinir. (BM, BV, DM, İM, İN, Kİ, MG, TA, TZ).	**siñir** *ism.* Duyu ve hareket uyarılarını beyinden organlara, okrganlaradan beyne ileten beyazımsı teller ve bu tellerin oluşturduğu demet, sinir. *Siñiri tartıluv* kramp girmek; *siñiri şıḳḳan kedey* çok fakir kimse.
sipir- (sübür-, süpir-, süpür-) Süpürmek. (TZ).	**sıpır-** *fl.* 1. Süpürmek, temizlemek: *Ol bölmeni sıpırdı.* O, odayı süpüdü. 2. *mcz*. Silip süpürmek: *Olar barlıḳ zattı*

	sıpırıp aldı. Onlar herş şeyi silip süpürdüler. 3. Soyunmak. 4. Sıyırmak, soymak: *Men ḳoydıñ terisin sıpırıp aldım.* Ben koyunun derisini yüzdüm.
sipirgi (sibürtki, sipirge, sübürge, süpürge, süpürgen) Süpürge. (TZ).	**sıpırtḳı (sıpırġış)** *ism.* Süpürge.
sirke (I) Sirke. (BV, CC, DM, İM, İN, KFT, Kİ, KK, MS, RH, TA, TZ). *Sirkeli soġan* bir tür kurma turşu. (İH).	**sirke (I)** *ism.* Salatalara, yemeklere, ekşilik vermek için kullanılan ekşimiş üzüm suyu, sirke.
sirke (II) Bit yumurtası. (DM, TZ).	**sirke (II)** *ism.* Bit yumurtası, sirke. *Sirkesi suv kötermeytin kisi* çabuk sinirlenen kimse.
siy- (si-) Bevl etmek, işemek. (BM, BV, CC, Gİ, İM, KFT, MS, RH).	**siy-** *fl.* İşemek. *Otḳa siyü* vefasızlık yapmak.
siyāset *ar.* Ceza. (GT, İM, KFT).	**sayasat** *ism. ar.* Siyaset, politika. *Sırtḳı sayasat* dış politika.
siz Siz (şahıs zamiri). (BM, CC, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, Kİ, KK, MG, MS, TA, TZ).	**siz** *zmr.* Siz.
soḫ- Sokmak, vurmak, çarpmak. (CC). **soḳ-** (şoḳ-) Girdirmek, sokmak. (BV, CC, Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG, MS, TA, RH, TZ).	**soḳ-** *fl.* 1. Vurmak, çarpmak. 2. Kamçıyla vurmak. 3. Tıklatmak, çalmak: *Esikti soḳtı.* Kapıyı çaldı. 4. Uğramak: *Ol dükkenge soḳtı.* O, dükkâna uğradı. 5. Metalden her türlü eşya yapmak: *Temirden taġa soḳtı.* Demirden nal yaptı. 6 (ev, bina) İnşa etmek. 7. *mcz.* Oburlaşmak, oburluk etmek: *Ol nan men maydı soġıp otır.* O, ekmekle yağı büyük bir iştahla, oburca yiyor. 8. *mcz.* Bir şeyi abartmak, atıp tutmak. *Soġıp saluv* a) vurmak, dövmek b) konuşmasına fırsat vermemek, ağzını açtırmamak: *Temirdi ḳızġan*

	kezde soḳ (maḳal) Demir tavında dövülür (atasözü).
şoḫbet *ar.* Sohbet, görüşme. (GT, KF, KFT).	**suḥbat (suḳbat)** *ism. ar.* Sohbet, konuşma, görüşme. *Suḥbat ḳuruv* Sohbet etmek.
sol (şol, soñ) Sol, sağın zıddı. (BM, BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, MG, MS, RH, TZ)mak	**sol (I)** *sft.* Sol, sağ karşıtı: *Solġa burıldı.* Sola döndü.
sol- (sovul-) Solmak, rengini atmak. (BV, GT, İH).	**sol-** *fl.* 1. Solmak, sararmak: *Gülder suvsız ḳalsa soladı.* Güller susuz kalınca solar. 2. *mcz.* Zayıflamak, erimek, sararıp solmak: *Ḳayġıdan soldı.* Dertten, sıkıntıdan sararıp soldu.
solaġay (solaḳ, solġay) *moğ.* Solak. (CC, TZ).	**solaḳay** *sft.* 1. Solak. 2. Ters, aksi (kimse).
som Altın, gümüş vb. (İH TZ).	**som** *ism.* Yüz kuruşa eşit para.
soñ (son, şoġ) Son. (BV, CC, GT, İM, İN, Kİ, MS, RH, TZ). *Soñġa ḳoy-* Ertelemek, geciktirmek. (İM).	**soñ** *edt.* Sonra.
sonda Sonra. (BM).	**sonda** *zrf.* 1. O an, o zaman, o vakit, o sırada. 2. Orada, o tarafta.
soñıra (soġra, şoġra, soñra, sonra, sungira) Sonra. (CC).	**soñıra** *zrf.* Sonra.
sor- (I) (şor-) Sormak, soru sormak. (CC, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, MS, TA, TZ).	**sura-** *fl.* 1. Sormak, öğrenmek istemek. 2. Rica etmek, istemek. *Jön surav* hâl hatır sormak; *keşirim surav* özür dilemek.
sor- (II) Emmek. (İM, Kİ, TA).	**sor-** *fl.* 1. Emmek, soğurmak, sorumak: *Buzav enesiniñ emşegin sordı.* Buzağı anasının memesini emdi. 2. (sigara, pipo vb. için) İçmek, çekmek. 3. *mcz.* Birisinin hakkını yemek, haksız kazanç sağlamak. 4. *mcz.* Sarartmak,

	bozartmak, morartmak. 5. *mcz*. Zayıflatmak, bitkin düşürmek. *Süliktey soruv* sülük gibi emmek, sömürmek.
sovı- (safu-, sovu-) Soğumak. (Kİ).	**suvı-** *fl.* 1. Soğumak. *Kün suvıdı.* Hava soğudu. 2. *mcz*. Dinlenmek, nefeslenmek. 3. *mcz*. Araları açılmak, soğumak. *Olardıñ araları suvıp ketti.* Onların arası soğudu.

Tablo 1 (devam)

sovuḳluḳ (safuḳluḳ, savuḳluḳ) Soğuk, soğukluk. (BM).	**suvıḳtıḳ** *ism.* 1. Soğukluk. 2. *mcz*. Soğuk olma (insan).
şoy- 1. (kabuk, elbise vb.) Soymak, çıkarmak. (BM, BV, KK, TA, TZ). 2. Derisini yüzmek. (İM).	**soy-** *fl.* 1. (hayvan) Kesmek, yüzmek: *Ḳonaḳḳa ḳoy soydı.* Misafirlere koyun kesti. 2. Kesici bir aletle yaralamak. 3. *mcz*. Dövmek, vurmak: *Ḳamşımen soydı.* Kamçıyla dövdü, kamçıladı.
soy Bir kökten gelen evlât. ((İH).	**soy** *ism.* Soy, sülâle.
sök- (I) (sög-) Sövmek, küfretmek. (BM, CC, DM, Gİ, GT, KK, TA, TZ).	**sök- (I)** *fl.* Paylamak, azarlamak, sövmek.
sök- Sökmek, çıkarmak. (BM, Kİ, TA, TZ).	**sök- (II)** *fl.* Sökmek, dikişi ayırmak.
sökül- Sökülmek, ayrılmak. (CC, İM).	**sögil-** *fl.* Sökülmek.
sön- (seyün-, söyün-) Sönmek. (GT).	**sön-** *fl.* 1. Sönmek, parlaklığını, ışığını yitirmek: *Şam sönip ḳaldı.* Lamba söndü. 2. *mcz*. Bitmek, tükenmek, kesilmek: *Söngen ümit ḳayta tutandı.* (kesilen) Umudu yeniden yeşerdi, canlandı.
söndür- (seyündür-, siyündür-, sövündür-, söyindür-, söyündür-) Söndürmek. (CC, GT, İM).	**söndir-** *fl.* Söndürmek.
sövünç Sevinç. (CC).	**süyiniş** *ism.* Sevinç, kıvanç. *Süyiniş sezimi* sevinç duygusu.

sövünçlü Sevinçli. (CC).	**süyinişti** *sft.* Sevinçli, kıvanç verici, memnun edici.
söyle- (sevle-, söle-, sözle-) Söylemek, demek. (DM, Gİ, KF, KK, MS, RH, TZ).	**söyle-** *fl.* 1. Konuşmak, söylemek. 2. Söylenmek.
söyleş- (sevleş-, söleş-, sözleş-) Söyleşmek, konuşmak. (Gİ, TZ).	**söyles-** *fl.* Söyleşmek, konuşmak.
söz (sevz) Söz. (CC, Gİ, İH, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MS, TZ). *Söz yordamı* söz yordamı, yorumu, izahı, maksadı. (İH).	**söz** *ism.* 1. Bir veya birkaç heceden oluşan ve anlamı olan ses birliği, kelime, sözcük. 2. Kesinlik kazanmayan haber, söylenti. 3. Bir toplantıda yapılan konuşma. 4. Müzik parçalarının yazılı metni, güfte. *Söz tabı* kelime türü; *söz törkini* asıl mesele, konunun özü; *sözge ḳaluv (iligüv)* dile düşmek, adı çıkmak; *sözdiñ ḳısḳası* sözün kısası, hülâsa; *söz süyekten ötedi, tayaḳ etten ötedi (maḳal).* Kılıç yarası geçer, dil yarası geçmez (atasözü). *Sözge ḳulaḳ asuv* dinlemek, kulak vermek; *sözdiñ mayın tamızuv* edebî konuşmak, iyi ve güzel konuşmak; *sözin ötkizüv* söz geçirmek, dinletmek; *sözin jerge tastamav* sözünü dinlemek, bir dediğini iki etmemek.
su (ṣu, suf, suv) Su. (CC, DM, Gİ, GT, İH, KF, KFT, Kİ, MG, MS, RH, TZ). *Su evi, su ivi* tuvalet. (İM, Gİ, KFT). *Su ḳoyun-* yıkanmak. (TZ). *Su sığır, su sığırı Camus*, manda. (CC, TZ, BM, DM). *Su tartarıv* su horozu. (BM). *Suya ḳar-* suya dalmak, batmak. (İH).	**su** *ism.* 1. Su. 2. Deniz, akarsu. 3. Yaşlı, nemli. *Avzınıñ suvı ḳuruv* öve öve bitirememek: *Su işken ḳudığına tükirme (maḳal).* Yemek yediğin kaba tükürme (atasözü). *Su jürek* korkak yüreksiz; *su ḳarañğı* âmâ kör; *su miy* beyinsiz, ahmak; *su murın* sümülkü; *su tegin* bedava, sudan ucuz.

su‘āl *ar.* Soru. (Gİ, GT, İM).	**saval** *ism. ar.* Sual, soru.
şuçuḳ Sucuk, bumbar dolması. (BM, DM, Kİ, TZ).	**sujıḳ** *ism.* Sucuk.
şūfī *ar.* Sofu, derviş. (GT).	**sopı** *ism. ar. dn.* Mutasavvıf, derviş, sofu.
suġar- (suvar-) Kılıca su vermek. (MG).	**suġar-** *fl.* Sulamak, suvarmak: *Maḳta suġardı.* Pamuğu suladı.

Tablo 1 (devam)

sulṭān *ar.* Sultan, padişah. (BV, CC, Gİ, GT, İM, Kİ, KFT, KK, MG, TA, RH, TZ).	**sultan** *ism. ar.* 1. Hükümdar, sultan. 2. Bir şeyin en güzeli: *Ol jigittiñ sultanı.* O, yiğitlerin sultanı.
sulṭānlıḳ *ar. tr.* Hükümdarlık, sultanlık. (İM, KK).	**sultandıḳ** *ism.* Sultanlık, saltanat.
şūret (ṣurat) *ar.* Biçim, tarz, şekil. (BV, Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG).	**suret** *ism. ar.* 1. Resim, tablo. *Kitaptaġı suret* kitaptaki resim. 2. Fotoğraf, resim. *Dosımnıñ sureti* arkadaşımın fotoğrafı; *suretke tüsüv* fotoğraf çektirmek.
susa- (sufsa-, susan bol-, suvsa-) Susamak. (BM, CC, GT, İM, Kİ, TZ).	**susa-** *fl.* 1. Susamak. 2. *mcz.* Özlemek, hasret, çekmek, susamak.
şusız (suvsız) Susuz. (TA).	
suval- (su) Yere batmak, kaybolmak. (İM, KF, KFT).	**suval-** *fl.* 1. Suyu çekilmek, kurumak. 2. Sütten kesilmek: *Siyır suvalıp ketti.* İneğin sütü kesildi. 3. *mcz.* Zayıflamak, incelmek.
suvar- (suġar-) Sulamak. (İM, MG).	**suvar-** *fl.* 1. (hayvana) Su vermek, suvarmak. 2. (toprak, bitki vb.) Su vermek, sulamak. 3. *mcz.* Demire su vermek.
suvlı (suflı) Sulu. (BV).	**sulı** *sft.* 1. Sulak, sulu. 2. Islak, nemli, yaş.
suvuḳ (savuḫ, sovuḳ, soyuḳ, savuḳ) Soğuk. (CC).	**suvıḳ** *sft.* Soğuk. *Ḳara suvıḳ* kuru, kara soğuk; *suvıḳ jaḳ* soğuk bölge. 2. *mcz.* Soğuk (kimse). *Tüsi suvıḳ adam*

	soğuk görünüşlü kimse; *suvıḳ közben ḳarav* soğuk bakmak, beğenmemek; *suvıḳ söz (ḥabar)* kara haber; *suvıḳ tiyu* soğuk almak, üşütmek.
suvut- (savut-, ṣavut-, sovut-) Soğutmak. (TA, TZ).	**suvıt-** *fl.* Soğutmak. *Kün suvıttı* hava soğudu. *Motoru suvıtuv* motoru soğutmak; *tüsin suvıtuv* suratını asmak.

Tablo 1 (devam)

sünbül (sonbul) *ar.* Sümbül çiçeği. (GT).	**sümbil** *ism. btk.* Sümbül.
süngü (süñi, süñü) Süngü, kargı. (KK, TA).	**suñġı** *ism.* Süngü.
sünnet (I) *ar.* Peygamberimizin yaptıkları ve tavsiye ettikleri. (Gİ, GT, İM, KF, MS). *Sünnet-i mü'ekkede* Hz. Muhammedin her zaman yerine getirdikleri sünnetler. (İM). *Sünnet-i vaḳt* sünnetin zamanı, vakti. (İM). **sünnet (II)** *ar.* Sünnet düğünü. (KFT).	**sündet** *ism. ar.* 1. Peygamber efendimizin Müslümanlarca uyulması gerekli sayılan davranışları ve herhangi bir konuda söylemiş olduğu sözler. 2. Erkek çocuğu sünnet etme. *Sündetke otırġızuv* sünnet ettirmek; *sündet toy* sünnet düğünü.
süpürüçi Süpürücü. (KFT).	**sıpıruşı** *ism.* Sokak süpürücüsü, süpürgeci, çöpçü.
sürme Göze çekilen sürme. (BV, Gİ, İM, KF, Kİ, TA, TZ).	**sürme** *ism. far.* Kirpik diplerine sürülen siyah boya, sürme.
sürmele- Sürmelemek, sürme çekmek. (TA).	**sürmele-** *fl.* Sürmelemek, sürme çekmek.
sürt- (sürtü-, sürüt-) Sürtmek. (CC, İM, İN, KF, MG, RH).	**sürt-** *fl.* Silmek, temizlemek, kurulamak.
sürtün- 1. Sürtünmek. (BM, İM, TZ). 2. Sürünerek yürümek, emeklemek. (Kİ).	**sürtin-** *fl.* Kurulanmak.
süs- Süsmek, boynuzlamak. (TZ).	**süz- (I)** *fl.* (boynuzlu hayvan) Boynuzlamak, süsmek, tos vurmak.

süt (süd) Süt. (BM, BV, CC, DM, GT, İM, Kİ, KK, TA, TZ).	**süt** *ism.* Süt. *Süt önimderi* süt ürünleri; *süt kenje* en doğan çocuk; *süt pisirim* çok kısa sürede; *sütten aḳ, sudan taza* sütten ak, sudan temiz, günahsız, masum; *sütin aḳtav* hakkını vermek, görevini yerine getirmek.
süvek (söñük, sövek, sügük, sümük, süñek, süñük, süveg, süvük) Kemik. (Gİ, İN, KF, KK, RH, TZ).	**süyek** *ism.* 1. Kemik. 2. Çadırın iskeletini oluşturan çubuklar. 3. *mcz.* Naaş, ceset. 4. *mcz.* Soy, nesep, kök.
süye- (söven-, süven-, süyen-) Dayanmak, söykenmek. (TZ).	**süye-** *fl.* 1. Desteklemek. 2. Dayamak: *Kürekti ḳabırġaġa süyep ḳoydı.* Küreği duvara dayadı. 2. *mcz.* Kollamak, desteklemek. *Arḳa süyev* (birinden) destek almak, (birine) arkasını dayamak.
süyen- (söven-, süven-, süye-) Bir şeye dayanmak. (CC, TZ).	**süyen-** *fl.* 1. Dayanmak, yaslanmak. 2. *mcz.* Bir şeyi esas turmak, bir şeye dayanmak. 3. *mcz.* Birisine güvenmek. *Tilimen jaġına süyenüv* bilgiçlik taslamak.
süz- Süzmek, temizlemek. (BV, CC, Kİ, TA, TZ).	**süz- (II)** *fl.* 1. Süzmek, süzgeçten geçirmek. 2. Tor ile, ağ ile balık avlamak. 3. *mcz.* Etrafı kolaçan etmek, süzmek.
süzme Süzülmüş yoğurt. (İM, Kİ).	**süzbe** *ism.* Süzme yoğurt.
Ş	
şā'ir *ar.* Şair, şiir yazan. (GT, MG).	**şayır** *ism. ar.* Şair.
şabış Sürme. (DM).	**şabıs** *ism.* 1. (at için) Koşma. 2. At yarışı. 3. *mcz.* Hız, sür'at.
şād *far.* Sevinçli. (GT).	**şat (I)** *sft. far.* Şad, sevinçli, neşeli.
şafaḳ *ar.* Güneşin batışından sonraki alaca karanlık. (MS).	**şapaḳ** *ism. ar.* Tan kızıllığı, şafak.
şaġ (çaġ, çaḫ, çaḳ) Zaman. (TZ).	**şaḳ** *ism.* 1. Dönem, çağ, devir. *Balalıḳ şaḳ* çocukluk çağı; *jastıḳ şaḳşa*

	gençlik çağında; *ķazirgi şaķşa* günümüzde. 2. *grmr.* Zaman. *Ötken şaķ* geçmiş zaman; *osı şaķ* şimdiki zaman; *keler şaķ* gelecek zaman.
şaġal (çaġal, şaķal) Çakal. (DM).	**şaġal** *ism. hyvn.* Çakal.
şaġır- (çaġır-, çaķır- çığır-) Çağırmak, bağırmak. (KK).	**şaķır-** *fl.* 1. Çağırmak: *Ananı şaķır.* Onu çağır. 2. *mcz.* (horoz) Ötmek: *Ķoraz şaķırdı* Horoz öttü. 3. Çağırmak, davet etmek: *Olardı ķonaķķa şaķırdıķ.* Onları misafirliğe çağırdık, onları bize davet ettik. *Onı äskerge şaķırdı.* Onu askere çağırdılar. *Kömekke şaķıruv* yardıma çağırmak; *aşuv şaķıruv* sinirlenmek; *jan şaķıruv* nefeslenmek, dinlenmek.
şaġır (çaġır, çaķır) Şıra, şarap. (DM, KK, TZ).	**şaġır** *ism. btk.* Kumlu yerlerde yetişen bir kamış türü.
şāh *far.* Şah, bey. (BV, GT, Kİ).	**şaḥ** *ism. far.* Afganistan veya İran hükümdarı, şah, şeh.
şaķ- (I) (çaķ-) Vurmak, çakmak (KK). **şaķ- (II)** Acı çekmek. (KK)	**şaķ- (I)** 1. Kırmak, parçalamak, ikiye ayırmak: *Jañġaķ şaġıp otır.* Ceviz kırıyor. *Bul jerde semişke şaķpañız.* Burada çekirdek yemeyiniz (çitlemeyiniz). 2. Hesaplamak, paylaştırmak, bölmek. *Kisi basına şaķķanda* kişi başına düşen. **şaķ- (II)** *fl.* 1. Dişlemek, dalamak, ısırmak, sokmak: *Jazda körşimdi jılan şaġıp aldı.* Yazın komşumu yılan soktu. 2. *mcz.* Ağır sözlerle birbirini incitmek, dil uzatmak, dille rahatsız etmek. *Sözben şaķıp aluv* sözleriye yaralamak, iğneli sözler söylemek.

şākird *far.* 1. Öğrenci. (DM, GT, İM, KFT). 2. Köle, ücretle çalışan adam. (Kİ, KK, TA).	**şäkirt** *ism. far.* 1. Medrese öğrencisi, şakirt. 2. *mcz.* Çırak.
şaḳmaḳ (çaḳmaḳ) Çakmak, çakmak taşı. (DM, TZ).	**şaḳpaḳ** *ism.* Çakmak taşı.
şalvar Şalvar, im. (İH).	**şalbar** *ism. far.* Pantolon, şalvar. *Keñ şalbar* geniş pantolon; *şalbardıñ ışḳırı* pantolonun kemer kısmı, beli.

Tablo 1 (devam)

şanaḳ (çanaḳ) Çanak, kap. (KK, TZ).	**şanaḳ** *ism.* 1. Gövde (kopuz, dombıra). 2. Değirmende öğütülen unun döküldüğü büyük kap. 3. At arabası ve arabayı oluşturan gövde kısmı.
şanşu (sancı) Sancı, ağrı. (TZ).	**şanşuv** *ism.* Soğuk algınlığından kaynaklanan sancı, ağrı.
şap- (I) (şab-) 1. Koşmak. (BV). 2. Atılmak, hızlı hareket etmek. (İN, RH). 3. Sürmek, at koşturmak. (BV, GT, MG).	**şap- (I)** *fl.* Dörtnala, doludizgin gitmek. *Atpen şabuv* atla dörtnala gitmek.
şap- (II) (çap-) 1. Vurmak, çarpmak. (İM). 2. Kılıç vurmak. (MG). 3. Bir defada hem vurmak hem kesmek. (Kİ).	**şap- (II)** *fl.* Keskin bir aletle kesmek, biçmek. *Aġaştı baltamen şabuv* ağacı baltayla kesmek; *şöp şabuv* ot biçmek; *er şabuv* tahtadan eyer yapmak.
şara (çāra) *far.* Çare, tedbir, yardım. (BV, İM, Kİ, MG, RH, TZ).	**şara** *ism. far.* Çare, önlem, çözüm yolu. *Şara ḳoldanuv* önlem almak; *şarasın tabuv* çaresini bulmak; *şara joḳ* başka çaresi yok.
şarāb *ar.* İçki. (BV, GT, İM).	**şarap** *ism. ar.* Şarap.
şarṭ *ar.* Şart, koşul. (BV, Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG, MS). *Şarṭ-ı lazım* gerekli, şart. (TZ).	**şart** *ism.* 1. Antlaşma, sözleşme, mukavele. *Şart jasav* antlaşmak. 2. Talep, şart. *Şart ḳoyu* şart koşmak. 3. Vazife, görev: *Ḳazaḳ tilin bilüv şart.* Kazakça bilmek şart.

şaşaḳ Yamalı, eski elbise. (TZ).	**şaşaḳ** *ism.* Saçak, püskül.
şayna- (çayna-, çeyne-, çiyne-, şayna-, şeyne-) Çiğnemek, kemirmek, gevelemek. (CC, İM, BM, BV, Gİ, KF, RH, GT, TZ, KK, TA, TZ).	**şayna-** *fl.* 1. Çiğnemek: *sağız şayna* sakız çiğnemek. 2. *mcz.* Isırmak, dişlemek: *Aygır ḳulındı şaynap tastadı.* Aygır, at yavrusunu ısırdı. *Barmağın şaynav* çok pişman olmak.
şecere *ar.* Soy ağacı, soy. (Gİ, KF).	**şejire** *ism. ar.* 1. Şecere, soy ağacı, soy kütüğü. 2. Vakayiname. 3. *mcz.* Geçmişte olup biten her şeye vakıf olan bilge kimse. 4. Rivayetlere dayanılarak yazılan tarih.
şefḳat *ar.* Şefkat, merhamet, acıyarak sevme. (Gİ, GT, İM, KF, MS).	**şapḳat (şapaġat)** *ism. ar.* Merhamet, şefkat, acıma. *Şapaġatı tiyü* iyiliği dokunmak.
şeftāli (şeftālu) *far.* Şeftali. (DM, KK, TZ).	**şabdalı** *ism. far.* Şeftali.
şehīd *ar.* Şehit. (Gİ, İM, KF, MS).	**şeyit** *ism. ar. dn.* Kutsal bir ülkü ya da inanç uğruna savaşırken ölen kimse, şehit.
şehr (şar) *far.* Şehir. (BV, Gİ, GT, İM, KF, TA).	**şaḥar** *ism. far.* Şehir, kent.
şek- (I) (çik-, çek-) 1. Bir şeyi bir yerden çekip almak, çıkarmak 2. Çekmek, asılmak 3. Bir şeyi çekip uzatmak (İM, BV, Gİ, GT, İM, İN, Kİ, RH, TZ, KF, GT, KK). **şek- (II)** Çekmek, ölçmek, tartmak. (KK).	**şek- (I)** *fl.* Kenarlarını nakışlamak, süslemek. *Şetine keste şekken oramal* kenarları oyalı yazma. **şek- (II)** *fl.* (arabaya, kızağa) At koşmak. **şek- (III)** *fl.* Sigara içmek: *Temeki şegüv sizdin densavlığıñızğa ḳavipti.* Sigara içmek sizin sağlığınıza zararlıdır.
şeker (çeker, şaḳar, sükker) *far.* Şeker. (CC, DM, GT).	**şeker** *ism.* Şeker. *Ḳum şeker* toz şeker. 2. *mcz.* Tatlı, şirin.
şekiş- (çekiş-, çikiş-) 1. Tartışmak, bozuşmak, ihtilâfa düşmek. (KK). 2.	**şekis-** *fl.* Ağız kavgası etmek, çekişmek.

Davalaşmak (KFT). 3. Gıyabında söz söylemek (KF).	
şekk *ar.* Şüphe, kuşku. (Gİ, GT, İM, KF, MG). *Şekk tüş-* şüphelenmek. (İM).	**şek** *ism. ar.* Şüphe, kuşku. *Şek keltirmev* şüphe etmemek, kuşkulanmamak.
şeklen- *ar. tr.* Şüphelenmek. (İM).	**şekten-** *fl.* Şüphelenmek, kuşkulanmak.
şeksiz *ar. tr.* Şüphesiz, kuşkusuz. (BV, İM).	**şeksiz (şeksiz-setsiz)** *sft.* Sonsuz, sınırsız, uçsuz bucaksız.

Tablo 1 (devam)

şem‘ *ar.* Mum. (GT, İM).	**şam** *ism. ar.* Mum; kandil, gaz lâmbası. *Jaydaḳ (soḳır) şam* kandil; *kerosin (bilte) şam* gaz lâmbası; *şam biltesi* lâmbanın fitili; *şam piyalası (şınısı)* fanus; *şam jaġuv* lâmba yakmak.
şenbeh *far.* Cumartesi. (BM).	**senbi** *ism. far.* Cumartesi. *Senbi sayın* her cumartesi.
şer *ar.* (<şerr) Kötülük, fenalık. (GT, İM, KF, MS).	**şer** *ism. ar.* Hüzün, dert, hasret. *Şer tarḳatuv* içini dökmek, dert yanmak.
şerbet *ar.* Şerbet, meyve suyu ile şekerli su karıştırılarak yapılan içecek. (GT).	**şärbat** *ism. ar.* Üzüm suyu.
şerī‘at (şeriyat) *ar.* Din kuralları. (Gİ, İM, KF, KFT, MS).	**şariġat** *ism. ar. dn.* İslâm hukuku, şeriat.
şeş- (çez-, çöz-, seş-, şiş-) Çözmek, bağını açmak. (BV, GT, KF, Kİ, KK, RH, TA, TZ).	**şeş-** *fl.* 1. (düğüm) Çözmek, açmak. 2. (elbise) Soyunmak, çıkarmak. 3. *mcz.* (konu, mesele) Çözmek, karara bağlamak: *Mäseleni durıs şeşiñiz.* Meseleyi doğru (şekilde) çözünüz. 4. (bilmece, bulmaca) Çözmek.
şeşen Zeyrek, çeçen. (TZ).	**şeşen** *ism.* 1. Söz ustası, hatip. 2. Konuşmacı.
şeşil- (şişil-) Çözülmek. (BV, DM).	**şeşil-** *fl.* Çözülmek, çözümlenmek, açıklık kazanmak.

şeyẖ (şıẖ) *ar.* Bir tekke veya zaviyenin reisi ve müritleri olan kimse. (Gİ, İM, KFT).	**şayẖı** *ism. ar.* Herhangi bir dini topluluk ya da tarikatın başında bulunan kimse, şeyh.
şeyṭān *ar.* Şeytan. (CC, Gİ, GT, İM, KF, MS).	**şaytan** *ism. ar.* 1. İblis, şeytan. 2. *mcz.* Lânetlenmiş, lânetli, mel'un. *Şaytan azġıruv* şeytana uymak; *şaytan türtüv* şeytan dürtmek, bir belâya uğramak; *ümitsiz şaytan* ümit kesme, ümitsizlik sadece şeytan işidir; *araġa şaytan kirüv* araya kara kedi girmek. **saytan** *ism. ar. dn.* 1. Şeytan. 2. *mcz.* Arabozucu, fitneci, fesat çıkaran. *Saytanı ustav* çok sinirlenmek, cinleri başına toplamak.
şıḳ- (çıḳ-, çıẖ-) 1. Çıkmak. (DM, KK). *Cān çıḳ-* ölmek. (GT). *Oḳ yaydan çıḳ-* iş işten geçmek. (GT). 2. Dışarı çıkmak (CC, İM,TA).	**Şıḳ-** *fl.* 1. Çıkmak: *Keşe añġa şıḳtıḳ.* Dün ava çıktık, gittik. 2. Yola, sefere çıkmak. 3. (kol, bacak vb.) Çıkmak, yerinden oynamak: *Onıñ ḳolı şıġıp ketti.* Onun kolu çıktı. 4. (yaş) İlerlemek, (…. yaşa, yaşına) girmek: *Biyıl on toġıza şıġıptı.* Bu yıl on dokuz yaşına girdi. 5. (bitki) Çıkmak, bitmek: *Jañbırdan keyin şöp bitik şıḳtı.* Yağmurdan sonra her yerde otlar bitti. 6. Yayımlanmak, neşredilmek, çıkmak: *Onıñ maḳalası ġazetke şıḳtı.* Onun makalesi gazetede çıktı. 7. Birleşik fiillerde yardımcı fiil fonksiyonunda kullanılır: *Ol ḥattı davıstap oḳıp şıḳtı.* O, mektubu yüksek sesle okudu. *Atı şıġuv* adı çıkmak, ünlü, meşhur olmak; *avzı murnınan şıġuv* ağzına

	kadar dolmak, dolup taşmak; *turmışḳa şıġuv* (kızlar) evlenmek.
şıḳ (çıḳ, çik, çıḫ, şig) Çiğ, şebnem (DM, KK).	**şıḳ** *ism.*. Çiy, jale, şebnem. *Tañerteñgi şıḳ* sabah vaktindeki çiy; *şıḳ juvıtpav* toz kondurmamak.
şıḳar- (çıġar-, çıḳar-) Çıkarmak, çekip çıkarmak. (KK).	**şıġar**- *fl.* Çıkarmak, boşaltmak, bırakmak. *Avzınan şıġarmav* söylememek, ağzından kaçırmamak; *esinen (jadınan, oyınan) şıġarmav* akından çıkarmamak, unutmamak; *joḳḳa şıġarmav* yok saymak.
şıḳrıḳ (çaḳrıḳ, çıḳrıḳ) Çıkrık, kuyu ipinin sarıldığı yuvarlak dönen şey (DM).	**şıġır** *ism. esk.*1. Kuyudan kovayı çekmeye yarayan ve el ile çevrilen alet, çıkrık.
şınḳırt Şıngırtı, şıngırdama. (İH).	**sıñġır** *ism.* 1. Şıngırtı, şıngırdama sesi. 2. Katıla katıla gülme sesi. *Sıñġır külki* katıla katıla gülüş.
şıraḳ (çırāḳ, çıra, çerāġ) *far.* (< çerāġ) Çerağ, mum, kandil, kandil ışığı. (DM, KK, TZ).	**şıraḳ** *ism. far.* 1. Çırağ, mum, kandil. 2. Gelinin kayınlarına söylediği, sevgi ifade eden hitap: *şırağı öşüv (sönüv)* ocağı sönmek; *şırağı alıp tüsüv* birisinin peşine düşmek, takip etmek.
şırāḳlıḳ (çırāḳlıḳ, çırālıḳ,) *far. tr.* Şamdan (DM).	**şıraġdan** *ism. far.* 1. *esk.* Çırağ, mum, kandil. 2. Gaz lâmbası.
şiban (çiban, çaban, çıban) Çıban, yara. (TZ).	**şiyḳan** *ism.* Çıban. *Şiyḳan şığuv* çıban çıkmak.
şibin (çibin, cibin, çıbın) Sinek, karasinek. (DM, TZ).	**şıbın (I)** *ism.* 1. Sinek. 2. *mcz. mtl.* Can. *şıbın jan* hayat, ömür; *şıbın janı közine körinüv* canı acımak; *şıbın janın ḳoyarğa jer tappav* acıdan ne yapacağını bilememek, zorlanmak; *şıbın şaḳḳan ḳurlı körmev* hissetmemek, etkilenmemek.

	şıbın (II) *ism.* İskambilde sinek.
şifā *ar.* Şifa, iyileşme, sağlık bulma. (GT, İM).	**şiypa** *ism. ar.* Şifa, derman, deva.
şīrīn *far.* Tatlı, güzel, hoş. (GT, İH, TZ).	**şırın** *ism. far.* 1. Can suyu, özsu, usare. 2. *mcz.* Şirin, tatlı.
şirkin (çirkī̲n) *far.* Çirkin, kötü, şebek. (KK, TZ).	**şirkin** *edt.* 1. Özlem, hasret vb. duyguları pekiştirmek için söylenen ünlem, keşke, hey gidi, ah vb.: *Şirkin jastıḳ dävren!* Hey gidi gençlik. 2. *mcz.* Zavallı, biçare, garip.

Tablo 1 (devam)

şīşe *far.* Şişe. (CC).	**şiyşa (I)** *ism. far.* Şişe. **şiyşa (II)** *ism.* İçki şişesi.
şişek (I) (çiçek) Çiçek. (KK).	**şeşek (I)** *ism.* Çiçek.
şişek (II) Çiçek hastalığı. (TZ).	**şeşek (II)** *ism. tp.* Çiçek hastalığı.
şoḳ (çoḳ) Çok, bol, fazla. (DM, KK, TZ). *Şoḳ bol-* Çoğalmak. (TZ).	**şoḳ** *sft.* Bir grup, bir dizi, demet, buket. *Bir şoḳ gül* bir demet çiçek; *şoḳ juldız* burç, takım yıldızı.
şol Şu. (Gİ, KFT, MG, MS).	**sol (II)** *zmr.* Bu, şu, o. *Sol küni* o gün; *sol jolı* o sefer, o zaman.
şolaḳ Çolak. (TZ).	**şolaḳ** *sft.* 1. Çolak. 2. Uzun olmayan, kısa. *Şolaḳ ḳayıruv* uzatmamak, kısa kesmek.
şorpa (şorba, şorva, şurba) Çorba. (İM).	**sorpa** *ism. far.* Çorba. *Balıḳ sorpası* balık çorbası; *üş ḳaynasa sorpası ḳosılmav* hiçbir ortak yanları olmamak.
şök- (çök-) Çökmek, diz çökmek. (KK).	**şök-** *fl.* 1. (deve) Çömelmek, çökmek. 2. *mcz.* Küçülmek, çökmek: *Ḳart şögip ketken eken.* İhtiyar adam çökmüş. 3. Yerine oturmak, çökmek: *Üydiñ ḳabırġası şögip ketti.* Evin temeli yerine oturdu, çöktü.

şölen Ziyafet. (İH).	**şülen** *ism.* 1. Parasız pulsuz bedava dağıtılan yemek veya başka şeyler, yardım malzemesi. 2. Cömert, eli açık. *Şülen taratuv* cömertlik etmek.
şölmek (çemlek, çölmek, çömlek) Çömlek, taştan oyulup içinde yemek pişirilen küçük tencere. (TZ).	**şölmek** *ism. ağz.* Şişe. *Bir şölmek süt* bir şişe süt; *Şölmek miñ kün sınbas, bir kün sınar (maḳal).* Şişe bin gün kırılmaz, bir gün kırılır, belâ geliyorum demez.
şöp (çöp, şöb) *far.* (<çūb) Çöp, artık. (TZ).	**şöp** *ism.* Ot. *Şöp şabuv* ot biçmek; *Jel turmasa, şöptiñ bası ḳiymıldamaydı. (maḳal).* Ateş olmayan yerden duman çıkmaz. (atasözü). *Şöp basın sındırmav* kılını kıpırdatmamak.
şuḳur (çuġur, çuḳır, çuḳur) Çukur. (DM).	**şuḳır** *ism.* 1. Çukur, oyuk.
şuvaldız (çuvalduz) *far.* Çuvaldız. (DM).	**juvaldız** *ism.* Çuvaldız.
şübhe *ar.* Şüphe, kuruntu. (Gİ, İM, KF, KFT).	**şübä** *ism. ar.* Şek, şüphe, kuşku: *Buġan şübäm joḳ.* Bundan şüphem yok. *Şübä tuvġıjzbav* şüphe uyandırmamak, kuşkulandırmamak.
şükr (şügür) *ar.* Şükür, şükretme. (BV, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, MG, MS). *Şükr it-* şükür etmek, kanaat etmek, yetinmek. (BM).	**şükir** *ünl. ar.* Allah'a duyulan minneti minneti dile getirme, şükür. *Ḳudayġa (Allaġa) şükir.* Allah'a şükür.
şükrāne *ar.* Şükran slâmeti, adak. (GT).	**şükrana** *ünl.* Şükretme, memnuniyet. *Şükrana etüv (ḳıluv)* şükretmek.
şürü- (çürü-, çüri-) Çürümek. (TZ).	**şiri-** *fl.* 1. Bozulmak, çürümek. 2. *mcz.* Mahvolmak, bitmek, ölmek. *Türmede şirüv* hapiste çürümek. 3. *mcz.* Hesapsız, sayısız. *Şirigen bay* servetinin,

	malının haddi hesabı olmayan, zengin.
şürük (çürük) Çürük. (DM).	**şirik (şirindi)** *sft.* 1. Çürük. *Şirik alma* çürük elma. 2. *mcz.* Elinden iş gelmeyen, sünepe, beceriksiz, sümsük.
T	
tā (te) *far.* Tâ, …e kadar, zaman ve mesafe bakımından mübalağa bildiren edat. (BM, MG, MS, RH).	**ta (te)** *edt.* İki cümle veya eş görevli öge ile sonraki arasında "-den başka" anlamıyla ilişki kuran ve Kazak Türkçesi'nde "da, de, ta, te" olarak dört türü bulunan kuvvetlendirme edatı.

Tablo 1 (devam)

ta'ālā *ar.* Allah adından sonra söylenen saygı sözü. (BV, Gİ, GT, İN, MG, RH).	**tağala: Alla tağala** Allah'ın yüceliğini ifade eden sıfat, Allah Teâlâ, Yüce Allah.
ṭa'ām *ar.* Yemek, aş. (GT, İM, KF).	**tağam** *ism. ar.* Yemek, aş, yiyecek, taam. *Tağam dayındav* yemek hazırlamak.
ta'līm *ar.* 1. Ders öğretme. (Gİ, GT, KF). 2. İdman. (MG).	**tağılım** *ism. ar.* Talim, örnek, misal, ibret. *Tağılım tutuv* örnek almak.
ta'rīf *ar.* Anlatma, tanım. (İM).	**tarif** *ism. frn.* Resmî olarak belirtilen fiyat, piyasada malın kazandığı değer, fiyat, tarife. *Tarif boyınşa* tarifeye göre.
ta'ẓīm *ar.* Hürmet, ikram. (Gİ, İM, KF, MG).	**tağzım** *ism. ar.* Tazim, izzet, hürmet, saygı.
taba *far.* (<tāve) Tava. (TZ).	**taba** *ism. far.* İçinde ekmek pişirilen kap, tava. *Taba nan* tava ekmeği.
ṭabaḳ *ar.* Tabak, kap. (CC, GT).	**tabaḳ** *ism. ar.* 1. Tabak. *Öz tabağın özine yartuv* ettiğini bulmak; *tabaḳ tartuv* yemek ikram etmek. 2. Plâk (müzik).

ţaban 1. Taban, ayak tabanı. (CC, DM, İM, İN, Kİ, KK, TA, TZ.) 2. Topuk. (DM).	**taban** *ism.* 1. Ayak tabanı. 2. Nehir, akarsu yatağı: *Taban aḳı, mañday teri* alın teriyle elde edilen kazanç; *taban astında* anîden, beklemeksizin, âcil; *taban jazbay* hiç kıpırdamadan, hareketsiz; *taban tirev* bir yere yerleşmek.
ţabış- Buluşmak, kavuşmak. (KFT, Kİ, TZ).	**tabıs-** *fl.* 1. Buluşmak, kavuşmak. 2. *mcz*. Birbirini anlamak, barışmak, birbirine karşı anlayışlı olmak. 3. (hayvan yavrusu) Anasına kavuşmak; *tabıs etüv (ḳıluv)* teslim etmek; *til tabısuv* ortak dil bulmak, anlaşmak.
ţabī‘at *ar.* Yaratılış, huy. (Gİ, GT, KF, MG).	**tabiyġat** *ism. ar.* 1. Tabiat, doğa. *Tabiyġat baylığı* tabiî zenginlik; *tabiyġat zañı* tabiat kanunu. 2. *mcz*. Her bir nesnenin, kavramın kendine mahsus özelliği. *Tabiyġatı ḳalamav* hoş görmemek, nefret etmek.
ţabī‘i (I) *ar.* Olağan. (KF). **ţabī‘i (II)** *ar.* Tabiatla ilgili olam. (KF).	**tabiyġiy** *sft. ar.* Tabiî, doğal.
ţabīb *ar.* Hekim, tabip. (GT, KFT).	**tävip** *ism. ar.* Bahşı, halk hekimi, tabip.
ţabl *ar.* Davul. (BM, GT, İM, KFT).	**dabıl** *ism. ar.* 1. Davul. 2. *mcz*. Sinyal, tehlike çanı.
tabun- (tapul-, tapun-) Tapınmak, saygı göstermek. (CC).	**tabın-** *fl.* 1. Tapınmak, tapmak. 2. *mcz*. Baş eğmek, itaat etmek, bağlanmak. 3. Bir kişiye veya nesneye yönelik olarak aşırı sevgi ve hayranlık hisleri duymak.
tābūt *ar.* Ölü konulan sandık. (İM, KFT).	**tabıt** *ism. ar.* Ölünün mezarlığa götürülürken içine konduğu sandık, tabut.
tāc (daç, tāç) *ar.* (<tāc) Taç, hükümdarların başlarına giydikleri başlık. (GT).	**täj** *ism. ar.* Taç. *Täj kiygizüv* taç giydirmek.

taġa Nal. (TZ).	**taġa** *ism.* At, öküz gibi hizmet hayvanlarının tırnaklarına çakılan demir parçası, nal. *Taġa ḳaġuv* nal çakmak.
taġala- Nallamak. (TZ).	**taġala-** *fl.* Nallamak, nal çakmak.
taġay Dayı. (CC).	**taġay** *ism.* Annenin erkek kardeşi, dayı.
taġı (daġı, daḫı, daḳı, taḳı) Dahi, da, de, ve, ile. (CC, KF).	**taġı** *edt.* Daha, ve, bundan başka, yine anlamında kullanılan edat: *Taġı ne suraysıñ?* Başka soracağın bir şey var mı? *Taġısın taġı (t.t.)* vesaire, vb.
taḫ (taḫt) *far.* Taht. (CC).	**taḳ** *ism. far.* Taht.
ṭaḥal *ar.* Tahıl. (BV).	**daḳıl** *ism.* Tahıl.

Tablo 1 (devam)

ṭahārat *ar.* Temizlik. (GT, MS). *Ṭahārat ḳıl-* abdest almak. (GT). *Ṭahāratḳa kit-* abdest almaya gitmek. (GT).	**däret** *ism. ar.* 1. Taharet, temizlik. 2. *dn.* Abdest. *Däret aluv* abdest almak; *däretke otıruv* tuvaletini yapmak; *däreti bar* abdestli.
taḳ- 1. Takmak, asmak. (CC, GT, Kİ, MG). 2. Bağlamak. (MG).	**tak-** *fl.* 1. Bir şeyi başka bir nesneye asmak, yapıştırmak, iliştirmek, takmak. *Tüyme taġuv* düğme dikmek. 2. Bağlamak, sarmak, takmak. *Galstuk taġuv* kıravat takmak; *ayıp taġuv* suçlamak, itham etmek; *sın taġuv* eleştirmek, tenkit etmek, eksikliğini göstermek.
ṭāḳat *ar.* Güç, takat, kuvvet. (BV, Gİ, GT, İM, KF). *Ṭaḳat kitür-* tahammül emek, dayanmak. (GT).	**taġat** *ism. ar.* Takat, tahammül, dayanma, sabır, direnç. *Taġat tappav* sabrı tükenmek, dayanamamak.
taḳdīr *ar.* Allah'ın ezelde olacak şeyleri bilmesi. (İM).	**taġdır** *ism. ar. dn.* İnsan iradesi dışında gelişen olaylar, yazgı, kader, alın yazısı. 2. Ömür, hayat, yaşam, gidişat. *Taġdır jetüv* eceli gelmek, vadesi dolmak.

taḳırda- Tıkırtı yapmak, tak tak ses çıkarmak. (İH).	**taḳılda-** *fl.* 1. Takırtı sesi çıkarmak, takırdamak. 2. Hazır cevap olmak, anında karşılık vermek.
taḳta (taḫta) *far.* Tahta. (CC).	**taḳta** *ism. far.* 1. Tahta, yazı tahtası. 2. Afiş, ilân.
taḳvā *ar.* Allah'tan korkarak dinin yasaklarından kaçınma. (Gİ, GT, İM).	**taḳuva** *sft. ar.* Allah korkusu olan, dindar (kimse).
tal- (I) Dalmak. (Kİ). **tal- (II)** (ṭal-) Yorulmak. (TZ).	**tal-** *fl.* 1. Bayılmak, kendini kaybetmek. *Talıp ḳaluv* bayılmak. 2. Aşırı yorulmak, hâlsizleşmek, bitkin düşmek. *Közi taluv* baka baka, bekleye bekleye yorulmak; *özegi taluv* karnı acıkmak.
tal Söğüt. (GT).	**tal** *ism.* Yaş dalları olan, ince yapraklı ağaç.
tala- (I) Yağma etmek. (İM, TZ). **tala- (II)** Dalamak, dişlemek, acıtmak. (Kİ).	**tala-** *fl.* 1. (köpek, kurt vb.) Dişlemek, ısırmak, dalamak. 2. (arı, sinek vb.) Sokmak, iğnesini batırmak, ısırmak. 3. *mcz.* Soymak, yağmalamak, talan etmek.
talaḳ (ṭalaḳ) Dalak. (DM, İM, Kİ, TZ).	**talaḳ (I)** *ism. ant.* Dalak.
ṭalāḳ *ar.* Boşanma. (Gİ, GT, İM, KFT). *Ṭalāḳ tut-* boşanmak. (Gİ).	**talaḳ (II)** *ism. ar.* İslâm dininde evliliğin sona ermesi, boşanma, talâk. *Talaḳ etüv (ḳıluv)* boşanmak.
talaş- (ṭalaş-) Dalaşmak, kavga etmek. (CC, İM, TA, TZ).	**talas-** *fl.* Tartışmak, çekişmek, didişmek, münakaşa etmek. 2. (kurt, köpek vb.) Dalaşmak, boğuşmak.
ṭaleb *ar.* İstek, isteme. (BV, Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG, TA). *Ṭaleb al-* seçmek, beğenmek.	**talap** *ism. ar.* 1. İstek, heves, talep. 2. Maksat, dilek, amaç. 3. Görev, sorumluluk. *Jas talap* genç, yetişkin; *talabıña nur javsın!* Bahtlı ol, tüm arzuların gerçekleşsin!
talpın- (talapın-) Yavaş yavaş hareket etmek. (TZ).	**talpın-** *fl.* 1. Hareket etmek, yönelmek: *bala turuvġa talpındı.* Çocuk

	(yerinden) kalkmaya çalıştı. 2. *mcz.* Bir amaca ulaşmak için aşırı arzu duymak, gayret etmek, heyecanla uğraşmak, didinmek.
ṭalsım *yun.* (<tilism) Bir hazineyi koruduğuna inanılan büyü, tılsım. (GT).	**tılsım** *ism. ar.* 1. Sessiz, sakin. 2. Tılsım, sır, gizem. *Tılsım düniye* gizemli dünya.
tam- (dam-) Damlamak, yağmurun tane tane düşmesi. (CC, GT, İM, İN, Kİ, MS, TZ).	**tam-** *fl.* Damlamak. *Kindik ḳanı tamġan jer* doğup büyüdüğü yer; *ḳanı jerge tambav* fiyatı, değeri artmak; *mügin tartsa mayı tamıp tür* verimli, bereketli toprak.
tam (I) (dam) Dam, çatı taraça. (BM, CC, GT, KFT). **tam (II)** Duvar. (İM).	**tam** *ism. ağz.* Balçıktan, kerpiçten elle yapılmış, çatısız ev, dam. *Tam saluv* ev yapmak. 2. Mezar, kabir. *Tam murġızuv* mezar yapmak.
tamaḳ (damaḳ, tamaġ, ṭamaḳ, tamav) Damak. (BV, TZ).	**tamaḳ** *ism.* Boğaz, imik. *Tamaġın kenev* boğazını temizlemek; *tamaġı isüv* ümitlenmek.
tamaḳsav Obur, çok yiyen. (TZ).	**tamaḳsav** *sft.* Obur, boğazına düşkün.
tamām(et) *ar.* Tamam, tam, eksiksiz. (BV, CC, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, MG, MS, RH). *Tamām ol-* bitmek, sona ermek. (GT).	**tamam** *zmr.* Hepsi, tüm, tamamı, bütün, bütünü.
taman Bir işin yapıldığını teyit ve hatırlatma için kullanılan edat. (İM).	**taman** *zrf.* Yakın, doğru, yaklaşık. *Keşke taman* akşama doğru.
tamāşā *far.* Seyretme, gezme. (CC, DM, Kİ, KK, TZ). *Tamāşā eyle-* seyretmek. (KK). *Tamāşā it-* seyretmek. (BM).	**tamaşa** *ism. far.* 1. Oyun, eğlence, seyre dayalı eğlence programı. 2. Şahane, enfes, harika.
tamçı Damla. (Kİ).	**tamşı** *ism.* Damla.

tamġa (damga, damḳa, tamha) Damga, mühür. (TZ).	**tañba** *ism.* Damga, işaret, mühür. *Tañba basuv* damga vurmak. 2. *mcz.* İz, leke: *Betinde küyik tañbası bar.* Yüzünde yanık izi var.
tamır (damar, tamar, ṭamar, tamur) Damar. (MG).	**tamır (I)** *ism.* 1. Bitki kökü. 2. Damar. 3. Köken, asıl, temel. **tamır (II)** *ism.* Ahbap, dost, gönüldaş insanlar.
tamız- (tamuz-) Damlatmak. (BV, İM).	**tamız-** *fl.* Damlatmak, akıtmak. *Mayın tamızıp aytuv* edebi bir dille anlatmak.
tamuḳ (tam, tamu, tamuġ, tamuḫ, tamuv) Cehennem. (CC).	**tamuḳ** *ism. sgd. dn.* 1. Cehennem, tamu. *Tamuḳ otı* cehennem ateşi. 2. *mcz.* Mihnet, azap, cefa.

Tablo 1 (devam)

tañ (I) (dan) Şaşkınlık, hayret verici, şaşılacak şey. (GT).	**tañ (I)** *sft.* Hayret veren şaşkınlık uyandıran. *Tañ ḳaluv* hayret etmek.
ṭañ (II) (dan, dañ, tan, ṭan, tayn) Sabah vakti, tan vakti. (BM, İH, TZ).	**tañ (II)** *ism.* Tan vakti, şafak, seher. *Tañ atırmav* gün göstermemek, rahat vermemek; *tañdı tañġa uruv* gece boyu hiç uyumamak; *tañ ḳılan bere* tan yeri ağarırken, şafak sökerken; *tañ sız berüv* tan ağarmak, şafak sökmek.
tan- İnkâr etmek, yalan söylemek. (CC, İM, TZ).	**tan-** *fl.* Caymak, vazgeçmek, kıvırmak, kabul etmemek. *Sözinen tanıp ketüv* sözünden dönmek, caymak; *esten tanuv* kendini kaybetmek, bayılmak.
tana (duna, ṭana) Dana. (BM, DM, İM, Kİ, TZ).	**tana** *ism.* İki yaşını doldurmamış olan inek yavrusu, dana.
tanġ- Bağlamak, desteklemek. (CC).	**tañ-** *fl.* 1. Sıkıca bağlamak, sarmak: *Ḳolın tañıp aldı.* Kolunu sıkıca sardı. 2. *mcz.* Suçu başkasının üzerine atmak, iftira etmek.

tanı- (tanġı-) Görmek, bilmek, tanımak. (CC, GT, TZ).	**tanı-** *fl.* Tanımak, teşhis etmek: *Navḳas eşkimdi tanımaydı.* Hasta kimseyi tanımıyor.
tanıḳ (danuḳ, tanuḳ) Tanık, şahit (CC, DM, TZ).	**tanıḳ** *sft.* Malum olmayan, meçhul.
tanıḳta- Tanıklamak. (TZ).	**tanıḳta-** *fl.* Açıklığa kavuşturmak, kanıtlamak.
ṭanış Bildik, tanıdık. (DM).	**tanıs** *sft.* 1. Tanış, tanıdık, bildik. *Tanıs jol* bilinen yol; *tanıs kisi* tanıdık biri; *eski tanıs* eski bir tanıdık; *jüz tanıs* aşina, tanıdık bir yüz.
tañsıḳ (dansuk, tañsuḳ, tansuḳ) Acayip, şaşılacak şey (CC, Kİ).	**tañsıḳ** *ism.* 1. Merak, heves. 2. *mcz.* İhtiyaç, gereksinim.
ṭap- (dap-) 1. Bulmak. 2. Kazanmak, elde etmek. (BM, BV, CC, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MG, MS, TZ).	**tap-** *fl.* 1. Bulmak: *Onı izdegen jerimnen taptım.* Onu aradığım yerde buldum. 2. *mcz.* Kazanmak, kâr sağlamak. *Aḳşa tabuv* para kazanmak. 3. Doğurmak, yavrulamak: *Onıñ äyeli ul taptı.* Onun hanımı bir oğlan doğurdu; *amal tabuv* çare bulmak.
tapta- Bastırmak. (CC).	**tapta-** *fl.* 1. Ayaklarıyla basmak, ezmek, çiğnemek. *Şöpti taptav* çimenleri ezmek. 2. Demiri ateşte kızdırarak dövmek. 3. *mcz.* İmha etmek, yok etmek, harap etmek. 4. *mcz.* Beğenmemek, kendini üstün görmek.
tar (dar, ṭar) 1. Dar, geniş olmayan. (BV, CC, GT, İM, İN, Kİ, MG, RH, TZ) 2. Sıkışık, sıkıntılı. (GT, MG). *Tar bol-* daralmak, sıkılmak. (Kİ, TZ).	**tar** *stf.* Dar, geniş olmayan. *Beyili tar* kıskanç, kıskanan; *köküregi tar* ufuksuz, vizyonsuz, dar görüşlü; *tar jerde ḳol sozuv* dar zamanda yardım eli uzatmak; *tar ḳursağın keñeytüv, tas emşegin jibitüv* çocuk sahibi olmak;

	takiyasına tar kelüv küçümsemek, azımsamak, yetersiz bulmak. **dar** *sft.* Dar, geniş olmayan.
ṭaraf *ar.* Taraf, yön. (BV, Gİ, GT, İM, KF, MG).	**tarap** *ism. ar.* Yön, taraf. *Är tarap* her taraf.
taraḳ (ṭaraḳ) Tarak. (BV, Kİ, TZ).	**taraḳ** *ism.* Tarak. *At taraḳ* kaşağı; *taraḳ balta* yırtıcı hayvanları zararsız hâle getirmek için yapılmış alet.
taraḳla- Taramak. (Kİ).	**taraḳta-** *fl.* Taramak.
taral- Daralmak. (Kİ).	**taral-** *fl.* Dağılmak, yayılmak.
tarġa- Dağılmak. (GT).	**tarḳa-** *fl.* 1. Bölünüp dört bir yana dağılmak, saçılmak, yayılmak. 2. *mcz.* Dinmek, normale dönmek, düzelmek, yatışmak. *Aşuvı tarḳav* öfkesi dinmek, yatışmak.

Tablo 1 (devam)

tarġat- Dağıtmak. (CC).	**tarḳat-** *fl.* Bağlanmış veya örülmüş bir şeyi çözmek, açmak.
tarı (darı, ṭarı, tarıġ, taru) Darı. (BV, CC, Kİ, TZ).	**tarı** *ism.* 1. Darı, akdarı. 2. Darı tanesi. *Aḳtaġan tarı* temizlenmiş, ayıklanmış darı.
tārīḫ *ar.* Tarih (gün). (GT, KFT).	**tariḫ** *ism. ar.* 1. Tarih. 2. *mcz.* Rivayet, efsane, hikâye: *Bul äñgimeniñ tariḫın menen başḳa eşkim bilmeydi.* Bu hikâyenin tarihini benden başka hiç kimse bilmiyor.
ṭarīḳat *ar.* Tarikat, yol, usul. (GT, MG).	**tariḳat** *ism. ar. dn.* Tarikat.
tart- (I) (dart-, ṭart-) Tartmak, ölçmek. (BM, İM, Kİ, TA). **tart- (II)** (tarta-) 1. Çekmek. (Kİ, MG). 2. Çekip çıkarmak. (TZ). 3. Asılmak. (MG).	**tart-** *fl.* 1. Kendine çekmek. 2. Taşımak, ulaştırmak. 3. Sarmak, dolamak, takmak. 4. Germek, tutmak. 5. Yutmak, içine almak; *ol temeki tartpaydı.* O, sigara içmiyor. 6. Müzik aleti çalmak: *Üş ay işinde dombıra tartuvdı*

	üyrendim. Üç ayda dombıra çalmayı öğrendim. 7. Çekmek, benzemek: *Men äkeme tartḳanmın.* Ben babama çekmişim. 8. İthaf etmek, armağan etmek. 9. *mcz.* İlgisini çekmek. 10. *mcz.* Öğütmek, un ufak etmek. 11. *mcz.* Ölçmek, tartmak. 12. *mcz.* Aniden bir tarafa bir tarafa yönelip gitmek. *Tartıp aluv* zorla elinden çekip almak; *tartıp jiberüv* tokat atmak, tokatlamak.
tartıḳ Armağan, hediye. (TZ). *Tartıḳ bir-* takdim etmek, sunmak. (TZ).	**tartuv** *ism.* Armağan, hediye. *Tartuv tarttı* armağan verdi, hediye etti.
tartıl- (dartıl-) Tartılmak. (BV).	**tartıl-** *fl.* (su) Çekilmek, azalmak.
ṭaş- (daş-) Taşmak (BM, GT, Kİ, TZ).	**tas-** *fl.* Taşmak, taşarak dökülmek, etrafa yayılmak.
taş (daş, ṭaş) Taş. (BM, CC, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, MS, TZ).	**tas** *ism.* 1. Taş. 2. Oyun taşı. *Domino tastarı* domino taşı; *şaḥmattıñ tastarı* santranç taşları; *tas tülek* dört yaşındaki kartal; *tas jetim* kimsesiz, kimi kimsesi olmayan; *tas ḳarangı* zifiri karanlık; *tastı örge domalav* talihi, bahtı açılmak; *tas töbe* tam tepe, tam tepesine.
taşçı Taşçı. (DM).	**tassı** *ism.* Taş ören kimse, taş ustası.
taşı- Taşımak. (CC, İH, Kİ, TZ).	**taşı-** *fl.* Taşımak, götürmek. *Jük tasuv* yük taşımak.
taşḳın (taşḳun) Sel, taşkın su. (İH, TA).	**tasḳın** *ism.* 1. Taşkın, sel. 2. *mcz.* Aşırı güç, enerji.
taşlı (taşlu) Taşlı. (İM).	**tastı** *sft.* Taşlı, taşla karışık.
tat- (dad-, dat-, ṭaṭ-) Tatmak, tadına bakmak. (CC, GT, İM, Kİ, TZ).	**tat-** *fl.* 1. Tatmak, tadına bakmak. 2. *mcz.* Hayatın acı ve tatlı günlerini yaşamak.

tat Demir pası. (TZ).	**tat** *ism.* Pas. *Tat basḳan ḳalḳan* paslanmış kalkan.
tatlı (datlu, tatıġlı, ṭatlı, tatlu) Tatlı. (BV, CC, M, GT, İM, RH, TZ).	**tätti** *sft.* 1. Şeker tadında olan, tatlı, lezzetli. 2. *ism.* Şekerli şeylerle yapılan yiyecek, tatlı. 3. *mcz.* Yakın, değerli. 4. *mcz.* Hoş, çekici. 5. *mcz.* Barış, birlik ve beraberlik içinde olan, dost. *Balday tätti* baldan tatlı; *tätti til* gönül alıcı söz, tatlı dil. *Tätti uyḳı* derin uyku.
tatov (dat, tat, ṭaṭ) Tat, lezzet. (CC).	**tatuv** *sft.* İyi geçinen, dost geçinen, birlik ve barış içinde yaşayan (kimseler).
tav (daġ, taġ) Dağ. (CC, KK, TZ).	**tav** *ism.* Dağ. *Tavdıñ bası* dağın başı; *tavda jürip, tasta ösüv* gurbet elde çileli bir ömür sürmek.

Tablo 1 (devam)

ṭavāf *ar.* 1. Ziyaret etmek. (Gİ, İM, KF). 2. Hacıların Kâbe etrafında yedi kez dolaşması. (Gİ).	**tavap: tavap ḳıluv** a) Kulluk etmek, ibadet etmek, tavaf etmek: *Ḳoja Aḥmet Yasavidiñ kesenesine tavap ḳılıp ḳayttıḳ.* Hoca Ahmet Yesvî'nin türbesini ziyaret edip döndük. b) Ta'zim etmek, aşırı saygı göstermek.
tavar (davar, tafar, tuvar) Davar, hayvan (GT, KFT).	**tavar** *ism.* Herhangi bir iş ürünü, mal, mülk.
tavuḳ (daġuḳ, daḳuḳ, tafuḳ, taġuḳ, taḳuḳ, tavoḫ, ṭavuḳ, toḳuḳ) Tavuk. (BV, CC, İM, KFT, TZ).	**tavıḳ** *ism.* Tavuk. *Tavıḳ jumırtḳası* tavuk yumurtası.
tāvūs (taus) *ar.* Tavus kuşu. (GT).	**tavıs** *ism. hyvn.* Tavus kuşu.
tavus- Tamamlamak, bitirmek. (CC).	**tavıs-** *fl.* Tüketmek, bitirmek.
tay (ṭay) At yavrusu. (KK, TA).	**tay** *ism.* İki yaşına kadar olan at yavrusu, tay. *Tayġa tañba basḳanday* apaçık, aşikâr, besbelli.

tay- Ayağı kaymak, yanılmak. (İM, MG, TZ).	**tay-** *fl.* 1. Kaymak, dengesini kaybetmek. 2. *mcz.* Sıvışmak, kaçmak, kaytarmak. 3. *mcz.* Caymak, vazgeçmek. 4. *mcz.* Sapmak, yoldan çıkmak. *Basınan bağı tayu* talihsizliğe uğramak.
taya- Dayamak. (İM, İN, Kİ).	**taya-** *fl.* Dayamak, diremek.
tayaḳ (I) (dayaḳ, ṭayaḳ) Dayanak sopa, değnek, baston. (CC, GT, İM). **tayaḳ (II)** Dayak. (TZ).	**tayaḳ** *ism.* Değnek, sopa. *Asa tayaḳ* baston; *tayaḳ astında jürüv* yaşamı sıkıntıyla geçmek; *älipti tayaḳ dep bilmev* bilgisiz, kara cahil olmak; *tayaḳḳa jıġuv* öldüresiye dövmek.
ṭayan- (I) (dayan-) Dayanmak, yaslanmak. (Gİ, KF, Kİ, TA, TZ). **ṭayan- (II)** Dayanmak, güvenmek. (İM).	**tayan-** *fl.* 1. Dayanmak, *tayaḳ tayanuv* bastona, değneğe dayanmak. 2. Yaklaşmak: *jumıs bitüvge tayandı.* İşin sonuna yaklaştık.

Tablo 1 (devam)

tayġaḳ (tayḳaḳ) Kaygan yer. (TZ).	**tayġaḳ** *sft.* 1. Kaygan, kaygın. 2. *mcz.* Dönek, kaypak.
taylaḳ Deve yavrusu. (TZ).	**taylaḳ** *ism.* İki yaşını doldurmamış deve yavrusu, taylak.
taz (daz, ṭaz, tazluḳ) Başının iki tarafı, yanları, şakakları tüysüz olan. (CC, Kİ, TZ).	**taz** *ism.* 1. İnsan başında çıkan ve saç dökülmesine yol açan bulaşıcı bir hastalık, saç mantarı, saç kıran. *Ayna taz* başında hiç saçı olmayan kimse; *töbel taz* tepesinde saçları dökülmüş olan kimse, dazlak. 2. *mcz.* Kel, dazlak. *Taz kebin kiyu (taz ḳalpına tügüv* eski hâline dönmek, tekerrür etmek.
tazalıġ *far. tr.* Tazelik, taze olma. (RH).	**tazalıḳ** *ism.* 1. Temizlik, saflıki paklık, sadelik. 2. *mcz.* Dürüstlük, temizlik, art niyetli olmama hâli.
tāze (teze) *far.* Taze, körpe. (BV, GT, İM, İN, RH).	**taza** *sft.* 1. Temiz, kirsiz. 2. Sun'î olmayan, katkısız, saf; tabiî, doğal. *Taza*

	kümis saf gümüş. 3. *mcz*. Namuslu, temiz, dürüst (insan). *Taza adam* temiz, dürüst, namuslu kimse; *ḳulan taza ayıġuv* tamamen iyileşmek.
tazı *far.* Tazı, ince yapılı av köpeği. (İH, TZ).	**tazı** *ism. far. hyvn.* Tazı. *Tazımen añ avlav* tazıyla avlanmak.
tecribe (tecrübe) *ar.* Tecrübe, deneme. (BV, GT, İN).	**täjiriybe** *ism. ar.* Tecrübe, deneyim. *Täjiriybe jasav* tecrübe etmek, denemek.
tefsīr *ar.* 1. Açıklama, yorumlama. (Gİ, İM, İN, KF, KFT, MG, MS). 2. Kur'anı-ı kerim'i açıklamak amacıyla yazılan eser. (MS).	**täpsir** *ism. ar. dn. esk.* Kur'an açıklaması, tefsir.
tek (I) Boş, sakin, sessiz yer. (CC). *Tek oltur-* konuşmadan, hiçbir şey yapmadan oturmak, uslu oturmak. (Kİ). *Tek tur-* susmak, sakinleşmek. (KK).	**tek (I)** *zrf.* 1. Boş, boşuna. *Vaḳıt tekke ketti.* Vakit boşuna gitti. 2. Karşılıksız, ücretsiz, bedava.
tek (II) (tik) Tek, yalnız. (CC, İM, KK, İN, TZ). **tek (III)** Tek, tek. (CC).	**tek (II)** *zrf.* Tek, sadece, yalnızca: *tek saġan aytıp turmın.* Sadece sana söylüyorum.
teke (deke) Teke, erkek keçi. (Kİ).	**teke** *ism.* Teke. *Teke saḳal* keçi sakal; *teke tires* birbirini yenememe.
tekebbür *ar.* Kibirlenme, büyüklük taslama. (GT, MG).	**täkappar** *sft.* Mağrur, kibirli.
tekebbürlik (tekebbürlük) *ar. tr.* Kibirlilik, büyüklük satma. (GT, İM).	**täkapparlıḳ** *ism.* Mağrurluk, kibirlilik, tekebbür.
tekeçük Küçük teke. (TA).	**tekeşik** *ism.* 1. Henüz yaşını doldurmamış teke. 2. *mcz.* Yöneticilik taslayan, kendine yönetici süsü veren kimse.
tekene (tekne) Tekne. (CC, TZ).	**tegene** *ism.* Ağaçtan veya metalden yapılan işlemeli, içine kımız veya yemek konulan kap, tekne.

temir (demür, temir, temür, timir, timür) Demir. (Kİ, KK, TA, TZ). *Temir boġu* Demir dövüldükten sonra ondan kalan bakiye. *Temir ġazıḳ, temir ḫazuḳ, temir ḳazıḳ, temir ḳazuḳ* kutup yıldızı, Süreyya.	**temir** *ism.* Demir. *Temirden tüyme tüyedi* on parmağında on marifet; *temirdi ḳızuvında coḳ (maḳal).* Demir tavında dövülür (atasözü).
temirşi (demürçi, temirçi) Demirci. (KK).	**temirşi** *ism.* Demirci, demir ustası.
ten (tin) *far.* Ten, et, beden, vücut. (BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, MS, TZ).	**tän** *ism. far.* Vücut, beden, ten. *Tän tazalıġı* vücut temizliği.

Tablo 1 (devam)

teng (deng, tiñ) Denk, eşit, eş. (BV, CC, TZ).	**teñ (I)** *ism.* Yük arabasına yüklenmek üzere bağlanmış, balyalanmış yük, denk. *maḳta tenderi* pamuk balyaları. **teñ (II)** *sft.* 1. Denk, aynı ölçüde, eşit. 2. Birbirine lâyık, münasip (çift). *Teñ kelmev* uygun olmamak, denk gelmemek; *teñ körüv* eşit davranmak, ayrım yapmamak.
tengdeş Aynı değerde. (CC).	**teñdes** *sft.* 1. Yaşıt, akran. 2. Denk, eşit, denktaş. *Teñdesi joḳ* eşi benzeri olmayan.
teñiz (deñiz, teñiz, tiñiz) Deniz. (CC, DM, GT, İM, KK, TA, TZ).	**teñiz** *ism.* 1. Deniz. *Teñiz avruvı* deniz tutması; *aşıḳ teñizge şıġuv* denize açılmak; *teñiz jaġası* deniz kıyısı; *teñiz tolḳını* deniz dalgası; *teñizdiñ tübi* denizin dibi. 2. *mcz.* Bolluk, çokluk, sınırsızlık.
teñri (taġrı, tanrı, tanġrı, tañrı, tigri, tiñri) Allah, Tanrı. (BM, BV, CC, DM, GT, İM, KF, Kİ, İN, MG, RH).	**täñir** *ism. dn.* 1. Tanrı, Allah. 2. Kudretli, güç sahibi, pîr, üstad. *Täñir*

	atḳan lânetlenmiş, mel'un; *Täñir jarlıḳasın* Allah bağışlasın, esirgesin.
tep- (dep-, teb-, tip-) Ayak tepmek, ayakla vurmak. (İM, Kİ, RH, TZ).	**tep-** *fl.* 1. (at, eşek vb.) Çifte atmak, tepmek, tekme atmak. 2. Kayak yapmak, patenle kaymak. *Ḳonkiy tebüv* patenle kaymak; *şañğı tebüv* kayak yapmak; *sırtḳa tebüv* yabancı görmek, el saymak, uzakta tutmak; *tepse temir üzetin* taşı sıksa suyunu çıkarır.
tepele- (depele-) Öldürmek, helak etmek. (Kİ).	**töbele-** *fl.* Tepelemek, üst üste vurmak, tekmelemek.
ter- (der-, dir-, tir-) Dermek, toplamak, yığmak, bir araya getirmek. (TZ).	**ter-** *fl.* Dermek, derlemek, toplamak. *Gül terüv* çiçek toplamak.
ter (der, tir) Ter, vücuttan çıkan sıvı. (CC, Kİ, KK, TA, TZ).	**ter** *ism.* Ter. *Ter şığuv* terlemek; *aram ter boluv* boş yere çabalamak; *mañday ter* alın teri; *terin satuv* çalışıp, çabalamak, emek sarfetmek; *jan terge tüsüv* çok zorlanmak, güçlük çekmek; *ter tögüv* ter dökmek.
terāvīḥ *ar.* Ramazan ayında yatsı namazından sonra kılınan namaz. (GT, İM, KF.).	**taravıḳ** *ism. ar. dn.* Teravih namazı.
terāzī (tarāzū, terāzū, tirezü) *far.* Terazi. (DM).	**tarazı** *ism. far.* Ağırlık ölçüm aleti, terazi. 2. *mcz.* Ölçüm, gösterge.
terbiyet *ar.* Terbiye, eğitim, yetiştirme. (GT).	**tärbiye** *ism. ar.* Terbiye, eğitim. *Ata-ana tärbiyesi* ana baba terbiyesi.
tercüme *ar.* Tercüme, çeviri. (MG).	**tärjime** *ism. ar.* Tercüme, çeviri.
terek Ağaç, hurma ağacı. (CC, Kİ, KK, TZ).	**terek** *ism.* Kavak, kavak ağacı.
tereñ (derin, teren, terin) Derin. (CC, GT).	**tereñ** *sft.* 1. Derin, dibi gözükmeyen. *Tereñ ḳudıḳ* derin kuyu. 2. *mcz.* Değerli, kıymetli, önemli. *Tereñ bilim* derin

	bigi. 3. *zrf.* Etraflıca, genişçe, çok yönlü, derinlemesine. *Tereñ jara* derin yara; *tereñ sezim* derin duygu.
terge- Tahkik etmek, araştırmak. (CC).	**terge-** *fl.* 1. Sorguya çekmek, soruşturma yapmak. 2. *mcz.* Araştırmak, sorup soruşturmak.
teri (deri, tiri) Deri. (CC, DM, GT, Kİ, KK, İN, RH, TZ). *Teri ḳanat* yarasa. (TZ).	**teri** *ism.* 1. Deri, cilt. 2. Kesilmiş hayvan derisi, post. *Bas terisi kesilpegen* uğursuz, sevimsiz, çirkin; *terisi keñ* hoşgörülü, anlayışlı; *terisine sıymav* öfkelenmek, hiddetlenmek, küplere binmek.
terinlet- Derinletmek. (Kİ).	**tereñdet-** *fl.* Derinletmek, derinleştirmek, derinlik kazandırmak.
terle- (derle-, tirle) Terlemek. (CC, TZ).	**terle-** *fl.* Terlemek.
ters Ters, aksi, zıt. (CC, Kİ, TZ).	**teris** *sft.* 1. Yanlış, hata. *Teris is* yanlış iş. 2. Geri, ters, karşı. *Teris bağıt* ters yön. 3. Yakışıksız, yersiz, uygunsuz, düzensiz. *Teris aynaluv* karşı olmak; *teris bata* beddua, lânet; *teris jol* yanlış tutum, yanlış yol; *teris körmev* doğru bulmak, olumlu karşılamak.
tertīb *ar.* Hazırlama, düzene koyma, tertip. (Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG, MS).	**tärtip** *ism. ar.* Tertip, disiplin, düzen.
tesbīḥ *ar.* Belli sözleri tekrarlayarak Allah'ı ululama, teşbih. (Gİ, GT, İM, KF).	**täsbi** *ism. ar.* Tesbih. **täspiyḳ** *ism. ar.* Tespih, teşbih.
teslīm *ar.* Verme, teslim (etme). (Gİ, GT, İM, KF, KFT).	**täsilim: can täsilim etüv** Canını teslim etmek, can vermek.
teş- (deş-, diş-, tiş-) Deşmek, oymak. (KK, RH, TZ).	**tes-** *fl.* Delmek, delik açmak. *Ḳabırġanı tesüv* duvarı delmek; *sırġa tağuv üşün ḳulağın testi.* Küpe takmak için kulağını deldi. *Kökey testi* çok önemli, can

	alıcı (mesele); *tesken tav* çok uzak, ücra yer.
teşik (deşük, tişek, tişik, tişük) Deşik, deşilmiş olan. (CC, DM).	**tesik (I)** *ism.* Delik, deşik. *Tesik ökpe* çile çekmiş kimse, çilekeş. **tesik (II)** *sft.* Delinmiş, delikli, deliği olan. *Tesik şelek* delik kova.
tetik Gizli bir şeyin abahtarı ki ancak onu yapan bilir. (Kİ).	**tetik** *ism.* 1. Alet, parça. 2. *mcz.* Temel, öz düşünce. *İstiñ tetiğin bilüv* işin özünü bilmek.
tevbe (toba) *ar.* Tövbe (etme), işlediği bir günah veya suçtan pişman olarak bir daha yapmamaya karar verme. (Gİ, GT, İM, KF, KFT, MS).	**tävbe** *ism. ar.* Tövbe etme; şükretme, razı olma. *Tävbesi ḳabıl boluv* dileği gerçekleşmek; *tävbesinen jañıluv (jazıluv)* yoldan sapmak, Allah'ı unutmak; *tävbesine kelüv* şükretmek, kanaat etmek. **toba** *ünl. ar.* 1. Allah'a şükür. 2. Şaşkınlık, hayret gibi durumlarda kullanılan "tövbe" anlamında bir söz.
teve ḳuş (deve ḳuş, deve ḳuşı, deve ḳuşu) Devekuşu. (TZ).	**tüyeḳus** *ism.* Devekuşu. *Tüyeḳustıñ jumırtḳası* devekuşunun yumurtası.
teveçi (tifeçi) Deveci. (GT).	**tüyeşi** *ism.* Deve besleyip bakan kişi, deveci.
tevekkül *ar.* Kadere razı olma. (Gİ, GT, İM, KF).	**tävekel** *ism. ar.* Tevekkül. *Tävekelge bel baylav (buvuv)* bir işi yapmaya kararlı olmak, azmetmek.
tevelü Devesi olan, deve sahibi. (TA).	**tüyeli** *sft.* 1. Devesi olan, devesi çok. 2. Deveye yüklenmiş (nesne), deveye binmiş (kimse).
tevrīt *ar.* Tevrat. (Gİ, GT, İM).	**tävrat** *ism. ar.* Hz. Musa'ya bildirilen Tanrı buyruklarını kapsayan, İbranîlerin din kitabı, Tevrat.

teyemmüm *ar.* Teyemmüm. (Gİ, İM, KF, MS).	**täyem** *ism. ar. dn.* Su bulunmayan yerde su niyetiyle toprak, kum gibi şeylerle abdest alma, teyemmüm.
teyin Sincap. (CC, İH, İM, TA).	**tiyin** *ism.* Sincap.
tez (tiz) *far.* Tez, çabuk, acele. (CC, DM).	**tez** *zrf.* Tez, çabuk, acele, ivedi. *Tez arada* çabuk, ivedi, hemen, derhal.
tezek (dezek, tizek) Tezek, hayvan dışkısı. (BV, Gİ, İM, KFT, Kİ, MS, TA, RH, TZ).	**tezek** *ism.* Tezek.
tezle- (tïzle-) İvmek, acele etmek. (TA, TZ).	**tezde-** *fl.* Hızlanmak, çabuklaşmak, ivedilik kazanmak.
tıḳ- (I) (dıḳ-) Tıkamak, kapamak. (BM, Kİ, KK, MG, TA, TZ).	**tıḳ- (II)** *fl.* 1. Gizlemek, saklamak: *Ḳaġazdı ḳoynına tıḳtı.* Kâğıdı koynuna sakladı. 2. *mcz.* Hapse atmak, içeriye tıkmak.
tıḳ- (I) (arı, yılan) Sokmak. (GT).	**tıḳ- (II)** *fl.* 1. Saplamak, sokmak. 2. Bir şeyin içine sokmak, koymak, girdirmek.
ṭın- (I) (din-, tın-,) 1. Dinlenmek, istirahat etmek. (TA). 2. Durmak, kımıldamamak. (TA). **tın- (II)** Susmak. (TZ).	**tın-** *fl.* 1. Bitmek, tamamlanmak, son bulmak. 2. Dinmek, yatışmak, sakinleşmek; *balalardıñ davısı tındı.* Çocukların sesi dindi, kesildi. *Köñildegisin aytıp tındı.* İçini döküp rahatladı.
tınç (ḍınç, dinç) Sakin, rahat, dinç, zinde. (Kİ).	**tınış** *sft.* 1. Sessiz, sakin. 2. Rahat, sakin, huzurlu. *Tınış taptırmav* rahat vermemek.
tınçlıḳ Dinçlik, zindelik. (Kİ).	**tınıştıḳ** *ism.* 1. Sessizlik, sükût, sükûnet. 2. Barış, sulh.
tınım Rahat, huzur. (CC).	**tınım** *ism.* 1. Huzur, rahat, sükûnet. 2. *mcz.* Sonuç, netice. *Tınım almav* durum dinlememek; *tınım bermev*

	rahatsız etmek; *tınım tappav (körmev)* huzuru kaçmak, tedirgin olmak.
tıñla- (diñle-, düñle-) Dinlemek. (GT, İM).	**tıñda-** *fl.* Kulak vermek, dinlemek. *Tıñdañızdar* dinleyiniz.
tırna- (tırma-) Tırmalamak. (TZ).	**tırna-** *fl.* Tırmalamak, tırnaklamak.
tırnaḳ (dırġaḳ, dırnaḳ) Tırnak. (BV, DM, İM, Kİ).	**tırnaḳ** *ism.* 1. Tırnak. 2. Pençe, tırnak. *Tırnaġına turmav* tırnağı bile olamamak; *tırnaḳ astınan kir izdev* hatasını bulmaya çalışmak.
tırnaḳlı (tarnaḳlu) Tırnaklı. (İM).	**tırnaḳtı** *sft.* 1. Tırnağı olan, tırnaklı. 2. *mcz*. Güçlü, kuvvetli azılı.
tış (taş) Dış, dışarı. (İM).	**tıs (I)** *ism.* Dışarı, dış. *Sabaḳtan tıs vaḳıt* ders dışındaki vakit. **tıs (II)** *ism.* Dış, yüz, kılıf. *jastıḳtıñ tısı* yastık yüzü, kılıfı.

Tablo 1 (devam)

tışḳaru (daşġarı, daşra, dışra, taşarı, taşġarı, taşġaru, taşḳara, taşḳarı, taşḳaru, taşra, taştın) Dışarı, dışarıya doğru. (MG).	**tısḳarı** *zrf.* 1. Dışarı, dışarıya. 2. Uzak, ırak.
tıy- 1. Engellemek, tutmak. (CC, GT, İM). 2. Geciktirmek. (TZ).	**tıy-** *fl.* 1. Kesmek, dindirmek. *Köz jasın tıyu* gözyaşını dindirmek. 2. Yasaklamak, engellemek, alıkoymak: *Ol meni jaman isten tıydı.* O, beni kötü işlerden alıkoydu.
tible- Diplemek, bir şeye dip koymak. (Kİ).	**tüpte-** *fl.* 1. Bitki köklerini çapalayarak kabartmak, havalandırmak. 2. Ciltlemek, kaplamak. 3. (bitki) Kök salmak. 4. Yama yapmak, yamamak. 5. *mcz*. Bir meseleyi sonuçlandırmak. *Tüptep kelgende* doğrusu, esasında, aslında.

tik (dik) Dik, doğru. (BV, CC, MG, RH).	**tik** *sft.* 1. Dik, dümdüz. 2. Eğimi dike yakın olan, dik. 3. *mcz.* Direkt, doğrudan. 4. Bahiste ortaya bir şey koymak; bir şeyine oynamak.
tik- (I) (tik-) Ağaç dikmek. (GT, KK).	**tik- (I)** *fl.* (ağaç) Dikmek, (çiçek) ekmek, (bina) yapmak, inşa etmek.
tik- (II) (dik-) Dikiş dikmek. (BM, BV, CC, GT, İM, Kİ, KK, MG, İN, TZ).	**tik- (II)** *fl.* Dikiş yapmak, dikmek. *Kiyim tigüv* elbise dikmek.
tiken, tikenek (diken, düken, tekenek) Diken. (DM, GT, TA, TZ).	**tiken, tikenek** *ism.* Diken. *Tiken tildi* dili kılıçtan keskin.
til- (dil-) Dilmek, dilimlere ayırmak, uzun ve dar parçalara ayırmak. (TZ).	**til-** *fl.* Dilmek, doğramak, dilimlemek.
til (I) Dil, ağızdaki dil. (BV, CC, DM, GT, İM, KFT, KK, İN, RH, TZ).	**til (I)** *ism.* 1. Canlıların konuşma ve tat alma organı, dil. 2. *mcz.* İbre (saat). 3. *mcz.* Esir, tutsak.
til (II) (dil) Lisan, dil. (CC, GT, Kİ, MG,	**til (II)** *ism.* 1. Dil, lisan. 2. Bir düşünceyi ifade eden anlamlı söz öbeği. 3. Bir dilin kurallarını, özelliklerini konu edinen ders. *Til alġış* söz dinleyen, söz tutan; *til tabısuv* anlaşmak, iyi geçinmek; *til tiygizüv* sövmek, azarlamak; *tilge jüyrik* söz ustası, hatip; *tilinen bal tamuv* ağzından bal akmak; *tildiñ mayın tamızuv* ustaca, etkili konuşmak; *tili aşı* çatal dilli; *tili ḳısḳa* konuşmayı beceremeyen; *tili men jaġına süyenüv* gevezelik etmek; *tili mirdiñ oġınday* acı sözlü, dili keskin; *tili tiyü* hakaret etmek, sövmek; *tilin tartpav* ağzına geleni çekinmeden söylemek; *tilinen tabuv* dilinin cezasını çekmek; *tiliñdi tart* ağzından çıkanı kulağın duysun.

tile- (dile-) İstemek, dilemek. (BV, CC, GT, İM, İN, Kİ, KK, MG, TA, RH, TZ).	**tile-** *fl.* Dilemek, istemek. *Tilek tilev* dilek dilemek, dilek tutmak.
tilek (dilek, diley) 1. İstek, dilek, murat. 2. Dilencilik etme. (TZ, CC, GT, İM, KFT).	**tilek** *ism.* 1. Dilek, arzu. 2. Rica, istek, talep: *Tilegiñ ḳabıl bolsın!* Dileğin kabul olsun!
tilen- (dilen-) Dilenmek, ısrarla istemek. (DM, GT, İM, TA).	**tilen-** *fl.* 1. Kendi iradesiyle istemek, rica etmek; gönüllü olmak. 2. Dilencileşmek, dilenmek.
tilençi (dilençi) Dilenci. (DM, GT, İM, Kİ, TZ).	**tilenşi** *ism.* Dilenci.
tilençilik Dilencilik. (GT).	**tilenşilik** *ism.* Dilencilik.
tilim (dilim) Dilim, parça. (CC).	**tilim:** ***bir tilim*** Dilim, bir dilim.
tilmaç (dilmaç, talmaç, tılmaç, tolmaç) Tercüman. (İM, TZ).	**tilmaş** *ism.* Çevirmen, tercüman, dilmaç.

Tablo 1 (devam)

tilsiz (dilsüz, tilsüz) Dilsiz, lâl. (Kİ, TZ).	**tilsiz** *sft.* 1. Dilsiz, konuşamayan, tat. 2. *mcz.* Kaskatı kesilmiş, donup kalmış. *Tilsiz jav* sessiz sedasız gelen belâ, felâket. 3. Sessiz, sakin. *Tilsiz tünde* sessiz gece; *ot pen suv tilsiz jav* yangın ile su baskını sessiz (dilsiz) düşman.
tint- Araştırmak, incelemek, denemek. (CC).	**tint- (tintkile-)** *fl.* 1. Altını üstüne getirerek aramak, araştırmak. 2. *mcz*. Etrafa dikkatle, yiyecek gibi bakmak.
tintövçi Arayan, inceleyen. (CC).	**tintüvşi** *ism.* Arama yapan, tahkikat yürüten kişi.
tire- Diremek, dayama. (MG).	**tire-** *fl.* 1. Diremek, dayamak. 2. Bir şeyi hep aynı noktaya getirmek, bir yere odaklamak.

tirek (direk, terek) 1. Direk, destek. (CC, İM, Kİ). 2. Ağaç. (DM, GT).	**tirek, tirenşi** *ism.* 1. Direk. 2. *mcz.* Destek, dayanak.
tiri (diri, tirig) Canlı, diri. (BV, CC, GT, İM, Kİ, TA, TZ).	**tiri** *sft.* Diri. *Tiri ärvaḳ* bir deri bir kemik; *tiri jetim* küçükken hem annesini, hem babasını kaybetmiş.
tiril- (diril-, tiri-, tirik-) Dirilmek, canlanmak, yaşamak. (BV, CC, GT, İM, Kİ, TA, TZ).	**tiril-** *fl.* 1. Dirilmek, canlanmak. 2. *mcz.* Güçlenmek, kuvvetlenmek.
tirkiz- (tirgiz-, tirgüz-, tirkir-) Diriltmek, canlandırmak (TZ).	**tirilt-** *fl.* Diriltmek, canlandırmak.
tirilik (dirilik) Dirilik, canlılık, yaşama. (Gİ).	**tirilik** *ism.* Dirilik, canlılık.
tirlik (dirlik) Hayat, yaşayış, canlılık. (GT, İM, Kİ).	**tirlik-bolmıs** *ism.* Hayat, yaşayış.
tirsek (dirsek) Dirsek. (BV, DM, İM, İN, KK, MG, TA, TZ).	**tirsek** *ism.* Diz.
tiş (diş) Diş. (BV, CC, DM, GT, İM, Kİ, KK, TA, RH, TZ).	**tis** *ism.* 1. Diş. *Azuv tis* azı dişi; *kürek tis* kesici (ön) diş; *süt tis* süt dişi; *tis dägeri* diş doktoru. 2. *mcz.* Alet, edavat, makine dişi. *Tis jaruv* dişi çıkmaya başlamak; *tis ḳaḳkan* tecrübeli, deneyimli; *tisi batpav* cesaret edememek; *tisin ḳayrav* diş bilemek, kin tutmak.
tişle- (dişle-) Dişlemek, ısırmak. (BM, BV, CC, GT, İM, Kİ, TA, TZ).	**tiste-** *fl.* Dişlemek, ısırmak.
tişli Dişli. (BV).	**tisti** *sft.* 1. Dişli, dişi keskin olan. 2. *mcz.* Azılı, güçlü.
tit- (dit-) 1. Ditmek, tüylerini yolmak. 2. Yün, pamuk vb. atmak. (TA, TZ).	**tüt-** *fl.* (yün) Ditmek, açmak. *Jün tütüv* yün ditmek.
titre- (ditre-) Titremek (BV, CC, GT, İN, MG, TZ).	**titire-** *fl.* 1. Titremek. 2. Sarsılmak, silkinmek.
tiy- (deg-, teg-, tey-, tig-) Değmek, dokunmak, varmak, erişmek. (BV, TZ).	**tiy-** *fl.* 1. Değmek, dokunmak, temas etmek. 2. Bir şeyi elde etmek,

	sahiplenmek. 3. Birisine bulaşmak, dil uzatmak. 4. (kız) kocaya varmak, evlenmek. *mcz. tiyü* tadına bakmak; *avır tiyü* ağırına gitmek, dokunmak; *erik tiyü* özgürlüğüne kavuşmak.
tiyişli Gerekli, değer. (TZ).	**tiyisti** *sft.* İlgili, gereken, ait olan: *Tiyisti akşasın aldı.* Kendine ait olan parayı aldı.
tiz (diz, tizgi) Diz. (BV, CC, İM, İN, KK, Kİ, MG, RH, TZ).	**tize** *ism.* 1. Diz. 2. *mcz.* Zulüm, baskı. *Tize bügüv* a) diz çökmek b) diz üstü oturmak, boyun eğmek, teslim olmak; *tize ķosuv* birleştirmek, birlik olmak.
tiz- Dizmek. (TZ).	**tiz-** *fl.* 1. Dizmek, sıralamak. 2. *mcz.* Toplamaki dizmek, düzene sokmak. **tüz-** *fl.* Dizmek, kurmak, oluşturmak.

Tablo 1 (devam)

tizgin (tüzgün) Dizgin. (CC, İM, Kİ, TA).	**tizgin** *ism.* 1. Dizgin. 2. *mcz.* Bağımsızlık, özgürlük. 3. *mcz.* Yönetim, idare. *Tizginge jabısuv* idareyi ele geçirmeye çalışmak; *tizginden ustav* özgürlüğünü kısıtlamak; *tizginin öz ķolına aluv* bağımsızlığa kavuşmak.
tizginle- Dizginlemek. (Kİ).	**tizginde-** *fl.* 1. Dizginlemek, dizgin takmak. 2. *mcz.* Kendi hâline bırakmak, özgürlüğünü kısıtlamak. 3. *mcz.* Bir konuya hâkim olmak, bilmek.
tob Savaş aleti, top. (DM).	**dop** *ism.* Top. **top** *ism.* 1. Grup, kalabalık. 2. Sınıf, birim. *Tobın jazbav* birlikte hareket etmek, birbirinden ayrılmamak.
ţobuķ (dobuķ, dopuķ, ţopuķ, topuķ) Topuk. (DM, KK, TA).	**tobıķ** *ism. ant.* 1. Topuk. *Tobığı şığuv* topuğu çıkmak. 2. Büyükbaş hayvanın topuğu. *Tobığınan da kelmev* tırnağı

	bile olamamak; *tobıḳman ḳağuv* vefasızlık etmek.
toġra- Doğramak. (Kİ).	**tuvra-** *fl.* Doğramak, kesmek.
toġram Et veya ekmek, parçası. (DM, TA).	**tuvram** *ism.* Lokma, parça. *Bir tuvram nan* bir lokma ekmek.
ṭoġru (doġrı, doğru, ṭoġrı, torı) 1. Doğru, yanlış olmayan. (CC, Gİ, İM, MG, TA). 2. Doğru, düz, eğri olmayan. (İN, Kİ).	**tuvra** *sft.* Dosdoğru, doğru; direkt. 2. Tam, kesin. *Tuvra saġat ekide* tam saat ikide; *Tuvra on bes jıl bolıptı.* Tam on beş yıl oldu. 3. *mcz.* Doğru, adil. *Tuvra jolġa saluv* doğru yolu göstermek; *tuvrasın aytuv* doğrusunu söylemek.

Tablo 1 (devam)

ṭoġruluḳ Doğruluk. (CC).	**tuvralıḳ** *ism.* Doğruluk, dürüstlük, adillik. *Tuvralıġın aytuv* doğrusunu söylemek.
toġuz (doḳuz, doḳız, taḳuz, toḳuz, ṭoḳuz, toḳḳuz) Dokuz. (sayı). (BM).	**toġız** *sy.* 1. *mcz. etng.* Dokuz: *Toġız ḳabattı üy saldı.* Dokuz katlı eve yaptı. 2. Kazak geleneklerine göre verilen hediye veya cezanın dokuz olması, dokuza tamamlanması.
toḫum (toḳun, tuḫm) *far.* (<tuḫm) Tohum, ekin tohumu. (BM, DM).	**tuḳım** *ism.* 1. Tohum; mahsul. *Ḳarbızdıñ tuḳımdı* karpuzun çekirdeği. 2. Cins. *Maldıñ jaña tuḳımdarı* hayvanın yeni cinsi. 3. Soy, sülâle, kök, köken. *Ol ataḳtı tuḳımdan.* O, asil soylu.
toḳ (ṭoḳ) Tok, aç olmayan. (GT, TZ).	**toḳ** *sft.* 1. Tok. 2. Karnı tok, sırtı pek. 3. *mcz.* Şişman, semiz. *Toḳ bäyge* hazırlıksız, kısa mesafeli at yarışı; *toḳ işek* kalın bağırsak.

toḳı- (doḳı-, toġu-, toḳu-, ṭoḳı-) Dokumak, örnek. (İM).	**toḳı- (I)** *fl.* Dokumak, örnek. *Baypaḳ toḳuv* çorap örmek. **toḳı- (II)** *fl.* 1. (at, eşek vb.) Eyer altına teğelti koymak. 2. Yeterince anlamak, kavramak, öğrenmek; *Bul sözimdi köñiliñe toḳıp al.* Bu sözümü iyi dinle, unutma.
toḳlı Bir yaşındaki erkek koyun, kuzu. (BM, TA).	**toḳtı** *ism.* Toklu.
toḳluḳ Tokluk, bolluk, fazlalık. (CC).	**toḳtıḳ** *ism.* 1. Tokluk, tok olma hâli. 2. Bolluk, bereket, esenlik.
toḳmaḳ (doḳmaḳ, toḳmaç) Tokmak. (BV, CC).	**toḳpaḳ** *ism.* 1. Tokmak. 2. Darbe, ceza. *Toḳpaḳ jal* uzun ve gür yele; *toḳpaḳ jev* darbe yemek.
toḳsan (ṭoḳşan, toḳzan) Doksan (sayı). (BM, BV, DM, Gİ, İM, Kİ, TZ).	**toḳsan** *sy.* Doksan. *Toḳsan avız sözdiñ tobıḳtav tüyini* uzun sözün kısası.
toḳta- Sabit olmak. (TZ).	**toḳta-** *fl.* 1. Durmak, duraklamak. 2. Bir yerde kalmak, konaklamak: *Almatıġa barġanda dosımnıñ üyine toḳtadım.* Almatı'ya gittiğimde arkadaşımın evinde konakladım. 3. *mcz.* Bir şeyin üzerinde durmak, izah etmek: *Bayandamaşı aldağı mindetterge toḳtadı.* Konuşmacı yapılacak işleri izah etti. 4. *mcz.* Sonuca, karara varmak. 5. *mcz.* İlerlemiş yaş veya hastalık nedeniyle hamile olması imkânsızlaşmak. 6. *mcz.* (hayvanlarda cinsel istek) Durmak, bitmek.
toḳuş Savaş, gaza. (İN).	**toġıs** *ism.* Savaş, vuruş, mücadele.
toḳuş- Savaşmak, vuruşmak. (İM, MG, TZ).	**toġıs- (I)** *fl.* 1. Kavuşmak, buluşmak, karşılaşmak. 2. *mcz.* Hemfikir olmak, aynı fikiri paylaşmak.

	toğıs- (II) *fl.* Çekişmek, savaşmak.
tol- Dolmak. (BV, CC, İM, İN, Kİ).	**tol-** *fl.* 1. Dolmak: *Üydiñ isi kisige tola bastadı.* Evin içi insanlarla dolmaya başladı. 2. Belirli bir yaşa gelmek: *Biyıl jası elüvge toldı.* Bu yıl elli yaşını doldurdu. 3. *mcz.* Etlenmek, semirmek. *Köñili toluv* memnun kalmak, tatmin olmak.
toldır- (doldur-, doltur-, toldur-, toltur-, ṭoltur-) Doldurmak. (TZ).	**toltır-** *fl.* 1. Doldurmak. 2. Yerine getirmek, gerçekleştirmek. *Jospardı toltıruv* planı gerçekleştirmek. 3. Boşlukları doldurmak, eksikleri tamamlamak. *Şığındardıñ ornıñ toltıruv* eksikleri tamamlamak. 4. Memnun etmek, razı kılmak.
tolı (dolu, ṭolu, toluġ) Dolu, dolu olan. (GT, Tİ, TZ).	**tolı** *sft.* 1. Dolu, dolmuş. 2. Çok, bol, sayısız, hadsiz.
tomşuḳ (dumşaḳ, dumşuḳ) Kuşun gagası. (TZ).	**tumsıḳ** *ism.* 1. Burun, gaga. 2. *cğrf.* Tepecik, tümsek. 3. Ayakkabının burnu, ön tarafı: *Tumsıġın buzuv* ağzını burnunu dağıtmak; *tumsıġın köterüv* kibirlenmek, burnu havada olmak; *tumsıġı taṣḳa tiyü* sürekli engellerle karşılaşıp yılmak, işi yaver gitmemek.
ton (don, ṭon) Kıyafet, elbise. (CC, GT, İH, İM, KFT, Kİ, MG, TZ).	**ton** *ism.* Kürk. *Jaġalı ton* yakalı kürk; *Ḳısḳa ton* kısa kürk; *ton pişüv* a) kürk biçmek b) birisinin arkasından yorum yapmak, biri hakkında değerlendirme yapmak.
toñ- Buz olmak, donmak. (CC, Kİ, TZ).	**toñ-** *fl.* 1. Donmak, üşümek. *Suvıḳtan toñuv* soğuktan donmak. 2. (hava) soğumak.

toñ Buz, don. (Kİ).	**toñ** *ism.* 1. Don. 2. *mcz.* (kalp) Katılaşmak, taşlaşmak. *Toñ may* iç yağı, don yağı; *toñ moyın* inatçı, dediği dedik (kimse).
toñuz (danġuz, danġķuz, donķuz, toġuz, tonġuz, ṭonġuz) Domuz. (Kİ).	**doñız** *ism.* 1. Domuz. 2. *mcz.* Kaba, sevimsiz.
top (I) Toparlak, yuvarlak, top. (CC, TZ). **ṭop (II)** (Çevgan oyununda kullanılan) top. (Kİ, MG).	**dop** *ism.* Top. **top** *ism.* 1. Grup, kalabalık. 2. Sınıf, birim. *Tobın jazbav* birlikte hareket etmek, birbirinden ayrılmamak.
ṭopraķ (ṭobraķ) Toprak. (BM, BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, KF, KFT, Kİ, MG, MS, TA, TZ).	**topıraķ** *ism.* Toprak. *Sazdı topıraķ* killi toprak; *suvarmalı topıraķ* sulu arazi; *Topırağı torķa bolsın!* Mekânı cennet olsun, rahat uyusun! *Topıraķ buyıruv* defnedilmek, gömülmek.
torba (tobra, ṭobra, topra, torva) Torba. (TZ).	**dorba** *ism.* Torba, çanta, heybe.
torġa Dokunmuş şeyler. (TA).	**torķa** *ism.* 1. En iyi cins, değerli bir ipek türü. 2. *mcz.* Rahat, yumuşak, sevimli.
ṭorı (doru, toġru, toru, ṭoru) Koyu kahverengi, hurma rengi. (DM).	**torı** *sft.* 1. Doru (at). 2. Esmer (insan). *Ķara torı äyel* esmer kadın.
tov (totu) Tuğ, sancak. (CC).	**tuv (I)** *ism.* Sancak, bayrak.
toy- (I) (toķ-) Doymak. (BM, BV, GT, İM, Kİ, KK, TZ). **toy- (II)** Bıkmak. (GT).	**toy-** *fl.* 1. Doymak, doyuncaya kadar yemek, içmek; *Tamaķķa toydım.* (yemeğe) Doydum. 2. *mcz.* Usanmak, bıkmak: *Senen toydım.* Senden bıktım. *Seniñ söziñe toydım.* Senin sözünden usandım. *Toyġan ķuzıday* sessiz, sakin, uslu, uysal.
toy Düğün, şölen, şenlik. (CC, İH, İM, KFT, Kİ).	**toy** *ism.* Şölen, ziyafet, düğün, toy. *Toy jasav* düğün yapmak; *üylenüv toyı* düğün; *sündet toyı* sünnet düğünü; *toy ası* düğün yemeği.

toydır- (toydur-) Doyurmak. (CC).	**toydır-** *fl.* Doyurmak, açlığını gidermek.
toz- 1. Top kapmak, toz kalkmak. (BV, Kİ). 2. Toz olmak. (TZ).	**toz-** *fl.* 1. Köhneleşmek, eskimek, yıpranmak: *Kiyimi äbden tozıptı.* Elbisesi çok eskimiş. 2. Dağılmak, saçılmak. 3. *mcz.* Sefalete düşmek.
toz Yaylara sarılan ağaç kabuğu. (Kİ).	**toz** *ism.* Kayın ağacının, akağacın kabuğu.
tozaḳ Cehennem. (BM).	**tozaḳ** *ism. far.* 1. Cehennem, tamu. *Tozaḳ otı* cehennem ateşi. 2. *mcz.* Azap, işkence. *Tozaḳtan ḳutḳaruv* işkenceden kurtarmak.
tögül- (dökil-, dökül-, tökel-, tökül-) Dökülmek, akmak. (CC).	**tögil-** *fl.* 1. Dökülmek. 2. *mcz.* Akıcı şekilde okunmak, akıp gitmek (şiir, şarkı).

Tablo 1 (devam)

tök- (dök-) Dökmek. (BM, BV, CC, GT, İM, Kİ, TA, RH).	**tök-** *fl.* 1. Dökmek, boşaltmak. 2. *mcz.* Varını yoğunu saçmak, israf etmek. *Aḳşa tögüv* paraları savurmak. 3. *mcz.* (şarkı, şiir) Söylemek. *Än tögüv* arka arkaya şarkı söylemek. 4. *mcz.* İp sarmak. *Abıroyın tögüv* rezil olmak; *Köz jasın tögüv* gözyaşı dökmek; *ter tögüv* ter dökmek.
töl Döl. (İM).	**töl (I)** *ism.* Hayvanın yeni doğmuş yavrusu. *Töl ayı* Nisan, Mayıs ayları; *töl bası* ilk doğan yavru hayvan. **töl (II)** *sft.* Bir kişiye veya nesneye ait, birisinin mülkiyetinde olan.
töle- (töl-) Ödemek, para vermek.	**töle-** *fl.* Ödemek, ödeme yapmak. *Eñbeḳaḳı tölev* maaş ödemek; *ḳolmaḳol tölev* peşin ödemek.

tön- (dön-) 1. Dönmek. (BV, CC, GT, İM). 2. Ters çevrilmek. (CC). 3. Değişmek. (İM).	**tön-** *fl.* Alta almak için birinin üzerine abanmak, çullanmak.
töpe (depe, tebe, tepe) Tepe. (BM, BV, İM).	**töbe (I)** *ism.* Tepe. **töbe (II)** *ism.* 1. Doruk, zirve. 2. Başın üst kısmı, tepesi. *Töbe biy* en üst mertebeli bey; *töbe körsetüv* bir görünüp kaybolmak; *töbeñnen urġır* Allah seni kahretsin; *töbesi kökke jetüv* mutluluktan havalara uçmak, başı göğe ermek; *töbesinen ķuy ķazuv* eziyet etmek, azap göstermek; *töbe şaşı tik turuv* korkudan saçları diken diken olmak.
tör Sedir. (TZ).	**tör** *ism.* Evin en değerli yeri, başköşe, tör. *Törge ozuv* başköşeye oturmak; *törden orın aluv* başkalarından kıymetli olmak; *törinen köri jaķın* bir ayağı çukurda.
töre (düre, tura, tür, türe) 1. Din, âdet, görenek, örf, töre. (CC, İM). 2. Kanun, kural, yasa. (CC).	**töre** 1. *esk.* Asilzade, aristokrat, soylu. 2. Yüksek makam, mevki sahibi. 3. *mcz.* Kadı, hâkim. 4. *mcz.* En iyi. *Ķızdıñ töresi* kızın en iyisi; *aķınnıñ töresi* şairin en iyisi.
törele- Yönetmek, hüküm vermek, düzenlemek, tanzim etmek. (CC).	**törele-** *fl.* Hüküm vermek, karar vermek, kural koymak.
törpi Törpü, eğe. (Kİ).	**türpi** *ism.* 1. Törpü. 2. *mcz.* Kaba, nezaketsiz.
tört (dörd, dört, dörüd, dörüt, türt) Dört (sayı). (BM, BV, CC, GT, İM, Kİ, MG).	**tört** *sy.* Dört. *Tört tülik* deve, at, koyun, sığır gibi hayvanların genel adı; *tört ayaġınan tik turġızuv* (kendi) ayakları üzerinde durmasını sağlamak; *tört közi tügel* toplu, cumhur, cemaat; *tört*

	ḳubılası teñ işleri yolunda, dersi tasası olmayan; *tört tüligi say* zengin, hâli vakti yerinde.
törtkil (dörtkül, törkül, törtgül, törtkül) Dört köşeli, dörtgen. (İM).	**törtkil** 1. *ism.* Dört köşeli bir desen, nakış türü. 2. *sft.* Dört köşeli. *Törtkil üstel* dört köşeli masa; *törtkil düniye* bütün dünya.
töş (dös, döş) Döş, göğüs, kaburga altı. (BV, CC, Kİ, TZ).	**tös** *ism.* 1. Döş, göğüs. 2. Hayvanların göğüs kafesi. 3. Kadın, kız göğsü, meme. 4. *mcz.* Dağ ve tepe yüzü, yamacı, yakası; *tös ḳağuv (soğuv)* övünmek, böbürlenmek; *tös ḳalta* gömlek cebi; *tös tabandap jatuv* (hayvan) karnı üzerine yatmak.

Tablo 1 (devam)

töşe- (döşe-) Döşemek, yaymak. (BM, İM, Kİ, KK, TA, TZ).	**töse-** *fl.* 1. Döşemek, sermek. *Edenge kilem tösev* yere halı sermek. 2. *mcz.* Kulağını dayayıp dinlemek.
töşek (döşek) Döşek, yatak. (CC, DM, GT, İM, Kİ, KK, TA, TZ).	**tösek** *ism.* 1. Döşek, yatak. *Tösekke jatḳızuv* yatağa yatırmak. 2. Sedir.
töşen- (döşen-) Döşenmek, yayılmak. (İM, KK, TZ).	**tösel-** *fl.* 1. Döşenmek, serilmek. 2. Alışmak, uyum sağlamak, benimsemek. *Salt jürüvge töselüv* ata binmeyi öğrenmek.
töy- (dög-, tög-, töv-) Dövmek, vurmak, ezmek. (Bv, GT, TZ).	**tüy-** *fl.* 1. Bir nesneyi havana koyarak ezmek, un ufak etmek, toz hâline getirmek. 2. *mcz.* Vurmak, dövmek.
töz- (döz-, düz-) Sabır ve tahammül göstermek, dayanmak, katlanmak. (GT, Kİ, MG).	**töz-** *fl.* Dayanmak, direnmek, sabretmek.
tözümlü Sabırlı, sebatlı, dayanıklı. (CC).	**tözimdi** *sft.* 1. Dayanıklı, sabırlı, metin. 2. Sağlam, sert, berk.

tu Kısır hayvan. (TZ).	**tuv (II)** *sft.* 1. Kısır. *Tuv siyır* kısır inek. 2. *mcz.* Bakir, taze.
ṭūfān *ar.* Büyük sel felâketi. (GT).	**topan: topan su** Tufan.
tul (ṭul) Dul, dul kadın. (CC, Kİ, TA, TZ).	**tul** *sft.* 1. Dul (kadın). 2. *mcz.* Sahipsiz, kimsesiz.
tulum Saç örgüsü. (CC, DM).	**tulım** *ism.* 1. Saç örgüsü. 2. *esk.* Çocukların kulak ve alın arasına ve enselerinin üst kısımlarına nazardan korumak amacıyla bırakılan saç, perçem.
tuman (ṭuman) Duman, sis, karanlık. (BM, CC, DM, Kİ, TZ).	**tuman** *ism.* 1. Sis. 2. *mcz.* Belirsiz, bulanık. *Soḳır tuman* göz gözü görmeyecek derecede sisli hava.
tumav (dumağı, tumağı, tumov) Nezle. (TZ).	**tumav** *ism.* Grip, soğuk algınlığı, nezle. *Tumav tiyü* nezle olmak.
tunçuḳ- (tumçuḳ-, tumsuḳ-) Ölürcesine bayılmak. (TZ).	**tunşıḳ** *ism.* 1. Boğulmak, nefes alamamak. *Suvġa tunşıġuv* suda boğulmak. 2. *mcz.* Yok olmak, imha olmak, mahvolmak.
tunuḳ Bulutlu, sisli, kapalı. (İH).	**tunıḳ** *sft.* Temiz, berrak, duru. *Tunıġın laylav* huzurunu bozmak; *tunıḳ su* berrak su.
tur- (I) (dur-, ṭur-) Durmak, sabit olmak, sakin olmak. (İM). **tur- (II)** (dur-) İkame etmek, yerine geçmek. (İM). **tur- (III)** (dur-) Yardımcı fiil. (BV, GT, İN, MG, RH). **ṭur- (IV)** (dur-) Ayağa kalkmak. (BM, GT, İM, KK, TA).	**tur-** *fl.* 1. Durmak, dikilmek. *At ḳorada tur.* At ahırda duruyor. 2. Kalkmak, ayağa kalkmak. 3. Uykudan uyanmak, kalkmak. *Otırġan ornınan turuv* oturduğu yerden kalkmak. 4. (bir yerde) Oturmak, ikamet etmek, yaşamak. *Ḳalada turuv* şehirde yaşamak. 5. Ne kadar, kaç: *Ḳanşa turadı?* Ne kadar, fiyatı nedir? 6. Oluşmak, meydana gelmek: *Komissiya üş adamnan turadı.* Komisyon üç kişiden oluşuyor. 7. Bir sözle kelime grubu

	oluşturarak "oluşmak, meydana gelmek" anlamı verir. 8. Fiillerle birleşerek şimdiki zaman fonksiyonu üstlenen yardımcı fiil olarak kullanılır: *Öleñ oḳıp tur.* Şiir okuyor. *Jañbır javıp tur.* Yağmur yağıyor.
turġay (durġay) Toygar kuşu, serçe gibi küçük kuş, tongar kuşu. (BV, İH).	**torġay** *ism.* Serçe, serçe kuşu.
turġuz- (durġur-, durġuz-, turġur-, ṭurġuz-) Ayağa kaldırmak, dikeltmek. (Kİ, TZ).	**turġız-** *fl.* 1. Uyandırmak, kaldırmak. 2. Yükseltmek, dikmek; (duvar) örmek. *Estkertkiş turġızuv* anıt dikmek; *Üydiñ ḳabırġasın turġızuv* evin duvarını örmek.
turna (ṭurna) Turna kuşu. (BM, CC, DM, İM, Kİ, TZ).	**tırna** *ism. hyvn.* Turna.

Tablo 1 (devam)

turuş (ṭuruş) Duruş. (RH).	**turıs** *ism.* Duruş, bir noktada hareketsiz olarak durma.
tuşa- Beygirin ayaklarını birbirine bağlamak. (Kİ).	**tusa- (tusavla-)** *fl.* 1. Köstek vurmak, iple veya kayışla bağlamak. 2. *mcz.* Kendi hâline bırakmamak, engel olmak, kösteklemek.
tuşaḳ (tuşar) Ata vurulan ayak bağı. (Kİ, TZ).	**tusav** *ism.* 1. Köstek, bukağı. 2. *mcz.* Engel, mâni, set. *Tusav boyı* kısa mesafe; *tusav keser (etng).* a) henüz yürümeye başlayan çocuğun düzgün yürümesi için ayaklarına bağlanan ipin saygıdeğer biri tarafından kesilme geleneği b) herhangi bir konuda ilk tanıtımın yapıldığı tören; *ayaġına tusav tüsüv* başı bağlanmak, evlenmek.
tut- (dut-, ṭut-, ṭuṭ-) 1. Tutmak. (BM, BV, CC, Gİ, GT, İN, KF, MG, RH,	**tut-** *fl.* 1. Elle tutmak. 2. Asmak. 3. Bırakmamak, yapışmak. 4. Ele

TZ). 2. Elde etmek, yakalamak, saklamak. (GT). 3. Bir şeyi salıvermek üzere tutmak. (İM). 4. Dokunmak, el ile tutmak. (İM). 5. Yakalamak. (İM, MG).	geçirmek. 5. Saymak, kabul etmek, bilmek. *Ustaz tutuv* usta bilmek, örnek almak; *oraza tutuv* oruç tutmak.
tutam (dutam) Tutam, avuç dolusu. (BM, İM).	**tutam** *ism.* 1. Tutam. 2. Tutamlık.
tutıl- (I) (güneş veya ay tutulmak. (BM, TZ. **tutul- (II)** (dutıl-, dutul-) 1. Tutulmak, ele geçirilmek. (BV, GT, İH, İM, Kİ, RH, TZ). 2. Bağlanmak. (RH).	**tutıl-** *fl.* 1. Tutulmak, yakalanmak. 2. (ay, güneş) Tutulmak. 3. (kilim, halı vb) duvara asılmak.
ṭūtī *far.* Papağan, dudu kuşu. (GT, İH).	**totı** *ism. ar.* Papağan.
tutḳa (tutġa) Kılıcın sapı. (Kİ, MG).	**tutḳa** *ism.* 1. Tutamak, tutamaç, sap, kol. *Esiktiñ tutḳası* kapının kolu. 2. *mcz.* Destek, dayanak. *Tutḳa boluv* dayanak olmak.
tutḳun (tutġun) Esir, hapis, tutsak. (CC, Kİ, TA).	**tutḳın** *ism.* Esir, tutsak, tutuklu. *Tutḳınġa tüsüv* esir düşmek.
ṭutsaḳ (dutsaḳ, tutsaḳ, tutsav, tutı, tutu) Tutsak, rehin, esir (TA).	**tutḳın** *ism.* Esir, tutsak, tutuklu. *Tutḳınġa tüsüv* esir düşmek.
tuv- (do-, doġ-, toġ-, tov-) Doğmak, dünyaya gelmek. (CC).	**tuv-** *fl.* 1. Doğmak: *Ol biyıl tuvdı.* O, bu sene doğdu. 2. Doğurmak: *Äyelim ul tuvdı.* Eşim erkek çocuk doğurdu. 3. *mcz*. Kurulmak, ortaya çıkmak, belirmek: *Maġan bir oy tuvdı.* Aklıma yeni bir şey geldi. *Mümkindik tuvdı.* Fırsat düştü. 4. (yeni ay) Girmek, başlamak. 5. Yoktan var olmak, peyda olmak. *Ayı oñınan tuvuv* bahtı açılmak, yıldızı parlamak; *Öñgimeden öñgime tuvuv* lâf lâfı açmak; *zaman*

	tuvuv fırsat çıkmak; *tuvmay tuva şökkir* geberesice.
tuyaḳ (doynaḳ, toynaḳ, ṭoynaḳ, tuynaḳ) Hayvanın tırnağı, hayvan ayağı. (BV, Kİ, MG).	**tuyaḳ** *ism.* 1. At, eşek, inek gibi hayvanların ayak tırnakları; toynak. 2. *mcz.* Küçükbaş hayvanlar, davar. 3. *mcz.* Zürriyet, çocuk; *tuyaġın tasḳa soġuv* sıkıntıya uğramak; *tuyaġı ilinüv* bir şeyi henüz elde etmek; *tuyaḳ baspaġan* bakir, ayak basılmamış; *ala tuyaḳ* fesat, sinsi, kurnaz; *aşa tuyaḳ* büyük ve küçükbaş hayvanların genel adı; *ḳuv tuyaḳ* acımasız, merhametsiz; *tuyaġın ḳiymıldatpav* kılını kıpırdatmamak; *tuyaḳ kesti* aşırı çiğnenmiş (toprak); *tuyaḳ ḳalmav* soyu kurumak, nesli tükenmek; *tuyaḳ serppev* hareketsiz yatmak, deliksiz uyumak; *tıñ tuyaḳ* güçlü, kuvvetli; *tirerge tuyaḳ ḳoymav* hiçbir şeyi kalmamak, her şeyini yitirmek.
tuyaḳlı Toynaklı. (BV).	**tuyaḳtı** *sft.* 1. Toynağı olan, toynaklı. 2. *mcz.* Soyu, nesli devam eden.
tuz (duz, ṭuz) Tuz. (BM, BV, CC, DM, GT, İM, KFT, Kİ, RH, TZ).	**tuz** *ism.* Tuz. *Astıñ tuzın körüv* yemeğin tuzuna bakmak; *tuzı jaraspav* anlaşamamak, geçinememek; *tuzın tatuv* ekmeğini yemek, dost olmak; *tuzı jeñil* şanssız, talihsiz (kişi).
tuzaḳ (ṭuzaḳ) Tuzak, ağ. (BM, CC, DM, GT, Kİ, TZ).	**tuzaḳ** *ism.* Tuzak. *Tuzaḳ ḳuruv* tuzak kurmak; *tuzaḳḳa tüsüv* tuzağa düşmek.
tuzla- (duzla-, tuzul) Tuz vermek, tuzlamak. (CC, Kİ).	**tuzda-** *fl.* Tuzlamak.

tuzlı (duzlu, ṭuzlı, tuzlu, ṭuzlu) Tuzlu. (BV, DM, İM).	**tuzdı** *sft.* Tuzlu.
tuzluḳ Terbiyelemek için çorbaya atılan yoğurt. (Kİ).	**tuzdıḳ** *ism.* Tuz, yağ, soğan ve sarımsaktan yapılan bir tür sos.
tüf Bir ünlem. (İM).	**tüv** *ünl.* Beğenmeme, memnuniyetsizlik, kızgınlık ifade eden bir tür ünlem, tüh.
tüg Tüy, kıl. (BV, İM, KFT, RH, TZ).	**tük** *ism.* 1. Tüy, kıl, yün. 2. *mcz.* Bitki tüyleri.
tügme (düğme, tüvme) Düğme. (DM, İM, MG, TA).	**tüyme** *ism.* Düğme.
tüklü (tügli, tüglü) Tüylü, saçlı. (CC). *Tüklü alma* ayva. (Kİ).	**tükti** *sft.* 1. Tüylü, kıllı. *Tükti kevde* kıllı göğüs. 2. Yünlü. *Tükti kilem* yünlü halı.

Tablo 1 (devam)

tükür- (tüfkür-, tüpkür-, tüskür-, tüvkür-) Tükürmek. (BM, CC, KF, Kİ, KK, TA, TZ).	**tükir-** *fl.* Tükürmek. *Biriniñ avzına biri tükirip ḳoyġanday* birbirinin ağzına tükürmüş gibi, ağız birliği yapmış gibi.
tükürük (tükrük, tüvrük) Tükürük. (Gİ, KF, KK, MS).	**tükirik** *ism.* Tükürük.
tülki (dilkü, tülkü, tilkü, tülkü) Tilki. (BM, DM, İM, Kİ, TA).	**tülki** *ism.* 1. Tilki. 2. *mcz.* Uyanık, kurnaz, zeki.
tümen (dümen) 1. On bin (BV, CC, Kİ, KK).	**tümen** *ism. askr. esk.* Tümen.
tün (dün, tüne) 1. Dün, dünün gecesi. (BM, BV, Kİ). 2. Akşam, gece. (CC, GT, İM, KK, TA, TZ). *Tün buçḳı* gece yarısı. (TA). *Tün keçe* evvelki akşam. (Kİ). *Tün keyçe* dün gece. (TA).	**tün** *ism.* Gece. *Tün ortası* gece yarısı; *tün uyḳısın tört bölüv* gece boyu gözünü yummamak, gözüne uyku girmemek.
tüne- Gecelemek. (İM, Kİ).	**tüne-** *fl.* 1. Gecelemek. 2. *mcz.* Türbede gecelemek, türbede geceleyerek evliyalardan medet ummak.

tüñül- Ümitsizliğe düşmek. (TZ).	**tüñil-** *fl.* Umudunu kesmek, inancını kaybetmek. *Tirşilikten tüñilüv* hayattan umudunu kesmek.
tüp (dib, dip, tib, tip, tüb) Dip, temel, kök. (BV, CC).	**tüp (I)** *ism.* 1. Dip, alt. *Teñizdiñ tübi* denizin dibi. 2. Ağaç, ot vb. şeylerin kökü. *Aġaştı tübimen juluv* ağacı kökü ile sökmek. 3. Kök (ağaç). *Ḳırıḳ tüp alma aġaşı* kırk kök elma ağacı. 4. Bir şeyin yanı, yan tarafı. *Aġaştıñ tübinde* ağacın dibinde, gölgesinde. **tüp (II)** *ism.* Soy, sülâle, kök. *Tüp atası* ecdadı; *tübü jaḳsı adam* soylu bir aileden gelen; *tübine jetüv* kökünü kurutmak; *tüp tamırı* soyu, sülâlesi.
tür- (dür-) Dürmek. (GT).	**tür-** *fl.* 1. Sıvamak, kıvırmak. 2. *mcz.* Dağıtmak, yarmak, bölmek.
türk Türk. (BV, İM, İN, MG, RH, TA, TZ).	**türik** *ism.* 1. Asya ve Doğu Avrupa'da yaşayan, Türkçe'nin çeşitli lehçelerini konuşan soy ve bu soydan olan kimse, Türk. 2. Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan halk ve bu halktan olan kimse.
türkī (Türkişe) *tr. ar.* 1. Türkçe, Türk Dili. (GT). 2. Türke ait. (KFT).	**türki: türki tilderi** Türk lehçe ve şiveleri. *Türki ḥalıḳtarı* Türk halkları.
türli (dürlü, türlü, türlüg) Türlü, çeşitli. (GT).	**türli** *sft.* Türlü, çeşitli. *Alvan türli* çeşitli; *är türli* her çeşit; *bir türli* a) bir çeşit, bir tür b) değişik, enteresan; *türli-tüsti televizor* renkli televizyon.
türt- (dürt-, dürüt-) Dürtmek. (İM).	**türt-** *fl.* 1. Dürtmek, vurmak. 2. *mcz.* Not almak. *Közge türtse körinbes* zifirî karanlık, *türt, şaytan, türt* birinin başına belâ gelsin diye söylenen kargış sözü.

tüş- (I) (düş-) Düşmek. (BV, CC, İM, İN, Kİ, KK, MG, TA, TZ). **tüş- (II)** (düş-) 1. Düşmek, uğramak, rastlamak, ele geçirmek. (GT). 2. Düşmek, denk gelmek. (RH). *ittifāḳ tüş-* tesadüf etmek. (GT). 3. Meydana gelmek. (İM).	**tüs-** *fl.* 1. İnmek, düşmek. *Attan tüsüv* attan inmek. 2. Girmek, yerleşmek. *Universitetke tüsüv* üniversiteye girmek. 3. Görevden alınmak. 4. *dlblm.* (ses) Düşmek. 5. Bulaşmak, girmek; *tuman tüsüv* sis kaplamak; *küz tüsüv* sonbahar gelemek; *suvıḳ tüsüv* soğuklar başlamak. 6. Mal olmak. *Arzanġa tüsüv* ucuza mal olmak; *Ḳınbatḳa tüsüv* pahalıya mal olmak. 7. (müsabaka, yarış) Katılmak. *Jarısḳa tüsüv* yarışa katılmak.
tüş (I) (düş) Öğle, öğle vakti. (CC, İM).	**tüs (I)** *ism.* Gün ortası, öğle.

Tablo 1 (devam)

tüş (II) (düş) Düş, rüya. (GT, TZ).	**tüs (II)** *ism.* Düş, rüya. *Tüs körüv* rüya görmek.
tütün (dütün) Duman. (BM, CC, DM, GT, İM, TZ).	**tütin** *ism.* 1. Duman. 2. *mcz.* Ocak, aile ocağı, yuva. *Tütin tütetüv* aile kurmak.
tütünle- Tütsülemek, dumanlatmak. (RH, TA).	**tütinde-** *fl.* Tütmek, duman çıkmak.
tüve (deve, teve, tife, tive, töve) Deve. (TZ).	**tüye** *ism.* Deve. *Tüye balvan* yenilmez, güçlü, pehlivan; *tüyeni tügimen jutuv* deveyi hamuduyla yutmak.
tüymele- (tügmele-, tüvmele-) Düğmelemek. (TZ).	**tüymele-** *fl.* Düğmelemek.
tüyün (dügün) Düğüm. (TZ).	**tüyin** *ism.* 1. Düğüm. 2. *mcz.* Sonuç, netice, özet.
tüz (düz) Düz, doğru. (BV, CC, GT, KFT, MG, RH).	**tüz** *ism.* Evin dışındaki yer, dışarı, düzlük.
tüz- (I) (düz-) Düzmek, düzeltmek. (BV, TZ).	**tüz-** *fl.* Dizmek, kurmak, oluşturmak.

tüz- (II) Düzmek, yapmak, meydana getirmek. (GT).	
tüzel- (düzel-, tüzen-) Düzelmek. (BV, GT, Kİ, KK, TZ).	**tüzel-** *fl.* 1. Düzelmek. 2. Onarılmak, iyileşmek. 3. Mizacını düzeltmek.
tüzet- (düzelid-, düzet-, tüznet-, tüzüt-) 1. Düzeltmek. (BV, CC, İM, MG, TZ). 2. Sıralanmak, saf tutmak.	**tüzet-** *fl.* Düzeltmek.
U	
uç (üç) 1. Uç, uç taraf. (BV, CC, DM, GT, Gİ, İM, İN, KF, Kİ, MG). 2. Sınır. (TA). 3. Taraf, yan. (TZ).	**uş** *ism.* Uç. *Ḳarındaştıñ uşı* kalemin ucu; *aytpaḳ sözim tilimniñ uşunda tur* söyleyeceğim söz dilimin ucunda; *ḳol uşın berüv* yardım eli uzatmak.
uçḳun Kıvılcım. (CC, İH).	**uşḳın** *ism.* 1. Uçkun, kıvılcım. 2. *mcz.* Bir şeyin, nişanı, işareti belirtisi.
uçmaḳ Cennet. (BM, CC, İM, İN, KFT, Kİ, MS, TA, TZ).	**uşpaḳ** *ism. dn.* 1. Uçmak, cennet. 2. *mcz.* Mutlu, huzurlu hayat.
uçuḫ Samanlı buğday, tınaz. (CC).	**uşıḳ** *ism.* Saman, çöp.
uçur- Uçurmak. (KFT).	**uşır-** *fl.* 1. Uçurmak. 2. (tahılı) Karıştırıp havalandırmak.
uġrı (oġrı, oġur, uğru, uġur, uġurı, uvru) Hırsız. (KFT).	**urı** *ism.* Hırsız, uğrı. *Ḳaltaġa tüsetin urı* cepçi.
uğurlan- (oġurlan-) Soyulmak. (KFT).	**urlan-** *fl.* 1. Çalınmak, aşırılmak. 2. Gizlenmek, saklanmak.
uḳ- Anlamak, idrak etmek. (Kİ).	**uḳ-** *fl.* Anlamak, kavramak, bellemek: *Ol aytġandı uḳpaydı.* O, söylenenleri anlamaz.
ulu (ullu, uluġ) Büyük, ulu, yüce. (CC, DM, Gİ, İH, İM, İN, KF, Kİ, KK, MS, TA, RH, TZ). *Ulu anası* nine, büyük anne. (Kİ). *Ulu azu* büyük dişler. (Kİ). *Ulu balıḳ* Kur'anıkerim'de nur diye anılan büyük bir balık. (İH). *Ulu*	**ulı** *sft.* 1. Ulu, yüce, büyük. 2. Bilge, düşünür: *Abay-Ḳazaḳtıñ ulı aḳını.* Abay, Kazakların büyük şairidir. *Ulı juma* Cuma günü; *ulı säske* dalöğle, tam öğle vakti. **ulıḳ (I)** *ism. esk.* Üst düzey yönetici. **ulıḳ (II)** *sft. esk.* Ulu, büyük.

barmaḳ başparmak. (TA). *Ulu tiş* azı dişi. (DM).	
ulu- Ulumak, feryat etmek. (CC, TZ).	**ulı-** *fl.* 1. (köpek, kurt, çakal vb.) Uzun, iniltili, ağlar gibi ses çıkarmak, ulumak: *Ḳasḳır uliy bastadı.* Kurt ulumaya başladı. 2. *mcz.* (rüzgâr) Uğuldamak. *İşi ulıv* açlıktan karnı guruldamak.
uluġla- (ulula-) Yüceltmek. (İM, KFT).	**uluḳta-** *fl.* Saygı göstermek, değer vernek.
uluġluḳ (uluġluġ, ululıḳ, ululuġ, ululuḳ) Büyüklük, yücelik. (GT, İM).	**ulıḳtıḳ** *ism.* Hükümdar, yönetici olma.
ulus Halk, millet. (GT).	**ulıs** *ism. esk.* Ulus, millet. *Ulıstıñ ulı küni* ulusun ulu günü (Nevruz Bayramı, yılbaşı).
un Un. (BM, BV, CC, DM, GT, Gİ, İM, KF, KFT, KK, MS, RH). *Un tart-* un öğütmek. (TA).	**un** *ism.* Un. *Biyday unı* buğday unu; *un tartatın diyirmen* un değirmeni.
una- Kabullenmek, boyun eğmek, itaat etmek. (CC, TA).	**una-** *fl.* Hoşa gitmek, beğenmek: *Bul maġan unap tur.* Bu benim hoşuma gidiyor.
unut- (unıd-, unud-, unuṭ-) Unutmak. (BM, CC, DM, Gİ, GT, İM, KF, Kİ, KK, MG, MS, TA, TZ).	**umıt-** *fl.* Unutmak. *Umıt boluv* unutulmak; *umıt ḳaluv* hatırlamamak, unutulmak.
ur- (vur-) Vurmak, dövmek. (BV, CC, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, KK, MG, MS, RH, TZ).	**ur-** *fl.* Vurmak, çarpmak. *Bas uruv* baş eğmek, saygı göstermek; *közge uruv* göze çarpmak; *Ḳuday uruv* (Allah) belâsını vermek.
uruḫ Uruk, çocuk, nesil. (CC). **uruḳ** Bir babadan çoğalan köy, mahalle. (İH).	**urıḳ** *ism.* 1. Embriyon, oğulcuk. 2. Tohum.

uruş (uruşu) Vuruşma, dövüşme, savaş. (CC, İM, İN, KFT, KK, MG, TZ).	**urıs** *ism.* 1. Savaş, harp, muharebe. *Ḳandı urıs* kanlı savaş; *urıs maydanı* savaş meydanı; *urısta jeñip şıġuv* savaştan galip ayrılmak; *urıstı toḳtatuv* savaşı sona erdirmek. 2. Kavga, çekişme. *Üy işiniñ urısı* aile içi tartışma.
uruş- Vuruşmak, dövüşmek, savaşmak. (CC, İM, İN, KFT, KK, MG, TZ).	**urıs-** *fl.* 1. Savaşmak, muharebe etmek. 2. Azarlamak, paylamak, sövmek.
usta (osta, uṣta) (<ustād) Usta, öğretici. (CC, DM, GT, TZ).	**usta** *ism. far.* 1. Usta, eli uz, işinin ehli. *Aġaş ustası* marangoz; *temir ustası* demirci, demir ustası. 2. *mcz*. Hünerlii marifetli. *Ol sözge usta* o, lâf cambazıdır.
ustura Ustura. (DM).	**ustara** *ism. far.* Ustura.

Tablo 1 (devam)

uş- (uç-) Uçmak. (KK).	**uş-** *fl.* 1. Uçak: *Stanbulġa uşaḳ tañerten uştı.* İstanbul uçağı sabah kalktı; *basınan baḳıt uşuv* talihsizliğe uğramak. 2. *mcz*. Hızla gitmek, uçmak. *Ḳuraḳ uşuv* fazla ilgi göstermek, çok iltifat etmek; *murttay uşuv* aniden düşmek.
uşaḳ (uvaḳ) Küçük, ufak. (BV, GT, İH, İM).	**usaḳ** *sft.* 1. Ufak, küçük. 2. Küçükbaş hayvan. 3. Bozuk para. *Usaḳ adam* kıskanç kişi; *usaḳ söz* dedikodu.
uşat- Parçalamak, parçalatmak, kırmak. (GT).	**usat-** *fl.* Ufalamak, öğütmek, ezmek.
ut- (uṭ-) Ütmek, yenmek, galip gelmek. (TA).	**ut-** *fl.* Kazanmak, yenmek, ütmek, utmak: *Ol bes mıñ teñge uttı.* O, beş bin tenge kazandı. *Şaḥmattan meni uşıp ketti.* Satrançta beni yendi.

uvaḳ (uşaḳ) Ufak, küçük. (KFT).	**uvaḳ** *sft.* Ufak, küçük, minik. *Uvaḳ akşa* bozuk para; *uvaḳ mal* küçükbaş hayvan.
uvu (aġı, aġu, avu) Zehir. (Kİ).	**uv** *ism.* 1. Zehir, agu, sem. 2. *mcz.* Üzüntü, acı, keder, sıkıntı. *Uv tildi* dili zehir gibi, acı dilli; *uv jegen ḳaskırday* çok gaddar, merhametsiz, zalim, insafsız, kıyıcı.
uvut- Avutmak, teskin etmek, susturmak, yatıştırmak. (CC).	
uya (yuva) Yuva, ev. (BM, Kİ, TZ).	**uya** *ism.* 1. Yuva. *Ḳustıñ uyası* kuş yuvası; *uya saluv* yuva yapmak, yuvalamak. 2. *mcz.* Bir şeyin içine yerleştirildiği, oyuk, yuva. 3. *mcz.* İnsanın kendi evi, doğduğu yer, yuva. *Uşḳan uya* baba ocağı, evi.
uyal- (vıyal-) Utanmak. (CC, GT, KFT, Kİ, KK, MG, TZ).	**uyal-** *fl.* Utanmak, çekinmek, sıkılmak. *Uyalġannan jerge kirip kete jazdav* utancından yerin dibine geçecek gibi olmak.
uyalt- Utandırmak. (MG).	**uyalt-** *fl.* Utandırmak, yüzünü yere baktırmak, mahcup etmek.
uyat Utanma, hayâ. (CC, Kİ).	**uyat** *ism.* Ayıp, ar, namus, hayâ. *Uyat boluv* ayıp olmak; *uyat saḳtav* edepli, terbiyeli olmak; *uyatḳa ḳaldıruv* utandırmak, yüzünü yere baktırmak; *uyattan bezgen* namussuz, utanmaz.
uyḳı (uḫu, uḳu, uyuḫı, uyuḫu, uyḳu) Uyku. (İM).	**uyḳı** *ism.* Uyku. *Uyḳı basuv* uykusu gelmek; *uyḳıġa batuv* uykuya dalmak, uyumak; *uyḳı körmev* uyumamak; *uyḳısın buzuv (bölüv)* zamansız uyandırmak; *uyḳısı şayday aşıluv* uykusu

	kaçmak; *şala uyḳı (uyḳısı şala)* uykusunu tam alamamış.
uyḳusuzluḳ Uykusuzluk. (GT).	**uyḳısızdıḳ** *ism.* Uykusuzluk.
uzaḳ Uzak. (BV, İN).	**uzaḳ** *sft.* 1. Uzak, ırak. *Uzaḳ yol* uzun yol. 2. Uzun süren, uzun süreli; *uzaḳ tañ* gece boyu, bütün gece; *uzaḳḳa barmav* uzun sürmemek.
uzat- (uzad-) Uzatmak. (BM, BV, Gİ, İM, İN, KF, Kİ, MG, TZ).	**uzat-** *fl.* 1. Uzatmak. 2. Kızını evlendirmek.
uzun Uzun. (BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MG, RH, TA, TZ). *Uzun ip* urgan, halat. (CC). *Uzun ḳılı* uzun zaman, uzun uzadıya. (CC).	**uzın** *sft.* 1. Kısa olmayan, uzun. 2. Alçak olmyan, yüksek.
uzunlıḳ (uzunluḳ) Uzunluk. (Gİ, Kİ).	**uzındıḳ** *ism.* Uzunluk.
Ü	
üçöv Üçü birden, üçü beraber. (CC).	**üşev** *sy.* Üç adet.

Tablo 1 (devam)

üf Ünlem. (İM).	**üh** *ünl.* Sıkıntı, bezginlik, usanç, acı gibi duyguları bildiren ünlem, of, üf; *Üh dep avır kürsindi.* Of diyerek içini çekti.
ügü Baykuş, uhu kuşu. (BM, CC, Kİ, TZ).	**üki** *ism.* 1. Puhu kuşu. 2. Puhu kuşunun tüyü.
üle- Taksim etmek, paylaştırmak. (Kİ).	**üle-** *fl.* Üleştirmek, paylaştırmak, bölüştürmek.
üleş- (ülü-, ülüş-) Paylaşmak, bölüşmek. (BM, CC, İM, KFT).	**üleş-** *fl.* Üleşmek, bölüşmek, paylaşmak: *Özara üleşip aldı.* Kendi aralarında paylaştılar.
üleştir- (üleşdür-, üleştür-, yüleştir-) Üleştirmek, paylaştırmak. (Gİ, KF).	**üleştir-** *fl.* Üleştirmek, dağıtmak, paylaştırmak.

ülker Ülker yıldızı. (BM, Kİ, TA, TZ).	**ürker** *ism. astr.* Boğa burcunda yedi yıldızdan oluşan takım, Süreyya, Ülker.
ülüş (ülü) Pay, hisse. (BM, BV, CC, İM, KFT, Kİ, TZ).	**üleş** *ism.* Pay, hisse, üleş. *Üles ķosuv* katkıda bulunmak. *Üleşin aluv* payını almak.
ümīd (ömed) *far.* Ümit. (BV, GT, İM).	**ümit** *ism. far.* Ümit, umut. *Ümit artuv* ümit bağlamak; *ümit etüv* ümit etmek; *ümit üzüv* ümidini kesmek.
ümmet *ar.* Ümmet, dinî, topluluk. (Gİ, GT, İM, KF, MS).	**ümbet** *ism. ar.* Ümmet.
ün Ün, ses. (CC, GT, İM, KFT, Kİ, KK).	**ün** *ism.* 1. Ün, ses, seda. 2. Ezgi, melodi. *Ün joķ, tün joķ* sessiz sedasız; *ün ķatpav* konuşmamak, ses çıkarmamak; *ün ķosuv* desteklemek, kollamak; *üni öşüv* a) sesi kesilmek b) yok edilmek, imha olmak.
ünde- (inde-, ünle-) Çağırmak, seslenmek. (GT).	**ünde- (I)** *fl.* Konuşmak, söylemek. **ünde- (II)** *fl.* Çağırmak, davet etmek.
ür- (I) (köpek için) Ürmek, ulumak, havlamak. (BM, CC, GT, Kİ).	**ür- (I)** *fl.* 1. Ürümek, havlamak. 2. *mcz.* Küfretmek, sövmek.
ür- (II) Üflemek. (BM, BV, İM, Kİ, KK, TZ).	**ür- (II)** *fl.* Üflemek, soluk vermek: *Balalar ķoldarındaġı şarların ürdi.* Çocuklar ellerindeki balonları şişirdi. *Ürip avızġa salġanday* sevimli, çok güzel.
ürk- (ürük-) Ürkmek, korkmak, çekinmek. (GT, İM, KK, MG, RH).	**ürk-** *fl.* Ürkmek, korkmak.
ürküt- Bir dereceye kadar korkutmak, ürkütmek, kaçırmak. (Kİ, TA).	**ürkit-** *fl.* 1. Ürkütmek. 2. *mcz.* Korkutmak, ödünü koparmak.
üst Üst, yukarı. (BV, Gİ, GT, İM, KF, KFT, KK, MG, MS, RH, TA, TZ).	**üsti** *zmr.* Bir şeyin tepesi, üstü, üst tarafı, yüzü. *Suvdıñ üsti* suyun yüzü. 2. Giyecek, giysi, üst baş: *Aḥmet turıp üstin ķaķtı.* Ahmet kalkıp üstünü silkti.

	3. Bir olayın geçmekte olduğu an. *Üstinen tüsüv* a) üstüne gelmek b) ağzından almak.
üstāz̲ (üstād) *ar.* Üstat, hoca, mahir. (İN, KFT).	**ustaz** *ism. far.* Öğretmen, hoca, üstad. *Alġaşḳı ustaz* ilk öğretmen; *täjiribeli ustaz* tecrübeli hoca: *Ustazıñdı äkeñdey sıyla.* Öğretmenine, babana gösterdiğin kadar saygı göster.
üş (üç) Üç (sayı). (DM, KK).	**üş** *sy.* 1. Üç. 2. Öğrenciler verilen orta not, üç. *Üş kündik fäniy* üç günlük dünya; *üş ḳaynasa sorpası ḳosılmav* birbirinden tamamen farklı olmak, hiç benzememek; *üş uyıḳtasa tüsine (oyına) kirmev* kırk yıl düşünse aklına gelmemek, inanamamak.
üşi- (üşe-, üşü-) Üşümek. (CC).	**üsi-** *fl.* Üşümek, donmak: *Ayazdan ḳoldarım üsip ketti.* Ayazdan ellerim dondu.
üşinşi (üçünçi, üçüncü) Üçüncü. (KK).	**üşinşi** *sy.* Üçüncü.

Tablo 1 (devam)

üşkü Matkap, burgu. (TA).	**üski** *ism.* Matkap, delgi.
üşün (çün, için, içün, uçun, üçün) İçin, dolayı. (KK).	**üşin** *edt.* İçin, dolayı. *Beybitşilik üşin küres* barış için mücadele; *sen üşin keldim* senin için geldim.
üz- Koparmak, kırmak. (CC, GT, TZ).	**üz-** *fl.* 1. Koparmak, çekip almak: *At tusavın üzip ketti.* At kösteğini koparıp gitti. 2. *mcz.* Kesmek, durdurmak, bırakmak: *Ol menimen baylanıstı üzdi.* O, benimle alâkasını kesti, bağlantısını kopardı. *Tepse, temir üzetin* çok sağlam, güçlü.
üzengi (üzegü, üzengü) Üzengi. (CC, DM, KK, RH, TZ).	**üzeñgi** *ism.* Üzengi.

V	
va‘de *ar.* Söz verme. (Gİ, GT).	**vaġda** *ism. ar.* Ant, yemin, vaat. *Vaġde baylasuv* sözleşmek, antlaşmak, karşılıklı yemin etmek.
va‘ẓ *ar.* Vaaz, dinî öğüt. (Gİ, GT, KF, KFT).	**vaġız** *ism. ar.* Vaaz, öğüt, nasihat.
vācib *ar.* Yapılması dinen gerekli olan. (Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, MG, MS).	**väjip** *ism. ar.* Vacip, kural, kaide, kanun.
vaḳt (oḳt) *ar.* Zaman, vakit. (BV, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, MG, MS).	**vaḳıt** *ism. ar.* 1. Vakit, zaman. 2. *mcz.* Dönem, devir, çağ, devran. 3. An lâhza. *Boz vaḳıt* boş zaman; *däl vaḳıt* tam vakit; *keşegi vaḳıt* akşam vakti; *jergilikşi vaḳıt* yerel saat; *ḳızmet vaḳıtı* mesai saati; *key vaḳıtta* bazen; *vaḳıtı bitüv (ketüv)* vadesi gelmek, ömrü sona ermek.
vallāh(i) *ar.* “Allah için, Allah hakkı için” anlamında bir yemin. (Gİ, İM, İN, KF, KFT, RH).	**ollahi (olla-billä)** *ünl. ar.* Vallahi, vallahi billahi.
vallāhu ekber *ar.* “Allah en büyüktür” (İM).	**allahuakbar** *ünl. ar.* Allahü ekber.
varaḳ *ar.* Kâğıt yaprağı. (GT).	**baraḳ** *ism. ar.* Sayfa, varak.
vaṣiyyet *ar.* 1. Bir kimsenin öldükten sonra yapılmasını istediği şey. (Gİ, GT, İM, İN). 2. Nasihat, öğüt. (MG).	**ösiyet** *ism. ar.* Vasiyet, nasihat, öğüt. *Ösiyet aytuv* öğüt vermek, nasihat etmek.
vatan *ar.* Yurt, vatan. (Gİ, GT, KF).	**otan** *ism. ar.* 1. Vatan. 2. *mcz.* Aile, ocak: *Bizdiñ otanımız - Ḳazaḳstan*. Bizim vatanımız Kazakistan.
vaẓīfe(t) *ar.* Vazife, görev. (BV, İM).	**väziypa** *ism. ar.* Vazife, görev.
vebāl *ar.* Günah. (GT).	**obal** *ism. ar.* Vebal, günahi hıyanet. *Obalına ḳaluv* vebalini almak.
vefā *ar.* Sözünde durma, bağlılık. (GT, İM, KFT).	**opa (II)** *ism. ar.* Şefkat, merhamet, vefâ. *Opa bermev (körsetpev, ḳılmav)*

	şefkat göstermemek, merhamet etmemek.
vefādār *ar. far.* Sözüne sadık, vefakâr. (GT).	**opadar** *sft.* Sözünün arkasında duran, mert, vefâlı.
vefāsızlıḳ *ar. tr.* Vefasızlık. (GT).	**opasızdıḳ** *ism.* 1. İkiyüzlülük, vefasızlık, hainlik. 2. Düşmanlık, kin gütme, yavuzluk. *Opasızdıḳ etüv (jasav, ḳıluv, istev)* hainlik etmek.
vefāt *ar.* Ölüm, vefat. (Gİ, GT, İM, KF).	**opat** *ism. ar.* Vefat, ölüm. *Opat boluv* vefat etmek, ölmek.
vehm *ar.* Kuruntu, yersiz kuruntu, vehim. (GT, İM, KFT).	**vayım** *ism. ar.* Vehim, endişe, kaygı. *Vayım jev* evhamlanmak, endişelenmek; yersiz ve gereksiz korkuya kapılmak.
vekīl *ar.* Birinin işini görmesi için yerine bıraktığı kimse. (Gİ, GT, İM, KF, KFT).	**väkil** *ism. ar.* Vekil.

Tablo 1 (devam)

velī *ar.* Eren, ermiş, veli. (Gİ, GT, İM, KF).	**väli** *sft. ar.* Ermiş, eren, evliya, veli.
vezīr *ar.* Vezir. (GT, İM).	**väzir** *ism. ar. esk.* Vezir.
vezn *ar.* Ağırlık, ölçü. (GT).	**väzin** *ism. ar. esk.* Vezin, ölçü.
vilāyet (velāyet) *ar.* İl, vilayet. (GT, KFT).	**välayat** *ism. ar. trh.* Vilâyet, bölge, mıntıka.
vurçıḳ İğne. (CC).	**urşıḳ** *ism.* İğ, eğirmen, kirmen.
Y	
ya‘nī (yaanı, yeni) *ar.* Şu, demek ki, yani. (BV, GT, İM, İN, KF, KFT, MG, MS, RH).	**yaġni** *edt.* Yani: *Meşitte juma küni, yaġni besinşi mamırda boldım.* Camiye Cuma günü, yani beş Mayıs'ta gittim.
yabalaḳ Baykuş. (BM, CC, DM, TA).	**japalaḳ** *ism. hyvn.* Baykuş.

yābān *far.* Çöl, sahra, ıssız yer. (BM, Gİ, İH, KFT, TA, TZ). *Yaban eşeği, yaban yeşek* yaban eşeği. (DM). *Yaban şığır* yaban sığırı. (DM).	**japan** *ism. far.* Düz, ıssız ova.
yabānī *far. ar.* Yabanî. (KK).	**jabayı** *sft.* 1. Yabanî, ehlileştirilmemiş. 2. Vahşi, barbar.
yabış- (yapış-, yapuş-) Yapışmak, bitişmek. (BM).	**jabıs-** *fl.* 1. Yapışmak. 2. *mcz.* Israrla istemek. *Ol bizge ḳonaḳ bol dep jabıstı.* O, ısrarla misafir olmamızı istedi.
yabıştır- (yapışdur-, yapıştur-, yapuştur-) Yapıştırmak, birleşmek. (KK).	**jabıstır-** *fl.* Yapıştırmak.
yād *far.* Anma, hatırlama. (GT, İM, İN).	**jad** *ism. ar.* Yâd, hafıza, akıl. *Jadına aluv* hatırlamak; *jadınan şığuv* unutmak.
yādgār *far.* Yadigâr, hatıra. (GT).	**jädiger** *ism. far. esk.* 1. Yadigâr, 2. *mcz.* Miras.
yaġ (yav) Yağ. (BM, BV, CC, DM, Gİ, GT, KFT, Kİ, KK, MG, MS, RH, TA, TZ).	**may (I)** *ism.* Yağ. **may (II)** *ism.* Tereyağı. **may (III)** *ism.* Bitkisel yağ. *May ḳuyrıḳ* yumuşak yağlı kuyruk; *may burın* büyük yuvarlak burun; *may şam* gaz lambası; *may basuv* şişmanlamak, yağ bağlamak; *mayın tamızuv* iyi konuşmak.
yaġa (I) Taraf, yan. (BM).	**jaḳ** *ism.* 1. Taraf, yön. *Arġı jaḳ* öbür taraf; *jaḳ boluv* kollamak, destek olmak, desteklemek. 2. *grmr.* Şahıs. *Jaḳ jalġavı* şahıs eki.
yaġa (II) (yaḳa) Deniz kıyısı, ırmak kenarı. (İM).	**jaġa** *ism.* 1. Yaka. 2 kıyı, kenar, sahil. 3. *mcz.* Hami, koruyucu kimse.
yaġı Düşman. (BM, CC, İH, KFT, Kİ, TA).	**jav** *ism.* 1. İstilâcı. 2. Düşman, hasım. *Jav jürek* cesur yürekli; *jav körüv* düşman saymak; *jav ḳabaḳ* asık suratlı,

	çatık kaşlı; *jav ḳuvġanday* alelâcele, apar topar.
yaḫşılıḳ Güzellik, iyilik. (BV, Gİ, İM, KF, KK).	**jaḳsılıḳ** *ism.* İyilik.
yaḫşıraḳ (yaḫşıraḫ) Daha iyi, daha güzel. (BV, KK).	**jaḳsıraḳ** *sft.* Daha iyi.
yaḳ- (I) Yakmak. (BV, GT, İN, Kİ).	**jak- (I)** *fl.* Yakmak, tutuşturmak. *Ot jaġuv* ateş yakmak; *peş jaġuv* soba yakmak; *elektr şamın jaġuv* elektrik lambasını yakmak.
yaḳ- (II) (yaḫ) Sıvamak, yapıştırmak. (TZ).	**jaḳ- (II)** *fl.* 1. Sürmek, sıvamak. *Krem jaġuv* krem sürmek. 2. *mcz.* Karalamak, iftira atmak. *Taza muḥabbatḳa kir jaġuv* gerçek aşka leke sürmek.
yaḳın (I) Yakın. (BV, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, Kİ, MG, MS, RH, TZ). **yaḳın (II)** Akraba, hısım. (GT, İM).	**jaḳın** *sft.* 1. Yakın. 2. Akraba, hısım.

Tablo 1 (devam)

yaḳınla- Yaklaşmak. (TZ).	**jaḳında-** *fl.* Yaklaşmak: *Ol jaḳında kelip ketti.* O, yakında gelip gitti.
yaḳınlıḳ Yakın olma. (İM).	**jaḳındıḳ** *ism.* 1. Yakınlık. 2. Akrabalık, hısımlık.
yaḳşı (yaḫşı) Güzel, iyi. (CC, Kİ, TA, TZ).	**jaḳsı** *sft.* 1. İyi güzel. *Jaḳsı tilek* iyi dilek. 2. Akıllı, terbiyeli. 3. İleri gelen. 4. Evet, tamam, peki anlamlarında kullanılır. *Jaksı boluv* iyi olmak; *jaḳsı körüv* beğenmek, sevmek; *jaḳsı ḳaramav* sıcak bakmamak, beğenmemek, sevmemek.
yaḳşıla- (yaḫşıla-) İyi muamele etmek. (Kİ).	**jaḳsıla-** *fl.* 1. Övmek, methetmek. 2. Güzelleştirmek, düzeltmek.
yāḳūt *ar.* Yakut, değerli bir süs taşı. (CC, Gİ, İM, KF, KFT).	**jaḳut** *ism. ar.* Yakut, değerli taş.

yal (I) (yalı) Yele, atın yelesi. (Kİ, MG, RH).	**jal (I)** *ism.* Yele: *Attıñ körki jal.* Atın güzelliği yelesindedir.
yal (II) Ücret. (İM).	**jal (II)** *ism.* 1. Para karşılığı günlük yapılan çeşitli iş. 2. Kira. *Jalġa berüv* kiraya vermek.
yala İftira. (CC).	**jala** *ism.* İftira, bühtan. *Jala jabuv* iftira atmak.
yala- Yalamak. (BM, BV, CC, Kİ, İM, KK, TA, TZ).	**jala-** *fl.* 1. Yalamak. 2. *mcz.* Sıyırmak. *Jalap ötüv* değip geçmek. 3. *mcz.* (ayaz) Yüzü yakmak.
yalaḳ 1. Toprak, çanak. (İH). 2. Köpeklere özgü yalak. (Kİ, TA).	**jalaḳ** *ism.* Çorak toprak.
yalañ (yalan, yalanş, yalın, yalıñ) Yalın, çıplak. (CC, GT, İM, MG). *Yalañ ayaḳ* yalın ayak. (TZ). *Yalañ ol-* çıplak olmak, soyunmak. (BM).	**jalañ** *sft.* 1. Yalın, sade. 2. Çıplak. *Jalañ ayaḳ* yalın ayak; *jalañ bas* başı açık; *jalañ but* çıplak bacak.
yalañaç (yalıñaç, yalınçaḳ) Çıplak, yalın. (CC, İM).	**jalañaş** *sft.* Çıplak, anadan üryan.
yalañaçla- Ortaya çıkarmak. (CC).	**jalañaşta-** *fl.* Soyunmak, üstünü çıkarmak.
yalbar- (yalvar- yarbar-) 1. Yalvarmak, yakarmak. (CC, İM, TZ). 2. Dua etmek. (CC). 3. Rica etmek, istemek. (CC).	**jalbar- (jalbarın-)** *fl.* Yalvarmak, yakarmak.
yalçı Gündelikçi, ücretle iş gören. (CC, İM).	**jalşı** *ism.* Hizmetçi, uşak.
yalġan (yalan) Yalan. (CC, DM, Gİ, GT, İM, KF, KFT, Kİ). *Yalġan ant iç-* yalan yere yemin etmek. (TZ). *Yalġan çat-* İftira etmek. (İM). *Yalġanla-, yalġan ḳıl-, yalġanġa tut-* yalanlamak. (İM).	**jalġan** *sft.* Gerçek olmayan, yalan, uydurma.

yalġançı (yalançı) Yalnacı, yalan söyleyen. (DM, İM, TZ).	**jalġanşı** *sft.* 1. Yalancı. 2. Vefasız, yalan (dünya).
yalġız (yalañuz, yalġuz, yalıġız, yalıḳız, yalınġız, yalñuz, yalunġuz, yalıñuz) Yalnız, tek. (CC).	**jalġız** *ism.* 1. Yalnız, yegâne. 2. Tek başına: *Üyde jalġız ḳaldı*. Evde yalnız kaldı. *Jalġız bastı* bekâr.
yalġuzluḳ (yaluñuzluḳ) Yalnızlık. (GT, İM).	**jalġızdıḳ** *ism.* Yalnızlık.
yalın- 1. Yalvarmak, yakarmak. (CC). 2. Rica etmek. (CC).	**jalın-** *fl.* Yalvarmak, yakarmak. *Javıma jalınbaymın* düşmanıma yalvarmam.
yalın Yalın, alev. (CC).	**jalın** *ism.* 1. Alev. 2. *mcz*. Güç, kuvvet.
yama- (yamala-) Yamamak, yama yapmak. (CC, TZ).	**jama- (jamap-jasḳa-)** *fl.* 1. Yamamak, yamalamak. 2. *mcz*. Tamir etmek, onarmak.
yaman (I) Kötü, fena. (BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MG, MS, TA, TZ). **yaman (II)** Yamani yiğit. (TZ).	**jaman** *sft.* 1. Kötü, fena. 2. Sevimsiz, hoş olmayan. 3. Çok, fazla, aşırı: *Äkesin körgende jaman ḳuvandı.* Babasını görünce çok sevindi.

Tablo 1 (devam)

yamanla- 1. Telef etmek, yok etmek. (BM). 2. Kötü muamele etmek. (BM, Kİ). 3. Kötülemek. (Gİ, KF, KFT).	**jamanda-** *fl.* Kötülemek, yermek.
yamanlıḳ (yamanlıḫ) Kötülük, fenalık. (KK).	**jamandıḳ** *ism.* 1. Kötülük, fenalık. 2. Kötü haber.
yamav (yama, yamov) Yama. (TZ).	**jamav** *ism.* Yama. *Jamav saluv* yamalamak.
yamġır (amġur, yaġmur, yamġur) Yağmur. (MG).	**jañbır** *ism.* Yağmur. *Jañbırmen jer kögeredi, eñbekpen er kögeredi.* Yağmurla toprak canlanır, çalışmakla insan kalkınır.
yamġurlu Yağmurlu. (CC).	**jañbırlı** *sft.* Yağmurlu, yağışlı.

yan (yañ) 1. Yan, yan taraf. (BM, GT, İM, KF, KFT, KK, MG, MS, TA,TZ). 2. Taraf, kat, huzur. (İN, RH).	**jan** *zrf.* Yan, yan taraf. *Üydiñ janında* evin yanında.
yan- Yanmak. (BM, GT, Kİ, TZ).	**jan-** *fl.* 1. Yanmak, tutuşmak. 2. *mcz.* Parlamak, ışıldamak. *Juldızı januv* yıldızı parlamak. 3. *mcz.* Kaygılanmak, endişelenmek.
yana (I) (gene, gine, kene, yene, yine) Yine, tekrar, ikinci defa. (CC, GT, İM, MG). **yana (II)** Sonra. (TA).	**jäne** *edt.* Ve, ile. *Jäne mädeniy şaralar* sosyal ve kültürel etkinlikler.
yandır- (yandur-) Yakmak, yandırmak. (TZ).	**jandır-** *fl.* Yakmak, yandırmak.
yanġıl- (yağıl-, yağlış-, yañal-, yañlış-) Yanılmak, hata etmek. (BM, CC, GT, MG).	**jañıl-** *fl.* 1. Yanılmak, şaşırmak. 2. Hata yapmak.
yañı (yengi, yeñi, yiñi) Yeni. (CC, GT, İM, KF, TZ).	**jaña** *sft.* 1. Yeni, çağdaş. *Suv jaña* yepyeni. 2. Yakında, bir süre önce. *Jaña ġana* demin, biraz önce, az önce.
yanı- Tehdit etmek. (CC, TZ).	**janı-** *fl.* 1. Bileylemek, keskinleştirmek. 2. *mcz.* Bir kimseyi başka birine karşı kışkırtmak, tahrik etmek. 3. Cesaretlendirmek, kollamak, kayırmak.
yañıla- (yeñile-) Yenilemek. (İM).	**jañala-** *fl.* 1. Yenilemek. 2. Onarmak, tamir etmek, restore etmek.
yañlış- (yağıl-, yağlış-, yañal-, yanġıl-) Yanılmak, yanlış yapmak. (TZ).	**jañılıs-** *fl.* Yanılmak, hata etmek.
yañlış Yanlış. (İM, Kİ).	**jañılıs** *sft.* Yanlış, hata.
yanşı- Çiğnemek, ezmek. (TZ).	**janşı-** *fl.* 1. Ezmek, mıncıklamak. 2. Kuru bir şeye sıvı bir madde katarak karıştırmak. 3. *mcz.* Güç göstererek tesir altına almak, ezmek.

yap- (yab-) Örtmek, kapamak. (CC, GT, İM, KF, Kİ, MS, TZ).	**jap-** *fl.* 1. Örtmek, kapamak: *Kenetten esikti tars japtı.* Kapıyı pat diye kapattı. 2. Bitirmek, tamamlamak. 3. Bir işletmenin faaliyetlerini durdurmak.
yapağı (yabağu, yapaķ) Yapağı, kırkılmış yün. (KF).	**jabağı** *ism.* 1. Yapağı. 2. Tay.
yapalaķ Kartal. (İH).	**japalaķ** *ism. hyvn.* Baykuş.
yapraķ (yabraķ, yabuldraķ, yabüldürek) Yaprak. (BM, BV, DM, Gİ, GT, İM, KF, Kİ, TZ). *Yabraķlu tirek* yapraklı ağaç. (DM).	**japıraķ** *ism.* 1. Yaprak. 2. Dilim, parça. *Bir japıraķ ķağaz* bir parça (yaprak) kâğıt.
yar 1. Hendek, uçurum, yar. (BM, KFT, TZ). 2. Yalçın kayalık. (TA). 3. Nehirlerin dik ve yüksek sahilleri, selin yardığı yer. (Kİ).	**jar (I)** *ism.* Yar, uçurum.
yar- 1. Yarmak. (BV, GT, İM, KFT, KK, RH, TA, TZ). 2. Parçalamak. (İH).	**jar-** *fl.* 1. Yarmak, bölmek, ayırmak: *Şaşın eki jarıp örip ķoyġan.* Saçını ikiye ayırıp örmüş.
yār *far.* Dost, sevgili, arkadaş. (GT, İM).	**jar (II)** *ism.* 1. Yar, eş, zevce, sevgili. 2. *mcz.* Dost, dayanak. *Jar süyü* evlenmek; *jar boluv* korumak, desteklemek; *jar esigin bermev* sevip de kavuşamamak, evlenememek.
yar ķanat (yarı ķanat, yer ķanat) Yarasa. (TZ).	**jarķanat (jarġanat)** *ism.* Yarasa.
yara- 1. Yaramak, faydalı olmak. (BM, BV, CC, Gİ, GT, İM, KF, KFT, Kİ, MG, MS, RH, TZ). 2. Uygun olmak. (İM).	**jara-** *fl.* 1. İşe yaramak, uygun gelmek: *Bul iske sen jaraysıñ.* Bu işi sen yapabilirsin. 2. Harcamak, tüketmek. 3. (at) Yarışa hazır hâle gelmek.
yara Yara. (BV, CC, Gİ, İH, İM, KF, MG, RH).	**jara** *ism.* 1. Yara, bere, 2. *mcz.* Dert, tasa, kaygı, üzüntü.

yaradıçı Yaratıcı, Allah. (KF).	**jaratuvşı** *ism. dh.* 1. Allah, yaradan. 2. Dünyaya getiren, doğuran (anne, ana).
yaraḳ Silâh. (TZ).	**jaraḳ** *ism.* Silâh, teçhizat, takım.
yaralı (yaralu) Yaralı, yaralanmış. (İM, TZ).	**jaralı** *sft.* 1. Yaralı, yarası olan. 2. *mcz.* Dertli, kederli, üzüntülü.
yaramsaḳ sadık, itaatli, baş eğen. (CC).	**jaramsaḳ** *sft.* Pohpohlayıcı, dalkavuk, yağcı, yalaka.
yaraş- 1. Uygun düşmek, uymak. (CC, GT, MG). 2. Yakışmak. (İN, MG, RH).	**jaras-** *fl.* 1. Yakışmak, uymak. 2. Anlaşmak, ortak dil bulmak. *Köñili jarasuv* birbirinden hoşlanmak. 3. Barışmak.
yaraştır- (yaraştur-) Düzenlemek, birleştirmek. (CC).	**jarastır-** *fl.* Barıştırmak, yakıştırmak, arasını bulmak.
yarat- (yarad-) Yaratmak, ibda etmek. (KFT, RH).	**jarat-** *fl.* Yaratmak, meydana getirmek, ortaya çıkarmak. *Ḳuday meni sabırsız etip jaratḳan.* Allah beni sabırsız yaratmış.
yardım (yardum, yarlığ) Yardım. (Gİ).	**järdem** *ism. far.* 1. Yardım. *Järdem berüv* yardım etmek. 2. Emeklilere verilen aylık. *Järdem aḳşa* para yardımı.

Tablo 1 (devam)

yarıḳ (I) (yarıḫ, yaruḫ, yaruḥ, yaruḳ) Işık, aydınlık. (BV).	**jarıḳ (I)** *ism.* Işık, nur, aydınlık. *Jarıḳ körüv* yayınlamak; *jarıḳ düniye* hayat, yaşam.
yarıḳ (II) (yaruḳ) Yarık, yarılmış. (BV, DM, İM, MG, TZ). **yarıḳ (III)** (yaruḳ) Yerdeki yarık, kazıntı. (TZ).	**jarıḳ (II)** *sft.* Çatlak, yarık, çatlamış.
yarıḳlıḳ (yarıḫlıḫ, yarıḳlıḫ, yaruḳluḳ) Aydınlık, ışıklı, parlaklık. (CC).	**jarıḳtıḳ** *ism.* 1. Merhum, rahmetli. 2. Yaşlı insanlar için hürmet, saygı anlamında kullanılan söz.

yarıl- 1. Yarılmak, çatlamak. (BV, CC, Gİ, İM, İN, KF, KFT, MG, RH). 2. Yırtılmak. (Gİ).	**jarıl-** *fl.* 1. Yarılmak, parça parça olmak. 2. Çatlamak. 3. Dilim dilim olmak, dağılmak. 4. Sinirlenmek, kızmak. 5. *mcz.* Sevinmek, şad olmak. 6. (bomba, el bombası vb.) Patlamak. *Jüregi jarıluv* çok sevinmek; *işi jarıluv* sıkılmak; *aḳ tüyeniñ ḳarnı jarıluv* bolluk, bereket ve refah içinde olmak.
yarılḳa- (yarılġa-, yarlıġa-) Günahları bağışlamak. (İM).	**jarılḳa-** *fl.* 1. İyililk etmek, nimete gark etmek. 2. *mcz.* (birisine) Dua etmek.
yarım (yarı, yarum) Yarım, buçuk. (BM, CC, GT, İH, İM, Kİ, MG, RH, TZ).	**jarım** *sy.* 1. Yarım. 2. Sakat, özürlü. 3. Yarım akıllı, deli, aptal.
yarış Yarış, yarışma. (BV).	**jarıs** *ism.* Yarışma, yarış, müsabaka.
yarış- Yarışmak. (BV, İM).	**jarıs-** *fl.* Yarışmak, yarışa katılmak. *Jarısa söylev* lâf yarıştırmak, lâf yetiştirmek.
yarḳın Parlaklık, parıltı. (CC, TZ).	**jarḳın** *sft.* 1. Güleryüzlü, iyi huylu. 2. Açık, belli. 3. *mcz.* Işıklı, aydınlık.
yarlı (yarlu) Fakir, yoksul. (CC, GT).	**jarlı** *sft.* Yoksul, fakir.
yarma (I) Ağaç yarması. (CC).	**jarma (I)** *ism.* Ağaçtan yapılmış, öküzlerin boynuna geçirilen boyunduruk.
yarma (II) Yarma, bulgur. (TZ).	**jarma (II)** *ism.* Yarma, ezme. **jarma (III)** *sft.* Ayrılmış, yarılmış.
yarov Gerekli olan, techizatlanma. (CC).	**jarav** *sft.* Kıvamında olan. *Jaravı jetüv* kıvamına gelmek.
yarovlı Yararlı, uygun, kabiliyetli. (CC).	**jaravlı** *sft.* Yarayan, işe yarayan, seçkin.
yarpuz Su nanesi. (TZ).	**jalbız** *ism. btk.* Nane.
yasa- (I) Sevk etmek, tertip ve tanzim etmek. (GT). **yasa- (II)** Düzeltmek. (TZ).	**jasa- (I)** *fl.* 1. Yapmak, etmek. 2. Yemek yapmak, pişirmek: *Şay jasadı.* Çay yaptı. *Tamaḳ jasadı.* Yemek yaptı.
yāsimīn *far.* Yasemin. (GT, İM).	**jasmin** *ism. far. btk.* Yasemin.
yaştıḳ (yaṣṭıḳ, yaştuḳ) Yastık. (TZ).	**jastıḳ** *ism.* Yastık.

yaş (I) Yaş, ömür. (BM, Gİ, GT, İM, KF, KFT, Kİ, TA, RH, TZ).	**jas (I)** *ism.* Yaş. *Jası ülken adam* yaşı ilerlemiş kişi; *jasına jetüv* belli bir yaşa ulaşmak, erişmek: *Jası uzaḳ bolsın.* Ömrü uzun olsun.
yaş (II) Yaş, kuru olmayan, ıslak. (CC, Gİ, GT, İM, KF, Kİ, MG, TA). **yaş (III)** Gözyaşı. (BV, CC, İM, TA, TZ).	**jas (II)** *ism.* Yaş, gözyaşı: *Közi jasḳa toluv* gözleri yaşarmak, gözleri dolmak. *Közine jas aluv* gözleri dolmak.
yaş (IV) Taze. (BV, CC, Gİ, GT, KFT, KK). *Yaş peynir* taze peynir. (BM).	**jas (III)** *sft.* 1. Genç, toy. 2. Körpe, daha büyümemiş. *Jas buvın* yeni nesil. 3. Taze. *Jas et* taze et.
yaşa- Yaşamak. (BV, GT, Kİ, RH).	**jasa- (II)** *fl.* Yaşamak, ömür sürmek.
yaşar Yaşında, yaşamış. (İM).	**jasar** *zmr.* Sayı bildiren kelimelerle kullanılarak insan yaşını gösterir, yaşındaki: *Jiyırma jasar Ḳazaḳ balası.* Yirmi yaşındaki Kazak genci.
yaşar- Yeşermek, yeşillenmek. (GT, Kİ).	**jasar-** *fl.* Gençleşmek, genç görünmek. 2. *mcz.* Güzelleşmek, canlanmak, renklenmek.
yaşıḳ Zayıf, kuru, cılız. (CC).	**jasıḳ** *sft.* Çekingen, utangaç.
yaşıl (yeşil) Yeşil. (CC, Gİ, GT, İM, KF, Kİ, KK, MG, MS, TA, TZ).	**jasıl (I)** *sft.* 1. Yeşil. 2. Taze.

Tablo 1 (devam)

yaşıllıḳ (yeşillik) Yeşillik. (CC).	**jasıldıḳ** *ism.* Yeşillilk.
yaşın Yıldırım, şimşek. (BM, Kİ).	**jasın** *ism.* Yıldırım, şimşek. *Jasın tüskendey* yıldırımla vurulmuşa dönmek.
yaşır- (yaşur-) Gizlemek, saklamak. (CC, Gİ, KF, KK, TZ).	**jasır-** *fl.* 1. Saklamak, gizlemek. 2. Gizli tutmak, sır vermemek.
yat (yaḍ, yaṭ) Yabancı, el. (GT, İM, Kİ, TZ).	**jat** *sft.* 1. Yabancı, yad, ecnebi. 2. Düşman, hasım. 3. Yakışıksız, abes. *Jat minez* kaba, nezaketsiz.

yat- (yaṭ-) Yatmak, uyumak. (BM, BV, Gİ, GT, İM, KF, Kİ, TZ).	**jat-** *fl.* 1. Yatmak, uzanmak. 2. Bulunmak, durmak. 3. Ait olmak, ilgisi bulunmak: *Bul meniñ mindetime jatpaydı.* Bu benim görev alanıma girmez. 4. Birleşik fiillerde ve analitik formalarda yardımcı fiil görevinde kullanılır: *Ol Stambulda oḳıp jatır.* O, İstanbul'da okuyor.
yatıġ (yatuḳ, yatur) Yatan, yatmış. (BV).	**jatıḳ** *sft.* 1. Düz, yassı, yatık. 2. *mcz.* Yatkın, eğilimli.
yav- (yaġ-) (yağmur vb.) Yağmak. (TZ).	**jav-** *fl.* 1. Yağmak. 2. *mcz.* Dolup taşmak, çoğalmak. *Arız javdı* şikâyet yağdı.
yav Harp, savaş. (BM).	**jav** *ism.* 1. İstilâcı. 2. Düşman, hasım. *Jav jürek* cesur yürekli; *jav körüv* düşman saymak; *jav ḳabaḳ* asık suratlı, çatık kaşlı; *jav ḳuvġanday* alelâcele, apar topar.
yavdır- Yağdırmak. (CC).	**javdır-** *fl.* Yağdırmak. *Basına altın javdıruv* büyük iyilik yapmak.
yavuz 1. Kötü, fena. (BV, GT, İM, TA, TZ). 2. Vahşî. (Kİ).	**javız** *sft.* 1. Acımasız, zalim, cani. 2. *mcz.* Gaddar, sert.
yavuzlıḳ Kötülük, fenalık. (İM, GT).	**javızdıḳ** *ism.* Canilik, zalimlik, gaddarlık.
yay (ya, yaa, ye) Yay. (DM, Gİ, İM, KK, TZ). *Yay ḳabı* yay konulan kap.	**jay** *ism.* Yay. *Öziniñ oġımen jaydı tarttı.* Kendi yayıyla okunu attı, fırlattı.
yay- Yaymak. (BV, Gİ, İM, KF, TZ).	**jay-** *fl.* 1. Yaymak, asmak, sermek. 2. Gütmek, otlatmak.
yayaġ (yaḍaḳ, yayaḳ) Yaya, yürüyerek, biniti olmadan. (GT, İM, MG, TA).	**jayav** *sft.* Yayan, yaya. *Jayav bäyge* yürüme yarışı; *jayav ösek* ağızdan ağıza dolaşan, dedikodu.
yaydaġ Eyersiz ata binmek. (MG).	**jaydaḳ** *sft.* Eyersiz, eyer takımı olmayan.

yayıl- (yayın-) Yayılmak. (BV, CC, GT, İM).	**jayıl-** *fl.* 1. Serilmek, yayılmak. 2. Yayılmak, otlanmak. 3. Tanınmak, bilinmek.
yayın balığı Tatlı su balığı. (İH).	**jayın** *ism. hyvn.* Yayın balığı.
yayḳa- Ağız çalkalamak, çalkalayarak ağzı yıkamak. (İH, TZ).	**jayḳa-** *fl.* 1. Çarpmak, vurmak. 2. Sallamak.
yaylav (yaylaḳ) Yayla, yazlık. (TZ).	**jaylav** *ism.* Yayla, yaylak, otlak.
yaz- (I) 1. Yazı yazmak. (BM, BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MG, RH, TA, TZ). 2. Çizmek. (MG, TA). *Ṣūret yaz-* resim çizmek. (MG).	**jaz- (I)** *fl.* 1. Yazmak. 2. *mcz.* Alnında yazılmış olmak.
yaz- (II) Göz önüne açıp yaymak. (İH).	**jaz- (II)** *fl.* 1. Yaymak, sermek. 2. Düzeltmek, doğrultmak.
yaz (yay) Yaz mevsimi. (Gİ, GT, KF, KFT, KK, MG, TZ).	**jaz** *ism.* Yaz. *Jaz boyı* yaz boyu, bütün yaz; *jazġa salım* yaza doğru; *jaz diydarlı* güleç yüzlü.
yazı (yazı yir) 1. Ova, bozkır. (BM, BV, KFT). 2. Çöl, sahra. (BM, GT, İM, Kİ).	**jazıḳ (I)** *ism.* ova, yazı.
yazıḳ (yazuġ, yazuḫ, yazuḳ) Günah, suç. (Gİ, KF, TZ).	**jazıḳ (II)** *ism.* Suç, kabahat, günah: *Ne jazıġım bar?* Ne suçum var?

Tablo 1 (devam)

yazıḳlu (yazuḳlı, yazuḳlu) Günahkâr. (KF).	**jazıḳtı** *sft.* Suçlu, kabahatli.
yazıḳsızlıḳ Günahsızlık. (CC).	**jazıḳsızdıḳ** *ism.* Suçsuzluk, kabahatsizlik.
yazıl- Yazılmak. (Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, MS, RH).	**jazıl-** *fl.* 1. İyileşmek, sağlığına kavuşmak. 2. Abone olmak. 3. Kaydolmak.
yazuḳla- (I) Günah işlemek. (CC, Kİ). **yazuḳla- (II)** Suçluyu yakalamak. (GT).	**jazıḳta-** *fl.* Suçlamak, itham etmek.

yazuḳsuz Günahsız, suçsuz. (CC, GT, İM).	**jazıḳsız** *sft.* Suçsuz, günahsız, kabahatsiz.
ye- (yi-, yiy-) Yemek. (BM, CC, DM, Gİ, KF, Kİ, KK, TA, TZ).	**je-** *fl.* 1. Yemek: *Et jep, sorpa iştik.* Et yeyip, çorba içtik. 2. Pas tutumak, çürümek, bozulmak: *Temirdi tot jedi.* Demiri pas tuttu. 3. *mcz.* Kandırmak, aldatmak. 4. *mcz.* Bir şeyi kendine dert edinmek, içine atmak.
yeber- Göndermek, yollamak. (DM, KK).	**jiber-** *fl.* 1. Göndermek, yollamak. 2. Salıvermek, bırakmak: *Attıñ basın jiberdi.* Atın başını salıverdi. 3. *grmr.* Diger fiillerle birleşerek tezlik anlamı bildiren birleşik fiil yapar. *Külip jiberüv* gülüvermek.
yedek Yedek. (İH).	**jetek** *ism.* 1. Araba oku. 2. Yedeğe alınan hayvan: *Attı jetekke aldı.* Atı yedeğine aldı. 3. *mcz.* Etki, tesir. *Jetekke erüv* birisinin etkisinde kalmak.
yekir- (yigir-, yikir-) Kızmak, hiddetlenmek. (Kİ).	**jekir-** *fl.* Azarlamak, paylamak, tekdir etmek.
yekşenbeh (yeşanbe) *far.* Pazar günü. (BM).	**jeksenbi** *ism.* Pazar (haftanın son günü).
yel (yil) Yel, rüzgâr. (BM, CC, DM, Gİ, KF, Kİ, TA, TZ). *Yel sem-* rüzgâr durmak, dinmek. (TZ).	**jel** *ism.* Yel, rüzgâr. *Jel baḳay* yürük; *jel besik* salıncak; *jel diyirmen* yel değirmeni; *jel söz* boş söz; *samal jel* serinletici rüzgâr; *jeldey esüv* yel gibi gelip geçmek; *ökpek jel* çarpıcı rüzgâr.
yelek Yelek. (DM).	**jelek** *ism.* 1. Genç hanımların başlarına örttükleri örtü. 2. Püskül.
yelge Boynun iki yanında bulunan damarlar. (TZ).	**jelke** *ism.* Ense. *Jelke şaş* ense saçı.
yelim (yilim) Tutkal, yapıştırıcı. (CC).	**jelim** *ism.* Tutkal.
yelin (yilin) Hayvan memesi. (BV, CC).	**jelin** *ism.* Hayvanların memesi.

yelken (yilken) Yelken. (DM, Kİ, TA, TZ).	**jelken** *ism.* Yelken.
yelkülde- Bir yandan öbür yana sallanmak, titremek. (CC).	**jelkilde-** *fl.* Sallanmak, dalgalanmak.
yelpi- (yilpi-) Yelpaze ile hava vermek, yelpazelemek. (CC).	**jelpi-** *fl.* Yellemek, hafiften esmek, esmek.
yem (yim) Yem, hayvan yiyeceği. (Kİ, TZ).	**jem** *ism.* Yem. *Jem boluv* yem olmak; *jem ḳıluv* hakkını yemek, kullanmak.
yeñ- (yen-, yin-) Yenmek, galip gelmek. (CC, DM, GT, TZ).	**jeñ-** *fl.* Yenmek, üstün gelmek, zafer kazanmak.
yeñ (yin, yiñ) Yen, elbise kolu. (CC, GT, İM, TA, TZ).	**jeñ** *ism.* Yen (elbisede). *Jeñ uşın berüv* yardım etmek; *jeñin sıbanuv* kolları sıvamak.
yenge (yinge) Yenge, yebge kadın. (GT, TA).	**jeñge (jeñgey, jeñeşe)** *ism.* Yenge.
yeñil (yeğin, yeñül, yeyni, yini, yiñil, yuġul, yüñül) Hafif. (CC, İM, TZ).	**jeñil** *sft.* 1. Hafif, ağır olmayan. 2. Kolay, basit. *Jeñil suraḳ* kolay soru. 3. *mcz.* Üstünkörü, yüzeysel. 4. *mcz.* Hafif, hoppa. *Jeñil avız* ağzı gevşek, sır saklamayan; *jeñil jolġa tüsüv* çalışmadan para kazanmak; *jeñil jüristi* kötü yola düşen (kadın).

Tablo 1 (devam)

yeñillet- Hafifletmek. (İM).	**jeñildet-** *fl.* Boşaltmak, hafifletmek, kolaylaştırmak.
yenişke (inçe, inçke, yinçe, yinçge, yinçke, yiniçke) İnce, hassas. (DM).	**jiñişke** *sft.* 1. Kalın olmayan, ince. 2. Nazik, narin, zarif.
yer (I) (yir) Yer, yeryüzü, dünya. (CC). *Yer titremeki* deprem, yersarsıntısı. (CC). **yer (II)** Yer, toprak. (BM, DM, MS, TZ).	**jer** *ism.* 1. Yer, dünya. 2. Kara parçası, mahal. *Jerge ḳonuv* yere inmek. 3. Memleket, toprak. *Ḳazaḳ jeri.* Kazak toprağı. 4. Arsa, arazi. 5. Mekân, mesken: *Tuvıp ösken jerim.* Doğup

yer (III) (yir) Oturulan yer, mahalle, ülke. (CC).	büyüdüğüm yer. *Jer avdaruv* sürgün etmek; *jer boluv* a) yerle bir olmak b) rezil olmak; *jerge otırġızıp ketüv* kandırmak, dolandırmak; *jerden alıp, jerge saluv* paylamak, azarlamak; *jer ḳayısḳan* sayısız, çok; *jer ḳoynına kirüv* vefat etmek, ölmek; *jer siypap ḳaluv* kandırılmak, dolandırılmak; *jer şuḳuv* yerin dibine girmek, çok utanmak.
yerdeş (yerdaş) Hemşeri, vatandaş. (Kİ, TA, TZ).	**jerles** *ism.* Hemşehri, aynı yerden olan.
yet- (I) (yit-) 1. Ulaşmak, erişmek. (BM, BV, CC, TA, TZ). 2. Arkasından yetişmek. (Kİ). **yet- (II)** (yit-) Kâfi gelmek. (BM, CC, Kİ).	**jet-** *fl.* 1. Varmak, ulaşmak, erişmek: *Üyine jetti.* Evine ulaştı. 2. Amacına ulaşmak. *Armanına jetüv* muradına ermek. 3. Yetmek, kâfi gelmek: *Tamaḳ bärimizge de jetedi.* Yemek hepimize de yeter. *Jetken jeri* elinden geleni, yapabildiği; *jetip kelüv* aniden çıkagelmek.
yeti (yeddi, yedi, yetti, yidi, yiti) Yedi (sayı). (CC, DM, KF, TA).	**jeti** *sy.* Yedi. *Jeti ata* yedi ata: *jeti bastı däv (mtl.)* yedi başlı dev; *jeti ġalam* bütün dünya, yer gök; *jeti ḳabat yerdiñ astında* yedi kat yerin altında; *jeti ḳarañġı tün* zifiri karanlık; *jeti tünde* gece yarısı.
yetil- Kemale ermek, olgunlaşmak. (Kİ).	**jetil**- *fl.* Büyümek, gelişmek. 2. *mcz.* Yetişmek, el içine karışmak.
yetīm *ar.* Yetim. (Gİ, GT, İM, KF).	**jetim** *sft.* 1. Yetim, öksüz. 2. *mcz.* Koruyucusu, hamisi olmayan.
yetiş- (yitiş-) Erişmek, ulaşmak, yetmek, yetişmek. (Gİ, İM, KF, TZ).	**jetis-** *fl.* 1. Sevinmek, mutlu olmak. 2. Erişmek, gark olmak.
yetişdür- (yetkir, yetür-, yitgür-, yitkür-	**jetkiz-** *fl.* Yetiştirmek, ulaştırmak.

, yitür-) Yetiştirmek, ulaştırmak (Gİ, CC, TZ).	
yetmiş (yitmiş) Yetmiş (sayı). (BM, DM, Gİ, KF, Kİ, KK, TA, TZ).	**jetpis** *sy.* Yetmiş.
yez Sarı bakır, pirinç. (BM, CC).	**jez** *ism.* 1. Bakır. 2. *mcz.* Mermi. *Jez ayaḳ* gezmeyi seven: *jez kiyik* güzel geyik; *jez ḳanat* kanatlarını hızlı çarpan.
yezne Enişte. (CC).	**jezde** *ism.* Enişte.
yığıl- (yıl-, yıyıl-) Birikmek, yığılmak. (BV, GT, KFT).	**jiyıl-** *fl.* Yığılmaki toplanmak: *Jiyılġan jurt köbeye tüsti.* Toplanan halk giderek çoğalmaya başladı.
yığın (yıın) Yığın, küme. (İH).	**jiyın** *ism.* 1. Kalabalık, yığın. 2. Bir şeyin toplamı. 3. Toplantı.
yığla- (ağla-, ığla-, ıla-, yağla-, yıyla-, yoḳla-) Ağlamak, sızlamak. (DM, GT, İM, KK, TZ).	**jıla-** *fl.* 1. Ağlamak. 2. *mcz.* Kederlenmek, hüzünlenmek.
yıḳ- (I) (yıḫ-) Yıkmak, harap etmek. (BM, BV, Gİ, GT, İM, KF, KK, MG, MS, TA, TZ). **yıḳ- (II)** Hasmını yıkmak. (KK).	**jıḳ-** *fl.* 1. Yıkmak, devirmek. 2. Çadırı sökmek, toplamak. 3. *mcz.* Yenmek, üstün gelmek.

Tablo 1 (devam)

yılı (ılı, yılu) Sıcak, ılık. (CC, TZ). *Yılı su* hamam. (TZ).	**jılı** *sft.* 1. Ilık. 2. Merhametli, şefkatli. *Jüzi jılı* güler yüzlü; *jılı söz* tatlı söz; *jılı tiyu* beğenmek, hoşuna gitmek; *jılı ḳabaḳ bildirüv* güler yüz göstermek.
yılḳı Sürü, (at) sürüsü. (CC, İM, Kİ, TZ).	**jılḳı** *ism.* At.
yıpar (ıpar, ıbar, ipar) Misk. (TA).	**jupar (I)** *ism.* 1. Güzel, hoş koku, ıtır, misk. 2. Kolonya. **jupar (II)** *ism. btk.* Güzel kokulu bitki, leylak.

yıraḳ (ıraḳ, ıraḫ) Irak, uzak. (CC, Gİ, KF, KFT).	**jıraḳ** *sft.* Uzak, ırak.
yıraḳlıḳ Uzaklık, uzak olma. (İM).	**jıraḳtıḳ** *ism.* Uzaklık, ıraklık.
yırġaḳ Kanca, çengel. (CC).	**jırnaḳ** *ism.* Çengel, kanca.
yırla- Şarkı söylemek. (BM, GT, İM, TZ).	**jırla-** *fl.* 1. Şarkı, türkü söylemek. 2. Şiirleştirmek.
yırtıḳ (yırtuḳ) Yırtık, yırtılmış olan. (Gİ, KF, TZ).	**jırtıḳ** *sft.* Yırtık.
yırtıl- (yartıl-, yırtın-) Yırtılmak, yarılmak. (GT, İN, KFT, MS).	**jırtıl-** *fl.* Yırtılmak.
yibek (ipek, yipek) İpek. (CC).	**jibek** *ism.* 1. İpek. 2. *mcz.* Yumuşak, nazik, kibar.
yigde İğde, yaban iğdesi. (TA).	**jiyde** *ism. btk.* İğde.
yigirmi (igirmi) Yirmi (sayı). (BM, BV, Gİ, GT, İM, KF, KFT, Kİ, KK, MS, RH, TA).	**jiyırma** *sy.* Yirmi.
yigirminçi Yirminci. (KK).	**jiyırmasınşı** *sy.* Yirminci.
yigit (igit, yegit, yeit, yeyit) Yiğit, genç. (BV, GT, İH, İM, Kİ, MG, TA, RH, TZ).	**jigit** *ism.* Yiğit, genç, delikanlı. *Boydaḳ jigit* bekâr; *küyev jigit* damat.
yigitlik (yeyitlik) Gençllik, yiğitlik. (CC).	**jigittik** *ism.* 1. Yiğitlik, delikanlılık. 2. *mcz.* Kahramanlık, erlik.
yilli Yelli, rüzgârlı. (BV, İM).	**jeldi** *sft.* Rüzgârlı, fırtınalı.
yilik İlik, kemik iliği (CC, İM, Kİ, TZ)	**jilik** *ism.* İncik kemiği.
yillik Yıllık. (TZ).	**jıldıḳ** *sft.* Yıllık, bir yıla mahsus.
yimişlü Yemişli, meyveli. (KFT).	**jemisti** *sft.* 1. Meyvesi bol, meyveli. 2. *mcz.* Verimli, yararlı, başarılı, semereli.
yip (ib, ip, yib) İp, iplik. (BV, GT, İM, Kİ, MG, TZ).	**jip** *ism.* İp. *Jibi bos* duygusal, hassas; *jibin aluv* içini dökmek.
yiti (ıtı, iti, itti, yıtı, yeti, yitig, yitik) Keskin, sivri (BV, İM, İN, Kİ, RH, TA, TZ).	**jiti** *sft.*1. Açıkgöz, cesur. 2. Çevik, atik. 3. *mcz.* Keskin: *Jiti köz* keskin göz.

yitür- (yetkir-, yetür-, yitgür-, yitkür-) Eriştirmek, ulaştırmak (GT).	**jitir-** *fl.* 1. Göndermek, yollamak. 2. Saklamak, gizlemek.
yiyren- (igren-, iren-, yigren-) İğrenmek. (İM).	**jiyren-** *fl.* İğrenmek, tiksinmek, ikrah etmek.
yoġarı (yoġaru, yoḫarı, yoḳarı, yoḳaru, yuġarı, yuġaru, yuḳarġu, yuḳarı, yuḳaru) Yukarı. (DM).	**joġarı** *zrf.* 1. Yukarı, üst: *Joġarı köteril.* Yukarı çık. 2. Yüksek. *Joġarı oḳuv ornı* yükseköğretim kurumu. 3. Üstün, ulu.
yoġunluḳ Kalınlık. (İN, RH).	**juvandıḳ** *ism.* 1. Kalınlık. 2. *mcz.* Güçlülük, kuvvetlilik.
yoḳ (I) (yoḫ) Yok, mevcut olmayan. (BV, CC, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MG, MS, TZ). **yoḳ (II)** Hayır. (BM, DM, Gİ).	**joḳ (I)** *ism.* Yitik, kayıp. **joḳ (I)** *mdl.* 1. Var sözünün karşıtı, yok. 2. Kabul etmeme, hayır. *Joḳ bop ketüv* yok olmak, kaybolmak; *joḳ degende* hiç olmazsa; *joḳ etüv* yok etmek; *joḳ jerden* durup dururken, beklenmedik bir anda.
yoḳla- Ağlamak. (KK).	**joḳta-** *fl.* Ağıt yakmak, yas tutmak.
yoḳluḳ Yokluk. (KK).	**joḳtıḳ** *ism.* 1. Yoksunluk, yokluk. 2. Fakirlik, yoksulluk.

Tablo 1 (devam)

yol (I) Yol. (BM, BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, Kİ, MG, MS, RH, TA, TZ). *Yol eri* yolcu. (İH). *Yol kesiçi* haydut. (DM). **yol (II)** Seyehat, yolculuk. (CC). **yol (III)** Tarz, usul. (KF). **yol (IV)** Çizgi. (MG).	**jol** *ism.* 1. Yol. 2. Uzak sefer, yolculuk. 3. Satır, mısra. 4. Âdet, gelenek. 5. Çare, yol, yöntem. *Jol azıḳ* yol azığı; *jol aḳı* yol parası, harcırah; *jol apatı* trafik kazası; *jol tüyis* kavşak; *jol aşuv* yol açmak, imkân tanımak; *jol yürüv erejesi* trafik kuralları; *jol kesüv* yol kesmek; *jol siltev* yol (yön) göstermek; *jol toruvşı* yol kesen, eşkıya.

yolçu Yolcu. (CC).	**jolşı** *ism.* Yol yapan kişi. 2. Yolcu.
yoldaş Arkadaş, yoldaş. (DM, Gİ, GT, İM, KF, KFT, Kİ, TA, TZ).	**joldas** *ism.* 1. Yoldaş. 2. Arkadaş, dost. 3. Karı kocadan her biri.
yoldaşlıḳ Arkadaşlık. (GT).	**joldastıḳ** *ism.* Arkadaşlık, dostluk, yoldaşlık.
yoluḳ- (I) (yoluḫ-) Karşılamak. (CC). **yoluḳ- (II)** Buluşmak, kavuşmak. (İM).	**jolıḳ-** *fl.* Yüz yüze görüşmek, buluşmak, uğramak: *Maġan jolığıp ketşi.* Bana uğrar mısın?
yon- Yontmak, heykel yapmak. (BV, CC, GT, KFT, Kİ, TZ).	**jon-** *fl.* Rendelemek, yontmak.
yonça Yonca (İH)	**joñışḳa** *ism.* Yonca.
yonġa Ağaçtan çıkan talaş. (İH).	**joñḳa** *ism.* Yonga.
yorġa Koşarak giden at. (Kİ, TA).	**jorġa** *ism.* Yorga, rahvan (yürüyüş). *Jorġa at* yorga, rahvan at. 2. *mcz.* Muvaffak, iyi bilen, konuya hâkim.
yorġala- Koşarak gitmek. (Kİ).	**jorġala-** *fl.* 1. Yorgalamak, rahvan yürümek. 2. Emeklemek, sürünmek.
yort- (atı) Dörtnala koşturmak, hızla gitmek, kaçmak. (GT).	**jort-** *fl.* 1. Sefere çıkmak. 2. (yırtıcı hayvan) Avlanmak amacıyla dolaşmak, av aramak: *Ḳasḳırlar dalada jortıp jür.* Kurtlar dışarda dışarda avlanmak için dolaşıyor. 3. Tırıs.
yovun (yoġan, yoġın, yoġun, yügün) Yoğun, kalın, ağır. (TZ). *Yovun bol-* kalınlaşmak. (Kİ).	**juvan** *sft.* 1. Kalın, geniş. 2. Şişman, tombul. 3. *mcz.* Güçlü, kuvvetli, gür (ses).
yön (I) Yön, cihet. (KFT).	**jön (I)** *ism.* Yön, istikamet: *jön siltev* yol göstermek.
yön (II) (yöp) Gerçek. (TZ).	**jön (II)** *sft.* Doğru, haklı. *Jön söz* yerinde söz.
yönel- Yönelmek, başını çevirmek. (İH, KFT).	**jönel-** *fl.* Çabuk, aceleyle çıkıp gitmek.
yöriş (yüriyiş) Yürüyüş. (BV).	**jüris** *ism.* 1. Yürüyüş. 2. *spr.* Hamle, atak: *Aray şaḥmat jürisin üyrendi.*

	Aray, satrançta hamle yapmayı öğrendi.
yuġa (yoġa, yorḳa, yuvḳa) İnce. (MG).	**juḳa** *sft.* 1. Kalın olmayan, ince, yufka. 2. *mcz*. Cılız, sıska.
yuḳ- (yuḫ-) Bir şeye yapışıp kalmak, oturup kalmak, oyalanmak. (CC).	**juḳ-** *fl.* 1. Bulaşmak. 2. (yemek) Sindirmek, hazmetmek.
yuḳa (yubḳa) Yeğni, hafif. (TZ). *Yubḳa çuz* ince atlas. (TA). *Yubḳa etmek* yufka ekmeği. (TA).	**juḳa** *sft.* 1. Kalın olmayan, ince, yufka. 2. *mcz*. Cılız, sıska.
yul- (yol-) Yolmak, çözmek, kurtarmak. (CC).	**jul-** *fl.* 1. Çekmek, yolmak, sökmek, koparmak. 2. *mcz*. (kadın) Başka bir kimsenin saçını başını yolmak.
yuldız (yaldız, yalduz, yılduz, yulduz, yulḍuz) Yıldız. (DM, Kİ).	**juldız** *ism.* Yıldız. *Juldızday aġuv* ok gibi fırlamak; *juldızı januv* yıldızı parlamak; *juldızı ḳarsı* yıldızı barışmamak.
yulduzçı Yıldız yorumlayan, astrolog. (CC).	**juldızşı** *ism.* Astronomi bilgini, gökbilimci.
yum- (yüm-) Yummak, göz kırpmak. (BV, CC, GT, İM, İN, Kİ, RH).	**jum-** *fl.* (yumruk) Yummak, sıkmak. *Jumġan avzın aşpav* ses çıkarmamak, cevap vermemek; *köz jumuv* a) gözünü kapatmak b) *mcz*. Görmezlikten gelmek, görmemiş gibi davranma c) *mcz*. Hayata gözlerini yummak.
yumşaḳ (yımşaḳ, yumçaḳ, yumuşaḳ) Yumuşak. (BV, CC, DM, Gİ, İM, KF, Kİ, İN, MG, MS, TA,TZ).	**jumsaḳ** *sft.* 1. Sert olmayan, yumuşak. 2. *mcz*. Sevimli, kulağa hoş gelen, okşayıcı, tatlı (ses).
yumşaḳlıḳ Yumuşaklık, incelik, naziklik. (Gİ, İM, KF, RH).	**jumsaḳtıḳ** *ism.* Yumuşaklık. 2. *mcz*. Yumuşak başlılık, gevşeklik.
yumul- Kapanmak, yumulmak. (GT, MG).	**jumıl-** *fl.* 1. Kapanmak, yumulmak. 2. Grup hâlinde, arzu ve istekle işe sarılmak.

yumurtḳa (yamurṭa, yamurtḳa, yamurtuġa, yumrutḳa, yumurda, yumurta, yumurtġa) Yumurta. (CC, GT, İM, TA, RH).	**jumırtḳa** *ism.* Yumurta. *Jumırtḳa saluv* yumurtlamak.
yumurtla- (yımırtla-) Yumurtlamak. (TZ).	**jumırtḳala-** *fl.* Yumurtlamak.
yumuş Hizmet, vazife. (KF).	**jumıs** *ism.* İş, hizmet, emek, çalışma. *Jumıs adamı* emekçi, işçi; *jumıs bastı boluv* kendini işe vermek, meşgul olmak; *jumıs küni* iş günü; *jumısı basınan asuv* işi başından aşkın olmak.
yumuşçı (yumuşçu) Hizmetçi, işte kullanılan uşak. (Kİ).	**jumısşı (jumısker)** *ism.* İşçi.
yumurla- (yumurlat-) Yuvarlak hâle getirmek (MG)	**jumırla-** *fl.* Yuvarlaklaştırmak, yuvarlak hale getirmek.
yumrı (yumru) Yuvarlak, yumru (DM, TZ).	**jumır** *sft.* 1. Oval, yuvarlak. 2. İşkembe. 3. *mcz.* Dolgun, tombul.
yunt At, otlakta otlayan atların tümü (TA, TZ).	**junt** *ism.* Yılkı, at.

Tablo 1 (devam)

yurt Yurt, vatan, memleket. (CC, İM, Kİ, TA). *Yurt tutun*- vatan edinmek. (İM).	**jurt (I)** *ism.* Halk, millet. *Jurt ḳatarlı* herkes gibi, başkaları gibi; *jurt ayağı basıluv* ortalığın sakinleşmesi. **jurt (II)** *ism.* Göç nedeniyle terk edilen yer. *Jurtta ḳaluv* yapayalnız kalmak, terk edilmek.
yut- (yud- yovut-) Yutmak. (BM, BV, Gİ, GT, KF, Kİ, KK, TA, TZ).	**jut-** *fl.* 1. Yutmak. 2. Hazmetmek, sindirmek. 3. *mcz.* Yok etmek, ortadan kaldırmak.

yut Soğun şiddetinden hayvanların telef olması. (TZ).	**juta-** *fl.* 1. (hayvan) Açlıktan, soğuktan kırılmak. 2. Sefalet çekmek, kıtlığa uğramak.
yuv- (yu-, yuf-, yü-, yüf-, yüy-) Yıkamak. (BM, BV, CC, Gİ, İM, Kİ).	**juv-** *fl.* 1. Yıkamak. *Kir juvuv* çamaşır yıkamak. 2. *mcz.* Mutlu bir olayı kutlamak.
yuvala- Yuva yapmak. (TZ).	**uyala-** *fl.* 1. Yuvalanmak, yuva yapmak. 2. Yığılmak, üşüşmek. 3. Çukur kazmak, oyuk açmak.
yuvun- (yun-, yuvun-, yün-) Yıkanmak. (CC, TZ).	**juvın-** *fl.* Yıkanmak, yunmak, banyo yapmak.
yügir- (yüger-, yügür-) Koşmak, hızlı yürümek. (TA).	**jügir-** *fl.* 1. Koşmak. *Jügirip dalağa şığuv* koşarak dışarı çıkmak. 2. Göz atmak.
yük (I) Yük. (BM, CC, GT, İM, Kİ, KK, MG). **yük (II)** Ağırlık. (MG).	**jük** *ism.* 1. Yük. *Jük maşinası* yük arabası. 2. Yorgan, yastık gibi ev eşyalarının genel adı. 3. *mcz.* Cefa, azap, çile: *Balanıñ avruvı ülken jük.* Çocuğun hastalanması bürük sıkıntı. *Jük saluv* yüklemek; *jük tüsirüv* yük indirmek. 4. *mcz.* Vazife, görev, sorumluluk.
yükle- Yüklemek. (BV, CC, İM).	**jükte-** *fl.* 1. Yüklemek. 2. *mcz.* Görev vermek, görevlendirmek.
yükli (yüklü) Hamile. (Gİ, GT, İM, KF, KFT, Kİ, TA).	**jükti (I)** *sft.* Hamile, gebe. **jükti (II)** *sft.* Yüklü, yük yüklenmiş.
yün (yun, yuñ, yüg, yüñ, yüvün) 1. Yün, tüy, kıl. (BM, BV, İM, İN, KFT, Kİ, TA, TZ.) 2. Kuş tüyü. (İM). 3. Okun tüyleri, yelek. (MG). 4. Keçi kılı. (TA, TZ).	**jün** *ism.* Kıl, tüy, yün. *Jündey tutuv* aşırı dövmek; *jüni jığıluv* cesareti kırılmak.
yüñüllik Hafiflik, yeğnilik. (GT).	**jeñildik** *ism.* 1. Hafiflik. 2. Kolaylık, basitlik. 3. Muafiyet, avantaj, tolerans.

	4. Ölmek üzere olan kişi için okunan dua. 5. *mcz*. Hafiflik, hoppalık.
yür- (yir-, yiri-i yorı-, yör-, yöri-, yörü-, yüri-, yürü-) Yürümek. (CC, KK).	**jür**- *fl.* 1. Gitmek, yürümek: *Ol jayav jürdi.* O, yayan gitti. 2. Hareket etmek, çalışmak: *Saġat jürip tür.* Saat çalışıyor. 3. Bir tarafa yönelmek, yola çıkmak: *Almatıġa jürip ketti.* Almatı'ya gitti. 4. (satranç, iskambil vb. oyunlarda) İlk hamleyi yapmak. 5. *mcz*. Dost olmaki flört etmek, çıkmak: *Ol bir äyelmen jüredi.* O, bir bayanla flört ediyor.
yürek Yürek, kalp. (BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, KF, Kİ, MS, TA, TZ).	**jürek** *ism.* 1. Kalp, yürek. 2. *mcz*. Gönül. *Jüregi aynuv* midesi bulanmak; *jüregi alḳınuv* yüreği ağzına gelmek; *jüregi attay tuvlav* yüreği çarpmak; *jüregi avzına şıġıluv* yüreği ağzına gelmek; *jüregi dir etüv* yüreği hop etmek; *jüregi eljirev* yüreği sızlamak; *jüregi zuv etüv* yüreği cız etmek; *jüregi ḳars ayrıluv* yüreğine işlemek; *jüregi lüpildev* yüreği çarpmak; *jüregi ornına tüsüv* içi ferahlamak.

Tablo 1 (devam)

yüreksiz Korkak. (Kİ).	**jüreksiz** *sft.* 1. Korkak, ürkek. 2. *mcz*. Merhametsiz, insafsız.
yürümçük Peynir. (TA).	**irimşik** *ism.* Peynir.
yügürt- Yürütmek, koşturmak. (BM).	**jüytki-** *fl.* Hızlı gitmek, çabuk yürümek.
yügrük (yügürük, yürük) Hızlı koşan (at) (BV, İM, Kİ, MG, TZ).	**jüyrik** *sft.* 1. Hızlı koşan, yürük. 2. Hatip, bilge.
yüz (I) (üz) Yüz, satıh, taraf. (GT, MG).	**jüz (I)** *ism.* Yüz (bıçak, ustura vb).

yüz (II) Yüz (sayı). (BM, BV, CC, DM, Gİ, GT, KF, Kİ, KK, MG, MS, TA, TZ).	**jüz (II)** *sy.* Yüz sayısı, yüz.
yüz (III) Yüz, sima, çehre. (BV, DM, Gİ, GT, İH, İN, KF, KFT, KK, MG, MS, RH, TA, TZ). *Yüz örtüsü* peçe. (İH).	**jüz (III)** *ism.* Sima, çehre, yüz. *Jüz köri-süv* buluşmak, görüşmek; *jüz şayısuv* araları açılmak, küsüşmek; *jüzi aşıḳ* güleryüzlü; *jüzi ḳara* yüz karası, arsız; *jüzin aydaruv* yüzünü çevirmek.
yüz- Yüzmek, suda yüzmek. (CC, DM, KFT, Kİ, KK, TA, TZ).	**jüz-** *fl.* Yüzmek. *Suvda jüzgen balıḳ.* Suda yüzen balık.
yüzinçi Yüzüncü. (KK).	**jüzinşi** *sy.* Yüzüncü.
yüzleş- Yüzleşmek. (TZ).	**jüzdes-** *fl.* 1. Yüzleşmek. 2. Yüz yüze görüşmek.
yüzük Yüzük. (CC, DM, Gİ, GT, KF, KFT, Kİ, KK, TA, TZ).	**jüzik** *ism.* Yüzük.
yüzüm (üzüm) Üzüm, üzüm salkımı. (BV, CC, DM, GT, KK, TA, TZ).	**jüzim** *ism. btk.* Üzüm.
Z	
za'ferān (zafran) *ar.* Safran. (BV, Gİ, GT, İM, KF).	**zağıpran** *ism. ar. btk.* Sarı renkli çiçek, safran.
ẓāhir *ar.* Görünen, açık, belli. (Gİ, GT, KF, KFT, MG).	**zahir** *sft. ar.* Zahir, açık. **zayır** *sft. ar.* Zahir, belli, aşikâr, açık.
zaḥmet *ar.* Zahmet, eza, işkence (BV, Gİ, GT, İM, KF, RH, TZ).	**zaḫmet** *ism. ar.* Azap, zahmet, zorluk.
ẓālim *ar.* Zalim, zulmeden. (Gİ, GT, İM, KF, KFT, MS).	**zalım** *sft. ar.* 1. Zalim, merhametsiz. 2. Sinsi, art niyetli.
zamān *ar.* Zaman, vakit. (BV, Gİ, GT, İM, İN, KF, MG).	**zaman** *ism. ar.* Zaman, vakit, devir.
zamān(e) *ar.* Devir, içinde bulunan çağ. (GT, İM).	**zamana** *ism. ar.* Zaman, zamane, devir.
żamānlıḳ *ar. tr.* Tanzim edilecek şey. (KFT).	**zamanlıḳ** *sft.* Çağdaş, çağa uygun.

zār *ar.* Ağlama, inleme; ağlayarak, inleyerek. (GT). *Zār zār yıla-* hıçkıra, hıçkıra ağlamak. (TZ).	**zar (I)** *ism. far.* Kaygı, tasa, acı. *Zar eñirev* dersini dökmek, hıçkırarak ağlamak; *zar etüv* muhtaç etmek; *zar jaḳ* çenesi düşük, geveze, zevzek; *zar jutuv* dert çekmek, kaygı çekmek; *zar jılav* içini dökmek; *zar zaman* zor dönem; *zar iylev* hayıflanmak, dertlenmek; *zar ḳaḳsav* dert edinmek, dert etmek; *zar tögüv* inlemek, derdini dökmek; *zar şegüv* dert çekmek, kaygı çekmek. **zar (II)** *ism.* Muhtaç, şiddetli ihtiyaç. *Zar boluv* arzulamak, şiddetle istemek.
żarār *ar.* Zarar, ziyan. (Gİ, KF, KFT).	**zarar** *ism. ar.* Zarar, ziyan. *Zarar şegüv* zarar görmek.
ẕāt *ar.* Kendi, kişi. (Gİ, GT, İM, KF).	**zat** *ism. ar.* 1. Eşya, şey. 2. *flsf.* Madde, varlık. *Zat esim (dlblm)* isim, ad.
zehr *far.* Zehir. (GT).	**zahar** *ism. far.* 1. Zehir. *Zahar şaşuv* zehir saçmak. 2. *mcz.* Azamet, heybet.
zekāt *ar.* Zekât. (Gİ, GT, İM, KF, KFT, MS).	**zeket** *ism. ar. dn.* Zekât.
zemzem *ar.* Kâbe civarında meşhur kuyu ve bu kuyudan çıkan su. (İM).	**zämzäm** *ism. ar. dn.* Kâbe yakınında bulunan bir kuyu ve Müslümanlarca kutsal sayılan bu kuyunun suyu, zemzem. *Zämzäm suvı* zemzem suyu.

Tablo 1 (devam)

zencīr (sincir, zincil, zincīr) *far.* Zincir, (mcz.) esaret. (GT, İM).	**zänjir** *ism. far.* İnce zincir.
zengī *far.* Zenci, siyahî. (GT).	**zäñgi** *ism. far.* Zenci.
zer *far.* Altın. (GT).	**zer** *ism. far.* Altın, süs, süs eşyası yapımında kullanılan güzel, sarı renkli metal. *Zer saluv* ilgi göstermek.

ẕerre *ar.* Zerre, çok küçük parçacık (GT, İM, MS).	**zärre** *ar.* Çok küçük: *zärredey* zerre kadar.
ẕevḳ *ar.* Zevk, neşe. (GT).	**zavıḳ** *ism. ar.* İstek, niyet, keyif, zevk: *Zavıḳım bolmadı.* Hevesim olmadı. *Tamaḳḳa zavıḳım yoḳ* yemeğe iştahım yok.
zeytūn (zeytīn) *ar.* Zeytin. (BV, İM).	**zäytun** *ism. ar. btk.* Zeytin. *Zäytun mayı* zeytinyağı.
ẕikr (ẕekir) *ar.* Zikir, anma. (Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG, MS).	**zikir** *ism. ar. esk.* Zikir.
ẕihn *ar.* Zihin, dimağ (İN, KFT, MG)	**zin** *ism. far.* Zihin, şuur, akıl.
zinā *ar.* Zina, nikâhsız çiftleşme. (Gİ, İM, KF, KFT, Kİ).	**zina** *ism. ar.* Nikâhsız cinsel ilişkide bulunmak, zina.
zindān (sindān) *far.* Zindan, hapis. (GT, İM, TZ).	**zından** *ism. far.* 1. Zindan. 2. Ceza evi, hapishane.
zinhār *far.* Sakın! Asla! (GT, İM).	**zinhar** *zrf. far.* Zinhar, asla, katiyyen, sakın.
ziyād (ziyāde) *ar.* Çok, bol, fazla. (GT, İM).	**ziyat** *zrf. ar.* Ziyade, daha çok.
ziyān *far.* Zarar, kayıp, ziyan. (BM, BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG, TA).	**ziyan** *ism. far.* Zarar, ziyan, yitim.
ziyānlıḳ *far. tr.* Zarar edilen nesne. (KFT).	**ziyandıḳ** *ism.* Zararı, ziyanı olma durumu.
ẓulm *ar.* Haksızlık, eziyet, zulüm. (Gİ, GT, İM, KF, KFT). *Ẓulm it-* zulmetmek. (BM).	**zulım** *sft. ar.* Zalim, şerir, gaddar.
zurna(y) (surna, suruna) *far.* Zurna, kısa düdük. (DM, TZ).	**zurna** *ism. far. mzk.* Zurna.
ẕürriyet *ar.* Nesil, kuşak, soy, döl. (Gİ).	**zuriyat** *ism. ar.* Zürriyet, nesil, soy.

Tablo 1 (devam)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırmanın bu bölümünde anlam değişmelerine uğramış olan kelimeler, anlam değişikliği türüne göre sınıflandırılmıştır. Sınıflandırma; *Anlam Daralması*, *Anlam Genişlemesi*, *Başka Anlama Geçiş/Anlam Kayması*, *Anlam İyileşmesi* ve *Anlam Kötüleşmesi* olmak üzere beş ana başlık altında yapılmıştır.

3.1. KIPÇAK TÜRKÇESİNDEN KAZAK TÜRKÇESİNE ANLAM DEĞİŞMESİNE UĞRAMIŞ KELİMELER

Bu bölümde Kıpçak Türkçesi-Kazak Türkçesi ortak kelimelerden yola çıkarak anlam değişmelerine uğramış olan kelimeler, H. Arslan-Erol (2014)'un *Eski Türkçeden Eski Anadolu Türkçesine Anlam Değişmeleri* adlı eserinde kullanmış olduğu tasnif baz alınarak verilmiştir.

3.1.1 Anlam Daralması

(*Semantic, Restriction, Restriction Of Meaning, Narrowing Of Meaning)*

Bir kelimelinin anlam kapsamı bakımından daralmaya uğrayarak eskiden kapsadığı anlam yelpazesinin daha sonraları bir bölümü kapsar duruma gelmesine, kelimenin genel anlamdan özel bir anlama geçmesine ve genel bir anlamdan dar bir anlama geçmesine *anlam daralması* denir (Karaağaç, 2013: 123). Diğer bir değişle anlam daralması, anlamlı bir kelimenin daha sınırlı bir kapsam içermesi ve geniş bir alandan dar bir alana geçerek daha dar bir alanı temsil etmeye başlamasıdır (Vardar, 2002: 20).

Tablo 2: Anlam Daralması

KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
arov (arav; CC., arı; CC, Gİ, GT, İM, KF, Kİ, MG, MS, RH., arıġ; BV, İM,	**aruv** *ism.* 1. *ynst.* Zarif, çok güzel, (hanımlar için) 2. *mcz*. Güzel, gösterişli.

Kİ., arıḳ,; KF., aru; Gİ, KF, RH, TA, TZ., uru; KK.) 1. Saf, arı, temiz. (CC). 2. *(arav)* Günahsız. 3. *(arıġ)* Kutsal, mübarek. (İM). 4. *(arıġ)* Güzel, hoş. (İM).	2. *Sulu, sımbattı* "Alımlı, yakışıklı, endamlı". (KTTS). (*Saf, arı, temiz, günahsız anlamlarına rastlanmamıştır.*)
baḳa (baġa, boġa) Kaplumbağa veya kurbağa. (İM).	**baḳa** *ism.* Kurbağa. (*Kaplumbağa anlamına rastlanmamıştır. Kaplumbağa, tasbaḳa kelimesi ile karşılanmaktadır*.)
başmaḳ Ayakkabı, çizme (CC, GT, KFT, Kİ, KK, TA, TZ).	**başmaḳ** *ism.* Terlik.
bış- (bıç; KFT.- biç-; TA.) 1. Biçmek, kesmek. (KK). 2. *(biç-)* Kılıçla kesmek, öldürmek. (TA).	**Piş-** *fl.* 1. (elbise) Biçmek. 2. *mcz.* Bir şeyi tasarlamak, planlamak. *Pişilip istelgen is* planlanarak yapılan iş. (*Kılıçla kesmek, öldürmek anlamlarına rastlanmamıştır.*)
boşat- (I) 1. Boşaltmak, tahliye etmek. (CC, KK, TZ). 2. Elden çıkarmak. (CC). 3. Ayrılmak. (MG). **boşat- (II)** (boşad-; KFT.) Serbest bırakmak, bağışlamak. (CC).	**bosat-** *fl.* 1. Serbest bırakmak, boşaltmak. 2. Bağışlamak. *Ḫan jındınıñ aḳılına rıza bolıp, onı ölimnen bosatadı.* Kağan delinin aklına razı olup onu bağışladı. (KTTS). (*Elden çıkarmak ve ayrılmak anlamlarına raslanmamıştır*.)
bök Orman, birbirine girmiş çalı ve çırpı gibi yabanî ağaçlar (Kİ)	**mük** *ism. btk.* Yosun. (*Kıpçak Türkçesinde anlam kapsamı daha genişken, Kazak Türkçesinde su altında ve taşlar üzerinde çıkan yosunları kapsamaktadır*.)
böz (bez; TZ., biz; BV, KFT, TA., büz; TA.) Bez, kumaş parçası. (CC, İM, TZ).	**böz** *ism.* İnce, beyaz kumaş. *mcz.* Kötü, zayıf, kuvvetsiz, naçar, değersiz, ucuz. (KTTS).

Tablo 2 (devam)

çor Hastalık. (Kİ).	**şor** *ism.* Tümör, ur. (*Kıpçak Türkçesinde hastalık olarak daha geniş bir kapsam alanı varken, Kazak Türkçesinde anlamı daralmış, bir çeşit hastalık olan tümör ve ur'u karşılamaya başlamıştır*.)
eş- Çekmek, çevirmek. (CC).	**es-** *fl.* Eğirmek. (*Çekmek anlamına Kazak Türkçesinde rastlamıyoruz. İp eğirmek anlamında kullanılmakta*.)
eşkik Kürek. (CC).	**eskek** *ism.* Kayık küreği.
ḥarf *ar.* Harf, söz. (Gİ, GT, İM, KF).	**ärip** *ism. ar.* Harf. (*Söz anlamına rastlanmamıştır*.)
içik Kürk veya iç çamaşırı. (CC).	**işik** *ism.* İçi hayvan derisinden, dışı ise kumaştan yapılan bir tür dış giyim.
ig- (eg-; Kİ, TA., eñ-; TZ.) 1. Eğmek. (GT, MG). 2. *(eñ-)* Eğilmek. (CC).	**iy-** *fl.* 1. Eğmek, bükmek. 2. *mcz.* İkna etmek, kabul ettirmek.
irimçik (yürümçük; TA.) 1. Kesilmiş, bozulmuş süt. (TZ). 2. *(yürümçük)* Peynir.	**irimşik** *ism.* Peynir.
ḳandır- (ḳandur-; Kİ.) Doyurmak, kandırmak. (TZ).	**ḳandır-** *fl.* (su vb.) Doyurmak, kandırmak. (*Kıpçak Türkçesinde genel anlamda doyurmak, kandırmak manasında kullanılırken, Kazak Türkçedinde su vb. şeylere doyurmak manasında kullanılmıştır*.)
ḳat (I) (ḳatı; Kİ.) Kat, huzur. (BM, BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, KK, MG, MS, RH, TA, TZ). **ḳat (II)** Kat, tabaka. (CC, İM, Kİ).	**ḳat** *sft.* Kat, tabaka, katman. *Jeti ḳat jer astında* yedi kat yerin altında. (*Kazak Türkçesinde* huzur *yani kişinin kaarşısı, önü, huzuru anlamlarına rastlanmamıştır.*)

ḳat- (I) 1. İlâve etmek, katmak. (BV, GT, İM, Kİ, RH, TZ). 2. Karmak, katmak, karıştırmak. (RH, TZ).	**ḳat- (III)** *fl.* Sulu yemeklere süt veya yoğurt katmak. (*Karmak, karıştırmak anlamlarına rastlanmamıştır*.)
ḳısta- 1. Sıkıştırmak, kilitlemek. (CC). 2. Müsadere etmek, el koymak. (İM).	**ḳısta- (II)** *fl.* Zorlamak, sıkıştırmak. Yoğun olmak, işi başından aşkın olmak. (KTTS).
kiyik (keyik; BM, DM, GT, KK, RH.) 1. Geyik, ceylân. (GT, MG, RH). 2. Av hayvanı. (İM). 3. Vahşî hayvan. (TZ).	**kiyik** *ism. hyvn.* Geyik.
ḳopar- (I) Ortaya çıkarmak, meydana çıkarmak. (İM). **ḳopar- (II)** Yeniden diriltmek. (İM). **ḳopar- (III)** 1. Koparmak, ayırmak. (BV, GT, İM, KFT, Kİ, TZ). 2. Sökmek, yerinden çıkarmak. (BM, İM, Kİ).	**ḳopar-** *fl.* 1. Toprağı sürmek, altını üstüne getirmek. 2. *mcz*. Geçmişi canlandırmak, deşmek.
ḳurġan (I) (ḳurġun; BM.) 1. Mezar, mezarın üzerindeki toprak yığını, mezar höyüğü. (CC, TA). 2. Siper, sur. (Kİ). 3. At ahırı. (TA). 4. Kubbe. (TZ.	**ḳorġan** *ism.* 1. Kale, hisar. *Otırar Ḳorġanı* Otırar Kalesi. 2. Sur. 3. *mcz*. Dayanak, destek. *Ḳorġan boluv* destek, dayanak olmak. Kubbe, at ahırı anlamlarına rastlanmamıştır.

Tablo 2 (devam)

ḳurul- (I) Tıkılmak, doldurulmak, basılmak, itilmek. (İH). **ḳurul- (II)** Örtülmek. (TZ). **ḳurul- (III)** Oturmak, ikamet etmek. (TZ).	**ḳurıl-** *fl.* Kurulmak, oluşmak. (*Oturmak, örtülmek, tıkılmak, doldurulmak, itilmek anlamlarına rastlanmamıştır.*)
lök 1. Yedi yaşındaki deve. (BM). 2. Asil, iyi cins deve. (Kİ).	**lök** *ism.* Tek hörgüçlü erkek deve.
luġat *ar.* 1. Sözlük. (İM). 2. Dil. (KFT).	**luġat** *ism. ar. esk ed dl.* Lügat. Dil anlamına rastlanmamıştır.

mülk (I) (milk; İM, KFT., mülket; GT.) *ar.* Mülk, ülke, memleket, yurt. (GT, KF). **mülk (II)** *ar.* Bir kimsenin tasarrufunda bulunan mal, mülk. (Gİ, İM).	**mülik (mülki)** *ism. ar.* Eşya, mal, mülk. *Memleket mülki* devlet malı. İrili ufaklı her türlü eşya. (KTTS). Ülke, memleket ve yurt anlamlarına rastlanmamıştır.
na'l *ar.* (na'al; CC.) 1. Nal. (BV, GT, MS). 2. Ayakkabı, pabuç. (Gİ, İM, KF, KFT).	**näl** *ism. ar.* Ayakkabının altına çakılan demir, nalça. Ayakkabı ve pabuç anlamlarına rastlanmamıştır.
nekes (nākes; GT.) *far.* 1. Hasis, cimri, pinti, eli sıkı. (İH). 2. *(nākes)* Alçak.	**nekes** *sft. far.* Kötü niyetli, alçak, mel'un.
otaçı (otçı; Kİ.) Tabip, hekim. (CC, GT, Kİ, TA, TZ).	**otaşı** *ism.* Sınıkçı, kırıkçı çıkıkçı. Kıpçak Türkçesinde , tabip ve hekim anlamlarıyla daha geniş anlam sahasına sahipken Kazak Türkçesinde bu saha daralmıştır.
savluḳ (I) (saġlaḳ; BM., saġlıḳ; Kİ., ṣaġlıḳ; TA.) 1. Sağılan koyun. (TZ). 2. *(saġlaḳ)* Koyun. 3. *(saġlıḳ, ṣaġlıḳ)* Sağılan koyun ve keçi.	**savlıḳ (I)** *ism.* Üç yaşını aşmış kuzulu koyun.
sıyın- (sığın-; CC, Gİ, GT, İM, KF, MG, MS, TA, TZ.) 1. Sığınmak. (TZ). 2. *(sığın-)* Yayılmak. (TZ(.	**sıyın-** *fl.* Allah'a sığınmak, ibadet etmek, kulluk etmek. Yayılmak anlamına rastlanmamıştır.
siñ- 1. Sinmek, sokulmak, eğilmek. (CC, GT). 2. Gizlenmek için yere yatmak. (Kİ). **sin-** Hazım olunmak. (TZ).	**siñ-** *fl.* 1. (koku vs.) Sinmek: *Suv ḳumġa siñip ketti.* Su kumda emildi. 2. *mcz.* Karışmak, bütünleşmek. 3. *mcz.* Yok olmak, gözden kaybolmak.
ṣūret (ṣurat; CC.) *ar.* 1. Biçim, tarz, şekil. (BV, Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG). 2. *(ṣurat)* Suret, resim.	**suret** *ism. ar.* 1. Resim, tablo. *Kitaptaġı suret* kitaptaki resim. 2. Fotoğraf, resim. *Dosımnıñ sureti* arkadaşımın fotoğrafı; *suretke tüsüv* fotoğraf çektirmek.

sürtün- 1. Sürtünmek. (BM, İM, TZ). 2. Sürünerek yürümek, emeklemek. (Kİ).	**sürtin-** *fl.* Kurulanmak.
şap- (II) (çap-; İM, MG, Kİ.) 1. Çarpmak, vurmak. (DM, TZ). 2. *(çap-)* Kılıç vurmak. (MG). 3. *(çap-)* Bir defada hem vurmak hem kesmek. (Kİ).	**şap- (II)** *fl.* Keskin bir aletle kesmek, biçmek. *Aġaştı baltamen şabuv* ağacı baltayla kesmek; *şöp şabuv* ot biçmek; *er şabuv* tahtadan eyer yapmak.
şerbet *ar.* Şerbet, meyve suyu ile şekerli su karıştırılarak yapılan içecek. (GT).	**şärbat** *ism. ar.* Üzüm suyu.
ṭabīb *ar.* Hekim, tabip. (GT, KFT).	**tävip** *ism. ar.* Bahşı, halk hekimi, tabip.
ṭayan- (I) (dayan-; Gİ, KF.) Dayanmak, yaslanmak. (Gİ, KF, Kİ, TA, TZ). **ṭayan- (II)** Dayanmak, güvenmek. (İM).	**tayan-** *fl.* 1. Dayanmak, *tayaḳ tayanuv* bastona, değneğe dayanmak. 2. Yaklaşmak: *jumıs bitüvge tayandı.* İşin sonuna yaklaştık.
teş- (deş-; KFT, İH., diş-; TA., tiş-; BV, İM, MG.) 1. Deşmek, oymak. (KK, RH, TZ). 2. *(tiş-)* Delmek, (inci) dizmek. (GT).	**tes-** *fl.* Delmek, delik açmak. *Ḳabırġanı tesüv* duvarı delmek; *sırġa tağuv üşün ḳulağın testi.* Küpe takmak için kulağını deldi. *Kökey testi* çok önemli, can alıcı (mesele); *tesken tav* çok uzak, ücra yer.
tınç (ḍınç; DM.) Sakin, rahat, dinç, zinde. (Kİ).	**tınış** *sft.* 1. Sessiz, sakin. 2. Rahat, sakin, huzurlu. *Tınış taptırmav* rahat vermemek.

Tablo 2 (devam)

tilek (dilek; Kİ., diley; KF.) 1. İstek, dilek, murat. 2. Dilencilik etme. (TZ, CC, GT, İM, KFT).	**tilek** *ism.* 1. Dilek, arzu. 2. Rica, istek, talep: *Tileġiñ ḳabıl bolsın!* Dileğin kabul olsun!
tön- (dön-; KFT, Kİ, TA.) 1. Dönmek. (BV, CC, GT, İM). 2. Ters çevrilmek. (CC). 3. Değişmek. (İM). 4. *(dön-)* Geri gelmek.	**tön-** *fl.* Alta almak için birinin üzerine abanmak, çullanmak.

tuman (ṭuman; KK, TA.) Duman, sis, karanlık. (BM, CC, DM, Kİ, TZ).	**tuman** *ism.* 1. Sis. 2. *mcz.* Belirsiz, bulanık. *Soḳır tuman* göz gözü görmeyecek derecede sisli hava.
tün (dün; Gİ, KF, Kİ., tüne; CC, TZ.) 1. Dün, dünün gecesi. (BM, BV, Kİ). 2. Akşam, gece. (CC, GT, İM, KK, TA, TZ). *Tün buçḳı* gece yarısı. (TA). *Tün keçe* evvelki akşam. (Kİ). *Tün keyçe* dün gece. (TA).	**tün** *ism.* Gece. *Tün ortası* gece yarısı; *tün uyḳısın tört bölüv* gece boyu gözünü yummamak, gözüne uyku girmemek.
tüzet- (düzelid-; KFT., düzet-; BM, Gİ, , tüznet-; CC., tüzüt-; MG.) 1. Düzeltmek. (BV, CC, İM, MG, TZ). 2. Sıralanmak, saf tutmak.	**tüzet-** *fl.* Düzeltmek.
uç (üç; TZ.) 1. Uç, uç taraf. (BV, CC, DM, GT, Gİ, İM, İN, KF, Kİ, MG). 2. Sınır. (TA). 3. Taraf, yan. (TZ).	**uş** *ism.* Uç. *Ḳarındaştıñ uşı* kalemin ucu; *aytpaḳ sözim tilimniñ uşunda tur* söyleyeceğim söz dilimin ucunda; *ḳol uşın berüv* yardım eli uzatmak.
ulu- Ulumak, feryat etmek. (CC, TZ).	**ulı-** *fl.* 1. (köpek, kurt, çakal vb.) Uzun, iniltili, ağlar gibi ses çıkarmak, ulumak: *Ḳasḳır uliy bastadı.* Kurt ulumaya başladı. 2. *mcz.* (rüzgâr) Uğuldamak. *İşi ulıv* açlıktan karnı guruldamak.
uruḫ Uruk, çocuk, nesil. (CC). **uruḳ** Bir babadan çoğalan köy, mahalle. (İH).	**urıḳ** *ism.* 1. Embriyon, oğulcuk. 2. Tohum.
yalaḳ 1. Toprak, çanak. (İH). 2. Köpeklere özgü yalak. (Kİ, TA).	**jalaḳ** *ism.* Çorak toprak.
yalbar- (yalvar; BM.- yarbar-; CC.) 1. Yalvarmak, yakarmak. (CC, İM, TZ). 2. Dua etmek. (CC). 3. Rica etmek, istemek. (CC).	**jalbar- (jalbarın-)** *fl.* Yalvarmak, yakarmak.

yamanla- 1. Telef etmek, yok etmek. (BM). 2. Kötü muamele etmek. (BM, Kİ). 3. Kötülemek. (Gİ, KF, KFT).	**jamanda-** *fl.* Kötülemek, yermek.
yan (yañ; İM, Kİ.) 1. Yan, yan taraf. (BM, GT, İM, KF, KFT, KK, MG, MS, TA,TZ). 2. Taraf, kat, huzur. (İN, RH).	**jan** *zrf.* Yan, yan taraf. *Üydiñ janında* evin yanında.
yana (I) (gene, gine, kene, yene, yine) Yine, tekrar, ikinci defa. (CC, GT, İM, MG). **yana (II)** Sonra. (TA).	**jäne** *edt.* Ve, ile. *Jäne mädeniy şaralar* sosyal ve kültürel etkinlikler.
yaraştır- (yaraşdur-; KFT., yaraştur-; MG.) 1. Düzenlemek, birleştirmek. (CC). 2. *(yaraşdur-)* Yararlı hâle getirmek. 3. *(yaraştur-)* Yapmak, etmek.	**jarastır-** *fl.* Barıştırmak, yakıştırmak, arasını bulmak.
yarma (I) Ağaç yarması. (CC).	**jarma (I)** *ism.* Ağaçtan yapılmış, öküzlerin boynuna geçirilen boyunduruk.
yasa- (I) Sevk etmek, tertip ve tanzim etmek. (GT). **yasa- (II)** Düzeltmek. (TZ).	**jasa- (I)** *fl.* 1. Yapmak, etmek. 2. Yemek yapmak, pişirmek: *Şay jasadı.* Çay yaptı. *Tamaķ jasadı.* Yemek yaptı.
yazı (yazı yir; DM.) 1. Ova, bozkır. (BM, BV, KFT). 2. Çöl, sahra. (BM, GT, İM, Kİ).	**jazıķ (I)** *ism.* Ova, yazı.
yez Sarı bakır, pirinç. (BM, CC).	**jez** *ism.* 1. Bakır. 2. *mcz.* Mermi. *Jez ayaķ* gezmeyi seven: *jez kiyik* güzel geyik; *jez ķanat* kanatlarını hızlı çarpan.

Tablo 2 (devam)

3.1.1.1. Özelleşme

(Alm. *Spezialisierung,* Fr. *spécialisation,* İng. *specialisation*).

Anlam daralmasının alt dalı olan özelleşme, anlamlı bir birimin daha dar bir alanı temsil etmesidir (Vardar, 2002: 157). Yani önceden genel bir anlama sahipken özelleşerek özel bir adı temsil etmeye başlamasıdır. Örneğin, Kıpçak Türkçesinde *bor* kelimesi *kireç, alçı taşı* vb. anlamlarda kullanılırken Kazak Türkçesinde özelleşmeye uğrayarak *tebeşir* anlamında kullanılmaya başlamıştır.

Tablo 2.1: Özelleşme

KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
aba (ebe) 1. Anne. (Kİ). 2. *(ebe)* Nine, ebe. (Kİ, TZ). *Ebem eçkisin ḳoştı.* Gök kuşağı [Büyük kız kardeşim (ana akıllı kadın) keçisini bağladı. (BM). *Ebem ḳuşaġı* gök kuşağı. (İH).	**apa** *ism.* Abla, yakın akrabalar arasında yaşı büyük olan hanım.
al 1. Al renkli, kızıl, kırmızı. (İH, RH, TA). 2. Ala benekli. (CC).	**al** *sft.* Kızıl, kara, yeşil, kahverengi gibi sözlerin önüne gelerek bu renklerin açık tonlu ve belirgin olduklarını belirtir. *Al ḳızıl* açık kızıl.
alu Alış (TZ).	**aluv** *ism.* Eksi, çıkarma işlemi işareti.
ayrıḳ (ayrı; CC, TZ., ayruḳ; BV, TA, TZ., ayuḳ; Kİ., eyrik; TZ.) 1. Ayrı, başka, farklı. (KK, TZ). 2. *(ayrı)* Çatallanmış, iki çatal olan. (CC). 3. *(ayrı)* Tepe. (Kİ). 4. *(ayrı)* Dağlardaki yol, keçi yolu, vadi. (BM, Kİ). 5. *(ayruḳ)* Dağınık, ayrık.	**ayrıḳ** *ism.* Yol ağzı, yol ayrımı. *Jol ayrıġı* yol ayrımı.
beyt *ar.* Beyit, iki dize. (GT).	**bäyit** *ism. ar. dn.* Ramazanlarda söylenen bir tür şiir, beyit.
bor Kireç, alçı. (BM, Kİ).	**bor** *ism.* Tebeşir.
dervīş *far.* Fakir, yoksul, Allah için alçakgönüllülük eden. (GT, İM).	**därüviş** *ism. far. esk.* Derviş.
ertegi Erken. (CC).	**ertegi** *ism.* Masal.
evlen- (ivlen-; İM., öylen-; TZ.) Evlenmek. (BM, Gİ, GT, İM, KF, KFT, Kİ, MS, TZ).	**üylen-** *fl.* (erkekler için) Evlenmek: *Meniñ dostarımdıñ bäri üylendi.* Benim arkadaşlarımın hepsi evlendi.

	(*Kıpçak Türkçesinde bayan, erkek her ikisi için de kullanılan evlen- fiili, Kazak Türkçesinde sadece erkekler için kullanılmaktadır. Bayanlar için erge şıġuv, küyevge şıġuv ve turmısḳa şıġuv yapıları kullanılmaktadır*.)
ḳara Kara, siyah. (BM, BV, CC, DM, Gİ, GT, İH, İM, KF, KFT, KK, MG, MS, RH, TA, TZ). *Ḳara etmek* bir tür peynirli börek. (BM). *Ḳara etmek* siyah ekmek. (Kİ). *Ḳara iv* çadır. (İM). *Ḳara ḳurut* kara peynir, bir cins kuru peynir. (BM, Kİ). *Ḳara taş* Haceriesved. (İM). *Ḳara teyin* gri sincap. (CC). *Ḳara yaġı* intikamcı, korkunç düşman. (İH). *Ḳara yağız (ḳara yaġuz, ḳara yavuz)* esmer, kara yağız. (İH, KFT, Kİ, KK, TA). *Ḳara yarmaḳ (ḳara yarmuḳ)* bakırdan yapılan siyah renkli madenî para. (BM, DM).	**ḳara (I)** *sft.* 1. Kara, siyah. 2. Siyah renkte olan. 3. Bir şeyin gölgesi, karartısı. 4. *etng.* Yas tutarken örtülen siyah örtü; *Ḳatındar basınan ḳarasın almay bir jıl boyı joḳtaytın.* Kadınlar karalar bağlayıp bir yıl yas tutardı. 5. Avamdan olan, halktan biri; *Ḳara burış* karabiber; *ḳara şıbın* karasinek; *ḳara altın* a) taş kömürü b) petrol; *ḳara aspandı töndirüv (javdıruv)* kıyameti koparmak; *ḳara bası* tek başına, yalnız; *ḳara basıp küyittev* sadece kendisini düşünmek; *ḳara bavır* taş yürekli, merhametsiz; *ḳara bet* yüz karası; *ḳara buḳara (ḥalıḳ)* sıradan emekçi, işçi kesim; *ḳara domalaḳ* tombul (çocuk); *ḳara dürsinge basuv* kabalık, zorbalık yapmak; *ḳara jañbır, (javın, noser)* uzun süre devam eden yağmur; *ḳara jayav* a) yaya b) fakir; *ḳara jer boluv* utancından yerin dibine geçmek; *ḳara jerge ḳaratuv* yüzünü yer baktırmak, utandırmak; *ḳara jumıs* beden gücü ile yapılan iş; *ḳara kiyü* yas tutmak, karalar bağlamak; *ḳara küye jaġuv* iftira etmek, kara çalmak; *ḳara ḳazanıñ (sarı*

	balanıñ) ḳamı çoluk çocuğun rızkı, geçim derdi; *ḳara niyet (peyil)* art niyet; *ḳara sorpa boluv* çok terlemek, yorulmak; *ḳara söz* a) sıradan, edebi olmayan söz b) düz yazı, nesir; *ḳara suvıḳ* kuru, sert soğuk, ayaz; *ḳarası batuv* gözden kaybolmak; *ḳara tas* a) cimri, cömert olmayan b) acımasız, taş yürekli; *ḳara tünek* a) zifirî karanlık, kapkaranlık b) kara gün; *ḳara tizim* kara liste; *ḳara şañıraḳ* baba ocağı. **ḳara (II)** *ism.* Büyükbaş hayvanların genel adı.
keyit Giysi, elbise. (CC).	**kiyit** *ism.* Dünürlerin bir birine giyim kuşam türü verdikleri hediye.
kiyiz (kiz; DM, MG.) 1. Keçe, keçeden yapılmış örtü, çul. (CC, DM, İH, İM, KFT, Kİ, TA). 2. Yaygı, döşek. (TZ).	**kiyiz** *ism.* Keçe. *Kiyiz etik* keçe çizme; *kiyiz üy* keçe çadır.
ḳısḳı Bir şeyi kıstırarak kapayacak şey. (İH).	**ḳısḳı** *sft.* Mengene.
ḳola (ḳula; İH, TA.) 1. Açık kahverengi. (İH). 2. *(ḳula)* Koyu kahverengi, siyahla karışık sarı.	**ḳola** *ism.* Tunç, bronz.
künes (küneş; BV, Gİ, GT, İM, KF, KFT, Kİ, KK, MG, MS, RH, TA, TZ., kün; BM, CC, DM, Kİ, MG, TA, TZ.) 1. Güneş, güneş ışığı. (TA). 2. *(kün)* Gündüz, gün.	**künes** *ism.* Güney, güneş ışınlarının bol düştüğü yer.
maḳāl *ar.* Söz söyleme. (GT).	**maḳal** *ism. ar.* Atasözü.
nöger Yoldaş, arkadaş. (CC, DM, GT, İH, TZ).	**nöker** *ism.* Yaver.

özden (I) Hür, asil. (CC). **özden (II)** (özdeñ) Seçkin, her şeyin güzel olanı. (GT, KFT, KK, TZ).	**özden** *ism. esk.* Hanın, padişahın vezirleri.
som Altın, gümüş vb. (İH TZ).	**som** *ism.* Yüz kuruşa eşit para.

Tablo 2.1 (devam)

şirkin (çirkĭn; CC, GT, Kİ, TA, TZ) *far.* Çirkin, kötü, şebek. (KK, TZ).	**şirkin** *edt.* 1. Özlem, hasret vb. duyguları pekiştirmek için söylenen ünlem, keşke, hey gidi, ah vb.: *Şirkin jastıḳ dävren!* Hey gidi gençlik. 2. *mcz.* Zavallı, biçare, garip.
ta'rīf *ar.* Anlatma, tanım. (İM).	**tarif** *ism. frn.* Resmî olarak belirtilen fiyat, piyasada malın kazandığı değer, fiyat, tarife. *Tarif boyınşa* tarifeye göre.
ton (don; DM., ṭon; KK, TA.) Kıyafet, elbise. (CC, GT, İH, İM, KFT, Kİ, MG, TZ).	**ton** *ism.* Kürk. *Jaġalı ton* yakalı kürk; *Ḳısḳa ton* kısa kürk; *ton pişüv* a) kürk biçmek b) birisinin arkasından yorum yapmak, biri hakkında değerlendirme yapmak.
tör Sedir. (TZ).	**tör** *ism.* Evin en değerli yeri, başköşe, tör. *Törge ozuv* başköşeye oturmak; *törden orın aluv* başkalarından kıymetli olmak; *törinen köri jaḳın* bir ayağı çukurda.
uluġluḳ (uluġluġ; İM., ululıḳ; Gİ, KF., ululuġ; RH., ululuḳ; CC, KF.) Büyüklük, yücelik. (GT, İM).	**ulıḳtıḳ** *ism.* Hükümdar, yönetici olma.

Tablo 2.1 (devam)

3.1.2. Anlam Genişlemesi

(*Semantic Extension*, *Extension Of Meaning, Widened*, *Widening Meaning*)

Bir kelimenin anlam yelpazesinin genişleme olayıdır. Önceden daha dar bir anlam yelpazesine sahip olan bir kelimenin zaman içerisinde işlevselliğinde ve

kullanım alanlarında anlam kapsamının çeşitli nedenlerden ötürü gelişmesidir (Karaağaç, 2013: 140).

Tablo 3: Anlam Genişlemesi

KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
açıl- 1. Açılmak, açık duruma gelmek (BM, BV, CC, Gİ, İM, KF, Kİ, MG, MS). 2. Açıklanmak, izah edilmek (KFT). 3. Yüzden bir şeyi çıkarmak (İM). 4. Ele geçirilmek. (İM). 5. Açığa çıkarılmak, ortaya çıkmak. (İM).	**aşıl-** *fl.* 1. Açılmak. 2. Temizlenmek, kirden arınmak.
açıt- Acıtmak, acı vermek. (Gİ, KF, TZ).	**aşıt-** *fl.* 1. Mayalamak, ekşitmek. 2. Acıtmak.
ādem (‘aḍam; KK, azam; CC.) *ar.* İnsan, adam. (Gİ, GT, İM, İN, KFT, RH, TZ).	**adam** *ism. ar.* 1. İnsan, adam. 2. Halk, topluluk. *Adam aytḳısız* mükemmel, ifadesi imkânsız. *Adam balası* insanoğlu; *adam boluv* adam olmak; *adam bitken* bütün insanlar.
aġa Ağabey, büyük erkek kardeş. (CC, KK).	**aġa** *ism.* 1. Akrabalardan yaşça büyük olanı. 2. Yaşça büyük erkek. 3. Yol gösterici, akıl veren, danışman. 4. Rütbece büyük olan kişi. *Aġa buvın* büyükler, örnek olan kuşak; *el aġası* sözü geçen, nüfuzlu kişi; *jigit aġası* orta yaşlı kişi; *aġa tutuv* yakın görmek, örnek almak, saygı göstermek; *töraġa* başkan, yönetici.
aġar- (aḳar-) 1. Yaşlanmak, saç sakal ağarmak. (Kİ, TZ). 2. Ağarmak, beyazlamak. (Kİ, RH, TZ). 3. (*akar-)* Tan yeri açılıp aydınlanmak (İM).	**aġar-** *fl.* 1. (saç) Ağarmak, beyazlamaya başlamak. 2. Tan atmak, şafak sökmek. 3. Göze ak düşüp görmez olmak. 4. Uğramış olduğu iftiradan kurtulmak, temize çıkmak, aklanmak. *Közi aġaruv* a) ağlaya ağlaya kör

	olmak, gözüne ak düşmek b) belâya, musibete uğramak; *ķosaġımen ķosa aġaruv* eşi ile mutlu ve uzun bir hayat yaşamak; *şaşı aġaruv* saçı ağarmak.

Tablo 3 (devam)

aġır Çok, zorlu. (GT, MG).	**avır** *sft.* 1. Hafif olmayan, ağır. *Avır jük* ağır yük. 2. Çetin, meşakkatli. *Avır jumıs* ağır iş. 3. Büyük, ağır. *Avır jaza* ağır ceza; *avır ķılmıs* ağır, büyük suç.
aġız- Akıtmak. (İM).	**aġız-** *fl.* 1. Akıtmak, dökmek, damlatmak, suyu bir şeyin içine dökmek. 2. (su) Bir şeyi alıp götürmek. 3. Çok hızlı gitmek, su gibi akıp gitmek.
āḫīret *ar.* Ahiret, öbür dünya (BV, Gİ, GT, İM, KF, MS).	**aķıret** *ism. ar.* 1. Kefen. 2. *dn.* Ahiret. 3. *mcz.* Mihnet, eziyet.
aķ (aġ; BV., aḫ; CC.) Ak, beyaz. (BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MG, MS, RH, TA). *Aķ aş* as denilen derisi makbul hayvanın ak renklisi, kakum (İH). *Aķ ayġır* Yemen taraflarında görülen bir yıldız. (BM, Kİ, TZ). *Aķ az* bacaklarında beyaz lekeler bulunan sarı at. (Kİ). *Aķ bal* arı balı. (DM). *Aķ pars* beyaz pars. (Kİ).	**aķ (I)** *sft.* Ak, beyaz. *Aķ adal mal* alın teri; *aķ altın* pamuk; *aķ aruvlap ķoyu* defin işlemleri, defnetme; *aķ avız etüv* elindekini yitirmek; *aķ balşıķ* badana, kireç; *aķ bas atan* akbaşlı büyük deve; *aķ bata* dua; *aķ boran* şiddetli boran, tipi; *aķ etek* pak, günahsız; *aķ jamıluv* a) karla kaplanmak b) gelinlik giymek; *aķ jarķın* şen, şakrak, neşelli, hayat dolu; *aķ javın* sağanak yağmur; *aķ jüzdi* güzel, beyaz tenli; *aķ jürek* pak, saf, temiz kalpli; *aķ köñil* alçak gönüllü; *aķ küyın* hortum; *aķ näsil* beyaz ırk; *aķ savsaķ* beceriksiz, elinden hiçbir şey gelmeyen; *aķ sütin aķtav* hakkını helâl ettirmek. *Aķ degeni alġıs, ķara dageni ķarġıs.* Dediği dedik.

	aḳ (II) *ism.* Hakikat, gerçek, hak: *Jumır bastı pendege ölim – aḳ (maḳal).* İnsanlar için ölüm bir gerçektir. **aḳ (III)** *ism.* Süt ürünleri: *Mal semirer, aḳ penen mal köbeyer. Adamzattıñ köñili ösip, köteriler (Abay).* Hayvan semirir, ak ile aş çoğalır. İnsan gönlü açılıp keyfi yerine gelir (Abay).
‘āḳıl (‘aḳl; BV, Gİ, GT, İM, KF, MG., ḥaḳıl; CC.). *ar.* 1. Akıllı (BV, Gİ, GT, İM, KF, KFT) ‘*āḳıl bāliġ* erginliğe ermiş. (İM). 2. *(‘aḳl)* Akıl, us. 3. *(ḥaḳıl)* Bilgelik, anlayış.	**aḳıl** *ism. ar.* 1. Akıl, idrak. 2. Fikir, nasihat, faydalı düşünce. *Aḳıl aytuv* fikir vermek, yol göstermek; *Aḳıl aluv* akıl almak; *aḳıl berüv* akıl vermek, akıl öğretmek; *aḳılġa ḳonuv* aklına yatmak, uygun olmak; *aḳıl ḳosuv* akıl vermek, fikir vermek; *aḳıl saluv* danışmak; *aḳıl toḳtatuv* kemâle ermek, bulûğa ermek; *aḳıl tis* yirmilik diş, akıl dişi; *aḳılġa kelüv* aklı başına gelmek; *aḳılġa saluv* iyice düşünmek, karara bağlamak; *aḳılġa sıyımdı* akla yatkın; *aḳıl şabıtı* zihniyet; *aḳıldan ayrıluv* aklını kaçırmak, çıldırmak.
aḳın Dalga. (TZ).	**aġın** *ism.* 1. Su akımı, akış, akıntı. 2. Bir nesnenin bünyesindeki gücün etkisi, hızı. *Aġın suv* akarsu.
aḳıt- Akıtmak (GT, İM, KFT, MG)	**aġıt-** *fl.* 1. Çözmek, gevşetmek. 2. *mcz.* Bir edebî metni (şiiri) durmadan, akıcı bir şekilde okumak.
aḳtar- (aḫtar-; GT., aḫtur-; BM., aḳdar-; KF., aḳdur-; KF.). 1. Aktarmak, döndürmek, baş aşağı getirmek. (Kİ, KK, TZ). 2. *(aḫtar-)* Devirmek, yere yıkmak.	**aktar-** *fl.* 1. Bir şeyin içini, arasını açarak aramak, karıştırmak. 2. Bir şeyi tetkik etmek, incelemek. 3. Bir şeyi birden dökmek, boşaltmak. 4. *mcz.* İçini dökmek, sırrını söylemek.

	avdar- *fl.* 1. (bir şeyin) Altını üstüne getirmek, devirmek, çevirmek. 2. Yıkmak, devirmek. 3. Transfer etmek. *Ḳızıma bes miñ teñge avdardım.* Kızıma beş bin tenge gönderdim. 4. Yönlendirmek, yön vermek: *Äñgimeni basḳa jaḳḳa avdardı.* Sohbeti başka yöne çekti. 5. Bir dilden başka bir dile çevirmek, tercüme etmek: *Türikşeden avdardı.* Türkçe'den çevirdi.
al- (I) 1. Almak. (BM, BV, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MG, MS, RH, TA, TZ). 2. Tutmak. (TZ). **al- (II)** Evlenmek. (CC).	**al-** *fl.* 1. Bir şeyi elle tutmak, kaldırmak: *Dorbanı ḳolına aldı.* Torbayı eline aldı. 2. Bir şeyi sahiplenmek, kazanmak: *Elimiz egemendik aldı.* Cmemleketimiz egemenliğini kazandı. 3. Bir yere kabul etmek, almak: *Jumısḳa aluv* işe almak. 4. Kazanç elde etmek, kâr sağlamak: *Mol önim aluv* bol ürün almak. 5. Evlenmek. 6. İstilâ etmek, hâkimiyet altına almak: *Ḳırımdı aldı.* Kırım'ı istilâ etti. 7. Azaltmak, eksiltmek: *Meniñ oġan ḳosarım da, alarım da joḳ.* Benim ona ekleyeceğim de, çıkaracağım da yok. 8. Yemek, içmek: *Tamaḳ alıñız* yemek yiyiniz. *Bet aluv* bir istikamete yönelmek; *köz almay ḳarav* gözünü ayırmadan bakıp durmak; *ḳavlı aluv* karar almak: *asırap aluv* evlâtlık almak, edinmek; *añ aluv* avlamak, yakalamak.
ala (alaça; Kİ.). Benekli, alaca. (CC, GT, İM, KK, TZ).	**ala** *sft.* 1. Ak ile başka renklerin bir arada görünmesi, benekli, alaca. 2. Gözün ak tabakası. 3. Eksik, yarım yamalak.

	4. *mcz.* Birlik içinde olmayan: *ala avız* birliksiz, ittifaksız, kargaşalı; *ala ayaḳ* dolandırıcı, düzenbaz; *ala ḳol* adaletsiz; *ala köz* araları açık, küs; *ala jazday* bütün yaz boyunca; *ala jip attamav* başkasının hakkına tecavüz etmemek.
aldur- Aldırmak, kaptırmak. (BV, Gİ, GT, İM, KF).	**aldır-** *fl.* 1. Aldırmak, getirtmek. 2. Çaldırmak: *Aḳboz attı urıġa aldırıpsın.* Doru atı hırsıza çaldırmışsın; *boy aldıruv* yorulmak; *sır aldıruv* sırrını ele vermek.
alġış (alḳış; Kİ, TZ.) Alkış, sena, övgü; hayır dua. (CC, DM, KK, TZ). *Alġış eyle-* hayır dua etmek. (KK).	**alġıs** *ism.* Şükran, minnet, takdir, teşekkür. *Alġıs aytuv* şükran duymak, teşekkür etmek.
alġışla- Hayır dua etmek. (DM).	**alġısta-** *fl.* Teşekkür etmek, şükranlarını bildirmek.
andı- Sabırsızlıkla beklemek, pusu kurmak. (CC).	**andı-** *fl.* Takip etmek, gözlemek, izlemek.
anra- Haykırmak, inlemek (İH).	**añıra-** *fl.* 1. Yüksek sesle bağırarak ağlamak. 2. (Rüzgar) sertçe esmek. 3. Boş kalmak, sahipsiz kalmak.
aralaş- Birbirine tutturmak (İM).	**aralas-** *fl.* 1. Karışmak. 2. Müdahele etmek, katılmak. 3. Münasebet kurmak, görüşmek: *Onıñ otbasımen aralasıp turamın.* Onun ailesiyle görüşüyorum.
arıl- Temizlenmek. (TZ).	**arıl-** *fl.* Kurtulmak, tahliye edilmek, salıverilmek, serbest kalmak.
art- (arṭ-; KK.) Artmak, çoğalmak (BM, CC, Gİ, GT, İM, KF, KFT, Kİ).	**art-** *fl.* 1. Yüklemek, birisine bir vazife vermek, görevlendirmek. 2. Çoğalmak, bollaşmak, bereketlenmek.

artıḳ (artuḳ; BV, CC, Gİ, İM, İN, KF, Kİ, MG, RH, TA.) Artık, fazla. (TZ).	**artıḳ** *ism.* 1. Fazla, artık: *Munda artıḳ kisi joḳ.* Burada fazla kişi yok. 2. Daha iyi, daha üstün, yeğ: *Munan artıḳ bolmas.* Bundan iyisi olmaz.

Tablo 3 (devam)

as- Asmak. (KK, TA).	**as-** *fl.* 1. Kazanda et pişirmek. 2. Atmak: *ḳolın moynına asuv* elini omzuna atmak. 3. Darağacına asmak, idam etmek. 4. İlerlemek, ileri geçmek.
asır Düğün. (CC).	**asır** *ism.* Oyun, eğlence. *Asır saluv* gülüp oynamak.
asra- Bakmak, beslemek. (CC).	**asıra-** *fl.* 1. Yetiştirmek, beslemek, büyütmek. 2. (köpek) Alıştırmak.
aş- (I) (aç-; BM, BV, CC, Gİ, GT, İN, KF, KFT, Kİ, MG, RH, TA, TZ.) 1. Açmak, açık duruma gettirmek. (DM, Kİ, KK). 2. *(aç-)* Ortaya çıkarmak. (BM, MS). 3. *(aç-)* Neşretmek. (İM). 4. *(aç-)* Genişletmek, rahatlatmak. (İM). 6. *(aç-)* Bir işe başlamak. (İM). 7. *(aç-)* Bir yeri ele geçirmek, zapt etmek. (İM).	**aş-** *fl.* 1. Açmak: *Kitaptıñ besinşi betin aşıñız.* Kitabın beşinci sayfasını açınız. 2. İki şeyin arasını açmak, birbirinden uzaklaştırmak. 3. Bir işi başlatmak, açılışını yapmak: *Muġalim mäjilisti aştı.* Öğretmen toplantıyı açtı. 4. Organize etmek, kurmak: *Avıldan düken aştı.* Köyde dükkân açtı. 5. Bulmak, ortaya koymak: *Ġalımdar köp jañalıḳ aştı.* İlim adamları birçok yenilik ortaya koydu. 6. Temizlemek, paklamak: *Sabın kirdi aşadı, sabırsız sırdı aşadı (maḳal).* Sabun kiri temizler, sabırsız sırrı açığa vurur. 7. Açıklamak: *Ol şınayı jaġdaydı aşıp berdi.* O, gerçek durumu açıkladı. *Ayḳara aşuv* sonuna kadar açmak; *aşıp aytuv* açık konuşmak; *orazasın aşuv* kahvaltı yapmak; *savatın aşuv* eğitim almak.

aş- (II) Aşmak, geçmek (BV, CC, GT, MG, RH, TZ).	**as-** *fl.* 1. Aşmak, geçmek. 2. (süre) Geçmek: *Saġat birden asıp baradı.* Saat biri geçiyor. 3. İlerlemek, ileri gitmek. 4. *mcz.* Böbürlenmek, kibirlenmek. 5. Yardımcı fiil fonksiyonunda kullanılır. *İske asuv* gerçekleşmek. *Paydaġa asuv* işe yaramak.
aşlıḳ Buğday. (BM, CC, DM, Kİ, TZ).	**astıḳ** *ism.* Hububat, tahıl, mahsul.
at- (aṭ-; TA.) 1. Atmak, fırlatmak. (BV, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, RH, TZ). *Tañ at-* şafak sökmek, sabah olmak. (GT). 2. Bırakmak, salmak. (KK). 3. Ok atmak. (İN, RH).	**at-** *fl.* 1. (top, tüfek, silâh) Ateş etmek, patlatmak. *Mıltıḳpen atuv* silâhla ateş etmek. 2. Bir cismi bir yöne doğru fırlatmak, atmak. 3. Çekmek, koklamak. 4. (su, fıskiye) Fışkırmak. 5. Atılmak, fırlamak.
ata- (ada-; TZ., atta-; İM., aya-; İH.) Ad vermek, unvan vermek, lâkap takmak (TZ).	**ata-** *fl.* 1. İnsanın adını, ismini söylemek: *Meniñ atımdı atadı.* Benim ismimi söyledi. 2. Bir şeyi birisine hediye etmek: *Erbol bir ḳara atadı.* Erbol bir büyükbaş hayvan hediye etti.
ata (aṭa; BM.) 1. Baba, ata. (BV, CC, Gİ, GT, İM, KF, KFT, Kİ, KK, MS, TA, TZ). *Ata ana* babaanne. (İM). *Ata ata* dede, büyük baba. (İM). *Atası karındaşı* amca. (İM). 2. Hz. Âdem. (Kİ).	**ata** *ism.* 1. Babanın babası, dede. 2. Soy, ecdat, ced. 3. Kayınata, kayınbaba. *Atadan asıp tuvġan* başkalarından farklı; *ata jav* ezeli düşman; *ataña laġınet* atana lânet; *ata ḳonıs (meken)* ata yurt.
atıl- Atılmak. (İM).	**atıl-** *fl.* 1. Kurşuna dizilmek, vurulmak. 2. Fırlamak, atılmak.
atış Atış. (İN).	**atıs** *ism.* Vuruşma, savaş.
atla- Atlamak, aşmak. (CC, İM, İN).	**atta-** *fl.* 1. Adımlamak, yürümek. 2. Atlamak. *Arıḳtan attadıḳ* arktan atladık.
avur (ağır; BM, DM, Gİ, İM, KF, KFT, Kİ, KK, TA, RH, TZ.) 1. Ağır, hafif olmayan. (TZ). 2. *(ağır)* Can sıkıcı.	**avır** *sft.* 1. Hafif olmayan, ağır. *Avır jük* ağır yük. 2. Çetin, meşakkatli. *Avır*

(İM). *Ağır kel-* can sıkmak. (İM). 3. *(ağır)* Kalın, dayanıklı. (İM). 4. *(ağır)* Üstün, tercih edilir, değerli. (İM). *Ağır kel-* üstün olmak, tercih edilmek. (İM). 5. *(ağır)* Şan, şeref, şöhret. (CC). 6. *(ağır)* Çok, zorlu. (GT, MG). 7. *(ağır)* Ağırlık, göz kararı kabul edilen bir ağırlık ölçüsü, birimi. (CC, İN, RH).	*jumıs* ağır iş. 3. Büyük, ağır. *Avır jaza* ağır ceza; *avır ḳılmıs* ağır, büyük suç.
avur- (ağır-;BM, CC., ağrı-; BV, CC, Gİ, GT, İM, KF, Kİ, İN, RH., ağrur-; CC.) Ağrımak, acımak. (TZ).	**avır-** *fl.* 1. Hastalanmak. *Avırıp ḳaluv* hastalanmak. 2. Acı çekerek zorlanmak.
avuz (ağız; BV, CC, DM, GT, İM, KF, KFT, Kİ, KK, MG, MS., aız; Kİ.) Ağız. (CC, TZ).	**avız** *ism.* 1. Ağız. 2. Bir şeyin açık tarafı. *Ḳaptıñ avzın baylav* çuvalın ağzını bağlamak. 3. Bir şeyin üst tarafı. *Bötelkeniñ avzın aşuv* şişenin ağzını açmak. *Avzı añḳayıp ḳaluv* ağzı açık kalmak; *avzı barmav* söylemeye cesaret edememek, ağzı varmamak; *avzı berik* a) oruçlı b) sır saklayabilen, ketum; *avzı küyü* ağzı yanmak; *avzın maylav* doyurmak, rüşvet vermek; *avzına iye boluv* (diline) sahip olmak; *avzına ḳum ḳuyu* sesini kesmek, susmak; *avzına salmav* ağzına koymamak, yememek; *avzına suv tamızuv* ağzına su damlatmak, yardım etmek; *avzınan tastamav* dilinden düşürmemek; *avız tıyu* konuşmamak; *avzıñdı avırtpa* çeneni yorma; *avız suv* içme suyu.

aya Aya, avuç içi. (BV, CC, GT, İN, KK, TA, TZ).	**aya** *ism.* 1. Avuç içi, aya. 2. Bir kimsenin doğup büyüdüğü yer. 3. *mcz.* Genişlik, büyüklük.
aya- Esirgemek, sakınmak. (GT).	**aya-** *fl.* 1. Acımak, korumak, esirgemek, merhamet etmek. 2. Kıyamamak, cimrilik etmek.

Tablo 3 (devam)

ayaḳ (adaḳ; Kİ., ayaġ; BV, KK., aẕaḳ; Kİ.) Ayak. (CC, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, MG, MS, RH, TA, TZ).	**ayaḳ** *ism.* 1. Ayak. 2. Sandalye ve benzeri şeylerin ayağı. 3. *mcz.* Son, sonu. *Oḳuv jılınıñ ayaġı* eğitim öğretim yılının sonu. *Ayaġı avır* hamile; *ayaġın alşaḳ bacuv* gerile gerile yürümek; *ayaġın bayḳap basuv* dikkat etmek, ayağını denk almak; *ayaġına bas uruv* ayaklarına kapanmak, yalvarmak: *ayaġına jıġıluv* ayağına kapanmak, özür dilemek; *ayaġına turġızuv* adam etmek; *ayaḳ astı boluv* değerini yitirmek, ayağa düşmek; *ayaḳ astı atüv* horlanmak, değer vermemek; *ayaḳ astınan* aniden, birden bire, ansızın; *ayaḳ attatpav* ayak bastırmamak; *ayaḳ attav* ayak basmak; *ayaḳtan aluv* engel olmak; *ayaḳtandıruv* evlendirmek.
ʻayb *ar.* Ayıp, kusur. (BV, Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG, İN, RH).	**ayıp** *ism. ar. esk.* 1. Ceza olarak alınması kararlaştırılan mal, ücret: *ayıp tölev* ceza ödemek. 2. Suç, hata, kusur, kabahat. 3. Eksizlik, yetersizlik. *Ayıbın aşuv* kabahatini, kusurunu göstermek; *ayıbın moyındav* suçunu kabul etmek; *ayıbın moynına aluv* suçunu itiraf

	etmek; *ayıp taġuv* suçlamak; *ayıpḳa buyırma (ayıp etpe).* Kusura bakma.
aylan- 1. Çerçevelenmek. (TZ). 2. Dönmek, çevrilmek. (TZ).	**aylan- (aynal-)** *fl.* 1. Belirli bir şeyin etrafında dönmek. 2. Bir durumdan başka bir duruma geçmek. 3. (tekerlek) Dönmek. 4. Duraklamak, gecikmek, yolundan kalmak. 5. Sevmek, okşamak, beğenmek.
aylıḳ Otuz günlük. (İM, KFT).	**aylıḳ** *ism.* 1. Maaş, aylık. 2. Otuz günlük zaman ölçüsü. *Bir aylıḳ demalıs* bir aylık tatil.
az- (ez-; Kİ.) Azmak, sapmak, şaşırmak (BV, Gİ, GT, İM, MG, TA, TZ).	**az-** *fl.* 1. Özelliğini kaybetmek, karakterini koruyamamak, dejenere olmak: *Maldıñ tuḳımı azdı.* Hayvanın nesli bozuldu. 2. Zayıflamak, kurumak: *Ol azıp ketti.* O, zayıflamış. 3. *mcz.* Yoldan çıkmak, sapıtmak, delâlete düşmek.
azār *far.* Kırılma, incinme, incitme. (GT).	**azar (I)** *ism. far.* Eziyet, işkence, zorluk; *azar körüv* eziyet çekmek. **azar (II)** *zrf.* Zar zor, zorla, güçlükle. *Azar boluv* bıkmak, usanmak.
azbar At ahırı. (TA).	**azbar** *ism.* Besi ahırı.
ba'żı *ar.* Bazı, bir kısım. (Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG, MS).	**bağzı** *zrf.* 1. Eski, kadim, ezelî. 2. Bazı, kimi.
baba Büyük, büyüğün küçüğe ve küçüğün büyüğe hitap ettiği zaman söylediği kelime. (Kİ).	**baba** *ism.* 1. Ata, dede, eski atalar. 2. Büyüklere saygı ifadesi için kullanılır.
bağır- (Koyun) melemek. (İH).	**baḳır-** *fl.* 1. Bağırmak. 2. Kızmak, azarlamak: *Enem baḳırıp esimdi şıġardı.* Kaynanam beni azarlayıp moralimi bozdu. 3. Feryat ederek ağlamak:

	Bala baḳırıp üyine ḳaray jügirdi. Çocuk ağlayarak evine doğru koştu.
baḥs *ar.* Konuşulan şey, söz, sözü edilen. (Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG).	**bäs** *ism. ar.* 1. Bahis. 2. Değer, kıymet.
bahā *far.* Paha, kıymet, değer. (BM, CC, DM, Gt, GT, İM, KF, MG).	**baġa** *ism. far.* 1. Paha, fiyat, değer. 2. Not. 3. *mcz.* Saygı, hürmet. *Baġa jetpes* paha biçilmez, çok değerli.

Tablo 3 (devam)

bala Çocuk, yavru. (BV, GT, İM, TZ).	**bala** *ism.* 1. Çocuk, bebek. 2. Evlât, nesil. 3. *mcz.* Tecrübesiz, acemi. *Adam balası* insanoğlu; *bala bürkit* yavru kartal; *bala baġuvşı* dadı, çocuk bakıcısı; *bala körüv* çocuğu olmak; *bala köterüv* gebe (hamile) kalmak; *bala tabuv* çocuk doğurmak; *bala tastav* çocuk düşürmek; *bel balası* kendi çocuğu, öz evladı.
balḳı- Parlamak, ışıldamak. (CC, Kİ).	**balḳı-** *fl.* 1. Erimek. 2. *mcz.* Parlamak, canlanmak.
baraḳ Çoban köpeği. (İH, TZ)	**baraḳ: baraḳ it** Çok tüylü köpek.
bas- (baṣ-; TA.) 1. Basmak, ezmek. (BV, CC, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, KK, RH, TA, TZ). 2. Galip gelmek, yenmek. (GT, Kİ). 3. Yıkmak. (Kİ). **4.** Çökmek. (İN, RH). 5. Baskına uğratmak. (GT). 6. Bulunduğu yerin üstünü kapamak. (KK). 7. Sıkmak, sıkıştırmak. (CC). 8. Ağırlaştırmak. (KK). 9. *(baṣ-)* Doldurmak. (TA).	**bas-** *fl.* 1. Adımlamak, basmak. 2. Bir şeyin üzerine bastırmak, ezmek. 3. (kitap, gazete vb.) Baskıdan çıkmak. 4. Örtmek, kaplamak: *Tavdı ḳar bastı.* Dağı kar kapladı. 5. Hızlandırmak, süratlendirmek: *Atına ḳamşı bastı.* Atını kamçıladı. 6. Yavaşlatmak, kısmak: *Telediardıñ davısın basıp ḳoyıñız.* Televizyonun sesini kısınız. 7. Bir şeyin önüne geçmek, önünü kesmek, durdurmak: *Aspirin deneniñ ḳızuvın basadı.* Aspirin vücudun

	ateşini düşürür. 8. Bastırmak, boyun eğdirmek: *Köterilisti küşpen bastı.* Ayaklanmayı güç kullanarak bastırdı. *Basıp kirüv* işgal etmek; *basıp tastav* hiç kimsye sezdirmemek, olayı kapatmak, örtbas etmek.
başlıḳ Padişahlık. (Kİ).	**bastıḳ** *ism.* Başkan, müdür, yönetici, idareci, şef.
baştur- Bastırmak. (İN).	**bastır-** *fl.* 1. Bastırmak. 2. (ekin) tanelerini saplarından ayırmak.
başḳar- (başar-; TZ.) Başarmak. (TZ).	**basḳar-** *fl.* 1. İdare etmek, yönetmek, başında bulunmak, önderlik etmek. 2. Organize etmek.
başla- Başlamak. (BV, CC, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MG, MS, RH, TA, TZ).	**basta-** *fl.* 1. Başlamak. 2. Yönetmek, organize etmek.
bat- 1. Batmak, dalmak. (BM, BV, CC, Gİ, GT, İM, KF, Kİ, KK, MG, MS, TZ). 2. (Güneş, ay vb.) batmak. (İM, KF, KK, TA). 3. Ortadan kaybolmak. (CC). 4. Gömülmek. (MG).	**bat-** *fl.* 1. Batmak, dibe çökmek. 2. Ağrımak, acı vermek: *Er attıñ arḳasına battı.* Eyer atın sırtını acıttı. 3. (güneş) Batmak. 4. Sinmek. *Tamaḳ batpav* canı yemek istememek. 5. *mcz.* Acı vermek, dokunmak: *Balasınıñ ölgeni äkesine ḳattı battı.* Çocuğun ölümü babasına çok dokundu.
batır- (batur-; BV., batḳır-; KK.) 1. Batırmak. (CC, GT). 2. Gizlemek, saklamak. (CC). 3. Bir şeyi suya daldırmak. (İM).	**batır-** *fl.* 1. (bir şeyi suyun dibine) Batırmak. 2. Bir şeyi bir yere girdirmek, sokmak. 3. *mcz.* İğneli konuşmak. *Külkige batıruv* kahkahaya boğmak; *raḥatḳa batıruv* rahata kavuşturmak; *tırnağın batıruv* eziyet etmek, baskı yapmak.

bay Zengin, varlıklı (CC, DM, GT, İM, KFT, Kİ, KK, MG, TA, TZ)	**bay** *sft.* 1. Varlıklı, zengin: *Elimiz malġa bay.* Ülkemiz hayvan bakımından zengin. 2. Çok fazla, sayısız. 3. Yeterli, bol. 4. Hatip, söz ustası. *Tilge bay, sözge bay* söz ustası, hatip.
bayla- (bağla-; BM, BV, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, MG, RH, TA, TZ., baḳağıla-; BM., balġa-; CC.) 1. Bağlamak, ip ile bağlamak. (TZ). 2. *(bağla-)* Demet yapmak. 3. *(bağla-)* Sona erdirmek. (MG). 4. *(bağla-)* Kapıyı kapamak. (İM).	**bayla-** *fl.* 1. Bir şeyi iple bağlamak. 2. Yarayı sarmak. 3. Düğümlemek. 4. Suyun önünü kesmek. 5. Hayvanı beslemek, semirtmek.
bedel *ar.* Bedel, karşılık.	**bedel** *ism.* 1. İtibar, otorite, nüfuz. 2. Şan, şöhret, ün. *Bedeli artuv* şanı şöhreti artmak.
belgülü (bellü; MS., bilgili; GT., bilgüli; GT., bilgülü; İM.) Belli, açık (KFT, Kİ).	**belgili** *sft.* 1. Tanınmış, ünlü, meşhur. 2. Bilinen, malûm.
ber- (bir-; BM, BV, CC, DM, Gİ, GT, İH, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MG, MS, RH, TA, TZ., ver-; BV, Gİ, KFT., vir-; Gİ, İN, KF, KFT, KK, MS.) Vermek. (BM, CC, DM, RH). *Aş ber-* otlamak. (CC). *Ġarav ber-* mükâfatlandırmak. (CC). *Keneş ber-* öğüt vermek. (CC). *Ögünç ber-* övmek, pohpohlamak. (CC). *İteber-* itmek, itivermek. (CC). *Ötürçke ber-* ödünç vermek. (CC). *Tanuḳluḳ ber-* şahitlik etmek. (CC). *Yüvüt ber-* avutmak. (CC).	**ber-** *fl.* 1. Vermek. 2. Bir şeyi bir kimseye iletmek; *ḥabar berüv* haber vermek. 3. Bir kimseye unvan, derece vermek. *Boy bermev* ikna olmamak; *dıbıs berüv* ses vermek; *jol berüv* yol vermek, yol açmak, *dem berüv* a) cesaretlendirmek b) moral, destek vermek; *väde berüv* söz vermek; *maza bermev* rahat vermemek; *körik berüv* şekillendirmek.

berekāt *ar.* Bereketler, bolluklar. (Gİ, GT, İM, KF).	**bereke (bereket)** *ism. ar.* 1. Bereket, bolluk, rızık. 2. Birlik, beraberlik, barış.
beril- (biril-; İM, İN., viril-; Gİ, KF, KFT, MS.) Verilmek. (CC).	**beril-** *fl.* 1. Baş eğmek, teslim olmak: *Javġa berilmedi.* Düşmana baş eğmedi. 2. Bir şeye tam manasıyla sarılmak, kendisini vermek: *Ävenge berilip kettim* müziğe kendimi kaptırdım.
bey- (beyi-, biyi-) Raksetmek, oynamak (TA).	**biy (I)** *ism.* Dans. **biyle- (II)** *fl.* 1. Dans etmek. 2. İdare etmek, yönetmek, hükmetmek.

Tablo 3 (devam)

beyān *ar.* Açıklama, anlatma. (BV, DM, Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG, İN, RH).	**bayan** *ism. ar.* 1. Durağan, sabit, değişmez. 2. Anlatma, nakletme, rivayer. *Bayan etüv* anlatmak. 3. *mcz.* Belirgin, açık, alenî.
bez- (biz-; İM.) Usanmak, bıkmak. (CC, Kİ, MG).	**bez-** *fl.* 1. Kaçmak, uzaklaşmak, firar etmek. 2. Nefret etmek, terk etmek. 3. Yaklaşmamak, uzak durmak.
bikit- Kuvvetlendirmek. (GT).	**bekit-** *fl.* 1. Sağlam şekilde bağlamak, kapatmak, kilitlemek. *Esikti bekitüv* kapıyı kapatmak. 2. Bir kararı kabul etmek, onaylamak, tasdik etmek: *Jalpı jiynalısta ḳavlını bekitti.* Genel toplantıda kararı tasdik ettiler. 3. Bir işi bir kimsenin sorumluluğuna vermek, yüklemek.
bişir- (biştür-;CC., bişür-; BM, BV, CC, İM, KFT, RH., büşür-; TA.) Olgunlaştırmak, pişirmek (CC, İM, Kİ, KK).	**pisir-** *fl.* 1. Pişirmek, haşlamak. 2. Sıcak su ile keçeyi iyice bastırmak. 3. Metali eritmek. 5. *mcz.* Bir şeyi ölçüp tartmak, iyice düşünmek.

bit- (I) (Nebat) yetişmek, büyümek, bitmek. (BM, BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, Kİ, RH, TZ). **bit- (II)** Bitmek, sona ermek. (DM, Gİ, GT, KF, MG, TZ).	**bit-** *fl.* 1. Bitmek, tükenmek. 2. Hazır hâle gelmek. 3. İyileşmek. 4. Yetişmek, büyümek, bitmek. 5. Ortaya çıkmak, peyda olmak.
biyik (bedük; BV., beyik; CC., beyük; GT, İM., büyük; BV, KK, MG, TZ.) Büyük (TZ).	**biyik** *sft.* 1. Alçak olmayan, yüksek. 2. *mcz*. Şanlı, şöhretli.
boḳ (boḫ; CC.) Bok, insan dışkısı. (BV, CC, Kİ, TA, TZ).	**boḳ** *ism.* 1. Bok, dışkı. 2. Gübre, tezek. 3. *mcz*. Eski püskü. *Boḳ murın* tecrübesiz, acemi.
bol- (ol-; BM, GT, Gİ, İM, İN, KF, KFT, Kİ, MG, MS, RH. TZ.) 1. Olmak, meydana gelmek. (BV, CC, DM, GT, İM, İN, Kİ, KK, MG, MS, RH, TA, TZ). 2. Ulaşmak, varmak. (CC). 3. Yaratılmak. (CC). 4. *(ol-)* Olgunlaşmak, kemale ermek. (BM).	**bol-** *fl.* 1. Olmak: *Oḳiyġa bolġan jer* olayın olduğu yer. 2. Bitirmek, sona ermek: *Tamaġın işip boldı.* Yemeğini yedi. 3. Beraber olmak, birlikte kalmak: *Bügin sizdiñ ḳasıñızda bolamın.* Bugün sizin yanınızda olacağım. 4. Gerçekleşmek. *Boları boldı* olan oldu.
boluş- Yardım etmek, yardımlaşmak. (CC, Kİ, TA).	**bolıs-** *fl.* 1. Yardımlaşmak, desteklemek. 2. Taraf tutmak.
boş Boş. (BV, CC, DM, GT, İH, İM, İN, KFT, Kİ, MG, RH, TA, TZ).	**bos** *sft.* 1. İçinde, üstünde hiç kimse veya hiçbir şey bulunmayan, boş. 2. Kapalı olmayan, örtülmemiş: *Ḳaptıñ avzı bos.* Çuvalın ağzı açık. 3. Faydasız, önemsiz. *Bos äñgime* faydasız konuşma. 4. Yumuşak, gevşek. 5. İşsiz, uğraşı olmayan, boşta gezen.
boşa- Boşamak (BM, GT, KFT, Kİ, TZ.	**bosa-** *fl.* 1. Boşalmak. 2. Gevşemek. 3. İşten ayrılmak. 4. Özgür olmak, azat olmak. 5. *mcz*. Duygulanmak, hislenmek.

boşan- (I) Boşanmak, eşinden ayrılmak. (BV, CC, İN, KF, KFT, Kİ, TZ). **boşan- (II)** Boşalmak, gevşemek. (MG).	**boşan-** *fl.* 1. Serbest kalmak. 2. Doğum yapmak, doğurmak.
bozla- Kükremek, azmak. (TZ).	**bozda-** *fl.* 1. (deve) Bağırmak, bozlamak. 2. Hıçkıra hıçkıra ağlamak. 3. Bir ritm ile ses çıkarmak.
bölek Bölük, bölünmüş (İM, MG, TZ)	**bölek** *zrf.* 1. Ayrı olarak, kendi başına. 2. Ayrı, farklı, benzer olmayan. 3. Özel, hususî.
buġ Tencere kaynarken çıkan buhar. (Kİ).	**buv** *ism.* 1. Buğu, buhar. 2. *mcz.* Etki, tesir. *Ḳımız buvı* kımızın etkisi.

Tablo 3 (devam)

bulġa- (buġla-; Kİ., bula-; Kİ.) 1. Bulamak, karıştırmak. (BA, İM, Kİ). 2. Sıkmak, üzmek, bulandırmak. (CC).	**bulġa-** *fl.* 1. El sallamak. 2. Karıştırmak. 3. Bulamak.
bulaş- (bulġaş-) Bulaşmak, karışmak (BV, Gİ, İM, KF, TZ).	**bılġa-** *fl.* 1. Kirletmek, pisletmek, karıştırmak. 2. *mcz.* Yüzünü yere baktırmak, utandırmak.
bulaġav Karışıklık, düzensizlik, bulanık (Kİ).	**bılġanış** *sft.* 1. Kirli, pis, murdar. 2. *mcz.* Tiksindirici, ahlaksız.
buşmān (pīşmān; İM.) *far.* (<peşīmān) Pişman. (KFT, TZ).	**puşayman** *ism.* Fakirlik, yoksulluk, zavallılık.
buv- (bo-, boġ-) Boğmak (CC).	**buv-** *fl.* 1. Paket yapmak, bağlamak. 2. *mcz.* Rahatsız etmek, rahat vermemek. **buvındır-** *fl.* Boğmak, boğazını sıkmak.
cān *far.* Can, ruh. (CC, DM, Gİ, GT, İM, İN, MG, TZ).	**jan** *ism. ar.* 1. Can, ruh. 2. İnsanın iç dünyası. 3. *mcz.* Bir tür saygı, sevgi belirten söz. *Jan alġış* can alıcı, Azrail; *jan berüv* can vermek, vefat etmek; *jan joldas* can yoldaşı, candostu; *janın piyda etüv* canını feda etmek, fedakârlık yapmak; *jan tapsıruv*

	canını teslim etmek, ölmek; *jan terge tüsüv* kan ter içinde kalmak; *jan türşigüv* korkmak, dehşete kapılmak.
cānsız *far.tr.* Ölü. (İM).	**jansız** *sft.* 1. Cansız, diri olmayan. 2. *mcz*. Fesiz (göz). 3. Issız.
cırt- (yart-; BM., yır-; İM, TZ., yırıt-; KFT, TZ., yırt-; BM, CC, GT, İM, KFT, Kİ., yırtı-; KFT.) 1. Yırtmak, parçalamak (CC). 2. *(yart-)* Yarmak.	**jırt-** *fl.* 1. Yırtmak. 2. Toprağı sürmek.
çaḳıl Çakıl. (BV).	**şaġıl** *ism.* Toprak yığını, küçük tepe, höyük.
çaḳıldaḳ (I) çocukların elleri ile döndürdükleri fırıldak (İH) **çaḳıldaḳ (II)** Değirmen taşına tane döken ve sürekli takırdayan alet (İH)	**şaḳıldaḳ** *ism.* 1. Değirmen taşı. 2. *sft.* Keskin, kulak tırmalayan, cırtlak, tiz (ses). 3. Kavgacı.
çala (çalaça; Kİ.) Az, azıcık (Kİ).	**şala** *sft.* 1. Çiğ, tam pişmemiş, olgunlaşmamış: *Et şala pisken.* Et tam pişmemiş. 2. Yarım, eksik. *Şala estüv* yarım yamalak durmak; *şala savattı* bilgi düzeyi düşük.
çalma Başörtüsü, sarık. (CC, MG).	**şalma** *ism.* 1. Sarık. 2. Atkı, şal.
çatır, (çādur; DM., çadır; DM.) *far.* Çadır. (CC, Kİ, TZ).	**şatır (I)** *ism.* Dam, çatı. **şatır (II)** *ism.* Çadır, otağ. **şatır (III)** *ism.* Şemsiye.
çeft (ceft; KK.) *far.* (<cüft) Çift, aynı değerde (CC, TZ, KK).	**jup** *sft.* 1. Çift. 2. Karı koca. *Jubın jazbav* birbirinden ayrılmamak sürekli beraber olmak.
çert- (I) Şapırdatmak, şaklatmak. (CC). **çert- (II)** Dedikodu etmek, birisi hakkında konuşmak, çamur atmak. (CC).	**şert-** *fl.* 1. Fiske vurmak, fiskelemek. 2. Saz teline dokunmak, çalmak. 3. *mcz*. Bir mesele hakkında insanların ilgisini çekecek şeyler anlatmak, ilginç

	şekilde sohbet etmek. *Sır şertüv* içini dökmek dert yanmak.
çeten Pamuk sepeti. (DM).	**şeten** *ism.* Sepetçi söğüdünün dallarından yapılan çit vb. nesne.
çıbık (çıbuḫ; CC, TA., çıbuḳ; CC, TA.) Dal, çubuk. (Kİ).	**şıbıḳ** *ism.* 1. Filiz. 2. Çubuk. 3. Yeni yetişmekte olan, yeni nesil. 4. Fidan. *Bir şıbıḳpen aydav* dediğini yaptırmak, istediğini kabul ettirmek.
çıḳış Çıkma, çıkış. (TZ).	**şığıs (I)** *ism*. 1. *cğrf.* Doğu, şark. *Tayav şığıs* Orta Doğu; *ḳiyır şığıs* Uzak Doğu; *Şığıs Ḳazaḳstan* Doğu Kazakistan. 2. *mcz.* Doğuda yaşayanlar. **şığıs (II)** *ism.* (mahsul) Bitme, yetişme, çıkma; *biyıl eginniñ şığısı jaman emes.* Bu yıl ekinlerin verimi iyi olacak. **şığıs (III)** *ism.* Gider, masraf, harcama. *Şığıs kitabı* hesap, gelir gider kitabı; *şığıs şıḳpay kiris kirmeydi.* Masraf etmeden kâr elde edilmez. **şığıs-** *fl.* Anlaşma sağlamak, çıkar yol sağlamak: *Şığısıp kelisimge ḳol ḳoydı.* Uzlaşarak anlaşmaya imza attılar.
çırpı (çirbi; BM., çirpi; BM.) Çalı çırpı, kuru ağaç. (CC).	**şırpı** *ism.* 1. Dal, budak kırpıntısı, çırpı. 2. Kibrit çöpü. *Şırpı basın sındırmav* hiçbir şey yapmamak, elini sürmemek, kılını kıpırdatmamak.
çiñ En yüksek yer, doruk. (İM).	**şıñ** *ism.* 1. Doruk, zirve, şahika. 2. Uçurum, yar.
çuçḳa (cocḳa; DM., çocuḳ; İH.) Domuz yavrusu. (TA).	**şoşḳa** *ism.* 1. Domuz, hınzır. 2. *mcz.* Akılsız, cahil.
daşla- Dışlamak. (KFT).	**tasta-** *fl.* Bırakmak, terk etmek, atmak: *balalıḳtı tasta.* Çocukluğu bırak.

	Avzınan tastamav dilinden düşürmemek.
da‘vā (da‘vī; GT, KFT, MG., da‘vu; KFT.) *ar.* İddia, dava. (İM)	**dağuva** *ism. ar.* 1. Dava. 2. Şan, şöhret. 3. Amaç, hedef.
de- (di-; BV, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, MS, RH., dih-; Kİ., dü-; KFT., ti-; BV, GT, İM, KF, MG, RH.) Demek, söylemek. (BV, CC, İM, KF, KK, MS, TA, TZ).	**de-** *fl.* 1. Demek, söylemek. 2. Öyle saymak, düşünmek: *Men sizdi öz adamım dep edim.* Ben sizi kendi adamım sayıyordum. 3. Arzu etmek, istemek, dilemek: *Men munda oḳıymın dep keldim.* Ben buraya okumaya geldim.

Tablo 3 (devam)

deryā *far.* Derya, deniz. (GT).	**dariya** *ism. far.* Derya, deniz, büyük ırmak.
deşil- (tişil-; BV, İM.) Deşilmek, delinmek. (TZ).	**tesil- (I)** *fl.* Delinmek. **tesil- (II)** *fl.* Gözlerini ayırmadan bakmak.
devlet *ar.* Saadet, yüce bahtlılık. (BV, CC, GT, MG).	**dävlet** *ism. ar.* Zenginlik, mal mülk. 2. *mcz.* Talih, nasip, rızık. *Dävlet ḳusı* devlet kuşu.
devletli *ar. tr.* İkbal sahibi, bahtlı. (GT. TZ).	**dävletti** *sft.* Zengin, devletli, varlıklı.
devr *ar.* Dönüp dolaşma, devir. (GT, MG).	**dävir** *ism. ar.* Tarihî dönem, devir, zaman. 2. Belirli bir zaman.
devrān *ar.* Dünya, kader. (GT).	**dävren** *ism. ar.* 1. Hayat, ömür, zaman, çağ. 2. Devran, safa. *balalıḳtıñ bal dävreni* çocukluğun mutlu günleri.
dutın- Tutunmak. (KFT).	**tutın-** *fl.* 1. Tüketmek, kullanmak. 2. İlke edinmek.
egri (igri) Eğri (CC, İN, KFT, TA, RH).	**iyrek** *sft.* 1. Eğik, eğri. 2. *ism.* Motif, desen.
em İlâç. (CC).	**em** *ism.* 1. Tedavi: *em jasav* tedavi etmek. 2. Şifa, deva, em. 3. *mcz.* Çare,

	çözüm yolu; *emi tabılmav* çaresi bulunmamak.
emānet *ar.* Bir kimseye bırakılan şey, emanet. (CC, Gİ, GT, İM, KF, KFT).	**amanat** *ism. ar.* 1. Emanet. 2. Ödev, görev.
emdi (imdi; CC, GT, İM, KFT, Kİ, MG, TA, TZ., indi; Kİ., şimdi; BM, Kİ, TZ.) Şimdi, derhâl, hemen. (CC).	**endi (III)** *zrf.* 1. Şimdi, bundan sonra, daha, artık; *endi ġana tüsindim.* Şimdi anladım. 2. Bundan başka, daha.
en- (in-; BM, BV, Gİ, GT, İM, İN, KF, TA, RH., yin-) 1. İnmek. (CC). 2. *(in-)* Eğilmek. (İM). 3. *(in-)* Akmak, gelmek. (İM). 4. *(in-)* Nazil olmak. (İM).	**en-** *fl.* 1. Girmek, geçmek. 2. Batmak, sinmek, kaybolmak. 3. Karışmak, içinde olmak. *Aḳılı enüv* akıllanmak; *jer ḳoynına enüv* ölmek; *tariḫḳa enüv* tarihe geçmek. Değişmek, düşmek, katılmak, eklenmek, fayda sağlamak, görünmek. (KTTS).
eñse (ense; Kİ, KK., inse; İM, MG.) Ense. (CC, DM, TA, TZ).	**eñse** *ism.* 1. Boynun arkası, ense. 2. Vücut, beden. 3. *mcz.* Güç, kuvvet. *Eñsesi köteriñki* neşeli, keyifli, mutlu.
er (ir; GT, İM.) 1. Erkek, er, adam. (CC, Gİ, KF, KFT, Kİ, KK, TA, TZ). *Er işden darıl-* bıkmak, çekilmek, içi daralmak. (İH). *Er işden ḳaman-* heyecanlanmak, coşmak. (İH). 2. *(ir)* Koca, zevce. (GT).	**er (I)** *sft.* Kahraman, cesur. *Er basına kün tuvuv* zor dönem, zaman; *er jetüv* akıl baliğ olmak; *er jürek* cesur. **er (II)** *ism.* 1. Erkek. 2. Koca, zevc. *Erge şıġuv* kocaya varmak, evlenmek.
eri- (ir-; TZ., iri-; BV, CC, İM.) 1. Erimek. (BV, Kİ, TZ). 2. Zayıflamak. (Kİ).	**eri-** *fl.* 1. Erimek. *Ḳar eridi* kar eridi. 2. *mcz.* Kanı ısınmak, sevmek.
erk (I) (irk; GT.) Erk, güç, kuvvet. (CC, KFT, TZ). **erk (II)** Arzu, istek, irade. (CC, Kİ).	**erik** *ism.* 1. Erk, irade, iktidar, istem. 2. Hak, hukuk. *Erkine jiberüv* başıboş bırakmak; *erkine ḳoymav* iradesine bırakmamak.
erkek (irkek; BV, Gİ, KF, KFT, RH, TZ.) 1. Erkek. (CC, Kİ, TA). 2. *(irkek)* Her canlının erkeği. (KK).	**erkek** *ism.* 1. Erkek. 2. Koca, eş.

erkli Güçlü, kuvvetli. (CC).	**erikti** *sft.* 1. Hür, özgür, serbest, erkli. 2. Özgür irade ile yapılmış olan.
erşi Puşt, cinsî sapık. (Kİ).	**ersi** *sft.* 1. Abes, kaba, edepsiz. 2. Elverişsiz, uygunsuz.
es- (is-; GT, İM.) (Rüzgâr) esmek. (BM, Gİ, İM, KF, Kİ, TA, TZ).	**es- (I)** *fl.* 1. (rüzgâr) Esmek. 2. (kayıkta) Kürek çekmek. 3. Küremek. 4. *mcz.* Övünmek, atıp tutmak. **es- (II)** *fl.* Eğirmek.
esir- (esri-; DM, KFT, Kİ., esrü-; DM., isrü-; GT.) Sarhoş olmak. (CC, DM, İM, TZ).	**esir-** *fl.* 1. Kendini beğenmek, büyüklenmek. 2. Sarhoş olmak, esrimek.

Tablo 3 (devam)

ez- (I) (iz-; BV.) Ezmek. (RH). **ez- (II)** (iz-; TZ.) Erimek, eritmek. (KK).	**ez-** *fl.* 1. Ezmek, sıkmak. 2. Eritmek. 3. Uzun yolculuktan sonra yorgun düşmek, yol yorgunu olmak. 4. *mcz.* Önemsiz bir şeyi tekrar tekrar söyleyerek sıkmak, başını şişirmek.
fermān *far.* Emir, ferman. (BM, GT, MG, RH).	**pärmen** *ism. far.* 1. Ferman, emir. 2. Güç, kuvvet. *Alladan pärmen tilev* Allah'tan yardım dilemek.
ġarīb *ar.* Garip, tuhaf (GT, KF, MG)	**kärip** *ism. ar.* 1. Biçare, garip. 2. Sakat, özürlü.
gül (kül; BM, BV, DM, GT, İM, KFT, Kİ, KK, RH, TA, TZ.) *far.* Gül, çiçek. (GT, KF, Kİ, KK, RH, TZ).	**gül** *ism. far.* 1. Çiçek. 2. *mzc*. Çocuk: *Üydiñ säni – büldirşindey eki gül* Evin güzelliği bu iki küçük çocuk. 3. *mzc*. Güzel, alımlı. *Gül alañı* gül bahçesi; *gül deste* gül deste; *gül şaşuv* çiçek saçmak; *güli soluv* çiçeği solmak.
günāh *ar.* Günah. (Gİ, KF).	**künä** *ism. far* 1. Kabahat, ayıp, suç. 2. *dn.* Günah.
ḥāl *ar.* Hâl, durum. (BV, Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG, MS).	**äl** *ism. ar.* 1. Güç, kuvvet: *Äliñ barda eñbek et (maḳal)* gücün varken çalış. 2. Hâl, durum.

ḫaṭ *ar.* (<ḫaṭṭ) 1. Çizgi. (Gİ, İN, RH). 2. Yazı. (GT).	**ḥat** *ism. ar.* 1. Mektup. *Anama ḥat jazdım* anneme mektup yazdım. 2. Yazı. *Ḥat bildi (tanıdı)* okuma yazma öğrendi. *Ḥatḳa yüyrik* hızlı okuyup yazan.
ḫażır *ar.* Meydanda, göz önünde olma. (BV, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, MG).	**äzir (I)** *sft. ar.* Hazır, hazır olma: *Cigitterdiñ bäri de äzir tur.* Gençlerin hepsi hazır bekliyorlar. **äzir (II)** *zrf.* Şimdi, şu anda: *Balalar äzir keldi.* Çocuklar şimdi geldiler.
ḫazīne (ḫazna; İH., ḳazna; CC.) *ar.* 1. Hazine. (GT, RH). 2. *(ḳazna)* Hazine sandığı. 3. *(ḳazna)* Devlet hazinesi. (Kİ).	**ḳazına (I)** *ism. ar.* 1. Hazine, define, gömü. 2. *mcz.* Ata yadigârları, miras. *Ḳazınanıñ malı* devlet malı. **ḳazına (II)** *ism. ar.* Memleket, hükümet, toplum.
ḫikmet *ar.* Hikmet, sebep. (BV, Gİ, GT, İM, KF, MG).	**ḥikmet** *ism. ar.* 1. Olağanüstü durum, keramet, hikmet. 2. *mcz.* Azap, meşakkat, sıkıntı, eziyet.
ḫisāb *ar.* Hesap, sayma. (BV, Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG, MS, RH). *ḥisāb küni* kıyamet günü. (İM).	**esep** *ism. ar.* 1. Hesap, rapor. 2. *mat.* Dört işlem. 3. Düşünce, fikir, yorum. *Esebin tabuv* yolunu, çaresini bulmak; *Meniñ esebim boyınşa* benim hesabıma göre; *esebin jibermev* hakkını yedirmemek.
ḫoca (ḫāce; İM, TA.) *far.* Hoca, efendi. (DM, Gİ, GT, İH, KF, KFT, TZ).	**ḳoja (I)** *ism.* 1. Sahip, yönetici. 2. Aile reisi. **ḳoja (II)** *ism. far. dn.* İslâm'ı tebliğ eden, yaymaya çalışan kimse, hoca.
ḫuvala- Avlanmak, kovalamak, takip etmek. (CC).	**ḳuvala-** *fl.* 1. Kovalamak. 2. Bir şeyin ardına düşmek, takip etmek. 3. Hayvanları önüne katıp sürmek. 4. Hayvanları ürkütüp kaçırmak. 5. Birisini durduğu yerden güç kullanarak kovmak,

	çıkarmak: *Üyinen ḳuvalap şıḳtı.* Evinden kovup çıkardı. 6. İşten çıkarmak, işine son vermek. 7. Birine istemediği işi yaptırmak veye istemediği yere göndermek: *Bastıḳ ḳayda ḳuvalasa soñda barasıñ.* Başkan nereye gönderirse oraya gidersin. 8. Bie şeyin kıyısından, kenarından gitmek: *Özendi ḳuvalay jürip kettik.* Nehir boyunca ilerledik. *Dop ḳuvalap* top peşinde koşmak; *tuḳım ḳuvalap* (hastalık) ırsî olarak geçmek
ḫüner (hunar; CC.) *far.* Hüner, marifet. (CC).	**öner** *ism. far.* 1. Sanat. 2. Hüner, maharet. *Suret öneri* resim sanatı; *on savsağınan öneri tamġan adam* on parmağında on marifet olan adam: *Öner aldı - ḳızıl til.* Sanatın kaynağı edebî dildir.
il- Asmak. (Kİ, TZ).	**il-** *fl.* 1. Asmak, takmak. *Paltosın ilgişke ilip ḳoydı* paltosunu askıya astı. 2. Sürgülemek, kilitlemek. *Esiktiñ ilgegin ilip ḳoy* kapının sürgüsünü kapat. 3. (kuş) Kapmak, yakalamak. 4. *mcz.* Sırtına geçirmek, giymek. *İlip alar* işe yarar. *İlip äketüv* sürdürmek, devam ettirmek.
ilgik (ilik; GT, TA, TZ., ilkek; TA., ilkik; Kİ.) Düğme için kumaşa açılan delik, ilik. (MG, TZ).	**ilgek (ilgeşek, ilmeşek)** *ism.* 1. İlik. 2. Mandal, sürgü.
īmān *ar.* İman, inanma. (Gİ, GT, İM, KF, KFT, MS).	**iman** *ism. ar. dn.* 1. İman, inanç. 2. Ant, yemin. *İman aytuv* iman etmek; *imandı adam* namuslu, adil kişi; *iman jüzdi* nur yüzlü, yüzü nurlu; *imanı joḳ*

	imanı olmayan, imansız; *imanı ḳalmav* çok korkmak, ödü patlamak; *imanın satuv* namusunu satmak; *imanın uşıruv* korkutmak, ödünü koparmak.
iş- (iç-; BV, CC, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MG, RH, TA, TZ.) İçmek. (DM, KK, TZ).	**iş-** *fl.* 1. İçmek, yudumlamak. 2. Yemek yemek, yiyip içmek. *İşken ası boyına batpav* boğazından geçmemek, boğazına dizilmek; *işken ası jerge ḳoyu* aşırı ilgi göstermek, saygısından dolayı fazla iltifat etmek.
işek (içeh; CC.) Bağırsak; iç organlar. (KK).	**işek** *ism.* 1. Bağırsak. 2. Tel (kopuz, dombıra vb.). *İşegi ḳatḳanşa külüv* çok gülmek, uzun süre gülmek.
iye (eye; DM, Gİ, KF, KFT, MG, RH, TZ.) Sahip, malik. (BV, GT, İM, MG, TZ).	**iye** *ism.* 1. İye, sahip, efendi. 2. Vali, yönetici. 3. *dn.* Yaradan, tanrı. **ege** *ism.* Sahip, iye, malik.
iygi (edgü; İM., eygü; İH, KFT, Kİ., eyi; TZ., eyü; BV., igi; TZ., yiyi; BV.) İyi, güzel. (CC, TA).	**iygi** *sft.* 1. İyi, hayırlı. 2. İçten, samimî.
iygilik (edgülük; İM., egilik; CC., eygülik; GT., eygülük; GT.) İyilik. (CC).	**iygilik** *ism.* 1. İyilik, hayırlı iş. 2. Baht, devlet.
iyin (igin; Kİ., egin; Kİ, TA., eyin; Kİ., yigin; KF., yin; KK.) 1. Kürek kemiğinin bulunduğu yer, insanın arka tarafı, sırt. (Kİ). 2. *(yigin, yin)* Omuz.	**iyin** *ism.* 1. Omuz. 2. Nehrin kıvrılarak aktığı yer. 3. *mcz.* Bir şeyin gidişatı, durumu. *İyin tiresüv* yan yana gelmek; *iyin ḳandıruv* yumuşamamak; *iyininen dem aluv* nefes nefese kalmak.
iyir- (egir-; CC, KFT, Kİ, TA, TZ., igir-; İM., yir-; CC.) 1. Eğirmek. (İM, TZ). 2. *(egir-, igir)* İp eğirmek, bükmek.	**iyir-** *fl.* 1. Eğirmek. 2. Hayvanları bir yere toplamak. 3. Aşık oyununda aşığı sallayıp atmak. 4. *mcz.* Konuşarak dikkatleri üzerine çekmek.

iyne (igine; CC., igne; BV, DM, İM, KFT, KK, TZ., ignü; Kİ., ine; TZ., yine; TA.) İğne. (TZ).	**iyne** *ism.* 1. İğne. 2. *tp.* Şırınga, enjektör. *İyne saluv* iğne vurmak; *iynemen ḳudıḳ ḳazġanday* iğne ile kuyu kazmak gibi, çok zor; *iyneniñ közinen oḳ ötkizgen* keskin nişancı.
iz İz, belirti. (BV, CC, İH, Kİ, MG, TZ).	**iz** *ism.* 1. İz, belirti. *Ḳasḳırdıñ izi* kurdun izi. 2. Patika, yolak, keçi yolu. 3. *mcz.* Ekol, akım. 4. *mcz.* Belirti, alâmet, nişan, im. *İz kesüv* takip etmek, iz sürmek; *iz ḳaldıruv* iz bırakmak; *izin basuv* izinden gitmek, devam ettirmek; *izin suvıtuv* habersiz gitmek; *izi suvımav* çok gecikmemek, arayı soğutmamak.
izgü (edgü; İM., eygü; İH, KFT, Kİ., eyi; TZ., eyü; BV., igi; TZ., iygi; CC, TA. yiyi; BV.) İyi, güzel. (BV).	**izgi** *sft.* İyi, hayırlı, samimî, içten.
izgülük (edgülük; İM., egilik; CC., eygülik; GT., eygülük; GT., iygilik; CC.) İyilik. (BV).	**izgilik** *ism.* Samimiyet, iyilik.
izzet *ar.* Değer, şeref, yücelik, ululuk. (BV, Gİ, GT, İM, KFT, MG, MS).	**izet** *ism. ar.* İzzet, nezaket, edep. *İzet körsetüv* nezaket göstermek; *izet tutuv* saygı göstermek.
ḳabaḳ (II) Kabak (sebze). (BV, CC, İM, KK, MS, TA, TZ).	**ḳabaḳ (II)** *ism. btk.* 1. Kabak. 2. Su kabağından yapılan kap.
ḳabar- Kabarmak. (İH, Kİ, TZ).	**ḳabar-** *fl.* 1. Kabarmak, şişmek, büyümek. 2. Rengi atmak, bozulmak. 3. *mcz.* Kızmak, sinirlenmek, öfkelenmek.
ḳabırġa (ḳaburġa; KK, TZ.) Kaburga. (DM).	**ḳabırġa (I)** *ism.* 1. Kaburga kemiği. 2. *mcz.* Bir şeyin yan tarafları. *Ḳabırġadan ḳan keşüv* kendini amansız bir savaşın içinde bulmak;

	ḳabırġañmen keñes düşün, taşın; *ḳaırġası ḳayısuv* eziyet, ızdırap çekmek. **ḳabırġa (II)** *ism.* Duvar. *Ḳabırġa gazeti* duvar gazetesi; *ḳabırġa saġatı* duvar saati; *ḳabırġasın köterüv* kaba inşaatı tamamlamak.

Tablo 3 (devam)

ḳabtal At eğerinin iki yan örtüleri. (İH).	**ḳaptal (I)** *ism.* 1. Dağ yamacı, eteği. 2. Hayvanın böğürü. 3. *mcz.* Bir şeyin iki yanı, tarafı. *Joldıñ eki ḳaptalında* yolun iki yanında, iki tarafında. **ḳaptal (II)** *ism.* Eğerin atın böğrünü acıtmaması için iki yanına koyulan destekler. **ḳaptal (III)** *sft.* Bol dikilmiş, geniş, rahat olan (elbise).
ḳada- Çivilemek, mıhlamak; bağlamak. (CC).	**ḳada-** *fl.* 1. Çakmak, dikmek. 2. Batırmak, saplamak. 3. Madalya takmak. 4. Düğme dikmek. 5. Bir noktaya bakakalmak, gözünü alamamak. *Közin ḳadav* gözünü alamamak.
ḳadar *ar.* Kadar, ölçüsünde. (Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, MG, MS, RH).	**ḳadar** *ism. ar.* İmkân, fırsat, kadar.
ḳadīm *ar.* Eski. (Kİ).	**ḳadim** *sft. ar.* 1. Arap yazısıyla yazılmış. 2. Önceki, evvelki, kadim.
ḳaḳ- (I) (ḳaḳı-; Kİ, TA.) Vurmak, kapıyı çalmak. (GT, Kİ). **ḳaḳ- (II)** Kakmak, dürtmek. (İH, KFT).	**ḳaḳ-** *fl.* 1. Çakmak: *Şege ḳaḳtı* çivi çaktı. 2. (kapıyı) Vurmak, tıklatmak; *esikti ḳaḳtı* kapıyı çaldı. 3. Silkmek, çırpmak. 4. Sallamak, sarsmak; *alma ḳaḳtı* elma ağacını salladı. 5. Kırmak, koparmak; *müyizin ḳaḳtı* boynuzunu kırdı. 6. (araba) Çarpmak. 7. *mcz.*

	Çalmak, yürütmek. 8. Mahrum bırakmak; *ḳağıp saluv* kafaya dikmek, içmek.
ḳaḳla- Kurutmak. (İH, TZ).	**ḳaḳta-** *fl.* Ateşte kızartmak, pişirmek. 2. (et, balık, meyve vs.) Kurutmak. 3. Ateşte ısınmak.
ḳal- Kalmak, durmak. (BM, BV, CC, GT, İM, KK, KF, KFT, MG, MS, TA, İN, RH, TZ).	**ḳal-** *fl.* 1. Kalmak. 2. Belirtilen miktarda bulunmak. *Jüz tengem ḳaldı* yüz tengem kaldı. 3. Geç kalmak, gecikmek. 4. Geri kalmak; *bizden biraz artta ḳalıp ḳoydı* bizden biraz geride kaldı. 5. *mcz.* Yardımcı fiil olarak kullanılır. *Avırıp ḳaluv* hastalanmak; *keşigip ḳaluv* gecikmek; *oylanıp ḳaluv* düşünmek; *uyıḳtan ḳaluv* uyuya kalmak.
ḳaldır- (ḳaldur-; Gİ, KF, MS.) Kaldırmak. (Gİ, KF, KK, TZ).	**ḳaldır-** *fl.* 1. Bırakmak, kalmasını sağlamak; *Däpterimdi üyde ḳaldırdım.* Defterimi evde bıraktım. 2. Saklamak, arttırmak.
ḳalı (ḫalı; DM, TZ.) *far.* Halı, sergi. (CC).	**ḳalı** *sft. far.* Değerli ve tüylü (halı), kalın tüylü (şal).
ḳalıb *ar.* Herhangi bir şeye muayyen bir şekil vermek için kullanılan ve o biçimi taşıyan vasıta, kalıp. (CC).	**ḳalıp** *ism. ar.* 1. Kalıp. 2. *esk.* Ayakkabı, çizme dikmek için kullanılan araç. 3. *(ḳalpı) mcz*. Durum, vaziyet, tutum. *Ḳalpına kelüv* eski hâline dönmek.
ḳalıñlıḳ Kalınlık. (İM).	**ḳalıñdıḳ** *ism.* 1. Kalınlık. 2. Çokluk, bolluk. 3. Sıklık, yoğunluk.
ḳalḳan Kalkan. (CC, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MG, TA, TZ).	**ḳalḳan (I)** *ism. esk.* Kalkan. *Ḳalḳan boluv* korumak, siper olamak. **ḳalḳan (II)** *ism.* At arbasının yükünün düşmemesi için kullanılan kasa.

ḳalḳı- 1. (Balık için) Batıp çıkmak, oynamak. (İH). 2. Hoplamak, zıplamak. (İH).	**ḳalḳı-** *fl.* 1. Su yüzünde durmak, batmamak, bata çıka yüzmek. 2. Havada süzülmek. 3. Ayırmak; *sorpanıñ betin ḳalḳıp, Aḥmetke ḳoydı.* Çorbanın yağını ayırıp Ahmet'e verdi.

Tablo 3 (devam)

ḳama- Yummak, kapamak. (İH).	**ḳama-** *fl.* 1. Sarmak, muhasara etmek. 2. Hayvanları ahıra kapatmak. 3. Tevkif etmek, tutuklamak, hapse atmak.
kāmil *ar.* Kâmil, olgun. (BV, GT, İM, KFT, MG).	**kämil** *zrf ar.* 1. Hakikât, gerçek, kâmil. 2. Tamamen, bütünüyle. *Kämil senüv* tamamen, şüphesiz inanmak.
ḳan- Doymak, kanmak. (Kİ).	**ḳan-** *fl.* 1. Kanmak, susuzluğunu gidermek. 2. *mcz*. Kanaat etmek, yetinmek. *Ängimesine ḳandı* konuşmasından memnun kaldı. 3. Bir şeyi detayları ile öğrenmek, olaya vakıf olmak.
ḳan Kan, vücuttaki renkli sıvı. (BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, KK, MG, MS, RH, TA, TZ). *Ḳan kör-* kadınlar âdet kanı görmek. (İM).	**ḳan** *ism.* 1. Kan. 2. Soy, sülâle. *Ḳan berüv* kan vermek; *ḳan ḳuyu* hastaya kan vermek; *ḳan ḳısımı* tansiyon; *ḳan tamırları* kan damarları; *ḳanı tasuv* tansiyonu yükselmek; *ḳan jutuv* içi kan ağlamak; *ḳan ḳıluv* kana boyamak; *ḳan tögüv* canını feda etmek; *ḳanı buzıḳ* kanı bozuk; *ḳanı bir* kanı bir; *ḳanı ḳaynav* sinirlenmek, öfkelenmek; *ḳanı moynında ketüv* günahkâr olmak; *ḳanına tartuv* taraf tutmak, akrabalarını desteklemek; *ḳanın suvday ağızuv* kırmak, öldürmek, su gibi kan akıtmak.
ḳanat (ḫanat; CC.) Kanat. (BM, DM, Gİ, GT, İM, Kİ, TA, TZ).	**ḳanat (I)** *ism.* 1. Kanat. 2. Uçak kanadı. 3. Balığın yüzgeçleri. 4. Futbol,

	hentbol vb. takım oyunlarında hücum hattının sağ ve sol uçları. 5. *mcz*. Dayanak, destek. *Ḳanat baylap uşuv* hızla, çabucak ulaşmak; *Ḳanat berüv* cesaretlendirmek, desteklemek; *Ḳanat jayu* a) gelişmek, büyümek. b) yayılmak, dağılmak. *Ḳanatı ḳayırıluv* çaresi tükenmek. **ḳanat (II)** *ism.* Çadırın on iki kanadından her biri.
ḳap- (ḳab-; BM, KK, TA.) Kapmak, almak. (GT, İM, İN, Kİ, MG, TZ).	**ḳap-** *fl.* (köpek) Isırmak, dalamak. *İt ḳaptı* köpek ısırdı. 2. (balık) Oltanın ucundaki yemi yemek. 3. *mcz*. (koku) Sinmek.
ḳara Kara, siyah. (BM, BV, CC, DM, Gİ, GT, İH, İM, KF, KFT, KK, MG, MS, RH, TA, TZ). *Ḳara etmek* bir tür peynirli börek. (BM). *Ḳara etmek* siyah ekmek. (Kİ). *Ḳara iv* çadır. (İM). *Ḳara ḳurut* kara peynir, bir cins kuru peynir. (BM, Kİ). *Ḳara taş* Haceriesved. (İM). *Ḳara teyin* gri sincap. (CC). *Ḳara yağı* intikamcı, korkunç düşman. (İH). *Ḳara yağız (ḳara yağuz, ḳara yavuz)* esmer, kara yağız. (İH, KFT, Kİ, KK, TA). *Ḳara yarmaḳ (ḳara yarmuḳ)* bakırdan yapılan siyah renkli madenî para. (BM, DM).	**ḳara (I)** *sft.* 1. Kara, siyah. 2. Siyah renkte olan. 3. Bir şeyin gölgesi, karartısı. 4. *etng.* Yas tutarken örtülen siyah örtü; *Ḳatındar basınan ḳarasın almay bir jıl boyı joḳtaytın.* Kadınlar karalar bağlayıp bir yıl yas tutardı. 5. Avamdan olan, halktan biri; *Ḳara burış* karabiber; *ḳara şıbın* karasinek; *ḳara altın* a) taş kömürü b) petrol; *ḳara aspandı töndirüv (javdıruv)* kıyameti koparmak; *ḳara bası* tek başına, yalnız; *ḳara basıp küyittev* sadece kendisini düşünmek; *ḳara bavır* taş yürekli, merhametsiz; *ḳara bet* yüz karası; *ḳara buḳara (ḥalıḳ)* sıradan emekçi, işçi kesim; *ḳara domalaḳ* tombul (çocuk); *ḳara dürsinge basuv* kabalık, zorbalık yapmak; *ḳara jañbır, (javın, noser)* uzun süre

	devam eden yağmur; *ḳara jayav* a) yaya b) fakir; *ḳara jer boluv* utancından yerin dibine geçmek; *ḳara jerge ḳaratuv* yüzünü yer baktırmak, utandırmak; *ḳara jumıs* beden gücü ile yapılan iş; *ḳara kiyü* yas tutmak, karalar bağlamak; *ḳara küye jaġuv* iftira etmek, kara çalmak; *ḳara ḳazanıñ (sarı balanıñ) ḳamı* çoluk çocuğun rızkı, geçim derdi; *ḳara niyet (peyil)* art niyet; *ḳara sorpa boluv* çok terlemek, yorulmak; *ḳara söz* a) sıradan, edebi olmayan söz b) düz yazı, nesir; *ḳara suvıḳ* kuru, sert soğuk, ayaz; *ḳarası batuv* gözden kaybolmak; *ḳara tas* a) cimri, cömert olmayan b) acımasız, taş yürekli; *ḳara tünek* a) zifirî karanlık, kapkaranlık b) kara gün; *ḳara tizim* kara liste; *ḳara şañıraḳ* baba ocağı. **ḳara (II)** *ism.* Büyükbaş hayvanların genel adı.
ḳarı (I) Yaşlı. (CC, GT, İM, Kİ, MG, TZ).	**käri** *sft.* 1. Yaşlı, ihtiyar. 2. Kadim, ezeli. 3. *mcz.* Alışılagelen, alışılmış. *Käri ḳulaḳ* çok şey yaşamış, görmüş, geçirmiş kişi.
ḳarşıla- (ḳarşula-; Gİ, KF.) Karşılamak. (TZ).	**ḳarsıla-** *fl.* 1. Karşılamak, beklemek. 2. Ateşe tutmak.
ḳat- (II) Katılaşmak, katı olmak. (İH, TZ).	**ḳat- (I)** *fl.* 1. Katılaşmak. 2. *mcz.* Kalıplaşmak, değişmemek. 3. Kımıldamamak, hareket etmemek. **ḳat- (II)** *fl.* Donmak, buz tutmak. *Suv ḳatuv* (su) buz tutmak.

ḳaṭār (ḳaṭṭār; İM., ḳıṭār; KFTç) *ar.* Deve kervanı, birbiri ardına sıralanan hayvan dizisi. (KFT).	**ḳatar (I)** *ism. ar.* 1. Sıra, dizi, katar. *Aldınġı ḳatarda otır* ön sırada oturuyor. 2. Yanında, sırasında. 3. Belli bir grubun, organizasyonun üyesi. 4. *mcz.* Yaşıt, akran, denk; *Ḳatarıñnan kem ḳalma* yaşıtlarından geri kalma; *ḳatarġa ḳosıluv* a) adam olmak b) uygulamaya konulmak. **ḳatar (II)** *zrf.* Birlikte, beraber; *Oḳuvdı ḳatar bitirdi* okulu birlikte bitirdiler.
ḳattı (II) (ḳatı; BV, Gİ, İM, KF, KFT, MS., ḳatıġ; İM, MG.) 1. Çok, aşırı, fazla. (GT). 2. *(ḳatı)* Büyük. (İM). 3. *(ḳatı)* Sık, sık. (BV). 3. *(ḳatı)* Ağır. (BV).	**ḳattı (II)** *zrf.* 1. Çok, pek, fazla. 2. Var gücüyle, elinden geldiğince. 3. Hiçbir şey hissetmemek; *Ḳattı uyıḳtadı* ölü gibi uyudu; *ḳattı aytuv* ağır konuşmak; *ḳattı batuv* etkilenmek, dokunmak; *ḳattı ketüv* sinirlenmek, hiddetlenmek.
ḳavşur- Dürüp bükmek. (İH).	**ḳavsır-** *fl.* 1. Elbiseyi giydikten sonra iki yanını birbirine kavuşturmak. 2. *mcz.* Sıkıştırmak, zorlamak. 3. *mcz.* (yaş) Aşmak, devirmek. 4. Kucaklamak. *Ḳavsıra ḳuşaḳtav* sıkıca kucaklamak.
ḳayna- Kaynamak. (BM, BV, CC, İM, Kİ, MG, RH, TZ).	**ḳayna-** *fl.* 1. Kaynamak. *Ḳaynaġan suv* kaynamış su. 2. Pişmek, haşlanmak; *ḳazandaġı et ḳaynap jatır* kazandaki et haşlanıyor. 3. (hava) Çok sıcak olmak, kavurmak, yakmak; *kün ḳaynap tur* güneş kavuruyor. 4. Çok miktarda bulunmak.
ḳayt- (ḳayıd-; KFT., ḳayıt-; BV, Gİ, İM, KF, Kİ, MG, RH, TA, TZ., ḳayıṭ; KK., ḳayṭ; KK.) Dönmek, geri dönmek. (CC, Gİ, GT).	**ḳayt-** *fl.* 1. Geri dönmek: *Mal öristen ḳayttı.* Hayvanlar otlaktan döndü. 2. Azalmak, eksilmek, yatışmak. 3. Körelmek. 4. *mcz.* Dünyadan göçmek,

	ölmek: *Äkesi toḳsan jasında ḳayttı.* Babası doksan yaşında öldü.
ḳayta (II) Geri. (MG).	**ḳayta (II)** *zrf.* Bilâkis, tam tersine, aksine.

Tablo 3 (devam)

ḳaz- Kazmak, eşmek. (Gİ, İM, KF, Kİ, TA, TZ).	**ḳaz-** *fl.* 1. Kazmak; *Aġaştıñ tübin ḳazdı.* Ağacın dibini kazdı. 2. Tırmalamak, kazımak. *Tülki in ḳazıp aldı.* Tilki in kazdı. 3. *mcz.* Aslını kökünü çok detaylı araştırmak.
kem *far.* Kötü, değersiz. (GT).	**kem** *sft. far.* 1. Eksik, noksan. 2. Kalitesiz, kötü. 3. Sakat, özürlü, zavallı, gariban. *Kem ḳılmav* muhtaç etmemek; *kem sapav* küçük görmek.
keñlik (kinlik; İM.) Genişlik. (İM).	**keñdik** *ism.* 1. Genişlik, enlilik. 2. *mcz.* Merhanetli, affedici.
keri (girü; TA., kiri; MG., kirü; BM, BV, İM.) Geri, arka. (CC, Gİ, İM).	**keri** *zrf.* 1. Geri, arkaya doğru. 2. Ters, zıt. *Keri ketüv* geriye kalmak, gelişmemek; *keri tartuv* ilerlemesine engel olmak; *keri tebüv* yaklaştırmamak.
kes- (kis-; Gİ, GT, İM, MG.) Kesmek. (BM, BV, CC, Gİ, GT, İM, KF, KFT, KK, RH, TA, TZ).	**kes-** *fl.* 1. Bir şeyi kesmek, doğramak, dilimlemek. 2. *mcz.* Üstünden ya da ortasından geçmek; *jol özendi kesip ötetin* yol nehrin üzerinden geçerdi. 3. Hadım etmek. 4. Sünnet etmek.
kesdür- (kistür-; MG.) Kestimek. (KFT).	**kestir-** *fl.* 1. Kestirmek. 2. Sünnet ettirmek. 3. Hadım ettirmek.
kesil- (kesin-; TZ., kisil-; GT.) 1. Kesilmek. (BM, BV, Gİ, GT, İM, KFT, KK, MS, TZ). 2. *(kisil-)* Ayrılmak, kopmak. (MG).	**kesil-** *fl.* 1. Kesilmek. 2. Ceza verilmek, cezalandırılmak.
keş- (keç-; BM, CC, Gİ, İN, KF, KFT, RH, TA, TZ., kiç-; GT, İM, Kİ.) 1.	**keş- (I)** *fl.* (sudan) Geçmek.

Geçmek. (Kİ, KK, TZ). 2. *(keç-)* Geçip gitmek, öteye geçmek. (CC). 3. *(keç-)* Ayrılmak, gitmek. (CC).	**keş- (II)** *fl.* Affetmek, bağışlamak; *barlıḳ kinäñdi keştim* bütün suçunu affettim.
ket- (ked-; KFT., kid-; İN, KFT, RH., kit-; BM, BV, Gİ, GT, İM, İN, KF, Kİ, KK, MG, MS.) 1. Gitmek. (CC, DM, KF, İM, KK, TA, TZ). 2. Nakletmek, göçmek. (İM). 3. *(kit-)* Yok olmak, ortadan kalkmak. (İM).	**ket-** *fl.* 1. Bir yere doğru yönelmek, gitmek; *üyge ketti* eve gitti. 2. Bir yerden veya bir işten ayrılmak. 3. Tüketilmek, harcanmak; *bar ḳarajatı ketti* bütün parası harcandı. 4. Geçmek, ilerlemek (saat); *saġat onnan ketti* saat onu geçiyor; *kete baruv* yola koyulmak, gitmek.
kevdeli Gövdeli, vücutlu. (TZ).	**kevdeli** *sft.* 1. Gövdeli, iri yapılı. 2. Kurumlu, kendini beğenmiş.
kez (kiz; MG.) Okun gezi. (İN, Kİ).	**kez** *ism. esk.* 1. Okun ipe geldiği yer, gez. 2. Çift hörgüçlü devenin hörgüçleri arasındaki oyuk yer.
ḳıble *ar.* Kıble. (Gİ, GT, İM, KF, KFT, MS).	**ḳubıla** *ism. ar. dn.* 1. Kıble. 2. Güneybatı.
ḳılçıḳ 1. Buğday başağı. (TZ). 2. Buğday başağının üzerindeki uzun ve ufak dikenler. (İH, Kİ).	**ḳılşıḳ** *ism.* 1. Kıl, kılçık. 2. Kıl, tüy. *Ḳılşıḳ juḳtırmav* toz kondurmamak.
ḳılıç (ḳılınç; İM, MG., ḳlıç; CC.) Kılıç. (CC, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MG, TA, TZ).	**ḳılış** *ism.* 1. Kılıç. 2. Dokumacılıkta atkı ipliğini sıkıştırmak için kullanılan, demirden veya ağaçtan yapılmış dişli araç, kirkit. *Ḳılışınan ḳan tamġan* zalim, gaddar, merhametsiz.
ḳılıḳ (ḳılġı; TZ.) 1. Tabiat, yaratılış, huy. (GT, İH, Kİ, TA). 2. *(ḳılġı)* Ahlâk.	**ḳılıḳ** *ism.* 1. Huy, karakter. 2. Davranış, hareket. *Jaman ḳılıḳ* kötü davranış. 3. Tatlı yaramazlık (çocuk); *balanıñ tätti ḳılıḳtarı* çocuğun tatlı yaramazlıkları.
ḳır- Kırmak. (İM, TZ).	**ḳır- (I)** *fl.* Kırmak, öldürmek.

	ḳır- (II) *fl.* 1. (saç, sakal vb.) Tıraş etmek. 2. Kazağı ile kazımak.
ḳır Taşlık arazi, sahra, kır. (BM, TZ).	**ḳır** *ism. cğrf.* 1. Kır, bozkır. 2. Bıçak vb. şeylerin sırtı. 3. Ütü çizgisi. 4. *mcz.* Hüner, maharet. 5. Beceri, işe yatkınlık. *Ḳır astında* yakın; *ḳır körsetüv* korkutmak; *ḳır soñınan ḳalmav* peşine düşmek; *ḳırı joḳ* beceriksiz.
ḳırav (ḳıravu; BM., ḳırov; CC.) Kırağı. (TZ).	**ḳırav** *ism.* 1. Kırağı. 2. *mcz.* Yaşlı kimselerin saç ve sakallarına düşen ak.
ḳıy- Kıymak, küçük parçalara ayırmak. (TZ).	**ḳiy- (I)** *fl.* 1. Kesmek, biçmek. *Jipti pışaḳpen ḳiyıp jiberdi* ipi bıçakla kesiverdi. 2. Bir şeyden uydurarak başka bir şey yapmak, kesip uydurmak. *Aġaştan ḳiyıp üy jasadı* ağaçları birbirine uydurarak ev yaptı. 3. *mcz.* Yolu kesip geçmek *neke ḳiyü* nikâh kıymak. **ḳiy- (II)** *fl.* Birisine karşılıksız olarak hediye vermek, bağışlamak, kıymak, feda etmek, hiçbir şeyi esirgememek; *berüvge ḳiymadı* vermeye kıyamadı.
ḳıyış- Meyletmek, çevrilmek. (MG).	**ḳiyıs-** *fl.* 1. Çaprazlaşmak, kesişmek. 2. Uyumlu hâle gelmek.
ḳıyıştur- Meylettirmek. (MG).	**ḳiyıstır-** *fl.* Uygun hâle getirmek, ahenkleştirmek, uydurmak.
ḳız- 1. Ateşte ısıtmak, kızdırmak, sinirlendirmek. (CC, İM). 2. Ateşlenmek, hararetlenmek. (Kİ).	**ḳız-** *fl.* 1. Isınmak, kızmak; *Kün ḳızdı* hava ısındı; *peş ḳızdı* soba ısındı, kızdı. 2. Vücut ısısının, ateşinin yükselmesi. 3. *mcz.* Sarhoş olmak. 4. *mcz.* (iş) Yoğunlaşmak, kızışmak. 5. *mcz.* Coşmak, ilhâm gelmek.

ḳızġan- (I) (ḳısġan-; BM., ḳısḳan-; Kİ, TA.) Kıskanmak. (TZ). **ḳızġan- (II)** Esirgemek. (CC).	**ḳızġan-** *fl.* 1. Kıskanmak, günülemek, hasret etmek. *Äyelin ḳızġanuv* hanımını kıskanmak. 2. Esirgemek, kıyamamak.

Tablo 3 (devam)

kiçi (giçi; İH., kiççi; GT., kiçig; İM., kiçik; BV, MG.) Küçük. (CC, Gİ, İH, İM, KF, KFT, Kİ, MG, MS, RH, TZ).	**kişi** *sft.* 1. Küçük. 2. Ailenin en küçüğü, sonuncusu. 3. Derecesi, kademesi, düşük olan. *Kişi peyil* efendi, kibar, alçak gönüllü.
kir- (gir-; KF.) Girmek, içeri girmek. (BV, CC, Gİ, GT, İM, İN, KF, Kİ, KK, MG, MS, TA, TZ).	**kir-** *fl.* 1. Girmek. 2. *mzc*. Kâr, girdi sağlamak. 3. Yazılmak, kaydolmak.
kisen Yular. (DM).	**kisen** *ism.* Zincir, kelepçe, pranga, bukağı.
kişi (kşi; CC.) Kişi, adam. (BM, BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, KF, KFT, Kİ, KK, MG, MS, RH, TA, TZ). 2. Kadının kocası. (Kİ). 3. *(kşi)* İnsan.	**kisi** *ism.* İnsan, adam, birey, şahıs; *otbasımda üş kisi bar* ailemde üç kişi var. 2. *mcz*. Yabancı, el. 3. Misafir, konuk; *üyge kisi keldi* eve misafir geldi; *kisi betine ḳaramav* utanmak, çekinmek; *kisi bolar bala* adam olacak çocuk; *kisi basaġı* el kapısı; *kisi ḳolına ḳarav* başkasının eline bakmak, kendi kendine geçinememek; *kisi sırtınan ton pişüv* biri hakkında değerlendirme yapmak.
ḳol El, kol. (BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, KF, KFT, Kİ, KK, MG, MS, RH, TA, TZ). *Ḳol şap-(el şap-)* el çırpmak, alkışlamak. (TZ).	**ḳol** *ism.* 1. El. 2. *mcz.* Yazı, za. 3. İş gücü. *Ḳol ayna* cep aynası; *ḳol ara* testere; *ḳol dobı* el topu; *ḳol oraḳ* oarak; *ḳol oramal* mendil, el bezi; *ḳol saġat* kol saati; *ḳol şatır* şemsiye; *ḳol aluv* selamlaşmak, merhabalaşmak; *ḳol astında* idaresinde yönetiminde; *ḳol baylav* engel olmak; *ḳol bulġav* el

	sallamak, vedalaşmak; *ḳolġa aluv* a) eli ile tutmak b) ele almak; *ḳolga ḳondıruv* kızın gönlünü çelmek; *ḳolġa tüsüv* yakalamak; *ḳol jetpes* gerçekleşmesi imkânsız; *ḳol jumsav* vurmak, dövmek; *ḳol sozım jer* çok uzak olmayan yer, yakın; *ḳol tiygizbev* a) ağrıyan yere dokundurtmamak b) hiçbir şeye yardım etmemek; *ḳol ustasıp* birlikte, beraber, el ele verip; *ḳol uşın berüv* yardım etmek; *ḳolı aldına sıymav* ne yapacağını bilmemek; *ḳolı avzına jetüv* kendi kendini geçindirecek duruma gelmek, kendi ayakları üstünde durmak; *ḳolı aşıḳ* cömert; *ḳolı ḳolına juḳpav* hızla çalışmak; *ḳolı ḳısḳa* fakir, yoksul; *ḳolımen istegendi moynımen köterüv* kendi günahını kendi çekmek; *ḳolınan kelgenşe* elinden geldiği kadar.
ḳon- 1. Konmak, inmek, mola vermek. (BM, Gİ, GT, İM, KF, Kİ, TA). 2. Oturmak. (CC). 3. Çadır kurmak. (TZ).	**ḳon-** *fl.* 1. Konmak, yere inmek. 2. Bir yere yaşamak için yerleşmek. 3. Geceyi bir yerde geçirmek, gecelemek. 4. *mcz.* (belirli bir özellik) İnsan karakterinde yer etmek; *bala kezinde boyına aḳındıḳ ḳasiyet ḳondı* çocukken şairlik yeteneği kazandı. 5. *mcz.* (elbise) Vücuda tam oturmak.
ḳonaḳla- (ḳonuḳla-; Gİ, Kİ.) Misafir etmek, ağırlamak. (CC, DM, İM, KK, TA, TZ).	**ḳonaḳta- (I)** *fl.* (kuş) Konmak. **ḳonaḳta- (II)** *fl.* Yatılı misafir olmak.

ḳoñşı (ḳonaş; KK., ḳonş; TZ., ḳonşı; CC, DM, İM, KFT, TA., ḳonşu; CC, Kİ., ḳonuş; DM.) Komşu. (GT).	**ḳoñsı** *ism.* 1. Fakir, yoksul. 2. Komşu; *bizdiñ bir ḳoñsımız bolup edi* bizim bir komşumuz vardı.
ḳoş- 1. Koşmak, eklemek, ilâve etmek. (Gİ, İM, KF, Kİ, MS). 2. Yanına getirmek. (GT, İM, Kİ). 3. Takılmak. (İM).	**ḳos-** *fl.* 1. Katmak, birleştirmek, eklemek. 2. Evlendirmek. 3. Birisine maddî yardımda bulunmak; *aḳıl ḳosuv* tavsiyede bulunmak; *ḳosıp aytuv* abartarak konuşmak.
ḳoşıl- (ḳoşul-; İM, KF, Kİ, TZ.) Koşulmak, birleşmek, eklenmek. (CC).	**ḳosıl-** *fl.* 1. Eklenmek, katılmak, iştirak etmek, ilâve olmak. 2. Kavuşmak, evlenmek.
ḳotar- (ḫotar-; CC., ḳoṭar-; KK.) Tencereden tabağa yemek koymak, boşaltmak. (DM, İH, TZ).	**ḳotar-** *fl.* 1. Sıvı bir şeyi bir kaptan ikinci bir kaba koymak, aktarmak; *ḳotara saluv* aktarıvermek. 2. *mcz*. Bir metni bir dilden başka bir dile aktarmak, tercüme etmek.
ḳoy- (I) (ḳo-; İN, KFT, MS., ḳol-; TA.) 1. Koymak, bırakmak. (BV, CC, Gİ, GT, İN, KFT, KK, MG, RH, TA, TZ). 2. İndirmek. (TA). 3. *(ḳo-)* Boşaltmak, dökmek. (İH). 4. *(ḳo-)* Terketmek. (İH).	**ḳoy-** *fl.* 1. Koymak, bırakmak. 2. Nöbetçi koymak; *küzetşi ḳoydı* nöbetçi koydu. 3. Bir kimseyi işe yerleştirmek, iş sağlamak. 4. Bırakmak, vazgeçmek; *temekini ḳoydım* sigarayı bıraktım. 5. Kendi hâline bırakmak; *saḳal ḳoydı* sakal bıraktı. 6. Not vermek, değerlendirmek; *bes ḳoydı* beş verdi. 7. Defnetmek, gömmek; *şaldı ḳoyıp ḳayttı* ihtiyarı defnedip döndü.
ḳoyuġ (ḳoyu; BV.) Koyu, katı. (BV, İM).	**ḳoyuv** *sft.* 1. Koyu. 2. Gür, sık (saç).
ḳoyuġluḳ Yoğunluk, kesiflik. (İM).	**ḳoyuvlıḳ** *ism.* 1. Sıvı olmama durumu, koyuluk. 2. Yoğunluk, sıklık, gürlük.
ḳoyul- (I) Koyulmak, bırakılmak. (CC, İM). 2. Konulmak, bırakılmak. (İM).	**ḳuyıl-** *fl.* 1. Dökülmek, boşaltılmak. 2. *mcz*. Kaplamak, akın etmek.

köçür- Göçürmek. (CC).	**köşir-** *fl.* 1. Göç ettirmek; *basına köşirüv* yaygara koparmak, bağırıp çağırmak. 2. Kopya etmek, kopyalamak, çoğaltmak.

Tablo 3 (devam)

köger- Küflenmek, göğermek. (GT, İN, RH).	**köger-** *fl.* 1. Mavi renge bürünmek, mavileşmek. 2. Yeşermek, yeşillenmek. 3. Küflenmek. 4. Morarmak.
kök (I) Mavi. (BV, CC, DM, İM, Kİ, KK, RH). **kök (II)** Gökyüzü, sema. (BM, BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, Kİ, KK, MG, MS, TA, TZ). *Kök yolı* samanyolu. (Kİ).	**kök (I)** *ism.* Gökyüzü, gök, sema. **kök (II)** *sft.* 1. Mavi. 2. *mcz.* Yeşil, çimen. 3. Sebze, meyve.
kölük Yük ve binek hayvanı. (İM, TA).	**kölik** *ism.* 1. Binilecek at, deve; *kölik malı* binek hayvanı. 2. Taşıt, araç (araba, uçak vb.).
köñüllü Gönüllü. (BV).	**köñildi** *sft.* Neşeli, keyifli, sevinçli; *aḳ köñildi* temiz kalpli, iyi niyetli.
köñülsiz Gönülsüz, inanmdan, istemeden. (İM).	**köñilsiz** *sft.* 1. Neşesiz, keyifsiz. 2. Gönülsüz, isteksiz.
köp (köb; TA., köm; CC.) Çok, daha çok. (BV, CC, GT, İM, KFT, Kİ, MG, RH, TA, TZ). *Köp bul-* çoğalmak, artmak. (TZ). *Köp ḳurla* sık sık. (CC).	**köp** *sft.* 1. Çok, fazla, bol. 2. Devamlı, sürekli; *köpke barmav* uzun sürmemek. 3. *ism. mcz.* Halk, topluluk; *köp jasa* çok yaşa; *köp rette* çok defa; *köpten beri* eskiden beri; *köpti körgen* görmüş geçirmiş, tecrübeli.
kör- Görmek. (BM, CC, Gİ, GT, İM, İN, KF, Kİ, KK, MG, MS, RH, TA, TZ).	**kör-** *fl.* 1. Görmek; *onı eñ aldımen balalar kördi* onu ilk önce çocuklar gördü; *balasın körmegeli bir ay boldı* çocuğunu görmeyeli bir ay oldu. 2. Buluşmak, görüşmek, karşılaşmak. 3. *mcz.*

	Başından geçmek, tecrübe etmek. 4. *mcz.* Kınamak, suçlamak. 5. *mcz.* Saymak, …. İçinde değerlendirmek, tanımak; *men seni öz inimdey köremin* ben seni öz kardeşim gibi görüyorum; *körgen küni ḳarañ boluv* eziyet çekmek, çok zorlanmak; *köre almav* kıskanmak, görememek, haset etmek; *körer közge* alenî, açık; *körer tañdı közimen atḳızuv* gece boyu uyumamak, göz kırpmamak.
körset- (köster-; BM, Gİ, Kİ, MS, RH.) Göstermek. (TZ).	**körset-** *fl.* 1. Göstermek, baktırmak; *istiñ sapasın körsetti* işin kalitesini gösterdi. 2. Bildirmek, farkettirmek, hissettirmek. 3. *mcz.* Yapmak; *jaḳsılıḳtı dosına körset* dostuna iyilik yap. 4. *mcz.* İhbar etmek, ele vermek. 5. *mcz.* Tehdit etmek.
körüş- (I) Görüşmek, karşılaşmak. (GT, İM, Kİ). **körüş- (II)** Vedalaşmak. (İM).	**köris-** *fl.* 1. Görüşmek, buluşmak. 2. Selâmlaşmak, merhabalaşmak. 3. (evlenen kız) Ailesi ve yakınlarıyla vedalaşmak, ayrılmak.
köter- (ködir-; Gİ, MG., kötür-; BV, CC, Gİ, İM, İN, KF, Kİ, KK, MG, RH, TA, TZ.) 1. Götürmek. (BV, CC, GT, İM). 2. *(kötür-)* Son vermek. (CC). 3. *(kötür-)* Hayvan sürmek. (İN, RH).	**köter-** *fl.* 1. Kaldırmak. 2. Artırmak, yükseltmek. 3. *mcz.* Yukarı çekmek. *Tuv köterüv* bağrağı göndere çekmek. 4. Geliştirmek, ilerlemek. *Bilimin köterüv* bilgisini artırmak. 5. *mcz.* Derecesini yükseltmek. 6. *mcz.* Dayanmak, tahammül etmek; *ol meniñ sözimdi kötere almadı* o benim sözümü kaldıramadı. 7. Tekrar gündeme getirmek, açmak; *bul mäseleni*

	kötermeyik bu konuyu açmayalım. 8. Hamile kalmak.
közlü Gözü olan, gözlü. (TA).	**közdi** *sft.* 1. Gözlü, gözü olan. 2. Suyu bol. 3. *mcz.* Bilgili, aydın.

Tablo 3 (devam)

ḳuba Toprak rengi. (Kİ).	**ḳuba** *sft.* 1. Al donlu (at). *Ḳuba aygır* al donlu aygır; *ḳuba ḳalmaḳ (esk)* Oyratların eski adı; *ḳuba tüz* ıssız bozkır. 2. Sarışın (insan).
ḳubar- Bozarmak, benzi toprak ve toz rengine dönmek. (Kİ).	**ḳuvar-** *fl.* 1. Güneşten sararmak, kurumak. 2. *mcz.* Rengi kaçmak, benzi solmak. 3. *mcz.* Çoluk çocuğundan ayrılıp tek başına kalmak.
ḳudret *ar.* Kudret, varlık, zenginlik. (Gİ, GT, İM, KF).	**ḳudiret** *ism. ar.* 1. Allah, yaradan. 2. *mcz.* Güç, kuvvet, kudret. *Ḳudanıñ (Ḳudaydıñ) ḳudireti* Allah'ın kudreti.
ḳulaḳ (ḳulaġ; KK, MS, TA.) Kulak. (BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, MG, MS, RH, TZ.). *Ḳulaġ ur-* kulağı çınlamak. (TZ).	**ḳulaḳ** *ism.* 1. Kulak. 2. *mcz.* Şapkanın kulağı. 3. *mcz.* Kulp, kol. 4. *mcz.* Telli çalgılarda tel germeye yarayan burgu, kulak. 5. *arg.* Casus, ajan. *Ḳulaġı elen etüv* kulak kabartmak; *ḳulaġınıñ mükisi bar* kulakları ağır işitir; *ḳulaġına kuyu* tekrar tekrar anlatmak; *ḳulaġı şaluv* duymak, haberdar olmak; *ḳulaġına altın sırġa* kulağına küpe olsun; *ḳulaḳḳa türpidey tiyü* kulak tırmalayıcı olmak.
ḳuma (ḳoma; TZ.) Kuma, kadının ortağı. (CC, DM, İM).	**ḳuma** *ism. esk.* Kuma, ortak.
ḳun Güç, kuvvet, takat. (CC).	**ḳun** *ism. eknm.* 1. Değer, bedel. 2. Fiyat, paha. 3. *mcz.* Kadir, kıymet. *Ḳunı ketüv* değerini kaybetmek.

ḳur (I) Zarar, ziyan. (TA).	**ḳur (II)** *zrf.* Boş, öylesine, fuzulî. *Ḳur alaḳan* a) eli boş b) işsiz, güçsüz, boş; *ḳur avız ketüv* yemek yemeden gitmek; *ḳur äyşeyin* öylesine; *ḳur dalbasa* boş uğraş, boş söz; *ḳur kevde (kökirek)* kendini beğenmiş, kendini öven; *ḳur tekke* boşu boşuna, pisipisine.
ḳur- 1. Kurmak, düzeltmek. (CC, GT, İM, İN, Kİ, MG, RH, TZ). 2. Hazırlamak, düzenlemek. (CC, İM).	**ḳur-** *fl.* 1. Kurmak, yapmak. *Altıbaḳan ḳurdı* salıncak yaptı. 2. Tutmak, asmak, yerleştirmek; *perde ḳurdı* perde astı. 3. *syst.* Grup, parti veya siyasî bir organizasyon kurmak. *Jastar uyımın ḳurdı* Gençlik Kolları'nı kurdu.
ḳurbān *ar.* Kurban. (CC, Gİ, GT, İM, KF, KFT).	**ḳurban** *ism. ar. dn.* 1. Allah rızası için kesilen hayvan, kurban, adak. 2. *mcz.* Bir ülkü uğruna feda edilen veya kendini feda eden kimse, şehit. *Ḳurban ayt* Kurban Bayramı; *ḳurban boluv* kendini feda etmek, canına kıymak; *ḳurban şaluv* kurban kesmek; *ḳurban dığın bolayın* kurbanın olayım.
ḳurbānlıḳ *ar. tr.* Kurban edilen hayvan. (Gİ, İM, KF).	**ḳurbandıḳ** *ism. dn.* 1. Kurban kesme geleneği. 2. Bir şey uğruna kesilen kurbanlık. 3. Bir ülkü uğruna canını feda etme.
ḳurġaḳ (ḳuraḳ; BM, Kİ.) Kurak, kuraklık. (CC).	**ḳurġaḳ** *sft.* 1. Kurumuş, kuru. 2. Yağışsız, kurak. 3. Kuru (öksürük). 4. *mcz.* Boş, fuzulî (konuşma). *Ḳurġaḳ väde* boş vaat.
ḳursaḳ (ḳurşaḳ; BM.) 1. Kursak. (BV, CC, Kİ, TA, TZ). 2. Karın, mide. (CC).	**ḳursaḳ** *ism.* 1. Kursak, karın. 2. Rahim. 3. *mcz.* Çocuk, evlat. *Ḳursaḳ köterüv* evlat sahibi olmak.

ḳus- Kusmak. (TA).	**ḳus-** *fl.* 1. Kusmak, istifa etmek. 2. *mcz.* Çalınan malı kullanamayıp sahibine geri vermek.

Tablo 3 (devam)

ḳutur- (ḳudur-; İH., ḳutuz-; İH, TZ.) 1. Hiddetlenmek, kudurmak, çıldırmak. (CC, TA, TZ). 2. *(ḳudur-)* (çocuk) Yaramazlık yapmak. (İH).	**ḳutır-** *fl.* 1. Kudurmak. *Ḳutırġan it* kudurmuş köpek. 2. *mcz.* Yersiz, dengesiz davranmak.
ḳuv (I) Soluk, uçuk sarı. (CC). **ḳuv (II)** Boş, kof. (CC).	**ḳuv (I)** *sft.* 1. Kurumuş sararmış. *Ḳuv şöp* kurumuş ot. 2. *mcz.* Geçici, fâni, yalan; *ḳuv düniye* yalan dünya; *ḳuv bası* bir başına, yalnız; *ḳuv dala* ıssız yer; *ḳuv avız* vara yok diyen, cimri; *ḳuv ayaḳ* hilekâr, kurnaz, düzenbaz; *ḳuv mañday* bahtsız, talihsiz; *ḳuv tizesin ḳuşaḳtav* hiç evlenmemek, hep bakâr kalmak; *ḳuv dildi* şakacı, güldüren, komik.
ḳuvar- (Ağaç için) Sararmak, solmak. (GT).	**ḳuvar-** *fl.* 1. Güneşten sararmak, kurumak. 2. *mcz.* Rengi kaçmak, benzi solmak. 3. *mcz.* Çoluk çocuğundan ayrılıp tek başına kalmak.
ḳuvvet *ar.* Güç, kuvvet. (BV, GT, İM, İN, KF, KFT, MG, RH).	**ḳuvat** *ism. ar.* 1. Güç, kuvvet, derman. 2. Besinlere bağlı eneji, kalori. 3. *fzk.* Kuvvet. 4. *mcz.* Destek, dayanak. 5. *ekn.* Üretici, güç. *Ḳuvat aluv* güçlenmek, cesaretlenmek; *ḳuvat berüv* a) güç katmak b) yüreklendirmek, cesaretlendirmek; *ḳuvat boluv* destek olmak, güç vermek; *ḳuvat ketüv* gücü azalmak, hâlsizleşmek.

ḳuvvetsiz *ar. tr.* (ḳuvvetlüsüz; KFT.) Kuvvetsiz, güçsüz. (BV).	**ḳuvatsız** *sft.* 1. Güçsüz, kuvvetsiz, hâlsiz. *Ḳuvatsız adam* güçsüz, hâlsiz kimse. 2. Kalorisi az, düşük kalorili; *ḳuvatsız tamaḳ* kalorisi düşük yemek.
küb (küp; İM, Kİ, TA, TZ.) Küp. (TA).	**kub** *ism. yun. geom.* 1. Küp. 2. *mat.* Bir sayının üçüncü kuvveti.
küç (I) Güç, zor. (BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, MG, MS, RH). **küç (II)** 1. Gayret, çaba. (CC). 2. İş, güç. (DM). **küç (III)** (güç; İH.) Güç, kuvvet. (İM, KF, TZ).	**küş** *ism.* 1. Güç, kuvvet. 2. Etki, tesir. *Jel küşi* rüzgârın etkisi. 3. Birim zamanda yapılan iş. 4. Askerî güç, askerî potansiyel. 5. Ağırlık. *Küş aluv* kuvvetlenmek, güçlenmek; *küş körsetüv* güç göstermek, korkutmak, tehdit etmek; *küş saluv* bütün gücüyle çalışmak.
külik Çabuk, hızlı. (CC).	**külik** *ism.* 1. Yürük, çok hızlı giden at. 2. Bir tür at yarışı.
kümiş (kömiş; CC., kümüş; BM, CC, DM, GT, İM, Kİ, KK, MG, TZ.) Gümüş. (BV, DM, Gİ, İM, KF, KFT, TA). *Kümüş ayaḳ* gümüş kadeh. (DM). *Kümüş barası* gümüş para. (DM).	**kümis** *ism.* Gümüş, sim.
kün (künes; TA., küneş; BV, Gİ, GT, İM, KF, KFT, Kİ, KK, MG, MS, RH, TA, TZ.) 1. Güneş. (BM, CC, DM, Kİ, MG, TA, TZ). 2. Gündüz. (GT, İM). 3. Gün. (BM, BV, CC, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MG, MS, RH, TA, TZ). 4. *(künes)* Güneş ışığı.	**kün** *ism.* 1. Güneş. 2. Gün, gündüz. *Üş künnen keyin kelemin* üç gün sonra geleceğim. 3. Tam gün, 24 saat. 4. *mcz.* Vakit, zaman. 5. *mcz.* Hava durumu. *Kün jılındı* hava ısındı; *kün aşıluv* hava açılmak, açmak; *kün közi* gün ışığı, güneş ışığı; *kün batuv* güneş batmak, gün batmak; *kün keşüv* ömür sürmek, yaşamak; *kün javuv* yağmur yağmak; *kün tärtibi* gündem; *kün tiyü* güneş çarpmak; *kün tutıluv* güneş

	tutulmak; *küni ḳarañ* hâli müşkül; *küni tüsüv* işi düşmek, muhtaç olmak.
küreş Güreş. (GT, Kİ).	**küres** *ism.* 1. Güreş. 2. Mücadele. 3. *mcz.* Çekişme, tartışma.
küreş- Güreşmek. (BM, GT, KFT, Kİ, TA, TZ).	**küres-** *fl.* 1. Güreşmek. 2. Mücadele etmek. 3. *mcz.* Çekişmek, tartışmak.

Tablo 3 (devam)

küreşçi (küreççi; TZ.) Güreşçi, pehlivan. (GT).	**küresşi (küresker)** *ism.* 1. Güreşçi, pehlivan. 2. Mücadeleci.
küşli (küçli; BV, GT, İM, TZ., küçlü; CC, KFT, RH, TA, TZ.) Güçlü, kuvvetli. (KK).	**küşti** *sft.* 1. Güçlü, kuvvetli. 2. Sağlam. 3. Sert, tesirli.
küt- (küd-; KFT., kütle-; TZ.) Gütmek, otlatmak. (CC, GT, KK, TZ).	**küt-** *fl.* 1. Beklemek. 2. Ağırlamak, ikramda bulunmak. 3. Bakmak, gütmek. *Kütpegen jerden* beklenmedik anda, ansızın.
küyev (güyegü; İH., köyöv; CC., küyegü; CC, GT, KFT, TA, TZ., küyeyüv; Kİ., küyöv; CC, GT.) Damat, güvey. (GT, TZ).	**küyev** *ism.* 1. Koca, eş. 2. Damat, güvey. *Küşik küyev* iç güvey.
ma‘nā (ma‘nī; BV, Gİ, GT, İN, KF, KFT, MG, RH) *ar.* Mana, anlam. (Gİ, İM, KF, MS).	**maġına** *ism. ar.* 1. Anlam, mana. 2. İçerik, nitelik, muhteva.
maḳām *ar.* Yer, makam. (GT).	**maḳam** *ism. ar.* 1. Makam, müzikte makam, ses ahengi, nağme. 2. Kur‘an’ı güzel ve yüksek sesle, usulünce okuma, tilâvet; *ol Ḳurandı jeti türli maḳammen oḳıydı* o Kur‘an’ı yedi kıraat üzere okuyor.
maraż *ar.* Hastalık. (GT).	**merez** *ism. ar. mdl.* 1. Maraz. 2. Bulaşıcı hastalık. 3. Frengi hastalığı. 4. *mcz.* Kötü niyet.

maydan (meydan; BV, GT, MG.) *ar.* Meydan, saha. (CC).	**maydan** *ism. ar.* 1. Savaş alanı. 2. Savaş, harp. 3. Meydan, alan. 4. *mcz.* Bir işle uğraşan kimsenin oluşturduğu topluluk, birlik, âlem, dünya.
mıḳla- (mıḫla-; Kİ, TZ.) *far. tr.* Çivilemek, çivi çakmak. (Kİ)	**mıḳta-** *fl.* 1. Sağlamlaştırmak. 2. Var gücüyle çalışmak.
muñ Bun, sıkıntı. (TZ).	**muñ** *ism.* 1. Kaygı, keder, hüzün, elem. 2. *mcz.* Zor, çetin. *Muñġa batuv* kederlenmek, efkârlanmak; *muñın tarḳatuv* içini dökmek.
mühlet *ar.* Bir işin yapılması için tanınan süre. (İM, KFT).	**mävlet** *ism.* 1. Fırsat, imkân, olasılık. 2. Mühlet, süre, vade. *Mävlet berüv* mühlet vermek, vade vermek.
mürde *far.* Ölmüş. (RH).	**mürde** *ism. far.* Mezar, kabir, 2. Ceset, naaş.
müsilmān *ar.* (müselmān; KFT., müslimān; DM, İN, KF, KK., müsülmān; BM, DM, GT, İM, MG, MS., müsürmān; DM.) Müslüman, İslâm dinine bağlı olan. (Gİ).	**musılman** *ism. ar.* 1. Müslüman. 2. *mcz.* Merhanetli, şefkatli, iyilik seven kişi.
naḳş *ar.* Nakış, resim. (CC, İM).	**naḳış (naḳıs)** *ism.* 1. Desen, nakış. 2. Melodi, beste, ezgi ahengi.
naḳşla- *ar. tr.* Nakşetmek, nakış işlemek, resmetmek. (CC, KFT).	**naḳışta-** *fl.* 1. Nakışlamak, süslemek, bezemek. 2. Ezgiyi makamına uygun çalmak.
nāz *far.* Naz, cilve, işve. (GT, Kİ). *Nāz it-* nazlanmak, işve yapmak. (BM).	**naz (I)** *ism. far.* Naz, cilve. **naz (II)** *ism. far.* 1. Sitem, serzeniş. *Naz aytuv* sitem etmek. 2. Şaka, lâtife.
naẓar *ar.* Bakış, görüş. (BV, Gİ, GT, KF, KFT, MG).	**nazar** *ism. ar.* 1. Dikkat, bakış. 2. *mcz.* Göz. *Nazar avdaruv (saluv)* ihtimam göstermek, dikkatini vermek.
nuḳṣān *ar.* Noksan, eksiklik. (GT, MG).	**nuḳsan** *ism. ar.* Zarar, noksan, eksik. *Nuḳsan kelirüv* zarar vermek.

nüsẖa *ar.* Yazılı bir şeyden çıkarılan suret. (İM).	**nusḳa** *ism. ar.* 1. Taslak, tasarı. 2. Nüsha, el yazması. *Tüp nüsḳa* asıl nüsha.
oẖşat- Benzetmek. (Gİ, İM, İN).	**uḳsat-** *fl.* 1. Benzetmek. 2. İşi yoluna koymak.

Tablo 3 (devam)

oḳı- (oḳ-; Gİ, KF, KK., oḳu-; BM, BV, CC, GT, Gİ, İM, İN, KF, KK, MG, MS, RH, TZ.) Okumak. (GT, Gİ, İM, KF, Kİ, KK, MG, MS, RH).	**okı-** *fl.* 1. Okumak. 2. Tahsil görmek. 3. Efsunlamak, büyülemek. 4. Hastalığı iyi edeceğini ileri sürerek okumak. *Davıstap oḳuv* sesli okuma; *ekiktep oḳuv* hecelemek; *mänerlep oḳuv* ifadeli okumak.
ol (II) (oġul; BM, BV, CC, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MS, TA, TZ., ovul; CC, Kİ.) Oğul, evlât, erkek çocuk. (TZ).	**ul** *ism.* 1. Erkek çocuk, oğul. 2. Vatan evlâdı: *Ulım, ḳay jerdensin?* Oğlum, nerelisin?
olan (oġlan; BM, BV, GT, İH, İM, İN, KFT, Kİ, MG, MS, RH, TA, TZ., oġulan; Gİ., ovlan; Kİ.) 1. Oğlan. (TA, TZ). 2. *(oġlan, oġulan)* Oğul, çocuk, erkek çocuk.	**ulan (I)** *ism.* Erkek çocuk, oğlan. **ulan (II)** *ism.* Seçkin askerî muhafız birliği: *Prezident ulanı* Cumhurbaşkanı muhafız birliği.
olturġuz- Oturmak. (CC).	**otırġız** *fl.* 1. Oturtmak, bindirmek. 2. Dikmek, ekmek. *Aġaş otırġızdıḳ* ağaç diktik.
orġana Organ. (CC).	**orġan (I)** *ism.* 1. Kurum, kuruluş, teşkilât. 2. Yayın organı. *Baspasöz organı* basın organı. **orġan (II)** *ism. antm.* Organ, uzuv, aza.
orna- İkamet etmek. (CC).	**orna-** *fl.* 1. Yerleşmek, iskân etmek, mesken tutmak. 2. Kurulmak, teşekkül etmek, inşa edilmek.

orta Orta. (BV, CC, GT, Gİ, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MG, MS, TA, TZ). *Orta barmaḳ* orta parmak. (KK, TA).	**orta (I)** *sft.* 1. Orta, yarı. 2. Yarısı, ortası (zaman). 3. Belli bir şeyin ortası, mekezi, odağı. *Tün ortası* gece yarısı; *ḳalanıñ ortası* şehir merkezi; *orta boylı* orta boylu; *orta bilim* orta öğretim; *orta ġasır* orta çağ; *ortağa saluv* a) bildiğini başkalarına aktarmak, söylemek b) kndi malını başkalarıyla paylaşmak. **orta (II)** *ism.* Ortam, çevre. *Ḳorşaġan orta* ortam; *şañıraġı ortağa tüsüv* yuvası dağılmak, ocağı sönmek.
ortaḳ (ortar; TZ.) Ortak. (CC, Gİ, İM, KF, Kİ, KFT, MS, TA, TZ). *Ortaḳ bol-* ortak olmak. (TA).	**ortaḳ (I) (ortaḳtas)** *ism.* Şerik, hissedar, ortak, müşterek. *Ortaḳ boluv* ortak olmak; *ortaḳ etis* işteş fiil; *ortaḳ til tabuv* iyi anlaşabilmek, diyalog kurmak. **ortaḳ (II)** *ism.* Şirket, kumpanya, ortaklık.
osal (usal; GT.) 1. Tembel, ihmalkâr. (CC). *Osal bol- (osan bol-)* Usanmak, bıkmak. (TZ). 2. *(usal)* İsteksiz, gcevşek.	**osal** *sft.* Dayanıksız, güçsüz, zayıf, gevşek. *Osal adam* zayıf karakterli kimse; *osal emes* güçlü.
otur- (oltur-; BM, BV, CC, GT, İM, İN, Kİ, KK, MG, TA, TZ., voltur-; DM.) Oturmak. (GT, Gİ, İM, KF, KFT, MS, TZ).	**otır-** *fl.* 1. Oturmak. 2. Binmek. 3. Yerleşmek, mekân edinmek. 4. *mcz*. Hapis yatmak. *Otırıp şıġuv* hapiste yatıp çıkmak.
oturuş (olturuş; İN, KK.) Oturuş. (İN, KK).	**otırıs** *ism.* 1. Oturma. 2. Parti, eğlence. 3. Toplantı, oturum.
oyın (oyun; İM, İN, MG.) Oyun. (CC).	**oyın** *ism.* 1. Eğlence, oyun. 2. Şaka. 3. Ağız yangısı, stomatit. *Oyın balası* on üç uaşına kadar olan çocuklar.

oyna- (I) (vayna-; DM, TZ.) Oynamak, oyun oynamak, şakalaşmak. (BV, CC, Gİ, GT, İM, KF, KFT, Kİ, MG, TA). **oyna- (II)** 1. Hareket etmek. (GT). 2. Oynamak, boşanmak. (MG). 3. Oynamak, gevşeklikten dolayı oynamak. (MG).	**oyna-** *fl.* 1. Oynamak, eğlenmek. 2. Şaka yapmak, şakalaşmak. 3. (müzik aleti) Çalmak. 4. Bir rolü oynamak, bir temsilde rol almak. 5. Büyük bir ustalık, beceri ve kolaylıkla bir işi yapmak; *oynap söyleseñ de oylap söyle* şaka da olsa düşünerek söyle.
ögey Üvey, öz olmayan. (TA).	**ögey** *sft.* 1. Üvey. 2. Evlât edilmiş, evlâtlık. 3. *mcz.* Yabancı, başka, yâd, el. *Ögey şeşe* üvey anne; *ögey bala* üvey evlât; *ögey körmev* yabancı saymamak, kendinden bilmek.
ögreniş- Karşılıklı öğrenmek. (MG).	**üyrenis-** *fl.* Alışmak, uyum sağlamak, intibak etmek: *Olar birbirine tez üyrenisti.* Onlar birbirine çabuk alıştı.
ögüt (övüt; TZ.) Öğüt, nasihat. (Gİ, Kİ, TZ).	**ügit (ügit-nasiḥat)** *ism.* 1. Öğüt, nasihat. 2. Propaganda. *Ügit aytuv* propaganda yapmak.
ögütle- (öyütle-; TZ.) Öğütlemek, öğüt vermek. (TA, TZ).	**ügitte-** *fl.* 1. Öğütlemek, öğüt vermek, nasihat etmek. 2. Propaganda yapmak.
öktem Gururlu, kibirli, azametli. (CC).	**öktem** *dft.* 1. Hükmedici, emredici. 2. Sert, şiddetli, güçlü. *Öktem jel* sert, şiddetli rüzgâr.
öñ (ön; CC, İN, KK.) Ön taraf, nezd, huzur. (BV, CC, İN, TA).	**öñ** *ism.* 1. Yüz, sima, çehre, bet. 2. Bir şeyin ön tarfta bulunan yüzü, çehre. 3. Renk. 4. *mcz.* İnsanın uyanık hâli. *Öñi buzıluv (insan)* rengi atmak; *matanıñ öñi* kumaşın yüzü; *öñ bermev* renk vermemek; *öñi jılı adam* güleryüzlü adam.

öp- (öb-; DM, KK, TA.) Öpmek. (CC, Gİ, GT, İM, KF, KFT, Kİ, TA, TZ).	**öp-** *fl.* Öpmek, sevmek.
ör- (I) (saç) Örmek. (GT, İM, Kİ).	**ör- (I)** *fl.* 1. (saç, ip, kamçı vb.) Örmek: *Şaşın bir örim etip ördi.* Saçını bir belik yapıp ördü. 2. (duvar) Örmek: *Ḳızıl kirpişten örgen eki ḳabattı mektep üyi.* Kırmızı tuğlalarla örülmüş iki katlı okul binası.

Tablo 3 (devam)

ör- (II) Kalkmak. (KFT).	**ör- (II)** *fl.* 1. (hayvanlar) Otlağa çıkmak, otlamak, yayılmak, otlamak. 2. *mcz.* Hep birden, topluca hareket etmek. *Öre türegelüv* hep birden ayağa kalkmak.
örgeçlen- Hörgüçlenmek. (İM).	**örkeşten-** *fl.* 1. Tümsek tümsek, tepe tepe olmak. 2. Semirmek, yağ bağlamak. 3. *mcz.* Sevinmek, mutlu olmak, şad olmak.
örgüz- Koyunları otluğa salmak. (CC).	**örgiz-** *fl.* 1. Hayvanları otlatmaya çıkarmak. 2. Ördürmek.
ös- (I) Binaya veya ağaça çıkmak, tırmanmak. (KK). **ös- (II)** Yetişmek, gelişmek. (CC).	**ös-** *fl.* 1. (saç, sakal vb.) Uzamak. 2. Büyümek, olgunlaşmak. 3. Çoğalmak, artmak. 4. *mcz.* Makam, mevki, rütbe bakımından yükselmek, terfi etmek. 5. *mcz.* İlerlemek, gelişmek. *Örkeniñ össin* çok yaşa.
öt- 1. Geçmek, delmek. (BV, GT, İM, KFT, TA, TZ). 2. Geçmek, nüfuz etmek. (TZ).	**öt-** *fl.* 1. Geçmek. *Suvdan ötüv* sudan geçmek. 2. Bir kurum ya da kuruluşa üye olmak. 3. *mcz.* Ölmek, dünyadan göçmek. 4. (zaman) Geçmek, ilerlemek. *Jıl ötüv* yıl geçmek: *Sodan beri bes jıl ötipti.* O günden beri beş yıl geçti. 5. *mcz.* Çok satılmak, tutulmak.

	Bul kitap tez ötedi. Bu kitap çabuk tükeniyor.
ötker- (öttür-; TZ.) Nüfuz ettirmek, geçirmek. (BV, TZ).	**ötker-** *fl.* 1. Belli bir işi yapmak, yerine getirmek. 2. Yaşamak, başından geçmek. *Basınan ötkerüv* başından geçmek.
ötrük (örük; TA.) Yalan. (Kİ, TA).	**ötirik** *sft.* Yalan, aldatma, uydurma; *ötirik aytuv* yalan söylemek.
ötrükçi Yalancı. (CC).	**ötirikşi** *sft.* Yalancı, kandırıcı, aldatıcı.
peç *rum.* Fırın. (CC).	**peş** *rus.* 1. Soba, ocak. 2. Fırın. *Domna peşi* maden fırını.
perde *far.* Perde. (GT).	**perde** *ism. far.* 1. Perde. *Tereze perdesi* pencere perdesi. 2. Peçe, nikap. 3. Bir sahne eserinin büyük bölümlerinin her biri, perde. *Bet perdesin aşuv* foyasını meydana çıkarmak.
piş- (biş-; BM, BV, CC, DM, GT, KFT, Kİ, İM, KK, TA.) Pişmek. (KK).	**pis- (I)** *fl.* 1. (yemek) Pişmek. 2. (bitki, meyve vb.) Olgunlaşmak, ermek. 3. *mcz.* Semirmek, etlenmek. 4. *mcz.* Konu açılıp değerlendirilmesinden sonra belirli bir neticeye ulaşmak. 5. *mcz.* İşe alışıp beceri ve ustalık kazanmak, zorlukları göğüslemek, pişmek. *Eñbekke pisgen* çalışmaya alışmış. **pis- (II)** *fl.* Kımızı olgunlaştırmak, ayrandan tereyağı elde etmek için yayıkta karıştırmak, dövmek.
rivāyet *ar.* Rivayet, söylenti, hikâye edilen haber. (Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, MG, MS).	**ravayat** *ism. ar.* 1. Rivayet. 2. Nasihat, öğüt. 3. İbret.
saġım (saġum; İM, TA.) Serap, ılgın. (TZ).	**saġım** *ism.* 1. Serap, ılgım, yalgın. 2. *mcz.* Puslu, bulanık, pusarık. *Saġım*

	ḳuvuv olmayacak bir şeyi yapmak istemek.
saġrı (I) (ṣaġrı; TA.) Sağrı, at ve diğer tırnaklıların gerisi. (BV, İH, Kİ, MG, TZ). **saġrı (II)** Deri. (CC).	**savır** *ism.* 1. Memeli hayvanlarda bel ile kuyruk arasındaki dolgun yuvarlakça bölüm, sağrı. 2. Hayvanın sağrı kısmından işlenerek elde edilen kalın deri. 3. *mcz.* Yeşili gür, verimli yer.
sah Uyanık. (CC).	**saḳ** *sft.* İhtiyatlı, tedbirli, dikkatli. *Saḳ adam* ihtiyatlı adam.

Tablo 3 (devam)

saḳlan- 1. Saklanmak, korunmak, gizlenmek. (BV, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, MG, RH, TZ). 2. Çekinmek. (İM).	**saḳtan-** *fl.* Saklanmak, korunmak, muhafaza edilmek. **saḳtal-** *fl.* 1. Saklanmak, muhafaza edilmek, korunmak: *Alma ḳısta jaḳsı saḳtaladı.* Elma kışın daha iyi muhafaza edilir. 2. Yerine getirilmek, uylmak: *Tärtip ḳatañ saḳtaldı.* Disiplin kurallarına tamamıyla uyuldu.
sal- Salmak, bırakmak, göndermek. (BV, GT, İM, Kİ, KK, MG, MS, RH, TZ).	**sal-** *fl.* 1. Bir nesneyi herhangi bir yere yerleştirmek, koymak: *Suvumḳama kitaptarımdı saldım.* Çantama kitaplarımı koydum. 2. Ev, işaat yapmak. *Üy saluv* ev yapmak. 3. Göndermek, yollamak. 4. Ekin ekmek, yetiştirmek. 5. Fiillerle birleşerek yardımcı fiil görevinde kullanılır. *Ayġay saluv* bağırmak, gürültü çıkarmak; *aydap saluv* üzerine salmak, kışkırtmak; *alaḳanına saluv* özenle esirgeyerek beslemek, büyütmek; *arasına ot saluv* iki kişinin arasını açmak; *avızġa ürip salġanday* çok güzel, çok sevimli; *än saluv* şarkı söylemek; *bas saluv*

	birden üstüne atılmak, çullanmak; *düniye saluv* vefat etmeki ölmek; *jan saluv* canını vermek, aşırı itina göstermek; *jar saluv* ilân etmek; *köringenge köz saluv* her gördüğünü beğenmek; *ḳayrap saluv* kışkırtmak; *ḳol saluv* zülum yapmak, güç göstermek; *moynına saluv* kabül ettirmek; *salmaḳ saluv* bir şeyi yüklemek, sorumluluk vermek; *sayran saluv* rahat yaşamak, sefa sürmek; *uran saluv* slogan atmak, haykırmak.
sarāy *far.* Saray, ev. (BM, CC, GT, İM, TA).	**saray** *ism. far.* 1. Saray. *Mädeniyet sarayı* kültür sarayı, kültür merkezi. 2. Ahır, samanlık. 3. *mcz.* İnsanın iç dünyası.
sarġar- (sarar-; RH, TZ.) Sararmak. (TZ).	**sargay-** *fl.* 1. Sararmak. 2. Yolunu gözlemek, özlemek.
sarḳı- (sarḳ-; KFT.) Sarkmak. (KFT).	**sarḳı-** *fl.* 1. (sıvılar) Boşaltmak, boca etmek, tamamen dökmek. .2. *mcz.* Bir şeyi bitirmek, tüketmek.
sarḳıt 1. Yemek artığı. (GT). 2. Ağızdan akan salya. (İM).	**sarḳıt** *ism.* 1. Misafirden arta kalan yiyecek. 2. Misafirliğe ve düğüne giden kişilerin, kendilerine verilen yemeğin fazlasını evlerine getirip başkalarına ikram etmeleri. 3. *mcz.* Rüzgârın uğuldaması, sertçe esmesi.
sayra- Ötmek, şakımak. (GT, TZ).	**sayra-** *fl.* 1. Ötmek, şakımak, şakramak: *Bülbül sayradı.* Bülbül şakıdı. 2. *mcz.* Güzel, dili sürçmeden, akıcı konuşmak: *Musa ağılşın tilinde sayrap tür.* Muda İngilizceyi çok iyi konuşuyor. 3. Durmadan konuşmak, çenesi

	düşmek. 4. *mcz*. Belirgin, açık görünmek. *Kökirekte sayrap tür* birçok şeyi çok iyi bilmek.
saz (III) *far.* Çalgı. (Gİ, KF).	**saz (II)** *ism.* 1. Melodi, nağme, ezgi. *Än sazı* şarkı melodisi. 2. *mcz*. Ahenkli, uyumlu: *Az bolsa da, saz bolsın.* Az olsun, öz olsun. 2. Saz, çalgı. **saz (III)** *ism. far.* Halk müziğinde kullanılan gövdesi oyularak yapılmış, telli, uzun saplı çalgı, saz.
sergek Uyanık. (CC).	**sergek** *sft.* 1. Uykusu hafif, uyanık. 2. *mcz*. Dinç, çevik, canlı.
sev- (siv-; GT., söv-; CC, GT, KFT, TZ.) Sevmek. (BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, KF, Kİ, KK, TA).	**süy-** *fl.* 1. Öpmek. 2. Âşık olmak, sevmek. 3. Beğenmek, hoşlanmak: *Olar süyip ḳosıldı.* Onlar severek evlendiler. *Men kitap oḳuvdı süyemin.* Ben kitap okumayı seviyorum.
sıġ- Sığmak. (BM, GT, İM, MG).	**sıy-** *fl.* 1. Sığmak, almak: *Bul teatrġa mıñ kisi sıyadı.* Bu tiyatro bin kişi alır. 2. *mcz*. Geçinmek, uyum sağlamak, uzlaşmak: *Ol ḳayda barsa da siyadı.* O, nere giderse gitsin, uyum sağlar. 3. (ayakkabı, elbise) Numarası, bedeni uygun gelmemek: *Onıñ etigi sıymay ḳaldı.* Onun çizmesi ayağına küçük geldi. *Aḳılġa sıymaytın* akıl almaz; *eki ḳolı aldına sıymav* ne yapacağını bilmemek, sıkılmak.
sıla- (I) Sıvazlamak, okşamak. (CC, İM, KFT). **sıla- (II)** Cilâlamak. (TZ).	**sıla-** *fl.* 1. Bir yapının duvarlarına sıva vurmak, sıvamak. 2. Sıvazlamak, ovmak: *Avruvdıñ ḳolın sıladı.* Hastanın kolunu ovdu. 3. *mcz*. Bakmak, bakım

	yapmak, ilgilenmek. *Boyın sılav* süslenmek, makyaj yapmak.
sılan- Kaplanmak, örtünmek. (İM).	**sılan-** *fl.* 1. Sıvanmak. 2. Süslenmek, kendine çeki düzen vermek.
sına- Denemek, tecrübe etmek. (CC, GT, Kİ, TZ).	**sına-** *fl.* 1. Denemek, tecrübe etmek, sınamak: *Jaña maşinanı sınadı.* Yeni arabayı denedi. 2. Eleştirmek, tenkit etmek: *Bir jaḳtı sınadı.* Tek yönlü eleştirdi.

Tablo 3 (devam)

sır *ar.* Gizli tutulan, kimseye söylenmeyen. (CC, Gİ, GT, İM, KF, KFT).	**sır** *ism. ar.* 1. Sır, gizem. 2. Bir işin özü, püf noktası, sırrı. *Sır aldıruv* sır vermek; *sır aşuv (şaşuv, şertüv)* sırrını söylemek; *sır bermev (bildirmev)* sır saklamak, sır tutmak; *sırġa berik* sır küpü.
sıy (I) Şeref. (CC). **sıy (II)** Saygı, hürmet. (CC*)	**sıy** *ism.* 1. Saygı, hürmet, değer. *Sıy körsetüv* saygı göstermek. 2. Hediye, armağan: *Sıyġa sıy, sıraġa bal.* Her şey karşılıklı. *Sıy ḳonaḳ* değerli misafir, kıymetli konuk. 3. *mcz*. Birisine ayrılan pay, hisse.
sıy- Uymak, yakışmak. (CC).	**sıy-** *fl.* 1. Sığmak, almak: *Bul teatrġa mıñ kisi sıyadı.* Bu tiyatro bin kişi alır. 2. *mcz*. Geçinmek, uyum sağlamak, uzlaşmak: *Ol ḳayda barsa da siyadı.* O, nere giderse gitsin, uyum sağlar. 3. (ayakkabı, elbise) Numarası, bedeni uygun gelmemek: *Onıñ etigi sıymay ḳaldı.* Onun çizmesi ayağına küçük geldi. *Aḳılġa sıymaytın* akıl almaz; *eki ḳolı aldına sıymav* ne yapacağını bilmemek, sıkılmak.

sipir- (sübür-; BM, TA., süpir-; GT, TZ., süpür-; Kİ, KK.) Süpürmek. (TZ).	**sıpır-** *fl.* 1. Süpürmek, temizlemek: *Ol bölmeni sıpırdı.* O, odayı süpüdü. 2. *mcz*. Silip süpürmek: *Olar barlıḳ zattı sıpırıp aldı.* Onlar herş şeyi silip süpürdüler. 3. Soyunmak. 4. Sıyırmak, soymak: *Men ḳoydıñ terisin sıpırıp aldım.* Ben koyunun derisini yüzdüm.
soḫ- Sokmak, vurmak, çarpmak. (CC). **soḳ-** (şoḳ-; KK.) Girdirmek, sokmak. (BV, CC, Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG, MS, TA, RH, TZ).	**soḳ-** *fl.* 1. Vurmak, çarpmak. 2. Kamçıyla vurmak. 3. Tıklatmak, çalmak: *Esikti soḳtı.* Kapıyı çaldı. 4. Uğramak: *Ol dükkenge soḳtı.* O, dükkâna uğradı. 5. Metalden her türlü eşya yapmak: *Temirden taġa soḳtı.* Demirden nal yaptı. 6 (ev, bina) İnşa etmek. 7. *mcz*. Oburlaşmak, oburluk etmek: *Ol nan men maydı soġıp otır.* O, ekmekle yağı büyük bir iştahla, oburca yiyor. 8. *mcz*. Bir şeyi abartmak, atıp tutmak. *Soġıp saluv* a) vurmak, dövmek b) konuşmasına fırsat vermemek, ağzını açtırmamak: *Temirdi ḳızġan kezde soḳ (maḳal)* Demir tavında dövülür (atasözü).
solaġay (solaḳ; TZ., solġay; MG.) *moğ.* Solak. (CC, TZ).	**solaḳay** *sft.* 1. Solak. 2. Ters, aksi (kimse).
sor- (I) (şor-; KK.) Sormak, soru sormak. (CC, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, MS, TA, TZ).	**sura-** *fl.* 1. Sormak, öğrenmek istemek. 2. Rica etmek, istemek. *Jön surav* hâl hatır sormak; *keşirim surav* özür dilemek.
sor- (II) Emmek. (İM, Kİ, TA).	**sor-** *fl.* 1. Emmek, soğurmak, sorumak: *Buzav enesiniñ emşegin sordı.* Buzağı anasının memesini emdi. 2. (sigara, pipo vb. için) İçmek, çekmek. 3. *mcz*.

	Birisinin hakkını yemek, haksız kazanç sağlamak. 4. *mcz.* Sarartmak, bozartmak, morartmak. 5. *mcz.* Zayıflatmak, bitkin düşürmek. *Süliktey soruv* sülük gibi emmek, sömürmek.
şoy- 1. (kabuk, elbise vb.) Soymak, çıkarmak. (BM, BV, KK, TA, TZ). 2. Derisini yüzmek. (İM).	**soy-** *fl.* 1. (hayvan) Kesmek, yüzmek: *Ḳonaḳḳa ḳoy soydı.* Misafirlere koyun kesti. 2. Kesici bir aletle yaralamak. 3. *mcz.* Dövmek, vurmak: *Ḳamşımen soydı.* Kamçıyla dövdü, kamçıladı.

Tablo 3 (devam)

söz (sevz; DM.) Söz. (CC, Gİ, İH, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MS, TZ). *Söz yordamı* söz yordamı, yorumu, izahı, maksadı. (İH).	**söz** *ism.* 1. Bir veya birkaç heceden oluşan ve anlamı olan ses birliği, kelime, sözcük. 2. Kesinlik kazanmayan haber, söylenti. 3. Bir toplantıda yapılan konuşma. 4. Müzik parçalarının yazılı metni, güfte. *Söz tabı* kelime türü; *söz törkini* asıl mesele, konunun özü; *sözge ḳaluv (iligüv)* dile düşmek, adı çıkmak; *sözdiñ ḳısḳası* sözün kısası, hülâsa; *söz süyekten ötedi, tayaḳ etten ötedi (maḳal).* Kılıç yarası geçer, dil yarası geçmez (atasözü). *Sözge ḳulaḳ asuv* dinlemek, kulak vermek; *sözdiñ mayın tamızuv* edebî konuşmak, iyi ve güzel konuşmak; *sözin ötkizüv* söz geçirmek, dinletmek; *sözin jerge tastamav* sözünü dinlemek, bir dediğini iki etmemek.
su (şu; KK, TA., suf; İM., suv; BV, İM.) Su. (CC, DM, Gİ, GT, İH, KF, KFT, Kİ, MG, MS, RH, TZ). *Su evi, su ivi* tuvalet. (İM, Gİ, KFT). *Su ḳoyun-*	**su** *ism.* 1. Su. 2. Deniz, akarsu. 3. Yaşlı, nemli. *Avzınıñ suvı ḳuruv* öve öve bitirememek: *Su işken ḳudığına tükirme (maḳal).* Yemek yediğin kaba

yıkanmak. (TZ). *Su sığır, su sığırı Camus*, manda. (CC, TZ, BM, DM). *Su tartarıv* su horozu. (BM). *Suya ḳar-* suya dalmak, batmak. (İH).	tükürme (atasözü). *Su jürek* korkak yüreksiz; *su ḳarañġı* âmâ kör; *su miy* beyinsiz, ahmak; *su murın* sümülkü; *su tegin* bedava, sudan ucuz.
suval- (su) Yere batmak, kaybolmak. (İM, KF, KFT).	**suval-** *fl.* 1. Suyu çekilmek, kurumak. 2. Sütten kesilmek: *Siyır suvalıp ketti.* İneğin sütü kesildi. 3. *mcz.* Zayıflamak, incelmek.
sürt- (sürtü-; TZ., sürüt-; Gİ, KF, Kİ, MG, MS, TA.) 1. Sürtmek. (CC, İM, İN, KF, MG, RH). 2. *(sürtü-)* Kaşımak.	**sürt-** *fl.* Silmek, temizlemek, kurulamak.
süvek (sönük; BM., sövek; CC., sügük; TZ., sümük; DM, Kİ., süñek; DM, Kİ., süñük; BV, GT, İH, İM, KFT, Kİ, MG, MS, TA, süveg; İN, RH., süvük; Kİ.) Kemik. (Gİ, İN, KF, KK, RH, TZ).	**süyek** *ism.* 1. Kemik. 2. Çadırın iskeletini oluşturan çubuklar. 3. *mcz.* Naaş, ceset. 4. *mcz.* Soy, nesep, kök.
süye- (söven-; İM., süven-; İN., süyen-; CC, TZ.) Dayanmak, söykenmek. (TZ).	**süye-** *fl.* 1. Desteklemek. 2. Dayamak: *Kürekti ḳabırġaġa süyep ḳoydı.* Küreği duvara dayadı. 2. *mcz.* Kollamak, desteklemek. *Arḳa süyev* (birinden) destek almak, (birine) arkasını dayamak.
süyen- (söven-; İM., süven-; İN., süye-; TZ.) Bir şeye dayanmak. (CC, TZ).	**süyen-** *fl.* 1. Dayanmak, yaslanmak. 2. *mcz.* Bir şeyi esas turmak, bir şeye dayanmak. 3. *mcz.* Birisine güvenmek. *Tilimen jaġına süyenüv* bilgiçlik taslamak.
süz- Süzmek, temizlemek. (BV, CC, Kİ, TA, TZ).	**süz- (II)** *fl.* 1. Süzmek, süzgeçten geçirmek. 2. Tor ile, ağ ile balık avlamak. 3. *mcz.* Etrafı kolaçan etmek, süzmek.

şabış Sürme. (DM).	**şabıs** *ism.* 1. (at için) Koşma. 2. At yarışı. 3. *mcz*. Hız, sür'at.
şağır- (çağır-; BM, CC, GT, İH, KFT, Kİ, TA., çaḳır-; İM. çığır-; KF.) Çağırmak, bağırmak. (KK).	**şaḳır-** *fl.* 1. Çağırmak: *Ananı şaḳır.* Onu çağır. 2. *mcz.* (horoz) Ötmek: *Ḳoraz şaḳırdı* Horoz öttü. 3. Çağırmak, davet etmek: *Olardı ḳonaḳḳa şaḳırdıḳ.* Onları misafirliğe çağırdık, onları bize davet ettik. *Onı äskerge şaḳırdı.* Onu askere çağırdılar. *Kömekke şaḳıruv* yardıma çağırmak; *aşuv şaḳıruv* sinirlenmek; *jan şaḳıruv* nefeslenmek, dinlenmek.
şaḳ- (I) (çaḳ-; KFT.) Vurmak, çakmak (KK). **şaḳ- (II)** Acı çekmek. (KK)	**şaḳ- (I)** 1. Kırmak, parçalamak, ikiye ayırmak: *Jañġaḳ şağıp otır.* Ceviz kırıyor. *Bul jerde semişke şaḳpañız.* Burada çekirdek yemeyiniz (çitlemeyiniz). 2. Hesaplamak, paylaştırmak, bölmek. *Kisi basına şaḳḳanda* kişi başına düşen. **şaḳ- (II)** *fl.* 1. Dişlemek, dalamak, ısırmak, sokmak: *Jazda körşimdi jılan şağıp aldı.* Yazın komşumu yılan soktu. 2. *mcz.* Ağır sözlerle birbirini incitmek, dil uzatmak, dille rahatsız etmek. *Sözben şaḳıp aluv* sözleriye yaralamak, iğneli sözler söylemek.
şanaḳ (çanaḳ; BV, CC, DM, GT, İH, İM, KFT, Kİ, MS, TA.) Çanak, kap. (KK, TZ).	**şanaḳ** *ism.* 1. Gövde (kopuz, dombıra). 2. Değirmende öğütülen unun döküldüğü büyük kap. 3. At arabası ve arabayı oluşturan gövde kısmı.
şarṭ *ar.* Şart, koşul. (BV, Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG, MS). *Şarṭ-ı lazım* gerekli, şart. (TZ).	**şart** *ism.* 1. Antlaşma, sözleşme, mukavele. *Şart jasav* antlaşmak. 2. Talep, şart. *Şart ḳoyu* şart koşmak. 3. Vazife,

	görev: *Ḳazaḳ tilin bilüv şart.* Kazakça bilmek şart.
şecere *ar.* Soy ağacı, soy. (Gİ, KF).	**şejire** *ism. ar.* 1. Şecere, soy ağacı, soy kütüğü. 2. Vakayiname. 3. *mcz*. Geçmişte olup biten her şeye vakıf olan bilge kimse. 4. Rivayetlere dayanılarak yazılan tarih.

Tablo 3 (devam)

şek- (I) (çik-; GT, MG., çek-; BV, Gİ, GT, İM, İN, Kİ, RH, TZ, KF, GT, KK) 1. Çekmek, ölçmek, tartmak. (KK). 2. *(çek-)* Bir şeyi bir yerden çekip almak, çıkarmak 3. *(çek-)* Çekmek, asılmak 4. *(çek-)* Bir şeyi çekip uzatmak.	**şek- (I)** *fl.* Kenarlarını nakışlamak, süslemek. *Şetine keste şekken oramal* kenarları oyalı yazma. **şek- (II)** *fl.* (arabaya, kızağa) At koşmak. **şek- (III)** *fl.* Sigara içmek: *Temeki şegüv sizdin densavlığıñızğa ḳavipti.* Sigara içmek sizin sağlığınıza zararlıdır.
şem‘ *ar.* Mum. (GT, İM).	**şam** *ism. ar.* Mum; kandil, gaz lâmbası. *Jaydaḳ (soḳır) şam* kandil; *kerosin (bilte) şam* gaz lâmbası; *şam biltesi* lâmbanın fitili; *şam piyalası (şınısı)* fanus; *şam jaġuv* lâmba yakmak.
şeş- (çez-; Gİ., çöz-; KF, KFT, Kİ., seş-; CC, şiş-; GT, İM.) Çözmek, bağını açmak. (BV, GT, KF, Kİ, KK, RH, TA, TZ).	**şeş-** *fl.* 1. (düğüm) Çözmek, açmak. 2. (elbise) Soyunmak, çıkarmak. 3. *mcz*. (konu, mesele) Çözmek, karara bağlamak: *Mäseleni durıs şeşiñiz.* Meseleyi doğru (şekilde) çözünüz. 4. (bilmece, bulmaca) Çözmek.
şeşen Zeyrek, çeçen. (TZ).	**şeşen** *ism.* 1. Söz ustası, hatip. 2. Konuşmacı.
şeşil- (şişil-; İM.) Çözülmek. (BV, DM).	**şeşil-** *fl.* Çözülmek, çözümlenmek, açıklık kazanmak.

şıḳ- (çıḳ-; BM, BV, CC, Gİ, GT, İM, İN, KF, Kİ, MG, MS, TZ, çıḫ-; CC.) 1. Çıkmak. (DM, KK). *Cān çıḳ-* ölmek. (GT). *Oḳ yaydan çıḳ-* iş işten geçmek. (GT). 2. *(çıḳ-, çıḫ-)* Dışarı çıkmak (CC, İM,TA).	**Şıḳ-** *fl.* 1. Çıkmak: *Keşe añġa şıḳtıḳ.* Dün ava çıktık, gittik. 2. Yola, sefere çıkmak. 3. (kol, bacak vb.) Çıkmak, yerinden oynamak: *Onıñ ḳolı şıġıp ketti.* Onun kolu çıktı. 4. (yaş) İlerlemek, (…. yaşa, yaşına) girmek: *Biyıl on toġıza şıġıptı.* Bu yıl on dokuz yaşına girdi. 5. (bitki) Çıkmak, bitmek: *Jañbırdan keyin şöp bitik şıḳtı.* Yağmurdan sonra her yerde otlar bitti. 6. Yayımlanmak, neşredilmek, çıkmak: *Onıñ maḳalası ġazetke şıḳtı.* Onun makalesi gazetede çıktı. 7. Birleşik fiillerde yardımcı fiil fonksiyonunda kullanılır: *Ol ḥattı davıstap oḳıp şıḳtı.* O, mektubu yüksek sesle okudu. *Atı şıġuv* adı çıkmak, ünlü, meşhur olmak; *avzı murnınan şıġuv* ağzına kadar dolmak, dolup taşmak; *turmısḳa şıġuv* (kızlar) evlenmek.
şıraḳ (çırāḳ; CC, Gİ, KF, Kİ, TA., çıra; Kİ., çerāġ; GT.) *far.* (< çerāġ) 1. Çerağ, mum, kandil, kandil ışığı. (DM, KK, TZ). 2. *(çıra)* Tutuşturucu. (TZ).	**şıraḳ** *ism. far.* 1. Çırağ, mum, kandil. 2. Gelinin kayınlarına söylediği, sevgi ifade eden hitap: *şırağı öşüv (sönüv)* ocağı sönmek; *şırağı alıp tüsüv* birisinin peşine düşmek, takip etmek.
şīrīn *far.* Tatlı, güzel, hoş. (GT, İH, TZ).	**şırın** *ism far.* 1. Can suyu, özsu, usare. 2. *mcz.* Şirin, tatlı.
şök- (çök-; CC, BV, İM, İN, KFT, TA, TZ.) Çökmek, diz çökmek. (KK).	**şök-** *fl.* 1. (deve) Çömelmek, çökmek. 2. *mcz.* Küçülmek, çökmek: *Ḳart şögip ketken eken.* İhtiyar adam çökmüş. 3. Yerine oturmak, çökmek: *Üydiñ ḳabırġası şögip ketti.* Evin temeli yerine oturdu, çöktü.

şölen Ziyafet. (İH).	**şülen** *ism.* 1. Parasız pulsuz bedava dağıtılan yemek veya başka şeyler, yardım malzemesi. 2. Cömert, eli açık. *Şülen taratuv* cömertlik etmek.
ţabaḳ *ar.* Tabak, kap. (CC, GT).	**tabaḳ** *ism. ar.* 1. Tabak. *Öz tabağın özine yartuv* ettiğini bulmak; *tabaḳ tartuv* yemek ikram etmek. 2. Plâk (müzik).

Tablo 3 (devam)

ţaban 1. Taban, ayak tabanı. (CC, DM, İM, İN, Kİ, KK, TA, TZ.) 2. Topuk. (DM).	**taban** *ism.* 1. Ayak tabanı. 2. Nehir, akarsu yatağı: *Taban aḳı, mañday teri* alın teriyle elde edilen kazanç; *taban astında* anîden, beklemeksizin, âcil; *taban jazbay* hiç kıpırdamadan, hareketsiz; *taban tirev* bir yere yerleşmek.
taḳdīr *ar.* Allah'ın ezelde olacak şeyleri bilmesi. (İM).	**taġdır** *ism. ar. dn.* İnsan iradesi dışında gelişen olaylar, yazgı, kader, alın yazısı. 2. Ömür, hayat, yaşam, gidişat. *Taġdır jetüv* eceli gelmek, vadesi dolmak.
taḳırda- Tıkırtı yapmak, tak tak ses çıkarmak. (İH).	**taḳılda-** *fl.* 1. Takırtı sesi çıkarmak, takırdamak. 2. Hazır cevap olmak, anında karşılık vermek.
taḳta (taḫta; DM, İM, TZ.) *far.* Tahta. (CC).	**taḳta** *ism. far.* 1. Tahta, yazı tahtası. 2. Afiş, ilân.
ţaleb *ar.* İstek, isteme. (BV, Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG, TA). *Ţaleb al-* seçmek, beğenmek.	**talap** *ism. ar.* 1. İstek, heves, talep. 2. Maksat, dilek, amaç. 3. Görev, sorumluluk. *Jas talap* genç, yetişkin; *talabıña nur javsın!* Bahtlı ol, tüm arzuların gerçekleşsin!

ţalsım *yun.* (<tilism) Bir hazineyi koruduğuna inanılan büyü, tılsım. (GT).	**tılsım** *ism. ar.* 1. Sessiz, sakin. 2. Tılsım, sır, gizem. *Tılsım düniye* gizemli dünya.
tam (I) (dam; DM, Gİ, İH, KFT.) Dam, çatı taraça. (BM, CC, GT, KFT). **tam (II)** Duvar. (İM).	**tam** *ism. ağz.* Balçıktan, kerpiçten elle yapılmış, çatısız ev, dam. *Tam saluv* ev yapmak. 2. Mezar, kabir. *Tam murġızuv* mezar yapmak.
tamır (damar; DM., tamar; BM, BV, CC, İM, İN, Kİ, TA, RH, TZ., ţamar; KK., tamur; İM, TZ.) Damar. (MG).	**tamır (I)** *ism.* 1. Bitki kökü. 2. Damar. 3. Köken, asıl, temel. **tamır (II)** *ism.* Ahbap, dost, gönüldaş insanlar.
tanıḳla- Tanıklamak. (TZ).	**tanıḳta-** *fl.* Açıklığa kavuşturmak, kanıtlamak.
ţap- (dap-; KFT.) 1. Bulmak. 2. Kazanmak, elde etmek. (BM, BV, CC, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MG, MS, TZ).	**tap-** *fl.* 1. Bulmak: *Onı izdegen jerimnen taptım.* Onu aradığım yerde buldum. 2. *mcz.* Kazanmak, kâr sağlamak. *Aḳşa tabuv* para kazanmak. 3. Doğurmak, yavrulamak: *Onıñ äyeli ul taptı.* Onun hanımı bir oğlan doğurdu; *amal tabuv* çare bulmak.
tapta- Bastırmak. (CC).	**tapta-** *fl.* 1. Ayaklarıyla basmak, ezmek, çiğnemek. *Şöpti taptav* çimenleri ezmek. 2. Demiri ateşte kızdırarak dövmek. 3. *mcz.* İmha etmek, yok etmek, harap etmek. 4. *mcz.* Beğenmemek, kendini üstün görmek.
tarġat- Dağıtmak. (CC).	**tarḳat-** *fl.* Bağlanmış veya örülmüş bir şeyi çözmek, açmak.
tārīḫ *ar.* Tarih (gün). (GT, KFT).	**tariḫ** *ism. ar.* 1. Tarih. 2. *mcz.* Rivayet, efsane, hikâye: *Bul äñgimeniñ tariḫın menen başḳa eşkim bilmeydi.* Bu

	hikâyenin tarihini benden başka hiç kimse bilmiyor.
tart- (I) (dart-; BM., ṭart-; TA.) Tartmak, ölçmek. (BM, İM, Kİ, TA). **tart- (II)** (tarta-; TZ.) 1. Çekmek. (Kİ, MG). 2. Çekip çıkarmak. (TZ). 3. Asılmak. (MG).	**tart-** *fl.* 1. Kendine çekmek. 2. Taşımak, ulaştırmak. 3. Sarmak, dolamak, takmak. 4. Germek, tutmak. 5. Yutmak, içine almak; *ol temeki tartpaydı.* O, sigara içmiyor. 6. Müzik aleti çalmak: *Üş ay işinde dombıra tartuvdı üyrendim.* Üç ayda dombıra çalmayı öğrendim. 7. Çekmek, benzemek: *Men äkeme tartḳanmın.* Ben babama çekmişim. 8. İthaf etmek, armağan etmek. 9. *mcz.* İlgisini çekmek. 10. *mcz.* Öğütmek, un ufak etmek. 11. *mcz.* Ölçmek, tartmak. 12. *mcz.* Aniden bir tarafa bir tarafa yönelip gitmek. *Tartıp aluv* zorla elinden çekip almak; *tartıp jiberüv* tokat atmak, tokatlamak.
ṭavāf *ar.* 1. Ziyaret etmek. (Gİ, İM, KF). 2. Hacıların Kâbe etrafında yedi kez dolaşması. (Gİ).	**tavap: tavap ḳıluv** a) Kulluk etmek, ibadet etmek, tavaf etmek: *Ḳoja Aḥmet Yasavidiñ kesenesine tavap ḳılıp ḳayttıḳ.* Hoca Ahmet Yesvî'nin türbesini ziyaret edip döndük. b) Ta'zim etmek, aşırı saygı göstermek.
tavar (davar, tafar, tuvar) Davar, hayvan (GT, KFT).	**tavar** *ism.* Herhangi bir iş ürünü, mal, mülk.
tazalıġ *far. tr.* Tazelik, taze olma. (RH).	**tazalıḳ** *ism.* 1. Temizlik, saflık, paklık, sadelik. 2. *mcz.* Dürüstlük, temizlik, art niyetli olmama hâli.
tāze (teze; DM, KFT, Kİ, TZ.) *far.* Taze, körpe. (BV, GT, İM, İN, RH).	**taza** *sft.* 1. Temiz, kirsiz. 2. Sun'î olmayan, katkısız, saf; tabiî, doğal. *Taza kümis* saf gümüş. 3. *mcz.* Namuslu,

	temiz, dürüst (insan). *Taza adam* temiz, dürüst, namuslu kimse; *ḳulan taza ayığuv* tamamen iyileşmek.
tek (I) Boş, sakin, sessiz yer. (CC). *Tek oltur-* konuşmadan, hiçbir şey yapmadan oturmak, uslu oturmak. (Kİ). *Tek tur-* susmak, sakinleşmek. (KK).	**tek (I)** *zrf.* 1. Boş, boşuna. *Vaḳıt tekke ketti.* Vakit boşuna gitti. 2. Karşılıksız, ücretsiz, bedava.
tep- (dep-; KF., teb-; KK, TA., tip-; BV, MG.) 1. Ayak tepmek, ayakla vurmak. (İM, Kİ, RH, TZ). 2. *(teb-)* Tekmelemek, çifte atmak.	**tep-** *fl.* 1. (at, eşek vb.) Çifte atmak, tepmek, tekme atmak. 2. Kayak yapmak, patenle kaymak. *Ḳonkiy tebüv* patenle kaymak; *şañğı tebüv* kayak yapmak; *sırtḳa tebüv* yabancı görmek, el saymak, uzakta tutmak; *tepse temir üzetin* taşı sıksa suyunu çıkarır.
terge- Tahkik etmek, araştırmak. (CC).	**terge-** *fl.* 1. Sorguya çekmek, soruşturma yapmak. 2. *mcz.* Araştırmak, sorup soruşturmak.
ters Ters, aksi, zıt. (CC, Kİ, TZ).	**teris** *sft.* 1. Yanlış, hata. *Teris is* yanlış iş. 2. Geri, ters, karşı. *Teris bağıt* ters yön. 3. Yakışıksız, yersiz, uygunsuz, düzensiz. *Teris aynaluv* karşı olmak; *teris bata* beddua, lânet; *teris jol* yanlış tutum, yanlış yol; *teris körmev* doğru bulmak, olumlu karşılamak.
tıḳ- (I) (dıḳ-; RH, TZ.) Tıkamak, kapamak. (BM, Kİ, KK, MG, TA, TZ).	**tıḳ- (II)** *fl.* 1. Gizlemek, saklamak: *Ḳağazdı ḳoynına tıḳtı.* Kâğıdı koynuna sakladı. 2. *mcz.* Hapse atmak, içeriye tıkmak.
tıḳ- (I) (arı, yılan) Sokmak. (GT).	**tıḳ- (II)** *fl.* 1. Saplamak, sokmak. 2. Bir şeyin içine sokmak, koymak, girdirmek.
tınım Rahat, huzur. (CC).	**tınım** *ism.* 1. Huzur, rahat, sükûnet. 2. *mcz.* Sonuç, netice. *Tınım almav*

	durum dinlememek; *tınım bermev* rahatsız etmek; *tınım tappav (körmev)* huzuru kaçmak, tedirgin olmak.
tış (taş; BV, GT, İM, Kİ.) Dış, dışarı. (İM).	**tıs (I)** *ism.* Dışarı, dış. *Sabaḳtan tıs vaḳıt* ders dışındaki vakit. **tıs (II)** *ism.* Dış, yüz, kılıf. *jastıḳtıñ tısı* yastık yüzü, kılıfı.

Tablo 3 (devam)

tıy- 1. Engellemek, tutmak. (CC, GT, İM). 2. Geciktirmek. (TZ).	**tıy-** *fl.* 1. Kesmek, dindirmek. *Köz jasın tıyu* gözyaşını dindirmek. 2. Yasaklamak, engellemek, alıkoymak: *Ol meni jaman isten tıydı.* O, beni kötü işlerden alıkoydu.
tible- Diplemek, bir şeye dip koymak. (Kİ).	**tüpte-** *fl.* 1. Bitki köklerini çapalayarak kabartmak, havalandırmak. 2. Ciltlemek, kaplamak. 3. (bitki) Kök salmak. 4. Yama yapmak, yamamak. 5. *mcz.* Bir meseleyi sonuçlandırmak. *Tüptep kelgende* doğrusu, esasında, aslında.
tik (dik; İN.) Dik, doğru. (BV, CC, MG, RH).	**tik** *sft.* 1. Dik, dümdüz. 2. Eğimi dike yakın olan, dik. 3. *mcz.* Direkt, doğrudan. 4. Bahiste ortaya bir şey koymak; bir şeyine oynamak.
tiy- (deg-; BM, DM, Gİ, İN, KF, KFT, teg-; CC, İN., tey-; CC, KK., tig-; BV, GT, İM, MG.) Değmek, dokunmak, varmak, erişmek. (BV, TZ).	**tiy-** *fl.* 1. Değmek, dokunmak, temas etmek. 2. Bir şeyi elde etmek, sahiplenmek. 3. Birisine bulaşmak, dil uzatmak. 4. (kız) kocaya varmak, evlenmek. *mcz. tiyü* tadına bakmak; *avır tiyü* ağırına gitmek, dokunmak; *erik tiyü* özgürlüğüne kavuşmak.

tob Savaş aleti, top. (DM).	**dop** *ism.* Top. **top** *ism.* 1. Grup, kalabalık. 2. Sınıf, birim. *Tobın jazbav* birlikte hareket etmek, birbirinden ayrılmamak.
toḫum (toḳun; TZ., tuḫm; GT.) *far.* (<tuḫm) Tohum, ekin tohumu. (BM, DM).	**tuḳım** *ism.* 1. Tohum; mahsul. *Ḳarbızdıñ tuḳımdı* karpuzun çekirdeği. 2. Cins. *Maldıñ jaña tuḳımdarı* hayvanın yeni cinsi. 3. Soy, sülâle, kök, köken. *Ol ataḳtı tuḳımdan.* O, asil soylu.
toḳı- (doḳı-; TA., toġu-; CC., toḳu-; İM., ṭoḳu-; TZ.) Dokumak, örnek. (İM).	**toḳı- (I)** *fl.* Dokumak, örnek. *Baypaḳ toḳuv* çorap örmek. **toḳı- (II)** *fl.* 1. (at, eşek vb.) Eyer altına teğelti koymak. 2. Yeterince anlamak, kavramak, öğrenmek; *Bul sözimdi köñiliñe toḳıp al.* Bu sözümü iyi dinle, unutma.
toḳmaḳ (doḳmaḳ; TZ., toḳmaç; Kİ.) Tokmak. (BV, CC).	**toḳpaḳ** *ism.* 1. Tokmak. 2. Darbe, ceza. *Toḳpaḳ jal* uzun ve gür yele; *toḳpaḳ jev* darbe yemek.
toḳta- Sabit olmak. (TZ).	**toḳta-** *fl.* 1. Durmak, duraklamak. 2. Bir yerde kalmak, konaklamak: *Almatıġa barġanda dosımnıñ üyine toḳtadım.* Almatı'ya gittiğimde arkadaşımın evinde konakladım. 3. *mcz.* Bir şeyin üzerinde durmak, izah etmek: *Bayandamaşı aldağı mindetterge toḳtadı.* Konuşmacı yapılacak işleri izah etti. 4. *mcz.* Sonuca, karara varmak. 5. *mcz.* İlerlemiş yaş veya hastalık nedeniyle hamile olması imkânsızlaşmak. 6. *mcz.* (hayvanlarda cinsel istek) Durmak, bitmek.

toḳuş- Savaşmak, vuruşmak. (İM, MG, TZ).	**toġıs- (I)** *fl.* 1. Kavuşmak, buluşmak, karşılaşmak. 2. *mcz*. Hemfikir olmak, aynı fikiri paylaşmak. **toġıs- (II)** *fl.* Çekişmek, savaşmak.
tol- Dolmak. (BV, CC, İM, İN, Kİ).	**tol-** *fl.* 1. Dolmak: *Üydiñ isi kisige tola bastadı.* Evin içi insanlarla dolmaya başladı. 2. Belirli bir yaşa gelmek: *Biyıl jası elüvge toldı.* Bu yıl elli yaşını doldurdu. 3. *mcz*. Etlenmek, semirmek. *Köñili toluv* memnun kalmak, tatmin olmak.
toldır- (doldur-; İN., doltur-; İN., toldur-; BM, GT, İM.; , toltur-; BV, CC, İM, İN, MG, ṭoltur-; KK.) Doldurmak. (TZ).	**toltır-** *fl.* 1. Doldurmak. 2. Yerine getirmek, gerçekleştirmek. *Jospardı toltıruv* planı gerçekleştirmek. 3. Boşlukları doldurmak, eksikleri tamamlamak. *Şıġındardıñ ornıñ toltıruv* eksikleri tamamlamak. 4. Memnun etmek, razı kılmak.
tolı (dolu; Gİ, KF., ṭolu; BV, CC, Gİ, GT, İM, KF., toluġ; BV, CC, Gİ, GT, İM, KF.) Dolu, dolu olan. (GT, Tİ, TZ).	**tolı** *sft.* 1. Dolu, dolmuş. 2. Çok, bol, sayısız, hadsiz.
tomşuḳ (dumşaḳ; TA., dumşuḳ; DM.) Kuşun gagası. (TZ).	**tumsıḳ** *ism.* 1. Burun, gaga. 2. *cğrf.* Tepecik, tümsek. 3. Ayakkabının burnu, ön tarafı: *Tumsıġın buzuv* ağzını, burnunu dağıtmak; *tumsıġın köterüv* kibirlenmek, burnu havada olmak; *tumsıġı taṣḳa tiyü* sürekli engellerle karşılaşıp yılmak, işi yaver gitmemek.
toñ- Buz olmak, donmak. (CC, Kİ, TZ).	**toñ-** *fl.* 1. Donmak, üşümek. *Suvıḳtan toñuv* soğuktan donmak. 2. (hava) soğumak.

top (I) Toparlak, yuvarlak, top. (CC, TZ). **ṭop (II)** (Çevgan oyununda kullanılan) top. (Kİ, MG).	**dop** *ism.* Top. **top** *ism.* 1. Grup, kalabalık. 2. Sınıf, birim. *Tobın jazbav* birlikte hareket etmek, birbirinden ayrılmamak.

Tablo 3 (devam)

töl Döl. (İM).	**töl (I)** *ism.* Hayvanın yeni doğmuş yavrusu. *Töl ayı* Nisan, Mayıs ayları; *töl bası* ilk doğan yavru hayvan. **töl (II)** *sft.* Bir kişiye veya nesneye ait, birisinin mülkiyetinde olan.
töpe (depe; Kİ, TZ., tebe; CC, DM, TA., tepe; Kİ.) Tepe. (BM, BV, İM).	**töbe (I)** *ism.* Tepe. **töbe (II)** *ism.* 1. Doruk, zirve. 2. Başın üst kısmı, tepesi. *Töbe biy* en üst mertebeli bey; *töbe körsetüv* bir görünüp kaybolmak; *töbeñnen urġır* Allah seni kahretsin; *töbesi kökke jetüv* mutluluktan havalara uçmak, başı göğe ermek; *töbesinen ḳuy ḳazuv* eziyet etmek, azap göstermek; *töbe şaşı tik turuv* korkudan saçları diken diken olmak.
töşek (döşek; Gİ, KF, KFT.) Döşek, yatak. (CC, DM, GT, İM, Kİ, KK, TA, TZ).	**tösek** *ism.* 1. Döşek, yatak. *Tösekke jatḳızuv* yatağa yatırmak. 2. Sedir.
töşen- (döşen-; MS.) Döşenmek, yayılmak. (İM, KK, TZ).	**tösel-** *fl.* 1. Döşenmek, serilmek. 2. Alışmak, uyum sağlamak, benimsemek. *Salt jürüvge töselüv* ata binmeyi öğrenmek.
tu Kısır hayvan. (TZ).	**tuv (II)** *sft.* 1. Kısır. *Tuv siyır* kısır inek. 2. *mcz.* Bakir, taze.

tul (ṭul; TA.) Dul, dul kadın. (CC, Kİ, TA, TZ).	**tul** *sft.* 1. Dul (kadın). 2. *mcz.* Sahipsiz, kimsesiz.
tunçuḳ- (tumçuḳ-; TZ., tumsuḳ-; TZ.) Ölürcesine bayılmak. (TZ).	**tunşıḳ** *ism.* 1. Boğulmak, nefes alamamak. *Suvġa tunşıġuv* suda boğulmak. 2. *mcz.* Yok olmak, imha olmak, mahvolmak.
tur- (I) (dur-; BM, BV, Gİ, KF, KFT, MS., ṭur-; İM.) Durmak, sabit olmak, sakin olmak. (İM). **tur- (II)** İkame etmek, yerine geçmek. (İM). **tur- (III)** (dur-; Gİ, GT, İN; KF, MG, RH.) Yardımcı fiil. (BV, GT, İN, MG, RH). **ṭur- (IV)** (dur-; BM, Gİ, KF.) Ayağa kalkmak. (BM, GT, İM, KK, TA).	**tur-** *fl.* 1. Durmak, dikilmek. *At ḳorada tur.* At ahırda duruyor. 2. Kalkmak, ayağa kalkmak. 3. Uykudan uyanmak, kalkmak. *Otırġan ornınan turuv* oturduğu yerden kalkmak. 4. (bir yerde) Oturmak, ikamet etmek, yaşamak. *Ḳalada turuv* şehirde yaşamak. 5. Ne kadar, kaç: *Ḳanşa turadı?* Ne kadar, fiyatı nedir? 6. Oluşmak, meydana gelmek: *Komissiya üş adamnan turadı.* Komisyon üç kişiden oluşuyor. 7. Bir sözle kelime grubu oluşturarak "oluşmak, meydana gelmek" anlamı verir. 8. Fiillerle birleşerek şimdiki zaman fonksiyonu üstlenen yardımcı fiil olarak kullanılır: *Öleñ oḳıp tur.* Şiir okuyor. *Jañbır javıp tur.* Yağmur yağıyor.
turġuz- (durġur-; KF., durġuz-; KF., turġur-, ṭurġuz-; KK., turġuz-; Kİ, TZ.) Ayağa kaldırmak, dikeltmek. (Kİ, TZ).	**turġız-** *fl.* 1. Uyandırmak, kaldırmak. 2. Yükseltmek, dikmek; (duvar) örmek. *Estkertkiş turġızuv* anıt dikmek; *Üydiñ ḳabırġasın turġızuv* evin duvarını örmek.
tuşa- Beygirin ayaklarını birbirine bağlamak. (Kİ).	**tusa- (tusavla-)** *fl.* 1. Köstek vurmak, iple veya kayışla bağlamak. 2. *mcz.* Kendi hâline bırakmamak, engel olmak, kösteklemek.

tuşaḳ (tuşar; TZ.) Ata vurulan ayak bağı. (Kİ, TZ).	**tusav** *ism.* 1. Köstek, bukağı. 2. *mcz.* Engel, mâni, set. *Tusav boyı* kısa mesafe; *tusav keser (etng).* a) henüz yürümeye başlayan çocuğun düzgün yürümesi için ayaklarına bağlanan ipin saygıdeğer biri tarafından kesilme geleneği b) herhangi bir konuda ilk tanıtımın yapıldığı tören; *ayaġına tusav tüsüv* başı bağlanmak, evlenmek.
tutıl- (I) (güneş veya ay tutulmak. (BM, TZ. **tutul- (II)** (dutıl-; KFT., dutul-; BM, BV, KF.) 1. Tutulmak, ele geçirilmek. (BV, GT, İH, İM, Kİ, RH, TZ). 2. Bağlanmak. (RH).	**tutıl-** *fl.* 1. Tutulmak, yakalanmak. 2. (ay, güneş) Tutulmak. 3. (kilim, halı vb) duvara asılmak.
tutḳa (tutġa; Kİ, MG.) Kılıcın sapı. (Kİ, MG).	**tutḳa** *ism.* 1. Tutamak, tutamaç, sap, kol. *Esiktiñ tutḳası* kapının kolu. 2. *mcz.* Destek, dayanak. *Tutḳa boluv* dayanak olmak.
tuv- (do-; Kİ., doġ-; Gİ, KF, KFT, Kİ, TZ., toġ-; BV, CC, Gİ, GT, İM, KF, Kİ., tov-; CC.) 1. Doğmak, dünyaya gelmek. (CC). 2. *(toġ-)* Yaratılmak. (CC). 3. *(toġ-)* (güneş, ay) Doğmak. (CC, KK).	**tuv-** *fl.* 1. Doğmak: *Ol biyıl tuvdı.* O, bu sene doğdu. 2. Doğurmak: *Äyelim ul tuvdı.* Eşim erkek çocuk doğurdu. 3. *mcz.* Kurulmak, ortaya çıkmak, belirmek: *Maġan bir oy tuvdı.* Aklıma yeni bir şey geldi. *Mümkindik tuvdı.* Fırsat düştü. 4. (yeni ay) Girmek, başlamak. 5. Yoktan var olmak, peyda olmak. *Ayı oñınan tuvuv* bahtı açılmak, yıldızı parlamak; *Öñgimeden öñgime tuvuv* lâf lâfı açmak; *zaman tuvuv* fırsat çıkmak; *tuvmay tuva şökkir* geberesice.

tuyaḳ (doynaḳ; KFT., toynaḳ; BV, İH, İM., ṭoynaḳ; TA., tuynaḳ; Kİ, TZ.) Hayvanın tırnağı, hayvan ayağı. (BV, Kİ, MG).	**tuyaḳ** *ism.* 1. At, eşek, inek gibi hayvanların ayak tırnakları; toynak. 2. *mcz.* Küçükbaş hayvanlar, davar. 3. *mcz.* Zürriyet, çocuk; *tuyaġın tasḳa soġuv* sıkıntıya uğramak; *tuyaġı ilinüv* bir şeyi henüz elde etmek; *tuyaḳ baspaġan* bakir, ayak basılmamış; *ala tuyaḳ* fesat, sinsi, kurnaz; *aşa tuyaḳ* büyük ve küçükbaş hayvanların genel adı; *ḳuv tuyaḳ* acımasız, merhametsiz; *tuyaġın ḳiymıldatpav* kılını kıpırdatmamak; *tuyaḳ kesti* aşırı çiğnenmiş (toprak); *tuyaḳ ḳalmav* soyu kurumak, nesli tükenmek; *tuyaḳ serppev* hareketsiz yatmak, deliksiz uyumak; *tıñ tuyaḳ* güçlü, kuvvetli; *tirerge tuyaḳ ḳoymav* hiçbir şeyi kalmamak, her şeyini yitirmek.
tüp (dib; DM, KF, RH., dip; DM, Gİ, KFT, Kİ, MS., tib; RH, TA., tip; MG., tüb; CC.) 1. Dip, temel, kök. (BV, CC). 2. *(dip)* Bir şeyin nihayeti.	**tüp (I)** *ism.* 1. Dip, alt. *Teñizdiñ tübi* denizin dibi. 2. Ağaç, ot vb. şeylerin kökü. *Aġaştı tübimen juluv* ağacı kökü ile sökmek. 3. Kök (ağaç). *Ḳırıḳ tüp alma aġaşı* kırk kök elma ağacı. 4. Bir şeyin yanı, yan tarafı. *Aġaştıñ tübinde* ağacın dibinde, gölgesinde. **tüp (II)** *ism.* Soy, sülâle, kök. *Tüp atası* ecdadı; *tübü jaḳsı adam* soylu bir aileden gelen; *tübine jetüv* kökünü kurutmak; *tüp tamırı* soyu, sülâlesi.
tür- (dür-; KFT.) Dürmek. (GT).	**tür-** *fl.* 1. Sıvamak, kıvırmak. 2. *mcz.* Dağıtmak, yarmak, bölmek.
türt- (dürt-; Kİ, TA., dürüt-; KFT.) Dürtmek. (İM).	**türt-** *fl.* 1. Dürtmek, vurmak. 2. *mcz.* Not almak. *Közge türtse körinbes* zifirî

	karanlık, *türt, şaytan, türt* birinin başına belâ gelsin diye söylenen kargış sözü.

Tablo 3 (devam)

tüş- (I) (düş-; BM, Gİ, İN, KF, KFT, MS, RH.) Düşmek. (BV, CC, İM, İN, Kİ, KK, MG, TA, TZ). **tüş- (II)** (düş-; İN, RH.) 1. Düşmek, uğramak, rastlamak, ele geçirmek. (GT). 2. Düşmek, denk gelmek. (RH). *it-tifāḳ tüş-* tesadüf etmek. (GT). 3. Meydana gelmek. (İM).	**tüs-** *fl.* 1. İnmek, düşmek. *Attan tüsüv* attan inmek. 2. Girmek, yerleşmek. *Universitetke tüsüv* üniversiteye girmek. 3. Görevden alınmak. 4. *dlblm.* (ses) Düşmek. 5. Bulaşmak, girmek; *tuman tüsüv* sis kaplamak; *küz tüsüv* sonbahar gelemek; *suvıḳ tüsüv* soğuklar başlamak. 6. Mal olmak. *Arzanġa tüsüv* ucuza mal olmak; *Ḳınbatḳa tüsüv* pahalıya mal olmak. 7. (müsabaka, yarış) Katılmak. *Jarısḳa tüsüv* yarışa katılmak.
tüz (düz; KF, Kİ, İN, RH.) Düz, doğru. (BV, CC, GT, KFT, MG, RH).	**tüz** *ism.* Evin dışındaki yer, dışarı, düzlük.
uğurlan- (oġurlan-; İM.) 1. Soyulmak. (KFT). 2. *(oġurlan-)* Çalınmak.	**urlan-** *fl.* 1. Çalınmak, aşırılmak. 2. Gizlenmek, saklanmak.
ulu (ullu; GT., uluġ; BV, GT, İM, KFT, MG.) Büyük, ulu, yüce. (CC, DM, Gİ, İH, İM, İN, KF, Kİ, KK, MS, TA, RH, TZ). *Ulu anası* nine, büyük anne. (Kİ). *Ulu azu* büyük dişler. (Kİ). *Ulu balıḳ* Kur'anıkerim'de nur diye anılan büyük bir balık. (İH). *Ulu barmaḳ* başparmak. (TA). *Ulu tiş* azı dişi. (DM).	**ulı** *sft.* 1. Ulu, yüce, büyük. 2. Bilge, düşünür: *Abay-Ḳazaḳtıñ ulı aḳını.* Abay, Kazakların büyük şairidir. *Ulı juma* Cuma günü; *ulı säske* dalöğle, tam öğle vakti. **ulıḳ (I)** *ism. esk.* Üst düzey yönetici. **ulıḳ (II)** *sft. esk.* Ulu, büyük.
uluġla- (ulula-; İM.) Yüceltmek. (İM, KFT).	**uluḳta-** *fl.* Saygı göstermek, değer vermek.

uruş- Vuruşmak, dövüşmek, savaşmak. (CC, İM, İN, KFT, KK, MG, TZ).	**urıs-** *fl.* 1. Savaşmak, muharebe etmek. 2. Azarlamak, paylamak, sövmek.
uş- (uç-; BV, CC, GT, İM, KFT, Kİ, TA, TZ.) Uçmak. (KK).	**uş-** *fl.* 1. Uçmak: *Stanbulġa uşaḳ tañerten uştı.* İstanbul uçağı sabah kalktı; *basınan baḳıt uşuv* talihsizliğe uğramak. 2. *mcz.* Hızla gitmek, uçmak. *Ḳuraḳ uşuv* fazla ilgi göstermek, çok iltifat etmek; *murttay uşuv* aniden düşmek.
uşaḳ (uvaḳ; KFT.) Küçük, ufak. (BV, GT, İH, İM).	**usaḳ** *sft.* 1. Ufak, küçük. 2. Küçükbaş hayvan. 3. Bozuk para. *Usaḳ adam* kıskanç kişi; *usaḳ söz* dedikodu.
uzaḳ Uzak. (BV, İN).	**uzaḳ** *sft.* 1. Uzak, ırak. *Uzaḳ yol* uzun yol. 2. Uzun süren, uzun süreli; *uzaḳ tañ* gece boyu, bütün gece; *uzaḳḳa barmav* uzun sürmemek.
uzat- (uzad-; İN, KFT.) Uzatmak. (BM, BV, Gİ, İM, İN, KF, Kİ, MG, TZ).	**uzat-** *fl.* 1. Uzatmak. 2. Kızını evlendirmek.
ün Ün, ses. (CC, GT, İM, KFT, Kİ, KK).	**ün** *ism.* 1. Ün, ses, seda. 2. Ezgi, melodi. *Ün joḳ, tün joḳ* sessiz sedasız; *ün ḳatpav* konuşmamak, ses çıkarmamak; *ün ḳosuv* desteklemek, kollamak; *üni öşüv* a) sesi kesilmek b) yok edilmek, imha olmak.
ünde- (inde-; GT., ünle-; KFT.) Çağırmak, seslenmek. (CC, GT, İM, İN, KFT, Kİ, KK, TA, TZ.).	**ünde- (I)** *fl.* Konuşmak, söylemek. **ünde- (II)** *fl.* Çağırmak, davet etmek.
üst Üst, yukarı. (BV, Gİ, GT, İM, KF, KFT, KK, MG, MS, RH, TA, TZ).	**üsti** *zmr.* Bir şeyin tepesi, üstü, üst tarafı, yüzü. *Suvdıñ üsti* suyun yüzü. 2. Giyecek, giysi, üst baş: *Aḥmet turıp üstin ḳaḳtı.* Ahmet kalkıp üstünü silkti. 3. Bir olayın geçmekte olduğu an.

	Üstinen tüsüv a) üstüne gelmek b) ağzından almak.

Tablo 3 (devam)

vefā *ar.* Sözünde durma, bağlılık. (GT, İM, KFT).	**opa (II)** *ism. ar.* Şefkat, merhamet, vefâ. *Opa bermev (körsetpev, ḳılmav)* şefkat göstermemek, merhamet etmemek.
vefāsızlıḳ *ar. tr.* Vefasızlık. (GT).	**opasızdıḳ** *ism.* 1. İkiyüzlülük, vefasızlık, hainlik. 2. Düşmanlık, kin gütme, yavuzluk. *Opasızdıḳ etüv (jasav, ḳıluv, istev)* hainlik etmek.
yabış- (yapış-; Gİ, İM, İN, KF, KFT, Kİ, RH, TZ., yapuş-; BV, GT, İM, MG) 1. Yapışmak, bitişmek. (BM). 2. *(yapış-)* Kavramak.	**jabıs-** *fl.* 1. Yapışmak. 2. *mcz.* Israrla istemek. *Ol bizge ḳonaḳ bol dep jabıstı.* O, ısrarla misafir olmamızı istedi.
yaġı Düşman. (BM, CC, İH, KFT, Kİ, TA).	**jav** *ism.* 1. İstilâcı. 2. Düşman, hasım. *Jav jürek* cesur yürekli; *jav körüv* düşman saymak; *jav ḳabaḳ* asık suratlı, çatık kaşlı; *jav ḳuvġanday* alelâcele, apar topar.
yaḳşı (yaǧşı; BV, CC, DM, Gİ, GT, İH, İM, KF, KFT, MG, İN, RH.) Güzel, iyi. (CC, Kİ, TA, TZ).	**jaḳsı** *sft.* 1. İyi güzel. *Jaḳsı tilek* iyi dilek. 2. Akıllı, terbiyeli. 3. İleri gelen. 4. Evet, tamam, peki anlamlarında kullanılır. *Jaksı boluv* iyi olmak; *jaḳsı körüv* beğenmek, sevmek; *jaḳsı ḳaramav* sıcak bakmamak, beğenmemek, sevmemek.
yaḳşıla- (yaǧşıla-; KFT.) 1. İyi muamele etmek. (Kİ). 2. *(yaǧşıla-)* Güzelleştirmek.	**jaḳsıla-** *fl.* 1. Övmek, methetmek. 2. Güzelleştirmek, düzeltmek.

yal (II) Ücret. (İM).	**jal (II)** *ism.* 1. Para karşılığı günlük yapılan çeşitli iş. 2. Kira. *Jalġa berüv* kiraya vermek.
yalġançı (yalancı; TZ.) Yalancı, yalan söyleyen. (DM, İM, TZ).	**jalġanşı** *sft.* 1. Yalancı. 2. Vefasız, yalan (dünya).

Tablo 3 (devam)

yaman (I) Kötü, fena. (BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MG, MS, TA, TZ). **yaman (II)** Yaman, yiğit. (TZ).	**jaman** *sft.* 1. Kötü, fena. 2. Sevimsiz, hoş olmayan. 3. Çok, fazla, aşırı: *Äkesin körgende jaman ķuvandı.* Babasını görünce çok sevindi.
yañı (yengi; BV, Gİ, KF, KK, MG, MS, TZ., yeñi; BV, Gİ, KF, KK, MG, MS, TA., yiñi; Gİ, İN, KF, KFT, Kİ.) Yeni. (CC, GT, İM, KF, TZ).	**jaña** *sft.* 1. Yeni, çağdaş. *Suv jaña* yepyeni. 2. Yakında, bir süre önce. *Jaña ġana* demin, biraz önce, az önce.
yanı- Tehdit etmek. (CC, TZ).	**janı-** *fl.* 1. Bileylemek, keskinleştirmek. 2. *mcz.* Bir kimseyi başka birine karşı kışkırtmak, tahrik etmek. 3. Cesaretlendirmek, kollamak, kayırmak.
yañıla- (yeñile-; Kİ, TZ.) 1. Yenilemek. (İM). 2. *(yenile-)* Tekrar etmek.	**jañala-** *fl.* 1. Yenilemek. 2. Onarmak, tamir etmek, restore etmek.
yanşı- Çiğnemek, ezmek. (TZ).	**janşı-** *fl.* 1. Ezmek, mıncıklamak. 2. Kuru bir şeye sıvı bir madde katarak karıştırmak. 3. *mcz.* Güç göstererek tesir altına almak, ezmek.
yap- (yab-; BM, KK, TA.) Örtmek, kapamak. (CC, GT, İM, KF, Kİ, MS, TZ).	**jap-** *fl.* 1. Örtmek, kapamak: *Kenetten esikti tars japtı.* Kapıyı pat diye kapattı. 2. Bitirmek, tamamlamak. 3. Bir işletmenin faaliyetlerini durdurmak.
yapağı (yabaġu; TA., yapaķ; TZ.) Yapağı, kırkılmış yün. (KF).	**jabağı** *ism.* 1. Yapağı. 2. Tay.
yapraķ (yabraķ; DM, KK, TA., yabuldraķ; CC., yabüldürek; BM., yabulduruķ; TA.) 1. Yaprak. (BM, BV,	**japıraķ** *ism.* 1. Yaprak. 2. Dilim, parça. *Bir japıraķ ķaġaz* bir parça (yaprak) kâğıt.

DM, Gİ, GT, İM, KF, Kİ, TZ). *Yabraḳlu tirek* yapraklı ağaç. (DM). 2. *(yabuldraḳ, yabulduruḳ, yabüldürük)* Ağaç yaprağı.	

Tablo 3 (devam)

yara- 1. Yaramak, faydalı olmak. (BM, BV, CC, Gİ, GT, İM, KF, KFT, Kİ, MG, MS, RH, TZ). 2. Uygun olmak. (İM).	**jara-** *fl.* 1. İşe yaramak, uygun gelmek: *Bul iske sen jaraysıñ.* Bu işi sen yapabilirsin. 2. Harcamak, tüketmek. 3. (at) Yarışa hazır hâle gelmek.
yaradıçı Yaratıcı, Allah. (KF).	**jaratuvşı** *ism. dh.* 1. Allah, yaradan. 2. Dünyaya getiren, doğuran (anne, ana).
yaraş- 1. Uygun düşmek, uymak. (CC, GT, MG). 2. Yakışmak. (İN, MG, RH).	**jaras-** *fl.* 1. Yakışmak, uymak. 2. Anlaşmak, ortak dil bulmak. *Köñili jarasuv* birbirinden hoşlanmak. 3. Barışmak.
yardım (yardum; Gİ, KF., yarlıġ; MS.) Yardım. (Gİ).	**järdem** *ism. far.* 1. Yardım. *Järdem berüv* yardım etmek. 2. Emeklilere verilen aylık. *Järdem aḳşa* para yardımı.
yarıl- 1. Yarılmak, çatlamak. (BV, CC, Gİ, İM, İN, KF, KFT, MG, RH). 2. Yırtılmak. (Gİ).	**jarıl-** *fl.* 1. Yarılmak, parça parça olmak. 2. Çatlamak. 3. Dilim dilim olmak, dağılmak. 4. Sinirlenmek, kızmak. 5. *mcz.* Sevinmek, şad olmak. 6. (bomba, el bombası vb.) Patlamak. *Jüregi jarıluv* çok sevinmek; *işi jarıluv* sıkılmak; *aḳ tüyeniñ ḳarnı jarıluv* bolluk, bereket ve refah içinde olmak.
yarḳın Parlaklık, parıltı. (CC, TZ).	**jarḳın** *sft.* 1. Güleryüzlü, iyi huylu. 2. Açık, belli. 3. *mcz.* Işıklı, aydınlık.
yarma (II) Yarma, bulgur. (TZ).	**jarma (II)** *ism.* Yarma, ezme. **jarma (III)** *sft.* Ayrılmış, yarılmış.

yaş (III) Taze. (BV, CC, Gİ, GT, KFT, KK). *Yaş peynir* taze peynir. (BM).	**jas (III)** *sft.* 1. Genç, toy. 2. Körpe, daha büyümemiş. *Jas buvın* yeni nesil. 3. Taze. *Jas et* taze et.
yaşar- Yeşermek, yeşillenmek. (GT, Kİ).	**jasar-** *fl.* Gençleşmek, genç görünmek. 2. *mcz*. Güzelleşmek, canlanmak, renklenmek.
yaşıl (yeşil; DM, KFT, RH.) Yeşil. (CC, Gİ, GT, İM, KF, Kİ, KK, MG, MS, TA, TZ).	**jasıl (I)** *sft.* 1. Yeşil. 2. Taze.
yat (yaḍ; BV, DM, KFT., yaṭ; TA.) Yabancı, el. (GT, İM, Kİ, TZ).	**jat** *sft.* 1. Yabancı, yad, ecnebi. 2. Düşman, hasım. 3. Yakışıksız, abes. *Jat minez* kaba, nezaketsiz.
yat- (yaṭ-; KK, TA.) Yatmak, uyumak. (BM, BV, Gİ, GT, İM, KF, Kİ, TZ).	**jat-** *fl.* 1. Yatmak, uzanmak. 2. Bulunmak, durmak. 3. Ait olmak, ilgisi bulunmak: *Bul meniñ mindetime jatpaydı.* Bu benim görev alanıma girmez. 4. Birleşik fiillerde ve analitik formalarda yardımcı fiil görevinde kullanılır: *Ol Stambulda oḳıp jatır.* O, İstanbul'da okuyor.
yav Harp, savaş. (BM).	**jav** *ism.* 1. İstilâcı. 2. Düşman, hasım. *Jav jürek* cesur yürekli; *jav körüv* düşman saymak; *jav ḳabaḳ* asık suratlı, çatık kaşlı; *jav ḳuvġanday* alelâcele, apar topar.
yavuz 1. Kötü, fena. (BV, GT, İM, TA, TZ). 2. Vahşî. (Kİ).	**javız** *sft.* 1. Acımasız, zalim, cani. 2. *mcz*. Gaddar, sert.
yay- Yaymak. (BV, Gİ, İM, KF, TZ).	**jay-** *fl.* 1. Yaymak, asmak, sermek. 2. Gütmek, otlatmak.
yayıl- (yayın-; TZ.) Yayılmak. (BV, CC, GT, İM).	**jayıl-** *fl.* 1. Serilmek, yayılmak. 2. Yayılmak, otlanmak. 3. Tanınmak, bilinmek.

yaz- (II) Göz önüne açıp yaymak. (İH).	**jaz- (II)** *fl.* 1. Yaymak, sermek. 2. Düzeltmek, doğrultmak.
yazıl- Yazılmak. (Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, MS, RH).	**jazıl-** *fl.* 1. İyileşmek, sağlığına kavuşmak. 2. Abone olmak. 3. Kaydolmak.

Tablo 3 (devam)

ye- (yi-; BV, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MS, RH., yiy-; TZ.) 1. Yemek. (BM, CC, DM, Gİ, KF, Kİ, KK, TA, TZ). 2. *(yi-)* (kurt, böcek) Kemirmek. (MG).	**je-** *fl.* 1. Yemek: *Et jep, sorpa iştik.* Et yeyip, çorba içtik. 2. Pas tutumak, çürümek, bozulmak: *Temirdi tot jedi.* Demiri pas tuttu. 3. *mcz.* Kandırmak, aldatmak. 4. *mcz.* Bir şeyi kendine dert edinmek, içine atmak.
yedek Yedek. (İH).	**jetek** *ism.* 1. Araba oku. 2. Yedeğe alınan hayvan: *Attı jetekke aldı.* Atı yedeğine aldı. 3. *mcz.* Etki, tesir. *Jetekke erüv* birisinin etkisinde kalmak.
yeñil (yegin; BV. , yeñül; CC., yeyni; TA., yini; BV., yiñil; MG., yuġul; TA., yüñül; CC, GT, KF, RH, TZ.) Hafif, yeğni. (CC, İM, TZ).	**jeñil** *sft.* 1. Hafif, ağır olmayan. 2. Kolay, basit. *Jeñil suraḳ* kolay soru. 3. *mcz.* Üstünkörü, yüzeysel. 4. *mcz.* Hafif, hoppa. *Jeñil avız* ağzı gevşek, sır saklamayan; *jeñil jolġa tüsüv* çalışmadan para kazanmak; *jeñil jüristi* kötü yola düşen (kadın).
yeñillet- Hafifletmek. (İM).	**jeñildet-** *fl.* Boşaltmak, hafifletmek, kolaylaştırmak.
yetiş- (yitiş-; BV, Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG.) Erişmek, ulaşmak, yetmek, yetişmek. (Gİ, İM, KF, TZ).	**jetis-** *fl.* 1. Sevinmek, mutlu olmak. 2. Erişmek, gark olmak.
yez Sarı bakır, pirinç. (BM, CC).	**jez** *ism.* 1. Bakır. 2. *mcz.* Mermi. *Jez ayaḳ* gezmeyi seven: *jez kiyik* güzel geyik; *jez ḳanat* kanatlarını hızlı çarpan.

yıpar (ıpar; BM, CC, TZ., ıbar; BM., ipar; Kİ.) Misk. (TA).	**jupar (I)** *ism.* 1. Güzel, hoş koku, ıtır, misk. 2. Kolonya. **jupar (II)** *ism. btk.* Güzel kokulu bitki, leylak.
yırla- Şarkı söylemek. (BM, GT, İM, TZ).	**jırla-** *fl.* 1. Şarkı, türkü söylemek. 2. Şiirleştirmek.
yitür- (yetkir-, yetür-, yitgür-, yitkür-) Eriştirmek, ulaştırmak (GT).	**jitir-** *fl.* 1. Göndermek, yollamak. 2. Saklamak, gizlemek.
yoġarı (yoġaru; BM, KF., yoḫarı; CC., yoḳarı; GT, MG, TZ., yoḳaru; Gİ, İM, Kİ, MG., yuġarı; GT, MG, TZ., yuġaru; KF, KK., yuḳarġu; KFT, TA., yuḳarı; BV., yuḳaru; BV, KF, İN, RH.) 1. Yukarı. (DM). 2. *(yoġaru)* Üst, üst taraf.	**joġarı** *zrf.* 1. Yukarı, üst: *Joġarı köteril.* Yukarı çık. 2. Yüksek. *Joġarı oḳuv ornı* yükseköğretim kurumu. 3. Üstün, ulu.
yoḳ (I) (yoḫ; CC.) Yok, mevcut olmayan. (BV, CC, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MG, MS, TZ). **yoḳ (II)** Hayır. (BM, DM, Gİ).	**joḳ (I)** *ism.* Yitik, kayıp. **joḳ (I)** *mdl.* 1. Var sözünün karşıtı, yok. 2. Kabul etmeme, hayır. *Joḳ bop ketüv* yok olmak, kaybolmak; *joḳ degende* hiç olmazsa; *joḳ etüv* yok etmek; *joḳ jerden* durup dururken, beklenmedik bir anda.
yol (I) Yol. (BM, BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, Kİ, MG, MS, RH, TA, TZ). *Yol eri* yolcu. (İH). *Yol kesiçi* haydut. (DM). **yol (II)** Seyehat, yolculuk. (CC). **yol (III)** Tarz, usul. (KF). **yol (IV)** Çizgi. (MG).	**jol** *ism.* 1. Yol. 2. Uzak sefer, yolculuk. 3. Satır, mısra. 4. Âdet, gelenek. 5. Çare, yol, yöntem. *Jol azıḳ* yol azığı; *jol aḳı* yol parası, harcırah; *jol apatı* trafik kazası; *jol tüyis* kavşak; *jol aşuv* yol açmak, imkân tanımak; *jol yürüv erejesi* trafik kuralları; *jol kesüv* yol kesmek; *jol siltev* yol (yön) göstermek; *jol toruvşı* yol kesen, eşkıya.

yoluḳ- (I) (yoluḫ-; CC.) Karşılamak. (CC). **yoluḳ- (II)** Buluşmak, kavuşmak. (İM).	**jolıḳ-** *fl.* Yüz yüze görüşmek, buluşmak, uğramak: *Maġan jolıġıp ketşi.* Bana uğrar mısın?
yorġala- Koşarak gitmek. (Kİ).	**jorġala-** *fl.* 1. Yorgalamak, rahvan yürümek. 2. Emeklemek, sürünmek.

Tablo 3 (devam)

yovun (yoġan; CC, MG., yoġın; MG., yoġun; CC, İH, Kİ, KK, MG, RH, TA, TZ., yügün; MG.) 1. Yoğun, kalın, ağır. (TZ). *Yovun bol-* kalınlaşmak. (Kİ). 2. *(yoġun)* İri, kaba. (DM, İH, TZ. 3. *(yoġun)* Yoğun. (BV).	**juvan** *sft.* 1. Kalın, geniş. 2. Şişman, tombul. 3. *mcz.* Güçlü, kuvvetli, gür (ses).
yöriş (yürüyiş; RH.) Yürüyüş. (BV).	**jüris** *ism.* 1. Yürüyüş. 2. *spr.* Hamle, atak: *Aray şaḥmat jürisin üyrendi.* Aray, satrançta hamle yapmayı öğrendi.
yuġa (yoġa; CC., yorḳa; Kİ., yuvḳa; BV, İM.) İnce. (MG).	**juḳa** *sft.* 1. Kalın olmayan, ince, yufka. 2. *mcz.* Cılız, sıska.
yumrı (yumru) Yuvarlak, yumru (DM, TZ).	**jumır** *sft.* 1. Oval, yuvarlak. 2. İşkembe. 3. *mcz.* Dolgun, tombul.
yumul- Kapanmak, yumulmak. (GT, MG).	**jumıl-** *fl.* 1. Kapanmak, yumulmak. 2. Grup hâlinde, arzu ve istekle işe sarılmak.
yut- (yud-; Gİ., yovut-; CC.) Yutmak. (BM, BV, Gİ, GT, KF, Kİ, KK, TA, TZ).	**jut-** *fl.* 1. Yutmak. 2. Hazmetmek, sindirmek. 3. *mcz.* Yok etmek, ortadan kaldırmak.
yut Soğun şiddetinden hayvanların telef olması. (TZ).	**juta-** *fl.* 1. (hayvan) Açlıktan, soğuktan kırılmak. 2. Sefalet çekmek, kıtlığa uğramak.
yuv- (yu-; BV, CC, Gİ, GT, İM, KF, KFT, Kİ, KK, MS, RH, TZ., yuf-; İM., yü-; BM, İM, TA., yüf-; İM.,	**juv-** *fl.* 1. Yıkamak. *Kir juvuv* çamaşır yıkamak. 2. *mcz.* Mutlu bir olayı kutlamak.

yüy-; TA.) Yıkamak. (BM, BV, CC, Gİ, İM, Kİ).	
yuvala- Yuva yapmak. (TZ).	**uyala-** *fl.* 1. Yuvalanmak, yuva yapmak. 2. Yığılmak, üşüşmek. 3. Çukur kazmak, oyuk açmak.
yügir- (yüger-; BV., yügür-; CC, GT, Kİ, KK, MG, TZ.) Koşmak, hızlı yürümek. (TA).	**jügir-** *fl.* 1. Koşmak. *Jügirip dalaġa şıġuv* koşarak dışarı çıkmak. 2. Göz atmak.
yügrük (yügürük, yürük) Hızlı koşan (at) (BV, İM, Kİ, MG, TZ).	**jüyrik** *sft.* 1. Hızlı koşan, yürük. 2. Hatip, bilge.
yük (I) Yük. (BM, CC, GT, İM, Kİ, KK, MG). **yük (II)** Ağırlık. (MG).	**jük** *ism.* 1. Yük. *Jük maşinası* yük arabası. 2. Yorgan, yastık gibi ev eşyalarının genel adı. 3. *mcz.* Cefa, azap, çile: *Balanıñ avruvı ülken jük.* Çocuğun hastalanması bürük sıkıntı. *Jük saluv* yüklemek; *jük tüsirüv* yük indirmek. 4. *mcz.* Vazife, görev, sorumluluk.
yükli (yüklü; BV, İM, KK.) Hamile. (Gİ, GT, İM, KF, KFT, Kİ, TA).	**jükti (I)** *sft.* Hamile, gebe. **jükti (II)** *sft.* Yüklü, yük yüklenmiş.
yüñüllik Hafiflik, yeğnilik. (GT).	**jeñildik** *ism.* 1. Hafiflik. 2. Kolaylık, basitlik. 3. Muafiyet, avantaj, tolerans. 4. Ölmek üzere olan kişi için okunan dua. 5. *mcz.* Hafiflik, hoppalık.
yür- (yir-; BM., yiri-; İN, RH., yorı-; İN., yör; Gİ.-, yöri-; BV, Gİ., yörü-; BV, Gİ., yüri; GT, İM, KFT, MG, TA.-, yürü-; CC, GT, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MG, MS, RH, TZ) 1. Yürümek. (CC, KK). 2. *(yürü-)* Göç etmek, yola koyulmak. (CC).	**jür-** *fl.* 1. Gitmek, yürümek: *Ol jayav jürdi.* O, yayan gitti. 2. Hareket etmek, çalışmak: *Saġat jürip tür.* Saat çalışıyor. 3. Bir tarafa yönelmek, yola çıkmak: *Almatıġa jürip ketti.* Almatı'ya gitti. 4. (satranç, iskambil vb. oyunlarda) İlk hamleyi yapmak. 5. *mcz.* Dost olmaki flört etmek,

	çıkmak: *Ol bir äyelmen jüredi.* O, bir bayanla flört ediyor.
ẓālim *ar.* Zalim, zulmeden. (Gİ, GT, İM, KF, KFT, MS).	**zalım** *sft. ar.* 1. Zalim, merhametsiz. 2. Sinsi, art niyetli.
zār *ar.* Ağlama, inleme; ağlayarak, inleyerek. (GT). *Zār zār yıla-* hıçkıra, hıçkıra ağlamak. (TZ).	**zar (I)** *ism. far.* Kaygı, tasa, acı. *Zar eñirev* dersini dökmek, hıçkırarak ağlamak; *zar etüv* muhtaç etmek; *zar jaḳ* çenesi düşük, geveze, zevzek; *zar jutuv* dert çekmek, kaygı çekmek; *zar jılav* içini dökmek; *zar zaman* zor dönem; *zar iylev* hayıflanmak, dertlenmek; *zar ḳaḳsav* dert edinmek, dert etmek; *zar tögüv* inlemek, derdini dökmek; *zar şegüv* dert çekmek, kaygı çekmek. **zar (II)** *ism.* Muhtaç, şiddetli ihtiyaç. *Zar boluv* arzulamak, şiddetle istemek.

Tablo 3 (devam)

3.1.2.1. Genelleşme

(Alm. *Generalisierung,* Fr. *Généralisation,* İng. *Generalisation*)

Anlam genişlemesinin altında değerlendirilen genelleşme, anlamlı bir birimin daha kapsamlı hale gelmesidir (Vardar, 2002: 101).

Tablo 3.1: Genelleşme

KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
aġır- (eşek) Anırmak. (Kİ).	**aḳır-** *fl.* 1. Anırmak. 2. Bağırmak, çağırmak, kızmak: *Esek aḳırdı.* Eşek anırdı.
avut- Çocuğu ağlamaktan vazgeçirmek. (Kİ).	**uvat-** *fl.* 1. Avutmak, teselli etmek. 2. Gönlünü almak, gönlünü hoş etmek.
buġav (buġavı, buḳağı, buḳavuv,	**buġav** *ism.* Pranga, kelepçe.

buvavı) Kaçmaması için hayvanların ayağına takılan zincir, demir köstek (DM).	

3.1.2.2. Mecazlaşma

(Alm. *Metapher,* Fr. *Métaphore*, İng. *Metaphor*)

Anlam genişlemesinin alt kolu olan mecazlaşma, birbirinden ayrı olan varlıklardan birinin *benzerlik*, *komşuluk*, *kültürel* ve *kurgusal* ilişkisine göre bir başka varlığa işaret ettiği eğretilemeli anlamdır (Karaağaç, 2013: 126). Yani bir kelimenin kullanım sahası ve işlevleri genişledikçe o kelimeyi kullanan halkın gerek sosyal gerek kültürel yaşantıları doğrultusunda kelimenin somut anlamlarına ek olarak soyut anlamları da karşılar duruma gelmesidir. Örnek olarak Kıpçak Türkçesinde kullanılan *açı* kelimesinin *acı, tuzlu* gibi anlamları mevcutken Kazak Türkçesine geçtiğinde kullanım sahasındaki genişlemenin yanında *keskin, etkili, kulağa hoş gelmeyen* gibi soyut anlamları da karşılar duruma gelmesi mecazlaşma olarak kabul edilmektedir.

Tablo 3.2 : Mecazlaşma

KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
açı 1. Acı. (BV, CC, DM, Gİ, GT, KF, Kİ, KK, İM, TA, TZ). *Açı aş* şap. (CC). *Açı erbeke* turp. (TA). 2. Tuzlu. (İM). *Açı şu* tuzlu su (DM) *Açı teñiz, açı tiñiz* tuzlu su, tuzlu deniz. (DM, KK). 3. Acı yoğurt. (TZ).	**aşşı** *sft.* 1. Tuzlu. 2. Tadı ağzı yakan, kavuran. 3. *mcz*. Kulağa hoş gelmeyen, kulak tırmalayıcı. 4. *mcz*. Keskin, etkili. *Aşşı söz* iğneleyici söz.
adım (atım; TZ., atlam; İM, İN, MG.) Adım. (TA, TZ).	**adım** *ism.* 1. Adım. 2. *mcz.* Girişim, hamle.
ağır Çok, zorlu. (GT, MG).	**avır** *sft.* 1. Hafif olmayan, ağır. *Avır jük* ağır yük. 2. Çetin, meşakkatli. *Avır jumıs* ağır iş. 3. Büyük, ağır. *Avır jaza* ağır ceza; *avır ḳılmıs* ağır, büyük suç.
ağırla- (avurla-) Ağırlamak, hürmet etmek, ikram etmek (CC, GT, İM, Kİ, KK, TA).	**avırla-** *fl.* 1. Yükü ağırlaşmak. 2. Kilo almak, sevinmek. 3. *mcz.* Gereksiz bulmak, beğenmemek.

aġırlıḳ Ağırlık, ağır olma durumu. (KFT).	**avırlıḳ** *ism.* 1. Ağırlık. 2. *mcz.* Zorluk, meşakkat.
āḫīret *ar.* Ahiret, öbür dünya (BV, Gİ, GT, İM, KF, MS).	**aḳıret** *ism. ar.* 1. Kefen. 2. *dn.* Ahiret. 3. *mcz.* Mihnet, eziyet.
aḳ (aġ; BV., aḫ; CC.) Ak, beyaz. (BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MG, MS, RH, TA). *Aḳ aş* as denilen derisi makbul hayvanın ak renklisi, kakum (İH). *Aḳ ayġır* Yemen taraflarında görülen bir yıldız. (BM, Kİ, TZ). *Aḳ az* bacaklarında beyaz lekeler bulunan sarı at. (Kİ). *Aḳ bal* arı balı. (DM). *Aḳ pars* beyaz pars. (Kİ).	**aḳ (I)** *sft.* Ak, beyaz. *Aḳ adal mal* alın teri; *aḳ altın* pamuk; *aḳ aruvlap ḳoyu* defin işlemleri, defnetme; *aḳ avız etüv* elindekini yitirmek; *aḳ balşıḳ* badana, kireç; *aḳ bas atan* akbaşlı büyük deve; *aḳ bata* dua; *aḳ boran* şiddetli boran, tipi; *aḳ etek* pak, günahsız; *aḳ jamıluv* a) karla kaplanmak b) gelinlik giymek; *aḳ jarḳın* şen, şakrak, neşelli, hayat dolu; *aḳ javın* sağanak yağmur; *aḳ jüzdi* güzel, beyaz tenli; *aḳ jürek* pak, saf, temiz kalpli; *aḳ köñil* alçak gönüllü; *aḳ küyın* hortum; *aḳ näsil* beyaz ırk; *aḳ savsaḳ* beceriksiz, elinden hiçbir şey gelmeyen; *aḳ sütin aḳtav* hakkını helâl ettirmek. *Aḳ degeni alġıs, ḳara dageni ḳarġıs.* Dediği dedik. **aḳ (II)** *ism.* Hakikat, gerçek, hak: *Jumır bastı pendege ölim – aḳ (maḳal).* İnsanlar için ölüm bir gerçektir. **aḳ (III)** *ism.* Süt ürünleri: *Mal semirer, aḳ penen mal köbeyer. Adamzattıñ köñili ösip, köteriler (Abay).* Hayvan semirir, ak ile aş çoğalır. İnsan gönlü açılıp keyfi yerine gelir (Abay).
aḳı (aġı) Cömert, eli açık (TA).	**aḳı** *ism.* 1. Yapmış olduğu iş için ödenen karşılık, ücret. 2. Bir şeyin karşılığı, bedeli. 3. *mcz.* Hak, borç, görev.

aḳış- Bir yöne doğru birçok kimsenin koşması (Kİ)	**aġıs** *ism.* 1. Suyun akması. *Aġısı bayav arması keñ.* Akması yavaş, enarı geniş. 2. Yön, istikamet, gidişat.

Tablo 3.2 (devam)

aḳlan- Temizlenmek. (KF).	**aḳtal-** *fl.* Aklanmak, beraat etmek.
aḳlıḳ (aḫlıḳ; CC.). Beyazlık, aklık. (İM).	**aḳtıḳ** *ism.* 1. Kar gibi beyaz renk, aklık, beyazlık. 2. *mcz.* Samimiyet, hüsnüniyet, temiz kalplilik.
aḳtar- (aḫtar-; GT., aḫtur-; BM., aḳdar-; KF., aḳdur-; KF.). 1. Aktarmak, döndürmek, baş aşağı getirmek. (Kİ, KK, TZ). 2. *(aḫtar-)* Devirmek, yere yıkmak.	**aktar-** *fl.* 1. Bir şeyin içini, arasını açarak aramak, karıştırmak. 2. Bir şeyi tetkik etmek, incelemek. 3. Bir şeyi birden dökmek, boşaltmak. 4. *mcz.* İçini dökmek, sırrını söylemek. **avdar-** *fl.* 1. (bir şeyin) Altını üstüne getirmek, devirmek, çevirmek. 2. Yıkmak, devirmek. 3. Transfer etmek. *Ḳızıma bes miñ teñge avdardım.* Kızıma beş bin tenge gönderdim. 4. Yönlendirmek, yön vermek: *Äñgimeni basḳa jaḳḳa avdardı.* Sohbeti başka yöne çekti. 5. Bir dilden başka bir dile çevirmek, tercüme etmek: *Türikşeden avdardı.* Türkçe'den çevirdi.
ala (alaça; Kİ.). Benekli, alaca. (CC, GT, İM, KK, TZ).	**ala** *sft.* 1. Ak ile başka renklerin bir arada görünmesi, benekli, alaca. 2. Gözün ak tabakası. 3. Eksik, yarım yamalak. 4. *mcz.* Birlik içinde olmayan: *ala avız* birliksiz, ittifaksız, kargaşalı; *ala ayaḳ* dolandırıcı, düzenbaz; *ala ḳol* adaletsiz; *ala köz* araları açık, küs; *ala jazday* bütün yaz boyunca; *ala jip attamav* başkasının hakkına tecavüz etmemek.

alda- (yalda-; TZ.) Aldatmak, kandırmak. (CC, GT, İM, KFT, Kİ, MG, TA, TZ).	**alda-** *fl.* 1. Kandırmak, aldatmak. 2. *mcz.* Gönlünü almak, hoşnut etmek: *Jası ülken adamdı anda-sanda alday sal.* Yaşlıların ara sıra gönlünü al.
altın (alṭın; DM, TA., alṭun; KK, TA., altun; BM, CC, DM, Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG, TA.). Altın. (DM, TZ).	**altın** *ism.* 1. Sarı renkli, kolay işlenen, yüksek değerli, paslanmaz metal, altın. 2. Bu metalden yapılan: *altın jüzik* altın yüzük; *altın saġat* altın saat. 3. *mcz.* Değerli, kıymetli. *Äjeñ ḳanday altın kisi.* Ninen altın gibi bir insan; *Altın Orda* 13. asırda Kazakistan, Orta Asya, Doğu Avrupa topraklarında hüküm sürmüş olan bir Türk Devleti, Altın Orda; *altın aray* tan vakti; *aḳ altın* pamuk; *altın taḳ* altın taht; *altınnıñ sınıġı* altın parçası.
appaḳ (apaḳ; DM, KK, TA.). Bembeyaz. (DM, İM, Kİ, KK, RH).	**appaḳ** *sft.* 1. Bembeyaz, apak. 2. *mcz.* Temiz, saf, dürüst.
araslan (arslan; BM, CC, DM, GT, İM, Kİ, KK, TA, TZ., aslan; DM., astlan; CC.) Arslan. (BM, BV, CC, DM, GT, İM, KF, KFT, Kİ, RH, TZ).	**arıstan** *ism. hyvn.* 1. Arslan. 2. *mcz.* Yürekli, cesur.
arış Dokunacak bezin uzunluğuna gerilen iplik (İH).	**arıs** *ism.* Evin üstüne yanlamasına konulan kalın bel ağacı. *mcz.* Saygıdeğer kimse.
astar *far.* Elbise vesairenin altına kaplanan bez. (İH, İM).	**astar** *ism.* 1. Astar. 2. *mcz.* Üstü kapalı, imalı.
aş- (II) Aşmak, geçmek (BV, CC, GT, MG, RH, TZ).	**as-** *fl.* 1. Aşmak, geçmek. 2. (süre) Geçmek: *Saġat birden asıp baradı.* Saat biri geçiyor. 3. İlerlemek, ileri gitmek. 4. *mcz.* Böbürlenmek, kibirlenmek. 5. Yardımcı fiil fonksiyonunda

	kullanılır. *İske asuv* gerçekleşmek. *Paydaġa asuv* işe yaramak.

Tablo 3.2 (devam)

avur (ağır; BM, DM, Gİ, İM, KF, KFT, Kİ, KK, TA, RH, TZ.) 1. Ağır, hafif olmayan. (TZ). 2. *(ağır)* Can sıkıcı. (İM). *Ağır kel-* can sıkmak. (İM). 3. *(ağır)* Kalın, dayanıklı. (İM). 4. *(ağır)* Üstün, tercih edilir, değerli. (İM). *Ağır kel-* üstün olmak, tercih edilmek. (İM). 5. *(ağır)* Şan, şeref, şöhret. (CC). 6. *(ağır)* Çok, zorlu. (GT, MG). 7. *(ağır)* Ağırlık, göz kararı kabul edilen bir ağırlık ölçüsü, birimi. (CC, İN, RH).	**avır** *sft.* 1. Hafif olmayan, ağır. *Avır jük* ağır yük. 2. Çetin, meşakkatli. *Avır jumıs* ağır iş. 3. Büyük, ağır. *Avır jaza* ağır ceza; *avır ḳılmıs* ağır, büyük suç.
aya Aya, avuç içi. (BV, CC, GT, İN, KK, TA, TZ).	**aya** *ism.* 1. Avuç içi, aya. 2. Bir kimsenin doğup büyüdüğü yer. 3. *mcz.* Genişlik, büyüklük.
ayaḳ (adaḳ; Kİ., ayaġ; BV, KK., aẕaḳ; Kİ.) Ayak. (CC, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, MG, MS, RH, TA, TZ).	**ayaḳ** *ism.* 1. Ayak. 2. Sandalye ve benzeri şeylerin ayağı. 3. *mcz.* Son, sonu. *Oḳuv jılınıñ ayaġı* eğitim öğretim yılının sonu. *Ayaġı avır* hamile; *ayaġın alşaḳ bacuv* gerile gerile yürümek; *ayaġın bayḳap basuv* dikkat etmek, ayağını denk almak; *ayaġına bas uruv* ayaklarına kapanmak, yalvarmak: *ayaġına jıġıluv* ayağına kapanmak, özür dilemek; *ayaġına turġızuv* adam etmek; *ayaḳ astı boluv* değerini yitirmek, ayağa düşmek; *ayaḳ astı atüv* horlanmak, değer vermemek; *ayaḳ astınan* aniden, birden bire, ansızın; *ayaḳ attatpav* ayak bastırmamak;

	ayaḳ attav ayak basmak; *ayaḳtan aluv* engel olmak; *ayaḳtandıruv* evlendirmek.
aydın 1. Işık, aydınlık, parlak. (GT, TA). 2. Ay ışığı. (TA).	**aydın** *ism.* 1. Aydın, açık, parlak. 2. Deniz ve göl gibi büyük suların parlak ve aydın yüzeyi. *Aydın köl* parlak göl. 3. *mcz*. Güç, kuvvet, heybet.
ayu Ayı. (BM, BV, CC, DM, KK, RH, TZ).	**ayu** *ism.* 1. Ayı. 2. *mcz*. Müthiş, korkunç, dehşet.
bahā *far.* Paha, kıymet, değer. (BM, CC, DM, Gt, GT, İM, KF, MG).	**baġa** *ism. far.* 1. Paha, fiyat, değer. 2. Not. 3. *mcz*. Saygı, hürmet. *Baġa jetpes* paha biçilmez, çok değerli.
bāḳī *ar.* Ebedî, sonsuz. (BV, Gİ, GT, İM, KF).	**baḳiy** *sft. ar.* 1. Baki, ebedî, sonsuz, sürekli. 2. *mcz*. Yalan, fâni dünya.
bal Arı balı. (BM, BV, CC, Gİ, GT, İM, KF, KFT, Kİ, KK, MS, TA).	**bal** *ism.* 1. Bal. *mcz*. Tatlı, lezzetli. *Bala tili-bal (maḳal).* Çocuğun dili bal gibidir (atasözü). *Bal barmaḳ* hünerli usta; *bal böbek* sevimli bebek; *bal bulaḳ* billur pınar, bulak; *bal dävren* mutlu hayat, gençlik çağı; *bal şeker* çok tatlı, lezzetli, bal şaker.
bala Çocuk, yavru. (BV, GT, İM, TZ).	**bala** *ism.* 1. Çocuk, bebek. 2. Evlât, nesil. 3. *mcz*. Tecrübesiz, acemi. *Adam balası* insanoğlu; *bala bürkit* yavru kartal; *bala baġuvşı* dadı, çocuk bakıcısı; *bala körüv* çocuğu olmak; *bala köterüv* gebe (hamile) kalmak; *bala tabuv* çocuk doğurmak; *bala tastav* çocuk düşürmek; *bel balası* kendi çocuğu, öz evladı.
bar- (var-; KF, KFT, Kİ, MS.) Varmak, gitmek, ulaşmak. (BV, CC, DM, GT, İM, İN, Kİ, KK, MG, RH, TA, TZ).	**bar-** *fl.* 1. Varmak, gitmek: *Üyine bardı.* Evine gitti. 2. *mcz*. Kocaya varmak, evlenmek: *Ḳızdıñ kimge baramın*

	dese de, erki özinde. Kız, kiminle evleneceğine kendisi karar verir.
bat- 1. Batmak, dalmak. (BM, BV, CC, Gİ, GT, İM, KF, Kİ, KK, MG, MS, TZ). 2. (Güneş, ay vb.) batmak. (İM, KF, KK, TA). 3. Ortadan kaybolmak. (CC). 4. Gömülmek. (MG).	**bat-** *fl.* 1. Batmak, dibe çökmek. 2. Ağrımak, acı vermek: *Er attıñ arḳasına battı.* Eyer atın sırtını acıttı. 3. (güneş) Batmak. 4. Sinmek. *Tamaḳ batpav* canı yemek istememek. 5. *mcz.* Acı vermek, dokunmak: *Balasınıñ ölgeni äkesine ḳattı battı.* Çocuğun ölümü babasına çok dokundu.
batır- (batur-; BV., batḳır-; KK.) 1. Batırmak. (CC, GT). 2. Gizlemek, saklamak. (CC). 3. Bir şeyi suya daldırmak. (İM).	**batır-** *fl.* 1. (bir şeyi suyun dibine) Batırmak. 2. Bir şeyi bir yere girdirmek, sokmak. 3. *mcz.* İğneli konuşmak. *Külkige batıruv* kahkahaya boğmak; *raḥatḳa batıruv* rahata kavuşturmak; *tırnağın batıruv* eziyet etmek, baskı yapmak.
bāzār (pāzār; TZ.) *far.* 1. Pazar, Pazar yeri. (BM, CC, Gİ, GT, İM, KF, KFT, Kİ, KK, MS, TA). 2. *(pāzār)* Pazar günü.	**bazar** *ism. ar.* 1. Pazar, çarşı. 2. *mcz.* Şamata, gürültü.
beşik (beçik; TZ., bişik; GT, Kİ.) Beşik, taht. (DM, KK, TA).	**besik** *ism.* 1. Beşik. 2. *mcz.* (birisinin) Doğup büyüdüğü yer, doğum yeri. *Besik jırı* ninni; *besik ḳuda* beşik kertme.
bıldırçın (bıldurçın; BM., böyürçin; Kİ.) Bıldırcın. (Kİ, TA).	**büldirşin** *ism. far. esk.* 1. Bıldırcın. 2. *mcz.* Küçük çocuk.
bış- (bıç; KFT.- biç-; TA.) 1. Biçmek, kesmek. (KK). 2. *(biç-)* Kılıçla kesmek, öldürmek. (TA).	**Piş-** *fl.* 1. (elbise) Biçmek. 2. *mcz.* Bir şeyi tasarlamak, planlamak. *Pişilip istelgen is* planlanarak yapılan iş.

bilek (bölek; BV.) Bilek, kol. (BV, Gİ, GT, İM, İN, KF, Kİ, KK, MG, TA, TZ).	**bilek** *ism.* 1. Dirsek ile el arasındaki kısım, bilek. 2. *mcz.* Güç kuvvet.

Tablo 3.2 (devam)

bişir- (biştür-;CC., bişür-; BM, BV, CC, İM, KFT, RH., büşür-; TA.) Olgunlaştırmak, pişirmek (CC, İM, Kİ, KK).	**Pisir-** *fl.* 1. Pişirmek, haşlamak. 2. Sıcak su ile keçeyi iyice bastırmak. 3. Metali eritmek. 5. *mcz.* Bir şeyi ölçüp tartmak, iyice düşünmek.
biyik (bedük; BV., beyik; CC., beyük; GT, İM., büyük; BV, KK, MG, TZ.) Büyük (TZ).	**biyik** *sft.* 1. Alçak olmayan, yüksek. 2. *mcz.* Şanlı, şöhretli.
boḳ (boḫ; CC.) Bok, insan dışkısı. (BV, CC, Kİ, TA, TZ).	**boḳ** *ism.* 1. Bok, dışkı. 2. Gübre, tezek. 3. *mcz.* Eski püskü. *Boḳ murın* tecrübesiz, acemi.
borş (borç; BM, CC, DM, GT, İM, KF, KFT) Borç. (TZ).	**borış** *ism.* 1. Borç, verecek. 2. *mcz.* Vazife, görev.
bosaġa *moğ.* Kapı eşiği. (İM).	**bosaġa** *ism.* 1. Eşik, söve. 2. *mcz.* Ocak, aile, yuva.
boşa- Boşamak (BM, GT, KFT, Kİ, TZ.	**boşa-** *fl.* 1. Boşalmak. 2. Gevşemek. 3. İşten ayrılmak. 4. Özgür olmak, azat olmak. 5. *mcz.* Duygulanmak, hislenmek.
boyav (bayov; CC., boya; CC, TA., boyaġ; İM.) Boya. (TZ).	**boyav** *ism.* 1. Boya. 2. *mcz.* Sahtelik sun'îlik, yapaylık.
böz (bez; TZ., biz; BV, KFT, TA., büz; TA.) Bez, kumaş parçası. (CC, İM, TZ).	**böz** *ism.* İnce, beyaz kumaş. *mcz.* Kötü, zayıf, kuvvetsiz, naçar, değersiz, ucuz. (KTTS).
bulaş- (bulġaş-) Bulaşmak, karışmak (BV, Gİ, İM, KF, TZ).	**bılġa-** *fl.* 1. Kirletmek, pisletmek, karıştırmak. 2. *mcz.* Yüzünü yere baktırmak, utandırmak.
bulaġav Karışıklık, düzensizlik, bulanık (Kİ).	**bılġanış** *sft.* 1. Kirli, pis, murdar. 2. *mcz.* Tiksindirici, ahlaksız.

bulıṭ (bulut; BM, CC, DM, Gİ, GT, İM, KF, Kİ, TZ) Bulut. (TA).	**bult** *ism.* 1. Bulut. 2. *mcz.* Yürekteki sızı, acı.
burunduḳ (burundaḳ; BM, CC, DM, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, MS. RH, TZ., burunduruḳ; Kİ.) Gem, yular, binek hayvanlarının burnuna takılan şey. (Kİ, TA, TZ).	**murındıḳ** *ism.* 1. Hayvan yavrusunun anasından süt emmesini önlemek için burnuna geçirilen demir halka, burunsak, burunluk. 2. *mcz.* Önder, lider. *Murındıḳ boluv* ön ayak olmak.
butaḳ (budaġ; İH., budaḳ; DM, KF, Kİ, TZ., butaġ; KK.) Budak, ağaç dalı. (BM, BV, CC, İH, Kİ, MG, TA, TZ).	**butaḳ** *ism.* 1. Dal, budak, kol. 2. *mcz.* Nesil, soy.
bütünlük 1. Mükemmellik, eksiksizlik. (CC). 2. Doğruluk, gerçeklik. (CC).	**bütindik** *ism.* 1. Bütünlük. 2. *mcz.* Birlik beraberlik.
büyüklük (beyüklik; GT.) Büyüklük (BV).	**biyiktik** *ism.* 1. Yükseklik, yücelik. 2. *mcz.* Gökyüzü, sema, feza.
cān *far.* Can, ruh. (CC, DM, Gİ, GT, İM, İN, MG, TZ).	**jan** *ism. ar.* 1. Can, ruh. 2. İnsanın iç dünyası. 3. *mcz.* Bir tür saygı, sevgi belirten söz. *Jan alġış* can alıcı, Azrail; *jan berüv* can vermek, vefat etmek; *jan joldas* can yoldaşı, candostu; *janın piyda etüv* canını feda etmek, fedakârlık yapmak; *jan tapsıruv* canını teslim etmek, ölmek; *jan terge tüsüv* kan ter içinde kalmak; *jan türşigüv* korkmak, dehşete kapılmak.
cānsız *far.tr.* Ölü. (İM).	**jansız** *sft.* 1. Cansız, diri olmayan. 2. *mcz.* Fesiz (göz). 3. Issız.
cıġıl- (cıḫıl-; CC., cıḳıl-; CC., yıġıl-; CC., yıḳıl-; BV, CC, Gİ, GT, İM, KF, KFT, KK, MG, TZ). Yıkılmak, devrilmek. (CC).	**jıġıl-** *fl.* 1. Yıkılmak, düşmek. 2. *mcz.* Yenilmek, mağlûp olmak.
cılan (ılan; CC, Gİ, KF, KFT, TZ., yılan; BM, BV, CC, DM, GT, İH, İM, KF, Kİ, KK, TA). Yılan. (CC).	**jılan** *ism. hyvn.* 1. Yılan. 2. *mcz.* Fesatçı, münafık.

ciger (cigār) *far.* Ciğer (CC).	**jiger** *ism. far.* Gayret, cesaret, güç.

Tablo 3.2 (devam)

çaġa Tüyü henüz bitmemiş kuş yavrusu. (Kİ).	**şaḳa** *ism.* 1. Yeterince tüylenmemiş hayvan yavrusu: *Ḳızıl şaḳa* yeni doğmuş hayvan yavrusu. 2. *sft. mcz.* Henüz yetişmemiş, toy.
çenber (çember; İM.) *far.* Çember, değirmi, yuvarlak ağaç, demir. (İH).	**şeñber** *ism.* 1. *geomtr.* Çember, daire. 2. Halka, çember. 3. *mcz.* Aynı konu ile ilgili bulunan kimselerin tümü, muhit, çevre. *Sayasat şeñberi* siyaset çevresi, siyasî çevre.
çerlen- Ağrımak, (göz) çipillenmek (İH).	**şerlen-** *fl.* Dertlenmek, kaygılanmak, hüzünlenmek.
çuçḳa (cocḳa; DM., çocuḳ; İH.) Domuz yavrusu. (TA).	**şoşḳa** *ism.* 1. Domuz, hınzır. 2. *mcz.* Akılsız, cahil.
çum- Suya dalmak. (TZ).	**şom-** *fl.* 1. Suyun dibine batmak, dalmak. 2. *mcz.* Düşünceye dalmak.
dalpın- (talpın-; TZ.) 1. "kuş" Debelenmek, çırpınmak. (İH). 2. *(talpın-)* Yavaş yavaş hareket etmek. (TZ).	**talpın-** *fl.* 1. Hareket etmek, yönelmek: *bala turuvġa talpındı.* Çocuk (yerinden) kalkmaya çalıştı. 2. *mcz.* Bir amaca ulaşmak için aşırı arzu duymak, gayret etmek, heyecanla uğraşmak, didinmek.
deccāl *ar.* Kıyamete yakın ortaya çıkacağına inanılan, yalancı ve zararlı şahıs, deccal. (GT).	**tajal** *ism. ar.* 1. *dn.* Dinî inanışlara göre kıyamete yakın bir zamanda çıkacağına inanılan yalancı ve kötü yaradılışlı kimse, deccal. *Tajalday* deccal gibi. 2. *mcz.* Felâket, afet. 3. *mcz.* Kurnaz, hilekâr, belâlı.
dem (I) *far.* An, zaman. (GT, MG, RH). **dem (II)** *far.* Nefes, soluk. (GT).	**dem** *ism. far.* 1. Nefes, soluk. 2. *mcz.* Güç, kuvvet. 3. Zaman, an. *Bir demde*

	bir anda; *bul jumıs demde bitedi.* Bu iş bir anda biter. *Dem berüv* ilham vermek; *demi bitüv* ölmek, vadesi dolmak.
dert (derd; GT, İH, RH, TZ.) *far.* Acı, keder, dert. (TZ).	**dert** *ism. far.* 1. Dert, hastalık. 2. *mcz.* Aksilik, inatçılık. 3. *mcz.* Kaygı, dert, gam.
devlet *ar.* Saadet, yüce bahtlılık. (BV, CC, GT, MG).	**dävlet** *ism. ar.* Zenginlik, mal mülk. 2. *mcz.* Talih, nasip, rızık. *Dävlet ḳusı* devlet kuşu.
dīvāne *far.* Deli, meczup, divane. (GT). *Dı̄vāne bol-* delirmek, aklını kaybetmek. (GT).	**divana, duvana** *ism. far.* 1. Divane, deli. 2. *mcz.* Budala.
ek- (ik-; GT, İM.) 1. Tarlayı ekmek. (BM, KFT, Kİ, KK, TA, TZ). 2. Tarlayı sürmek.	**ek-** *fl.* 1. Ekmek, dikmek. 2. *mcz.* Bir fikri veya düşünceyi aşılamak, empoze etmek.
eke Hala, bibi. (TZ).	**äke** *ism.* 1. Baba. 2. *mcz.* En büyüğü, en güzeli: *Äkeniñ ḳadirin balalı bolġanda bilersin.* Babanın kıymetini çocuğun olduğunda anlarsın. *Äkesin tanışuv* haddini bildirmek. *Äkesi ölgendi de estirtedi.* En acı haber bile söylenir, haber verilir.
em İlâç. (CC).	**em** *ism.* 1. Tedavi: *em jasav* tedavi etmek. 2. Şifa, deva, em. 3. *mcz.* Çare, çözüm yolu; *emi tabılmav* çaresi bulunmamak.
eñse (ense; Kİ, KK., inse; İM, MG.) Ense. (CC, DM, TA, TZ).	**eñse** *ism.* 1. Boynun arkası, ense. 2. Vücut, beden. 3. *mcz.* Güç, kuvvet. *Eñsesi köteriñki* neşeli, keyifli, mutlu.
er (ir; GT, İM.) 1. Erkek, er, adam. (CC, Gİ, KF, KFT, Kİ, KK, TA, TZ). *Er işden darıl-* bıkmak, çekilmek, içi	**er (I)** *sft.* Kahraman, cesur. *Er basına kün tuvuv* zor dönem, zaman; *er jetüv* akıl baliğ olmak; *er jürek* cesur.

daralmak. (İH). *Er işden ḳaman-* heyecanlanmak, coşmak. (İH). 2. *(ir)* Koca, zevce. (GT).	**er (II)** *ism.* 1. Erkek. 2. Koca, zevc. *Erge şıġuv* kocaya varmak, evlenmek.

Tablo 3.2 (devam)

eri- (ir-; TZ., iri-; BV, CC, İM.) 1. Erimek. (BV, Kİ, TZ). 2. Zayıflamak. (Kİ).	**eri-** *fl.* 1. Erimek. *Ḳar eridi* kar eridi. 2. *mcz*. Kanı ısınmak, sevmek.
es- (is-; GT, İM.) (Rüzgâr) esmek. (BM, Gİ, İM, KF, Kİ, TA, TZ).	**es- (I)** *fl.* 1. (rüzgâr) Esmek. 2. (kayıkta) Kürek çekmek. 3. Küremek. 4. *mcz*. Övünmek, atıp tutmak. **es- (II)** *fl.* Eğirmek.
es Akıl. (CC).	**es** *ism.* 1. Akıl, us, hafıza. 2. *mcz*. Arkadaş, dayanak. *Esi kirüv* akıllanmak; *es jiyü* aklını başına toplamak, kendine gelmek; *eske tüsirüv* aklına getirmek; *eske aluv* anmak, hatırlamak; *esinen ayrıluv* a) çok korkmak b) aklını kaybetmek; *esi şıġuv* afallamak, çok şaşırmak; *esten ketpev* akıldan çıkmamak, unutulmamak.
eşek (eçek; TZ., işek; BV, GT, İM., yeşek; DM.) Eşek. (BV, CC, KFT, Kİ, KK, TA, TZ).	**esek** *ism.* 1. Eşek. 2. *mcz*. Ahmak. 3. *mcz*. Aksi, inatçı.
ev (iv; BV, CC, GT, TA., öv; GT., öy; TZ., yev; DM.) 1. Ev. (BM, CC, Gİ, KF, KFT, Kİ, KK, MS, RH, TA, TZ). 2. *(öv, öy)* Oda.	**üy** *ism.* 1. Ev. *Aġaş üy* ahşap ev. 2. *mcz*. Aile, ocak; *ol üyimen keldi.* O, ailesiyle beraber geldi. *Olardıñ üyi ḳonaḳḳa ketti.* Onlar ailece misafirliğe gittiler. 3. İçinde iş görülen veya bazen belirli bir amaçla kullanılan yer. *Balalar üyi* yetimhane; *üy boluv* ev bark sahibi olmak; *üyden attap şıḳpav* evden dışarı çıkmamak; *üy iyesi* aile reisi; *üy tapsırması* ev ödevi.

eyil- (egil-; Kİ, TZ., igil-; GT, İM, MG.) 1. Eğilmek. (TZ). 2. *(egil-)* Meyletmek.	**iyil-** *fl.* 1. Beli bükülmek, eğilmek. 2. *mcz.* Bağışlamak, affetmek: *Durısın aytıp edi, birden iyile ketti* doğruyu söyler söylemez, hemen affetti.
ez- (I) (iz-; BV.) Ezmek. (RH). **ez- (II)** (iz-; TZ.) Erimek, eritmek. (KK).	**ez-** *fl.* 1. Ezmek, sıkmak. 2. Eritmek. 3. Uzun yolculuktan sonra yorgun düşmek, yol yorgunu olmak. 4. *mcz.* Önemsiz bir şeyi tekrar tekrar söyleyerek sıkmak, başını şişirmek.
ferişte (fereşte; KK., firişte; GT, TA., frişte; CC, GT.) *far.* Melek. (BM, CC, DM, KK, TZ).	**ferişte** *ism. far. dn.* 1. Melek, ferişte. 2. *mzc*. Günahsız, masum küçük çocuk. 3. *mzc*. Temiz, samimî, iyi kalpli insan. 4. *mzc*. Çok güzel. *Onı perişteler ḳaḳḳan eken.* Onu melekler korumuş.
gül (kül; BM, BV, DM, GT, İM, KFT, Kİ, KK, RH, TA, TZ.) *far.* Gül, çiçek. (GT, KF, Kİ, KK, RH, TZ).	**gül** *ism. far.* 1. Çiçek. 2. *mzc*. Çocuk: *Üydiñ säni – büldirşindey eki gül* Evin güzelliği bu iki küçük çocuk. 3. *mzc*. Güzel, alımlı. *Gül alañı* gül bahçesi; *gül deste* gül deste; *gül şaşuv* çiçek saçmak; *güli soluv* çiçeği solmak.
ḥarām *ar.* Haram, din bakımından yasak olan şeyler. (CC, Gİ, GT, İN, KF, KFT, MS).	**aram** *sft. ar.* 1. Dince yasak olan, haram. 2. *mcz.* Kötü niyetli adam. 3. *mcz.* Haksız kazanç; *aram niyet* kötü niyet; *aram ter boluv* emeği boşuna gitmek.
ḫatın (ḫatun; BV, CC, DM, GT, İM, KFT, MG, TZ., ḳatun; CC, KFT, Kİ, TA.) Kadın, hatun, hanım. (DM).	**ḳatın** *ism.* 1. Zevce, eş. 2. Kadın. 3. *mcz.* Korkak, yüreksiz. *Ḳatın aluv* evlenmek, yuva kurmak.
ḥayvan *ar.* Hayvan, insan dışındaki canlılar. (BV, Gİ, GT, İM, KF, KFT, RH).	**ayvan** *ism. ar.* 1. Hayvan. 2. *mcz.* Zalim, barbar.
ḫikmet *ar.* Hikmet, sebep. (BV, Gİ, GT, İM, KF, MG).	**ḥikmet** *ism. ar.* 1. Olağanüstü durum, keramet, hikmet. 2. *mcz.* Azap, meşakkat, sıkıntı, eziyet.

ḫiẕmet (ḫıdmet; BV, GT, İM, KFT.) *ar.* Hizmet. (BV, GT, İM, KFT).	**ḳızmet** *ism. ar.* 1. İş, hizmet. 2. *mcz.* Bir şeyin önemi, ehemmiyeti, fonksiyonu. *Ḳızmet babımen* iş gereği, iş icabı.
iblīs *ar.* İblis, şeytan. (GT, İM).	**Ibılıs** *ism. ar. esk.* İblis, şeytan. **ibilis** *ism. ar.* 1. *dn.* İblis, şeytan. 2. *mcz.* Azgın, alçak, şerefsiz; ahlaksız.
ig- (eg-; Kİ, TA., eñ-; TZ.) 1. Eğmek. (GT, MG). 2. *(eñ-)* Eğilmek. (CC).	**iy-** *fl.* 1. Eğmek, bükmek. 2. *mcz.* İkna etmek, kabul ettirmek.
īmānsız *ar. tr.* İnanmayan. (İM).	**imansız** *sft.* 1. İmansız, dinsiz, kâfir. 2. *mcz.* Utanmaz, namussuz, arsız.
iñek (enek; Kİ., eñeg; TZ., eñek; Gİ, KF, Kİ.) 1. Avurt, çene. (GT. İM). 2. *(enek, eñeg, eñek)* Çene kemiği.	**iyek** *ism.* 1. Çene. 2. *mcz.* Sahil, yaka, kenar. *İyegi iyegine tiymev* tir tir titremek; *iyegi kemseñdev* ağlamaklı olmak. *İyegi ḳışuv* ümit etmek, ümit bağlamak; *iyek astında* yakında, yakın yerde; *iyek süyev* a) güvenmek, bel bağlamak b) yaklaşmak, yakınlaşmak.
iş (eş; KFT., yeş; DM.) İş. (BM, BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, KF, KFT, Kİ, MG, MS, TA, TZ).	**is** *ism.* 1. İş, uğraş, çalışma. 2. *mcz.* Dava. *İs jüzinde* sözde değil (çalışarak); *iske asuv* işe yaramak; *iske sät* kolay gelsin; *isten şıġuv* kullanım dışı kalmak, işe yaramaz hâle gelmek; *isti jabuv* örtbas etmek, davayı kapatmak; *isi tüsüv* işi düşmek.
it Köpek, it. (BM, CC, DM, GT, İM, KFT, Kİ, KK, MG, RH, TA). *İt balıġı* kurbağa yavrusu. (İH). *İt burnu* yabanî gül. (İH). *İt çıpçuḳı* serçeye benzeyen bir kuş.	**it** *ism.* 1. İt, köpek. 2. Köpek yılı. 3. *mcz.* Alçak, rezil. *İt arba* yürümeye yeni başlayan çocukların kullandığı araba, yürüteç; *İt ölim* çok çekerek ölmek; *it aytaḳtav* köpeği kışkırtmak *it ävrege saluv* gereksiz yere yormak; *it boluv* horlanmak, küçük düşmek; *it candı*

	dayanıklı, yorulmayan sağlam; *it kör adam* çok çile çekmiş kimse; *it tumsığı ötpeytin* balta girmemiş orman.

Tablo 3.2 (devam)

iyin (igin; Kİ., egin; Kİ, TA., eyin; Kİ., yigin; KF., yin; KK.) 1. Kürek kemiğinin bulunduğu yer, insanın arka tarafı, sırt. (Kİ). 2. *(yigin, yin)* Omuz.	**iyin** *ism.* 1. Omuz. 2. Nehrin kıvrılarak aktığı yer. 3. *mcz*. Bir şeyin gidişatı, durumu. *İyin tiresüv* yan yana gelmek; *iyin ḳandıruv* yumuşamamak; *iyininen dem aluv* nefes nefese kalmak.
iyir- (egir-; CC, KFT, Kİ, TA, TZ., igir-; İM., yir-; CC.) 1. Eğirmek. (İM, TZ). 2. *(egir-, igir)* İp eğirmek, bükmek.	**iyir-** *fl.* 1. Eğirmek. 2. Hayvanları bir yere toplamak. 3. Aşık oyununda aşığı sallayıp atmak. 4. *mcz*. Konuşarak dikkatleri üzerine çekmek.
iz İz, belirti. (BV, CC, İH, Kİ, MG, TZ).	**iz** *ism.* 1. İz, belirti. *Ḳasḳırdıñ izi* kurdun izi. 2. Patika, yolak, keçi yolu. 3. *mcz*. Ekol, akım. 4. *mcz*. Belirti, alâmet, nişan, im. *İz kesüv* takip etmek, iz sürmek; *iz ḳaldıruv* iz bırakmak; *izin basuv* izinden gitmek, devam ettirmek; *izin suvıtuv* habersiz gitmek; *izi suvımav* çok gecikmemek, arayı soğutmamak.
ḳabaḳ (I) (ḳapaḳ; KFT.) 1. Kapak. (İH, İM). 2. Kapı, büyük kapı, sokak kapısı. (CC). 3. *(ḳapaḳ)* Göz kapağı. (Kİ, TZ).	**ḳabaḳ (I)** *ism.* 1. Göz kapağı. 2. *mcz*. İnsanın ruh hâli. *Ḳabağı aşıluv* neşesi yerine gelmek; *ḳabağı jibimev* hoşnut olmamak, memnun olmamak; *ḳabağı ḳatıñḳı* asık yüzlü, çatık kaşlı; *ḳabağınan ḳar javuv* sinirlenmek, hiddetlenmek, sinir küpü olmak; *ḳabağın aşpav* yüz vermemek; *ḳabağın ḳars jabuv* küplere binmek,

	çok sinirlenmek; *ḳabaḳ ḳağuv* kaş göz etmek, ima etmek.
ḳaban Yaban domuzu. (CC, DM).	**ḳaban** *ism.* 1. Yaban dommuzu, erkek domuz. 2. *mcz.* Acımasız, canî

Tablo 3.2 (devam)

ḳabar- Kabarmak. (İH, Kİ, TZ).	**ḳabar-** *fl.* 1. Kabarmak, şişmek, büyümek. 2. Rengi atmak, bozulmak. 3. *mcz.* Kızmak, sinirlenmek, öfkelenmek.
ḳabılan (ḳablan; DM., ḳaflan; KK., ḳaplan; BM, BV, İH, İM, TZ., ḳoblan; TZ.) Kaplan, panter. (BV).	**ḳabılan** *ism.* 1. Kaplan. 2. *mcz. sft.* Cesur, yürekli.
ḳāğıt (ḳāğıd; DM, İM, Kİ, KK, TA, TZ.) *far.* Kâğıt. (CC, TA).	**ḳağaz** *ism. far.* Kâğıt, yaprak, sayfa. 2. *mcz.* Yayın (dergi, gazete, kitap): *Ol aldındağı ḳağazġa şuḳşiya ḳaraydı.* O, önündeki yazıya eğilmiş bakıyor. 3. *mcz.* Belge, doküman. 4. Kâğıt mamülü (kâğıttan yapılmış). *Ḳağazġa tüsirüv* yazıya geçirmek; *Ḳağaz ḳarav* kitap okumak.
ḳaḳ- (I) (ḳaḳı-; Kİ, TA.) Vurmak, kapıyı çalmak. (GT, Kİ). **ḳaḳ- (II)** Kakmak, dürtmek. (İH, KFT).	**ḳaḳ-** *fl.* 1. Çakmak: *Şege ḳaḳtı* çivi çaktı. 2. (kapıyı) Vurmak, tıklatmak; *esikti ḳaḳtı* kapıyı çaldı. 3. Silkmek, çırpmak. 4. Sallamak, sarsmak; *alma ḳaḳtı* elma ağacını salladı. 5. Kırmak, koparmak; *müyizin ḳaḳtı* boynuzunu kırdı. 6. (araba) Çarpmak. 7. *mcz.* Çalmak, yürütmek. 8. Mahrum bırakmak; *ḳağıp saluv* kafaya dikmek, içmek.
ḳalıb *ar.* Herhangi bir şeye muayyen bir şekil vermek için kullanılan ve o biçimi taşıyan vasıta, kalıp. (CC).	**ḳalıp** *ism. ar.* 1. Kalıp. 2. *esk.* Ayakkabı, çizme dikmek için kullanılan araç. 3.

	(ḳalpı) mcz. Durum, vaziyet, tutum. *Ḳalpına kelüv* eski hâline dönmek.
ḳamçıla- Kamçılamak, kamçıyla dövmek, sürmek. (MG, İN).	**ḳamşıla-** *fl.* 1. Kamçılamak, vurmak. 2. *mcz*. İsteklendirmek, özendirmek, teşvik etmek.
ḳan- Doymak, kanmak. (Kİ).	**ḳan-** *fl.* 1. Kanmak, susuzluğunu gidermek. 2. *mcz*. Kanaat etmek, yetinmek. *Ängimesine ḳandı* konuşmasından memnun kaldı. 3. Bir şeyi detayları ile öğrenmek, olaya vakıf olmak.
ḳanat (ḫanat; CC.) Kanat. (BM, DM, Gİ, GT, İM, Kİ, TA, TZ).	**ḳanat (I)** *ism.* 1. Kanat. 2. Uçak kanadı. 3. Balığın yüzgeçleri. 4. Futbol, hentbol vb. takım oyunlarında hücum hattının sağ ve sol uçları. 5. *mcz*. Dayanak, destek. *Ḳanat baylap uşuv* hızla, çabucak ulaşmak; *Ḳanat berüv* cesaretlendirmek, desteklemek; *Ḳanat jayu* a) gelişmek, büyümek. b) yayılmak, dağılmak. *Ḳanatı ḳayırıluv* çaresi tükenmek. **ḳanat (II)** *ism.* Çadırın on iki kanadından her biri.
ḳapan Tuzak. (İH).	**ḳaḳpan** *ism.* 1. Kapan, tuzak. 2. *mcz*. Kandırma, dolandırma, hile. *Ḳaḳpanġa tüsüv* tuzağa düşmek; *ḳaḳpan ḳuruv* tuzak kurmak.
ḳaralıḳ Karalık. (CC, RH).	**ḳaralıḳ** *ism.* 1. Karalık, siyahlık. 2. *mcz*. Art niyetlilik, kötülük.
ḳarañġı (ḳaraġılıḳ; Gİ, KF., ḳaraġlıḳ; KF., ḳaraġu; TA., ḳarañġu; CC, GT, İM., ḳarañġuluḳ; GT, İM., ḳaranı; BM., ḳarañu; BV.) Karanlık. (CC, TZ).	**ḳarañġı** *sft.* 1. Karanlık, loşluk. 2. *mcz*. Belirsiz, şüpheli, kuşkulu. 3. *mcz*. Cahil, bilgisiz. *Ḳarañġı ḥalıḳ* cahil halk; *suv ḳarañġı* a) kör, âmâ b) kara cahil; *jeti ḳarañġı tünde* zifirî karanlık gece.

ḳattı (I) (ḳatı; CC, DM, İM, İN, KF, Kİ, MS, RH, TA, TZ., ḳatıġ; BV, MG.) 1. Katı, sağlam. (CC, GT, Kİ). 2. *(ḳatı)* Şiddetli, sert. (İM). *Ḳatı ḳın* şiddetli ceza, ağır ceza. 3. *(ḳatı)* Sesli, gürültülü. (MS).	**ḳattı (I)** *sft.* 1. Sert, katı. 2. *mcz.* Yüksek, gür (ses). 3. *mcz.* Soğukkanlı, güçlü. 4. *mcz.* Cimri, pinti, hasis.
ḳattılıḳ Katılık, sertlik. (GT).	**ḳattılıḳ** *ism.* 1. Sağlamlık, dayanıklılık. *Jeldin ḳattlığı* rüzgârın şiddeti. 2. *mcz.* Şiddetlilik, hızlılık. 3. *mcz.* Sertlik, katılık. 4. *mcz.* Sesin yükselmesi. 5. *mcz.* Cimrilik, pintilik. *Ḳattılıḳ jasav* cimrilik yapmak.
ḳavm *ar.* Kavim, millet ahali. (Gİ, GT, İM, KF, KFT).	**ḳavım** *ism ar.* 1. Topluluk, grup. 2. *sft.* Çok, bir dizi.
ḳavur- (ḳovur-; TZ.) Et vb. kavurmak, kızartmak. (BM, Kİ, TA).	**ḳuvır-** *fl.* 1. Kavurmak. 2. Kızartmak. 3. *mcz.* (güneş) Yakıp kavurmak. 4. *mcz.* İki ayağını bir pabuca sokmak, sıkıştırmak.
ḳaymaḳ Kaymak. (BV, DM, GT, Kİ, KK, TZ).	**ḳaymaḳ** *ism.* 1. Kaymak. *Ḳaymağı buzılmav* eski hâlini korumak, muhafaza etmek. 2. *mcz.* Toplumdaki üst tabaka, elit.
kek Kin. (CC).	**kek** *ism.* 1. Kin, öç, intikam. 2. *mcz.* Ar, namus, şeref. *Ata kek* kan davası; *kegin jibermev* intikamını, öcünü almak.
keñ (ken; Kİ, KK. , kiñ; BV, GT, İM, İN, MG, TA, RH.) Geniş. (CC, KF, TZ).	**keñ** *sft.* Geniş, bol. 2. *mcz.* İyi niyetli, alçak gönüllü, insancıl. *Keñ baytaḳ* uçsuz bucaksız; *keñ javırındı* geniş omuzlu; *keñ kömey* obur, boğazına düşkün; *keñ ḳoltıḳ* temiz kalpli, alçak gönüllü; *keñ ḳulaştı* derin düşünceli, ferasetli; *keñ mandaylı* geniş alınlı;

	ken minezdi iyi huylu, karakterli; *keñ oylı* derin düşünceli; *keñ peyil* âlicenap, cömert.

Tablo 3.2 (devam)

kesek (kisek; MG, MS.) Kesek, sağlam toprak parçası. (BV, DM, GT, İH, İM, KF, KFT, MS).	**kesek** *ism.* 1. Tuğla, kerpiç. 2. *mcz*. Büyük, kocaman, iri.
ḳıyāmet *ar.* Kıyamet. (BV, Gİ, GT, İM, İN, KF, RH).	**ḳiyamet** *ism. ar. dn.* 1. Kıyamet. 2. *mcz*. Azap, cefa, meşakkat.
ḳız- 1. Ateşte ısıtmak, kızdırmak, sinirlendirmek. (CC, İM). 2. Ateşlenmek, hararetlenmek. (Kİ).	**ḳız-** *fl.* 1. Isınmak, kızmak; *Kün ḳızdı* hava ısındı; *peş ḳızdı* soba ısındı, kızdı. 2. Vücut ısısının, ateşinin yükselmesi. 3. *mcz*. Sarhoş olmak. 4. *mcz*. (iş) Yoğunlaşmak, kızışmak. 5. *mcz*. Coşmak, ilhâm gelmek.
ḳızıl Kızıl, kırmızı. (BV, CC, DM, Gİ, GT, KF, KFT, Kİ, MG, RH, TA, TZ). *Ḳızıl başlı çıpçuḳ* puhu kuşu denilen küçük bir kuş. (İM).	**ḳızıl** *sft.* 1. Kızıl, kırmızı, al. 2. *mcz*. Hayvan eti. 3. İnsan yüzündeki kırmızılık, pembelik. 4. Demli çay. *Ḳızıl burış* kırmızıbiber; *ḳızıl krest* kızıl haç; *ḳızıl balaḳ* yırtıcı kuş, kartal; *ḳızıl keñirdek boluv* çekişmek, ağız kavgası yapmak; *ḳızıl körmev (tistemev)* uzun zamandan beri et yememek; *ḳızıl ḳanġa boyaluv (batuv, bögüv)* kan revan içinde kalmak; *ḳızıl ḳoñır* dorunun açığı, kızıla çalan at donu; *ḳızıl siyraḳ* fakir, yoksul; *ḳızıl şunaḳ* aşırı ayaz, soğuk.
kilit (kilīd; TA.) *far.* Kilit, anahtar. (DM, KFT, Kİ, KK, TA, TZ.).	**kilt** *ism. far.* 1. Anahtar. 2. *mcz*. Bir şeyi öğrenmenin yolu, vasıtası.
kindik (kindek; KK., kindük; BV., kündi; TA., kündük; İM.) Göbek. (CC, Kİ, TZ).	**kindik** *ism.* 1. Göbek. 2. *mcz*. Merkez. *Kindik ḳanı tamġan jer* doğduğu yer, doğum yeri; *kindik şeşe* ebe.

kir Kir, pis. (BV, GT, İM, Kİ, KK, TA, TZ).	**kir** *sft.* 1. Kirli, pis. 2. *mcz*. Çamaşır.
ḳon- 1. Konmak, inmek, mola vermek. (BM, Gİ, GT, İM, KF, Kİ, TA). 2. Oturmak. (CC). 3. Çadır kurmak. (TZ).	**ḳon-** *fl.* 1. Konmak, yere inmek. 2. Bir yere yaşamak için yerleşmek. 3. Geceyi bir yerde geçirmek, gecelemek. 4. *mcz*. (belirli bir özellik) İnsan karakterinde yer etmek; *bala kezinde boyına aḳındıḳ ḳasiyet ḳondı* çocukken şairlik yeteneği kazandı. 5. *mcz*. (elbise) Vücuda tam oturmak.
ḳonur (kumral; Kİ.) Kumral, krem rengi. (İH).	**ḳoñır** *sft.* 1. Kahverengi. 2. *mcz*. Sade, gösterişsiz; *onıñ ḳoñır ġana tirligi bar* onun sade bir hayatı var. 3. *mcz*. İsteksiz, gönülsüz, soğuk. *Ḳoñır davıs* bir ritmle söylenen, kulağa hoş gelen söz; *ḳoñır küz* sonbaharın yazı hissettiren günleri; *ḳoñır salḳın* sıcak ve soğuk olmayan, ılık, insanı ferahlatan hava.
ḳoyul- (II) Koyulaşmak. (İM).	**ḳoyıl-** *fl.* 1. Koyulaşmak, yoğunlaşmak, 2. *mcz*. Artmak, şiddetlenmek.
ḳoyun (I) Bağır, sine, göğüs. (Kİ). **ḳoyun (II)** İç taraf. (İM).	**ḳoyın** *ism.* 1. Göğüs ile giysi arası, koyun. 2. Kollar arası, kucak. 3. *mcz*. Toprağın altı. *Ḳoyın däpter* cep defteri, not defteri; *ḳoynın aşuv* karşılamak, kucak açmak.
ḳozı (ḳuzı; DM, İM, Kİ., ḳuzu; İH, TA.) Kuzu. (BM, CC, DM, Kİ).	**ḳozı** *ism.* 1. Kuzu. 2. *mcz. hss.* Bebek, çocuk. *Ḳozı aluv* kuzu almak, kuzulatmak; *ḳozı köş jer* çok uzak olmayan, yakın yer.
köç Göç, bir kabilenin yer değiştirmesi. (BM, Kİ).	**köş** *ism.* 1. Göç. 2. *mcz*. Devir, zaman; *köş boyı* göç boyunca; *köş ilgeri* ileri, önde.

Tablo 3.2 (devam)

köl Göl. (CC, İM, TA, TZ).	**köl** *ism.* 1. Göl. 2. *mcz*. Çok, sayısız; *köz jasın köl ḳıluv* gözyaşları sel olmak.
köp (köb; TA., köm; CC.) Çok, daha çok. (BV, CC, GT, İM, KFT, Kİ, MG, RH, TA, TZ). *Köp bul-* çoğalmak, artmak. (TZ). *Köp ḳurla* sık sık. (CC).	**köp** *sft.* 1. Çok, fazla, bol. 2. Devamlı, sürekli; *köpke barmav* uzun sürmemek. 3. *ism. mcz*. Halk, topluluk; *köp jasa* çok yaşa; *köp rette* çok defa; *köpten beri* eskiden beri; *köpti körgen* görmüş geçirmiş, tecrübeli.
kör (I) Kör. (Gİ, GT, İM, KF, KFT, KK, MG, TZ). *Kördügüm* kördüğüm. (BV).	**kör (I)** *sft.* 1. Kör, âmâ. 2. *mcz*. Cahil, bilgisiz; *kör bolġır* kör olası; *kör közin aşuv* aydınlatmak, bilgilendirmek; *kör mılḳav* iki sözü bir araya getiremeyen.
kör- Görmek. (BM, CC, Gİ, GT, İM, İN, KF, Kİ, KK, MG, MS, RH, TA, TZ).	**kör-** *fl.* 1. Görmek; *onı eñ aldımen balalar kördi* onu ilk önce çocuklar gördü; *balasın körmegeli bir ay boldı* çocuğunu görmeyeli bir ay oldu. 2. Buluşmak, görüşmek, karşılaşmak. 3. *mcz*. Başından geçmek, tecrübe etmek. 4. *mcz*. Kınamak, suçlamak. 5. *mcz*. Saymak, …. İçinde değerlendirmek, tanımak; *men seni öz inimdey köremin* ben seni öz kardeşim gibi görüyorum; *körgen küni ḳarañ boluv* eziyet çekmek, çok zorlanmak; *köre almav* kıskanmak, görememek, haset etmek; *körer közge* alenî, açık; *körer tañdı közimen atḳızuv* gece boyu uyumamak, göz kırpmamak.
körset- (köster-; BM, Gİ, Kİ, MS, RH.) Göstermek. (TZ).	**körset-** *fl.* 1. Göstermek, baktırmak; *istiñ sapasın körsetti* işin kalitesini gösterdi. 2. Bildirmek, farkettirmek,

	hissettirmek. 3. *mcz*. Yapmak; *jaḳsılıḳtı dosına körset* dostuna iyilik yap. 4. *mcz*. İhbar etmek, ele vermek. 5. *mcz*. Tehdit etmek.
köş- (köç-; BM, CC, Gİ, GT, Kİ, İM, TA.) Göçmek, göç etmek. (KK, TZ.).	**köş-** *fl.* 1. Göçmek, taşınmak; *kedey bolsañ, köşip kör (maḳal).* İnsan fakir olmadığını taşınırken anlar. 2. *mcz*. Hareket tarzını değiştirmek. 3. *mcz*. Zamanı, modası, devranı geçmek. 4. *mcz*. Başka bir metoda, sisteme geçmek. 5. *mcz*. (boya) Kalkmak, kavlamak.
köt (kit; TA., kötçek; MS.) Göt, oturak yeri, kıç. (BV, CC, DM, İM, Kİ, KK, TA, TZ).	**köt** *ism.* 1. Makat, anüs, kıç, göt. 2. *mcz*. Son, akıbet. *Köti aşıluv* rezil, maskara olmak; *köti kökten kelüv* başarısız olmak, yıkılmak; *köti jerge tiymev* koşuşturmak; *kötine ḳarasın* haddini bilsin.
köter- (ködir-; Gİ, MG., kötür-; BV, CC, Gİ, İM, İN, KF, Kİ, KK, MG, RH, TA, TZ.) 1. Götürmek. (BV, CC, GT, İM). 2. *(kötür-)* Son vermek. (CC). 3. *(kötür-)* Hayvan sürmek. (İN, RH).	**köter-** *fl.* 1. Kaldırmak. 2. Artırmak, yükseltmek. 3. *mcz*. Yukarı çekmek. *Tuv köterüv* bağrağı göndere çekmek. 4. Geliştirmek, ilerlemek. *Bilimin köterüv* bilgisini artırmak. 5. *mcz*. Derecesini yükseltmek. 6. *mcz*. Dayanmak, tahammül etmek; *ol meniñ sözimdi kötere almadı* o benim sözümü kaldıramadı. 7. Tekrar gündeme getirmek, açmak; *bul mäseleni kötermeyik* bu konuyu açmayalım. 8. Hamile kalmak.
köyin- (köyün-; BV, Kİ.) Yanmak. (BM).	**küyin-** *fl.* Üzülmek, üzüntü duymak, müteessir olmak; *men onıñ ḳılığına*

	küyindim onun davranışları beni üzdü.
köz (I) Göz. (BM, BV, CC, DM, Gİ, GT, İH, İM, İN, KF, KFI', Kİ, KK, MG, MS, RH, TA, TZ). *Köz tazar-* gözü belermek (TZ). *Köz kak-* gözle kaşla işaret etmek (TZ). *Köz yum-* göz yummak, görmezden gelmek (TZ). **köz (II)** Kaynak, göze. (DM, İM, Kİ, MS, TA).	**köz** *ism.* 1. Göz. 2. *mcz.* Delik, boşluk, iğnenin gözü. 3. *mcz.* Kaynak, menba. 4. *mcz.* Bizzat, şahsen, kendi. 5. *mcz.* Hatıra, miras, yadigâr. 6. Akıl, hafıza, şuur. *Közin aşuv* aydınlanmak, öğrenmek; *köz ilmev* göz kırpmamak, hiç uyumamak; *köz baylav* kandırmak; *közine ilmev* dikkate almamak; *közi ilinüv* uykuya dalmak; *közi jetüv* inanmak; *köz jetkizgisiz* uçsuz, bucaksız; *köz boyavşı* dalavereci, göz boyayan, kandıran; *közi jävdirev* kendini acındırarak bakmak, ağlamaklı olamak; *közi tiri* hayatta, yaşıyor; *köz jazbav* takip etmek, gözden kaçırmamak; *köz şırımın aluv* biraz dinlenmek; *közin ḳadav* gözünü dikmek; *közin joġaltuv* yok etmek; *közi taluv* gözü yorulmak; *köz mayın tavısuv* göz nuru dökmek; *köz ḳırın saluv* a) yardım etmek, destek olmak b) göz kulak olmak; *közge türtki boluv* göze batmak, dikkat çekmek; *közinen tasa ḳılmav* göz önünden hiç ayırmamak; *közge türtse körgisiz* zifiri karanlık.
közlü Gözü olan, gözlü. (TA).	**közdi** *sft.* 1. Gözlü, gözü olan. 2. Suyu bol. 3. *mcz.* Bilgili, aydın.
közsiz Gözü görmeyen. (KK, TA).	**közsiz** *sft.* 1. Gözsüz, kör. 2. *mcz.* Sonunu düşünmeyen, dikkatsiz, tedbirsiz. 3. *mcz.* Cecsur, gözüpek.

Tablo 3.2 (devam)

ḳubar- Bozarmak, benzi toprak ve toz rengine dönmek. (Kİ).	**ḳuvar-** *fl.* 1. Güneşten sararmak, kurumak. 2. *mcz.* Rengi kaçmak, benzi solmak. 3. *mcz.* Çoluk çocuğundan ayrılıp tek başına kalmak.
ḳuç- (ḳoç-; İM, Kİ, TZ.) Kucaklamak. (BM, CC, GT, TA).	**ḳuş-** *fl.* 1. Kucaklayıp öpmek. 2. *mcz.* Yâr sevmek, evlenmek; *jar ḳuşuv* evlenmek, aile kurmak; *jer ḳuşuv* eceli gelmek, ölmek.
ḳuçaḳla- (ḳuçala-; Gİ.) Kucaklamak, sarılmak. (İM, Kİ, TZ).	**ḳuşaḳta-** *fl.* 1. Kucaklamak, sarmak. 2. *mcz.* Elinden düşürmemek, bırakmamak.
ḳurġaḳ (ḳuraḳ; BM, Kİ.) Kurak, kuraklık. (CC).	**ḳurġaḳ** *sft.* 1. Kurumuş, kuru. 2. Yağışsız, kurak. 3. Kuru (öksürük). 4. *mcz.* Boş, fuzulî (konuşma). *Ḳurġaḳ väde* boş vaat.
ḳursaḳ (ḳurşaḳ; BM.) 1. Kursak. (BV, CC, Kİ, TA, TZ). 2. Karın, mide. (CC).	**ḳursaḳ** *ism.* 1. Kursak, karın. 2. Rahim. 3. *mcz.* Çocuk, evlat. *Ḳursaḳ köterüv* evlat sahibi olmak.
ḳus- Kusmak. (TA).	**ḳus-** *fl.* 1. Kusmak, istifa etmek. 2. *mcz.* Çalınan malı kullanamayıp sahibine geri vermek.
ḳuşaḳ (ḳuçaḳ; Kİ., ḳuçuḳ; TA) Kucak. (TA).	**ḳuşaḳ** *ism.* 1. Kucak; *ana ḳuşaġı* ana kucağı. 2. *mcz.* Merhamet, şefkât. 3. *mcz.* Etki, tesir. *Ḳuşaġına aluv* kucağa almak; *ḳuşaḳ jayu* a) kucağını açıp karşılamak b) gelişmek ilerlemek.
ḳuvar- (Ağaç için) Sararmak, solmak. (GT).	**ḳuvar-** *fl.* 1. Güneşten sararmak, kurumak. 2. *mcz.* Rengi kaçmak, benzi solmak. 3. *mcz.* Çoluk çocuğundan ayrılıp tek başına kalmak.

ḳuyruḳ (ḳuyruḫ; CC.) Kuyruk. (BM, BV, DM, GT, İM, İN, KFT, Kİ, MG, RH, TZ).	**ḳuyrıḳ** *ism.* 1. Kuyruk. 2. İnsan ve hayvanların art tarafı. 3. *mcz*. Bir şeyin sivriltilmiş ucu. 4. *mcz*. Bir şeyin sonu; *Köştiñ ḳuyrığı* göçün sonu; *ḳuyrığı jerge tiymev* koşuşturmak; *ḳuyrığın basuv* oturmaya başlamak; *ḳuyrığın sırtḳa saluv* kenara çekilmek.
ḳuzġun Gagası ve kuyruğunun tüyü uzun ve çok siyah karga. (İH, İM, Kİ, KK, TZ).	**ḳuzġın** *ism.* 1. Kuzgun. 2. Gaddar, acımasız, zalim.
küfr *ar.* Küfür. (GT, İM, KFT).	**küpir** *ism. ar. dn.* 1. Tanrı'nın varlığı ve birliği gibi dinin temellerinden sayılan inaçları inkâr etme ve bu yolda söylenen söz, küfür. 2. *mcz*. Haddini aşma, aşırılık.
kül- Gülmek. (BM, CC, DM, Gİ, GT, İM, KF, KFT, Kİ, KK, MS, TA, TZ).	**kül-** *fl.* 1. Gülmek. 2. *mcz*. Dalga geçmek, alay etmek. *Külki boluv* gülünç duruma düşmek, rezil olmak; *külkige aypaluv* alay konusu olmak, gülünç duruma düşmek.
küy- (köy-; İM, KFT, TA.) Yanmak, yakmak. (GT, İM, KFT).	**küy** *ism.* 1. Yanmak, tutuşmak. 2. *mcz*. İçi kan ağlamak.
küydür- (köydür-; BV, CC, İM., köyündür-; KFT, Kİ, RH, TA, TZ.) Yakmak. (CC, GT).	**küydir-** *fl.* 1. Yakmak, yandırmak. 2. *mcz*. Haksız yere suçlamak, iftira etmek, karalamak. 3. *mcz*. Üzmek, zor durumda bırakmak, kalp kırmak.
maraż *ar.* Hastalık. (GT).	**merez** *ism. ar. mdl.* 1. Maraz. 2. Bulaşıcı hastalık. 3. Frengi hastalığı. 4. *mcz*. Kötü niyet.
maymūn *ar.* Maymun. (CC, DM, KFT, KK, TZ).	**maymıl** *ism. ar. hyvn.* 1. Maymun. 2. *mcz*. Taklitçi kimse.

Tablo 3.2 (devam)

mey (beyin; İN, TA, TZ., beyni; DM., meyin; İM., meyni; KFT., miyin; TZ., miyni; BV.) Beyin. (Kİ).	**mıy** *ism.*1. Beyin. 2. *mcz.* Şuur, bilinç; *mıyġa kirmev* anlamamak; *mıyġa ḳonuv* anlamak, kavramak; *mıyı aşuv* kafası karışmak; *mıyına ḳuyu* anlatmak, izah etmek, kavratmak; *mıyın jev* başını ağrıtmak, kafasının etini yemek.
naẓar *ar.* Bakış, görüş. (BV, Gİ, GT, KF, KFT, MG).	**nazar** *ism. ar.* 1. Dikkat, bakış. 2. *mcz.* Göz. *Nazar avdaruv (saluv)* ihtimam göstermek, dikkatini vermek.
necīs *ar.* Pis, mundar. (Gİ, GT, İM, KF, KFT, MS).	**näcis** *ism. ar.* 1. Necis, pislik, necaset. 2. *mcz.* Alçaklık, rezillik.
oçaḳ Fırın, ocak. (CC, DM, KFT, KK, TZ).	**oşaḳ** *ism.* 1. Ocak. 2. *mcz.* Aile, yuva, ocak. 3. *mcz.* Bir şeyin en çok bulunduğu ve yapıdığı yer, yuva. *Yasavi oşaġı* Yesevi ocağı; *Türkistan mädeniyet oşaġı* Türkistan Kültür Ocağı.
orun (urun; İH.) 1. Yer, mahal. (CC, Kİ). 2. *(urun)* Mertebe.	**orın (ornı)** *ism.* 1. Yer, mekân. 2. Mevki, makam. 3. *mcz.* Önlem, hususiyet, özellik. *Ornı bölek* yeri başka; *ornına kelüv* eski hâline dönmek; *ornı kelgende* yeri geldiğinde; *ornın tabuv* yerine gelmek, yerini bulmak.
ot (I) (od; Gİ, KF, KFT, TA.) Ateş. (BM, CC, DM, İM, İN, Kİ, TA). *Ot urnı* fırın, ocak. (TZ).	**ot (I)** *ism.* 1. Od, ateş. 2. *mcz.* Güç, kuvvet, cesaret. *Ot jürek* cesaretli, kararlı; *otḳa iyterüv* ateşe, tehlikeye atmak; *otḳa küyip, suvġa batuvġa bar* canını feda etmeye hazır; *otpen oynav* ateşle oynamak, belâ aramak; *otımen kirip, külimen şıġuv* evin bütün işlerini yapmak.

ovuz (aġuz; Kİ., avuz; BM, TZ.) Deve veya koyunun ilk sütü (Kİ),	**uvız** *ism.* 1. Yeni doğurmuş memelilerin ilk sütü, ağız. 2. Ağızdan (ilk sütten) yapılan lezzetli bir yemek. 3. *mcz.* Yumurtanın akı ve sarısı. .4 *mcz.* Tazei körpe. *Uvız ḳımız* bahardaki ilk kımız.
oyan- (uyal-; İM, uyan-; CC, GT, İM, KF, KFT, TA.) Uyanmak. (BM, Gİ).	**oyan-** *fl.* 1. Uyanmak. 2. *mcz.* Canlanmak, dirilmek. 3. *mcz.* Bilinçlenmek; gerçekleri anlar, kavrar duruma gelmek.
oyandır- (oyandur-; BM., uyandır-; KK., uyandur-; KFT, Kİ.) Uyandırmak. (Gİ).	**oyandır-** *fl.* Uyandırmak, aklını başına getirmek.
oyov (uyaġ; GT., uyaḫ; CC., uyaḳ; İM., uyanıḳ; TZ, KFT, Kİ, TA., uyanuḳ; TZ, KFT, Kİ, TA.) Uyanık. (CC).	**oyav** *sft.*1. Uyanık, ayık. 2. *mcz.* Sezgi gücü yüksek, arif. *Kökiregi oyav* şuurlu, bilinçli.
ögüz (öküz; BM, BV, DM, GT, Kİ, KK, TA, TZ.) Öküz. (CC). *Öküz alması* ayva.	**ögiz** *ism.* 1. Öküz. 2. *mcz.* Dev, devâsâ. 3. *mcz.* Alık, kalın kafalı. *Ögiz arba* öküz arabası; *ögiz ayan* çok yavaş yürüme.
öli (ölü; CC, GT, Gİ, İM, KF, KFT, Kİ, MS, TA., ölüg; İM.) Ölü. (GT, İM, KFT, TZ).	**öli** *sft.* 1. Ölü, ölmüş. 2. *mcz.* Cahil, bilgisiz, şuursuz. *Öli arvaḳ* ölen ataların ruhu, ervah; *öli suv* a) kaynamamış su b) durgun su; *öli tilder* ölü diller: *Öli riza bolmay, tiri bayımaydı (maḳal).* Ervah razı olmadan, diriler mutlu olamaz.
ölüm Ölüm. (BM, GT, Gİ, İM, KF, MG, TZ).	**ölim** *ism.* 1. Ölüm, vefat, ecel. 2. *mcz.* Ar, namus. *Ölim avzında jatuv* ölüm döşeğinde yatmak; *ölim avzınan ḳaluv* ölümden dönmek; *ölimge bel baylav* ölümü göze almak.

ölümdük Leş, hayvan ölüsü. (İM).	**ölimtik** *ism.* 1. Leş. 2. *mcz.* Aciz, hâlsiz, çaresiz.

Tablo 3.2 (devam)

ön- Büyümek, neticelenmek. (Kİ).	**ön-** *fl.* 1. Bitmek, yeşermek. 2. *mcz.* (iş) İyi, yaver gitmek, verimli olmak. 3. *mcz.* Çoğalmak, türemek.
örgeçlen- Hörgüçlenmek. (İM).	**örkeşten-** *fl.* 1. Tümsek tümsek, tepe tepe olmak. 2. Semirmek, yağ bağlamak. 3. *mcz.* Sevinmek, mutlu olmak, şad olmak.
örte- Yakmak. (GT, TA).	**örte-** *fl.* 1. Yakmak, tutuşturmak, ateşlemek. 2. *mcz.* Büyük bir acı sebebiyle çok üzülmek: *Bul oḳiyga onıñ jüregin örtep ketti.* Bu olay onun yüreğini yaktı. 3. (yiyecek) İçini yakmak, midesini kaynatmak.
ös- (I) Binaya veya ağaça çıkmak, tırmanmak. (KK). **ös- (II)** Yetişmek, gelişmek. (CC).	**ös-** *fl.* 1. (saç, sakal vb.) Uzamak. 2. Büyümek, olgunlaşmak. 3. Çoğalmak, artmak. 4. *mcz.* Makam, mevki, rütbe bakımından yükselmek, terfi etmek. 5. *mcz.* İlerlemek, gelişmek. *Örkeniñ össin* çok yaşa.
pūl (bul; DM.) *far.* 1. En küçük para. (TZ). 2. *(bul)* Altın ve gümüş olmayan para.	**pul** *ism. far.* 1. Para, akçe. 2. *mcz.* Pahalı. *Pul boluv* pahalanmak.
pūlād *far.* Çelik. (GT).	**bolat** *ism. far.* 1. Çelik. 2. *mcz.* Sağlam, kuvvetli, güçlü.
rūḥ *ar.* Can, ruh. (GT, İN).	**ruḥ** *ism. ar.* 1. *flsf.* Ruh, öz, tin. 2. *mcz.* Manevî güç, kuvvet, duygu: *Jastardı otanşıldıḳ ruḥta tärbiyelev kerek.* Gençleri vatanseverlik duygularıyla yetiştirmek gerekir.

salḳun Esinti, rüzgâr. (CC).	**salḳın** *sft.* 1. Soğuk, serin. *Salḳın jel* soğuk rüzgâr; *salḳın suv* soğuk su. 2. *mcz*. Araları açık, soğuk. *Salḳın ḳarav* soğuk davranmak. *Salḳın ḳandılıḳ* soğukkanlılık.
sanġrav (saġır, sanġır) Sağır, işitmeyen (TZ).	**sañırav** *ism.* 1. Sağır. 2. *mcz.* Vurdumduymaz, umursamaz, aldırmaz.
sarāy *far.* Saray, ev. (BM, CC, GT, İM, TA).	**saray** *ism. far.* 1. Saray. *Mädeniyet sarayı* kültür sarayı, kültür merkezi. 2. Ahır, samanlık. 3. *mcz*. İnsanın iç dünyası.
sasıḳ Kötü kokan. (TZ).	**sasıḳ** *sft.* 1. Kokmuş, kokuşmuş. 2. *mcz*. Art niyetli.
sat- (ṣat-; BM, CC, Gİ, GT, KF, KFT, Kİ, TZ., ṣaṭ-; KK.) Satmak, satış yapmak. (TA).	**sat-** *fl.* 1. Satmak. 2. *mcz*. Pazarlamak. 3. Kendi mefaati uğruna başkalarına ihanet etmek. *Arın satuv* arını satmak; *otanın satuv* vatanını satmak.
satıl- Satılmak. (İM, KFT, Kİ).	**satıl-** *fl.* 1. Satılmak. 2. *mcz*. İhanet etmek, satılmak: *Ol akşaġa satılmaydı.* O, paraya satılmaz.
sayra- Ötmek, şakımak. (GT, TZ).	**sayra-** *fl.* 1. Ötmek, şakımak, şakramak: *Bülbül sayradı.* Bülbül şakıdı. 2. *mcz*. Güzel, dili sürçmeden, akıcı konuşmak: *Musa ağılşın tilinde sayrap tür.* Muda İngilizceyi çok iyi konuşuyor. 3. Durmadan konuşmak, çenesi düşmek. 4. *mcz*. Belirgin, açık görünmek. *Kökirekte sayrap tür* birçok şeyi çok iyi bilmek.
semir- (semri-; Kİ.) Semirmek, yağlanmak. (BV, CC, GT, TZ).	**semir-** *fl.* 1. Semirmek, şişmanlamak. 2. *mcz*. Kibirlenmek, gururlanmak, böbürlenmek.

Tablo 3.2 (devam)

sın- Kırmak, kırılmak. (BV, CC, Gİ, GT, İH, İM, İN, KF, KFT, Kİ, MG, TA, TZ.).	**sın-** *fl.* Kırılmak, parçalanmak: *Onıñ ḳolı sındı.* Onun kolu kırıldı. 2. *mcz.* Boyun eğmek, razı olmak, yatışmak. 3. *mcz.* (soğuk) Kırılmak, etkisi azalmak: *Tüske ḳaray ayaz sındı.* Öğlene doğru ayazın etkisi azaldı.
siḥr *ism. ar.* Büyü, sihir. (İM, KFT).	**siyḳır** *ism. ar.* 1. Sihirbaz, büyücü, efsuncu. 2. *mcz.* Sır, gizem.
silkin- Silkinmek, sarsılmak. (CC, İM, TZ).	**silkin-** *fl.* 1. Sarsılmak, silkinmek. *Jer silkinüv* deprem olmak. 2. *mcz.* Öfkelenmek, sinirlenmek.
siñir- Sindirmek, içine almak. (CC).	**siñir-** *fl.* Sindirmek, hazmetmek: *Onıñ asḳazanı tamaḳtı jaḳsı siñiredi.* Onun midesi yemeği iyi sindiriyor. 2. *mcz.* Sahiplenmek, benimsemek.
sol- (sovul-; TZ.) Solmak, rengini atmak. (BV, GT, İH).	**sol-** *fl.* 1. Solmak, sararmak: *Gülder suvsız ḳalsa soladı.* Güller susuz kalınca solar. 2. *mcz.* Zayıflamak, erimek, sararıp solmak: *Ḳaygıdan soldı.* Dertten, sıkıntıdan sararıp soldu.
sor- (II) Emmek. (İM, Kİ, TA).	**sor-** *fl.* 1. Emmek, soğurmak, sorumak: *Buzav enesiniñ emşegin sordı.* Buzağı anasının memesini emdi. 2. (sigara, pipo vb. için) İçmek, çekmek. 3. *mcz.* Birisinin hakkını yemek, haksız kazanç sağlamak. 4. *mcz.* Sarartmak, bozartmak, morartmak. 5. *mcz.* Zayıflatmak, bitkin düşürmek. *Süliktey soruv* sülük gibi emmek, sömürmek.
sovı- (safu-; İM., sovu-; BV, İM.) Soğumak. (Kİ).	**suvı-** *fl.* 1. Soğumak. *Kün suvıdı.* Hava soğudu. 2. *mcz.* Dinlenmek,

	nefeslenmek. 3. *mcz.* Araları açılmak, soğumak. *Olardıñ araları suvıp ketti.* Onların arası soğudu.
sovuḳluḳ (safuḳluḳ; İM., savuḳluḳ; İM.) Soğuk, soğukluk. (BM).	**suvıḳtıḳ** *ism.* 1. Soğukluk. 2. *mcz.* Soğuk olma (insan).
sön- (seyün-; Kİ., söyün-; Kİ.) Sönmek. (GT).	**sön-** *fl.* 1. Sönmek, parlaklığını, ışığını yitirmek: *Şam sönip ḳaldı.* Lamba söndü. 2. *mcz.* Bitmek, tükenmek, kesilmek: *Söngen ümit ḳayta tutandı.* (kesilen) Umudu yeniden yeşerdi, canlandı.
susa- (sufsa-; İM., susan bol-; BM., suvsa-; BV, CC.) Susamak. (BM, CC, GT, İM, Kİ, TZ).	**susa-** *fl.* 1. Susamak. 2. *mcz.* Özlemek, hasret, çekmek, susamak.
suval- (su) Yere batmak, kaybolmak. (İM, KF, KFT).	**suval-** *fl.* 1. Suyu çekilmek, kurumak. 2. Sütten kesilmek: *Siyır suvalıp ketti.* İneğin sütü kesildi. 3. *mcz.* Zayıflamak, incelmek.
suvuḳ (savuḫ; CC, sovuḳ; BM, BV, Gİ, KFT, Kİ, MG, RH, TZ., soyuḳ; TZ., savuḳ; CC, DM, GT, İM, TA.) Soğuk. (CC).	**suvıḳ** *sft.* Soğuk. *Ḳara suvıḳ* kuru, kara soğuk; *suvıḳ jaḳ* soğuk bölge. 2. *mcz.* Soğuk (kimse). *Tüsi suvıḳ adam* soğuk görünüşlü kimse; *suvıḳ közben ḳarav* soğuk bakmak, beğenmemek; *suvıḳ söz (ḫabar)* kara haber; *suvıḳ tiyu* soğuk almak, üşütmek.
süvek (sönük; BM., sövek; CC., sügük; TZ., sümük; DM, Kİ., süñek; DM, Kİ., süñük; BV, GT, İH, İM, KFT, Kİ, MG, MS, TA, süveg; İN, RH., süvük; Kİ.) Kemik. (Gİ, İN, KF, KK, RH, TZ).	**süyek** *ism.* 1. Kemik. 2. Çadırın iskeletini oluşturan çubuklar. 3. *mcz.* Naaş, ceset. 4. *mcz.* Soy, nesep, kök.

Tablo 3.2 (devam)

süye- (söven-; İM., süven-; İN., süyen-; CC, TZ.) Dayanmak, söykenmek. (TZ).	**süye-** *fl.* 1. Desteklemek. 2. Dayamak: *Kürekti ḳabırġaġa süyep ḳoydı.* Küreği duvara dayadı. 2. *mcz.* Kollamak, desteklemek. *Arḳa süyev* (birinden) destek almak, (birine) arkasını dayamak.
süyen- (söven-; İM., süven-; İN., süye-; TZ.) Bir şeye dayanmak. (CC, TZ).	**süyen-** *fl.* 1. Dayanmak, yaslanmak. 2. *mcz.* Bir şeyi esas turmak, bir şeye dayanmak. 3. *mcz.* Birisine güvenmek. *Tilimen jağına süyenüv* bilgiçlik taslamak.
süz- Süzmek, temizlemek. (BV, CC, Kİ, TA, TZ).	**süz- (II)** *fl.* 1. Süzmek, süzgeçten geçirmek. 2. Tor ile, ağ ile balık avlamak. 3. *mcz.* Etrafı kolaçan etmek, süzmek.
şeker (çeker; BM, Kİ, şaḳar; CC., sükker; BV, GT, KFT.) *far.* Şeker. (CC, DM, GT).	**şeker** *ism.* Şeker. *Ḳum şeker* toz şeker. 2. *mcz.* Tatlı, şirin.
şeyṭān *ar.* Şeytan. (CC, Gİ, GT, İM, KF, MS).	**şaytan** *ism. ar.* 1. İblis, şeytan. 2. *mcz.* Lânetlenmiş, lânetli, mel'un. *Şaytan azġıruv* şeytana uymak; *şaytan türtüv* şeytan dürtmek, bir belâya uğramak; *ümitsiz şaytan* ümit kesme, ümitsizlik sadece şeytan işidir; *araġa şaytan kirüv* araya kara kedi girmek. **saytan** *ism. ar. dn.* 1. Şeytan. 2. *mcz.* Arabozucu, fitneci, fesat çıkaran. *Saytanı ustav* çok sinirlenmek, cinleri başına toplamak.
şibin (çibin; BV, CC, GT, İM, Kİ, TA., cibin; TA., çıbın; BV.) Sinek, karasinek. (DM, TZ).	**şıbın (I)** *ism.* 1. Sinek. 2. *mcz.. mtl.* Can. *şıbın jan* hayat, ömür; *şıbın janı közine körinüv* canı acımak; *şıbın janın ḳoyarğa jer tappav* acıdan ne yapacağını bilememek, zorlanmak;

	şıbın şaḳḳan ḳurlı körmev hissetmemek, etkilenmemek. **şıbın (II)** *ism.* İskambilde sinek.
şürü- (çürü-; BV, CC, İM, Kİ., çüri-; İM.) Çürümek. (TZ).	**şiri-** *fl.* 1. Bozulmak, çürümek. 2. *mcz.* Mahvolmak, bitmek, ölmek. *Türmede şirüv* hapiste çürümek. 3. *mcz.* Hesapsız, sayısız. *Şirigen bay* servetinin, malının haddi hesabı olmayan, zengin.
şürük (çürük; GT, İM.) Çürük. (DM).	**şirik (şirindi)** *sft.* 1. Çürük. *Şirik alma* çürük elma. 2. *mcz.* Elinden iş gelmeyen, sünepe, beceriksiz, sümsük.
ṭabl *ar.* Davul. (BM, GT, İM, KFT).	**dabıl** *ism. ar.* 1. Davul. 2. *mcz.* Sinyal, tehlike çanı.
tamuḳ (tam; TZ., tamu; CC, KFT, TA, TZ., tamuġ; GT, İM., tamuḫ; CC., tamuv; Kİ.) Cehennem. (CC).	**tamuḳ** *ism. sgd. dn.* 1. Cehennem, tamu. *Tamuḳ otı* cehennem ateşi. 2. *mcz.* Mihnet, azap, cefa.
tanġ- Bağlamak, desteklemek. (CC).	**tañ-** *fl.* 1. Sıkıca bağlamak, sarmak: *Ḳolın tañıp aldı.* Kolunu sıkıca sardı. 2. *mcz.* Suçu başkasının üzerine atmak, iftira etmek.
tañsıḳ (dansuk, tañsuḳ, tansuḳ) Acayip, şaşılacak şey (CC, Kİ).	**tañsıḳ** *ism.* 1. Merak, heves. 2. *mcz.* İhtiyaç, gereksinim.
tapta- Bastırmak. (CC).	**tapta-** *fl.* 1. Ayaklarıyla basmak, ezmek, çiğnemek. *Şöpti taptav* çimenleri ezmek. 2. Demiri ateşte kızdırarak dövmek. 3. *mcz.* İmha etmek, yok etmek, harap etmek. 4. *mcz.* Beğenmemek, kendini üstün görmek.

Tablo 3.2 (devam)

tar (dar; Gİ, KF., ṭar; KK, TA.) 1. Dar, geniş olmayan. (BV, CC, GT, İM, İN,	**tar** *stf.* Dar, geniş olmayan. *Beyili tar* kıskanç, kıskanan; *köküregi tar*

Kİ, MG, RH, TZ) 2. Sıkışık, sıkıntılı. (GT, MG). *Tar bol-* daralmak, sıkılmak. (Kİ, TZ).	ufuksuz, vizyonsuz, dar görüşlü; *tar jerde ḳol sozuv* dar zamanda yardım eli uzatmak; *tar ḳursaġın keñeytüv, tas emşegin jibitüv* çocuk sahibi olmak; *taḳiyasına tar kelüv* küçümsemek, azımsamak, yetersiz bulmak. **dar** *sft.* Dar, geniş olmayan.
tarġa- Dağılmak. (GT).	**tarḳa-** *fl.* 1. Bölünüp dört bir yana dağılmak, saçılmak, yayılmak. 2. *mcz.* Dinmek, normale dönmek, düzelmek, yatışmak. *Aşuvı tarḳav* öfkesi dinmek, yatışmak.
tart- (I) (dart-; BM., ṭart-; TA.) Tartmak, ölçmek. (BM, İM, Kİ, TA). **tart- (II)** (tarta-; TZ.) 1. Çekmek. (Kİ, MG). 2. Çekip çıkarmak. (TZ). 3. Asılmak. (MG).	**tart-** *fl.* 1. Kendine çekmek. 2. Taşımak, ulaştırmak. 3. Sarmak, dolamak, takmak. 4. Germek, tutmak. 5. Yutmak, içine almak; *ol temeki tartpaydı.* O, sigara içmiyor. 6. Müzik aleti çalmak: *Üş ay işinde dombıra tartuvdı üyrendim.* Üç ayda dombıra çalmayı öğrendim. 7. Çekmek, benzemek: *Men äkeme tartḳanmın.* Ben babama çekmişim. 8. İthaf etmek, armağan etmek. 9. *mcz.* İlgisini çekmek. 10. *mcz.* Öğütmek, un ufak etmek. 11. *mcz.* Ölçmek, tartmak. 12. *mcz.* Aniden bir tarafa bir tarafa yönelip gitmek. *Tartıp aluv* zorla elinden çekip almak; *tartıp jiberüv* tokat atmak, tokatlamak.
taşḳın (taşḳun; Kİ.) Sel, taşkın su. (İH, TA).	**tasḳın** *ism.* 1. Taşkın, sel. 2. *mcz.* Aşırı güç, enerji.

tatlı (datlu, tatıġlı; CC., ṭatlı; KK, TA., tatlu; Kİ.) 1. Tatlı. (BV, CC, M, GT, İM, RH, TZ). 2. *(tatıġlı)* Lezzetli.	**tätti** *sft.* 1. Şeker tadında olan, tatlı, lezzetli. 2. *ism.* Şekerli şeylerle yapılan yiyecek, tatlı. 3. *mcz.* Yakın, değerli. 4. *mcz.* Hoş, çekici. 5. *mcz.* Barış, birlik ve beraberlik içinde olan, dost. *Balday tätti* baldan tatlı; *tätti til* gönül alıcı söz, tatlı dil. *Tätti uyḳı* derin uyku.
tay- Ayağı kaymak, yanılmak. (İM, MG, TZ).	**tay-** *fl.* 1. Kaymak, dengesini kaybetmek. 2. *mcz.* Sıvışmak, kaçmak, kaytarmak. 3. *mcz.* Caymak, vazgeçmek. 4. *mcz.* Sapmak, yoldan çıkmak. *Basınan bağı tayu* talihsizliğe uğramak.
tayġaḳ (tayḳaḳ; TZ.) Kaygan yer. (TZ).	**tayġaḳ** *sft.* 1. Kaygan, kaygın. 2. *mcz.* Dönek, kaypak.
tāze (teze; DM, KFT, Kİ, TZ.) *far.* Taze, körpe. (BV, GT, İM, İN, RH).	**taza** *sft.* 1. Temiz, kirsiz. 2. Sun'î olmayan, katkısız, saf; tabiî, doğal. *Taza kümis* saf gümüş. 3. *mcz.* Namuslu, temiz, dürüst (insan). *Taza adam* temiz, dürüst, namuslu kimse; *ḳulan taza ayıġuv* tamamen iyileşmek.
tekeçük Küçük teke. (TA).	**tekeşik** *ism.* 1. Henüz yaşını doldurmamış teke. 2. *mcz.* Yöneticilik taslayan, kendine yönetici süsü veren kimse.
teñiz (deñiz; BM, Gİ, KFT, MS., teniz; İH, Kİ., tiñiz; BV, DM, GT.) Deniz. (CC, DM, GT, İM, KK, TA, TZ).	**teñiz** *ism.* 1. Deniz. *Teñiz avruvı* deniz tutması; *aşıḳ teñizge şıġuv* denize açılmak; *teñiz jaġası* deniz kıyısı; *teñiz tolḳını* deniz dalgası; *teñizdiñ tübi* denizin dibi. 2. *mcz.* Bolluk, çokluk, sınırsızlık.

Tablo 3.2 (devam)

tereñ (derin, teren; TZ., terin; TA, TZ.) Derin. (CC, GT).	**tereñ** *sft.* 1. Derin, dibi gözükmeyen. *Tereñ ḳudıḳ* derin kuyu. 2. *mcz*. Değerli, kıymetli, önemli. *Tereñ bilim* derin bigi. 3. *zrf.* Etraflıca, genişçe, çok yönlü, derinlemesine. *Tereñ jara* derin yara; *tereñ sezim* derin duygu.
tırnaḳlı (tırnaḳlu; RH.) Tırnaklı. (İM).	**tırnaḳtı** *sft.* 1. Tırnağı olan, tırnaklı. 2. *mcz*. Güçlü, kuvvetli azılı.
til (I) Dil, ağızdaki dil. (BV, CC, DM, GT, İM, KFT, KK, İN, RH, TZ).	**til (I)** *ism.* 1. Canlıların konuşma ve tat alma organı, dil. 2. *mcz.* İbre (saat). 3. *mcz.* Esir, tutsak.
tilsiz (dilsüz; KFT, MS., tilsüz; KFT, RH.) Dilsiz, lâl. (Kİ, TZ).	**tilsiz** *sft.* 1. Dilsiz, konuşamayan, tat. 2. *mcz.* Kaskatı kesilmiş, donup kalmış. *Tilsiz jav* sessiz sedasız gelen belâ, felâket. 3. Sessiz, sakin. *Tilsiz tünde* sessiz gece; *ot pen suv tilsiz jav* yangın ile su baskını sessiz (dilsiz) düşman.
tiril- (diril-; KFT, TZ., tiri-; BM, Kİ., tirik-; BV.) Dirilmek, canlanmak, yaşamak. (BV, CC, GT, İM, Kİ, TA, TZ).	**tiril-** *fl.* 1. Dirilmek, canlanmak. 2. *mcz.* Güçlenmek, kuvvetlenmek.
tiş (diş; Gİ, KF, KFT, RH, TZ.) Diş. (BV, CC, DM, GT, İM, Kİ, KK, TA, RH, TZ).	**tis** *ism.* 1. Diş. *Azuv tis* azı dişi; *kürek tis* kesici (ön) diş; *süt tis* süt dişi; *tis därigeri* diş doktoru. 2. *mcz.* Alet, edavat, makine dişi. *Tis jaruv* dişi çıkmaya başlamak; *tis ḳaḳḳan* tecrübeli, deneyimli; *tisi batpav* cesaret edememek; *tisin ḳayrav* diş bilemek, kin tutmak.
tişli Dişli. (BV).	**tisti** *sft.* 1. Dişli, dişi keskin olan. 2. *mcz.* Azılı, güçlü.
tiz (diz; DM, Gİ, İN, KF, KFT, Kİ, RH, tizgi; CC.) Diz. (BV, CC, İM, İN, KK, Kİ, MG, RH, TZ).	**tize** *ism.* 1. Diz. 2. *mcz*. Zulüm, baskı. *Tize bügüv* a) diz çökmek b) diz üstü

	oturmak, boyun eğmek, teslim olmak; *tize ḳosuv* birleştirmek, birlik olmak.
tizgin (tüzgün; DM.) Dizgin. (CC, İM, Kİ, TA).	**tizgin** *ism.* 1. Dizgin. 2. *mcz.* Bağımsızlık, özgürlük. 3. *mcz.* Yönetim, idare. *Tizginge jabısuv* idareyi ele geçirmeye çalışmak; *tizginden ustav* özgürlüğünü kısıtlamak; *tizginin öz ḳolına aluv* bağımsızlığa kavuşmak.
tizginle- Dizginlemek. (Kİ).	**tizginde-** *fl.* 1. Dizginlemek, dizgin takmak. 2. *mcz.* Kendi hâline bırakmak, özgürlüğünü kısıtlamak. 3. *mcz.* Bir konuya hâkim olmak, bilmek.
toḳ (ṭoḳ); TA. Tok, aç olmayan. (GT, TZ).	**toḳ** *sft.* 1. Tok. 2. Karnı tok, sırtı pek. 3. *mcz.* Şişman, semiz. *Toḳ bäyge* hazırlıksız, kısa mesafeli at yarışı; *toḳ işek* kalın bağırsak.
toḳuş- Savaşmak, vuruşmak. (İM, MG, TZ).	**toġıs- (I)** *fl.* 1. Kavuşmak, buluşmak, karşılaşmak. 2. *mcz.* Hemfikir olmak, aynı fikiri paylaşmak. **toġıs- (II)** *fl.* Çekişmek, savaşmak.
toñ Buz, don. (Kİ).	**toñ** *ism.* 1. Don. 2. *mcz.* (kalp) Katılaşmak, taşlaşmak. *Toñ may* iç yağı, don yağı; *toñ moyın* inatçı, dediği dedik (kimse).
toñuz (danġuz; TZ., danġḳuz; TZ., donḳuz; KK., taġuz; DM., tonġuz; BM, BV, CC, İM., ṭonġuz; TA.) Domuz. (Kİ).	**doñız** *ism.* 1. Domuz. 2. *mcz.* Kaba, sevimsiz.
tozaḳ Cehennem. (BM).	**tozaḳ** *ism. far.* 1. Cehennem, tamu. *Tozaḳ otı* cehennem ateşi. 2. *mcz.* Azap, işkence. *Tozaḳtan ḳutḳaruv* işkenceden kurtarmak.

Tablo 3.2 (devam)

tögül- (dökil-; Gİ., dökül-; KF., tökel-; BM., tökül-; GT.) Dökülmek, akmak. (CC).	**tögil-** *fl.* 1. Dökülmek. 2. *mcz.* Akıcı şekilde okunmak, akıp gitmek (şiir, şarkı).
tök- (dök-; Gİ, KF, KFT, Kİ, MS, RH.) Dökmek. (BM, BV, CC, GT, İM, Kİ, TA, RH).	**tök-** *fl.* 1. Dökmek, boşaltmak. 2. *mcz.* Varını yoğunu saçmak, israf etmek. *Akşa tögüv* paraları savurmak. 3. *mcz.* (şarkı, şiir) Söylemek. *Än tögüv* arka arkaya şarkı söylemek. 4. *mcz.* İp sarmak. *Abıroyın tögüv* rezil olmak; *Köz jasın tögüv* gözyaşı dökmek; *ter tögüv* ter dökmek.
törpi Törpü, eğe. (Kİ).	**türpi** *ism.* 1. Törpü. 2. *mcz.* Kaba, nezaketsiz.
töşe- (döşe-; Gİ, Kİ, MS.) Döşemek, yaymak. (BM, İM, Kİ, KK, TA, TZ).	**töse-** *fl.* 1. Döşemek, sermek. *Edenge kilem tösev* yere halı sermek. 2. *mcz.* Kulağını dayayıp dinlemek.
tunçuḳ- (tumçuḳ-; TZ., tumsuḳ-; TZ.) Ölürcesine bayılmak. (TZ).	**tunşıḳ** *ism.* 1. Boğulmak, nefes alamamak. *Suvġa tunşıġuv* suda boğulmak. 2. *mcz.* Yok olmak, imha olmak, mahvolmak.
tuşa- Beygirin ayaklarını birbirine bağlamak. (Kİ).	**tusa- (tusavla-)** *fl.* 1. Köstek vurmak, iple veya kayışla bağlamak. 2. *mcz.* Kendi hâline bırakmamak, engel olmak, kösteklemek.
tuşaḳ (tuşar; TZ.) Ata vurulan ayak bağı. (Kİ, TZ).	**tusav** *ism.* 1. Köstek, bukağı. 2. *mcz.* Engel, mâni, set. *Tusav boyı* kısa mesafe; *tusav keser (etng).* a) henüz yürümeye başlayan çocuğun düzgün yürümesi için ayaklarına bağlanan ipin saygıdeğer biri tarafından kesilme geleneği b) herhangi bir konuda ilk tanıtımın yapıldığı tören; *ayağına tusav tüsüv* başı bağlanmak, evlenmek.

tuyaḳlı Toynaklı. (BV).	**tuyaḳtı** *sft.* 1. Toynağı olan, toynaklı. 2. *mcz.* Soyu, nesli devam eden.
tülki (dilkü; Kİ., tülkü; BV, CC, Kİ., tilkü; BM, DM, İM, Kİ, TA.) Tilki. (BM, DM, İM, Kİ, TA).	**tülki** *ism.* 1. Tilki. 2. *mcz.* Uyanık, kurnaz, zeki.
tütün (dütün; Gİ, KF, Kİ.) Duman. (BM, CC, DM, GT, İM, TZ).	**tütin** *ism.* 1. Duman. 2. *mcz.* Ocak, aile ocağı, yuva. *Tütin tütetüv* aile kurmak.
tüyün (düġün; Kİ, TZ.) Düğüm. (TZ).	**tüyin** *ism.* 1. Düğüm. 2. *mcz.* Sonuç, netice, özet.
uçḳun Kıvılcım. (CC, İH).	**uşḳın** *ism.* 1. Uçkun, kıvılcım. 2. *mcz.* Bir şeyin, nişanı, işareti belirtisi.
uçmaḳ Cennet. (BM, CC, İM, İN, KFT, Kİ, MS, TA, TZ).	**uşpaḳ** *ism. dn.* 1. Uçmak, cennet. 2. *mcz.* Mutlu, huzurlu hayat.
uvu (aġı; TZ., aġu; BM, GT, KFT, RH, TA., avu; TZ.) Zehir. (Kİ).	**uv** *ism.* 1. Zehir, agu, sem. 2. *mcz.* Üzüntü, acı, keder, sıkıntı. *Uv tildi* dili zehir gibi, acı dilli; *uv jegen ḳasḳırday* çok gaddar, merhametsiz, zalim, insafsız, kıyıcı.
ür- (I) (köpek için) Ürmek, ulumak, havlamak. (BM, CC, GT, Kİ).	**ür- (I)** *fl.* 1. Ürümek, havlamak. 2. *mcz.* Küfretmek, sövmek.
vatan *ar.* Yurt, vatan. (Gİ, GT, KF).	**otan** *ism. ar.* 1. Vatan. 2. *mcz.* Aile, ocak: *Bizdiñ otanımız - Ḳazaḳstan*. Bizim vatanımız Kazakistan.
yaġa (II) (yaḳa; İM.) Deniz kıyısı, ırmak kenarı. (İM).	**jaġa** *ism.* 1. Yaka. 2 kıyı, kenar, sahil. 3. *mcz.* Hami, koruyucu kimse.
yaḳ- (II) (yaḫ; CC.) Sıvamak, yapıştırmak. (TZ).	**jaḳ- (II)** *fl.* 1. Sürmek, sıvamak. *Krem jaġuv* krem sürmek. 2. *mcz.* Karalamak, iftira atmak. *Taza muḥabbatḳa kir jaġuv* gerçek aşka leke sürmek.

Tablo 3.2 (devam)

yala- Yalamak. (BM, BV, CC, Kİ, İM, KK, TA, TZ).	**jala-** *fl.* 1. Yalamak. 2. *mcz*. Sıyırmak. *Jalap ötüv* değip geçmek. 3. *mcz*. (ayaz) Yüzü yakmak.
yalın Yalın, alev. (CC).	**jalın** *ism.* 1. Alev. 2. *mcz*. Güç, kuvvet.
yan- Yanmak. (BM, GT, Kİ, TZ).	**jan-** *fl.* 1. Yanmak, tutuşmak. 2. *mcz*. Parlamak, ışıldamak. *Juldızı januv* yıldızı parlamak. 3. *mcz*. Kaygılanmak, endişelenmek.
yara Yara. (BV, CC, Gİ, İH, İM, KF, MG, RH).	**jara** *ism.* 1. Yara, bere, 2. *mcz*. Dert, tasa, kaygı, üzüntü.
yaralı (yaralu; KFT, RH.) Yaralı, yaralanmış. (İM, TZ).	**jaralı** *sft.* 1. Yaralı, yarası olan. 2. *mcz*. Dertli, kederli, üzüntülü.
yaşar- Yeşermek, yeşillenmek. (GT, Kİ).	**jasar-** *fl.* Gençleşmek, genç görünmek. 2. *mcz*. Güzelleşmek, canlanmak, renklenmek.
ye- (yi-; BV, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MS, RH., yiy-; TZ.) 1. Yemek. (BM, CC, DM, Gİ, KF, Kİ, KK, TA, TZ). 2. *(yi-)* (kurt, böcek) Kemirmek. (MG).	**je-** *fl.* 1. Yemek: *Et jep, sorpa iştik.* Et yeyip, çorba içtik. 2. Pas tutumak, çürümek, bozulmak: *Temirdi tot jedi.* Demiri pas tuttu. 3. *mcz*. Kandırmak, aldatmak. 4. *mcz*. Bir şeyi kendine dert edinmek, içine atmak.
yığla- (ağla-; Gİ, KF, Kİ, KK, TA., ığla-; CC, Kİ., ıla-; CC., yağla-; DM., yıyla-; TZ., yoḳla-; KK.) Ağlamak, sızlamak. (DM, GT, İM, KK, TZ).	**jıla-** *fl.* 1. Ağlamak. 2. *mcz*. Kederlenmek, hüzünlenmek.
yılı (ılı; Kİ., yılu; CC.) Sıcak, ılık. (CC, TZ). *Yılı su* hamam. (TZ).	**jılı** *sft.* 1. Ilık. 2. Merhametli, şefkatli. *Jüzi jılı* güler yüzlü; *jılı söz* tatlı söz; *jılı tiyu* beğenmek, hoşuna gitmek; *jılı ḳabaḳ bildirüv* güler yüz göstermek.
yibek (ipek; CC., yipek; BV, İM, Kİ, TA, TZ.) İpek. (CC).	**jibek** *ism.* 1. İpek. 2. *mcz*. Yumuşak, nazik, kibar.
yigitlik (yeyitlik; CC.) Gençllik, yiğitlik. (CC).	**jigittik** *ism.* 1. Yiğitlik, delikanlılık. 2. *mcz*. Kahramanlık, erlik.

yimişlü Yemişli, meyveli. (KFT).	**jemisti** *sft.* 1. Meyvesi bol, meyveli. 2. *mcz.* Verimli, yararlı, başarılı, semereli.
yoġunluḳ Kalınlık. (İN, RH).	**juvandıḳ** *ism.* 1. Kalınlık. 2. *mcz.* Güçlülük, kuvvetlilik.
yorġa Koşarak giden at. (Kİ, TA).	**jorġa** *ism.* Yorga, rahvan (yürüyüş). *Jorġa at* yorga, rahvan at. 2. *mcz.* Muvaffak, iyi bilen, konuya hâkim.
yovun (yoġan; CC, MG., yoġın; MG., yoġun; CC, İH, Kİ, KK, MG, RH, TA, TZ., yügün; MG.) 1. Yoğun, kalın, ağır. (TZ). *Yovun bol-* kalınlaşmak. (Kİ). 2. *(yoġun)* İri, kaba. (DM, İH, TZ. 3. *(yoġun)* Yoğun. (BV).	**juvan** *sft.* 1. Kalın, geniş. 2. Şişman, tombul. 3. *mcz.* Güçlü, kuvvetli, gür (ses).
yumrı (yumru) Yuvarlak, yumru (DM, TZ).	**jumır** *sft.* 1. Oval, yuvarlak. 2. İşkembe. 3. *mcz.* Dolgun, tombul.
yumşaḳ (yımşaḳ; CC, İN., yumçaḳ; CC, TZ., yumuşaḳ; GT, İH, KF, KFT.) 1. Yumuşak. (BV, CC, DM, Gİ, İM, KF, Kİ, İN, MG, MS, TA,TZ). 2. *(yumşaḳ)* Zayıf. (CC).	**jumsaḳ** *sft.* 1. Sert olmayan, yumuşak. 2. *mcz.* Sevimli, kulağa hoş gelen, okşayıcı, tatlı (ses).
yumşaḳlıḳ Yumuşaklık, incelik, naziklik. (Gİ, İM, KF, RH).	**jumsaḳtıḳ** *ism.* Yumuşaklık. 2. *mcz.* Yumuşak başlılık, gevşeklik.
yük (I) Yük. (BM, CC, GT, İM, Kİ, KK, MG). **yük (II)** Ağırlık. (MG).	**jük** *ism.* 1. Yük. *Jük maşinası* yük arabası. 2. Yorgan, yastık gibi ev eşyalarının genel adı. 3. *mcz.* Cefa, azap, çile: *Balanıñ avruvı ülken jük.* Çocuğun hastalanması bürük sıkıntı. *Jük saluv* yüklemek; *jük tüsirüv* yük indirmek. 4. *mcz.* Vazife, görev, sorumluluk.
yükle- Yüklemek. (BV, CC, İM).	**jükte-** *fl.* 1. Yüklemek. 2. *mcz.* Görev vermek, görevlendirmek.

yürek Yürek, kalp. (BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, KF, Kİ, MS, TA, TZ).	**jürek** *ism.* 1. Kalp, yürek. 2. *mcz.* Gönül. *Jüregi aynuv* midesi bulanmak; *jüregi alḳınuv* yüreği ağzına gelmek; *jüregi attay tuvlav* yüreği çarpmak; *jüregi avzına şıġıluv* yüreği ağzına gelmek; *jüregi dir etüv* yüreği hop etmek; *jüregi eljirev* yüreği sızlamak; *jüregi zuv etüv* yüreği cız etmek; *jüregi ḳars ayrıluv* yüreğine işlemek; *jüregi lüpildev* yüreği çarpmak; *jüregi ornına tüsüv* içi ferahlamak.
yüreksiz Korkak. (Kİ).	**jüreksiz** *sft.* 1. Korkak, ürkek. 2. *mcz.* Merhametsiz, insafsız.
Zehr *far.* Zehir. (GT).	**Zahar** *ism. far.* 1. Zehir. *Zahar şaşuv* zehir saçmak. 2. *mcz.* Azamet, heybet.

Tablo 3.2 (devam)

3.1.2.3. Komşuluk

(*Syndoche*)

Varlıklar arasındaki birbirlerini çağrıştıran eşitlik-zıtlık, neden-sonuç, parçalık-bütünlük, zaman-mekân gibi ortak özelliklerin birbirinin yerine kullanılmasıdır. Yani bir kelimenin anlam alanın komşu sözlerin anlam alanına bulaşmasıdır (Karaağaç, 2013: 558). Komşuluk, bazen insandan doğaya aktarım yoluyla yapılırken bazen de doğadan insana yapılır. Örneğin, Kıpçak Türkçesinde kullanılan *çat* kelimesi *kumaşın dikiş yeri* anlamında kullanılırken Kazak Türkçesinde *su boğazı* anlamında kullanılmaktadır.

Tablo 3.3: Komşuluk

KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
bebek (bebeçük; Kİ.) Göz bebeği (GT, TZ).	**böbek** *ism.* Bebek.
boġaz (boġaġ; Kİ., boġar; TZ., boġuz; BV, İM., bovaz; TZ.) Boğaz. (BV,	**buġaz** *ism. cğrf.* Boğaz. *Stambul buġazı* İstanbul boğazı.

DM, Gİ, GT, KF, Kİ, KK, RH, TA, TZ).	
boyunla- (I) Boynuna tokat vurmak. (BM, TA). **boyunla- (II)** Kucaklamak. (TZ).	**moyında-** *fl.* İtiraf etmek, ikrar etmek, kabul etmek.
çat Kumaşın dikiş yeri. (Kİ).	**şat (II)** *ism.* İki dağın arasında kalan bürük çukur, vadi, koyak.

3.1.2.4. Eksiltme

(Alm. *Ellipse, Auslassung,* Fr. *ellipse,* İng. *ellipsis*)

Anlam genişlemesi altında ele alınan eksiltme, iki sözcükten oluşan bir söz öbeğinin anlam alanını daraltmayacak şekilde birinin atılmasıyla tek bir kelime ile söz öbeğinin karşılanmasıdır (Karaağaç, 2013: 130). Yani söz öbeğinde eksiklikler olan ancak anlamı daraltmayan dizimdir (Vardar, 2002: 92). Örnek olarak Kıpçak Türkçesinde kullanılan *çiçek hastalığı* Kazak Türkçesinde *şeşek* kelimesiyle karşılanmaktadır.

Tablo 3.4: Eksiltme

KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
bạkır (bağır; CC.) Bakır. (BM, DM, KFT, Kİ, KK, TA, TZ).	**bạkır** *ism.* 1. Bakır. 2. Metal para. 3. Bakırdan yapılmış bakraç. (*Bakır madeninden yapılan metal para,* bakır para *kullanımı yerine eksiltmeye giderek sadece* bakır *terimiyle karşılanmaya başlamıştır.*)
şişek 1. (çiçek) Çiçek. (KK). **2.** Çiçek hastalığı. (TZ).	**şeşek (I)** *ism.* Çiçek. **şeşek (II)** *ism.* Çiçek hastalığı *(Bir hastalık türü olan* çiçek hastalığı*, eksiltmeye uğrayarak sadece* şişek *kelimesiyle karşılanır duruma gelmiştir.)*

ţorı (doru; İH., toġru; TZ., toru; Kİ, TZ., ṭoru; TA.) Koyu kahverengi, hurma rengi. (DM).	**torı** *sft.* 1. Doru (at). 2. Esmer (insan). *Ķara torı äyel* esmer kadın. (*Kıpçak Türkçesinde belirli bir renk belirten* torı *kelimesi, Kazak Türkçesinde* torı at, torı *kisi kullanımı yerine sadece torı kelimesiyle kahverengi atı ve esmer insanı karşılar duruma gelmiştir.*)

3.1.2.5. Tabu ve Örtmece

(Alm. *Euphemismus, Tabu,* Fr. *Tuphemisme, Tabou,* Ing. *Euphemism, Taboo, Noa Word*)

Sözlüklerde, insanlar dahil nesnelere ve hayvanlara dokunulmasını ve kullanılmasını yasaklayan dinî ve geleneksel inanç olarak tanımlanan tabu, korku oluşturan ve kutsal kabul edildiği için kullanılmasından kaçınılan kelimelerdir. Bu sözler yerine daha çok bu kelimelerin eş veya zıt anlamlıları kullanılmaktadır (Karaağaç, 2013: 791). Geleneksel ve dinî inançlardan kaynaklanan tabu sözler her millet için aynı göstergeyi oluşturmaz. Tabular bir milletin gelenek-görenek, yaşam tarzı, coğrafya ve dinî inanç sistemi çerçevesinde şekillenir. Dolayısıyla tabu, etnografi (millet bilim, budun bilim) ile ilgilidir. Tabuları batıl inançlardan kaynaklanan sözler olarak tanımlayan K. Ahanov (2013), Tabu ve örtmece arasındaki farka şu şekilde değinmiştir:

> "*Bazen bir nesnenin veya durumun adını doğrudan söylemek kaba veya ayıp sayılabileceği için yumuşak ve nazik sözlerle değiştirilerek söylenir. Bu durum örtmece (euphemishm) diye adlandırılır. Ancak örtmeceler tabu gibi batıl inançlardan değil kaba veya ayıp kabul edilen sözleri nazik ve saygılı sözlere dönüştürme düşüncesinin temelinde doğmuştur.*" (Ahanov, 2013: 135-36).

Yani bugün Türkiye Türkçesinde kullanılan *ölmek* fiilinin yerine *geçinmek*, *ruhunu teslim etmek* kelimelerinin kullanılması örtmeceye bir örnek olabilir. Bu bölüm oluşturulurken temel kaynaklar haricinde F. Karabulut,-G. Ospanova (2013) ve G. Ospanova (2016) araştırmacıların söz konusu çalışmalarından yararlanılmıştır.

Tablo 3.5: Tabu ve Örtmece

KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ

ḳara Kara, siyah. (BM, BV, CC, DM, Gİ, GT, İH, İM, KF, KFT, KK, MG, MS, RH, TA, TZ). *Ḳara etmek* bir tür peynirli börek. (BM). *Ḳara etmek* siyah ekmek. (Kİ). *Ḳara iv* çadır. (İM). *Ḳara ḳurut* kara peynir, bir cins kuru peynir. (BM, Kİ). *Ḳara taş* Haceriesved. (İM). *Ḳara teyin* gri sincap. (CC). *Ḳara yaġı* intikamcı, korkunç düşman. (İH). *Ḳara yağız (ḳara yaġuz, ḳara yavuz)* esmer, kara yağız. (İH, KFT, Kİ, KK, TA). *Ḳara yarmaḳ (ḳara yarmuḳ)* bakırdan yapılan siyah renkli madenî para. (BM, DM).	**ḳara (I)** *sft.* 1. Kara, siyah. 2. Siyah renkte olan. 3. Bir şeyin gölgesi, karartısı. 4. *etng.* Yas tutarken örtülen siyah örtü; *Ḳatındar basınan ḳarasın almay bir jıl boyı joḳtaytın.* Kadınlar karalar bağlayıp bir yıl yas tutardı. 5. Avamdan olan, halktan biri; *Ḳara burış* karabiber; *ḳara şıbın* karasinek; *ḳara altın* a) taş kömürü b) petrol; *ḳara aspandı töndirüv (javdıruv)* kıyameti koparmak; *ḳara bası* tek başına, yalnız; *ḳara basıp küyittev* sadece kendisini düşünmek; *ḳara bavır* taş yürekli, merhametsiz; *ḳara bet* yüz karası; *ḳara buḳara (ḥalıḳ)* sıradan emekçi, işçi kesim; *ḳara domalaḳ* tombul (çocuk); *ḳara dürsinge basuv* kabalık, zorbalık yapmak; *ḳara jañbır, (javın, noser)* uzun süre devam eden yağmur; *ḳara jayav* a) yaya b) fakir; *ḳara jer boluv* utancından yerin dibine geçmek; *ḳara jerge ḳaratuv* yüzünü yer baktırmak, utandırmak; *ḳara jumıs* beden gücü ile yapılan iş; *ḳara kiyü* yas tutmak, karalar bağlamak; *ḳara küye jaġuv* iftira etmek, kara çalmak; *ḳara ḳazanıñ (sarı balaniñ) ḳamı* çoluk çocuğun rızkı, geçim derdi; *ḳara niyet (peyil)* art niyet; *ḳara sorpa boluv* çok terlemek, yorulmak; *ḳara söz* a) sıradan, edebi olmayan söz b) düz yazı, nesir; *ḳara suvıḳ* kuru, sert soğuk, ayaz; *ḳarası batuv*

	gözden kaybolmak; *ḳara tas* a) cimri, cömert olmayan b) acımasız, taş yürekli; *ḳara tünek* a) zifirî karanlık, kapkaranlık b) kara gün; *ḳara tizim* kara liste; *ḳara şañıraḳ* baba ocağı. **ḳara (II)** *ism.* Büyükbaş hayvanların genel adı.
körüş- (I) Görüşmek, karşılaşmak. (GT, İM, Kİ). **körüş- (II)** Vedalaşmak. (İM).	**körisüv** *fl.* 1. Temas. 2. Görüşme. *Bu kelime, ölen bir kişinin ailesiyle yapılan görüşme, baş sağlığı ve onların acılarını paylaştıklarını bildimek için de kullanılmaktadır* (Ospanova, 2016: 169).
süvek (söñük, sövek, sügük, sümük, süñek, süñük, süveg, süvük) Kemik. (Gİ, İN, KF, KK, RH, TZ).	**süyek** *ism.* 1. Kemik. 2. Çadırın iskeletini oluşturan çubuklar. 3. Naaş, ceset. 4. *mcz.* Soy, nesep, kök.
yarıḳlıḳ (yarıḫlıḫ; CC., yarıḳlıḫ; CC., yaruḳluḳ; İM.) 1. Aydınlık, ışıklı, parlaklık. (CC). 2. *(yaruḳluḳ)* Nur.	**jarıḳtıḳ** *ism.* 1. Merhum, rahmetli. 2. Yaşlı insanlar için hürmet, saygı anlamında kullanılan söz.

3.1.2.6. Argo

(Alm. *Argot, Gaunersprache*, Fr. *Argoty* İng. *Argot, Slang)*

Argo; standart dilden ayrı, belli çevreler tarafından kullanılan ve o dili konuşan tüm çevreler tarafından anlaşılmayan her türlü dil kullanımı olarak tanımlanmaktadır (Vardar, 2002: 24). Argoyu *Özel dil*, *Sövgü ve ilenç sözü* olarak iki başlık altında ele alan G. Karaağaç (2013), *Özel dil*'i bir dil içerisinde birimlerin ses, şekil ve anlam bakımından yazı dilinden farklı kişi dili, meslek dili, bölge dili gibi kullanımı olarak belirtilirken *Sövgü ve ilenç sözü'*nü toplum tarafından hoş karşılanmayan dil olarak kaydetmiştir. (Karaağaç, 2013: 149-50).

Tablo 3.6: Argo

KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
ḳulaḳ (ḳulaġ; KK, MS, TA.) Kulak. (BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF,	**ḳulaḳ** *ism.* 1. Kulak. 2. *mcz.* Şapkanın kulağı. 3. *mcz.* Kulp, kol. 4. *mcz.* Telli

KFT, Kİ, MG, MS, RH, TZ.). *Ḳulaġ ur-* kulağı çınlamak. (TZ).	çalgılarda tel germeye yarayan burgu, kulak. 5. *arg*. Casus, ajan. *Ḳulaġı elen etüv* kulak kabartmak; *ḳulaġınıñ mükisi bar* kulakları ağır işitir; *ḳulaġına kuyu* tekrar tekrar anlatmak; *ḳulaġı şaluv* duymak, haberdar olmak; *ḳulaġına altın sırġa* kulağına küpe olsun; *ḳulaḳḳa türpidey tiyü* kulak tırmalayıcı olmak.
māl *ar.* Bir kimsenin tasarrufunda bulunan şey, varlık. (Gİ, GT, İM, KF, KFT, MS, TZ).	**mal** *ism. ar.* 1. Deve, sığır, koyun, keçi, at hayvanlarının genel adı, mal. 2. Mal, mülk, varlık, zenginlik. 3. Eşya, mal. 4. *mcz*. Kâr, kazanç, 5, *mcz*. Nadan, cahil. *Mal bazarı* hayvan pazarı; *mal şarvaşılıġı* hayvancılık; *mal bitüv* zengin olmak.
yarım (yarı; BV, KK., yarum; KK.) Yarım, buçuk. (BM, CC, GT, İH, İM, Kİ, MG, RH, TZ).	**jarım** *sy.* 1. Yarım. 2. Sakat, özürlü. 3. Yarım akıllı, deli, aptal.

3.1.3. Başka Anlama Geçiş / Anlam Kayması

(Alm. *Bedeutimgsyerschiebung,* Fr. *Deplacement Semanuque, İng. Semantic Transfer*)

Bu değişme türü hakkında farklı görüşler vardır. G. Karaağaç (2013), bu değişme türünü anlam değişmesinden farksız olarak kelimelerin anlam değiştirme yoluyla yeni, değişik anlamlar kazanması şeklinde tanımlamıştır (Karaağaç, 2013: 141). B. Vardar (2002), *soba yakmak* örneğini vererek anlam kayması yoluyla gerçekleşen *yan-* eyleminin aslında sobanın değil içindeki kömürün yandığını belirtmek için kullanıldığını kaydetmiştir (Vardar, 2002: 21). D. Aksan (2009)'a göre başka anlama geçiş, eskiden başka bir kavram yelpazesi olan kelimenin eski anlamı dışında bambaşka bir anlama geçmesidir (Aksan, 2009 III: 215-16). Bu tanımlar birbirinden farklı şeyleri ifade etmektedir. Dolayısıyla bu başlık altında D. Aksan (2009)'ın tanımını göz önünde bulundurularak taramalar yapılmıştır. Yani önceki anlamıyla şimdiki anlamı

arasında farklılık söz konusu olan kelimeler bu başlık altında değerlendirilmiştir. Bu değişme türü kendi içerisinde *yakın anlama*, *uzak anlama* ve *zıt anlama geçiş* olmak üzere üç grupta incelenmektedir.

3.1.3.1. Yakın Anlama Geçiş

Kelimelerin anlam yelpazeleri ve gösterdikleri kavramlar bakımından birbirine yakın olma durumudur (Karaağaç, 2013: 846). Yani bir kelimenin çağdaş dönem içerisinde kullanılan bir anlamının önceden temsil ettiği kavrama yakın bir anlamı ifade etmeğe başlamasıdır.

Tablo 4: Yakın Anlama Geçiş

KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
aba (ebe) 1. Anne. (Kİ). 2. *(ebe)* Nine, ebe. (Kİ, TZ). *Ebem eçkisin ḳoştı.* Gök kuşağı [Büyük kız kardeşim (ana akıllı kadın) keçisini bağladı. (BM). *Ebem ḳuşaġı* gök kuşağı. (İH).	**apa** *ism.* Abla, yakın akrabalar arasında yaşı büyük olan hanım.
acāyib *ar.* Şaşılacak, tuhaf (GT, KFT, MG)**.** **aceb** *ar.* Şaşılacak, tuhaf (Gİ, GT, KF).	**ġajayıp (ġajap)** *sft. ar.* Harika, mükemmel, şahane.
açın- Acı duymak, acınmak. (TZ).	**aşın-** *fl.* Sinirlenmek, öfkelenmek, kızmak.
aġrı (aġrıḫ; CC., aġrıġ; BV, İM., aġrıḳ; CC, KFT., aġrın; BV., arı; BM., avruḳ; TZ.) 1. Ağrı, acı, sancı. (GT, KFT, TA). 2. Baş ağrısı. (İM). 3. (*aġrıġ)* Göz iltihabı. (İM).	**avru** *ism.* 1. Hastalık. 2. Hasta. 3. *mcz. Avruvġa şaldıruv* hastalığa yakalanmak; *avruvdıñ beti ḳaytuv* (hasta) iyileşmeye başlamak.
aḳ (aġ; BV., aḫ; CC.) Ak, beyaz. (BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MG, MS, RH, TA). *Aḳ aṣ* as denilen derisi makbul hayvanın ak renklisi, kakum (İH). *Aḳ aygır* Yemen taraflarında görülen bir yıldız. (BM, Kİ, TZ). *Aḳ az* bacaklarında beyaz	**aḳ (I)** *sft.* Ak, beyaz. *Aḳ adal mal* alın teri; *aḳ altın* pamuk; *aḳ aruvlap ḳoyu* defin işlemleri, defnetme; *aḳ avız etüv* elindekini yitirmek; *aḳ balşıḳ* badana, kireç; *aḳ bas atan* akbaşlı büyük deve; *aḳ bata* dua; *aḳ boran* şiddetli boran, tipi; *aḳ etek* pak, günahsız; *aḳ jamıluv* a) karla kaplanmak b) gelinlik

lekeler bulunan sarı at. (Kİ). *Aḳ bal* arı balı. (DM). *Aḳ pars* beyaz pars. (Kİ).	giymek; *aḳ jarḳın* şen, şakrak, neşelli, hayat dolu; *aḳ javın* sağanak yağmur; *aḳ jüzdi* güzel, beyaz tenli; *aḳ jürek* pak, saf, temiz kalpli; *aḳ köñil* alçak gönüllü; *aḳ küyın* hortum; *aḳ näsil* beyaz ırk; *aḳ savsaḳ* beceriksiz, elinden hiçbir şey gelmeyen; *aḳ sütin aḳtav* hakkını helâl ettirmek. *Aḳ degeni alġıs, ḳara dageni ḳarġıs.* Dediği dedik. **aḳ (II)** *ism.* Hakikat, gerçek, hak: *Jumır bastı pendege ölim – aḳ (maḳal).* İnsanlar için ölüm bir gerçektir. **aḳ (III)** *ism.* Süt ürünleri: *Mal semirer, aḳ penen mal köbeyer. Adamzattıñ köñili ösip, köteriler (Abay).* Hayvan semirir, ak ile aş çoğalır. İnsan gönlü açılıp keyfi yerine gelir (Abay).

Tablo 4 (devam)

aḳış- Bir yöne doğru birçok kimsenin koşması (Kİ)	**aġıs** *ism.* Suyun akması. *Aġısı bayav arması keñ.* Akması yavaş, enarı geniş.
alaboġa Büyük deniz hayvanı (CC).	**alabuġa** *ism.* Tatlı su levreği.
aralaş- Birbirine tutturmak (İM).	**aralas-** *fl.* 1. Karışmak. 2. Müdahele etmek, katılmak. 3. Münasebet kurmak, görüşmek: *Onıñ otbasımen aralasıp turamın.* Onun ailesiyle görüşüyorum.
arıl- Temizlenmek. (TZ).	**arıl-** *fl.* Kurtulmak, tahliye edilmek, salıverilmek, serbest kalmak.
arış Dokunacak bezin uzunluğuna gerilen iplik (İH).	**arıs** *ism.* Evin üstüne yanlamasına konulan kalın bel ağacı. *mcz.* Saygıdeğer kimse.
arġırmaḳ Soyu iyi köpek (TZ).	**arġımaḳ** *ism.* Küheylan, asil at.

arḳ (arġ; BM.) Nehir, ırmak (Kİ).	**arıḳ (I)** *ism.* Ark, su arkı, kanal.
ata (aṭa; BM.) 1. Baba, ata. (BV, CC, Gİ, GT, İM, KF, KFT, Kİ, KK, MS, TA, TZ). *Ata ana* babaanne. (İM). *Ata ata* dede, büyük baba. (İM). *Atası karındaşı* amca. (İM). 2. Hz. Âdem. (Kİ).	**ata** *ism.* 1. Babanın babası, dede. 2. Soy, ecdat, ced. 3. Kayınata, kayınbaba. *Atadan asıp tuvġan* başkalarından farklı; *ata jav* ezeli düşman; *ataña lağınet* atana lânet; *ata ḳonıs (meken)* ata yurt.
ata- (ada-, atta-, aya-) Ad vermek, unvan vermek, lâkap takmak (TZ).	**ata-** *fl.* 1. İnsanın adını, ismini söylemek: *Meniñ atımdı atadı.* Benim ismimi söyledi. 2. Bir şeyi birisine hediye etmek: *Erbol bir ḳara atadı.* Erbol bir büyükbaş hayvan hediye etti.
atan- (adan-) Ad verilmek, lâkap takılmak (TZ).	**atan-** *fl.* Bahsedilmek, ismi çağırılmak.
avlaḳ (oġlaḳ; DM, Kİ.) Issız, tenha arazi, çöl, işlenmemiş arazi. (CC).	**avlaḳ** *sft.* 1. Uzak, ırak. 2. Bağımsız, serbest. *Avlaḳ ketüv* uzaklaşmak, uzak durmak.
ayran Ayran. (BM, DM, GT, TA, TZ).	**ayran** *ism.* Yoğurt: *Ayran suray kelip, şelegiñdi jasırma.* Yoğurt istemeğe gelip kabını gizleme (içinden geçeni sıkılmadan söyle).
balaban Atmaca. (BM, CC, DM, İM, TA, TZ).	**balapan** *ism.* Civciv, kuş yavrusu, palaz.
başlıḳ Padişahlık. (Kİ).	**bastıḳ** *ism.* Başkan, müdür, yönetici, idareci, şef.
başmaḳ Ayakkabı, çizme (CC, GT, KFT, Kİ, KK, TA, TZ).	**başmaḳ** *ism.* Terlik.
bebek (bebeçük; Kİ.) Göz bebeği (GT, TZ).	**böbek** *ism.* Bebek.
boġaz (boġaġ; Kİ., boġar; TZ., boġuz; BV, İM., bovaz; TZ.) Boğaz. (BV, DM, Gİ, GT, KF, Kİ, KK, RH, TA, TZ).	**buġaz** *ism. cğrf.* Boğaz. *Stambul buġazı* İstanbul boğazı.

bor Kireç, alçı. (BM, Kİ).	**bor** *ism.* Tebeşir.
bulan (bulnaḳ; Kİ.) Yaban eşeği. (TZ).	**bulan** *ism.* Yaban geyiği.
ciger (cigār) *far.* Ciğer (CC).	**jiger** *ism. far.* Gayret, cesaret, güç.
çat Kumaşın dikiş yeri. (Kİ).	**şat (II)** *ism.* İki dağın arasında kalan bürük çukur, vadi, koyak.
çat- Kumaşların kenarını birbirine eklemek, dikmek (Kİ).	**şat-** *fl.* Sıkı bağlamak.
çengel *far.* (<çengāl) Duvara çakılan demir çengel. (İH).	**şeñgel (I)** *ism. btk.* Dikenli, çalı. **şeñgel (II)** *ism.* Pençe, avuç.
çatır (çādur; DM., çadır; DM.) *far.* Çadır. (CC, Kİ, TZ).	**şatır (I)** *ism.* Dam, çatı. **şatır (II)** *ism.* Çadır, otağ. **şatır (III)** *ism.* Şemsiye.
çibiç Bir yaşındaki oğlak. (TA).	**şıbış** *ism.* Bir iki yaş arasındaki dişi keçi, çebiç, çebiş.
çil Keklik. (BM, CC, İH, Kİ).	**şil** *ism. hyvn.* Dağ tavuğu, çil.
çoġ Güneş sıcağı. (İH).	**şoḳ (II)** *ism.* Köz, kor. *şoḳ tastav (saluv)* kışkırtmak, körüklemek.

Tablo 4 (devam)

çömiş (çömçe; BV, DM, Kİ, TA., çömçi; TZ., çömüç; GT.) Kepçe. (CC).	**şömiş** *ism.* 1. Çömçe, kepçe. *Şömişpen sorpa sapıruv* kepçeyle çorbayı karıştırmak. 2. *tkn.* Kepçe, kazaratar.
eke Hala, bibi. (TZ).	**äke** *ism.* 1. Baba. 2. *mcz.* En büyüğü, en güzeli: *Äkeniñ ḳadirin balalı bolġanda bilersin.* Babanın kıymetini çocuğun olduğunda anlarsın. *Äkesin tanışuv* haddini bildirmek. *Äkesi ölgendi de estirtedi.* En acı haber bile söylenir, haber verilir.
ḥarāmlıḳ *ar. tr.* Haram olma. (İM).	**aramdıḳ** *ism.* Kötülük, art niyetlilik.
ini Erkek torun. (CC).	**ini** *ism.* 1. Küçük erkek kardeş. 2. Yaşça küçük erkek.

ḳal‘a (ḳalaa; CC.) *ar.* Kale. (Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, KK, MG, TA).	**ḳala** *ism. ar.* Şehir, kent.
ḳapçuḳ (ḳabçuḳ; KFT.) Para kesesi. (BV, İM).	**ḳapşıḳ** *ism.* Ufak çuval.
ḳardaşlıḳ Kardeşlik. (KFT).	**ḳarındastıḳ** *ism.* 1. Kız kardeşlik. 2. *esk.* Hısımlık, akrabalık, kardeşlik.
ḳarındaş (ḳarandaş; CC., ḳardaş; DM, Gİ, GT, KF, KFT, KK, TZ.) Kardeş, erkek kardeş. (BM, BV, CC, GT, İM, Kİ, MG, TA, TZ).	**ḳarındas** *ism.* 1. Küçük kız kardeş. 2. Yaşça büyük erkeklerin bayanlara kullandıkları hitap, bacı. 3. *esk.* Akraba, hısım, kardeş.
ḳarsaḳ 1. Bozkır tilkisi, karsak ve derisi; post, kürk. (CC). 2. Çakal. (TZ).	**ḳarsaḳ** *ism.* Köpekgillerden, soluk kahverengi, karnı beyaz tüylü, kısa kulaklı, postundan kürk yapılan bir memeli türü, karsak.
keser Ağaç kesilen alet, keser. (İH).	**keser** *ism.* İlmek bıçağı (halı dokumada kullanılır).
keşe (keçe; CC, KF, KFT, Kİ, KK, TZ., keyce; TA., kiçe; BV, CC, Gİ, GT, KF, KFT, MG, MS, RH.) Gece. (TZ).	**keşe** *zrf.* 1. Dün. 2. *mcz.* Geçenlerde, geçende.
keyit Giysi, elbise. (CC).	**kiyit** *ism.* Dünürlerin bir birine giyim kuşam türü verdikleri hediye.
ḳırġıy (ḳırġı; BM, TZ.) Atmaca. (CC, İM).	**ḳırġiy** *ism.* Bozdoğan. *Ḳırġiy ḳabaḳ* a) kavgalı, küs b) soğuk savaş.
ḳoca 1. Koca, ulu, efendi. (TA). 2. Bay, koca, kadının beyi. (CC, TZ).	**ḳoja (I)** *ism.* 1. Sahip, yönetici. 2. Aile reisi.
ḳur (II) (ḳor; Kİ.) Kemer, kuşak, bel bağı. (CC, İM, TA).	**ḳur (I)** *ism.* Çadırın iskeletlerini ve çubuklarını bağlayan yassı kayış.
ḳuymaḳ Un ve süt ile yağda pişirilmiş bulamaç. (BM, Kİ).	**ḳuymaḳ** *ism.* Bir çeşit gözleme. *Ḳuymaḳ pisirüv* Gözleme yapmak.
küdiçi Güden, hayvan otlatan çoban. (KFT).	**kütüvşi** *ism.* 1. Dadı, hizmetçi, bakıcı. 2. Bekçi.
küs- 1. Küsmek, darılmak. (KK, TA, TZ). 2. Kızmak. (KK).	**küs-** *fl.* Bezmek, vazgeçmek, bırakmak.

ma‘tel *ar.* Bilmece. (CC).	**mätel** *ism. ar.* Atalar sözü, atasözü, darbımesel.
mamıḳ (bambuḳ; KF., bamuḳ; DM, KK., mamuḫ; CC., mamuḳ; BV, GT, İM, Kİ, TA, TZ., manbuḳ; KFT., pambuḳ; Gİ, KF, MS., pamuḳ; İM., panbuḳ; Kİ, TA.) Pamuk. (TA, TZ).	**mamıḳ (I)** *ism.* 1. Yumuşacık kuş tüyü. 2. Kuş tüyünden yapılan yastık, yorgan. **mamıḳ (II)** *ism.* 1. Yumuşak. *Mamıḳ jastıḳ* yumuşak yastık. 2. *mcz.* Tüy gibi, hafif.
muñlu Muhtaç. (Kİ)	**muñdı** *sft.* Kederli, hüzünlü, elemli.
oḳ (oḫ; CC, İN.) Ok. (DM, GT, Gİ, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MG, TA, TZ).	**oḳ** *ism.* 1. Ok. 2. Kurşun, mermi.
opa Kadınların yüzlerine sürdükleri merhem. (TZ).	**opa (I)** *ar. ism.* Pudra.
orġana Organ. (CC).	**orġan (I)** *ism.* 1. Kurum, kuruluş, teşkilât. 2. Yayın organı. *Baspasöz organı* basın organı. **orġan (II)** *ism. antm.* Organ, uzuv, aza.

Tablo 4 (devam)

örimçik (örmeçek; Kİ., örümçek; İH, TZ., örümçük; TZ.) Örümcek. (CC).	**örimşi (örmekşi)** *ism.* Örümcek, dokumacı, dokuma ustası.
raḥmet *ar.* Merhamet, acıma, esirgeme. (Gİ, GT, İM, KF, MS).	**raḳmet** *ism. ar.* Teşekkür: *Raḳmet aytuv* teşekkür etmek.
saġın- 1. Düşünmek, hatırlamak, sanmak. (BV, CC, KFT, KK, MG, RH). 2. Bir şeyi kastetmek, inanmak, demek. (CC).	**saġın-** *fl.* Özlemek, göreceği gelmek, göresi gelmek. *Tuvġan jerdi saġınuv* memleketi özlemek.
saltanat *ar.* Hükümdarlık, saltanat. (GT, MG).	**saltanat** *ism.* Şenlik, şölen. *Saltanat sarayı* kültür sarayı.
sarḳı- (sarḳ-; KFT.) Sarkmak. (KFT).	**sarḳı-** *fl.* 1. (sıvılar) Boşaltmak, boca etmek, tamamen dökmek. .2. *mcz.* Bir şeyi bitirmek, tüketmek.

şeksiz *ar. tr.* Şüphesiz, kuşkusuz. (BV, İM).	**şeksiz (şeksiz-setsiz)** *sft.* Sonsuz, sınırsız, uçsuz bucaksız.
şer *ar.* (<şerr) Kötülük, fenalık. (GT, İM, KF, MS).	**şer** *ism. ar.* Hüzün, dert, hasret. *Şer tarḳatuv* içini dökmek, dert yanmak.
şoḳ (çoḳ; BV, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, MS, RH.) Çok, bol, fazla. (DM, KK, TZ). *Şoḳ bol-* Çoğalmak. (TZ).	**şoḳ** *sft.* Bir grup, bir dizi, demet, buket. *Bir şoḳ gül* bir demet çiçek; *şoḳ juldız* burç, takım yıldızı.
şölmek (çemlek; Kİ., çölmek; DM, İH, RH., çömlek; CC, DM, Kİ, TA, TZ.) Çömlek, taştan oyulup içinde yemek pişirilen küçük tencere. (TZ).	**şölmek** *ism. ağz.* Şişe. *Bir şölmek süt* bir şişe süt; *Şölmek miñ kün sınbas, bir kün sınar (maḳal).* Şişe bin gün kırılmaz, bir gün kırılır, belâ geliyorum demez.
tan- İnkâr etmek, yalan söylemek. (CC, İM, TZ).	**tan-** *fl.* Caymak, vazgeçmek, kıvırmak, kabul etmemek. *Sözinen tanıp ketüv* sözünden dönmek, caymak; *esten tanuv* kendini kaybetmek, bayılmak.
tañsıḳ (dansuk, tañsuḳ, tansuḳ) Acayip, şaşılacak şey (CC, Kİ).	**tañsıḳ** *ism.* 1. Merak, heves. 2. *mcz.* İhtiyaç, gereksinim.
terek Ağaç, hurma ağacı. (CC, Kİ, KK, TZ).	**terek** *ism.* Kavak, kavak ağacı.
tuzluḳ Terbiyelemek için çorbaya atılan yoğurt. (Kİ).	**tuzdıḳ** *ism.* Tuz, yağ, soğan ve sarımsaktan yapılan bir tür sos.
una- Kabullenmek, boyun eğmek, itaat etmek. (CC, TA).	**una-** *fl.* Hoşa gitmek, beğenmek: *Bul maġan unap tur.* Bu benim hoşuma gidiyor.
yalañaçla- Ortaya çıkarmak. (CC).	**jalañaşta-** *fl.* Soyunmak, üstünü çıkarmak.
yapalaḳ Kartal. (İH).	**japalaḳ** *ism. hyvn.* Baykuş.
yarılḳa- (yarılġa-; TZ., yarlıġa-; CC, GT, KFT, Kİ, TA, TZ.) 1. Günahları bağışlamak. (İM). 2. *(yarlıġa-)* Acımak, merhamet etmek.	**jarılḳa-** *fl.* 1. İyililk etmek, nimete gark etmek. 2. *mcz.* (birisine) Dua etmek.

yarov Gerekli olan, techizatlanma. (CC).	**jarav** *sft.* Kıvamında olan. *Jaravı jetüv* kıvamına gelmek.
yayḳa- Ağız çalkalamak, çalkalayarak ağzı yıkamak. (İH, TZ).	**jayḳa-** *fl.* 1. Çarpmak, vurmak. 2. Sallamak.
yazuḳla- (I) Günah işlemek. (CC, Kİ). **yazuḳla- (II)** Suçluyu yakalamak. (GT).	**jazıḳta-** *fl.* Suçlamak, itham etmek.
yelek Yelek. (DM).	**jelek** *ism.* 1. Genç hanımların başlarına örttükleri örtü. 2. Püskül.

Tablo 4 (devam)

3.1.3.2. Uzak Anlama Geçiş

Bir kelimenin tarihî dönem içerisinde kapsadığı anlam yelpazesinden uzak bir anlama geçme durumudur. Ancak kelimenin uzak anlamı, tarihî dönem içerisinde kapsadığı anlam anıyla uzaktan ilişkilidir.

Tablo 5: Uzak Anlama Geçiş

KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
abay (abav, abu) Şaşma bildirir. (TZ).	**abay** *sft.* Dikkatli, ihtiyatlı, temkinli: *Abay boluv* dikkatli olmak.
abeş *ar.* Boş, amaçsız. (KF).	**äbes** *sft. ar.* Abes, ayıp.
açuv (açı; KF., açıġ; GT.) 1. Yas, matem, üzüntü. (CC). 2. Sancı, ağrı. (CC).	**aşuv** *ism.* Hiddet, öfke, sinir, kızgınlık. *Aşuv biylev* öfkelenmek, sinirlenmek; *aşuvınan ḳaytuv* sinirleri yatışmak.
ada (atov, atuv, otuv)Ada, her yanı su ile çevrilmiş kara parçası (Kİ, TZ).	**ada** *sft.* Bomboş. *Ada boluv, ada ḳıluv* Bitirmek, sonuna gelmek, tüketmek.
aġıl Ağıl, koyun ve keçi sürülerinin geceledi̇ği çit ve duvarla çevrili yer. (KFT, Kİ).	**avıl** *ism.* Köy. *Avıl şarvaşılığı* tarım ve hayvancılık.
aḳı (ağı) Cömert, eli açık (TA).	**aḳı** *ism.* 1. Yapmış olduğu iş için ödenen karşılık, ücret. 2. Bir şeyin karşılığı, bedeli. 3. *mcz.* Hak, borç, görev.

aḳıt- Akıtmak (GT, İM, KFT, MG)	**aġıt-** *fl.* 1. Çözmek, gevşetmek. 2. *mcz.* Bir edebî metni (şiiri) durmadan, akıcı bir şekilde okumak.
alāmet *ar.* İz, belirti, nişan. (BV, Gİ, GT, İM, KF, KFT, MG, RH).	**ġalamat** *sft. ar.* Muhteşem, mükemmel.
ālet *ar.* Alet, araç, savaş ve at donanımı. (İM, MG).	**älet** *ism. ar.* Vakit, süre, zaman.
alpavut Asker (CC, TZ).	**alpavıt** *sft.* Büyük, iri yarı.
alşaḳ (alça; BV., alçaḳ; GT, KFT.). Alçak, aşağı, yüksek olmayan. (DM, KK, TZ).	**alşaḳ** *sft.* Irak, uzak.
alşaḳlıḳ (alçaḳlıḳ) Alçak gönüllülük. (Gİ).	**alşaḳtıḳ** *ism.* Iraklık, uzaklık.
amān *ar.* Eminlik, korkusuzluk. (Gİ, KF, KFT).	**aman** *sft. ar.* 1. Sağ salim. 2. Tüm, bütün, hiçbir zarar görmeyen.
amānlıḳ *ar. tr.* Aman verilmiş yer, güvenli yer. (KFT).	**amandıḳ (amandıḳ-savlıḳ)** *ism.* Sağlık, esenlik.
arıġlıḳ (arılıḳ, arıluḳ, aruvlıḫ) **1.** Münezzehlik (İM). **2.** Temizlik (İM).	*ism.* 1. *ynst.* Zariflik, (hanımlar için) 2. *mcz*. Güzellik, gösterişlilik.
arıḳla- (aruḳla-) Zayıflamak. (TZ).	**arıḳta-** *fl.* Arıklamak, zayıflamak.
anıḳ (anuḳ) Hazır, hazırlanmış (TZ)..	**anıḳ** *sft.* Belli, şüphesiz, tam kendisi.
a'yān *ar.* İleri gelenler, eşraf, ekâbir. (GT).	**ayan** *sft. ar.* Belli, malum, ayan. *Ayan berüv* ayan olmak.

Tablo 5 (devam)

ayan- Korunmak, esirgenmek. (CC).	**ayan-** *fl.* İsteksiz, gönülsüz çalışmak. *Ol jumıstı ayanbay isteydi.* O, canla başla çalışır.
bostān *far.* (< bustān) Bahçe. (CC).	**bostan** *ism. far.* Budak, dal.
çeber *moğ.* Terbiyeli, kibar, zarif, alımlı. (CC)	**şeber** *ism.* 1. Usta, mahir. *Ağaş şeberi* marangoz. 2. *zrf.* Eksiksiz, tam, hatasız, kusursuz. *Ol ändi şeber orındadı.* O, şarkıyı güzel söyledi.

çerli Zayıf, cılız. (CC).	**şerli** *sft.* Dertli, kaygılı, hüzünlü.
destūr *far.* İzin, müsaade (Gİ, GT, İM, KF, KFT).	**dästur** *ism. far.* Adet, gelenek, anane.
devletsiz *ar. tr.* Bahtsız, talihsiz. (GT).	**dävletsiz** *sft.* Fakir, yoksul, fukara.
elik- Utanıp mahcup olmak. (İH).	**elik-** *fl.* Özenmek, bezenmeye çalışmak, gönül vermek.
elikle- Alay etmek. (CC).	**elikte-** *fl.* Taklit etmek, bezenmeye çalışmak, gibi olmak.
ert- Geçip gitmek. (CC).	**ert-** *fl.* Beraberinde götürmek.
ertegi Erken. (CC).	**ertegi** *ism.* Masal.
esirik (esrik; Gİ, İM, KF, KK, TZ., esrük; İM, KFT, Kİ, TA., isrük; GT.) Sarhoş. (İM).	**esirik** *sft.* Deli, aptal.
fāsıḳ *ar.* Günahkâr, sapık. (Gİ, GT, İM, KFT, MS).	**pasıḳ** *sft. ar.* Cahil, ahmak, geri kafalı, kötü niyetli.
fāsıḳlıḳ *ar. tr.* Günahkârlık. (İM).	**pasıḳtıḳ** *ism.* Nadanlık, cehalet, ahmaklık.
ḫıyānat *ar.* Hainlik, hıyanet. (Gi, GT, İM, KFT).	**ḳiyanat** *ism. ar.* Zorluk, eziyet, zulüm. *Ḳiyanat körüv* cefâ çekmek, zulüm görmek.
ḳadav (ḥadaḳ; CC.) 1. Çivi, mıh, çengel. (CC). 2. Kanbur, tümsek. (CC).	**ḳadav** *ism.* Sütun, kolon, destek.
ḳarşulaş- Karşılaşmak. (KFT).	**ḳarsılas-** *fl.* Karşı çıkmak, direnmek, mukavemet göstermek, karşı durmak.
kesel *ar.* Tembellik, uyuşukluk. (Gİ, KF).	**kesel** *ism. ar.* 1. Hastalık. *Sozılmalı kesel* kronik hastalık. 2. *mcz.* Engel, mânî; *jumısḳa kesel keltirme* işe engel olma. 3. *mcz.* Kötü alışkanlık.
ḳoşa Kat kat, iki kat. (İH).	**ḳosa** *zrf.* Birlikte, yanında, üstelik ilâveten, beraber; *özimen ḳosa* kendisiyle beraber; *oġan ḳosa* bununla beraber.
ḳuz Güneş dokunmayan yer. (Kİ).	**ḳuz** *ism.* 1. Yar, uçurum. 2. Kanyon.

ḳuzġun Gagası ve kuyruğunun tüyü uzun ve çok siyah karga. (İH, İM, Kİ, KK, TZ).	**ḳuzġın** *ism.* 1. Kuzgun. 2. Gaddar, acımasız, zalim.
küçük Küçük, ufak. (İM, Kİ, TZ).	**küşik** *ism.* 1. Encik, enik, köpek yavrusu. 2. *mcz.* Nazar değmemesi için küçük çocuklara yönelik olarak kullanılan sevgi sözcüğü. 3. *mcz.* Birine hakaret amacıyla söylenen söz, it.
künes (küneş; BV, Gİ, GT, İM, KF, KFT, Kİ, KK, MG, MS, RH, TA, TZ., kün; BM, CC, DM, Kİ, MG, TA, TZ.) 1. Güneş, güneş ışığı. (TA). 2. *(kün)* Gündüz, gün.	**künes** *ism.* Güney, güneş ışınlarının bol düştüğü yer.
laḫab *ar.* (<laḳab) Takma ad, lâkap. (CC).	**laḳap** *ism. ar.* Yalan, asıl olmayan haber; *laḳap at* lâkap adı.
niyāz *far.* Yalvarma, dua. (GT).	**niyaz** *ism. ar. esk.* Sadaka, hayır.
oba *moğ.* Tepe. (CC).	**oba** *ar.* Kurgan, höyük.
öpke (öpkü, öyke, öfke) Akciğer. (BV, CC, TZ). **övke** Öfke (BV).	**ökpe** *ism.* Akciğer. *Ökpe avruvı* zatüre, batar; *ökpesi ḳabınuv* ciğerlerini üşütmek; *ökpesin (eki, ḳos) ḳolına alıp* alelâcele, telâşla.
palās *far.* Palas, paçavra. (RH).	**palas** *ism. far.* Halıfleks.

Tablo 5 (devam)

rāy *ar.* Fikir, görüş. (BV, GT, İM, MG).	**ray** *ism.* 1. Tavır, davranış, niyet: *Ol rayınan ḳaytar emes.* O, niyetinden vazgeçecek gibi değil. 2. Durum, vaziyet. *Ava rayı* hava durumu, hava olayları.
şayḳal *ar.* Cilâ, yaldız. (GT).	**sayḳal** *ism. ar.* 1. Hayat kadını. 2. *mcz.* Hilekâr, düzenbaz, dolandırıcı.
sezek Hatıra gelen duygu. (TZ).	**sezik** *ism.* Şüphe, kuşku. *Sezik aluv* şüphelenmek.

sırla- (ağaç) Oymak, işlemek. (CC).	**sırla-** *fl.* Boyamak: *Yasıl boyamen sırladı.* Yeşil boyayla boyadı, yeşile boyadı.
sırt Sırt, tepe, yükseklik. (BM, CC, Kİ).	**sırt** *ism.* Dış. *Üydiñ sırtı* evin dışı; *ḳalanıñ sırtında* şehir dışında; *sırt düniye* dış dünya; *sırt kiyim* dış giyim; *sırt adam* yaban, yabancı, el adamı; *sırt aynaluv (berüv)* sırtını dönmek; *sırttan (sırtınan) ton pişüv* işin aslını astarını bilmeden yorum yapmak.
şaġır (çaġır; CC, RH., çaḳır; BV, İH, İM, KFT, RH, TA.) Şıra, şarap. (DM, KK, TZ).	**şaġır** *ism. btk.* Kumlu yerlerde yetişen bir kamış türü.
şaşaḳ Yamalı, eski elbise. (TZ).	**şaşaḳ** *ism.* Saçak, püskül.
şöp (çöp; CC, İM, Kİ., şöb) *far.* (<çūb) Çöp, artık. (TZ).	**şöp** *ism.* Ot. *Şöp şabuv* ot biçmek; *Jel turmasa, şöptiñ bası ḳiymıldamaydı. (maḳal).* Ateş olmayan yerden duman çıkmaz. (atasözü). *Şöp basın sındırmav* kılını kıpırdatmamak.
taman Bir işin yapıldığını teyit ve hatırlatma için kullanılan edat. (İM).	**taman** *zrf.* Yakın, doğru, yaklaşık. *Keşke taman* akşama doğru.
tamāşā *far.* Seyretme, gezme. (CC, DM, Kİ, KK, TZ). *Tamāşā eyle-* seyretmek. (KK). *Tamāşā it-* seyretmek. (BM).	**tamaşa** *ism. far.* 1. Oyun, eğlence, seyre dayalı eğlence programı. 2. Şahane, enfes, harika.
tatov (dat; , tat; Kİ., ṭaṭ; TA.) Tat, lezzet. (CC).	**tatuv** *sft.* İyi geçinen, dost geçinen, birlik ve barış içinde yaşayan (kimseler).
tetik Gizli bir şeyin anahtarı ki ancak onu yapan bilir. (Kİ).	**tetik** *ism.* 1. Alet, parça. 2. *mcz.* Temel, öz düşünce. *İstiñ tetiğin bilüv* işin özünü bilmek.
tınçlıḳ Dinçlik, zindelik. (Kİ).	**tınıştıḳ** *ism.* 1. Sessizlik, sükût, sükûnet. 2. Barış, sulh.

tirsek (dirsek; Gİ, İN, KF, KFT, MS.) Dirsek. (BV, DM, İM, İN, KK, MG, TA, TZ).	**tirsek** *ism.* Diz.
torġa Dokunmuş şeyler. (TA).	**torḳa** *ism.* 1. En iyi cins, değerli bir ipek türü. 2. *mcz.* Rahat, yumuşak, sevimli.
toz- 1. Toz kapmak, toz kalkmak. (BV, Kİ). 2. Toz olmak. (TZ).	**toz-** *fl.* 1. Köhneleşmek, eskimek, yıpranmak: *Kiyimi äbden tozıptı.* Elbisesi çok eskimiş. 2. Dağılmak, saçılmak. 3. *mcz.* Sefalete düşmek.
töre (düre; Kİ., tura; İH., tür; TZ., türe; TZ.) 1. Din, âdet, görenek, örf, töre. (CC, İM). 2. Kanun, kural, yasa. (CC).	**töre** 1. *esk.* Asilzade, aristokrat, soylu. 2. Yüksek makam, mevki sahibi. 3. *mcz.* Kadı, hâkim. 4. *mcz.* En iyi. *Ḳızdıñ töresi* kızın en iyisi; *aḳınnıñ töresi* şairin en iyisi.
yaşıḳ Zayıf, kuru, cılız. (CC).	**jasıḳ** *sft.* Çekingen, utangaç.
yelge Boynun iki yanında bulunan damarlar. (TZ).	**jelke** *ism.* Ense. *Jelke şaş* ense saçı.
yiti (ıtı, iti, itti, yıtı, yeti, yitig, yitik) Keskin, sivri (BV, İM, İN, Kİ, RH, TA, TZ).	**jiti** *sft.*1. Açıkgöz, cesur. 2. Çevik, atik. 3. *mcz.* Keskin: *Jiti köz* keskin göz.
yort- (atı) Dörtnala koşturmak, hızla gitmek, kaçmak. (GT).	**jort-** *fl.* 1. Sefere çıkmak. 2. (yırtıcı hayvan) Avlanmak amacıyla dolaşmak, av aramak: *Ḳasḳırlar dalada jortıp jür.* Kurtlar dışarda avlanmak için dolaşıyor. 3. Tırıs.
yönel- Yönelmek, başını çevirmek. (İH, KFT).	**jönel-** *fl.* Çabuk, aceleyle çıkıp gitmek.
yuḳ- (yuḫ-; CC.) Bir şeye yapışıp kalmak, oturup kalmak, oyalanmak. (CC).	**juḳ-** *fl.* 1. Bulaşmak. 2. (yemek) Sindirmek, hazmetmek.
yurt Yurt, vatan, memleket. (CC, İM, Kİ, TA). *Yurt tutun-* vatan edinmek. (İM).	**jurt (I)** *ism.* Halk, millet. *Jurt ḳatarlı* herkes gibi, başkaları gibi; *jurt ayaġı basıluv* ortalığın sakinleşmesi.

	jurt (II) *ism.* Göç nedeniyle terk edilen yer. *Jurtta ḳaluv* yapayalnız kalmak, terk edilmek.
ẕāt *ar.* Kendi, kişi. (Gİ, GT, İM, KF).	**zat** *ism. ar.* 1. Eşya, şey. 2. *flsf.* Madde, varlık. *Zat esim (dlblm)* isim, ad.

Tablo 5 (devam)

3.1.3.3. Zıt Anlama Geçiş

Kelimenin tarihî dönem içerisinde taşıdığı herhangi bir anlamımının kültür, yaşam tarzı, diğer milletlerle etkileşimler vb. etkenler sonucunda bu dönem içinde taşığıdı anlamın tam karşıtını temsil eder duruma gelmesidir.

Tablo 6: Zıt Anlama Geçiş

KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
alış- (I) Değişmek, değiştirmek, takas etmek. (CC, İM). **alış- (II)** Tokalaşmak, el sıkışmak. (İM).	**alıs-** *fl.* 1. Dövüşmek, vuruşmak, çarpışmak. 2. *mcz.* Tartışmak, münakaşa etmek.
ḳaldır- (ḳaldur-; Gİ, KF, MS.) Kaldırmak. (Gİ, KF, KK, TZ).	**ḳaldır-** *fl.* 1. Bırakmak, kalmasını sağlamak; *Däpterimdi üyde ḳaldırdım.* Defterimi evde bıraktım. 2. Saklamak, arttırmak.
kündeş Ortak. (TZ).	**kündes** *ism. esk.* 1. Kuma, ortak. 2. *mcz.* Rakip, birbirini çekemeyen.
taral- Daralmak. (Kİ).	**taral-** *fl.* Dağılmak, yayılmak.
tanıḳ (danuḳ, tanuḳ) Tanık, şahit (CC, DM, TZ).	**tanıḳ** *sft.* Malûm olmayan, meçhul.
tunuḳ Bulutlu, sisli, kapalı. (İH).	**tunıḳ** *sft.* Temiz, berrak, duru. *Tunığın laylav* huzurunu bozmak; *tunıḳ su* berrak su.
yaman (I) Kötü, fena. (BV, CC, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, KK, MG, MS, TA, TZ). **yaman (II)** Yaman, yiğit. (TZ).	**jaman** *sft.* 1. Kötü, fena. 2. Sevimsiz, hoş olmayan. 3. Çok, fazla, aşırı: *Äkesin körgende jaman ḳuvandı.* Babasını görünce çok sevindi.

Tablo 6 (devam)

3.1.4. Anlam İyileşmesi

(Alm. *Bedeutungsverbessung,* Fr. *Ennoblissement de Signification*, İng. *Meliorative*)

Eskiden kötü anlama sahip olan bir kelimenin zaman içinde daha iyi bir anlamı karşılaması olayına anlam iyileşmesi denmektedir (Aksan, 2009 III: 215).

Tablo 7: Anlam İyileşmesi

KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
aptal *ar.* Aptal (TZ).	**abzal** *sft. ar.* 1. Kıymetli, sevgili, değerli, aziz. 2. Doğru, makul, uygun, yerinde: *Solay bolġanı abzal*. Böyle olması doğru.
arman (azman) Azmış, iri yarı (TZ).	**arman** *ism.* Arzu, maksat, emel.
emek (emgek) Emek. (Kİ). **emgen**- (emen-, imgen-) Acı çekmek, ıstırap çekmek. (CC, KFT, Kİ).	**eñbek** *ism.* 1. Emek, iş, çalışma. *Eñbek birjası* iş borsası; *eñbek demalısı* yıllık izin; *eñbek emüv* emek vermek, çalışmak; *eñbek zañı* iş kanunu. 2. Toplun veya vatan için yapılan hizmet, üstün yararlık. 3. Eser, yapıt. *Ġılımiy eñbek* ilmî eser.
siyāset *ar.* Ceza. (GT, İM, KFT).	**sayasat** *ism. ar.* Siyaset, politika. *Sırtķı sayasat* dış politika.

3.1.5. Anlam Kötüleşmesi

(Alm. *Pejoration, Bedeutungsverschlechterung,* Fr. *Péjoration, Dégredation,* İng. *Pejorative*)

Anlam iyileşmesinin tam tersi olan bu anlam değişmesi türü, önceleri iyi anlamlı olan bir kelimenin totemistik inançlardan ve alıntılardan kaynaklanan sebepler neticesinde daha kötü bir anlama geçmesi olarak tanımlanmaktadır (Karaağaç, 2013: 141).

Tablo 8: Anlam Kötüleşmesi

KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
avām *ar.* Halk, avam. (GT, İM).	**avam** *sft. ar. esk.* Cahil, eğitimsiz.

ḳara Kara, siyah. (BM, BV, CC, DM, Gİ, GT, İH, İM, KF, KFT, KK, MG, MS, RH, TA, TZ). *Ḳara etmek* bir tür peynirli börek. (BM). *Ḳara etmek* siyah ekmek. (Kİ). *Ḳara iv* çadır. (İM). *Ḳara ḳurut* kara peynir, bir cins kuru peynir. (BM, Kİ). *Ḳara taş* Haceriesved. (İM). *Ḳara teyin* gri sincap. (CC). *Ḳara yaġı* intikamcı, korkunç düşman. (İH). *Ḳara yağız (ḳara yaġuz, ḳara yavuz)* esmer, kara yağız. (İH, KFT, Kİ, KK, TA). *Ḳara yarmaḳ (ḳara yarmuḳ)* bakırdan yapılan siyah renkli madenî para. (BM, DM).	**ḳara (I)** *sft.* 1. Kara, siyah. 2. Siyah renkte olan. 3. Bir şeyin gölgesi, karartısı. 4. *etng.* Yas tutarken örtülen siyah örtü; *Ḳatındar basınan ḳarasın almay bir jıl boyı joḳtaytın.* Kadınlar karalar bağlayıp bir yıl yas tutardı. 5. Avamdan olan, halktan biri; *Ḳara burış* karabiber; *ḳara şıbın* karasinek; *ḳara altın* a) taş kömürü b) petrol; *ḳara aspandı töndirüv (javdıruv)* kıyameti koparmak; *ḳara bası* tek başına, yalnız; *ḳara basıp küyittev* sadece kendisini düşünmek; *ḳara bavır* taş yürekli, merhametsiz; *ḳara bet* yüz karası; *ḳara buḳara (ḥalıḳ)* sıradan emekçi, işçi kesim; *ḳara domalaḳ* tombul (çocuk); *ḳara dürsinge basuv* kabalık, zorbalık yapmak; *ḳara jañbır, (javın, noser)* uzun süre devam eden yağmur; *ḳara jayav* a) yaya b) fakir; *ḳara jer boluv* utancından yerin dibine geçmek; *ḳara jerge ḳaratuv* yüzünü yer baktırmak, utandırmak; *ḳara jumıs* beden gücü ile yapılan iş; *ḳara kiyü* yas tutmak, karalar bağlamak; *ḳara küye jaġuv* iftira etmek, kara çalmak; *ḳara ḳazanıñ (sarı balanıñ) ḳamı* çoluk çocuğun rızkı, geçim derdi; *ḳara niyet (peyil)* art niyet; *ḳara sorpa boluv* çok terlemek, yorulmak; *ḳara söz* a) sıradan, edebi olmayan söz b) düz yazı, nesir; *ḳara suvıḳ* kuru, sert soğuk, ayaz; *ḳarası batuv*

	gözden kaybolmak; *ḳara tas* a) cimri, cömert olmayan b) acımasız, taş yürekli; *ḳara tünek* a) zifirî karanlık, kapkaranlık b) kara gün; *ḳara tizim* kara liste; *ḳara şañıraḳ* baba ocağı. **ḳara (II)** *ism.* Büyükbaş hayvanların genel adı.
ḳaraḳçı Dilenci. (CC).	**ḳaraḳşı** *ism.* Yağmacı, yol kesen, haydut, eşkıya.
yaramsaḳ Sadık, itaatli, baş eğen. (CC).	**jaramsaḳ** *sft.* Pohpohlayıcı, dalkavuk, yağcı, yalaka.

Tablo 8 (devam)

SONUÇ

Dilin canlı bir varlık oluşu, insanoğlunun başlangıcından günümüze kadar araştırmacıların dikkatini çekmiştir. Dil bilimi üzerine yapılan çalışmalar eski Yunan ve eski Hintlere kadar dayansa da tam anlamıyla anlam bilimi üzerine yapılan çalışmaların tarihi 19.yy.ın son çeyreğine denk gelmektedir. Ülkemizde 1970'li yıllardan sonra başlayan anlam bilimi çalışmaları günümüzde dilin önemli bir alanı durumuna gelmiştir ve çalışmalar artarak devam etmektedir.

Kıpçak Türkçesi – Kazak Türkçesi ortak kelimeler üzerinde anlam değişmelerini incelemeyi amaçlayan bu çalışmada, Kıpçak Türkçesi sözlüğünde bulunan yaklaşık 12.000 kelimeden yaklaşık 3,000'inin bugün Kazak Türkçesi yazı dilinde varlığını sürdürdüğü tespit edilmiştir. Bu da bugün Kazak Türkçesinin Kıpçak Türkçesi dönemi kelimelerinin yaklaşık %25'ini kullandığını gösterir. Kıpçak Türkçesinin çağdaş lehçesi olan Kazak Türkçesi için bu oran elbette azdır. Ancak Kıpçak Türkçesi sözlüğünde bulunan yaklaşık 12.000 kelime, ses açısından farklı olup aynı anlamı taşıyan ve ayrı maddeler halinde verilen kelimelerle birlikte bu rakamı ifade etmektedir. Dolayısıyla Kıpçak Türkçesi sözlüğünde bulunan yaklaşık 12.000 kelimenin her birinin ses bilgisi açısından ortalama iki farklı şeklinin olduğu düşünüldüğünde yaklaşık 6.000 kelimenin 3,000'inin bugün Kazak Türkçesinde kullanıldığı ortaya çıkmaktadır. Bu da Kıpçak Türkçesi kelimelerinin yaklaşık %50'sinin bugün Kazak Türkçesi yazı dilinde kullanıldığını gösterir. Kıpçak Türkçesinde mevcut olup Kazak Türkçesinde kullanılmayan kelimelerin çoğunluğunu Arapça ve Farsça kökenli kelimeler oluşturmaktadır. Kazak Türkçesinde kullanılmayan Türkçe kelimelerin genelinde ise durum şöyledir: Kıpçak Türkçesi sözlüğünde *ısır-* fiilinin hem *tişle-* hem de *ısır-* şekilleri mevcutken Kazak Türkçesi yazı dilinde bu fillerden *tişle-* (tiste-) şekli kullanılmaktadır.

Kıpçak Türkçesi – Kazak Türkçesi yaklaşık 3.000 ortak kelimeden *Anlam Daralması, Anlam Genişlemesi, Başka Anlama Geçiş/Anlam Kayması, Anlam İyileşmesi* ve *Anlam Kötüleşmesi* olmak üzere toplam 1,107'sinde anlam değişikliği tespit edilmiştir. Bu değişiklikleri şu şekilde ele alabiliriz:

- *Anlam Daralması:* Bu değişme türü içerisinde Kıpçak Türkçesinde daha geniş anlama sahip 69 kelime, anlam yelpazesini daraltarak Kazak Türkçesinde kullanılmaya devam etmektedir. Anlam daralması başlığı altında ele alınan özelleşme bölümünde ise 24 kelime özelleşerek bugün Kazak Türkçesinde kullanılmaktadır. Anlam daralması başlığı altında toplam 93 kelime bulunmaktadır.

Yani 1.107 kelimenin yaklaşık %9'u anlam daralmasına uğramıştır.

- *Anlam Genişlemesi*: En çok değişmenin görüldüğü bu başlıkta, şu değişme türleri ele alınmaktadır: *anlam genişlemesi* alanında tespit edilebilen 545 kelime anlam genişlemesine uğrayarak bugün Kazak Türkçesinde kullanılmaktadır. *Genelleşme* alanında 3, *mecazlaşma* bölümünde 287, *komşuluk* 4, *eksiltme* 3, *argo* 3 ve *tabu ve örtmece* bölümünde ise 4 kelime anlam genişlemesine uğrayarak bugün Kazak Türkçesinde kullanılmaya devam etmektedir. Anlam genişlemesi başlığı altında toplam 849 kelime anlam genişlemesine uğramıştır. Anlam değişmesine uğrayan 1.107 kelimenin yaklaşık %77'sinde anlam genişlemesi görülmüştür.
- *Başka Anlama Geçiş/Anlam Kayması*: Bu başlık yakın, uzak ve zıt anlama geçiş olmak üzere üç bölümde incelenmektedir. Yakın anlama geçiş bölümünde 79 kelimenin bu değişime uğradığını görmekteyiz. Uzak anlama geçiş bölümünde 71 kelime mevcutken zıt anlama geçiş bölümünde ise 7 kelime bulunmaktadır. Toplamda ise 157 kelimenin yakın, uzak ve zıt olmak üzere başka anlama geçtiğini görmekteyiz. Anlam değişmesine uğramış 1.107 kelimenin yaklaşık %14'ü başka anlama geçerek bugün Kazak Türkçesinde yaşamaktadır.
- *Anlam İyileşmesi*: İyileşme ve kötüleşmenin göreceli kavramlar olmasından dolayı araştırmacılar tarafından tartışılan bu değişme türü, Türkçede sınırlı sayıda bulunmaktadır. Eski Türkçede kötü, fena anlamında olan *yabız, yavuz* kelimesi Türkiye Türkçesinde anlam iyileşmesine uğrayarak kuvvetli, iyi anlamlarını kazanmıştır. Aynı şekilde Eski Türkçede domuz yavrusu anlamında olan *çuçḳa, cocḳa* kelimesi Türkiye Türkçesinde anlam iyileşmesine uğrayarak *çocuk* anlamını kazanmıştır. Kazak Türkçesinden bunlara benzer kelimeler ve tüm ortak kelimeler taranmasına rağmen 4 kelimede anlam iyileşmesi tespit edilmiştir. Kazak Türkçesinde kullanılan *yavuz* kelimesinde herhangi bir anlam iyileşmesi tespit edilememiş ve bu kelime eski anlamını (kötü, fena, gaddar) koruyarak yaşamını devam ettirmektedir. Domuz yavrusu anlamına gelen *çuçḳa, cocḳa* kelimesi Kazak Türkçesinde *domuz, hınzır* anlamlarıyla kullanılmaktadır. Kelimenin Kazak Türkçesindeki kullanımında anlam iyileşmesi tespit edilmemiştir.
- *Anlam Kötüleşmesi*: Bu anlam değişmesi türü de Türkçede sınırlı sayıdadır.

Kazak Türkçesinde bu türe örnek olarak *avam, ḳaraḳşı*, *kara* ve *jaramsaḳ* kelimelerinde anlam kötüleşmesi tespit edilmiştir. Önceden *halk* anlamında olan avam kelimesi Kazak Türkçesinde *cahil, eğitimsiz* anlamlarıyla kullanılmaktadır. Dilenci anlamında olan *ḳaraḳçı* kelimesi Kazak Türkçesinde *yağmacı, eşkıya* gibi anlamlarıyla kullanılmaktadır. Sadık, baş eğen anlamlarıyla kullanılan *yaramsaḳ* kelimesi Kazak Türkçesinde anlam kötüleşmesine uğrayarak *yalaka, dalkavuk* gibi anlamlar kazanmıştır.

Genel olarak bakıldığında yaklaşık 3.000 ortak kelimeden 1.107'si anlam değişmelerine uğramıştır. Yani 3.000 ortak kelimenin yaklaşık %39'u Kıpçak Türkçesindeki anlam yelpazesinden farklı kullanılmaktadır. Bu anlam değişmelerini şu şekilde tablolandırabiliriz:

Tablo 9: Anlam Değişmeleri Toplam

Değişme Türü	**Toplam Kelime**	**Anlam Değişmesine Uğramış Toplam Kelimeye Oranı**
ANLAM DARALMASI	69	%9
Özelleşme	24	
ANLAM GENİŞLEMESİ	545	%77
Genelleşme	3	
Mecazlaşma	287	
Komşuluk	4	
Eksiltme	3	
Tabu ve Örtmece	4	
Argo	3	
BAŞKA ANLAMA GEÇİŞ		%14
Yakın Anlama Geçiş	79	
Uzak Anlama Geçiş	71	
Zıt Anlama Geçiş	7	
ANLAM İYİLEŞMESİ	4	%0,4
ANLAM KÖTÜLEŞMESİ	4	%0,4
Toplam: 1.107		**Anlam Değişmesine Uğramış Toplam Kelime Sayısı: 1.107**
Toplam Ortak Kelime: 3.000		

KAYNAKLAR

AHANOV, Kaken. (2013). *Dil Bilimin Esasları*, (Çeviren: M. Ceritoğlu), TDK yay., Ankara.

AKAR, Ali. (2013). *Türk Dili Tarihi*, Ötüken yay., İstanbul.

AKSAN, Doğan. (2004). *Dilbilim ve Türkçe Yazıları*, Multilingual yay., İstanbul.

----------. (2009). *Her Yönüyle Dil (Ana Çizgileriyle Dilbilim)*, TDK yay., Ankara, C. 3, s. 139-140).

ARAT, R., R., (1987). "Türk Dilinin İnkişafı", *Makaleler I*, Haz. O. F. Sertkaya, TKAE, 598-611, Ankara.

---------- (1987). "Uygur Alfabesi", *Makaleler I*, Haz. O. F. Sertkaya, TKAE, 674-699, Ankara.

ARGUNŞAH, M. ve GÜNER, G. (2015). *Codex Cumanicus*, Kesit yay., İstanbul.

ARGUNŞAH, M., YÜKSEKKAYA, G. ve TABAKLAR, Ö. (2011). *Karahanlıca Harezmce Kıpçakça Dersleri*, Kesit yay., İstanbul.

ARSLAN-EROL, Hülya. (2014). *Eski Türkçeden Eski Anadolu Türkçesine Anlam Değişmeleri*, TDK yay., Ankara.

ATA, Aysu. (2010). "Moğol Fütuhatı ve Doğu - Batı Türk Yazı Dili Kavramları Üzerine", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi 17, 1 29-37*. Ankara.

----------. (2011). *Orhun Türkçesi*, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi yay., Eskişehir.

BAĞIROV, Cafer. (1971). *Azerbaycan Dilinde Fe'llerin Leksik-Semantik İnkşafı*, Bakü, 134 s.

BİLGİN, A. ve HACIEMİNOĞLU, N. (2002). "Kıpçak Türkçesi" DİA, C. 25, s. 421-424.

BİRAY, N., AYAN, E. ve ERCİLASUN, G. (2015). *Çağdaş Kazak Türkçesi (Ses-Şekil-Cümle Bilgisi-Metinler)*, Bilge Kültür Sanat yay., İstanbul.

BURAN, A. ve ALKAYA, E. (2014). *Çağdaş Türk Yazı Dilleri 3 (Kuzeybatı/Kıpçak Grubu)*, Akçağ yay., Ankara.

BURAN, Ahmet. (2015). *Türklük Bilimi Terimleri Sözlüğü*, Akçağ yay., Ankara.

CAFEROĞLU, Ahmet. (1988). *Türk Kavimleri*, Enderun kitabevi, İstanbul.

----------. (2015). *Türk Dili Tarihi*, Altınordu yay., Ankara.

CLAUSON, G., (1972). *A Dictionary of Pre-thirteenth Century Turkish*, Oxford University Press, Oxford.

DEVELLİOĞLU, Ferit. (2008). *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi, Ankara.

ECKMANN, János. (1965). "Memlûk Kıpçakçasının Oğuzcalaşmasına Dair" Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1964: 35-41, Ankara: TDK.

ERCİLASUN, A., Bican. (2010). *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Akçağ yay., Ankara.

ERDAL, Marcel, (2004). *A Grammer Of Old Turkic*, Brill yay., Leiden.

ERGİN, Muharrem. (2008). *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak yay., İstanbul.

GABAİN, A., V. (2007). *Eski Türkçenin Grameri*, (Çeviren: M. Akalın), TDK yay., Ankara.

GRÖNBECH, K., (2011). *Türkçenin Yapısı*, (Çev: M. Akalın), TDK yay., Ankara.

HACIEMİNOĞLU, Necmettin. (1996). *Karahanlı Türkçesi Grameri*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK yay., Ankara.

HAZAR, Mehmet. (2013). "Türkiye Türkçesinde Anlambilimi Bibliyografyası", *Türük* Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi, S. 2., 2013. s. 137-173.

HİZMETLİ, Sabri. (2011). "Kazak Ulusu ve Kazak Tarihi Üzerine: Dünü ve Bugünü", *İstem*, S.17, 2011, s. 23-43.

JOHANSON, Lars. (1998). "History of Turkic", *The Turkic Languages*, London-NewYork.

KARAAĞAÇ, Günay. (2013). *Anlam (Anlam Bilimi ve İletişim)*, Kesit yay., İstanbul.

----------. (2013). *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*, TDK yay., Ankara.

KARABULUT, F. ve OSPANOVA, G. (2013). "Örtmece Sözlerin Mantığı: Kazak Türkçesi İle Türkiye Türkçesinde Karşılaştırmalı Model Analizi", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, S. 2/2, s. 122-146, Türkiye.

Қazaқ Ädebiy Tiliniñ Sözdigi, Қazakstan Respubliқası Mädeniyet Ministrliginiñ Til Қomiteti, 2011, 15 Tom.

Қazaқ Tiliniñ Tüsindirme Sözdigi, Қazaқ SSR'niñ Ğılım Baspası, Almatı 1974, 10 Tom.

KOÇ, K., - DOĞAN, O. (2004). *Kazak Türkçesi Grameri*, Kitabevi yay., Ankara.

KOÇ, Kenan. (2009). *Türkiye Türkçesi Kazak Türkçesi Sözlüğü*, Iq Kültür Sanat yay., İstanbul.

KOÇ. K, BAYNİYAZOV, A. ve BAŞKAPAN, V. (2003). *Kazak Türkçesi Türkiye Türkçesi Sözlüğü*, Akçağ yay., Ankara.

LİGETİ, L., (1951). "Çin Yazısıyla Yazılmış Barbar Glossaları Meselesi", (Çeviren: H. Eren), *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi IX/3 Eylül*, Ankara, s. 301-327.

Luġat Sözdikteri, Homepage: http://lugat.kz/ (04.02.2017).

OBA, Emin. (2014). "Kazak Türkçesindeki Arapça ve Farsça Kelimelerin Fonetik Değişimleri", *Turkish Studies*, Vol. 9/6, s. 797-806, Ankara.

OSPANOVA, Gülmira. (2016). "Kazak Türkçesinde Ölümle İlgili Tabu Sözler ve Örtmece Kullanımı", *Milli Folklor*, S. 109. s. 162-172.

ÖLMEZ, Z., KAÇALİN, M. (2011). *11-13. Yüzyıllar Türk Dili*, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi yay., Eskişehir.

ÖNER, Mustafa. (1998). *Bugünkü Kıpçak Türkçesi*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK yay., Ankara.

ÖZKAN, Nevzat. (1997). *Türk Dünyası Nüfus, Sosyal Yapı, Dil, Edebiyat,* Geçit yay., Kayseri.

SAMOYLOVİÇ, A. N., (1941). "Orta Asya Edebî Dil Tarihine Dair", (Çeviren: A. İnan), *Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yıllık Çalışmaları I*, s. 73-95.

TEKİN, T. ve ÖLMEZ, M. (1999). *Türk Dilleri (Giriş)*, Simurg yay., İstanbul.

TOPARLI, R., VURAL, H. ve KARAATLI, R. (2007). *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*, TDK yay., Ankara.

TÜRKEŞ-GÜNAY, Umay. (2015). *Türklerin Tarihi Geçmişten Geleceğe*, Akçağ yay., Ankara.

ÜNLÜ, Suat. (2012). *Harezm Altınordu Türkçesi Sözlüğü*, Eğitim yay., Konya.

VARDAR, Berke. (2007). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Multilingual yay., İstanbul.

ÖZ GEÇMİŞ

Atanur ÖZDEMİR, 1989 yılında Kahramanmaraş / Ilıca'da doğdu. İlk öğretim ve Lise eğitimini burada tamamladı. 2009'da Kilis 7 Aralık Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde lisans eğitimine başladı. Lisans eğitimi sırasında Erasmus programı ile İsveç Uppsala Üniversitesi'nde bulundu ve Türkoloji dersleri aldı. 2015'te Gaziantep Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yeni Türk Dili alanında Yüksek Lisans'a başladı.

VİTAE

Atanur ÖZDEMİR was born in 1989 in Kahramanmaraş / Ilıca. He completed his elementary and high school education here. In 2009, he started his license studies at the Department of Turkish Language and Literature at Kilis 7 Aralık University. During his undergraduate education, he went to Sweden Uppsala University and took courses on Turkology. In 2015, he started his master in Gaziantep University, Department of Turkish Language and Literature.